

Coordonatori/Coordinators :
V. Teosa, Gr. Vasilescu, V. Rotaru

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN CURRICULUMUL UNIVERSITAR: BAZELE TEORETICO-METODOLOGICE

INTERNATIONAL RELATIONS IN UNIVERSITY CURRICULA: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS

Chișinău, 2016

Coord. V. TEOSA
Gr. Vasilescu
V. Rotaru

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN CURRICULUMUL UNIVERSITAR: BAZELE TEORETICO-METODOLOGICE

INTERNATIONAL RELATIONS IN UNIVERSITY CURRICULA: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS

Chişinău, 2016

CZU 327+378.091(082)=00
R 43

Ediția de față a fost elaborată de cadrele ştiinţifico-didactice – participanţi ai proiectului FP7 (IRSES) EU-PREACC din perioada 2013-2017, cea de implementare a proiectului în cadrul Facultăţii Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative a Universităţii de Stat din Moldova. Totalitatea rezultatelor de cercetare a proiectului este folosită pentru perfecţionarea şi dezvoltarea curriculumului, a cursurilor pentru specialitatea Relaţii Internaţionale în conformitate cu standardele Uniunii Europene. Ele sunt prezentate în această colecţie de studii teoretico-metodologice, ce cuprinde lecţiile şi a materialele ştiinţifico-metodice din cadrul disciplinelor, incluse în planul de învăţământ pentru specialitatea relaţii internaţionale.
Materialele sunt destinate cadrelor didactice, studenţilor, masteranzilor, doctoranzilor, tuturor celor interesaţi de tematica respectivă din domeniul Ştiinţei Politice, a Relaţiilor Internaţionale şi a Studiilor Europene.

The present edition was prepared by the scientific-pedagogical staff – the FP7 (IRSES) EU-PREACC project participants in the period 2013-2017, when the project was implemented at the Faculty of International Relations, Political and Administartive Sciences, MSU. The output of the project research results is used in improving and developing the European Union related curricula and courses for the specialty of International Relations and is presented in this collection of theoretical and methodological studies of lessons and scientific-methodological materials of the disciplines included in the curriculum for specialty in international relations.
The materials are intended for teachers, students, Master's and PhD students, who are interested in the following subject area in the field of Political Sciences, International Relations and European Studies.

Recenzenţi al ediţiei/ Reviewers of edition: SACA Victor, doctor habilitat în ştiinţe politice, profesor universitar; BOGDANOVA Olga, Head of EU-PREACC consortium, Universitatea din Tartu; MATSABERIDZE Malkhaz, doctor în ştiinţe, profesor universitar, Universitatea de Stat din Tbilisi Iv. Javakhishvili.

Colegiul de redacţie/ Editorial Board:
TEOSA Valentina, doctor habilitat în ştiinţe politice, profesor universitar, manager al FP7 EU-PREACC project; VASILESCU Grigore, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar; ROTARU Veronica, doctor în politologie, lector superior – (coordonatori a ediţiei); SOLCAN Alexandru, doctor în istorie, conferenţiar universitar; CIOBU Emil, doctor în filosofie, conferenţiar universitar, Ambasador; GERGEDAVA Tea, coordonator al EU-PREACC project, Universitatea de Stat din Tbilisi, Iv. Javakhishvili; JAKNIUNAITE Dovile, PhD, coordonator al EU-PREACC project, Universitatea din Vilnius; COTLĂU Maria, doctor în filologie, conferenţiar universitar; EJOV Cristina, doctor în politologie, conferenţiar universitar; STERCUL Natalia, doctor în politologie, conferenţiar universitar.

Redactarea tehnică asigurată de către/ Edition tehnic assistance: CUJBA Anastasia, lector universitar, doctorandă, participant FP7; STEJARU Selena, lector universitar, doctorand, participant FP7; ILAŞCIUC Andrei, lector universitar, doctorand, participant FP7.

NOTE: Proiectul EU-PREACC este finanţat de Comisia Europeană, care nu este responsabilă pentru ideile din materialele prezentate. Opiniile expuse în articole aparţin autorilor şi nu reflectă punctul de vedere al colegiului de redacţie. Articolele apar în redacţia autorilor.

Disclaimer
The EU-PREACC project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAŢIONALE A CĂRŢII

Relaţiile internaţionale în curriculumul universitar: bazele teoretico-metodologice = International relations in university curricula: theoretical and methodological fundamentals / Univ. de Stat din Moldova ; coord.: Valentina Teosa [et al.]. – Chişinău : CEP USM, 2016. – 546 p.

Tit. paral.: lb. rom., engl. – Texte : lb. rom., engl., fr., rusă. – Rez.: lb. engl. – Bibliogr. la sfârşitul art. – Apare cu sprijinul financiar al Comisiei Europene. – 200 ex.

ISBN 978-9975-71-828-8.

327+378.091(082)=00
R 43

© USM

ISBN 978-9975-71-828-8

Moldova State University

The Leading Higher Education Institution in Moldova

1946 - 2016

Ediţia metodico-didactică a fost elaborată şi editată în cadrul Proiectului Internaţional Programul Cadru 7 (FP7), Suport pentru pregătirea şi dezvoltarea carierei al cercetătorilor (Marie Curie), Schema de Schimb Internaţional pentru Cercetători (IRSES), EU-PREACC: "*Posibilităţi şi limite, provocări şi obstacole de transfer al celor mai bune practici şi experienţe de pre-aderare a statelor Europene Centrale şi de Est în UE pentru procesul de pre-aderare a Republicii Moldova şi Georgiei*".

Aceasta este dedicată aniversării a 70 de ani de la fondarea Universităţii de Stat din Moldova.

This edition is elaborated in the framework of:

FP7 PROGRAM Support for training and career development of researchers (Marie Curie) International Research Staff Exchange Scheme (IRSES), EU-PREACC: *"Possibilities and limits, challenges and obstacles of transferring CEE EU pre-accession best practices and experience to Moldova's and Georgia's pre-accession process".* It is dedicated to 70th Anniversary of Moldova State University.

2013 – 2016

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE 13

BOGDANOVA Olga 13

SACA Victor 15

MATSABERIDZE Malkhaz 17

TEOSA Valentina
Europenization of University Curricula: FP7 IRSES Project Contribution 18

I. ISTORIOGRAFIA ŞI BAZELE TEORETICO- METODOLOGICE ALE DISCIPLINELOR FUNDAMENTALE DIN CURRICULUMUL UNIVERSITAR LA SPECIALITATEA "RELAŢII INTERNAŢIONALE"

CĂLDARE Gheorghe
Politica externă a Republicii Moldova 29

CIOBU Emil
Sisteme internaţionale 44

CEBOTARI Svetlana
Geopolitica 55

EŞANU Constantin, JUC Victor
Teoria relaţiilor internaţionale 71

ILAŞCIUC Dinu, ILAŞCIUC Andrei
Organizaţiile internaţionale 93

ROMAN Alexandru
Istoria relaţiilor internaţionale: istoriografia şi paradigmele principale 104

ROMAN Alexandru
Istoria relaţiilor internaţionale: bazele teoretico-conceptuale 120

ROTARU Veronica
Teoria şi practica negocierilor diplomatice 138

ROTARU Veronica
Protocolul şi ceremonialul diplomatic 153

СТАН Валентина
История политических учений 172

TEOSA Valentina, NICOLAESCU Irina
Istoria şi bazele diplomaţiei 188

ТУРКО Татьяна
Теория политики 199

VASILESCU Grigore
Globalistica 212

VASILESCU Grigore, MORARI Cristina
Integrarea europeană 227

II. RELAŢIILE INTERNAŢIONALE ÎN CADRUL CURSURILOR DE SPECIALITATE: ABORDĂRI TEORETICO-METODOLOGICE

BUSUNCIAN Tatiana
Securitatea informaţională şi colaborarea internaţională a serviciilor speciale 245

CONACU Vasile
Istoria diplomaţiei statului moldovenesc 261

ЕЖОВ Александр
Имидж государства 274

ЕЖОВА Кристина
Международный терроризм 296

ILAŞCIUC Andrei, CIOBU Emil
Geoeconomia 318

LAVRIC Aurelian
Studii geopolitice în Republica Moldova 332

СТЕРКУЛ Наталья
Место и роль Юго-Восточной Европы в мировой геостратегии 344

СТЕРКУЛ Наталья
Партнерство и сотрудничество НАТО с субъектами мировой политики 362

TEOSA Valentina
Conflictele internaţionale 379

III. BAZELE LINGVISTICE ALE EFICIENTIZĂRII PROCESULUI DE PREDARE - ÎNVĂȚARE-EVALUARE A LIMBILOR STRĂINE CU OBIECTIVE UNIVERSITARE LA SPECIALITATEA "RELAȚII INTERNAȚIONALE"

COTLĂU Maria, Cojuhari Irina
Unele considerente privind predarea limbilor străine pentru specialitatea Relaţii Internaţionale 394

BOLIEV Veaceslav
Peculiarities of Teaching English Kinship Terms 400

BUDURINA-GOREACII Carolina
Aspecte practice privind scrierea eseurilor argumentative în cadrul studierii limbii engleze cu obiective specifice 407

COTILEVICI Violeta
Plurilingvismul în formarea specialiştilor în domeniul relaţiilor internaţionale 414

COTLĂU Maria, GUȚU Ion
Evaluarea competenţelor lingvistice în ciclul universitar din perspectiva acţională.....425

DAMASCHIN INA
Repères techniques dans l'organisation des tables rondes aux cours de français de spécialité.....433

GUȚU Ion
Paradigma utilizării instrumentelor TIC în predarea/învăţarea limbii străine de specialitate 440

MOȚPAN Carolina
Tehnici de predare a comprehensiunii scrise în limba engleză cu obiective specifice.....448

STEJARU Selena
Competenţa comunicativă interculturală în contextul predării limbilor străine 453

IV. CERCETAREA ŞTIINȚIFICĂ A RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE: UNELE RECOMANDĂRI METODICE

CĂLDARE Gheorghe, STERCUL Natalia
Elaborarea referatului ştiinţific 459

КЭЛДАРЕ Георгий, СТЕРКУЛ Наталья
Подготовка научного реферата 468

CIOBU Emil, EJOVA Cristina
Teza de an – modalitate de cercetare ştiinţifică a studenţilor 477

ЧОБУ Емил, ЕЖОВА Кристина
Курсовая работа – форма научного исследования для студентов 494

KRUESSMANN Thomas
What's wrong? Publishing in international peer-reviewed law journals 504

V. INFORMAȚIE DESPRE AUTORI 511

VI. INFORMAŢII

- Programul european FP7 (IRSES) EU-PREACC.....536
- Moldova State University- the Leading Higher Education Institution in Moldova 1946-2016 539
- FRIŞPA- Departamentul Relaţii Internaţionale după 20 ani de înfiinţare.....540

SUMMARY

PREFACE 13

BOGDANOVA Olga 13

MATSABERIDZE Malkhaz 15

SACA Victor 17

TEOSA Valentina
Europenization of University Curricula: FP7 IRSES Project Contribution 18

SESSION I: HISTORIOGRAPHY AND THEORETICAL FOUNDATIONS OF BASIC COURSES FOR THE SPECIALITY "INTERNATIONAL RELATIONS"

CALDARE Gheorghe
Foreign Policy of the Republic of Moldova 29

CIOBU Emil
International Systems 44

CEBOTARI Svetlana
Geopolitics 55

EŞANU Constantin, JUC Victor
Theory of International Relations 71

ILAŞCIUC Dinu, ILAŞCIUC Andrei
International Organizations 93

ROMAN Alexandru
International Relations History: Historiography and main Paradigms 104

ROMAN Alexandru
International Relations History: Theoretical and Conceptual Bases 120

ROTARU Veronica
Theory and Practice of Diplomatic Negotiations 138

ROTARU Veronica
Diplomatic ceremonial and protocol 153

STAN Valentina
History of Political Ideas 172

TEOSA Valentina, NICOLAESCU Irina
History and Bases of Diplomacy 188

TURCO Tatiana
Political Theory 199

VASILESCU Grigore
Globalistics 212

VASILESCU Grigore, MORARI Cristina
European Integration 227

SESSION II: INTERNATIONAL RELATIONS WITHIN SPECIALIZED COURSES: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES

BUSUNCIAN Tatiana
Cyber Security and International Cooperation of the Intelligence Services ... 245

CONACU Vasile
Moldovan State's Diplomatic History 261

EJOV Alexandru
State (National) Image 274

EJOVA Cristina
International Terrorism 296

ILASCIUC Andrei, CIOBU Emil
Geoeconomy 318

LAVRIC Aurelian
Geopolitical Studies in the Republic of Moldova 332

STERCUL Natalia
South-Eastern Europe's place and role within global Geostrategy..... 344

STERCUL Natalia
Cooperation between NATO and the world politics actors 362

TEOSA Valentina
International Conflicts..... 379

SESSION III: LINGUISTIC BASE OF IMPROVING THE FOREIGN LANGUAGES' TEACHING- LEARNING-EVALUATION PROCESS WITH ACADEMIC GOALS FOR THE SPECIALITY OF INTERNATIONAL RELATIONS

COTLĂU Maria, Cojuhari Irina
Some approaches to teaching foreign languages within international relation specialty 394

BOLIEV Veaceslav
Peculiarities of Teaching English Kinship Terms..... 400

BUDURINA-GOREACII Carolina
Practical Aspects Concerning Argumentative Essays Writing within English Language Learning with Specific Goals..... 407

COTILEVICI Violeta
Plurilinguism in the Training of International Relations Specialists 414

COTLĂU Maria, GUȚU Ion
Assessment of Language Skills within Academic Cycle in Terms of Actional..... 425

DAMASCHIN Ina
Technical aspects in organizing roundtables within specialized French courses..... 433

GUȚU Ion
The Paradigm of Using ICT in Teaching / Learning of Specialty Foreign Language 440

MOȚPAN Carolina
Written Comprehension Teaching Techniques in English Language with Specific Goals.....448

STEJARU Selena
Intercultural Communicative Competence in Language Teaching Context.....453

SESSION IV. PRACTICAL ANALYSIS OF INTERNATIONAL RELATIONS

CĂLDARE Gheorghe, STERCUL Natalia
Preparing Scientific Paper: Methodological Recommendations (Romanian).....459

CĂLDARE Gheorghe, STERCUL Natalia
Preparing Scientific Paper: Methodological Recommendations (Russian).....468

CIOBU Emil, EJOVA Cristina
Course Paper – a Form of Scientific Research for Students (Romanian).....477

CIOBU Emil, EJOVA Cristina
Course Paper – a Form of Scientific Research for Students (Russian) 494

KRUESSMANN Thomas
What's wrong? Publishing in international peer-reviewed law journals 504

V. INFORMATION ABOUT AUTHORS.....511

VI. INFORMATION

- FP7 European Programme (IRSES) EU-PREACC..... 536
- Moldova State University- the Leading Higher Education Institution in Moldova, 1946-2016 539
- FRISPA: International Relations Department - 20 years after foundation 540

CUVÂNT ÎNAINTE

TO MSU 70 ANNIVERSARY: FP7 EU-PREACC CONTRIBUTION FOR INTERNATIONAL RELATIONS CURRICULA DEVELOPMENT!

BOGDANOVA Olga,
Deputy Head for Academic Affairs
Johan Skytte institute of political studies
University of Tartu
Head of EU-PREACC consortium

It is a huge responsibility to be The First University in the country. Since the day of establishment in 1946 the Moldova State University has been performing the function of both educational and international important scientific centre. Today it faces new challenges – along with preserving traditions, it withstands the requirements of XXI century to be competitive on the international scientific market, provide quality higher education, educate future decision makers. Nevertheless, the established stereotypes leave such small countries like Moldova beyond the scientific achievements, the processes taking place in this country break the stereotypes. Therefore, it is crucial that the scientific community should know about them. The current publication is a bilingual scientific and didactic issue prepared by the Faculty of International Relations of the University of Moldova. The readers have an opportunity to immerse into past and observe establishment and developments of the faculty, its major achievements in teaching and learning in international relations, in obtaining grants and expanding the scientific community, rapidly increasing the academic mobility and attracting scientists from the neighbouring countries.

The current issue is a manifest of the strong partnership relations that the Faculty established throughout 20 years, being a skilful contact-maker, peace-keeper and manager. The Faculty leaders are always open to new challenges, diplomatically overcoming obstacles, facing new opportunities. Almost half of this time the Faculty holds strong ties with us, the first universities in our small states: University of Tartu (Estonia), Vilnius University (Lithuania), Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

(Georgia), forming a consortium of universities that enhances and spreads the common understanding between states by analysing relations and decision making policy related to the EU pre-accession process. Cooperation between our countries is a model for EU states and future candidates to open doors for broader cooperation and new working fields for analysing societal change.

The common interest in the EU conditionality and ENP action plan, shared by this small consortium, has grown into a four-year long project dedicated to knowledge sharing. We started from mapping our experiences for our countries' policies reforms and soon realise that EU pre-accession context expands into various fields of transferrable knowledge, including higher education, curricula reform, research. As interdisciplinary teaching nowadays is of crucial role in higher education, it also became a key to increasing quality of knowledge, scientific teaching, visibility in academic community. The Faculty of International Relations at Moldova State University is truly an innovator of these developments. Their scientists look at the practical aspects of research in political science, policy analysis and methodology, didactics and assessment, adding value to scientific dialogue not only in Moldovan academic community, but much wider.

Sincerely yours,

SACA Victor ,

Dr. Hab. în ştiinţe politice, Profesor

RECENZIE

La lucrarea metodico-didactică „Relaţii internaţionale în curriculum universitar: bazele teoretico-metodologice". Coord. V. Teosa, Gr. Vasilescu. V. Rotaru.

Elaborată în cadrul Proiectului Internaţional Programul Cadru 7 (FP7) Suport pentru pregătirea şi dezvoltarea carierei al cercetătorilor (Marie Curie), Schema de Schimb Internaţional pentru Cercetători (IRSES) EU-PREACC, lucrarea curentă reprezintă un studiu complex, multivalent din punct de vedere metodic şi ştiinţific, amplu şi profund din perspectiva teoretico-didactică, valoros şi util la nivel practic şi aplicativ. Avem în vizor un studiu finalizat care îmbină reuşit cerinţele procesului Bologna privind corelaţia celor doi piloni ai învăţământului superior actual – *instruirea şi cercetarea*. Autorii acestei lucrări colective supun analizei o temă pe cît de actuală pe atît de relevantă la nivel naţional şi internaţional. Aceasta se referă la toate componentele tematicii de faţă, atît la cele de natură generală, cît şi particulară.

Primul bloc de probleme supuse cercetării vizează aspectele istoriografice şi bazele teoretico –metodologice ale disciplinelor fundamentale din cadrul curriculum-ului universitar la specialitatea „Relaţii Internaţionale". Valoarea acestui compartiment constă în legătura logică efectuată între dimensiunea istorică şi cea teoretică a subiectului cercetat. Studiul istoriografic, la rîndul său, se distinge prin consistenţă reală de conţinut în descrierea şi analiza istorică a paradigmelor principale a relaţiilor internaţionale, a elementelor bazice ce alcătuiesc latura lor teoretico-conceptuală. Totodată, istoria relaţiilor internaţionale este suplimentată în lucrare cu o analiză coerentă şi temeinică a istoriei diplomaţiei, istoriei gîndirii politice. În analiza disciplinelor fundamentale care şi-a găsit reflectare în compartimentul dat un loc deosebit revine sistemelor şi organizaţiilor internaţionale, teoriei relaţiilor internaţionale, teoriei şi practicii negocierilor diplomatice, integrării europene şi globalisticii, politicii externe a Republicii Moldova. Aceste cercetări au locul şi rolul lor aparte în lucrare, dar sunt organic legate între ele ca sens şi substanţă, oferind compartimentului în ansamblu caracter integru.

Al doilea bloc de probleme analizate în studiul respectiv este axat pe abordările teoretico-metodologice ale relaţiilor internaţionale din cadrul cursurilor de specialitate. Este un compartiment special care întruchipează în sine o continuare şi o completare logică a celui dintîi compartiment. Semnificaţia ştiinţifică şi metodică a particularului în cazul dat o deducem din caracterul său divers. Adică compartimentul include tematici variate ca sens, care îmbină diverse abordări ale relaţiilor internaţionale, reflectînd astfel bogăţia de forme şi de conţinut ale acestora. Drept confirmare servesc cercetările speciale ce ţin de securitatea şi colaborarea internaţională, conflictele internaţionale, terorismul internaţional, imaginea statului, istoria diplomaţiei statului moldovenesc, geoeconomie, studiile geopolitice în Republica Moldova ş. a. Totodată, diversitatea tematicii cursurilor de specialitate nu exclude unele puncte şi modalităţi comune de analiză a relaţiilor internaţionale, fapt determinat de rigorile unice în elaborarea şi implementarea curriculum-ului universitar. Adică compartimentul ca atare corespunde formulei „unitate prin diversitate”.

O relevanţă metodică şi ştiinţifică deosebită o are compartimentul III al lucrării, întitulat „Bazele lingvistice ale eficientizării procesului de predare-învăţare-evaluare a limbilor străine cu obiective universitare la specialitatea „Relaţii internaţionale”. Evidenţierea componentei metodice şi ştiinţifice de predare, învăţare şi evaluare a limbilor moderne drept compartiment aparte îi oferă lucrării un plus de soliditate şi originalitate, întrucît pregătirea specialiştilor de înaltă calificare în domeniul relaţiilor internaţionale necesită o cunoaştere profundă de către ei a mai multor limbi străine. Este poate că unul din primele studii metodice la USM în domeniul respectiv în care arsenalul metodologic al limbilor străine să fie implicat într-o manieră mai largă, cu o destinaţie specială în câmpul ştiinţifico-educaţional al specialităţii Relaţii Internaţionale. Atare potenţial este axat pe obiectivele specifice ale limbii străine de formare profesională în cadrul specialităţii RI; aspectele practice de elaborare a eseurilor în cadrul studierii limbii engleze; plurilingvism în formarea specialiştilor; utilizarea instrumentelor TIC în predarea şi învăţarea limbii străine de specialitate; tehnicilor de predare a comprehensiunii scrise în limba engleză; competenţele comunicative în contextul predării limbii străine.

Importanţa lucrării este determinată şi de recomandările practice care se aduc în partea finală. Astfel, drept suport metodic pentru studenţi, masteranzi servesc opiniile privind modalităţile de redactare a referatelor ştiinţifice, de elaborare a tezelor de an şi de licenţă etc.

Considerăm că lucrarea în ansamblu reprezintă un studiu fundamental, cu valenţe atît teoretice, cît şi aplicative, servind drept un suport util pentru cadrul curricular universitar ca surse de subiecte pentru studierea disciplinelor fundamentale şi speciale din domeniul relaţiilor internaţionale.

MATSABERIDZE Malkhaz,

Doctor of Political Science
Professor of Political Sciences
Faculty of Social and Political Science
Iv.Javakhishvili Tbilisi State University

Valuable Book

In the contemporary globalized world teaching of theories of international relations through university curricula is of particular importance. Interest towards theoretical approaches is significantly increased among students. The present book, dedicated to the problems of teaching of theories of international relations fills in the existing gaps in this direction. Different from classical textbooks, the present book together with reflecting on classical theories of International Relations, discusses problems of publishing in international peer-reviewed journals and provides some methodological guidance. This is invaluable contribution to academia, directing academics – both newcomers as well as established ones – towards the new model of international education.

EUROPENIZATION OF UNIVERSITY CURRICULA: FP7 IRSES PROJECT CONTRIBUTION[1]

TEOSA Valentina,

Doctor habilitatus in Political Science, university profesor,
MSU Manager-coordinator of FP7 IRSES project

The specific value of the implemented program FP7 is that it is addressed both to young and experienced researchers, focusing on such aspects as: EU-Moldova and EU-Georgia Cooperation, linked to both, the European Neighborhood Policy Action Plan and the EU conditionality. It looks at Moldova's and Georgia's economic, legal and political situation and development. The focus of the project and project-related research is structuring the CEE states' reform experience and analyzing the Possibilities and Limits of transferring the best practices and experience to Moldova's and Georgia's (Possible) EU pre-accession process. It analyzes the situation in Moldova and Georgia suggests benchmarking and best Opportunities Suitable for Moldova and Georgia. The results of the analysis and researchers and lecturers exchange has wrapped up via regular thematic workshops and publications. As it is designed in (IRSES) EU PREACC Grant Agreement the output of the research results is also used in improving and developing the European Union-related curricula and courses in all participating universities: in Tartu, Vilnius, Moldova and Georgia. Some MSU deliverables and approaches in this direction are present by author.

1. ***FP7 IRSES project: academic plans and progresses.***
2. ***Edition content overview: new approaches.***
3. ***Europenization – the way to modernization of university education.***

Moldova's Europeanization process comes into sight in daily work of Moldova State University of Moldova. One of this activity aspects is performed directly within international cooperation through *the 7th Framework Programme (FP7), Support for training and career development of researchers (Marie Curie), International Research Staff Exchange Scheme (IRSES)* of the European Commission entitled "Possibilities and limits, challenges and obstacles of transferring CEE EU pre-accession best practices and experience to Moldova's and Georgia's pre-accession processes", which is aimed to establish new partnerships in the context of scientific and academic

[1] "This research was supported by a Marie Curie International Research Staff Exchange Scheme Fellowship within the 7th European Community Framework Programme".

cooperation through exchange programs between Member States of the European Union and the countries of Eastern Europe.

The specific value of the implemented program FP7 is that it is addressed both to young and experienced researchers, focusing on such aspects as: EU-Moldova and EU-Georgia Cooperation, linked to both, the European Neighborhood Policy Action Plan and the EU conditionality. It looks at Moldova's and Georgia's economic, legal and political situation and development. The focus of the project and project-related research is structuring the CEE states' reform experience and analyzing the Possibilities and Limits of transferring the best practices and experience to Moldova's and Georgia's (Possible) EU pre-accession process. It analyzes the situation in Moldova and Georgia suggests benchmarking and best Opportunities Suitable for Moldova and Georgia. The results of the analysis and researchers and lecturers exchange has wrapped up via regular thematic workshops and publications. As it is designed in FP7 (IRSES) EU-PREACC Grant Agreement the output of the research results is also used in improving and developing the European Union-related curricula and courses in all participating universities: in Tartu, Vilnius, Moldova and Georgia. [1]

Among the main objectives of the research project one distinguishes the analysis of the European dimension in higher education development in Eastern Partnership countries; making higher education open to changes that occur in the European space; developing a national university curricula to broaden knowledge of European Studies. The project partners aim to widely achieve these goals, adjusting the educational policies of Moldova and Georgia to the European standards. It needs to be emphasized that during this project implementation, the deliverables were not late to be appreciated both nationally and internationally. It became possible thanks to such mechanisms as holding conferences and workshops on the situation and prospects the EU accession for Moldova, analyzing the results of implementation of the Bologna process in higher education system, studying the European Union, EU-Russia relations and European Neighborhood Policy in the context of an interdisciplinary European studies curricula, creating an international network of PhD students involved in IRSES program.

Thus, thanks to the financial support of the European Commission was able to realize a unique project FP7 (IRSES) EU-PREACC, which has allowed the Moldovan representatives, 22 researchers including 17 PhD students, working at their doctoral dissertation, in difficult conditions of Moldova economic crisis, being in Georgia for 64 months, to realize field research, to study colleagues' experience, to analyze and evaluate the progress of reforms in the political, legal, economic and educational spheres in the process of Moldova Europenization. [2]

It should be noted that despite the different subjects workgroups Work Packages are as follows: 1. Mapping CEE states' reform experience: environment of positive conditionality – mapping of success and failure of reforms in key policy areas

related to EU accession criteria (Progress Report Chapters); 2. European Neighborhood Policy and Europeanization (political, economic and legal aspects) – analyzing which CEE states' pre-accession knowledge is transferable and needed; 3. Moldova and Georgia – the transition countries on the EU border and states between EU and Russia – analyzing the specific circumstances and policy trends; 4. Teaching EU, EU-Russia relations and European Neighborhood Policy in the context of interdisciplinary European Studies curricula, - the results of all the visits were aimed at doing research within doctoral thesis, preparing publications for specialized scientific journals, organizing and participating in seminars, holding conferences and workshops, giving lectures. All the activities were aimed at curricula development in the partner universities. At the same time according to the main objectives of the project and the theme and objectives of the 4th work package, special emphasis was put on improving the European curricula teaching, taking into account an interdisciplinary approach and researches done within other working groups. [See: this edition p. 515]

From this perspective Moldovan researchers channeled their efforts into achieving the objectives that are relevant for Moldova State University: to map the situation in Moldova's and Georgia's education system and degree programs. European Union-related, policy-planning and impact assessment-related curricula and courses are thoroughly analyzed in the context of preparing experts for the Moldova's government and public sector. The objective is to map the current situation and work out suggestions to curricula development or special programmes for preparing experts of policy reform, reform planning (impact analysis), negotiations to the EU and EU law and policies in general. To share experience and disseminate knowledge during the visits to the Ivane Javakhishvili Tbilisi State University the representatives of Moldova Sate University delivered more than 40 lectures, held more than 25 seminars, did written research and observation, formed networking for building stronger bonds between the universities and experts involved in the project.

A particularity of this project, as mentioned above, is its focus on concrete deliverables. Taking into consideration the fact that Georgia and Moldova passing through EU pre-accession period are going through the process of Europeanization, having a lot in common in challenges they have to face and difficulties they have to encounter. The way is not an easy one. The role of university education in European values formation is undoubtedly very high. In this regard the issue of teaching process organization and syllabus design can't be left without attention.

Such results in the direction of improving the curriculum at the Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences of Moldova State University became: strengthening the theoretical training of students, introducing in each discipline curriculum a lecture on historiography, on its theoretical and methodological foundations, as well as special attention was paid to conceptualization and new approaches to European Studies content and teaching. Also by the project

participants was studied experience of foreign language teaching in the context of professional formation and in the framework of European Studies program. During the whole period of the project the organization of methodological seminars on improving methods and contents of specialists in International Relations formation became traditional for the Department of International Relations of Moldova State University.[3]

The proposed edition of International Relations in University Curricula: Theoretical and Methodological Fundamentals reflects the results of working within methodological seminars in the period 2013-2015 and is dedicated to the overview of concept, teaching aim and tasks of the fundamental and optional disciplines in the context of university international relations curricula. It is important to underline that in the introduction to each curriculum it is explained which multilevel competences could be achieved by students learning this course. [4] The main idea of the methodological approach of Moldova State University Department for Study and Quality regarding curricula Europeanization consists in the implementation of the European standards: indication of discipline goal, tasks, final competences - all elements are important for motivating students and directing teaching personnel to achieve final results - contribution of each discipline to formation of future specialist in professional field, in our case - in International Relations and in European Studies according to European standards and approaches.

The first compartment of the present edition comprises methodical conceptualization, historiography and theoretical and methodological bases of fundamental disciplines included in the academic plan for the specialty International Relations: foreign policy of the Republic of Moldova (Caldare George), international systems (Ciobu Emil), geopolitics (Cebotari Svetlana), Esanu Constantine), theory of international relations (Eşanu Constantine, Juc Victor), history of international relations, theory and practice of diplomatic negotiations (Roman Alexandru), diplomatic protocol and ceremonial (Rotaru Veronica), history of political thought (Stan Valentina), history and bases of diplomacy (Teosa Valentina, Nicolaescu Irina), political science as a science and discipline (Turco Tatiana), global studies (Vasilescu Grigore), European integration (Vasilescu Grigore, Morari Cristina)

The second compartment includes theoretical and methodological approaches to international relations within optional courses having specialized character in professional domain and covering one of the theoretical or practical aspect of international activity, as follows: Cyber Security and International Cooperation of the Intelligence services (Busuncian Tatiana), Moldovan state's diplomatic history (Conacu Vasile), state image (Ejov Alexandru), international terrorism (Ejov Cristina), geoeconomics (Ilaşciuc Andrew, Ciobu Emil), geopolitical studies in Moldova (Lavric Aurelian), South-East Europe place and role within global strategy (Stercul Natalia),

NATO partnership and cooperation with global policy actors (Stercul Natalia), international conflicts (Teosa Valentina).

All the university courses are designed according to the program approved by the Moldova State University Senate and include introductory part, lectures, seminars and individual work, and recommended bibliography. They are addressed to the students of the first cycle of university education. The material is given in the form of a lesson and it is oriented to presenting conceptual, historiographical, theoretical and methodological frame of the discipline having as a goal the description of course general aspects concerning its relevance, argumentation of its importance in the academic plan, its structure, forms and objectives. Meantime it is supposed to familiarize the student with theme, conceptual framework, discipline theoretical bases and applied aspects. This last requirement is imposed by the process of modernizing university curricula and university studies starting with the first cycle to meet labor market needs.

For this goal the relevance of all the courses is determined by the growing need for professional formation in the field of international relations at Moldova's labor market: state institutions and diplomatic structures in country and abroad, representations of the international organizations, programs and projects, NGOs involved in public diplomacy and international relations on global, regional and national levels. Therefore one of the mandatory requirements of the International Relations Department was that optional courses and specialized disciplines have to complement the knowledge gained within theory of international relations, political science, geopolitics and globaslistics, European integration and other basic subjects with strong applied component. This aspect is emphasized more or less successfully in the materials proposed for introductory lecture to each discipline included in the present publication.

The studies of historiography and of theoretical and methodological basses that were made by teaching personnel and proposed to students are of multidimensional value: they represent the theoretical basis for further discipline studies while serving as a model for a year research project, bachelor's, master's theses and other types of scientific research in the academic plan international relations specialty. Using such an approach in every curriculum forms eventually understanding by the students of the research process logics, scientific, analytical, critical thinking and contributes to future scientists', diplomatic agents' or analysts' in international relations formation having a proper level of contemporary research culture.

Historiography study from each lesson informs students that historiography diversity, including the analysis of national and international sources brings to lights the multitude of approaches in research subject. Step by step the student is familiarized with historiographical research methods, theoretical and methodological ones. Together with the reader/lecturer students make the first steps in scientific research in

every discipline they study. Early stage researchers need to understand the fact that every author, determining personal approach to studying research subject, relies on existing concepts and theories, identifying suitable ones for his research.

Understanding of different authors' research methodology is formed at this stage. It embraces classical works as well as the ideas of different scholars, allowing the creation of new approaches to the researched subject. Making a start from the research examples in university courses a student goes to understanding the need this methodology application in different forms scientific papers: in essays, reports, communications, PPP, scientific publications, year research projects, bachelor's and master's theses. Insufficient acquirement of this methodology brings to the drawing up of materials that do not meet international journals requirements.

The responsibility of a university lecturer is in the formation of research culture: making references to predecessors, the author complements and develops their ideas forming conceptual-categorical framework and theoretical and conceptual bases of one's research, including main ideas that will represent research material and will determine its structure, content, scientific novelty and originality. Thus, the starting point and the basis for each research consists in shaping research methodology that is essential in determining the quality of scientific research results.

Between the approaches to historiography and theoretical analysis, that form research base and conception according to the author's objective, the first place is occupied by analytical investigation. Elements of analysis need to be explored within classes of every discipline. They presuppose the use of comparative methods, as a rule, together with the case study. Analytical approach offers the possibility to check theoretical theses and hypotheses that were made, to suggest one's own conclusions and recommendations to solve problems submitted for scientific research.

Visits to the partner universities within the FP7 project, studying of the experience of Bologna process implementation, academic plans and curricular package analysis, attending lectures and seminars of colleagues from Ivane Javakhishvili Tbilisi State University and University of Tartu, comparing methodical approaches - all these and many other researches revealed the difference in theoretical formation. Moreover, the existence in the academic plan of such a course as methodology of theory studies became the subject for discussion as to teaching methodology of theoretical formation bases at the traditional winter and summer meetings over methodological seminar of the International Relations Department. During the professional discussions it became clear that colleagues' experience, mentioned above, is interesting, and may be used within this project, since it allows to lay the foundation for necessary qualities formation of future researchers, analysts, required by National Council for Accreditation and Attestation in the Republic of Moldova to PhD investigations. [5]

Moreover, these requirements become mandatory for master's and bachelor's theses. In this regard, it appeared necessary to form theory analysis skills, basis of

analytical and critical study at the level of everyday practice. It turned out that even if in the International Relations academic plan there is the course on the basics of methodology study, which is extremely positive and valuable in itself, it does not solve the problem at the level of application: it is not enough to oblige by regulatory guidelines and tell how to carry out a research into the history, theory and the situation of the research subject, you need to provide examples and to lay the foundations of this methodology, forming the necessity its conscious use. [6] The process of elaborating and defending a bachelor's thesis confirms that. Thus, for the Department of International Relations this project has become a platform for modernization of the first cycle curricula package for the specialty of International Relations in order to achieve a new quality and to bring its contents closer to the European standards. [7]

Didactic and methodical aspect of European mode of teaching involves conducting individual work that is oriented towards the development of analytical and practical skills of future experts in international relations and diplomatic structures servants. Within FP7 (IRSES) EU-PREACC project visits the analysis of this issue showed that problems are faced by both universities: Moldova State University and Ivane Javakhishvili Tbilisi State University. Some aspects of Moldova Sate University methodical experience were interesting for the colleagues from Tbilisi State University, while other Georgian practices appeared important for the Moldovan participants. In the materials of this edition individual work is only outlined. It is supposed that it will be organized within seminars where every form, mode of individual work performance (report, essay, communication, presentation PowerPoint case study, comparative study etc.), and essential requirements are explained and discussed. Individual work conducting also presupposes active lecturer-student collaboration in communication based on the electronic platform MOODLE.

Significant deliverables of FP7 (IRSES) EU-PREACC Project implementation are related to development of European Studies curricula in the context of International Relations specialty programme. The brief view on the process of it evolution in Moldova State University will explain challenges and argue importance of changes proposed by MSU FP7 visiting researchers and lectures. Existing in Moldova State University since 1995 and accredited in 2000 up to 2005, the specialty "international relations" had a complicated character and did not provide a formal specialization. Since 2005 the formation of specialists in "international relations" has been based on the Bologna system cycles. This principle allowed curriculum development from the general to the particular, specific and in mastering specialty. The first cycle - university education lays the fundamental basis, bearing an interdisciplinary character, and offers through the system of special and optional courses some guidelines for further specialization within the second cycle of university education – master studies.

Representing the second cycle of university education - Master's programs allowed to diversify the formation of specialists in international relations and to meet

demands of Moldova's the labor market and challenges of global, regional and national development at the current stage. To this end, the Department of International Relations offered four programs for further specialization: one for future theorists and researchers, and three for further in-depth mastery of the profession.

The past years have shown that the program "European Studies" remains one of the most popular between the proposed programs. Challenges posed by the project and the opportunities provided in the framework of exchange visits have allowed to analyze the academic plan of Moldova State University in the comparative context in order to determine its weaknesses and prospects for further modernization. The analysis of the experience of our colleagues from the University of Tartu, Estonia has demonstrated that the master's program has a more definite character, confers the degree of Master of Arts in Social Sciences, the specialty - European Union-Russia Studies Thus, the program focus is shifting towards the studying of the European Union, as well as, the EU enlargement process and its relationship with its neighbors, as an example, with Russia[8].

In the basis of this European program development there is a problematic approach that meets the needs of current regional and international relations, which is extremely interesting for Moldova, as it responds to one of the major challenges of modern regional policy - the EU and the Neighborhood Policy making. At the same time for Moldova, as well as for Estonia, introducing of studies on relations with Russia in the European context studies is undoubtedly worthy attention and has a pronounced applied and pragmatic character, which is an important argument for masters programs that are spread in Moldova and clearly oriented to the labor market. Certainly, comparing curricula content on the mentioned master programs is of special interest. It is necessary to say that they are mostly comparable, the difference lies in the placement of the courses offered within the academic plan. The number of hours for identical objects differs slightly, as well as the way how courses are formulated, which largely reflect the actual problems that are specific of each country.

The Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Master's program for European Studies has been developed in the framework of the European Studies Center and is being implemented on the basis of international projects. This master program corresponds to similar programs that exist in European universities. As project comparative study has revealed, in spite of the various fields of science, European programs are usually built on interdisciplinary, complex and problematic approaches. And the programs particularity is determined by the dominance, or the ratio of these components. Common to all the programs is their applied nature, focus on solving urgent problems of regional relations, regional development, regional security etc.

To update and enhance the professional value of European programs in the Republic of Moldova, as the experience of EU programs implementation at partner universities has shown, in the country there is the necessity to intensify

interdisciplinary component in the academic plan structure, which is possible only within close collaboration between the university faculties in the first cycle of education in order to optimize and to promote courses for Master's studies. Alongside with the introduction of the specialty courses package in master programs that are meant for nonspecialized students it is also important to include in the master academic plan lectures and additional courses of visiting professors from EU universities according to the plans of cooperation between universities on order to enhance students' mobility.

Georgia's experience of offering this program as a bilingual one: some courses are taught in Georgian and others in English - was borrowed by us. And this is the third year that we form groups for European Studies specialization in accordance with the labor market needs with teaching in Romanian and English, or English and Russian. In the near term this specialty is seen as being taught in English. However, at this moment Moldova State University experience gained through teaching masters program of American Studies in English, attests that there is the necessity of a qualitative change in foreign languages teaching in the first cycle of any university programs and, above all, at the Faculty of International Relations Administrative and Political Sciences at Moldova State University.

The need for a quite new approach to the formation of specialists in the EU, of those who master professional English is one of the actual labor market needs in Moldova. This need set for the project participants from Moldova the task of studying the experience of Georgian colleagues in foreign languages teaching to the students of the specialty "international relations."

The emphasis in this direction was put during the visits of the project participants from Moldova State University prof. Valentina Teosa and PhD student Irina Cojuhari in 2016. Proceeding from the fact that the role of higher education in the formation of European values is evident and indisputable, it has been meticulously explored the experience of teaching foreign languages organization within the process of Europeanization at the Ivane Javakhishvili Tbilisi State University.

Discussions of Europeanization opportunities and challenges in language teaching, of the role of language teaching in forming specialists in political science and international relations have fully revealed the differences and similarities, strengths and weaknesses of the process of foreign language teaching organization in both universities. For example, Tbilisi State University has a successful experience in preparing language students for academic mobility, which should be followed and implemented. Moldova State University has a good practice, paying specific attention to language teaching for specific purposes, which is particularly important for the training of specialists. Sharing experience and contacts between academics from both universities within FP7 project became valuable experience in young researchers

formation and for new approaches to improving university education in the process of Europeanization. [9]

The most important deliverables of realized English teaching study by Moldovan researchers has become the proposals, elaboration and introduction in the academic year 2016 -2017 of new concept of English teaching curricula with an accent on advanced professional study in international relations for the language „A": Political discourse, Communication in specialty, Diplomatic Rhethoric, Applied aspects of the translation. To professionalization of language study have influence and optional special coursis which are taught in Enlish such as International Terrorism, Peace Studies, NATO - partnership and cooperation, Fundamentals of USA Foreign Policy.

At the same time, this year for the first time it was announced the admission and it was formed a group with English as the language of instruction within the first cycle of university education in International Relations, which certainly opens up new possibilities for graduates and significant prospects for the expansion of student mobility in the framework of existing European programs. Certainly, this achievement became possible thanks to the another important FP 7 project result – professional English progress of lecturers-project participants that made it possible to provide the curriculum by International Relations Department stuff.

Successful realization of the project from the part of Moldova State University team was possible due to organizational activity and hospitality of the Ivane Javakhishvili Tbilisi State University participants, Georgia – project coordinator Mrs Tea Gergedava, Head of International Relations Department; partners from the University of Tartu, Estonia – Consortium project coordinator Mrs Olga Bogdanova and University of Vilnius, Lithuania, - project coordinator Mrs. Dovile Dovile Jakniunaite.

A special emphasis in this project implementation was put on the establishment of academic contacts with the Faculty of Social and Political Sciences, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, more exactly, the Department of Political Science and International Relations Department, which corresponded to the subject matter and purpose of the project. It is within these two departments there were organized secondments of 16 researchers from Moldova, including 11 PhD students who both delivered lectures and seminars and took an active part in scientific conferences and workshops.

We express our deep appreciation to Mr. prof. Malkhaz Matsaberidze, head of the Department of Political Science; Mr. prof. Zurab Davitashvili, head of the Department of International Relations; professors, lecturers and PhD students of the Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, who during the project period were welcoming hosts for Moldovan researchers assisted in lectures, seminars, conferences organization and readily worked together on specific research topics.

This project can fairly be considered an evidence of a fruitful cooperation between the beneficiary countries under the aegis of the European Commission. It should be recorded that carrying out this project in the Republic of Moldova is one more success of our country in its European course. At the same time, this scientific dialogue in the academic environment, made possible thanks to the funding from the European Commission for the experience exchange program, is of great importance for Europeanization of university programs, both in Moldova and Georgia, for establishing relations in the academic environment, formation of a new generation of teachers, able to meet modern requirements and challenges.

Bibliography:

1. See: Project Website: http://eupreacc.wordpress.com/
2. Solcan A. Proiectul FP7 IRSES in procesul de europenizare a Uniiversit[,ii de Stat din Moldova In: UNIVERSITATEA de Stat din Moldova, 2015. Redactor- şef M.Moraraş. Chişinău, USM
3. Teoca B., Kraijdan A. Европейское измерение в высшем образовании в странах восточного партнерства (на примере Республики Молдова). În: Восточное партнерство: цели, опыт, вызовы. Под научной ред. Петра Байора. Краков, 2013, с.269-275; Teosa V., Мошняга В. Studii în relaţii internaţioale: unele consideraţii privind aspecte teoretice, aplicative şi civice. În: Studii Internaţionale. Viziuni din Moldova. Publicaţie periodică ştiinţifico-metodică. Red.-şef V.Teosa. T.7, nr. 2-3, 2008. Chişinău: CEP USM, 2009. -C.24-34; Teosa V., Ciobu E. Relaţii internaţionale ca obiect de cercetare: evoluţie şi perspective. În: Studii Internaţionale. Viziuni din Moldova. Publicaţie periodică ştiinţifico-metodică. Red.-şef V.Teosa. Vol.I, nr. 1, 2006. Chişinău: CEP USM, 2006, p.p.9-16
4. Vasilescu Gr. O concepţie a filosofiei unificării europene. (Din experienţa participării la realizarea Proiectului Jean Monnet al Comisiei Europene). In: În: Studii Internaţionale. Viziuni din Moldova. Publicaţie periodică ştiinţifico-metodică. Red.-şef V.Teosa. Vol.I, nr. 1, 2006. Chişinău: CEP USM, 2006, p.p19-31
5. Ghid privind perfectarea tezelor de doctorat şi autoreferatelor. Aprobat prin Hotărîrea Comisiei de Atestare a CNAA, Nr.AT03/1-1 din 23 aprilie 2009 *Întră în vigoare din 1.09.2009.* http://www.cnaa.md/normative-acts/normative-acts-cnaa/normative-acts-cnaa-attestation/guide_thesis/
6. Rotaru L., Hămuraru M. Ghid metodic pentru perfectarea tezelor de licenţă/master. Chişinău: USM, 2012. http://istorie.usm.md/files/Ghid-metodic-pentru-elaborarea-tezelor-de-licenta-master-2013.pdf
7. Plan de învăţământ. Departamentul Relaţii Internaţionale FRIŞPA USM. IN: http://usm.md/wp-content/uploads/2014/08/Relatii-internationale-2014.pdf
8. Teoca B. Европейские программы в контексте современного университетского образования: проблемы и тенденции. În: Creşterea impactului cercetării şi dezvoltarea capacităţii de inovare. Conf.ştiinţ. cu participare internaţ., consacrată aniversării a 65+a a USM. 21-22 sept.2011. Rezumate comunicărilor. Ştiinţe sociale. Vol.I. Chişinău: CEP USM, 2011, p.440-442;
9. Teosa V. Rodul unor colaborări de durată, de o maximă eficienţă. In: Ziarul Universitatea de Stat din Moldova, Nr. 1 (179) din 30 august 2016, p.8

SESIUNEA I. ISTORIOGRAFIA ŞI BAZELE TEORETICO-METODOLOGICE ALE DISCIPLINELOR FUNDAMENTALE DIN CURRICULUMUL UNIVERSITAR LA SPECIALITATEA "RELAŢII INTERNAŢIONALE"

POLITICA EXTERNĂ A REPUBLICII MOLDOVA

CĂLDARE Gheorghe,
doctor în istorie, conferenţiar universitar

In this article are analyzed some aspects of foreign policy of the Republic of Moldova, in particular, special attention is given for historiography evaluation of external research activity since the independence of state until the actual period. Also, there are assessed some dimensions regarding the methodology of studying policy of our country's higher education institutions.

Cuvinte-cheie: politică externă, diplomaţie bilaterală şi multilaterală, organizaţii internaţionale, integrare europeană, conflict transnistrean, securitate naţională.

Introducere. Conceptualizarea metodică a cursului

Cursul *Politica externă a Republicii Moldova* este conceput ca un studiu cu caracter teoretico-practic, care contribuie substanţial la completarea cunoştinţelor teoretice ale studenţilor cu exemple concrete din activitatea tinerii diplomaţii moldoveneşti. Totodată, studierea politicii externe a Republicii Moldova vine sa întregească procesul de formare a diplomaţilor de carieră, deoarece cunoaşterea principalelor direcţii de activitate externă a ţării noastre este indispensabilă pentru specialiştii din domeniul relaţiilor internaţionale.

Scopul cursului este de a studia procesul de obţinere a independenţei de stat a Republicii Moldova, elaborarea cadrului juridic de realizare a politicii externe, precum şi activitatea Ministerului Afacerilor Externe – organul central de specialitate al administraţiei publice, abilitat să promoveze şi să realizeze politica externă a statului. De asemenea, studenţii vor studia relaţiile Republicii Moldova cu statele vecine, cu marile puteri, dar şi cu activitatea desfăşurată de diplomaţii moldoveni în organismele internaţionale şi regionale, inclusiv a procesului de aprofundare a colaborării cu partenerii externi în aspect economic, cultural etc. În cadrul cursului un loc aparte va fi dedicat analizei procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană

şi a demersurilor externe ale Republicii Moldova privind aplanarea conflictului transnistrean.

Cursul *Politica externă a Republicii Moldova* contribuie la dezvoltarea următoarelor c*ompetenţe:*demonstrarea aptitudinilor de a adopta decizii, de a construi relaţii interpersonale, de comunicare, în aspectul evaluării randamentului prefesional; aplicarea în practică a cunoştinţelor teoretice acumulate şi vocaţia formată la disciplina Politica externă a Republicii Moldova; cunoaşterea raţionamentelor imperative ale instruirii teoretice în domeniul conceptual modern al activităţii internaţionale pentru efectuarea acţiunilor eficiente în promovarea programelor politice de modernizare internaţională, inclusiv a Republicii Moldova; formularea sugestiilor pentru elaborarea programelor naţionale din perspectiva soluţionării problemelor existente în activitatea externă a Republicii Moldova; prognozarea evoluţiei situaţiei internaţionale şi impactul acesteia asupra noilor transformări politice, economice şi sociale din Republica Moldova; demostrarea aptitudinilor de a soluţiona o problemă complexă, de a comenta un domeniu de activitate, de a adopta o decizie sau de a efectua o acţiune conform capacităţilor şi iscusinţei constituite în cadrul cursului; evaluarea politicii externe a Republicii Moldova la etapa actuală; identificarea bazelor fundamentale ale teoriilor din domeniul polticii externe a Republicii Moldova; utilizarea metodologiilor moderne de cercetare în domeniul relaţiilor internaţionale; evaluarea perspectivelor integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană; pronosticarea perspectivelor dezvoltării relaţiilor Republicii Moldova cu organizatiile inernationale si statele lumii; elaborarea noilor metode de soluţionare a conflictului transnistrian.

Obiectivele generale ale cursului, confor curriculumului, *la nivel de cunoaştere şi înţelegere* prevăd ca studenţii: să explice noţiunea de politică externă; să cunoască procesul de obţinere a independenţei Republicii Moldova; să explice cadrul politicii externe a ţării noastre; să descrie sarcinile şi structura Ministerului Afacerilor Externe; să cunoască organizarea serviciului diplomatic al Republcii Moldova; să caracterizeze demersurile externe ale Republicii Moldova pentru soluţionarea diferendului transnistrian; să prezinte relaţiile Republicii Moldova cu ţările vecine; să cunoască relaţiile bilaterale ale Republicii Moldova cu marile puteri; să distingă colaborarea Republicii Moldova cu organismele internaţionale si regionale; să explice activitatea Republicii Moldova pentru integrarea în UE.

La nivel deaplicare: să aprecieze activitatea structurilor de stat privind obţinerea independentei Republicii Moldova; să caracterizeze conţinutul cadrului juridic de realizare a politicii externe; să determine eficienţa serviciului diplomatic al ţării noastre; să aprecieze nivelul colaborării ţării noastre cu statele vecine şi marile puteri; să diferenţieze activitatea Republicii Moldova în cadrul organismelor internaţionale si regionale; să distingă eforturile externe privind aplanarea conflictului transnistrian; să aprecieze procesul de integrare europeaăa a Republicii Moldova prin

prisma perspectivei de a deveni stat comunitar; să determine eficienţa activităţii misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova peste hotare.

La nivel de integrare: să efectueze analiza constituirii serviciului diplomatic moldovenesc comparativ alte state din spaţiul post-sovietic; să analizeze eficienta cadrului juridic naţional de realizare a politicii externe la început de nou mileniu; să propună noi viziuni privind direcţiile prioritare a politicii externe cauzate de schimbările din regiune şi de pe continentul european; să aprecieze necesitatea optimizării activităţilor diplomatice ale ţării în relaţiile cu statele vecine şi marile puteri; să argumenteze eficienţa colaborării Republicii Moldova cu organismele internaţionale şi regionale; să formuleze propuneri privind aplanarea conflictului transnistrian în baza analizei aplanării conflictelor din spaţiul balcanic; sa evidenţieze noi modalităţi de colaborare a Republicii Moldova cu statele ce dispun de experienţa în integrarea europeană.

Lucrul individual presupune produsul preconizat: recenzia unui studiu teoretic sau monografii, referatul, cercetarea şi comunicarea individuală, studiul de caz sau comparat, prezentarea vizuală /PPT, fiind definitivate strategiile şi formele de realizare a acestuia: studiul bibliografic, elaborarea tabelelor comparative, prezentarea analitico – informaţională a investigaţiei, elaborarea schemelor etc. Tematica pentru lucrul individual sau în grup, mese rotunde etc. este orientată spre dezvoltarea capacităţilor de cercetare teoretică, abilităţilor analitice şi aplicative, necesare pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice din programul ulterior al studiilor universitare, precum şi a celor actuale pentru viitorii experţi şi funcţionari diplomatici în relaţiile internaţionale.

În continuare, se propune lecţia cu denumirea **„Abordări istoriografice şi metodice la disciplina POLITICA EXTERNĂ A REPUBLICII MOLDOVA“** din curriculum universitar la specialitatea relaţii internaţionalecare prezintă istoria şi situaţia din domeniul de cercetare a obiectului de studiu, având drept *scop* formarea *competenţilorgenerale* de a lucra cu sursele teoretice, de a dezvolta abilităţile analitice şi de orienta pe studenţi spre gîndirea critică în cadrul procesului de studiu teoretic. Totodată, lecţia prezentată va contribui la formarea *competenţelor specifice,* printre care menţionăm: însuşirea limbajului profesional, cunoaşterea cercetărilor teoretice de bază din cadrul cursului respectiv, evaluarea nivelului de cercetare şi a specificului abordărilor teoretice în operele autorior studiaţi. Importanţa acestei lecţii este justificată de necesitatea de a pregăti studenţii pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice ulterioare sub forma tezei de an şi a tezei de licenţă, conştientizarea rolului şi locului acestora în pregătirea profesională şi curriculumul universitar la specialiatea Relaţii Internaţionale. Orientându-se spre aceste *finalităţi* pentru studiu, în lecţia propusă sunt formulate *următoarele obiective*: de a prezenta viziunea complexă şi multiaspectuală a istoriografiei cercetării politicii externe a Republicii Moldova şi de a formula abordările metodice ale stidierii politicii externe.

Formarea competenţelor în domeniu, realizarea scopului şi obiectivelor cursului, evaluarea rezultatelorstudenţilor se vor efectua prin intermediul orelelor de curs şi seminarii la disciplina Politica externă a Republicii Moldova. Totodată, pregătirea studenţilor şi formarea abilităţilor lor va avea loc şi prin plasarea materialelor teoretice şi cerinţelor practice pe platforma Moodle.

1. Istoriografia cercetării politicii externe a Republicii Moldova

2. Abordări metodice ale stidierii politicii externe

Proclamarea independenţei Republicii Moldova la 27 august 1991 a marcat nu doar apariţia unui nou stat pe harta politică a lumii, dar şi începutul activităţii organelor statale abilitate pentru desfăşurarea politicii externe, specifice subiecţilor de drept internaţional. Într-o perioadă scurtă, în ţara noastră a fost creat Ministerul Afacerilor Externe – organul central de specialitate al administraţiei publice, abilitat să promoveze şi să înfăptuiască politica externă (deşi în anii 1944-1990 în fosta RSSM a existat un minister de externe, rolul lui era doar formal, deoarece activitatea externă era exercitată de Moscova). În primii ani de independenţă, au fost stabilite relaţii diplomatice cu majoritatea statelor lumii, ţara noastră fiind admisă şi în principalele organizaţii internaţionale şi regionale. De asemenea, a fost adoptată şi *Concepţia politicii externe a Republicii Moldova* (1995), document ce a trasat domeniile principale de activitate externă a ţării. Totodată, în străinătate au fost deschise primele misiuni diplomatice ale ţării noastre, iar la Chişinău şi-au început activitatea ambasadele unor state străine şi reprezentanţele principalelor organizaţii internaţionale.

Activitatea externă a ţării noastre, odată cu trecerea timpului, a devenit subiect de analiză a cercetătorilor în domeniul relaţiilor internaţionale. Specialiştii au acordat atenţie unor aspecte importante ale politicii externe a Republicii Moldova: colaborarea bilaterală cu principalele state ale lumii şi cu ţările vecine în domeniile politic, economic şi cultural, instituirea cooperării ţării noastre cu organizaţii internaţionale: Organizaţia Naţiunilor Unite, Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa, Consiliul Europei, Uniunea Europeană şi NATO, dar şi cu un şir de organizaţii regionale: Comunitatea Statelor Independente, Organizaţia pentru Cooperarea Economică la Marea Neagră, Organizaţia pentru Democraţie şi Dezvoltare Economică – GUAM etc. Alte probleme care au trezit un interes deosebit pentru specialişti sunt activităţile externe ale ţării noastre privind integrarea europeană, soluţionarea conflictului transnistrean, activităţile de cooperare internaţională pentru consolidarea securităţii naţionale, colaborarea economică cu structurile economico-financiare internaţionale şi promovarea imaginii adecvate a Republicii Moldova în exterior etc.

Complexitatea activităţilor externe ale Republicii Moldova a impus necesitatea organizării unor conferinţe ştiinţifice internaţionale, la care au participat savanţi din

diferite ţări, ce se confruntau cu aceleaşi situaţii, invitarea reprezentanţilor ai unor organizaţii internaţionale, pentru a exprima vizunea acestora despre căile de soluţionare a problemelor existente. În acest context poate fi menţionat Simpozionul ştiinţific internaţional cu genericul „Moldova, România, Ucraina: integrarea în structurile europene", care s-a desfăşurat în 1999 la Chişinău. La lucrările simpozionului au participat circa 50 de savanţi din Republica Moldova, România, Ucraina şi Federaţia Rusă. Activitatea simpozionului a fost structurată în cîteva secţii: Aspectele politice şi politico-militare ale integrării europene a Moldovei, României şi Ucrainei; Factorii naţionali de influenţare a proceselor de integrare europeană; Aspectele economice ale integrării europene şi perspectivele ţărilor din regiune; Colaborarea moldo-româno-ucraineană – o condiţie importantă în integrarea europeană a regiunii; Procesele de integrare şi problemele umanitare ale minorităţilor naţionale etc. Materialee simpozionului au fost de un real folos pentru specialiştii antrenaţi în analiza politicii externe a Republicii Moldova. [1]

Una dintre primele lucrări în care a fost analizată activitatea ţării noastre sub aspect extern aparţine savantului Gh. Cojocaru, intitulată „Politica externă a Republicii Moldova. Studii", fiind publicată în anul 2001. Autorul a abordat aşa dimensiuni ale tânărului stat pe arena internaţională, ca: procesul de obţinere a independenţei naţionale; primele forme de instituire a colaborării cu România; demersurile externe ale Republicii Moldova privind aplanarea conflictului transnistrean; perioada iniţială a relaţiilr moldo-ruse şi moldo-ucrainene; instituirea colaborării moldo-americane; începutul colaborării ci organizaţiile internaţionale etc. [2]

Se ştie că una dintre cele mai complicate probleme ale Republicii Moldova, moştenite încă din perioada sovietică, este conflictul transnistrean. Este firesc ca problematica reglementării transnistrene să fie în atenţia cercetătorilor din ţara noastră. În acest context, prezintă interes culegerea de articole „Aspecte ale conflictului transnistrean", pregătită de către un colectiv de autori de la Institutul de Politici Publice din Republica Moldova. Apărută în 2001, lucrarea a inclus analiza unor aspecte majore ale acestui conflict, cum ar fi: evidenţierea cauzelor izbucnirii conflictului; evoluţia procesului de negocieri privind reglementarea lui; evaluarea juridică, conform normelor dreptului internaţional, a rolului forţelor de menţinere a păcii; aprecierea factorului militar în soluţionarea conflictului din zona de est a Republicii Moldova etc. Menţionăm că concluziile care se conţin în lucrarea dată nu şi-au pierdut actualitatea nici până în prezent, deoarece permit factorilor de decizie, implicaţi în identificarea soluţiilor de reglementare a conflictului, să formuleze decizii adecvate, pentru depăşirea cât mai urgentă a consecinţelor acestuia. [3]

O altă culegere de articole, intitulată „Procesul de globalizare: provocări şi soluţii", a cuprins colecţia completă de texte a referatelor şi articolelor prezentate în cadrul Conferinţei ştiinţifice „Secolul XXI în căutarea alternativel terorismului internaţional" din 11 septembrie 2003, dar şi a conferinţei ştiinţifice internaţionale

„Procesul de globalizare: provocări şi soluţii”, din 25 octombrie 2003, care a avut loc la Universitatea de Stat din Moldova. Materialele culegerii se referă la investigaţiile colaboratorilor Catedrei de relaţii internaţionale a USM, dar şi ale altor cercetători din instituţiile de învăţământ superior din Moldova, fiind axate pe abordarea problematicii transformărilor globale, prin prisma dimensiunii umane, economice şi sociale; aspectele forţei, ale terorii şi ale securităţii internaţionale în secolul XXI. [4]

Una dintre problemele fundamentale cu care s-a confruntat Republica Moldova Moldova chiar din primele zile ale independenţei sale, a fost cea a consolidării securităţii naţionale, aflându-se permanent în sfera de preocupare a cercetătorilor. Acest fapt şi-a găsit reflectare în culegerea de articole „Moldova pe calea democraţiei şi stabilităţii. Din spaţiul post-sovietic în lumea valorilor democratice”, care a fost publicată în 2005. Autorii studiului, printre care N. Chirtoacă, Iu. Chifu, I. Munteanu, Iu. Fruntaşu, R. Gorincioi şi a., au avut ca obiectiv să evidenţieze structura şi caracterul riscurilor de securitate într-o societate în tranziţie, prin exemplul situaţiei din Republica Moldova, proiectând şi explorând o serie de instrumente de analiză şi concepte utilizate pe larg în literatura internaţională de specialitate. Printre soluţiile propuse de autori se relevă, în plan intern, consolidarea instituţiilor statului de drept, inclusiv a celor responsabile de asigurarea securităţii publice, economice şi politice, dar şi a securităţii individuale a cetăţeanului. În plan extern, autorii au remarcat necesitatea integrării energetice, plenare şi consistente a Republicii Moldova în prncipalele instituţii occidentale şi euroatlantice, desovietizarea instituţiilor publice, civile şi militare, riscurile şi provocările militare, politice şi de altă natură, cauzate de existenţa conflictului transnistrean, impulsionarea colaborării ţării noastre cu statele vecine şi cu principalii actori internaţionali etc. [5]

Printre autorii autohtoni care au analizat problemele esenţiale ale relaţiilor internaţionale contemporane, ale activităţii diplomatice, exercitate de organele statale, dar şi ale specificului diplomaţiei bilaterale şi multilaterale, se evidenţiază lucrările semnate de Al. Burian. Astfel, în studiul „Introducere în practica diplomatică şi procedura internaţională”, editat în 2008, autorul examinează astfel de aspecte ale diplomaţiei contemporane: regimul de drept al misiunilor diplomatice şi al posturilor consulare, rolul organizaţiilor şi al conferinţelor internaţionale în activitatea diplomatică: trăsăturile practicii diplomatice în diferite ţări ale lumii etc. De asemenea, în acestă lucrare autorul reliefează particularităţile serviciului diplomatic şi consular al Republicii Moldova, prezentând, în anexe, un set de materiale didactice privind dreptul şi practica diplomatică internaţională, precum şi unele documente care constituie cadrul juridic pentru activitatea diplomatică a ţării noastre. La acestea se referă Legea Republicii Moldova cu privire la serviciul diplomatic, Regulamentul Ministerului Afacerilor Externe şi Integrării Europene, Regulamentul cu privire la activitatea misiunilor diplomatice ş. a. [6].

O activitate destul de variată în analiza direcţiilor de bază ale politicii externe a Republicii Moldova au desfăşurat profesorii Catedrei de relaţii internaţionale a Universităţii de Stat din Moldova. În perioada anilor 2006-2008, colectivul catedrei a editat revista ştiinţifico-metodică „Studii internaţionale. Viziuni din Moldova". În publicaţia dată se abordează o gamă largă de probleme actuale privind atât noţiunile principale ale teoriei relaţiilor internaţionale, cât şi cele mai diverse probleme ale politicii externe a Republicii Moldova, cum ar fi cele referitoare la aderarea ţării noastre la structurile europene, influenţa factorilor externi asupra securităţii naţionale, colaborarea cu organizaţiile internaţionale ş.d.

De exemplu, în nr. 1 al revistei din anul 2007, au fost incluse articole despre analiza unor probleme actuale ale relaţiilor internaţionale. E vorba de influenţa globalizării asupra relaţiilor interstatale; consolidarea securităţii internaţionale şi combaterea terorismului; politica externă a Republicii Moldova în procesele integraţioniste ş.a. Latura didactico-metodică a fost prezentată prin evaluarea experienţei specialiştilor Catedrei de relaţii internaţionale în curriculum-ul universitar, conţinând textele unor prelegeri la disciplinele predate în cadrul acestui program. De asemenea, au fost incluse şi cele mai reuşite lucrări ştiinţifice ale studenţilor, rezultatele participării colaboratorilor catedrei la diferite cercetări şi conferinţe naţionale şi internaţionale.[7]

În nr. 3 al revistei susmenţionate din 2007, au fost examinate diferse aspecte referitoare la securitate atât pe plan regional, cât şi global. Publicaţia a cuprins bilanţul conferinţei ştiinţifice internaţionale *„NATO – o alianţă a valorilor şi a solidarităţii",* ce a avut loc la 2 octombrie 2007, cu prilejul inaugurarii Centrului de Informare şi Documentare NATO din Moldova, precum şi unele cercetări prezentate la simpozionul din 19 ianuarie 2007, pe care le-a efectuat catedra de relaţii internaţionale de la Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative a USM, intitulat *„Probleme actuale ale securităţii internaţionale***".** Compartimentul ştiinţifico- metodic a fost prezentat prin analiza unor probleme actuale ale teoriei relaţiilor internaţionale, şi anume: sistemul internaţional de securitate, securitatea regională, politici şi strategii de securitate, gestionarea conflictelor etc. [8]

Problematica colaborării Republicii Moldova cu Uniunea Europeană s-a aflat permanent în atenţia specialiştilor din domeniul relaţiilor internaţionale. În acest sens, trezeşte un interes deosebit lucrarea „Moldova şi UE în contextul Politicii Europene de Vecinătate. Realizarea Planului de Acţiuni UE-Moldova (februarie 2005 – ianuarie 2008)", care a fost publicată în anul 2008. Cercetarea,efectuată de Asociaţia pentru Democraţie Participativă ADEPT şi EXPERT-GRUP, face o evaluare a implementării prevederilor documentului indicat, reliefând, în special, insuccese Republicii Moldova în realizarea integrală a criteriilor stabilite de structurile europene pentru ţările din cadrul vecinătăţii estice. [9]

Colaborarea Republicii Moldova cu o altă organizaţie internaţională la începutul secolului XXI – NATO a fost analizată în studiul „De ce avem nevoie de NATO? Sau de ce existenţa Republicii Moldova ca stat suveran depinde de aderarea la NATO", apărut în 2009. Autorii lucrării, D. Mânzărari şi V. Ioniţă, argumentează necesitatea integrării ţării noastre în structurile euroatlantice ca fiind o premisă pentru aderarea ulterioară la Uniunea Europeană.Această poziţie este justificată prin experienţa statelor postsocialiste din Europa Centrală şi de Sud-Est. [10]

Diverse probleme ale politicii externe a Republicii Moldova au fost abordate şi în studiile pregătite de Asociaţia pentru Politică Externă, care, în parteneriat cu Fundaţia Friedrich Ebert, şi-a propus să evalueze principalele aspecte ale activităţii externe a ţării noastre. Astfel, în culegerea de articole „Evoluţia politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008)", care a văzut lumina tiparului în 2009, au fosr restabilite nu doar cronologia evenimentelor ce s-au derulat pe parcursul a circa zece ani, dar, în special, se evidenţiază succesele şi deficienţele diplomaţiei moldoveneşti, s-au identificat cauzele eşecurilor politicii extreme, s-a analizat eventualele provocări, posibilele evoluţii şi opţiuni pe care noua etapă le va pune în faţa ţării noastre în viitorul apropiat.

Printre articolele din culegerea respectivă se pot evidenţia cele care se referă la relaţiile Republicii Moldova cu România, Federaţia Rusă, Statele Unite ale Americii şi Ucraina. Sunt apreciate reuşitele, examinate raporturile bilaterale cu aceste state, se formează concluzii şi se fac unele propuneri în vederea, eficientizării lor. În lucrare au fost incluse unele articole în care sunt evaluate anumite aspecte ale colaborării Republicii Moldova cu organizaîiile internaţionale şi regionale: relaţiile cu Uniunea Europeană şi Alianţa Nord-Atlantică (NATO), cooperarea ţării noastre în cadrul Consiliului Europei, a Comunităţii Statelor Independente şi a Organizaţiei pentru Democraţie şi Dezvoltare Economică GUAM, precum şi a cooperării regionale în Sud-Estul Europei. De asemenea, un articol aparte este consacrat analizei evoluţiei procesului de reglementare a conflictului transnistrean. [11]

O contribuţie substanţială la cercetarea celor mai complicate probleme cu care se confruntă ţara noastră în politica sa externă pe parcursul primului deceniu al secolului XXI o constituie culegerea de articole „Şiinţa politică în Republica Moldova: realizări şi perspective", apărută în anul 2011. Lucrarea a cuprins materialele prezentate la Conferinţa jubiliară ştiinţifico-practică internaţională, organizată cu prilejul celei de-a XV-a aniversare a Facultăţii de Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative a USM, rezultatele activităţii de cercetare a Catedrei de Relaţii Internaţionale pe parcursul anului de studii 2010-2011. Materialele studiului au fost distribuite în patru secţii: I.Relaţii internaţionale în lumea globală; secţia II: Integrarea europeană: probleme şi perspective; secţia III: Colaborarea internaţională şi dezvoltarea democratică; secţia IV: cercetări studenţeşti. Comunicările, prezentate de specialişti în domeniu nu doar din Republica Moldova, dar şi din străinătate, s-au bazat

pe analiza unei game variate a relaţiilor internaţionale contemporane, pe evaluarea aspectelor subtanţiale ale politicii externe a ţării noastre la etapa dată, de exemplu cu refere la integrarea în structurile europene, colaborarea cu actorii internaţionali în consolidarea securităţii naţionale, la cooperarea internaţională în combaterea terorismului etc. [12]

În scopul asigurării metodice a studierii politicii externe a Republicii Moldova în instutuţiile de învăţământ superior, de un real folos este suportul de curs „Serviciul diplomatic: teorie şi practică", publicat în 2011. Elaborată în conformitate cu cerinţele procesului de la Bologna, lucrarea a fost divizată în mai multe compartimente: bazele teoretico-analitice ale studiului serviciului diplomatic; aspecte practice ale serviciului diplomatic; serviciul diplomatic în cercetările contemporane ş. a. Pe lângă evaluarea concepţiilor şi a teoriilor principale ale serviciului diplomatic, studiul a inclus şi analiza activităţii practice a misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova în cadrul organizaţiilor internaţionale, aportul serviciului diplomatic în promovarea politicii externe; activitatea diplomatică, în vederea prevenirii conflictelor şi gestionării crizelor internaţionale etc. Studiul a fost completat cu anexe, printre care unele documente de bază ale serviciului diplomatic contemporan: Convenţia privind privilegiile şi imunităţile ONU (februarie 1946), Convenţia de la Viena cu privire la relaţiile diplomatice (Viena, 1961), Convenţia de la Viena cu privire la relaţiile consulare (Viena, 1963) ş. a. [13]

Parafarea de către Republica Moldova a Acordului de Asociere la Uniunea Europeană în noiembrie 2013 la Summit-ul UE de la Vilnius, iar apoi semnarea acestuia de ţara noastră în iunie 2014 au condus la apariţia mai multor publicaţii în care a fost abordată tematica integrării europene. La acestea se referă materialele elaborate de Ministerul Afacerilor Externe şi Integrărării Europene al Republicii Moldova, cum ar fi „UE – Moldova. Acordul de Asociere. "Ghidul Acordului de Asociere" şi „Zona de liber schimb aprofundat şi cuprinzător UE – Republica Moldova". Publicaţiile respective prezintă într-o formă accesibilă pentru cititor conţinutul noilor acorduri moldo-comunitare, modalităţile de realizare a acestora de către autorităţile moldoveneşti. Se subliniază că aceste acorduri vor oferi un nou cadru juridic pentru cooperarea ţării noastre cu structurile europene, al cărui scop final este crearea condiţiilor optime pentru apropierea Republicii Moldova de familia europeană. O atenţie deosebită se acordă implementării şi aplicării prevederilor documentelor menţionate, inclusv prin fixarea termenelor precise şi stabilirea unui cadru instituţional şi administrativ adecvat, creând, astfel, premisele necesare pentru executarea lor integrală. [14]

Începutul realizării noilor acorduri dintre Republica Moldova şi Uniunea Europeană s-a încheiat însă cu mari întârzieri. Administraţia centrală nu a reuşit să întreprindă măsuri eficiente pentru implementarea adecvată a acordurilor cu UE, iar obiectivele exigente stipulate în noile acorduri moldo-comunitare, au depăşit aşteptările

exagerate, greu de îndeplinit, în rândurile cetăţenilor. Totodată, remanierile frecvente la nivel guvernamental în anii 2014-2015, dar şi criza din sistemul financiar-bancar, tergiversarea reformelor în domeniule justiţiei şi al procuraturii, pasivitatea autorităţilor în combaterea corupţiei etc. au diminuat substanţial încrederea populaţiei în perspectiva europeană a ţării noastre.

În situaţia creată, publicaţiile care au avut ca subiect problematica integrării europene a Republicii Moldova, apărute în anii 2014-2015, au supus unei critici întemeiate conducerea ţării pentru reţinerile şi întârzierile în realizarea acordurilor cu Uniunea Europeană, propunând şi soluţii pentru depăşirea lor cât mai urgentă . Astfel, autorii V. Chirilă, V. Bucătaru şi L. Grâu, în publicaţia „Este integrarea europeană a Republicii Moldova ireversibilă?", de rând cu enumerarea problemelor existente în realizarea acordurilor moldo-comunitare, au înaintat un şir de propuneri, printre care: 1. formularea unui scop stabilit exact, care uneşte clasa politică şi societatea; 2. voinţa politică internă exprimată şi mobilizatăclar; 3. solidaritatea clasei politice şi a societăţii, în vederea atingerii scopului determinat; 4. majoritate parlamentară funcţională ce va asigura stabilitatea politică internă, necesară pentru înfăptuirea reformelor; 5. Crearea unui guvern funcţional ce ar mobiliza resursele administrative şi financiare destul de precare; 6. susţinerea partenerilor externi. [15, p.9]

Autorul V. Chivriga, în publicaţia „Priorităţile şi provocările implementării DGETA în Moldova", apărută în 2014, consideră că se cer reforme cardinale, calitative şi rapide în domeniul justiţiei, al internelor, al procuraturii pentru a elimina corupţia, traficul de interese, delapidărea proprietăţii publice, contrabanda, flagele care ar distorsiona procesul de implementare a acordului. În opinia lui V. Chivriga, Planul de acţiuni pentru punerea în aplicare a Acordului de liber schimb aprofundat şi cuprinzător trebuie să conţină fapte concrete, termene de realizare, instituţii de stat şi entităţi relevante responsabile de monitorizarea şi implementarea acordului respectiv, dar şi de informarea publicului larg despre mersul îndeplinirii angajamentelor asumate [16, p. 10]. Analistul C. Ciurea consideră şi el că procesul de implementare a acordurilor moldo-comunitare a devenit dependent de constituirea unei majorităţi parlamentare stabile şi legitime, de evitarea degradării climatului democratic, profund afectat de caracterul dubios în care s-au desfăşurat alegerile (din 30 noiembrie 2014, n.n.) şi de promovarea unei politici ferme de realizare a angajamentelor pe care Moldova şi le-a luat în raport cu Uniunea Europeană. [17, p. 13]

Scimbările esenţiale pe harta politică a Europei de Est în anii 2013-2014, soldate cu anexarea de Federaţia Rusă a Crimeei, precum şi declanşarea luptelor din Donbas de către separatiştii locali, susţinuţi de Moscova, a afectat mult securitatea europenă. Principiile de bază ale acestui sistem includ repectul pentru egalitatea suverană a statelor, integritatea lor teritorială, inviolabilitatea frontierelor, neutilizarea forţei sau ameninţarea cu forţa, neamestecul în treburile interne, soluţionarea paşnică a diferendelor etc. Deoarece Federaţia Rusă a încălcat principiile unanim acceptate ale

dreptului internaţional, problemele de securitate în această zonă a Europei au devenit deosebit de acute, creând o îngrijorare legitimă a opiniei publice europene, dar şi a celei mondiale privind securitatea frontierelor naţionale. Criza din Ucraina are un impact direct asupra sistemului de securitate al Republicii Moldova, pentru că ţara noastră se confruntă chiar din primii ani de independenţă cu acţiunile separatiste, care s-au încheiat cu proclamarea „RMN" în raioanele de est. În aceste circumstanţe a crescut considerabil şi interesul specialiştilor autohtoni faţă de problemele de asigurare a securităţii naţionale, de obţinere a sprijinului din partea actorilor internaţionali importanţi, care ar putea susţine eforturile autorităţilor moldoveneşti, pentru a consolida structurile statale, antrenate în asigurarea inviolabilităţii sale teritoriale.

Printre publicaţiile cu această tematică, apărute recent, se distinge culegerea de articole elaborată de Centrul de Informare şi Documentare NATO de la Chişinău, intitulată „Parteneriatele NATO şi Republica Moldova în faţa noilor ameninţări la adresa securităţii regionale", editată în anul 2014. Autorii articolelor abordează o o serie de probleme actuale ale securităţii în Europa, sau cele care se referă la ameninţările şi vulnerabilităţile cu care se confruntă Republica Moldova în contextul noilor provocări la adresa securităţii regionale. Criza din Ucraina, neutralitatea Republicii Moldova, parteneriatele ţării noatsre cu Alianţa Nord-Atlantică, securitatea energetică şi cea cibernetică sunt numai câteva subiecte pe care le abordează totodată, specialiştii autohtoni şi cei străini. Analizând situaţia creată în regiunea estică a Europei, dar şi apreciind problemele de securitate cu care se confruntă în prezent Republica Moldova, autorii consideră că neutralitatea ţării noastre nu trebuie cosiderată ca un obstacol pentru cooperarea militară cu NATO. E necesar de a crea un cadru normativ exact cu privire la aspectele ce ţin de domeniul securităţii interne, de reformarea instituţiilor care au drept competenţă securitatea satatului şi adaptarea acestora la realităţile specifice ţării noastre. De asemenea, se impune necesitatea de a stabili unele priorităţi în privinţa modernizării Armatei Naţionale, deoarece lipsa unei reacţii adecvate faţă de o ameninţare militară riscă să afecteze însăşi existenţa statului. Totodată, se propune şi elaborarea unei strategii de comunicare cu societatea moldovenească în ceea ce priveşte colaborea cu NATO, care ar urma să creeze o imagine pozitivă faţă de Alianţa Atlanticului de Nord. [18, p. 34, 54]

Alte publicaţii la această temă au fost pregătite de colaboratorii Asociaţiei pentru Politica Externă din Moldova. Ne referim la publicaţia semnată de C. Ciurea, intitulată „Criza din Ucraina şi impactul ei asupra sistemului de securitate al Republicii Moldova", apărută în 2014. Autorul analizează unele consecinţe ale crizei ucrainene asupra ţării noastre, cum ar fi: disoluţia Sistemului european de securitate; ameninţările la adresa securităţii naţionale, ce derivă din criza ucraineană; noile complicaţii în procesul de reglementare a conflictului transnistrean, problemele de ordin economic etc. În situaţia dată autorul crede că este important de a menţine cursul spre integrarea europeană şi instituirea unui moratoriu pe tema neutralităţii; activizarea graduală a

Chişinăului, pentru a obţine noi angajamente internaţionale, ce ar asigura neutralitatea sau ar oferi garanţii de securitate, păstrând în acelaşi timp, cursul proeuropean al Republicii Moldova. [19]

În publicaţia „Analiza comparativă a opţiunilor de asigurare a securităţii naţionale a Republicii Moldova în contextul agresiunii ruse în Ucraina", semnată de M. Popşoi, se evaluează cauzele vulnerabilităţii Republicii Moldova în domeniul apărării, elaborându-se şi unele politici alternative pentru fortificarea securităţii naţionale. Autorul, propune crearea unei noi structuri de cooperare regională, la care ar adera Ucraina, Polonia, Lituania etc., după modelul de cooperare în domeniul apărării ,oferit de ţările nordice.[20] În publicaţia „Tehnologii de conflict în spaţiul postsovietic: pericolele agresiunii indirecte străine în Moldova şi potenţialele răspunsuri", autorul D. Mînzărari recomandă guvernării, pentru a contracara consecinţele grave ale agresiunii indirecte, să pregătească reurse, strategii şi capabilităţi pentru neutralizarea diferitor contingente, inclusiv a celui mai grav scenariu. De asemenea, se propune ca autorităţile să controleze efectul inflamatoriu şi instigatoriu al presei străine pe teritoriul ţării, în acelaşii timp să preântâmpine infiltrarea şi desfăşurarea pe teritoriul său a elementelor străine cu intenţii agresive, pentru neutralizarea acestora. [21, p. 2]

Referitor la problemele cauzate de stagnarea procesului de negocieri în soluţionarea conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova, în condiţiile agravării situaţiei geopolitice din regiune, se remarcă publicaţia semnată de V. Chirilă, intitulată „Reglementarea transnistreană în impas", apărută în 2015. Pentru depăşirea situaţiei existente, autorul propune autorităţilor centrale şi partidelor parlamentare să pună accentul pe pregătirea temeinică a Republicii Moldova, pentru reintegrarea graduală a regiunii transnistrene în spaţiul său economic, juridic şi politic, formulând în acest sens un şir de recomandări concrete [22].

De altfel, soluţionărea problemei transnistrene a fost abordată detaliat în cadrul Conferinţei ştiinţifice cu genericul „Dialoguri de pace în Moldova: integrare socială, politici şi strategii de acomodare din perspectiva academică", care s-a desfăşurat în septembrie 2015 la Facultatea de Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative a USM. În comunicările participanţilor la conferinţă a fost reflectată o gamă amplă de probleme: studii despre reglementarea paşnică a conflictelor, despre promovărea măsurilor de încredere, a consolidării securităţii naţionale şi internaţionale şi expunerea unor propuneri concrete privind reglementarea transnistreană, înaintate de conducerea Republicii Moldova, care au scopul de a readuce la masa negocierilor, cu sprijinul actorilor internaţionali implcaţi, al autorităţilor tiraspolene, pentru identificarea unor soluţii viabile de reîntregire a ţării. [23]

Printre lucrările apărute recent, în care se analizează problemele prioritare ale politicii externe a Republicii Moldova, menţionăm monografia „Securitatea naţională şi politica externă ale Republicii Moldova în contextul transformărilor structurale de

sistem postrăzboi rece", semnată de V. Juc, publicată în anul 2015. Monografia conţine trei blocuri mari de probleme: repere istoriografice, conceptuale şi teoretico-metodologice de cercetare a relaţiilor internaţionale postrăzboi rece, a politicii externe şi a politicii de securitate a Republicii Moldova; procesele de reconfigurare a mogelului de ordine mondială şi de transformare strucrurală a sistemului internaţional de la sfârşitul anilor '80 – începutul anilor ' 90, ai sec. XX până în anii 2014/2015, când s-a constituit prima perioadă a relaţiilor internaţionale; procesele de afirmare şi consolidare internaţională a Republicii Moldova prin cooperare şi parteneriat bilateral şi multilateral, fiind elucidate politica externă şi politica de securitate. [24]

O contribuţie valoroasă la completarea istoriografiei politicii externe a Republicii Moldova reprezintă materialele Conferinţei ştiinţifice internaţionale consacrate celei de-a XX-a aniversări a Facultăţii de Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative a USM care a avut loc la 13 noiembrie 2015, la Chişinău. La conferinţă, desfăşurată sub genericul *„Ştiinţa politică şi societatea înschimbare"*, au participat numeroşi reprezentaţi ai instituţiilor de învăţământ superior din Moldova, dar şi de peste hotare. Comunicările prezentate, în număr de 91, au abordat o gamă variată de subiecte privind relaţiile internaţionale contemporane, politica externă a Republicii Moldova în aspect bilateral şi multilateral, colaborarea internaţională ca factor important în modernizarea societăţii, precum şi dimensiuni privind asigurarea securităţii naţionale a ţării noastre în contextul transformărilor relaţiilor internaţionale. Materialele conferinţei vor fi de bun augur pentru mediul universitar-academic, a specialiştilor în domeniul relaţiilor internaţionale şi polticii externe a Republicii Moldova, dar şi pentru studenţi, masteranzi şi doctoranzi. [25]

Articole cu cea mai diversă tematică privind politica externă a Republicii Moldova sunt publicate şi într-un şir de reviste, printre care MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), „Revista de Filozofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice", revista „Administrarea Publică", revista „Guvernare şi Democraţie" ş. a.

Examinând principalelor repere istoriografice cu referire la politica externă a Republicii Moldova, putem conclude că în prezent sunt publicate monografii, culegeri de articole, suporturi de curs, materiale ale conferinţelor ştiinţifice etc., în care se abordează diverse probleme ale politicii extene a ţării noastre. Cercetătorii autohtoni, atât din mediul universitar, cât şi din cel al savanţilor cercetători, acordă o atenţie deosebită analizei unor astfel de probleme ale activităţii externe, cum ar fi: colaborarea cu statele vecine şi cu principalii actori internaţionali; cooperarea cu organizaţiile internaţionale şi regionale, a aspectelor privind consolidarea securităţii naţionale în cooperare cu structurle internaţionale relevante etc. În ultimii ani specialiştii în domeniu acordă o atenţie sporită elucidării problemelor care s-au conturat în colaborarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, dar şi de identificare a modalităţilor de reglementare a conflictului transnistrean. Totodată, în legătură cu agravarea securităţii regionale, sunt tot mai frecvente şi cercetările despre problemele

de fortificare a securităţii naţionale, cu implicarea factorilor externi, cointeresaţi în acordarea unui sprijin concret ţării noastre pentru consolidarea apărării naţionale.

Formarea competenţelor în domeniu, realizarea scopului şi obiectivelor cursului, evaluarea rezultatelorstudenţilor se vor efectua prin intermediul orele de curs şi seminarii la disciplina Politica externă a Republicii Moldova. Totodată, pregătirea studenţilor şi formarea abilităţilor lor va avea loc şi prin plasarea materialelor teoretice şi cerinţelor practice pe platforma Moodle.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Determinaţi principalele lucrări ştiinţifice consacrate afirmării internaţionale a Republicii Moldova.
2. Descrieţi procesul de constituire a serviciului diplomatic al Republicii Moldova.
3. Stabiliţi aspectele de bază ale colaborării ţării noastre cu statele vecine şi principalii actori internaţionali.
4. Elucidaţi dimensiunile de bază ale colaborării Republicii Moldova cu principalele organizaţii internaţionale şi regionale.
5. Evaluaţi starea actuală şi formulaţi perspectivele de aprofundare a colaborării ţării noastre cu structurile europene.
6. Propuneţi modalităţi de fortificare a securităţii naţionale a ţării noastre, în colaborare cu actorii internaţionali relevanţi.

Tematica pentru lucru individual/cercetări în grup:

1. Elaborarea unui referat ştiinţific privind cooperarea bilaterală a Republicii Moldova, în baza unei lucrări prezentate în lista bibliografică.
2. În baza unui studiu comparat, elaborarea argumentativă a necesităţii integrării europene a ţării noastre în formă de PPT.
3. Proiectarea unei informaţii analitice despre influenţa factorilor externi asupra reglementării problemei transnistrene.
4. Demonstrarea într-o tabelă comparativă a varietăţii aspectelor care influenţează problemele de securitate a Republicii Moldova.

Bibliografie:

1. Moldova, România, Ucraina: Integrare în structurile europene. Materialele Simpozionului ştiinţific internaţional. Ch.: C.C.I.M. „Perspectiva”, 2000, 427p.
2. Cojocaru Gh. Politica externă a Republicii Moldova. Studii. Ch.: CIVITAS, 2001, 206 p.
3. Aspecte ale conflictului transnistrean/ Institutul de Politici Publice. – Ch.: Ştiinţa, 2001,138 p.
4. Procesul de globalizare: provocări şi soluţii. Ch.: USM, 2004, 408 p.
5. Moldova pe calea democraţiei şi stabilităţii. Din spaţiul post-sovietc în lumea valorilor democratice. Ch.: Cartier, 2005, 260 p.
6. Burian A. Introducere în practica diplomatică şi procedura internaţională. Ch.: CEP USM, 2008, 464 p.

7. Studii Internaţionale. Viziuni din Moldova. Publicaţie periodică ştiinţifico-metodică. Col. de red.: Teosa V. ş. a. Ch.: CEP USM, 2006.
8. Studii Internaţionale. Viziuni din Moldova. Publicaţie periodică ştiinţifico-metodică. Col. de red.: Teosa V. (red-şef). Ch.: CEP USM, 2007.
9. Moldova şi UE în contextul Politicii Europene de Vecinătate. Realizarea Planului de Acţiuni UE – Moldova (februarie 2005 – ianuarie 2008)/ Asociaţia pentru Democraţie Participativă ADEPT; EXPERT–GRUP. Ch.: Arc, 2008, 180 p.
10. Mînzărari D., Ioniţă V. De ce avem nevoie de NATO? Sau de ce existenţa Moldovei ca stat suveran depinde de aderarea la NATO. IDIS „Viitorul", Ch.: 2009, 91 p.
11. Evoluţia politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008). Ch.: Cartdidact, 2009, 192 p.
12. Ştiinţa politică în Republica Moldova: realizări şi perspective. Studii Internaţionale/ Univ. de Stat din Moldova, Asoc. Moldovenască de Ştiinţă Politică; Coord. V. Teosa. Ch.: CEP USM 2011, 434 p.
13. Serviciul diplomatic: teorie şi practică. Suport de curs/ Univ. de Stat din Moldova. Coord. V. Teosa, Gr. Vasilescu, E. Ciobu. – Ch.: CEP USM, 2011, 391 p.
14. UE – Moldova. Acordul de Asociere. „Ghidul Acordului de Asociere". Ch.: MAEIE, 2013, 47 p.; Zona de liber schimb aprofundat ş cuprinzător UE – Republica Moldova. Ch.: MAEIE, 2013, 13 p.
15. Chirilă V., Bucătaru V., Grâu L. Este integrarea europeană a Republicii Moldova ireversibilă? Ch.: APE, 2014, 11 p.
16. Chivriga V. Priorităţile şi provocările implementării DGETA în Republica Moldova. Ch.: APE, 2014, 10 p.
17. Ciurea C. Parteneriatul Estic (PAE), un proiect incert în plină desfăşurare: deficienţe şi provocări pentru 2015. Ch.: APE, 2015, 13 p.
18. Parteneriatele NATO şi Republica Moldova în faţa noilor provocări la adresa securităţii regionale. CID NATO. Jurnalul Academic nr. 18. Ch.: 2014, 82 p.
19. Ciurea C. Criza din Ucraina şi impactul ei asupra sistemului de securitate al Republicii Moldova. Ch.: APE, 2014, 19 p.
20. Popşoi M. Analiza comparativă a opţiunilor de asigurare a securităţii naţionale a Republicii Moldova în condiţiile agresiunii ruse în Ucraina. Ch.: APE, 2014, 9 p.
21. Mînzărari D. Tehnologii de conflict în spaţiul postsovietic: pericolele agresiunii indirecte străine în Moldova şi potenţialele răspunsuri. Ch.: APE, 2014, 22 p.
22. Chirilă V. Reglementrea transnistreană în impas. Ch.: APE, 2015, 7 p.
23. Dialoguri de pace în Moldova: integrare socială, politici şi strategii de acomodare din perspectiva academică. Coord.: Teosa V., Morari C. Ch.: CEP USM, 2015, 245 p.
24. Juc V. Securitatea naţională şi politica externă ale Republicii Moldova în contextul transformărilor structurale de sistem postrăzboi rece. Ch.: 2015, 200 p.
25. „Ştiinţa politică şi societatea în schimbare"/ Materialele Conferinţei ştiinţifice internaţionale dedicate celei de-a 20-a aniversări a Facultăţii de Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative. 13 noiembrie, 2015. Ch.: CEP USM, 2015, 666 p.

SISTEME INTERNAŢIONALE

CIOBU Emil,
doctor în filosofie, conferenţiar universitar

The article is focused on the theoretical and historiographic analysis of processes on occurrence, functioning and replacement of the international relations systems, role and place of the state in this system, and also taking into strict account geopolitical interests of the main participants of the system in the development of the foreign policy of the Republic Moldova and promotion of its national interests. The attention is paid also in the research to the role of political class and national intelligence in the strengthening of the Moldovan society' unity, as it is important factor of the national interest implementation on international scene.

Cuvinte cheie: Sisteme internaţionale, ordine mondială, statele naţionale, balanţa de putere, interesele geopolitice, forţa militară.

Introducere. Conceptualizarea metodică a cursului

Cursul *Sisteme internaţionale* este destinat studenţilor de la specialitatea „Relaţii Internaţionale" fiind conceput ca un studiu cu caracter teoretic. El vine sa completeze armonios legătura dintre astfel de cursuri teoretice ca: „Teoria relaţiilor internaţionale", „Istoria diplomaţiei", „Politica mondială", „Organizaţii internaţionale", consolidând imaginea studentului despre dinamica vieţii internaţionale în complexitatea activităţii, a interacţiunii şi a interdependenţei actorilor principali ai relaţiilor internaţionale, ai statelor, în vederea promovării intereselor sale naţionale şi asigurării echilibrului de forţe, ca garant al păcii, al securităţii şi al dezvoltării pe Planetă. Având în vedere conţinutul şi rezultatele analizei relaţiilor internaţionale, cursul repectiv constituie esenţa specialităţii aspirante. Această disciplină universitară vine să contribuie la „dezvoltarea ideii de probabilitate, încă de la origini până în zilele noastre, a teoriei deciziei, ramură importantă a praxiologiei – ştiinţa acţiunii". [14, p. 28]

Cursul este actual şi prin faptul că studenţii care se specializează în Relaţii Internaţionale au nevoie de cunoştinţe trainice despre interdependenţa şi motivaţia activismului actorilor internaţionali, ca bază a determinării politicii externe a statului, adecvată realităţii obiective a ordinii mondiale. Este vorba de însuşirea cunoştinţelor privind noţiunea, condiţiile apariţiei, motivaţia şi cauzele evoluţiei şi ale schimbării sistemelor internaţionale de state în contextul dinamicii istoriei universale, pentru determinarea locului şi a rolului statului Republica Moldova în sistemul internaţional contemporan de state şi pentru elaborarea politicii externe, adecvate realizării optimale a intereselor sale naţionale.

Scopul cursului constă în cultivarea în conştiinţa studenţilor a conceptelor fundamentale ce motivează acţiunile actorilor de bază a relaţiilor internaţionale, a statelor, la nivel de sistem global.

Cursul *Sisteme internaţionale* contribuie dezvoltarea următoarelor c*ompetenţe:* capacitatea de a învăţa şi de a-şi crea necesităţi de studiere permanentă a categoriilor teoretice de bază; abilitatea de a analiză a fenomenelor de dimensiune globală; aplicarea în practică a cunoştinţelor acumulate şi abilităţilor formate pe parcursul însuşirii cursului teoretic; manifestarea toleranţei şi respectului în comunicare cu persoane cu convingeri politice şi religioase străine; capacitatea de argumentare a poziţiei proprii şi asumare responsabilităţii în luarea de decizii profesionale.

Obiectivele generale ale cursului, conform curriculumui, *la nivel de cunoaştere şi înţelegere* prevăd ca studenţii: să reproducă termenii şi categoriile de bază a disciplinei; să explice noţiunea esenţa, trăsăturile şi conţinutul sistemului internaţional de state; să relateze despre particularităţile constituirii statelor în diferite zone ale Europei şi lumii; să interpreteze noţiunile, principiile şi conceptele de bază ale sistemelor internaţionale de state; să explice funcţiile principale ale sistemelor; să descrie evoluţia istorică şi varietăţile sistemelor internaţionale; să relateze despre schimbarea harţii politice a lunii contemporane; să caracterizeze trăsăturile şi tendinţele principale ale ordinii mondiale contemporane; să descrie direcţiile principale ale politicii de afirmare internaţională a Republicii Moldova.

La nivel de *aplicare:* să demonstreze condiţiile apariţiei, perfecţionării şi schimbării sistemului internaţional; să aprecieze rolul cunoaşterii sistemelor internaţionale de state pentru înţelegerea esenţei ordinii mondiale contemporane; să stabilească corelaţia dintre sistemul internaţional de state şi ordinea mondială contemporană; să determine rolul statului naţional ca actor principal al sistemului internaţional de state; să determine factorii care influenţează perfecţionarea sau schimbarea sistemului internaţional de state să compare particularităţile istorice ale constituirii satelor şi rolul lor în procesul de funcţionare a sistemului internaţional; să demonstreze raportul politicului şi naţionalului în constituirea statelor naţionale moderne; să determine rolul echilibrului de forţe, ca principiu de bază a sistemului internaţional, în asigurarea păcii şi stabilităţii în lume; să demonstreze tendinţele principale ale redistribuirii influenţei marilor puteri pe arena internaţională contemporană; să se caracterizeze procesul de afirmare internaţională a Republicii Moldova.

La nivel de integrare: să estimeze necesitatea studierii multilaterale a sistemelor internaţionale de state pentru înţelegerea interdependenţei dezvoltării mondiale contemporane să anticipeze evaluarea rolului statului naţional în calitate de actor al sistemului internaţional; să formuleze variante argumentate a noului sistem internaţional de state aflat în stadiul de constituire; să selecteze factorii favorabili şi

nefavorabili ai sistemului internaţional actual pentru realizarea obiectivelor politicii externe a Republicii Moldova; să prezică structura politică a umanităţii în viitor; sa evalueze perspectiva raportului mondial de forţe şi a sistemului actual colectiv de securitate; să formuleze opiniile existente despre polaritatea lumii în secolul XXI; sa estimeze influenţa tradiţiilor istorice ale organizaţiei politice a statului asupra procesului actual de democratizare a societăţii; să prezică perspectiva evoluării corelaţiei dintre politic şi naţional în dezvoltarea statului Republica Moldova. *Lucrul individual* este orientat spre dezvoltarea abilităţilor analitice şi aplicative ale viitorilor experţi şi funcţionari diplomatici în relaţiile internaţionale.

Lucrul individual presupune produsul preconizat: recenzia unui studiu teoretic sau monografii, referatul, cercetarea şi comunicarea individuală, studiul de caz sau comparat, prezentarea vizuală /PPT, fiind definitivate strategiile şi formele de realizare a acestuia: studiul bibliografic, elaborarea tabelelor comparative, prezentarea analitico – informaţională a investigaţiei, elaborarea schemelor etc. Tematica pentru lucrul individual sau în grup, mese rotunde etc. este orientată spre dezvoltarea capacităţilor de cercetare teoretică, abilităţilor analitice şi aplicative, necesare pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice din programul ulterior al studiilor universitare, precum şi a celor actuale pentru viitorii experţi şi funcţionari diplomatici în relaţiile internaţionale.

În continuare, se propune lecţia cu denumirea „Istoriografia, bazele teoretico-conceptuale şi metodologice ale studiului disciplinei Sisteme internaţionale“ din curriculum universitar la specialitatea relaţii internaţionale care prezintă istoria şi situaţia din domeniul de cercetare a obiectului de studiu, având drept *scop* formarea *competenţilor generale* de a lucra cu sursele teoretice, de a dezvolta abilităţile analitice şi de orienta pe studenţi spre gîndirea critică în cadrul procesului de studiu teoretic. Totodată, lecţia prezentată va contribui la formarea *competenţelor specifice*, printre care menţionăm: însuşirea limbajului profesional, cunoaşterea cercetărilor teoretice de bază din cadrul cursului respectiv, evaluarea nivelului de cercetare şi a specificului abordărilor teoretice în operele autorior studiaţi. Importanţa acestei lecţii este justificată de necesitatea de a pregăti studenţii pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice ulterioare sub forma tezei de an şi a tezei de licenţă, conştientizarea rolului şi locului acestora în pregătirea profesională şi curriculumul universitar la specialiatea Relaţii Internaţionale. Orientându-se spre aceste *finalităţi* pentru studiu, în lecţia propusă sunt formulate *următoarele obiective*: de a prezenta viziunea complexă şi multiaspectuală a istoriografiei, de a determina bazele teoretico-conceptuale ale negocierilor diplomatice şi de a evalua metodologia cercetării negocierilor diplomatice.

Formarea competenţelor în domeniu, realizarea scopului şi obiectivelor cursului, evaluarea rezultatelor studenţilor se vor efectua prin intermediul orele de curs şi seminar la disciplina Sisteme internaţionale de state. Totodată, pregătirea studenţilor şi formarea abilităţilor lor va avea loc şi prin plasarea materialelor teoretice şi cerinţelor practice pe platforma Moodle.

1. ***Fundamentarea teoretică a sistemelor internaţionale***
2. ***Istoriografia cercetării sistemelor internaţionale***
3. ***Republica Moldova la intersecţia intereselor geopolitice ale marilor puteri***

1. Fundamentarea teoretică a sistemelor internaţionale

Când utilizăm noţiunea – sistem internaţional de state, sau cum se mai practică – sistem al relaţiilor internaţionale, ceea ce pentru obiectul nostru de studiu nu e o deosebire de principiu, avem în vedere, pe de o parte, o abordare sistemică a relaţiilor internaţionale privite ca un tot întreg al procesului lor continuu şi dinamic de manifestare, iar, pe de altă parte, totalitatea actorilor vieţii internaţionale şi ai legăturilor dintre ei. [1; 7; 8; 5; 9; 14; 21; 26] Totul însă este convenţional, pentru că aceste relaţii au la bază, în calitate de stimul de activitate - interesul politic al actorilor săi, dar pentru cazul nostru este important a menţiona, interesele naţionale ale statelor care se află în permanentă schimbare. Cu alte cuvinte aplicarea abordării sistemice denotă că în realitate avem de-a face cu un tot întreg, a cărui esenţă poate fi clarificată doar în rezultatul analizei profunde a componentelor lui şi a raporturilor de moment dintre ele. Raymond Aron formulează noţiunea astfel: „Numesc sistem internaţional ansamblul constituit de unităţi politice aflate în relaţii regulate unele cu altele şi susceptibile de a fi implicate într-un război general". [14, p. 198] În ceea ce priveşte realitatea actuală a relaţiilor internaţionale, considerăm că e mai adecvată noţiunea: ***Sistemele internaţionale de state prezintă o modalitate de durată de convieţuire între actorii vieţii internaţionale, a statelor, menită sa asigure o stabilitate relativă, înlăturând războiul ca mijloc de realizare a interesului politic.***

În timpul funcţionării unui sistem internaţional, conform experienţei istorice, pot izbucni conflicte militare cu caracter local, deşi nu au o dimensiune continentală sau mondială. În aceste perioade, graţie apariţiei de noi interese şi acumulării de forţe, de regulă, militare, concomitent, are loc şi pregătirea sistemului în funcţie pentru schimbare.

Nu întotdeauna proiectele şi chiar încercările de modificare a sistemului internaţional existent au loc în corespundere cu aşteptările actorilor ce le-au iniţiat. Deseori, intenţia de schimbare denotă o deosebire radicală între calculele politicienilor animaţi de dorinţa de schimbare şi de corelaţia obiectivă de forţe existente pe arena continentală sau mondială. Aceşti indici influenţează şi durata funcţionării sistemului internaţional de state. Supravieţuirea sistemului internaţional este în funcţie de voinţa şi de capacităţile actorilor principali, a marilor puteri de a-l menţine. În orice caz, aşa a fost până în prezent. „Tragedia lui Napoleon, menţiona Henri Kissinger, a fost că ambiţiile îi depăşeau posibilităţile; tragedia lui Bismarck a fost că posibilităţile proprii

au depăşit capacitatea de asimilare a societăţii sale. Moştenirea lăsată Franţei de Napoleon a fost paralizia strategică; moştenirea lăsată de Bismarck Germaniei a fost o măreţie imposibil de asumat".[5, p. 121]

O analiză profundă a intereselor geopolitice, a eforturilor economice şi diplomatice ale marilor puteri în perioada interbelică la nivel de sistem internaţional o găsim la Taylor, Alan John Percivale [13], remarcabil istoriograf britanic. În pofida presiunilor militare, diplomatice şi economice asupra Germaniei şi Rusiei sovietice, în perioada interbelică, ce s-a manifestat prin încercarea de ale marginaliza în viaţa internaţională, prin a tregiversa acceptarea lor în Liga Naţiunilor, a recunoaşte în general guvernul bolşevic al Rusiei, anume aceste ţări demonstrau cei mai înalţi indici ai creşterii economice. Dezvoltarea economică a Uniunii Sovietice îl obseda şi pe Hitler. Era într-adevăr fulminantă , scrie Teylor A.J.P. De-a lungul a zece ani, între 1929 şi 1939, producţia industrială a Germaniei crescuse cu 27%, iar a Marii Britanii cu 17%, cea a Rusiei sporise cu 400%, însă procesul era doar la început. Până în 1938, Rusia sovietică devenise a doua Putere industrială a lumii, fiind devansată doar de Statele Unite. Drumul era lung: populaţia ei era încă săracă, dar resursele abia se prefigurau. Germania, firește, nu avea prea mult timp la dispoziţie, dacă dorea să nu fie copleşită, şi încă mai puţin, dacă spera să cucerească Ucraina sovietică. [13, p. 170-171]

Dar voinţa elitelor politice a ţărilor învingătoare în Primul Război Mondial era de a elimina Germania şi Uniunea Sovietică din lista marilor puteri pentru totdeauna. Era dificil a presupune o eventuală refacere a acestor ţări, cu atât mai mult de revenire a lor în calitate de lideri ai politicii mondiale. Iată opinia istoricilor contemporani britanici cu referire la aceste procese istorice de recroire a frontierelor statelor europene: „Pierdeau teritoriile sale Germania şi Rusia. Anume teritoriile, care înainte aparţineau Rusiei, au ajutat creării Finlandei, Estoniei, Letoniei, Lituaniei şi Poloniei. Teritorii germane au fost alipite Poloniei, austro-ungare predate aceleiaşi Polonii, României, Cehoslovaciei şi Iugoslaviei". [18, p. 278] Propaganda drastică a insucceselor acestor ţări, mai ales a sovieticilor, critica dură a sistemului socialismului real sovietic, într-o mare măsură, au făcut ca o bună parte a populaţiei din Occident să creadă în aceste invenţii propagandistice. Evenimentele istorice reale însă au produs efectul bumerangului. Pentru prima dată au exclus marile puteri europene din politica mondială, le-au lipsit de rolul pe care l-au avut secole de-a rândul de făuritori ai sistemului internaţional de state, creând unul nou, cel bipolar, al „războiului rece". Aceasta s-a produs datorită faptului că din cel de-al Doilea Război Mondial Uniunea Sovietică, cu toate pierderile enorme, conform aportului şi influenţei sale politico-militare a ajuns să fie a doua mare putere din lume, după Statele Unite ale Americii, păstrându-şi acest statut aproape jumătate de secol.

2. Istoriografia cercetării sistemelor internaţionale

Caracterul evolutiv şi dinamic al sistemelor internaţionale reprezintă un obiect de profundă analiză şi în lucrările lui H. Kissindger: "Sistemele internaţionale au o viaţă precară. Fiecare ,,ordine mondială" exprimă o aspiraţie la permanenţă; termenul însuşi are o aură de perenitate în jurul său. Şi totuşi, elementele care o compun sunt într-o curgere constantă; într-adevăr, cu fiecare secol, durata sistemelor internaţionale s-a micşorat. Ordinea care a apărut in urma Păcii Westfalice a durat 150 de ani; sistemul internaţional creat de Congresul de la Viena s-a menţinut vreme de o sută de ani; ordinea internaţională, caracterizată de Războiul rece, a luat sfârşit după patruzeci de ani. (Tratatul de la Versailles nu a funcţionat niciodată ca un sistem la care să fi aderat puterile majore şi a reprezentat ceva mai mult decât un armistiţiu între două războaie mondiale.) Nicicând înainte, componentele ordinii mondiale, capacitatea lor de a interacţiona şi obiectivele lor nu s-au schimbat atât de rapid, atât de profund sau atât de global". [5, p. 729]

În calitate de obiect de studiu al cursului nostru, vom apela la problematica diplomatică modernă, începând cu anul 1815. Acest punct de reper în istoria relaţiilor internaţionale constituie momentul apariţiei sistemului internaţional de state, care mai târziu, fiind schimbat, a lăsat în conţinutul sistemelor, ce l-au succedat, unele elemente ce mai influenţează viaţa internaţională şi până în zilele noastre. Trebuie menţionat însă că părintele sistemului internaţional de state este considerat cardinalul Richelieu. El nu numai că a proclamat conceptul de *raison d'etat (raţiunea de stat), dar* şi l-a pus în practică.

Acest concept l-a înlocuit pe cel medieval, bazat pe valori morale universale, cu scopul iniţial de a preveni dominaţia habsburgică asupra Europei. Mai apoi, acest model a evoluat într-un echilibru al puterii, întâi în Franţa, pe urmă s-a transformat într-un sistem de organizare a relaţiilor internaţionale de dimensiune continentală. Richelieu a reuşit să pună interesul naţional francez mai presus de orice aspiraţie religioasă. Pentru prima dată în istorie, interesul politic a fost legiferat ca superior şi dominant faţă de cel religios. În relaţiile internaţionale aceasta a însemnat începutul procesului de formare a statelor naţionale moderne, iar relaţiile dintre state, privite ca relaţii între naţiuni. În comportamentul lor pe arena internaţională statele sunt impulsionate de ,,raţiunea de stat'', de propriile interese.

În consecinţă, în relaţiile reciproce, un stat puternic va încerca să fomeze o relaţie asimetrică cu unul mai slab; acesta din urmă, pentru a compensa asimetria, va căuta să-şi găsească aliaţi în scopul de a i se opune cu succes.

Dacă acest lucru se va extinde la nivelul întregului sistem, va rezulta că unul dintre actori doreşte să-şi impună hegemonia, vor apărea alianţe, pentru a i se opune. Dacă această alianţă este îndeajuns de puternică, pentru a echilibra puterea, care tinde spre o hegemonie în sistem, atunci avem de a face cu o *balanţă de putere*- principiu de bază al sistemului internaţional de state. Statele - naţiuni în cadrul acestui sistem au

reuşit să convieţuiască timp de un secol şi jumătate. Dar probabil, de rând cu alţi factori, şi poziţia de pionierat şi iniţiator al sistemului internaţional a contribuit ca Franţa pe parcursul acestei perioade să se consolideze în măsura în care să pretindă la o hegemonie politică mondială, ce s-a manifestat prin războaiele lui Napoleon Bonaparte.

Pentru a asigura stabilitatea pe continent, Congresul de la Viena (1815) a creat *Alianţa Cvadripartită*, care reunea Anglia, Austria, Prusia şi Rusia, ce a rămas în istorie, după admiterea Franţei, sub noţiunea de *Concert european, concert al marilor puteri europene,* ceea ce însemna încercarea de a se afla la baza relaţiilor europene concepţii, împărtăşite în comun de marile puteri. Vechiul sistem internaţional de state, bazat pe balanţa de putere, a fost schimbat. Din conceptul vechi a rămas legiferarea Germaniei fărâmiţate, iar din cel nou - caracterul antifrancez. În limitele acestui concert, în septembrie 1815, a fost creată *Sfânta Alianţă;* Austria, Prusia şi Rusia., sau *Alianţa celor trei împăraţi,* (Congresul de la Viena octombrie 1814 - iunie 1815). Sfânta Alianţă a introdus şi o frână morală în relaţiile dintre marile puteri ,ceea ce, de fapt, a deranjat cel mai mult. De exemplu, Rusia, prin această alianţă, şi-a conservat interesele expansioniste spre Sud - Vest, pentru că acolo erau interesele aliaţilor săi: Austria, Turcia.

Evoluţiile politice pe parcursul acestui secol în principiu, n-au subminat sistemul internaţional de state până la începutul Primului Război Mondial. În continuare a mai funcţionat sistemul internaţional constituit prin Tratatul de la Versailles, care, după cum am menţionat, nu a convenit marilor puteri de accea a eşuat, după mai puţin de 20 de ani, şi sistemul internaţional de state, a cărui perioadă este cea a Războiului rece, ce s-a manifestat prin proeminenţa a două mari puteri: SUA şi URSS.

3.Republica Moldova la intersecţia intereselor geopolitice ale marilor puteri

Republica Moldova apărea la intersecţia intereselor geopolitice ale marilor puteri în această zonă - SUA, UE, Rusia. Interesul Rusiei în această regiune a Europei a fost demonstrat de mai multe evenimente istorice pe parcurs de secole. Celelalte două puteri - SUA şi UE şi-au demonstrat interese cu scopuri diferite, uneori chiar aparent contradictorii între ele, dar cu multe coincidenţă referitor la relaţiile cu statele apărute după dispariţia Uniunii Sovietice. „SUA au făcut presiuni mari pentru extinderea Uniunii Europene, - menţionează politologul american Christopher Layne, – mai ales pentru aderarea Turciei – în speranţa că o Uniune Europeană mai largă se va dovedi dificil de administrat şi, în consecinţă, va fi incapabilă să devină un actor unitar din punct de vedere politic în politica internaţională. În mod similar, Statele Unite au promovat extinderea NATO în speranţă că „Noua Europă" (state precum Polonia, Ungaria, Cehia şi România) va promova interese atlantiste în *defavoarea* celor europene

în cadrul UE şi, în felul acesta, va constitui o *contrapondere* la aspiraţiile franceze şi germane pentru o Europă unită, capabilă să contrabalanseze hegemonia americană. Pentru Washington, o Europă care nu se exprimă într-un glas este *preferabilă*, motiv pentru care *face tot posibilul* ca să se asigure că *procesul de „construcţie statală" al UE eşuează*, asigurîndu-se astfel că *o Europă unită nu se va afirma niciodată ca un pol independent de putere.(cursuv – E.C.)*. În sfîrşit, Statele Unite au continuat să amintească restului Europei – uneori delicat, alteori în mod brutal (precum în discursul preşedintelui George W. Bush de la Praga din timpul summit- ului NATO din noiembrie 2002) – că acesta are încă nevoie de hegemonul american, care să se comporte ca pacificator şi stabilizator al Europei pentru a-i „împiedica pe germani să se ridice" [9, p. 172]. Însă, trebuie de menţionat că, cu toată diversitatea de motive, condiţii şi rezerve, aceste puteri au recunoscut de-facto Republica Moldova în calitate de stat suveran şi independent. Această diversitate, cu tot potenţialul ei contradictoriu de influenţă asupra societăţii moldoveneşti a stat la baza constituirii şi afirmării internaţionale a tînărului stat, formînd imaginea lui externă şi fundamentul social al dezvoltării şi prosperării.

Aici e cazul de focusat atenţia studenţilor asupra faptului că noi în Republica Moldova un sfert de secol suntem sub presiunea ideologică a încercării de a implanta în conştiinţa socială a populaţiei noastre şi în primul rînd a tineretului, necesitatea întoarcerii la „secolul de aur", cînd o bună parte a Republicii Moldova s-a aflat în componenţa „României Mari", care de fapt a fost doar o parte a unui proiect al învingătorilor, Marei Britanii şi Franţei, de creare a unui nou sistem internaţional de state şi care s-a dovedit a fi rupt de realitatea geopolitică şi nu s-a putut constitui pentru o supravieţuire şi funcţionare de durată. În cazul acesta se confirmă situaţia cînd calculele şi ambiţiile politice nu reflectă realitatea obiectivă şi mai devreme, sau mai tîrziu lucrurile se clarifică, dar rămîn foarte mari costurile. Problemele identităţii naţional-statale, ale coeziunii civice, confruntării interetnice, care ni sau implantat, se rezolvă cu mai mult succes, suflet şi înţelegere în viaţa de toate zilele la nivel de societate, decît la nivelul elitei politice. Practic lipseşte dialogul dintre putere şi opoziţie la tema acestor probleme arzătoare ale societăţii. Dacă la nivelul relaţiilor simple, interumane aceste probleme practic nu apar, sau apărînd se rezolvă relativ uşor, formează condiţii favorabile pentru o apropiere între oameni, provacînd o integrare socială spontană, apoi la nivelul elitei politice şi a unei părţi ale intelectualităţii s-a transformat într-o variantă a bussnesului, din contul căruia, în modul cel mai real se cîştigă avantaje politice, dar şi materiale. Cu alte cuvinte acutizarea situaţiei identitare a statului, a confruntărilor interetnice nu se provoacă jos în relaţiile interumane din societate, da se impun de sus de către unele formaţiuni politice şi grupuri intelectuale, susţinute material de peste hotare. Situaţia actuală din ţara noastră, evoluţia evenimentelor în acest context, impune concluzia că vor fi sacrificate cel puţin vre-o

două, trei generaţii, pînă vom găsi calea de dezvoltare mai adecvată realităţilor geopolitice, dar şi spiritului şi intereselor majorităţii populaţiei ţării.

Amplasamentul geografic al Republicii Moldova la intersecţia intereselor geopolitice ale Federaţie Ruse şi NATO a influenţat substanţial procesul transformărilor din ţară în ultimele două decenii. Sub influenţa politicii revanşarde a conducerii României, membru NATO şi a Uniunii Europene, relaţiile cu Rusia au fost substanţial deteriorate şi implantată o atmosferă de confruntare interetnică, graţie încercării implantării în mentalitatea populaţiei a ideilor sistemului de la Versailles, care, după cum a menţionat H. Kissinger „nu a funcţionat niciodată ca sistem" şi a aruncat omenirea în cel de al Doilea război mondial. Perioada de euforie a anilor 90, conform opiniei mai recente a specialiştilor americani, sa spulberat: „Programul libertăţii" oficial şi-a încetat existenţa. Încercările lui George W. Buch de a organiza şi susţine mişcările de opoziţie în fostele republici sovietice şi instaurarea guvernelor prooccidentale în regiunile, pe care Rusia le consideră sfera ei de influenţă, au fost o manifestare de încercare de realizare a scopurilor globale a revoluţiilor democratice, despre care s-a declarat în a doua solemnitate de inaugurare. Aceste planuri sau prăbuşit la fiecare încercare din cauza realităţii geopolitice" [23].

„Să privim adevărului în ochi – menţionează Anthony T. Salvia, director al Institutului American din Ucraina, - Europa nu are intenţia să-i propună Moldovei calitatea de membru deplin. Ea flutură cu Acordul de asociere ca cu un obiect sclipitor în faţa privirilor turmentate ale Chişinăului cu scopul de a promova orientarea euroatlantică şi astfel a provoca o lovitură Moscovei" [30]. Cu regret, aceste opinii nici într-o formă nu devin obiect de dezbateri, pentru a reorienta elita politică la soluţionarea problemelor interne şi a înceta de a practica cursa spre Tiraspol pentru negocieri prin Bucureşti şi Bruxselles. Nimeni de peste hotare nu este în stare să propună strategii mai efective pentru soluţionarea problemelor Republicii Moldova, decît cetăţenii săi.

Luînd în calcul însă, deosebirile esenţiale dintre state din punct de vedere a dimensiunii geografice, numărului populaţiei, forţei militare, nivelului de dezvoltare şi a., relaţiile dintre ele sunt asimetrice. Iar dacă mai luăm în consideraţie că în relaţiile internaţionale statele îşi desfăşoară activitatea în scopul realizării intereselor sale naţionale, care nu prezintă altceva decât un interes de grup, (interes politic), atunci aceste relaţii între grupuri mai mari, mai puternice şi grupuri mai mici, mai slabe nu pot să nu provoace, nedreptăţi, nemulţumiri, ciocniri violente, care deseori poate evalua în război fierbinte. Cu alte cuvinte permanent se reproduc tensiuni.

În acest context de menţionat că ţările mai mici totdeauna au probleme mari, dacă au vecini mai puternici. E de ajuns să privim din perspectivă istorică conturul hotarelor vestice ale Imperiului Rus şi Uniunii Sovietice de la Marea Barenţ pînă la Narea Neagră: Norvegia, Finlanda, Ţările Baltice, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, România. Cu cîte dintre aceste ţări n-a fost demonstrată viabilitatea caracterului asimetric a relaţiilor cu Rusia ca mare putere militară?

Sistemul internaţional, având un caracter *închis,* fiind limitat de dimensiunile planetei, determină singura modalitate de supravieţuire şi perfecţionare, care constă în multiplicarea sau reducerea şi diversificarea numărului de actori şi a legăturilor dintre ei. Iar pe de altă parte, funcţionarea sistemului are la bază autoreglarea, care constă într-un proces continuu de redistribuire a puterii între actori. În acest context, se evidenţiază două tendinţe: de integrare şi dezintegrare. Atingerea unui anumit mod de organizare, care asigură o anumită atmosferă de stabilitate de durată, capătă numirea de ordine internaţională sau ordine mondială, care durează numai cât durează distribuirea specifică de putere, care a creat-o. Când aceasta se modifică, si ordinea respectivă îşi încetează existenţa. Ea este înlocuită cu alta, care are la bază o noua distribuire de putere între actori.

Sistemele internaţionale de state sunt puternic influenţate de factori politico-ideologici, care deseori pot fi determinanţi în vederea destabilizării, dar şi a schimbării de sistem. In istoria gândirii politice, în acest sens, mai pronunţat sau evidenţiat: naţionalismul, liberalismul şi socialismul.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Definiţi noţiunea şi esenţa sistemului internaţional de state.
2. Explicaţi particularităţile constituirii statelor europene.
3. Analizaţi influenţa elementului politic şi naţional în dezvoltarea statului modern.
4. Estimaţi particularităţile formării interesului naţional în Republica Moldova.
5. Formulaţi problemele şi eforturile principale în asigurarea securităţii statului.

Tematica pentru lucru individual/ cercetări în grup:

2. Elaboraţi un referat ştiinţific privind abordarea teoretică a sistemelor internaţionale în una din lucrările prezentate în lista bibliografică.
3. Prezentaţi schematic colaborarea marilor puteri, care mărturisesc constituirea unei noi odini mondiale.
4. Indicaţi influenţa elementului politic şi naţional în dezvoltarea statului modern internaţionale şi prezentaţi în formă de informaţie în baza studiului analitic de caz.
5. Demonstraţi rolul principiului balanţei de putere la etapa actuală în forma de Power Point Presentation

Bibliografie:

1. Buzan B. Little Richard Sistemele internaţionale în istoria lumii. Iaşi: Polirom, 2009, 469 p.
2. Calvocoressi P. Politica mondială după 1945. Bucureşti: Alfa, 2000, 808 p.
3. Calvocoressi P. Europa de la Bismarc la Gorbaciov, Iaşi: Polirom, 2003, 230 p
4. Keohane R. O., Nye J. Putere şi interdependenţă. Iaşi:Polirom, 2009, 415 p.
5. Kissinger H. Diplomaţia. Bucureşti: Editura ALL, 1998, 807 p.
6. Kolodziej E. A. Securitatea şi Relaţiile Internaţionale. Iaşi: Polirom, 2007.
7. Goldstein J. S. Relaţii internaţionale. Iaşi: Polirom, 2008, 779 p.
8. Gray Colin S. Războiul, pacea şi relaţiile internaţionale: o introducere în istoria strategică. Iaşi: Polirom. 2010, 348 p.

9. Layne C. Pacea iluziilor: marea strategie americană din 1940 până în prezent. Iaşi: Polirom, 2011, 360 p.
10. Martins I. G. O viziune asupra lumii contemporane. Bucureşti: Continent XXI , 2001, 208 p.
11. Morgenthau N. J., Politica între naţiuni: Lupta pentru putere şi lupta pentru pace., Iaşi 2007. 735 p.
12. Saca V. Interese politice şi relaţii politice: dimensiuni tranzitorii. Chişinău: USM, 2001, 472 p.
13. Taylor A., Percivale J. Originile celui de-al doilea război mondial. Iaşi: Polirom, 1999, 248 p.
14. Thierry de Montbrial. Acţiunea şi sistemul lumii. Bucureşti: Expert, 2003, 438 p.
15. Vasguez J. A., Elman C. Realismul şi balanţa de putere. O nouă dezbatere. Iaşi: Polirom, 2012, 357 p.
16. Zamfirescu D. A trea Europă: alternativa realistă la iluziile sinucigaşe. Bucureşti, 1997, 124 p.
17. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Москва: Международные отношения, 1998. 1998, 256 с.
18. Бригс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года и до наших дней. Москва: Издательство «Весь Мир», 2006, 600 с.
19. Данн.О. Нации и национализм в Германии 1770 – 1990. Санкт-Петербург: «Наука», 2003, 472 с.
20. Зиновьев А. Запад. Москва: Эксмо «Алгоритм», 2007, 509 с.
21. Злобин Н. Второй новый мировой порядок: Геополитические головоломки. Москва: Эксмо, 2009, 320 с.
22. Киссинджер Г. Нужна ли Америке внешняя политика? Москва: Ладомир, 2002, 352 с.
23. Конец американской «программы свободы. http://inosmi.ru/middle_asia/20100523/160085031.html accesat 23.05.2010
24. Лебедева М. Мировая политика: Учебник для вузов. Москва: Аспект Пресс, 2004, 365 с.
25. Уткин А. Большая восьмерка: цена вхождения. Москва: Алгоритм, 2006, 480 с.
26. Уткин А. Новый мировой порядок. Москва: Алгоритм, 2006, 144 с.
27. Фридман Д. Следующие 100 лет: прогноз событий XXI века. Москва: Эксмо, 2010, 336 с.
28. Цыганков П. Теория международных отношений. Москва: Гардарика, 2005, 400 с.
29. Швейцер П. Тайная стратегия развала СССР. Москва: Алгоритм, 2010, 304 с
30. Является ли Соглашение об ассоциации лучшим выбором для Молдовы? http://ava.md/analytics-commentary/019224-yavlyaetsya-li-soglashenie-ob-associacii-luchshim-viborom-dlya-moldovi.html accesat 06.02.2013

GEOPOLITICA[2]

CEBOTARI Svetlana,
doctor în ştiinţe politice, conferenţiar universitar

Originating from the most common definition of the geoponics in the academic community, in the article is present, firstly, the stage of establishment and the appearance of the first categories in this sphere and the dominant schools of the geoponics from which were taken the most influential concepts. The main purpose of this article is not to propose a new introduction in geopolitics, but present the principals of theoretical and conceptual settlements of geoponics as with methods of the geopolitical analysis.

Cuvinte cheie: geopolitică, relaţii internaţionale, politică externă, factori geografici, politică mondială, putere.

Introducere. Conceptualizarea metodică a cursului

Cursul *Geopolitica* este conceput ca un studiu cu caracter teoretico-practic, elaborat pentru pregătirea studenţilor specialităţii Relaţii Internaţionale. În ultimii ani tot mai mult se foloseşte termenul de geopolitică, fiind în vogă, mai ales, în rândul opiniei publice. Totuşi, prea puţini cunosc conotaţia acestuia. Chiar dacă aproape jumătate de secol a fost interzisă ca disciplină, preocuparea faţă de acest domeniu, la începutul anilor nouăzeci, ca urmare a profundelor schimbări de pe scena internaţională, în multe centre academice din lume geopolitica a fost repropulsată în prim plan ca teorie şi instrument de analiză. În Republica Moldova geopolitica începe să se dezvolte în sensul în care este cunoscută în întreaga lume, fiind inclusă în programele academice ale universităţilor. Cursul respectiv reprezintă o sinteză a principalelor subiecte cercetate de geopolitică, ceea ce contribui la o înţelegere corectă a realităţii internaţionale.

Cursul este structurat în trei părţi. În prima parte este schiţat contextul istoric al apariţiei geopoliticii ca disciplină, precum şi principalele şcoli de gândire, ca cea germană şi cea anglo-saxonă din perioada interbelică, dar şi preocupările geopolitice de după anii nouăzeci ai secolului douăzeci. A doua parte a cursului se referă la metodele de analiză în geopolitică precum şi la elementele determinante în dinamica fenomenului geopolitic actual precum: poziţie, interes şi percepţie geopolitică.

[2] "This research was supported by a Marie Curie International Research Staff Exchange Scheme Fellowship within the 7th European Community Framework Programme".

Totodată, se explică şi anumite concepte ca: frontiere şi spaţii geopolitice, hărţi mentale şi hărţi geopolitice. O temă aparte vizează acţiunea puterilor în universul geopolitic, inclusiv şi semnificaţia zonei şi statului tampon. A treia parte a cursului reflectă analiza unor fenomene contemporane care fiind purtătoare de tendinţe geopolitice, determină natura sistemului internaţional. Astfel, sunt explicaţi trei vectori de bază ai realităţii: globalizare – regionalizare – indigenizare, dar şi impactul acestora asupra statului naţional. Sunt redate şi trei scenarii geopolitice, elaborate de către analişti notorii din Occident, privind evoluţia sistemului internaţional. De asemenea, este cercetată şi religia ca factor geopolitic, deoarece după anii nouăzeci, aceasta este folosită în unele cazuri ca instrument prin care statele îşi justifică acţiunile în spaţiile de interes.

Scopul cursului este de a oferi audienţilor câteva repere teoretice pentru înţelegerea domeniului geopolitic actual.

Cursul *Geopolitica* contribuie la dezvoltarea următoarelor c*ompetenţe:* utilizarea cunoştinţele teoretice şi a abilităţilor, a unor principii şi metode de bază pentru rezolvarea de situaţii-problemă din domeniul relaţiilor internaţionale, în condiţii de asistenţă calificată; Argumentarea propriei poziţii în luarea unei decizii profesionale ce ţine de domeniul relaţiilor internaţionale; capacitatea de a soluţiona o problemă, de a interpreta un fenomen, de a lua o decizie sau de efectua o acţiune, rezultantă a cunoştinţelor, deprinderilor, priceperilor, aptitudinilor formate la cursul Geopolitica.

Obiectivele generale ale cursului, conform curriculumului, *la nivel de cunoaştere şi înţelegere* prevăd ca studenţii: să determine obiectul de studiu al disciplinei Geopoliticii; să definească concepţiile de bază ale disciplinei; să identifice metodele de cercetare în geopolitică; să descrie şi să analizeze situaţia diferitor regiuni (zone) geopolitice. *La nivel de aplicare:* să stabilească particularităţile aplicării cunoştinţelor în domeniul analizei câmpurilor geopolitice; să clasifice principiile evoluţiei câmpurilor geopolitice; să compare structura diferitor zone geopolitice; să explice particularităţile specifice ale regiunilor geopolitice; să aplice metode eficiente de studiere ale fenomenului geopolitic contemporan. *La nivel de integrare:* să evalueze corelaţia funcţională dintre geopolitică şi alte discipline; să formuleze locul şi rolul geopoliticii în politica externă a statelor; să propună soluţii optime de rezolvare a situaţiilor contradictorii; să proiecteze strategii de analiză geopolitică.

Lucrul individual presupune produsul preconizat: recenzia unui studiu teoretic sau monografii, referatul, cercetarea şi comunicarea individuală, studiul de caz sau comparat, prezentarea vizuală /PPT, fiind definitivate strategiile şi formele de realizare a acestuia: studiul bibliografic, elaborarea tabelelor comparative, prezentarea analitico – informaţională a investigaţiei, elaborarea schemelor etc.

Tematica pentru lucrul individual sau în grup, mese rotunde etc. este orientată spre dezvoltarea capacităţilor de cercetare teoretică, abilităţilor analitice şi aplicative, necesare pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice din programul ulterior al studiilor

universitare, precum şi a celor actuale pentru viitorii experţi şi funcţionari diplomatici în relaţiile internaţionale.

În continuare,se propune lecţia cu denumirea „**Istoriografia, bazele teoretico – conceptuale ale cercetării GEOPOLITICII**“ care prezintă istoria şi situaţia din domeniul de cercetare a obiectului de studiu, având drept *scop* formarea *competenţilor generale* de a lucra cu sursele teoretice, de a dezvolta abilităţile analitice şi de orienta pe studenţi spre gîndirea critică în cadrul procesului de studiu teoretic. Totodată, lecţia prezentată va contribui la formarea *competenţelor specifice*, printre care menţionăm: însuşirea limbajului profesional, cunoaşterea cercetărilor teoretice de bază din cadrul cursului respectiv, evaluarea nivelului de cercetare şi a specificului abordărilor teoretice în operele autorior studiaţi. Importanţa acestei lecţii este justificată de necesitatea de a pregăti studenţii pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice ulterioare sub forma tezei de an şi a tezei de licenţă, conştientizarea rolului şi locului acestora în pregătirea profesională şi curriculumul universitar la specialiatea Relaţii Internaţionale. Orientându-se spre aceste *finalităţi* pentru studiu, în lecţia propusă sunt formulate *următoarele obiective*: de a prezenta viziunea complexă şi multiaspectuală a istoriografiei, de a determina abordările teoretico-conceptuale ale *fenomenului geopolitica şi de a evalua metodologia analizei geopoliticii.*

Formarea competenţelor în domeniu, realizarea scopului şi obiectivelor cursului, evaluarea rezultatelorstudenţilor se vor efectua prin intermediul orele de curs şi seminar la disciplina Geopolitica. Totodată, pregătirea studenţilor şi formarea abilităţilor lor va avea loc şi prin plasarea materialelor teoretice şi cerinţelor practice pe platforma Moodle.

1. Istoriografia cercetării geopoliticii
2. Abordări teoretico-conceptuale ale fenomenului „geopolitica”
3. Metodologia analizei geopoliticii

1. Istoriografia cercetării geopoliticii

Geopolitica, născută şi renăscută din necesitatea explicării anumitor probleme impuse de evoluţia generală a societăţii omeneşti şi din influenţa crescândă a modificărilor permanente politico-economice, pline de contradicţii, anticipări şi ipoteze abandonate, a generat numeroase discuţii. Geopolitica a urmat o cale a acumulărilor de date şi a precizării metodelor de lucru, a definirii obiectului de studiu şi a stabilirii poziţiei în cadrul sistemului ştiinţelor. Dintr-o perspectivă istoriografică, geopolitica cunoaşte trei perioade importante în evoluţia sa, de la un domeniu al cunoaşterii cu o sferă limitată de interes, la o disciplină ştiinţifică cu o largă deschidere . *Prima perioadă,* care cuprinde sfârşitul secolului XIX şi prima jumătate a secolului XX, până în 1945, reprezintă etapa apariţiei primelor idei, concepte, teorii şi a formării

primelor şcoli de gândire geopolitică, a cristalizării disciplinei ştiinţifice de mai târziu, într-un cuvânt, o perioadă de clarificări şi acumulări. Sub o altă formulă, această etapă poate fi considerată drept *perioada clasică a geopoliticii*. După 1945 şi până la începutul anilor ’80, geopolitica cunoaşte o *perioadă de declin,* datorată, în special, evoluţiei negative a gândirii geopolitice în perioada premergătoare celui de-al Doilea Război Mondial, în cadrul şcolii geopolitice germane. *O a treia perioadă* a evoluţiei geopoliticii, *cea a „renaşterii”*,debutează la începutul anilor ’80, sub forma reluării ideilor în discursurile politice, pentru a cunoaşte după 1990 un reviriment şi o largă acceptare, inclusiv academică.

Astfel, pornind de la viziunea etnocentrico-spaţială, se vor dezvolta primele idei geopolitice germane, având ca bază empirică de formare ştiinţa geografică. În cadrul şcolii germane, geograful Friedrich Ratzel (1844-1904), creatorul „antropogeografiei”, în lucrările *Antropogeographie* (1882 şi 1891) şi *Politische Geographie* (*Geografia politică*, 1897), acordă o importanţă deosebită raporturilor dintre grupurile umane şi mediul înconjurător, completând concepţia deterministă cu idei organiciste. Ratzel subliniază că dezvoltarea istorică a statelor trebuie aşezată într-un raport comparativ cu înflorirea politică a popoarelor, acest din urmă fenomen depinzând de dimensiunea şi profunzimea raporturilor dezvoltate de popoarele în cauză, cu solul locuit de ele. Prin urmare , concluziona Ratzel, statele trebuie considerate organisme, care, asemenea celor animale şi umane, sunt mai puternice sau mai slabe. Organismele statale îşi datorau existenţa grupului uman, popoarelor, şi nu indivizilor care le compuneau. Cu cât un popor era mai mobil, această trăsătură nefiind caracteristică societăţilor primitive, cu atât dobândea mai multă forţă politică. [1]

Un alt reprezentant al şcolii germane este Rudolph Kjellen (1864-1922). În lucrarea *Inledning till Sveriges geografi* (*Introducere în geografia Suediei*, 1900), el va utiliza pentru prima dată termenul de Geopolitik. R. Kjellen va exprima unele opinii ce aveau să prefigureze ideile geopoliticii germane de mai târziu, pe drept cuvânt, fiind integrat şcolii geopolitice germane. Domeniul geopoliticii cuprindea, în viziunea lui Kjellen, două subiecte majore: *statele*, văzute ca manifestând sentimente şi raţiune, în aceeaşi măsură ca fiinţele umane şi cunoscând aceeaşi soartă ca ultimele (naştere, creştere, dezvoltare şi declin), respectiv *spaţiul,* considerat de el factor esenţial şi obiectiv vital al statelor viguroase, dar limitate spaţial, care aveau datoria să îşi mărească teritoriile prin colonizări, cuceriri şi expansiune. [2] Ulterior, atât ideile lui Kjellen, cât şi ale lui Ratzel au fost preluate şi dezvoltate de către Karl Haushofer (1869-1946), în *Zeitschrift für Geopolitik* (*Jurnal de geopolitică* 1928), şi de adepţii aceluiaşi curent organicist, în viziune, a căror geopolitica va căpăta nuanţări şi diferenţieri semnificative privind sensul şi poziţia acesteia în raport cu celelalte ştiinţe: „geopolitica este teoria dependenţei evenimentelor politice în teritoriu”, scopul ei fiind să ofere indicaţii pentru acţiunea politică şi să fie „un îndreptar în viaţa politică”. Mai mult decât atât, geopolitica vrea şi trebuie să devină „conştiinţa geografică a statului”.

Definită de Haushofer ca „geografie dinamică", geopolitica este „ştiinţa care se ocupă de analiza statului, din punctul de vedere al instinctului de expansiune, izvorât dintr-un complex de temeiuri, mai ales geografice". [3]

Un alt curent al geopoliticii clasice este reprezentat prin şcoala geopolitică franceză. Constituită în contextul de la sfârşitul celui de-al XIX-lea secol, şcoala de geografie politică şi geopolitică franceză se identifică prin studiile ce vizează problematica internă a spaţiului francez, revendicându-se din geografia umană . În cazul şcolii franceze, noua disciplină va prinde contur prin aportul lui Paul Vidal de la Blache (1845-1918), datorită lucrărilor *Principes de Geographie humaine* (publicată postum în 1922), *Principes de Geographie humaine* (editată postum în 1922) şi *La France de l`est* (1916), spre deosebire de Ratzel, teoreticianul observă raportul care există între pământ, oameni şi istoria acestora , şi mai ales faptul că diversitatea umană se traduce în diversitatea peisajelor aflate în continuă înnoire. El opune determinismului ratzelian, în care omul este văzut ca un produs al naturii, *posibilismul*, în care omul, dincolo de anumite condiţionări socio-economice, prin activităţile sale poate schimba mediul. Mediul geografic încetează să mai fie un element brut al geografiei fizice, el devenind, în concepţia lui Vidal de la Blache şi a discipolilor săi, un mediu complex, rezultatul interacţiunilor multiple, unde omul are un rol esenţial. Această nouă orientare, *posibilistă*, va câştiga în timp numeroşi adepţi, aducând o contribuţie esenţială la corectarea interpretărilor geopolitice.

În perioada actuală, o puternică şcoală de geopolitică a luat fiinţă în Franţa. Una dintre cele mai reprezentative contribuţii la dezvoltarea geopoliticii moderne o are Yves Lacoste, care fondează revista *Herodot – strategie, geografie, ideologie* , *Questions de la géopolitique* – Întrebările geopoliticii (1988), *Dictionaire de géopolitique* – Dicţionar de geopolitică (1993) etc.

Geopolitica lui Y. Lacoste este puternic centrată pe problemele naţionale şi ale minorităţilor, considerate factori principali ai scenei politice. Metoda lui de examinare este „o psihanaliză sau o arheologie a comportamentelor colective", după cum o numeşte reputatul geopolitician François Thual, în celebra lucrare *Méthodes de la géopolitique* (1996). [4]

Şcoala geopolitică anglo-saxonă constituie un alt curent al geopoliticii clasice. Şcoala anglo-saxonă şi-a elaborat conceptul privind obiectul geopoliticii aproape independent de filonul german şi de cel francez. Spre deosebire de şcoala geopolitică germană şi franceză, ce se axează în această primă perioadă, în mare parte, pe teoretizări, fondatorii şcolii anglo-saxone , având ca principali reprezentanţi pe Henry Thomas Buckle în Marea Britanie şi pe Frederic Jackson Turner, Ellen Churchill Semple şi Ellsworth Huntington în Statele Unite, s-au bazat în analizele lor pe o raportare concretă la istorie, cu un caracter pragmatic, accentuând problemele militare strategice şi tactice. O caracteristică indubitabilă a şcolii anglo-saxone este relevată de modul în care geopolitica modernă îşi revendică originile într-un ansamblu

de trei curente de gândire diferite: curentul *istorico-ambientalist, curentul geografiei politice* şi, nu în ultimul rând, *curentul geostrategic*. *Curentul istorico-ambientalist* cunoaşte o amplă dezvoltare, începând cu cea de-a doua jumătate a secolului XIX. Istoricul britanic Henry Thomas Buckle (1821-1862) evidenţiază în monumentala sa lucrare *"History of Civilization in England"*, apărută în 1857, 1861, respectiv în 1872, relaţiile de interdependenţă care există între climă, sol şi hrană, pe de o parte, şi modul de viaţă şi habitatul uman, pe de alta. Studiul se bazează pe o amplă documentare, în care metoda analizei comparative a popoarelor şi a societăţilor în diverse medii de viaţă relevă faptul că societăţile ce se dezvoltă într-un mediu ambiental temperat-rece sunt mai disciplinate, mai organizate şi mai performante. Astfel, condiţiile vitrege de mediu i-au determinat pe locuitorii acestor zone să depună mai multe eforturi pentru obţinerea unui nivel de trai subzistenţial, acestea conducându-i, finalmente, spre standarde superioare de viaţă şi civilizaţie. În acelaşi timp, în regiunile cu un climat tropical-torid, unde hrana se putea obţine uşor, direct din natură, oamenii, lipsiţi de o motivaţie, nu au dobândit educaţia şi deprinderile necesare performării şi progresului. Într-o privire de ansamblu, concluzionează Buckle, societăţile respective se vor caracteriza printr-o distribuţie inegală a bogăţiei, a poziţiilor sociale şi a drepturilor politice. În Statele Unite ale Americii, Ellen Churchill Semple (*American History and its Geographic Conditions*, 1903) şi Frederick Jackson Turner (1861-1932), (*The Significance of the Frontier in american History*, 1893) publică primele studii, în care prezintă influenţa simbiozei spaţial-ambientale asupra civilizaţiei din America de Nord. Un alt reprezentant de marcă al curentului ambientalist este istoricul şi geograful american Ellsworth Huntington (1876-1947), cunoscut prin lucrările *Civilization and Climate*, 1924 şi *Mainsprings of the Civilization*, 1945. El a efectuat o minuţioasă investigaţie despre influenţele şi rolul ce-l are climatul în istoria societăţii. Pe baza unor argumente forte, Huntington a demonstrat că modificările climatice sau persistenţa unui tip climatic nefavorabil au determinat marile migraţii, mai cu seamă, invaziile dinspre Orient spre Europa.

Alfred Thayer Mahan (1840-1914), în lucrările *The influence of Sea Power upon History, 1660-1783* (*Influenţa puterii maritime asupra istoriei, 1660-1783*), *The influence of Sea Power upon the French revolutions and Empire, 1793-1812* (*Influenţa puterii maritime asupra revoluţiei franceze şi Imperiului, 1793-1812*) şi *The Interest of America in Sea Power* (*Interesul Americii în puterea maritimă*), oferă geopoliticii o nouă orientare privind structura şi obiectivele acesteia. Noul statut ştiinţific al geopoliticii, subliniază el, constă în „fundamentarea acesteia prin geostrategie", noile obiective urmărite având mai mult o valoare operaţională, ele vizând clasificarea statelor într-un sistem „al relaţiilor de putere istoriceşte" constituite. O caracteristică a tezelor lui Mahan o reprezintă modul în care acestea sunt construite, prin imbinarea experienţei practice militare cu informaţiile istorice. Rezultatul acestei îmbinări va constitui suportul teoretic al întregii sale activităţi ştiinţifice şi politice. Întreaga operă a

lui Mahan are o evidentă tentă geopolitică, principala temă de studiu fiind *puterea maritimă* (*Sea Power*). Mahan subliniază rolul determinant pe care îl poate juca componenta maritimă în definirea unui nou statut mondial al Statelor Unite ale Americii. În Anglia, cel mai de seamă reprezentant al curentului geostrategic şi fondatorul şcolii geopolitice britanice a fost geograful Halford John Mackinder (1861-1942), care, în lucrarea *The Geographical Pivot of History* (*Pivotul geografic al istoriei* 1904), considera geostrategia drept fundament al geopoliticii, dar preciza că sfera acestui concept nu se identifică cu totalitatea elementelor ce intră în componenţa geopoliticii. El oferă bazele teoriei continentaliste, în care Asia Centrală reprezintă *aria pivot a istoriei*, iar dominarea acesteia determină controlul asupra lumii. Mackinder contribuie la dezvoltarea geopoliticii, introducând două elemente noi în componenţa obiectivului urmărit de geopolitică: alcătuirea unei „noi configuraţii geostrategice şi geopolitice a planetei", realizată în conformitate cu „criteriul distanţei geografice" şi în termeni de bipolaritate, precum şi crearea unor noţiuni specifice geopolitice (*World Island, Heartland, Pivot Area*).

O nouă perspectivă în studiile geopolitice este introdusă de Nicholas John Spykman (1893-1943). Principalele sale lucrări au fost *America´s Strategy in World Politics* (*Strategia americană în politica mondială*, 1942) şi *The Geography of the Peace* (1944), prin care include în analiza geopolitică conceptul de „*securitate de stat*", ca fiind unul dintre obiectivele importante, pe care le urmăreşte geopolitica. În componenţa *securităţii de stat*, afirmă Spykman, există trei mari categorii de factori: *factori geografici* (mărimea teritoriului, poziţia geografică), *factori economici* (resurse agricole, industriale şi demografice), *factori politici* (stabilitate politică, grad de integrare socială etc.), rolul politic major revine, de fapt, *inelului de state* cu ieşire la mare, aşa-numita *bordură maritimă,* ce înconjoară *heartland-ul*. Acest *inel de state* este numit de Spykman ***rimland***, fiind considerat ca o zonă intermediară între forţele continentale şi cele maritime, păstrarea sub control a acestui inel asigurând supremaţia mondială. Pentru **şcoala anglo-saxonă contemporană,** deosebit de utile sunt contribuţiile geografului **Saul B. Cohen (***Geography and Politics in a World Divided* – Geografie şi politici într-o lume divizată (1973) şi cele ale lui Zbigniew Brzezinski: *Între două ere* (1978), *Game Plan* – Planul de Joc (1986), *Out of Control* (1993) – Fără control, *The Grand Chessboard* – Marea tablă de şah (1997), lucrări care ne oferă un model global al lumii. Astfel, împărţind lumea în *regiuni geostrategice* (două regiuni geostrategice, fiecare dominată de o superputere) şi de *regiuni geopolitice,* Brzezinski insistă asupra distincţiei dintre cele două tipuri de regiuni, explicând că primele au o extindere globală şi un rol strategic, iar celelalte – o extindere regională şi un rol tactic. Regiunile geostrategice sunt expresia interconexiunilor mai multor părţi ale globului în ceea ce priveşte localizarea, mişcarea, orientarea comercială şi ideologică, fiind regiuni multicaracteristice, cu statut de regiuni unde se poate aplica puterea. [5]

Şcoala geopolitică rusă. Studiile elaborate în Rusia sunt sporadice şi reprezintă o anumită contribuţie la dezvoltarea noii ştiinţe. Dacă în cadrul şcolilor germană, franceză, anglo-saxonă cercetările cunosc o deosebită profunzime şi continuitate, geopolitica rusă, în acel moment, este una conjuncturală. În Rusia, la sfârşitul secolului XIX, începutul secolului XX, sunt două probleme puse în faţa cercetătorilor: prima, e geopolitica internă, care se referă la cunoaşterea vastului teritoriu al Rusiei şi punerea în valoare a imenselor bogăţii ale solului şi subsolului acesteia; cea de-a a doua, orientată spre exterior, vizează racordarea şi impunerea Rusiei în cadrul noului sistem internaţional. La sfârşitul secolului XIX, geografia rusă cunoaşte o reorientare spre antropogeografie, pentru ca ulterior, odată cu schimbările politice din 1917, să aibă loc o nouă reorientare prin puternica politizare a geografiei. Până la evenimentele din octombrie 1917, nu se poate vorbi concret despre o geopolitică rusă, studiile ştiinţifice abordând doar tangenţial acest domeniu. Acest lucru a fost realizat dintr-o perspectivă deterministă de către S.M. Soloviev (1820-1879) şi G.V. Plehanov (1856-1918), a căror teorie este antrenată pe terenul determinismului ambientalist (legat de mediul înconjurător) şi se axează pe explicarea istoriei prin geografia locului unde aceasta se derulează. Odată ce modificările radicale, politice şi social-economice au survenit în urma evenimentelor din octombrie 1917, sub influenţa noii ideologii comuniste, întreg sistemul ştiinţific rusesc suferă transformări substanţiale, fiind politizate toate aspectele ştiinţei. În acest context, geopolitica rusă se transformă într-o geopolitică sovietică, dezideratele politice ale noii puteri devenind direcţii de cercetare ale acestui domeniu.

Una dintre figurile marcante ale noului val al **geopoliticii ruse** este Alexandru Dughin, care, în 1997, publică lucrarea *Bazele geopoliticii, Viitorul geopolitic al Rusiei*, iar în 2000 o reeditează cu titlul *Bazele geopoliticii.* Alături de A. Dughin, în cadrul şcolii geopolitice ruse activează: K. S. Gadzhiyev, care a publicat în 2000 *Introducere în geopolitică*; V. A. Kolosov şi N. S. Mironenko care au editat în 2001, *Geopolitică şi geografie politică*; N. A. Nartov, D.Trenin. [6]

Şcoala geopolitică românească. Pe lângă celelalte şcoli de gândire geopolitică, specifice primei perioade de evoluţie a noii discipline, şcoala românească interbelică va contribui considerabil la dezvoltarea geopoliticii prin întreg ansamblul teoretic şi aplicativ al lucrărilor elaborate de către Simion Mehedinţi (1869-1963) şi Ion Conea (1902-1974). În viziunea acestor savanţi, geopolitica urmează să studieze *potenţialul statului* sau puterea reală a unui stat, cuprinzând: teritoriul, populaţia, forţa economică, structurile industriale şi agricole, mările axe de circulaţie, structura socială, cultura, modul de guvernare, mediul politic. Deci, analiza geopolitică trebuie să fie geografică, demografică, economică, socială, culturală şi politică. Ea trebuie să fie *informativă* şi *continuă*, tinzând să devină un adevărat *buletin meteorologic,* rezultatele ei fiind *naţionale.* [7]

Revendicându-şi priorităţile din diversele probleme, cărora statul trebuie să le facă faţă, **şcoala geopolitică din Republica Moldova** se află la o etapă incipientă şi poate fi definită prin caracterul ei naţional, Ea se caracterizează prin prezenţa unor lucrări, cum ar fi cele ale lui O.Serebrean - *Geopolitica spaţiului pontic (2006), Politosfera (2001), Politică şi geopolitică (2004),* precum şi cele ale lui A.Burian – *Geopolitica lumii contemporane* [8]. Gândirea geopolitică din Republica Moldova va încerca să confirme realităţi istorice incontestabile vizând spaţiul şi interesele marilor puteri în această zonă . Aflându-se la joncţiunea a trei macroregiuni – Europa Centrală, Balcanii şi Comunitatea Statelor Independente, ţara noastră caută să-şi găsească locul pe mapamond.

Desigur, conflagraţiile mondiale, postmodernismul, Războiul Rece, globalizarea, convergenţa ideologică şi toate fenomenele secolului XXI au dus la reevaluarea noilor realităţi. Analizele de natură geopolitică sunt tot mai frecvente în discursul ştiinţelor socio-umanistice, geopolitica devinind unul dintre domeniile importante.

1. Abordări teoretico-conceptuale ale fenomenului „ geopoliticii''

Geopolitica, aidoma multor altor ştiinţe şi discipline, a fost şi este subiectul diferitor interpretări, sub aspectul definirii obiectului de studiu. Astăzi, termenul „*geopolitică*'' desemnează relaţia dintre politică şi geografie, demografie şi economie, făcând referire, în special, la incidenţele acestor domenii asupra relaţiilor internaţionale ale unui stat. Astfel, geopolitica devine un domeniu de studiu al combinaţiilor dintre factorul geograpic şi cel politic în determinarea poziţonării unei ţări faţă de vecinii săi, faţă de regiune sau faţă de ceilalţi actori internaţionali. Dacă prima parte a termenului „geo" face trimitere la o coordonată concretă (spaţiul, locul, poziţia, coordonatele zonale, regionale, climatice, de evoluţie, istorice), cel de-al doilea constituent, "politica", include echivocul, întrucât domeniul politicii este unul nedefinit în mod unitar. De comun acord, comunitatea academică utilizează această parte a termenului, în sensul relaţiilor de putere (cauze şi efecte, influenţe şi reacţii, jocuri de putere, sfere de influenţă, hegemonie etc.) ale unui actor internaţional, în raport cu ceilalţi actori. [9]

Pentru o mai bună înţelegere a complexităţii acestei discipline şi a numeroaselor domenii de cercetare ce au abordat *cunoaşterea geopolitică*, vom relua în sinteză o serie de definiţii şi reflecţii asupra obiectului *geopoliticii*. Cristalizarea acestei discipline, pe o durată de peste un secol de evoluţie, a însumat uzaje diferite. Astfel, Rudolf Kjellen definea geopolitica "ştiinţa care se ocupă de studiul *pătrunderii organizării politice în teritoriu* şi de studiul *mediului politic al poporului*". Tot lui Kjellen îi aparţine şi părerea, precum că geopolitica este „*învăţătura* despre stat ca organism geografic". [1, p.41-43] Karl Haushofer, conducătorul recunoscut al şcolii

geopolitice germane, şi colaboratorii săi fac completări la definiţia lui Kjellen, atribuindu-i semnificaţii doctrinar-ideologice. Astfel, geopolitica devine „*ştiinţa* care se ocupă de analiza statului, din punctul de vedere al instinctului lui de expansiune, izvorât dintr-un complex de temeiuri, mai ales geografice". Reluând dintr-un alt unghi de vedere, Haushofer caracterizează geopolitica drept „*ştiinţa* despre formele de viaţă politică în spaţiile de viaţă naturală, ce se străduieşte să înţeleagă dependenţa lor geografică şi condiţionarea lor de-a lungul mişcării istorice" .

În literatura de specialitate, există un şir de viziuni privind definirea geopoliticii. Astfel, H.Kissenger considera că geopolitica este analiza echilibrului de putere şi control exercitat de marile puteri asupra unor zone geografice. Din definiţie reiese că geopolitica este ştiinta care:

1. analizează influenţa factorilor geografici asupra relaţiilor de putere în practica internaţională;
2. vizează controlul exercitat asupra unor zone importante ale globului, din punct de vedere strategic;
3. examinează comportamentul statelor, în funcţie de factorii geografici: teritoriu, climă, precum şi în funcţie de activităţile umane, cultură, de ex.;
4. se ocupa de studiul configuraţiei RI în care se incadrează un stat;
5. analizează echilibrul de putere şi controlul exercitat de marile puteri asupra unor zone geografice. [10]

Analistul francez Francois Tonol consideră că geopolitica ne permite să determinăm actualitatea în cazul unui eveniment: tensiune, criză. Potrivit altor savanţi, geopolitica construieşte atât tabloul forţelor prezente într-un cîmp geopolitc, cât şi al factorilor care îl influenţează; constituie interesele actorilor geopolitici şi explorează ideologisme pe care le legitimizează; arată în ce mod sunt aplicate mijloacele fiecarui actor, utilizând strategii concepute pentru obţinerea şi realizarea scopurilor intereselor înaintate. [6, p .45-52]

Şcoala franceză, care iniţial a marginalizat obiectul geopoliticii, considerând-o doar o ştiinţă a germanilor pentru germani, revine în forţă, la începutul anilor '90, contribuind prin numeroase studii şi lucrări la stabilirea unui statut ştiinţific pentru geopolitică. Michel Foucher, geopoliticianul frontierei, observă că geopolitica e „*o metodă globală* de analiză a unor situaţii socio-politice private concrete, după modul în care sunt localizate şi după reprezentările obişnuite pe care le descriu".

Pierre-Marie Gallois, un alt geopolitician de marcă, în lucrarea *Géopolitique: les voies de la puissance* (1990), defineşte geopolitica drept „*studiul* relaţiilor care există între conduita unei politici de putere promovate pe plan internaţional şi cadrul geografic în care aceasta se exercită", iar Christian Daudel, afirmă că geopolitica e un *sistem de cunoştinţe* ce-şi propune să realizeze „o nouă sinteză a istoriei, a spaţiului teritorial, a resurselor morale şi fizice ale unei comunităţi, care se situează în ierarhia puterilor, în locul asigurat de meritele sale". [11] François Joyaux, în lucrarea

Géopolitique de l'Extreme Orient, publicată în 1991, subliniază că „geopolitica trebuie să studieze acele raporturi internaţionale care au ca efect şi care influenţează direct echilibrul politic şi strategic al planetei, în primul rând, raporturile dintre marile puteri şi supraputeri". În cadrul noii ***şcoli anglo-saxone***, două contribuţii reţin în mod special atenţia, cea a englezului Peter J. Taylor şi a americanului P. O'Sullivan. Prin studiile acestora, geopolitica îşi conturează un nou sens, acela de a desemna locul şi rolul pe care controlul asupra anumitor zone geografice îl are în constituirea balanţelor de putere regionale sau globale. Peter J. Taylor, pornind de la „realismul politic dur", defineşte geopolitica drept o disciplină care trebuie să „studieze rivalitatea dintre două mari puteri", în sensul exercitării „dominaţiei statelor puternice asupra statelor slabe" . În acelaşi context, P. O'Sullivan înţelege prin geopolitică o „geografie a relaţiilor dintre deţinătorii de putere, fie că aceştia sunt şefi de state, fie că sunt organizaţii internaţionale". O serie de alţi cercetători ce aparţin şcolii anglo-saxone contribuie la definirea geopoliticii. Printre aceştia îl amintim pe Saul B. Cohen. Potrivit părerii sale, geopolitica este „studiul relaţiei dintre politica internaţională de putere şi caracteristicile corespondente ale geografiei". De asemenea, în această ordine de idei, Colin S. Gray susţine că geopolitica e „interpretarea politică a unei realităţi geografice globale". Desmond Ball, însă constată că geopolitica analizează relaţia dintre practica unei politici de putere şi mediul geografic. În 1996, Martin Ira Glassner, în lucrarea *Political Geography*, definea geopolitica drept „ştiinţa ce studiază statul în contextul fenomenului spaţial global, în încercarea de a înţelege atât bazele puterii statului, cât şi natura interacţiunilor dintre state".

Un şir de savanţi români, cu preocupări în planul geopoliticii teoretice, ne oferă diverse definiţii şi reflecţii ale noii discipline. Dintre aceştia se distinge geograful Ion Conea, teoreticianul incontestabil al geopoliticii româneşti, în viziunea căruia geopolitica este o ştiinţă în devenire, „*ştiinţa zilei*", care îşi propune să studieze modelul politic planetar, adică „jocul politic dintre state". Explicarea mediului politic planetar, afirmă Conea, trebuie urmărită şi definită pe temeiuri geografice, deoarece „geografia condiţionează, explică şi caracterizează acest mediu." Astfel, geopolitica reprezintă „expresia politică a unui ansamblu de elemente geografice, care converg în ea, cunoaşterea stării de lucruri planetare la un moment dat" .

Pentru Anton Golopenţia, termenul de geopolitică avea, cel puţin, trei semnificaţii: *teorie şi cercetare* a condiţiilor geografice ale statului; *informare politică* externă; *mit politic*, un obiectiv specific al politicii justificative şi revendicative germane. Din această cauză, Golopenţia observă multe confuzii ce se fac în precizarea obiectului de studiu al geopoliticii. Deşi el o consideră, înainte de toate, „*informativă*", şi nu analiză teoretică, ci „*cercetare*", concretizează că „*obiectul ei de studiu îl constituie potenţialul statelor.* [6]

Într-o manieră specifică de explicare semantică, găsim definiţii sintetice ale termenului de geopolitică în numeroase *dicţionare*. Astfel, *Logman Dictionary of*

English Language and Culture (1991) interpretează geopolitica ca „studiul efectului poziţiei unei ţări, a populaţiei sale asupra politicii. [12] *Oxford Dictionary of Politics* prezintă geopolitica, având drept conţinut „studiul politicii care subliniază constrângerile impuse politicii externe de locaţie şi mediu. [13] În dicţionarele franceze, precum *Dictionnaire encyclopedique de la lanque francaise* (1995) [14], geopolitica are ca obiect „studiul influenţei factorilor geografici asupra politicii internaţionale", dar în dicţionarul *Le Petit Larousse* (1995), geopolitica este „ştiinţa care studiază raportul dintre geografia statelor şi politica acestora" [15], pentru ca în celebrul *Dictionnaire de Géopolitique* (1993) al lui Yves Lacoste, geopolitica să fie considerată ca „un alt mod de a vedea lumea şi complexitatea conflictelor sale". Trecerea în revistă a definiţiilor pe care le-a acceptat geopolitica de-a lungul timpului, implicând structura obiectului de studiu şi statutul în cadrul sistemului ştiinţelor, evidenţiază existenţa unui câmp foarte larg al delimitărilor conceptuale şi caracterul său polisemantic. [16] *Având în vedere această interpretare multidisciplinară şi polisemantică, apreciem geopolitica drept o disciplină ştiinţifică, al cărei obiect de studiu constă în interpretarea relaţiilor internaţionale trecute, prezente şi viitoare, din perspectiva influenţei factorilor geografici, în complexitatea lor sistemică, asupra politicii mondiale.*

Astfel, se poate constata că în privinţa geopoliticii au fost şi sunt exprimate diverse puncte de vedere. Această diversitate indică faptul că geopolitica a fost şi rămâne a fi un domeniu activ, dinamic, lăsând loc pentru noi cercetări în domeniu.

3. Metodologia analizei geopolitice

În evoluţia ei, geopolitica a cunoscut, într-o primă fază, forma unui câmp de studiu, constituit la întretăierea mai multor discipline ştiinţifice, aflându-se într-un stadiu informal, pentru ca ulterior să capete o formă instituţionalizată, fie ca subdisciplină a unei discipline formale, fie ca o disciplină de sine stătătoare. Trebuie subliniat, încă de la început, că nu există o unitate de opinii în ceea ce priveşte locul geopoliticii în cadrul sistemului ştiinţelor. Cei mai mulţi savanţi situează geopolitica în cadrul ştiinţei geografice, alţii – al celei politice şi în special în cel al relaţiilor internaţionale. În ultima perioadă, tot mai mulţi cercetători înclină spre a-i decreta o autonomia ştiinţifică, geopolitica consolidându-şi independenţa. Raţiunile evoluţiei geopoliticii până la nivelul unei discipline bine conturate, sunt clare, ele explicându-se, în primul rând, prin necesitatea umplerii vidului creat de imposibilitatea ştiinţelor existente de a argumenta şi a soluţiona anumite probleme cu care ne confruntăm în prezent. În primele stadii ale dezvoltării sale, o disciplină nouă nu este decât un agregat de specialităţi născut din alte discipline. Astfel, geopolitica, la începutul secolului XX, era mai puţin decât o disciplină ştiinţifică, un *holding,* care regrupa investigaţiile din aceeaşi familie şi care nu mai făceau obiectul strict al disciplinelor lor de origine. Această formă de evoluţie nu reprezintă un caz singular; ştiinţe precum economia,

sociologia, antropologia etc. au parcurs aceleaşi etape în primii ani de apariţie a lor. În evoluţia oricărei ştiinţe, se ştie, există un moment de interdisciplinaritate, tradiţia profesională observându-se mult mai târziu. În multe cazuri, denumirea ştiinţei inedite reuneşte, inspirat, în cazul geopoliticii, sursa şi principalele ştiinţe ce s-au juxtapus.În definirea actuală a geopoliticii, deseori se confundă recombinarea cu sinteza. O recombinare este un amestec de fragmente de discipline, în timp ce sinteza aduce o nouă interpretare. Cu toate acestea, fără o cunoaştere profundă a realităţilor geografice, economice şi sociale, fenomenul politic, chiar privit într-o desfăşurare spaţială, nu face decât obiectul geopoliticii, al unei discipline bazate pe metode şi principii ştiinţifice.

Criteriul formează categoria epistemologică esenţială, constând în existenţa unui element, în funcţie de care se efectuează o clasificare a obiectelor şi a fenomenelor geopolitice. Această clasificare se poate face pe baza unui indicator elementar (suprafaţă, numărul populaţiei, apartenenţa etnică sau confesională etc.), a unor indici simpli (densitatea populaţiei, sold gratoriu, indicele segregării, rata inflaţiei, rata şomajului, indicele de diferenţiere etnică) sau complecşi (indicele dezvoltării umane, indicele sintetic al sărăciei, indicele libertăţii economice). Având în vedere existenţa relativ scurtă a demersului geopolitic, nu putem vorbi despre un set de principii şi metode proprii, dar putem apela la un număr de principii şi metode general-valabile în domeniul ştiinţei, care să completeze cadrul teoretic şi conceptual geopolitic. Urmărind evoluţia diverselor ştiinţe, aparţinând atât sferei naturalului, cât şi sferei socialului, putem afirma faptul că acesta este un procedeu frecvent folosit în faza premergătoare ridicării disciplinei ştiinţifice la rangul de ştiinţă. În această primă fază, o atenţie deosebită trebuie acordată adaptării principiilor şi metodelor generale la specificul cercetării geopolitice. Într-o fază ulterioară, principiilor şi metodelor generale trebuie să li se adauge principiile şi metodele specifice.

Principiile utilizate în cercetarea geopolitică reprezintă totalitatea elementelor teoretice fundamentale, pe care se bazează orice raţionament ştiinţific. Printre principiile importante cu aplicabilitate în analiza geopolitică, menţionăm:

− *principiul repartiţiei spaţiale,* ce stabileşte legăturile indisolubile ale fenomenelor şi proceselor politice, economice, sociale şi culturale de teritoriu, oferind posibilitatea studierii repartiţiei geografice a fenomenelor la nivel planetar sau regional;

− *principiul cauzalităţii,* care este implicat frecvent în explicarea schimbărilor intervenite în structura şi funcţionalitatea spaţiului geopolitic;

− *principiul integrării,* care defineşte conexiunile ce se stabilesc între elementele ce recompun complexul teritorial, regional sau mondial, ca ounitate sistemică, fiecare dintre acestea fiind privit ca o unitate taxonomică integrată şi integratoare.

Metodele unei ştiinţe constitue acel ansamblu de reguli, norme şi procedee de cunoaştere şi transformare a realităţii. Metodele de cercetare sunt subordonate principiilor şi reprezintă modul sistematic de investigare, de cunoaştere şi de

transformare a realităţii obiective. Principalele metode ce pot fi aplicate în cercetarea geopolitică sunt:

− *metoda inductiv-deductivă,* care constă în cunoaşterea realităţii geopolitice de la singular la general, pe calea deducţiilor logice, ca şi descoperirea ulterioară a singularului, pornind de la general. Această metodă reprezintă, de fapt, o îmbinare dialectică între două metode, metoda inductivă şi metoda deductivă. Legătura dintre cele două metode se defineşte prin faptul că metoda deductivă se sprijină pe generalităţile efectuate prin inducţie. Metoda inductivă reprezintă cunoaşterea realităţii geopolitice prin studiul singularului de la care se pleacă, la recompunerea pe baza deducţiilor logice ale generalului. Metoda deductivă pleacă de la generalizările realizate prin inducţie şi pe baza unor deducţii logice, care pornesc de la premise ce conţin generalul. În final, se ajunge la cunoaşterea singularului, ca urmare a subordonării acestuia genului din care face parte. Importanţa acestei metode cu largă aplicabilitate rezultă din posibilităţile oferite, pe de o parte, de a clasifica, de a ordona şi de a abstractiza materialul faptic concludent în vederea generalizării, iar, pe de altă parte, de a putea trage concluzii, pe baza generalizării, asupra unor fapte particulare;

− *metoda analizei şi sintezei,* care, de asemenea, este una compusă sub aspect dialectic având la bază analiza şi sinteza, ce se întrepătrund şi se condiţionează reciproc. Metoda analizei materiale, funcţionale sau mentale constă în descompunerea obiectelor, a fenomenelor şi a proceselor studiate în părţile lor componente, pentru observarea şi cunoaşterea în detaliu a trăsăturilor şi a funcţiilor pe care le au. Metoda sintezei rezidă în integrarea mentală a părţilor obiectului descompus iniţial, prin analiză, în părţi componente, în contextul sistemului din care fac parte;

− *metoda istorică,* ce oferă posibilitatea de a completa cercetarea fenomenelor şi a proceselor specifice nu numai în desfăşurarea lor spaţială, ci şi în cea temporală. Înregistrarea apariţiei unui fenomen geopolitic, etapele evoluţiei şi desfăşurarea lui existentă fac ca această metodă să reprezinte o necesitate în studierea geopoliticii;

− *metoda cartografică,* ce constă în cartarea fenomenelor urmărite şi întocmirea pe această bază a hărţilor necesare. Harta constituie reflectarea în plan orizontal a suprafeţei terestre sau a unei părţi din ea, generalizată şi micşorată, conform unei anumite scări de proporţie. Harta este un mijloc de informare de neînlocuit, un instrument de reprezentare evolutivă a fenomenelor şi proceselor studiate, a legăturilor dintre ele sau dintre caracteristicile lor, dintre acestea şi teritoriul dat. Analiza fenomenelor înscrise pe hartă permite a obţine imaginea raporturilor spaţiale, a examina din perspectivă sintetică conexiunea fenomenelor geopolitice. Geopolitica apelează la această metodă ca la un instrument de cunoaştere şi de expresie ce redă localizarea fenomenelor în corelaţia lor spaţială, surprinse în diferite etape, şi relaţiile de cauzalitate, reliefate de geopolitician prin studiile sale;

− *metoda statistico-matematică,* ce are cea mai largă aplicabilitate în domeniul ştiinţelor, în general. Pornindu-se de la rapida evoluţie materială şi informaţională, pe

care o consemnează umanitatea la începutul secolului al XXI-lea, apare necesitatea aprofundării şi în geopolitică a acestei metode, ce oferă posibilitatea cunoaşterii fenomenelor prin analize cantitative de detaliu. Această metodă permite înregistrarea, prelucrarea şi generalizarea unui volum imens de date, colectate în diferite etape ale desfăşurării fenomenului. În plus, ea oferă geopoliticianului posibilităţi sporite de rezolvare a problemelor cu care se confruntă şi pe care, cu metodele specifice, nu le-ar putea soluţiona. Dezvoltarea actuală a geopoliticii nu se poate concepe fără utilizarea pe scară largă a indicilor statistici, care permit evidenţierea anumitor aspecte ale fenomenelor cercetate;

− *metoda modelelor,* care este una modernă, ce constă în reprezentarea mentală a unei steme ce există în realitate, prin construirea specială de analogii, cu care sunt reproduse principiile organizării şi funcţionării acestuia. Ele servesc la înlesnirea muncii de înţelegere a fenomenelor complexe, prin schematizare, aducând un plus de claritãţi. [6, p. 65-69]

Conturarea acestei discipline, pe o durată de peste un secol de evoluţie, a însumat uzaje diferite. Astfel, plecând de la cele mai acceptate definiţii ale geopoliticii în comunităţile academice, la începutul sec. al XXI-lea, geopolitica, ca ştiinţă autonomă, reprezintă astăzi provocări intelectuale complexe. Într-o perioadă relativ scurtă, dar puternic marcată de schimbările social-economice şi politice, prin care trece umanitatea la începutul acestui secol, geopolitica devine, dintr-o preocupare a elitelor, o disciplină ştiinţifică academică.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Identificaţi principalii reprezentanti ai şcolii geopolitice anglo-saxone.
2. Descrieţi ideile fundamentale ale lucrărilor şcolii geopolitice anglo-saxone.
3. Determinaţi ideile reprezentanţilor şcolii geopolitice franceze.
4. Evidenţiaţi particularităţile şcolii geopolitice germane.
5. Estimaţi dezvoltarea şcolii geopolitice din Romînia şi Republica Moldova.

Tematica pentru lucrul individual/ cercetări în grup:

1. Elaborarea unui proiect de cercetare privind principalele idei cu referire la spaţiu în lucrările lui R. Kjellen şi F. Razel.
2. Identificarea principalelor teze cu referire la ,,spaţiul geopolitic” în rezultatul lecturării lucrării lui O. Serebrean ,,Geopolitica spaţiului pontic”.
3. Prezentarea vizuală /PPT a unui studiu teoretico-analitic a abordărilor privind fenomenul ,,geopolitică” în literatura de specialitate occidentală şi cea din Federaţia Rusă.
4. În baza cercetărilor istoriografice de elaborat comunicarea privind conceptualizarea fenomenului ,,geopolitica” în literatura de specialitate autohtonă şi cea română.

Bibliografie:

1. Burian A. Geopolitica lumii contemporane. Chişinău: Tipografia Centrală, Chişinău, 2003. p. 36-40.
2. Dobrescu P. Geopolitica. Bucureşti: Comunicare, 2008. p. 25-30.
3. Kjellen R. Der Staat als Lebensform. Leipzig, 1917, apud Ionel Nicu Sava, Geopolitica. Teorii şi paradigme clasice. Şcoala geopolitică germană, Bucureşti: Info-Team, 1997. p. 68.
4. Haushofer K., Obst E., Lautensach H., Maull O. Bausteine zur Geopolitik, 1928, apud Sava I. N., p. 111; Encel F. Orizonturi geopolitice. Chişinău: Cartier, 216 p.
5. Grabowsky A. Spaţiul ca destin. Problema geopoliticii, 1933, apud Günter Heyden, Critica geopoliticii germane. Esenţa şi funcţia socială a unei şcoli sociologice reacţionare. Bucureşti: Politică, 1960. p.121.
6. Frăsineanu D. Geopolitica, Fundaţia Română de Mâine. Bucureşti, 2007. p. 11; 15.
7. Conea I. Geopolitica, o ştiinţă nouă. În: „Sociologia românească", nr. 9-10, an II 1937, Bucureşti; apud Emandi E. I., Buzatu Gh., Cucu V. S. Geopolitica. vol. I. Iaşi: Editura „Glasul Bucovinei", 1994. p. 18.
8. Serebrean O. Politică şi geopolitică. Chişinău: Cartier, 2004, 159 p.; Serebrean O. Politosfera. Chişinău: Cartier, 2001, 272 p.; Serebrean O. Geopolitica spaţiului pontic. Chişinău: Cartier, 2006, 208 p.; Burian A. Geopolitica lumii contemporane. Chişinău: Tipografia Centrală, 2003. 456 p.
9. Țăranu M. Geopolitica. În: Concepte şi teorii social-politice. Iaşi: Institutul European, 2011. p. 114.
10. Kissinger H. Diplomaţia. Bucureşti: Copyright, 2008. 780 p.
11. Daudel C. Geografie, Geopolitică şi Geostrategie – Termeni în schimbare. În: Geopolitica, vol. I, Iaşi: Editura „Glasul Bucovinei", 1994. p. 290.
12. Logman Dictionary of English Language and Culture (1991).
13. Oxford Dictionary of Politics //htpp:www.answers.com/topic/geopolitics.
14. Dictionnaire encyclopedique de la lanque francaise (1995).
15. Le Petit Larousse (1995).
16. Lacoste Y. Dictionnaire de Géopolitique (1993).

TEORIA RELAŢIILOR INTERNAŢIONALE

JUC Victor,
doctor habilitat în politologie, profesor cercetător

EŞANU Constantin,
doctor habilitat în istorie, profesor universitar

The systematic scientific research in International Relations began in the postwar period by basing the political realism, but between the two world wars we attest some elaborations on the topic, theoretically systematized in the political idealism. Because of the complexity of processes and phenomena studied, formed the essential difficulties in demarcation and delimitation the disciplinary framework of International Relations and attest extensive diversity of views on the subject contents, valued by many science contest.

From ontologically point can be distinguished three views on disciplinary status of International Relations: 1. dispose the independent state in relation to other sciences, this position is promoted by political realism in theoretical diversity;2. is a sub-discipline within Political Science, this approach is characteristic to English traditionalism and French sociology in the field; 3. is an interdisciplinary approach or a „meta-domain", this statement reflects the contemporary trends in the development of science.

Given that base the theoretical basis of international Relations by elucidation of the „great debate", we distinguish four editions:1.political realism - political idealism on the interpretation of international relations as actors working environment; 2. traditionalism - modernism concerns methods of investigation, an explanation and better understanding of International Relations; 3. transnationalism - realism followed by neoliberalism - neorealism on international actors; 4. rationalism - reflectivism the nature and function of international institutions. As a result, theoretical and methodological pluralism settled and corresponding to current trends in the development of science during post-nonclassic.

Cuvinte cheie: teoria relaţiilor internaţionale, relaţii internaţionale, actori internaţionali, paradigmă, marile dezbateri.

Introducere. Conceptualizarea metodică a cursului

Cursul *Teoria Relaţiilor Internaţionale* se ocupă cu analiza tuturor problemelor din sfera activităţii sistemului de relaţii internaţionale. Astăzi, relaţiile internaţionale constituie o problematică vastă, deoarece nu se limitează doar la sfera acţiunilor statului, ci privesc toate felurile de activităţi umane. După anul 1945, relaţiile internaţionale au cunoscut o dezvoltare excepţională, ca efect al mondializării schimburilor şi comunicaţiilor, fapt ce a impus comunitatea internaţională să treacă la o noua etapă de promovare a intereselor şi politicilor externe, bazate pe raporturi de interdependenţă şi integrare în toate sferele sistemului internaţional.

În cadrul acestui curs se pune accentul atît pe cunoştinţe teoretice cît şi pe cele practice. Totalitatea paradigmelor şi abordărilor teoretice sunt precedate de analize aplicate pe exemple concrete, astfel încît la sfarşitul acestui curs studenţii îşi vor crea o imagine proprie şi adecvată asupra cîmpului relaţiilor internaţionale.

Scopul cursului constă în familiarizarea studenţilor cu disciplina relaţiilor internaţionale, ca subdomeniu al ştiintelor politice, care sunt ştiinţe relativ noi şi în permanentă schimbare. În acest context, studenţilor li se vor cultiva experienţe, capacităţi şi competenţe concrete de folosire a terminologiei de specialitate şi a abordărilor teoretice pentru analiza evenimentelor internaţionale într-o manieră academică.

Cursul Teoria Relaţiilor Internaţionale contribuie la dezvoltarea următoarelor c*ompetenţe:*demonstrarea capacităţilor de a învăţa; dezvoltarea capacităţilor de analiză şi sinteză a problemelor centrale în domeniul relaţiilor internaţionale; cultivarea aptitudinilor de munca în echipă; posedarea abilităţilor de comunicare scrisă şi orală în limba maternă; cunoaşterea şi aplicarea a cel puţin o limbă străină în studiu şi cercetare domeniul relaţiilor internaţionale; argumentarea propriei poziţii în luarea unei decizii profesionale ce ţine de domeniul relaţiilor internaţionale; cultivarea sentimentul demnităţii în stabilirea relaţiilor interpersonale la nivelul colectivului profesional, comunităţii naţionale sau internaţionale; manifestarea toleranţei în comunicare cu persoanele din alte domenii de activitate; aplicarea tehnologiilor informaţionale în cercetare domeniul relaţiilor internaţionale; demonstrarea competenţelor de selectare şi prelucrare a informaţiei domeniului relaţiilor internaţionale; identificarea bazelor fundamentale ale teoriilor din domeniul relaţiilor internaţionale; generalizarea teoriilor şi cunoaşterea istoriei relaţiilor internaţionale; evaluarea relaţiilor internaţionale actuale; interpretarea teoriilor relaţiilor internaţionale contemporane; utilizarea metodologilor moderne de cercetare în domeniul relaţiilor internaţionale; interpretarea relaţiilor internaţionale, ca fiind o disciplină preocupată de studierea interacţiunii dintre actorii vieţii internaţionale şi problemelor politicii mondiale; soluţionarea unor probleme practice (la nivel operaţional şi tactic) în domeniul relaţiilor internaţionale; elaborarea proiectelor de cercetare în domeniul relaţiilor internaţionale; evaluarea corectă o situaţiei internaţională în baza cunoştinţelor obţinute; cunoaşterea bazelor fundamentale ale ştiinţelor referitoare la domeniul teoriei relaţiilor internaţionale.

Obiectivele generale ale cursului, la nivel de cunoaştere şi înţelegere prevăd ca studenţii: să determine obiectul de studiu al disciplinei "Teoria relaţiilor internaţionale"; să definească conceptele de bază a disciplinii; să determine şcolile şi curentele clasice şi contemporane în domeniul teoriei relaţiilor internaţionale; să definească metodele de investigaţie în teoria relaţiilor internaţionale. *La nivel de aplicare:* să clasifice subiectele relaţiilor internaţionale; să delimiteze concepţiile conflictului şi războiului; să compare teoriile în relaţiile internaţionale; să analizeze concepţiile realismului şi liberalismului; să argumenteze influenţa tradiţiilor autoritare a statului asupra politicii externe; să explice concepţiile de studiere a personalităţii liderului statului; să argumenteze teoria cibernetică în adoptarea deciziilor; să generalizeze factorii ce determină rolul opiniei publice în politica externă a statelor contemporane. *La nivel de integrare:* să evalueze locul teoriei relaţiilor internaţionale în contextul sistmului de ştiinţe socio-umane; să aprecieze rolul şi locul "elitelor" şi "grupele de presiune" în formarea cursurilor politicii externe; să formuleze componentul socio-cultural; să proiecteze corelaţia naţiunilor: cultură politică, identitate şi mentalitate; să propună soluţii de utilizare a opiniei publice în scopul aplanării crizei internaţionale; să aprecieze deosebirile dintre generaţia, din perioada războiului şi acei care e lipsită de o ademenea practică; să să estimeze rolul funcţional al organizaţiilor internaţionale.

Lucrul individual presupune produsul preconizat: recenzia unui studiu teoretic sau monografii, referatul, cercetarea şi comunicarea individuală, studiul de caz sau comparat, prezentarea vizuală/ PPT, fiind definitivate strategiile şi formele de realizare a acestuia: studiul bibliografic, elaborarea tabelelor comparative, prezentarea analitico – informaţională a investigaţiei, elaborarea schemelor etc.

Tematica pentru lucrul individual sau în grup, mese rotunde etc. este orientată spre dezvoltarea capacităţilor de cercetare teoretică, abilităţilor analitice şi aplicative, necesare pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice din programul ulterior al studiilor universitare, precum şi a celor actuale pentru viitorii experţi şi funcţionari diplomatici în relaţiile internaţionale.

În continuare, propunem cititorilor lecţia cu denumirea ”Bazele teoretico-metodologice ale studiului disciplinei Teoria Relaţiilor Internaţionale” din curriculum universitar la specialitatea ”relaţii internaţionale”, care prezintă istoria şi situaţia din domeniul de cercetare a obiectului de studiu, având drept *scop* formarea *competenţilor generale* de a lucra cu sursele teoretice, de a dezvolta abilităţile analitice şi de orienta pe studenţi spre gîndirea critică în cadrul procesului de studiu teoretic. Totodată, lecţia prezentată va contribui la formarea *competenţelor specifice*, printre care menţionăm: însuşirea limbajului profesional, cunoaşterea cercetărilor teoretice de bază din cadrul cursului respectiv, evaluarea nivelului de cercetare şi a specificului abordărilor teoretice în operele autorior studiaţi. Importanţa acestei lecţii este justificată de necesitatea de a pregăti studenţii pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice ulterioare sub forma tezei de an şi a tezei de licenţă, conştientizarea rolului şi locului acestora în pregătirea profesională şi curriculumul universitar la specialiatea Relaţii Internaţionale. Orientându-se spre aceste *finalităţi* pentru studiu, în lecţia propusă sunt formulate *următoarele obiective*: de a prezenta viziunea complexă şi multiaspectuală a configuraţiei teoretice a relaţiilor internaţionale, de a determina fundamentarea teoretică a Relaţiilor Internaţionale şi metodele de investigaţie a Teoriei Relaţiilor Internaţionale şi de a formula paradigmele, tradiţiile şi „marile dezbateri” în cadrul Teoriei Relaţiilor Internaţionale.

Formarea competenţelor în domeniu, realizarea scopului şi obiectivelor cursului, evaluarea rezultatelorstudenţilor se vor efectua prin intermediul orele de curs şi seminar la disciplina Teoria Relaţiilor Internaţionale. Totodată, pregătirea studenţilor şi formarea abilităţilor lor va avea loc şi prin plasarea materialelor teoretice şi cerinţelor practice pe platforma Moodle.

1. Configuraţia teoretică a relaţiilor internaţionale

2. Fundamentarea teoretică a Relaţiilor Internaţionale şi metodele de investigaţie a Teoriei Relaţiilor Internaţionale

3. Paradigmele, tradiţiile şi „marile dezbateri” în cadrul Teoriei Relaţiilor Internaţionale

1. Configuraţia teoretică a relaţiilor internaţionale

Ştiinţa reprezintă prin conţinut şi esenţă un fenomen complex şi o construcţie dinamică nu doar în planul cunoştinţelor pe care le include, dar şi al activităţii de cercetare îndreptate spre producerea lor. S.Toulmin susţine că ştiinţa este „o întreprindere intelectuală" şi „un institut profesional", care în dezvoltarea sa produce subsisteme relativ autonome ale unui sistem complex, fiind alcătuită din mai multe domenii ale cunoştinţelor aflate în interconexiune, dar care dispun de independenţă relativă. Cunoaşterea ştiinţifică este un proces de supravieţuire a noţiunilor în mediul lor intelectual de existenţă, fiecare inovaţie fiind de fapt o „microrevoluţie". Conform supoziţiei lui T.Kuhn, ştiinţa este un „fenomen socio-cultural", care cuprinde toate sferele vieţii şi conţine elemente explicative, valorice, disciplinare şi de altă natură, progresul ei fiind asigurat de paradigma nouă. Fiind o realitate ştiinţifică ce cuprinde supoziţii conceptual-teoretice, instrumental-metodologice, ontologice şi epistemologice comune unei asociaţii ştiinţifice, pe care le consideră într-un interval de timp ca bază pentru activitate şi îndeplinind funcţiile de prohibiţie a conceptelor, metodelor şi problemelor care nu se acordă cu direcţia de cercetare trasată şi de proiectare prin stimularea investigaţiilor în cadrul direcţiei noi, paradigma guvernează, în primul rând, nu obiectul de cercetare, ci grupul de specialişti, din cauza că prezintă un sistem de concepte, valori şi modele de activitate acceptate de membrii unei asociaţii ştiinţifice.

Concepţia paradigmală a ştiinţei, care poate servi în calitate de punct de pornire în elaborarea unei discipline, se înscrie organic şi corespunde procesului de fundamentare ştiinţifică şi disciplinară a Relaţiilor Internaţionale (cu majuscule, Relaţii Internaţionale, vom aborda disciplina ştiinţifică, iar cu minuscule, relaţii internaţionale – câmpul de acţiune al actorilor). Până la mijlocul secolului XX se produce formarea şi lărgirea bazei filosofico-metodologice a conceperii ştiinţifice, dar şi a regândirii critice a Relaţiilor Internaţionale: prin concepţiile etico-normative, pozitiviste şi marxiste, au fost elaborate abordările normativă, realistă şi structuralistă, însă „cercetările lor nu dispuneau de un instrumentar specializat de investigaţie, fiind preocupate în exclusivitate de analiza abstractă şi/sau de teoretizare", afirmă N.Kosolapov.

Modalitatea obişnuită de secţionare a activităţii academice şi de determinare a obiectului de studiu s-a bazat mult timp pe divizarea lumii socialului în sfere distincte. Fundamentarea clasică a Relaţiilor Internaţionale s-a realizat, în special, prin referirea la obiectul de studiu şi mai puţin la metodologie. Primele centre academice de cercetare în domeniu au fost create după Primul Război Mondial, în scopuri vădit aplicative şi normative; prima Catedră de relaţii internaţionale a fost formată în Ţara Galilor, la Aberyswyth, în anul 1919, cercetându-se pacea şi urmărindu-se identificarea unor pârghii menite să asigure evitarea unei conflagraţii similare. Aplicând metode de investigaţie şi elemente ale aparatului categorial, proprii unor discipline deja existente, *dreptul internaţional public* sau *istoria universală,* şi ţinând cont de obiectivele Ligii Naţiunilor, ştiinţa în formare a avut ca obiect de studiu războiul şi pacea. Ceva mai

târziu, în anii ’30, Relaţiile Internaţionale au fost concepute ca interacţiuni politice şi militare între state, cercetându-se cu precădere raporturile lor externe, ca ulterior, la începutul anilor ’60, să fie introduşi în circuitul ştiinţific un număr în creştere de factori cauzali, de sorginte epistemologică şi metodologică, pentru a fundamenta analiza comportamentului acestui actor. Diversificarea obiectului de studiu al Relaţiilor Internaţionale la sfârşitul anilor ’60 şi la începutul anilor ’70 ai secolului XX, prin includerea actorilor nestatali, precum şi a unor aspecte de referinţă, mai ales fluxuri şi procese, a extins şi a complicat fundamental conţinutul lui, generând mai multe dificultăţi serioase de natură ontologică, epistemologică şi metodologică, care, la rândul lor, au marcat poziţiile ştiinţifice şi practice ale domeniului în ansamblu. În acest sens, cele mai relevante criterii definitorii ale conţinutului obiectului de studiu al Relaţiilor Internaţionale sânt:

1. Caracterul actorilor relaţiilor internaţionale. H.Morgenthau insistă că statele sunt unicii actori pe arena mondială. Această idee este susţinută de mai mulţi cercetători, cum ar fi, mai întâi de toate, R.Aron, în a cărui opinie, „relaţiile internaţionale sunt relaţii între entităţi politice (interstatale - n.n.), care pretind fiecare la dreptul de a-şi face dreptate şi de a fi singurul arbitru”. [8, p. 20] În aceeaşi ordine de idei, R.Platig afirmă că „miezul relaţiilor internaţionale nu se dovedeşte a fi altul decât interacţiunea dintre guvernele statelor suverane”, iar Y.Ferguson şi R.Mansbach exprimă părerea că fără conceptul de stat pe care să se sprijine, cercetătorii în domeniu ar trebui să renunţe la pretenţia că există ceva unic în sfera „internaţională”.

2. Localizarea relaţiilor internaţionale. M.Merle subliniază că „specificul relaţiilor internaţionale poate fi definit ca totalitate a convenţiilor şi torentelor care traversează hotarele, fie că au tendinţa de a le traversa”, actorii internaţionali fiind structurile capabile să influenţeze fluxurile care transcend aceste hotare. J.McLelland propune a include în cadrul relaţiilor internaţionale „toate schimburile, afacerile, contactele, fluxurile de informaţie şi alte tipuri de activităţi ce se desfăşoară între diferite comunităţi ale lumii”, în timp ce, în viziunea lui J.-B.Duroselle, acestea reprezintă o totalitate de evenimente în care una dintre părţi este considerată „străină” de cealaltă.

3. Natura relaţiilor internaţionale. R.Aron afirmă că relaţiile internaţionale nu reprezintă prin esenţa lor, altceva decât o stare naturală, precivilă, în care predomină pluralismul suveranităţilor, şi deci, lipsesc monopolul aplicării legitime al violenţei şi o guvernare mondială, fiecare actor fiind nevoit să ţină cont de comportamentul, deseori imprevizibil, al altor participanţi. În accepţia lui H.Morgenthau, „popoarele lumii încă nu sunt pregătite să … coboare naţiunea de pe tronul ei şi să o înlocuiască cu organizarea politică a umanităţii”. [8] În această ordine de idei, obiectul de studiu al Relaţiilor Internaţionale cuprinde mediul internaţional, caracteristica lui fundamentală fiind eterogenitatea, în opinia lui P. de Senarclens, sau anarhia, potrivit supoziţiilor lui G.L.Dickinson.

Prin urmare, acest demers ştiinţific nu dispune de o extindere determinată şi localizată în spaţiu, iar cunoştinţele despre Relaţiile Internaţionale şi metodele de cercetare a lor se află în continuă transformare şi diversificare, datorită dinamismului şi evoluţiei permanente. Aceste dificultăţi s-au răsfrânt şi asupra divergenţelor de opinii cu privire la statutul disciplinar al Relaţiilor Internaţionale, fiind anunţate trei demersuri: subdiciplină din cadrul Ştiinţelor Politice, disciplină de sine stătătoare sau demers interdisciplinar, în alţi termeni utilizîndu-se sintagma „metadomeniu".

1. Relaţiile Internaţionale – subdisciplină a Ştiinţei Politice: această direcţie a fost dezvoltată de şcoala engleză şi de concepţia istorico-sociologică franceză. Tradiţionalismul englez neagă orice progres în teoretizarea Relaţiilor Internaţionale şi insistă să se facă apel la istorie, pentru a obţine rezultate plauzibile în cercetare, deşi nici M.Wight, unul dintre promotorii importanţi ai acestui demers, nici alţi exegeţi n-au putut nega diferenţele dintre politica internă şi politica internaţională - rolul legilor şi al instituţiilor în lupta pentru putere. Reprezentanţii şcolii engleze manifestă scepticism în posibilitatea studiului ştiinţific al Relaţiilor Internaţionale, susţine T.Dunne, concentrarea pe „societatea internaţională solicită investigaţii ancorate direct pe domeniul istoriei, culturii, religiei şi filosofiei". Şcoala istorico-sociologică franceză, de asemenea, cataloghează Relaţiile Internaţionale drept o subdisciplină, însă a sociologiei (relaţiilor internaţionale), care, la rândul ei, pretinde a fi o ştiinţă autonomă. Luând ca bază teza că pe arena mondială există mai multe centre de putere şi plasând în miezul problematicii noţiunea „decizie", sociologia relaţiilor internaţionale şi-a definit ca obiect de studiu comportamentul actorilor internaţionali, cercetând, mai ales, factorii determinanţi, legităţile şi variabilele care stabilesc politica statelor şi evoluţia evenimentelor internaţionale. De menţionat că atestăm o coincidenţă relativă de viziuni între tradiţionaliştii englezi (H.Bull) şi promotorii sociologiei franceze a relaţiilor internaţionale (R.Aron) în problema scepticismului cu privire la posibilitatea existenţei disciplinei ştiinţifice de sine stătătoare a relaţiilor internaţionale: istorismul, caracterul anarhic al mediului internaţional, deosebirea dintre politica internă şi politica externă.

2. Relaţiile Internaţionale – disciplină de sine stătătoare: „stat-centrismul" este împărtăşit în mare parte şi de protagoniştii acestui demers, care susţin că realismul politic i-a oferit delimitare faţă de celelalte ştiinţe socio-umaniste, remarcând diferenţa calitativă dintre legile interne ale societăţilor şi legile ce guvernează natura sistemului internaţional. Mai multe teorii nu contestă deosebirile calitative dintre politica internă şi politica externă, însă realismul justifică o cercetare desfăşurată pe mai multe planuri şi pledează expres pentru autonomia uneia faţă de alta. Argumentând deosebirea calitativă a Relaţiilor Internaţionale faţă de alte ştiinţe sociale, realiştii insistă că sistemul internaţional este legat de „starea naturală", diferită de cea de drept, în care contractul social a creat şi a legitimat o autoritate centrală, pe când anarhia internaţională, pentru care caracteristic sunt multiplicitatea de state suverane, egale şi circumscrise teritorial, se dovedeşte a fi diametral opusă de interiorul statului, unde un singur centru dispune de monopolul legitim al violenţei. Relaţiile internaţionale ţin de

o societate aparte, care acordă rolul principal unor instituţii, cum ar fi: diplomaţia, managementul aplicat de marile puteri, balanţa puterii, războiul şi, în această ordine de idei, teoriile şi argumentele care se bazează pe analogie cu politica internă sunt pasibile de eroare.

Chiar dacă nu pot fi negate interconexiunile şi interdependenţele dintre sistemele politice naţionale şi sistemele politice internaţionale (utilizând termenii din „preteoria politicii externe", elaborată de Şcoala analizei comparate a politicii externe), totuşi, prin esenţa lor, ele se arata a fi sfere distincte de activitate politică, ce se desfăşoară în medii diferite şi recurg la mijloace deosebite. În condiţiile globalizării, aceste două sfere se află mai degrabă în relaţii de interdependenţă, ordine care nu se dovedeşte a fi însă un impediment în calea recunoaşterii şi a existenţei de sine stătătoare a Relaţiilor Internaţionale. Totuşi, complexitatea fenomenului provenită din absenţa cadrului material – spaţial distinct, ce ar separa relaţiile internaţionale şi politica externă de relaţiile sociale din interior şi politica internă, l-a făcut pe St.Hoffmann să afirme că cercetătorii relaţiilor internaţionale au două motive de nemulţumire: starea lumii şi starea disciplinei lor. Y.Ferguson şi R.Mansbach exprimă părerea că „este mai puţină anarhie în politica mondială decât în teoriile despre ea", pe când K.Waltz constată, nu fără temei, că „obiectul studiului (Relaţiilor Internaţionale – n.n.) este creat şi recreat de cei care lucrează asupra lui". Cu mult mai categorici se dovedesc a fi cercetătorii care iau ca fond de referinţă trăsăturile specifice ale câmpului tematic de investigaţie, diversitatea şi numărul redus al metodelor proprii de cercetare. Aceştia, manifestă scepticism faţă de posibilitatea de a elabora „o ştiinţă obiectivă şi predictivă a relaţiilor internaţionale (J.Gaddis), fie că remarcă o „criză îndelungată a disciplinei" (K. Holsti) sau, în general, neagă caracterul ei ştiinţific şi disciplinar (N.Palmer, R.Ashley şi J. Der Derian).

3. Relaţiile Internaţionale – demers interdisciplinar: W.Olson şi N.Onuf sunt unii dintre primii cercetători, care numesc Relaţiile Internaţionale „un câmp de studiu interdisciplinar", estimările având ca suport analiza eşecului aspiraţiilor generalizatoare de a fundamenta o metateorie, din cauza existenţei numeroaselor divergenţe. A devenit deja o tradiţie de a considera că istoria, economia mondială şi dreptul internaţional public au contribuit la dezvoltarea ştiinţei relaţiilor internaţionale, ca mai apoi acest discurs ştiinţific în aprofundare şi extindere să fie completat de politologie şi sociologie, psihologie şi antropologie, iar una dintre tendinţele contemporane solicită includerea economiei politice internaţionale ca şi subdomeniu, similar studiului păcii sau cercetărilor strategice în sfera securităţii internaţionale, la care se adaugă, filosofia relaţiilor internaţionale. Q.Wright a identificat opt „discipline originare" (dreptul internaţional, istoria diplomaţiei, ştiinţa militară, politicile internaţionale, organizaţiile internaţionale, comerţul internaţional, guvernarea colonială şi gestiunea relaţiilor externe), precum şi altele şase cu un punct de vedere mondial (geografia mondială, istoria universală, psihologia, sociologia, limbajul şi biologia), care au contribuit fundamental la dezvoltarea Relaţiilor Internaţionale.

E de menţionat că extinderea cercetărilor interdisciplinare transformă ştiinţa relaţiilor internaţionale într-o sferă complexă de cunoaştere, care solicită conjugarea eforturilor şi a potenţialului specialiştilor în materie, a tuturor categoriilor de cadre de înaltă calificare, obiectivele urmărite fiind valorificarea spectrului larg de probleme ce cad sub incidenţa obiectului ei de studiu şi, în acelaşi timp, îi imprimă originalitate şi caracter inedit, conform tendinţelor contemporane ale ştiinţei în ansamblu. Luând ca bază „caracterul interdisciplinar al Relaţiilor Internaţionale şi diferenţele dintre elaborările naţionale, care uneori conduc spre concluzia că o disciplină distinctă în materie nu există în realitate", B.Schmidt le numeşte „un domeniu academic de studiu, cu identitate şi discurs profesional". [9, p.5], însă V.Beniuc consideră că Relaţiile Internaţionale formează un „metadomeniu atât din perspectiva obiectului de cercetare/studiere, cât şi din cea a activităţii practice, profesionale". [1, p.14]

Ştiinţa relaţiilor internaţionale studiază totalitatea interacţiunilor şi interdependenţelor real existente sau eventuale dintre actorii internaţionali în toată diversitatea lor atât pe orizontală, cât şi pe verticală, precum şi a fluxurilor, proceselor şi tendinţelor de pe arena mondială, abordate în complexitatea lor sau în parte. [6, p.39]

Aşadar, Relaţiile Internaţionale, fiind abordate sub aspectul disciplinar-ştiinţific, reprezintă prin statutul lor un demers interdisciplinar şi multidisciplinar, al cărui obiect complex de studiu este valorificat prin concursul mai multor ştiinţe şi cu ajutorul unui spectru ierarhic diversificat de metode de investigaţie. Abordarea Relaţiilor Internaţionale în plan epistemologic, ca obiect de cercetare, examinează descrierea, explicarea, interpretarea şi înţelegerea lor. Determinarea obiectului de studiu însă în baza diferitor criterii, ce rezultă din diversitatea actorilor şi din complexitatea fenomenelor şi proceselor, este în măsură să contribuie la definirea statutului disciplinar atât sub aspect ontologic, cît şi din punct de vedere epistemologic. În ultimă instanţă, se urmăreşte scopul de a asigura delimitarea cadrului ştiinţific şi definirea identităţii academice a acestei discipline academice. În momentul când explicaţiile dispersate cuprind un şir mai mult sau mai puţin larg de fenomene şi procese, aflate în interconexiune, constituindu-se o integritate pusă în concordanţă în interior sub formă de paradigmă, adică în condiţiile când are loc trecerea de la discurs la disciplină/domeniu ştiinţific, se realizează fundamentarea unei teorii.

2. Fundamentarea teoretică a Relaţiilor Internaţionale şi metodele de investigaţie a Teoriei Relaţiilor Internaţionale

Teoria este un instrument intelectual care contribuie la organizarea procesului de cunoaştere, în conformitate cu priorităţile trasate în activitatea de cercetare, prin aplicarea în formă reglementată a metodelor de investigaţie ştiinţifică. C.Hempel aseamănă teoria cu o reţea complexă, desfăşurată în spaţiu, în care termenii sânt reprezentaţi în formă de noduri, iar firele de legătură se referă în parte atât la ipotezele fundamentale, cât şi la cele

arbitrare pe care le conţine: „întregul sistem se extinde asupra planului de observaţie şi se ataşează prin regulile de interpretare, acestea nefiind altceva decât firele ce nu se includ în reţea, dar leagă anumite părţi ale ei prin încrustări speciale în formă de simplă observaţie şi asigură astfel funcţionarea reţelei ca teorie ştiinţifică". Oferind contextul intelectual în care se percepe obiectul idealizat de cercetare şi reprezentînd conexiunea deductivă din cadrul unui set de legi, în care unele sânt premise pentru extragerea altora, teoria este necesară pentru reglementarea volumului enorm de informaţie în domeniu; în absenţa ei ar fi dificil a determina ce trebuie explicat. Teoria, conform lui Ph.Braillard, prezintă prin esenţă o expresie care se doreşte a fi coerentă şi sistemică, ea exprimă ceea ce ştim sau ce credem că ştim despre realitate. D.Either este de părere că principala prerogativă a teoriei ştiinţifice constă în a explica un fenomen, urmărind să stabilească linii de cauzalitate între elementele pe care le conţine, iar o altă funcţie se rezumă la pronosticarea evoluţiei realităţii care alcătuieşte obiectul ei de cercetare.

Referindu-se la ştiinţa relaţiilor internaţionale, St.Hoffmann face deosebire între „teorie ca set de răspunsuri", care cuprinde ipoteze explicative ce au menire să definească regulile jocului în politica internaţională şi „teorie ca set de întrebări", prin care subînţelege eforturile de a fundamenta o direcţie corectă de investigaţie a problemelor mondiale, atenţia fiind orientată asupra „celor mai importante variabile, menite să furnizeze cercetătorilor un instrument adecvat investigaţiilor realizate".

H.Morgenthau consideră că rolul teoriei e să introducă ordine şi sens într-o masă enormă de fenomene care, în caz contrar, „ar rămâne deconectate şi ininteligibile": „teoria constă în stabilirea faptelor şi înţelegerea lor prin intermediul raţiunii", realitatea fiind posibil de explicat numai dacă există „o schiţă raţională, o hartă care sugerează eventualele sensuri ale politicii externe". El este unul dintre primii cercetători în domeniu, care a numit Relaţiile Internaţionale „ştiinţă", considerând indispensabilă „o teorie care încearcă să înţeleagă politica internaţională aşa cum este, cum ar trebui să fie potrivit naturii sale şi nu cum ar dori oamenii s-o vadă". Fără a postula în mod direct indispensabilitatea unei discipline ştiinţifice de sine stătătoare, R.Aron a aprofundat ideea diferenţei dintre politica internă şi politica internaţională, susţinând că deosebirea va exista atât timp cât nu va fi format un stat global cu o guvernare mondială.

R.Walker subliniază că teoriile relaţiilor internaţionale prezintă interes, mai ales ca „expresii ale limitelor imaginaţiei politice contemporane", pe când, în concepţia lui J.Dougherty şi R.Pfaltzgraff, termenul „teorie" aplicat în Relaţiile Internaţionale poate să accepte diferite forme de exprimare şi este utilizat în mai multe ipostaze: este echivalată cu filosofia, ideologia şi ipotezele; ea poate fi de caracter inductiv sau deductiv; este sistemică, fiind o schemă de clasificare, sau asimetrică, asigurând poziţionarea şi verificarea datelor; poate fi normativă, indicând modul de comportament al actorilor în diverse situaţii; poate alcătui un set de recomandări politice, destinate urmăririi şi desfăşurării unor activităţi. [2, p.16-17] Referindu-se la conţinutul şi la condiţiile care s-ar impune să le întrunească teoria generală a Relaţiilor Internaţionale, Q.Wright lansează ideea că aceasta trebuie să prezinte, prin esenţa ei, totalitatea cunoştinţelor atotcuprinzătoare, coerente şi autoreglatoare, ce

contribuie la conceperea, pronosticarea, evaluarea şi la controlul relaţiilor dintre state şi condiţiilor din lume. De fapt, cercetătorul american emite o teorie ambiţioasă, care ar include toate aspectele domeniului, întrunind câteva cerinţe evidente: să fie expusă precis şi laconic în cuvinte generale; să nu conţină multe excepţii; să omologheze ideile promovate exact, concis şi cu o doză de eleganţă.

Totodată, accentuăm că, spre deosebire de Q.Wright, care nu trasează o linie strictă de demarcare între abordarea empirică şi cea normativă, J.Rosenau le delimitează mai distinct, deşi le consideră la fel de importante, însă are temeri că acestea pot fi denaturate în cazul când sunt confundate „ce este" şi „ce trebuie să fie". Conform lui J.Rosenau, teoreticianul trebuie să recunoască şi să pornească de la faptul că în relaţiile umane există ordine, ceea ce oferă posibilitatea de a explica raţional cauzele desfăşurării evenimentelor, chiar şi în cazurile comportamentului lipsit de logică.

Q.Wright se pronunţă pentru metoda deductivă în abordarea teoretică a Relaţiilor Internaţionale, în timp ce J.Rosenau acordă prioritate celei inductive. În studiul ştiinţific al Relaţiilor Internaţionale însă, rareori, poate fi obţinut un echilibru statistic între aceste două metode; inducţia şi deducţia nu trebuie tratate nici ca aflate în opoziţie, nici ca erijate în exclusivitate. În funcţie de situaţie, fiecare cercetător fie că acordă prioritate unei sau altei metode, fie că le utilizează pe ambele, combinându-le; din cauza caracterului complex al problemelor internaţionale supuse analizei, este preferabilă şi benefică combinarea lor, la care se adaugă alte metode şi principii de investigaţie ştiinţifică.

K.Waltz crede că legile şi generalizările empirice pot fi cercetate prin metoda inductivă, ele creând asociaţii invariabile sau posibile. Funcţia explicaţiei revine teoriei, care, la rîndul ei, nu poate fi fundamentată în exclusivitate prin metoda deductivă, deoarece aceasta are ca puncte de pornire ale operaţiunilor logice premisele iniţiale, şi deci nu este în măsură să ofere explicaţii fundamentale: teoria prezintă în sine rezultatul unui proces intelectual de inovaţie, aplicându-se legi şi generalizări distincte, care sânt izolate de unele fapte-cheie, abstractizându-le de lucrurile inutile, incluzându-le într-o direcţie anterior necunoscută şi sintetizându-le, astfel, într-un sistem explicativ nou, ideal. „Teoria reprezintă un tablou mintal alcătuit al unui tărâm sau domeniu de activitatea limitat. O teorie formează o reprezentare a organizării unui domeniu şi a conexiunilor dintre părţile sale". [12, p.35] În cadrul ei, se combină enunţuri descriptive şi asumpţii nonfactuale sau teoretice, rolul acestora din urmă e ca să imprime datelor sens.

Dacă K.Waltz este tentat să pună pe umerii teoreticienilor dificultăţile în elaborarea unei teorii a Relaţiilor Internaţionale, St.Hoffmann le atribuie înseşi naturii domeniului, pornind de la definiţia sa că „Relaţiile Internaţionale ar trebui să fie ştiinţa incertitudinii, a limitelor acţiunii şi direcţiilor prin care statele încearcă, dar nu reuşesc niciodată în totalitate să întreprindă măsuri pentru eliminarea propriei insecurităţi. În timp ce K.Waltz tinde să excludă orice nuanţă de subiectivism în procesul de fundamentare teoretică a Relaţiilor Internaţionale, St.Hoffmann, din contra, exprimă părerea că fiecare cercetător este partizan al propriilor elaborări, fiindcă, în lipsa unei teorii atotcuprinzătoare, este dificil a determina cu precizie dinamica unui sistem aflat în plină evoluţie, el „trebuie să aleagă, în

esenţă, între irelevanţa rezultatelor investigaţiilor şi absorbirea lor în politică". În aceeaşi ordine de idei, R.Smoke menţionează că „teoria existentă în domeniu nu se dovedeşte a fi capabilă să ţină pasul cu o lume care îşi schimbă atât de rapid şi de periculos nu numai tehnologia militară, dar şi metodele de politică internaţională". M.Wight, dimpotrivă, arată a fi cu mult mai categoric, susţinând că „teoria internaţională este marcată nu numai de insuficienţă, ci şi de sărăcie atât intelectuală, cât şi verbală", pentru că ştiinţele politice din Occident s-au concentrat în mod tradiţional şi exclusivist asupra statului ca generator al progresului şi mediu al desfăşurării experienţei politice; în plus, această teorie, potrivit cercetătorului englez, „este o teorie a supravieţuirii". [4, p. 276-277] Aserţiunea lui M.Wight este confirmată de numeroase luări de poziţie, cum ar fi cea exprimată de K.Waltz, care a declarat că sunt „reducţioniste şi nonfalsificabile" argumentele împotriva calităţii statului de actor principal în politica internaţională.

N.Kosolopov, contrar lui K.Waltz, consideră în spirit utilitarist şi reducţionist că orice teorie apare numai după ce „ştiinţa primeşte posibilităţi obiective de a-şi verifica ipotezele în politică permanent şi sistematic". [13, p. 20] Importanţa răspunsurilor propuse de teoria relaţiilor internaţionale are semnificaţie şi relevanţă deosebită nu numai în plan academic, ci şi sub aspect practic.

Este de remarcat faptul că K.Waltz, dar nu numai el, atribuie un rol determinant structurii sistemului internaţional. Acest concept este fundamentat prin abstragere de la realitate şi presupune un şir de condiţii constrângătoare, ce afectează comportamentul actorilor, prin intermediul mecanismelor socializării şi al competiţiei lor; adică nu numai procesele şi interacţiunile influenţează comportamentul unităţilor, ci şi maniera în care este construit mediul lor. Structura modelează procesul politic din cadrul sistemului internaţional, dat fiind că statele naţionale nu acţionează, însă reacţionează la presiunile lui. Ea se defineşte prin trei elemente esenţiale: principiul organizator al sistemului, care nu este altul decât anarhia; diferenţierea funcţională a unităţilor (de fapt, este inexistentă în sistemul internaţional, întrucât statele îndeplinesc aceeaşi funcţie de reprezentare, chiar dacă în interiorul lor relaţiile se dovedesc a fi de supraordonare-subordonare, pe când în domeniul internaţional ele sunt de coordonare); distribuţia capacităţilor vizează potenţialul statelor subsumat conceptului de putere şi polaritatea exprimată prin numărul marilor puteri din sistem. [12, p.130-143] În acest sens, structura sistemului internaţional reglementează, dar nu determină comportamentul actorilor statali, fără a ţine însă cont de atribuţiile şi interacţiunile lor.

Dacă R.Aron punctează asupra rolului determinant al actorilor, iar K.Waltz, din contra, defineşte structura în calitate de cauză a comportamentului statelor, atunci A.Wendt se pronunţă pentru o ontologie care este în măsură „să depăşească tendinţa de a trata acţiunea şi structura, ca fiind părţi diametral opuse ale unei dualităţi" şi pledează pentru „o construcţie reciprocă" pe axa „agent-structură". Această relaţie reciprocă presupune „refuzul de a omite modul în care statele interpretează ceea ce fac în favoarea unei anumite dinamici structurale de bază", deoarece „actorii acţionează pornind de la semnificaţiile pe care le au obiectele pentru ei, semnificaţiile fiind construite social": actorii statali nu există

independent de structurile sistemului internaţional, iar structurile nu există independent de reproducerea şi transformarea lor posibilă de către agenţi". [4, p. 328] În acest context, teoria structurală constructivistă a lui A.Wendt presupune că statele reprezintă principalele unităţi de analiză ale politicii internaţionale. Structurile-cheie din sistemul de state sunt mai curând intersubiective decât materiale; interesele şi identităţile de stat sunt în mare parte constituite mai degrabă de aceste structuri sociale decât date în mod exogen sistemului de natura umană sau de politici sociale interne, pe când constrângerile structurale ale agenţilor statali se realizează prin modificarea costurilor şi a beneficiilor, în funcţie de diferite strategii. Atribuind agenţilor şi structurii un statut ontologic egal, ale căror interdependenţă se realizează în procesul social, A.Wendt consideră că relaţiile internaţionale sunt relaţii sociale.

Cercetarea Relaţiilor Internaţionale se efectuează prin metode *filosofice* de investigaţie, ce oferă sistemul de principii universale şi de strategii generale, care sunt utilizate în conexiune cu alte metode, *general-ştiinţifice* şi *particular-ştiinţifice*. Metodele filosofice care pot fi aplicate sunt:

metoda dialectică permite a investiga sistemele internaţionale în dinamică, prin prisma dezvoltării lor istorice în unitate şi contradicţie, atât pe orizontală, prin succedarea diferitor tipuri de structuri şi prin interacţiunea componentelor şi a proceselor diverse, cât şi pe verticală, asigurând explicarea partajării sistemului mondial pe axa „centru – semiperiferie – periferie", prin determinarea cauzelor repoziţionării statelor de pe un segment pe altul , iar pentru teoria relaţiilor internaţionale este utilă în reliefarea „marilor dezbateri";

metoda metafizică asigură analiza profundă a fiecărei perioade a sistemului internaţional, abordate în plan istoric şi în statică, iar în cadrul teoriei relaţiilor internaţionale îşi găseşte aplicare în elucidarea realismului politic, ancorat pe bipolaritate;

metoda sinergetică oferă posibilitatea de a cerceta relaţiile internaţionale ca pe un sistem ale căror componente se autoorganizează, garantând o explicare şi o înţelegerea mai bună a caracterului mediului internaţional şi a naturii relaţiilor internaţionale, mai ales, a proceselor de formare a sistemului internaţional post război rece, reflectând varietatea tendinţelor şi a perspectivelor evoluţiei mondiale.

Cercetarea Relaţiilor Internaţionale se realizează şi prin aplicarea următoarelor instrumente de investigaţie ştiinţifică, care se înscriu în cadrul demersului postneclasic:

concepţia paradigmatică, elaborată de Th.Kuhn, serveşte ca suport ştiinţific pentru realizarea fundamentării teoretice a Relaţiilor Internaţionale prin realismul politic, ca mai tîrziu să se raporteze şi la alte construcţii teoretice;

principiul falsificaţionismului propus de K.Popper, fiind întemeiat pe istoria cunoştinţelor ştiinţifice, permite a evalua unele proprietăţi definitorii ale relaţiilor internaţionale – caracterul anarhic al mediului internaţional sau caracterul asimetric al sistemului internaţional;

concepţia „programelor de cercetare”, creată de I.Lacatos, oferă posibilitatea de a supune analizei critice concurenţa ştiinţifică dintre şcoli, teorii, idei şi ipoteze în contextul ”creşterii cunoştinţelor”, prin aplicarea principiului ”trecutul determină viitorul”;

concepţia „microrevoluţiei” elaborstă de S.Toulmin, face posibilă ca cercetarea fiecărui subiect sa fie abordată ca un subsistem aflat în interconexiune şi, totodată, în raport de interdependenţă relativă cu alte componente din cadrul sistemului complex, evoluţia Relaţiilor Internaţionale nefiind altceva decât o activitate intelectuală de succedare a „microrevoluţiilor ştiinţifice”.

Metodele general-ştiinţifice utilizate frecvent sunt:

metoda descriptivă, fiind fundamentată pe anumite categorii şi concepte, este invocată pentru a trece în revistă evenimente ce ţin de istoria diplomaţiei, istoria relaţiilor internaţionale şi activităţile de politică externă, asigurând cu material factologic investigaţiile proceselor mondiale şi construcţiile teoretice. În acelaşi context, se include şi ***observaţia,*** mai ales cea instrumentală, prin aplicarea pe larg a mijloacelor tehnice, informaţie necesară, din raţionamente gnoseologice şi teoretico-metodologice;

metoda structural-funcţională asigură o cercetare de ansamblu a sistemului internaţional şi a ordinii mondiale, prin analiza structural-sistemică a relaţiilor internaţionale, reliefând elementele definitorii şi principiile de funcţionalitate ale contextelor mediului internaţional, examinând funcţiile actorilor în totalitate şi în parte, ca formatori de sistem;

metoda comparativă permite a supune analizei subiectele abordate prin raportul general-particular, urmărindu-se determinarea trăsăturilor comune şi elucidarea celor distincte, identificarea repetabilităţii şi specificarea ineditului în evoluţia relaţiilor internaţionale;

metoda behavioristă oferă posibilitatea de a examina tipurile de comportament al actorilor abordaţi în ansamblul lor, degajând activităţile de politică externă, relevând rezoluţiile şi declaraţiile adoptate;

metoda instituţională este folosită pentru a studia procesele de constituire a unor actori şi de creare a bazei normative a activităţilor de politică externă. Valorificarea lor este completată prin aplicarea unor metode particular-ştiinţifice: *analiza proceselor de adoptare a deciziilor de politică externă, politico-descriptivă, normativ-ipotetică, analiza conţinutului documentelor şi studiul de caz*;

metoda istoriografică este utilă pentru a pune în lumină şi a examina elaborările monografice, culegerile de materiale, manualele şi articolele ştiinţifice. Ea este importantă pentru cunoaşterea, explicarea şi înţelegerea disciplinei, abordată contextual, discursiv, analitic şi istoric;

metoda prospectivă oferă posibilitatea de a veni cu unele macroipoteze care vizează eventualele evoluţii ale relaţiilor internaţionale pe termen scurt şi mediu. Explorarea acestor subiecte se asigură şi prin unele metode ştiinţifico-particulare,

construcţia scenariilor şi *modelarea,* ce contribuie la elaborarea unor linii directorii în realizarea obiectivelor de dezvoltare într-un viitor apropiat şi mediu.

Alte metode particular-ştiinţifice folosite sunt:

metoda cartografierii cognitive permite a determina modul în care liderul politic stabileşte conexiunea dintre cauza unei sau altei acţiuni şi efectele lor, iar în urma unei analize suplimentare apare posibilitatea de a cunoaşte stările de spirit ale omului politic în diferite situaţii;

metoda analizei evenimentelor asigură urmărirea dinamicii acţiunilor şi a negocierilor pe arena mondială.

Exigenţele metodologice contemporane solicită ca investigaţiile să cuprindă un spaţiu larg de interferenţă a diferitor ştiinţe, prin folosirea *principiilor interdisciplinarităţii*, fiind tratată ca o aplicare a metodelor proprii unei discipline pe câmpul altei ştiinţe şi a *pluridisciplinarităţii,* ce prevede studiul simultan, realizat de mai multe demersuri, al obiectului ce aparţine unei discipline academice, făcându-se uz de un sistem diferenţiat în interior de instrumente de cercetare.

3. Paradigmele, tradiţiile şi „marile dezbateri" în cadrul Teoriei Relaţiilor Internaţionale

Concepţia paradigmatică a ştiinţei, care poate servi ca punct de pornire în elaborarea unei discipline, se înscrie organic şi corespunde procesului de fundamentare ştiinţifică şi disciplinară a domeniului Relaţiilor Internaţionale. Comunitatea ştiinţifică, resursele disponibile şi obiectivele comune, spre care a fost îndreptată activitatea de investigaţie, denotă o similitudine în dezvoltarea ştiinţei relaţiilor internaţionale după cele două conflagraţii mondiale: idealismul politic după Primul Război Mondial şi, mai ales, realismul politic după cel de-al Doilea au avut ca scop să demonstreze legitimitatea unor strategii de politică externă ale supraputerilor şi marilor puteri, fiind expresie a conexiunii dintre „stat-centrism" şi cercetarea relaţiilor internaţionale în mediul academic.

Cercetările ştiinţifice sistematice în domeniul Relaţiilor Internaţionale ţin de perioada postbelică, în acelaşi timp, este îndreptăţită anunţarea lor în deceniile interbelice, dacă luăm în calcul unele elaborări importante la temă, cum ar fi cele redactate de A. Zimmern, E.Carr sau investigaţiile din cadrul Şcolii franceze a Analelor. St.Hoffmann precizează, pe bună dreptate, că fondator al disciplinei ştiinţifice este H.Morgenthau, deşi „putem să ne urmărim strămoşii pînă la Tucidide. Totuşi, n-a apărut o ştiinţă socială a relaţiilor internaţionale, din cauza că … politica internaţională rămânea (pînă la începutul secolului XX – n.n.) sportul regilor sau rezervaţia cabinetelor – ultimul refugiu al secretului, ultimul domeniu al castelor în mare măsură ereditare de diplomaţi". [5, p.12] Până la începutul perioadei postbelice însă, cercetările ştiinţifice în domeniu au fost sporadice, ca dovadă servind şi numărul restrâns de publicaţii de profil, elaborările în materie, cu mici excepţii, fiind fragmentare, marginale şi de un vădit caracter apologetic. Tezele principale ale idealismului politic se reduc la următoarele: fiinţele umane sunt

predispuse spre colaborare şi pace, bazată pe principiile dreptăţii şi moralei, fiind oportune pentru dezvoltarea valorilor orientate spre unitatea umanităţii, promovarea comerţului liber şi a „diplomaţiei deschise"; prin natura sa, omul nu este fiinţă agresivă, iar războaiele sunt consecinţe ale conflictelor dintre state, care trebuie soluţionate prin eforturi comune şi prin conducere democratică în interior; comunitatea internaţională trebuie să conştientizeze în ce constă necesitatea instituţiilor internaţionale, tratate ca mecanisme de prevenire a conflictelor, iar pe arena internaţională îşi desfăşoară activitatea nu numai factori militari, dar şi de altă natură, în special de cea economică şi morală.

După cel de-al Doilea Război Mondial, teoria realismului politic a devenit direcţia predominantă în abordarea Relaţiilor Internaţionale, demers teoretic care a contribuit la delimitarea legitimă a disciplinei de celelalte ştiinţe sociale. Realismul politic funcţiona ca paradigmă, stabilind, în linii mari limitele cercetării şi oferind un instrumentar fundamental de analiză. J.Vasquez subliniază, în această ordine de idei, că realismul politic a arătat oamenilor de ştiinţă ce se cunoaşte despre lume, ce nu se cunoaşte, cum ar trebui să vedem lumea, dacă vrem să cunoaştem ceea ce încă nu este cunoscut şi ce merită cunoscut. Practic, este majoritară opinia în mediul analitic că definind cadrul conceptual al domeniului, realismul politic a format o comunitate de cercetători, iar comunitatea, la rîndul ei, a fundamentat disciplina. H.Morgenthau, fondatorul realismului politic, a insistat asupra unei ştiinţe universale, care nu poate fi întemeiată decât separat de istorie, dreptul internaţional şi de etică; el şi-a propus, potrivit lui A.Miroiu, să elaboreze o filosofie conservatoare a politicii internaţionale, având la bază natura umană a individului, „prins într-o luptă fără sfârşit între impulsul moral şi năzuinţele către stăpânire, acumulare", aceste două porniri în egală măsură domină existenţa omului şi îi justifică acţiunile. Transpusă la nivel internaţional, fundamentarea realistă presupune o diferenţă calitativă între politica internă şi politica externă, ultima fiind catalogată că are o altă natură decât prima, şi deci necesită o expertiză specială şi independentă faţă de controlul intern. Realiştii propun o ştiinţă cu o paradigmă, cea a conflictului permanent dintre state - actori principali ai relaţiilor internaţionale. Tezele esenţiale ale realismului clasic, care mai este numit şi realism al naturii umane sunt: relaţiile internaţionale, prin caracterul lor, relaţii interstatale, interacţiunea statelor realizată în condiţiile mediului anarhic; obiectivul statelor este de a-şi realiza interesele naţionale, exprimate în termenii puterii, categoria intereselor reprezentând obstacolul de bază în calea abuzurilor speculative asupra moralei; în relaţiile internaţionale predomină forţa, statele trebuie să fie pregătite de luptă la nivelul cel mai înalt.

Considerăm absolut justificată cercetarea procesului de fundamentare şi diversificare teoretică a Relaţiilor Internaţionale prin „marile dezbateri", care asigură abordarea lor în dinamică şi minimalizează ponderea metodei „fotografierii". De fapt este acceptată, în general, opinia că prima „dezbatere mare" s-a produs între idealismul politic şi realismul politic. Ea a vizat diferite abordări şi interpretări ale Relaţiilor Internaţionale, polemica indirectă, dar, în principiu, fiind ancorată pe subiecte de epistemologie (obiectul de studiu al ştiinţei în formare) şi de metodologie (realiştii invocă indispensabilitatea înlocuirii abordării normative cu cea pozitivistă în cercetarea Relaţiilor Internaţionale), însă ca

rezultat, potrivit lui M.J.Smith sau lui S.Guzzini, a avut loc „reorientarea domeniului în mai multe direcţii practice şi ştiinţifice".

A doua „mare dezbatere" a întrunit în calitate de protagonişti, pe de o parte, pe exegeţii „demersului clasic", avându-l în ipostază de lider pe H.Bull, iar, pe de alta, pe promotorii „demersului ştiinţific" în frunte cu M.Kaplan, care, de fapt, este considerat iniţiator al discuţiilor, iar, obiectul polemicii s-a exprimat prin diferenţa poziţiilor cu privire la cercetarea şi evaluarea Relaţiilor Internaţionale. Tradiţionalismul a inclus reprezentanţi ai idealismului politic, ai realismului politic şi ai şcolii engleze în materie, ei fiind culpabilizaţi de oponenţi că aplică metode tradiţionale de investigaţie (intuiţia, judecata prin analogie, interpretarea teoretică) şi prin urmare, veridicitatea rezultatelor obţinute este îndoielnică. Este important a preciza însă că divergenţele se dovedesc a fi cu precădere de caracter metodologic, în timp ce în plan epistemologic atestăm unele similitudini. Urmărind ca obiectiv definirea unor parametri şi legităţi de comportament, behavioriştii afirmă că ştiinţa trebuie să cerceteze fapte reale şi să evite probleme de gen speculativ ideologic, etic sau doctrinar, negând abordarea normativă şi insistă că principiile fundamentale, care determină caracterul ştiinţific al teoriei sunt verificarea experimentală şi explicitatea operaţională a categoriilor şi a concepţiilor utilizate. În acest sens, chiar dacă valorile şi evaluările pot figura în calitate de obiecte de cercetare, „o propoziţie de tip normativ nu este una ştiinţifică, precizează P. de Senarclens, care pune în lumină logica exigenţelor behavioriste, deoarece nu se supune testării empirice". Adepţii demersului modernist acordă credit metodelor, mijloacelor şi procedeelor empirice, cantitative şi matematice. La rândul lor, potrivit lui St.Hoffmann, realiştii ridiculizează „calculele rafinate care nu spun nimic despre cauze şi analizează în grup diferite tipuri ale unui fenomen (spre exemplu, războaiele) şi interacţiunile nesfârşite între variabile scoase din contextul lor", insistând că ştiinţa nu constă în „acumularea coeficienţilor de corelaţie", „fără a se întreba care sunt teoriile ce îl fac pe cercetător să se aştepte la un anumit tip de legătură între anumite variabile". Prin urmare, colectarea şi analiza faptelor, conform behavioriştilor, servesc în calitate de indicatori ai proceselor reale ce se produc în cadrul Relaţiilor Internaţionale. Protagoniştii „revoltei behavioriste" consideră că au caracter ştiinţific numai concepţiile empirico-analitice, definite şi fundamentate pe fapte concrete şi pe ipoteze supuse verificării experimentale, adică se urmăreşte realizarea conexiunii directe a inovaţiilor ştiinţifico-tehnologice cu modelele construite ale Relaţiilor Internaţionale.

Considerăm că ediţia a treia a „marilor dezbateri" a cuprins nu o singură etapă, după cum s-a încetăţenit în investigaţiile în domeniu, ci două, care au vizat caracterul actorilor:

1. Realism-transnaţionalism: s-a desfăşurat la începutul anilor '70 şi a vizat caracterul relaţiilor internaţionale, având ca suport mai multe transformări cardinale, aflate în proces de consolidare pe arena mondială. J.Rosenau, R.Keohane şi J.Nye urmăresc să acrediteze ideea că statul a pierdut caracterul de actor monopolist al relaţiilor internaţionale, din cauza că acestea au abandonat cadrul îngust al interacţiunilor dintre state, bazate pe interese naţionale şi pe raporturi de putere. Pe arena mondială, comunicarea este extinsă şi diversificată de actorii nestatali, cu precădere, de corporaţiile transnaţionale, ea se modifică

din „internaţională”, adică interstatală în „transnaţională”, care se desfăşoară fără prezenţa sau nu numai cu participarea statelor. În această ordinea de idei, concepţia etatistă nu mai corespundea caracterului şi tendinţelor în schimbare ale relaţiilor internaţionale şi se impunea imperios de „a gândi în termenii relaţiilor transnaţionale”; îl citează V.Kulaghin pe J.Rosenau, în sensul că „se măreşte interdependenţa lumii şi se micşorează rolul forţei”, relaţiile internaţionale cedând locul politicii mondiale, acestor mecanisme de interacţiune mai democratică şi mai cosmopolită a comunităţii mondiale noi.

Concepţia „interdependenţei complexe”, fundamentată de R.Keohane şi J.Nye, prevede printre altele că „societăţile multinaţionale şi băncile transnaţionale sunt importante nu numai datorită activităţii lor de urmărire a propriilor interese, ci şi mai ales, din cauza că interacţiunile transnaţionale fac ca politicile guvernamentale din diferite ţări să fie cu mult mai sensibile unele faţă de altele”. În acest context, interdependenţa transnaţională reprezintă, prin esenţa ei, o alternativă serioasă a realismului, deoarece „a devenit clar, potrivit asumpţiei lui O.Holsti, că erodarea controlului suveran al statelor se află în plin proces de desfăşurare”, şi de aceea teoria relaţiilor internaţionale trebuie să facă bilanţul stat-centrismului.

2. Neorealism-neoliberalism, sau ceea ce J.Vasquez numeşte „sinteza neo-neo”, fiindcă sunt mai multe similitudini de poziţii între protagonişti: cuprinde perioada de la sfârşitul anilor ’70 şi se extinde până la sfârşitul anilor ’80 sau chiar până la începutul anilor ’90. Este iniţiată de neoliberali, care au punctat unele transformări în structura actorilor şi unele procese din cadrul relaţiilor internaţionale, totodată, ei au supus investigaţiei modernizarea neorealistă, realizată de K.Waltz. Polemica a fost axată pe problema caracterului relaţiilor internaţionale, dată fiind extinderea calitativă a numărului actorilor pe contul instituţiilor, abordate ca mecanisme de cooperare, precum şi apariţia unor fenomene sub formă de norme şi procese, cum ar fi regimurile internaţionale. R.Keohane şi R.Axelrod acceptă categoriile de bază ale realismului, anarhia internaţională şi egoismul raţional al statelor, dar încearcă să demonstreze, aplicând teoria alegerii raţionale, posibilitatea cooperării, chiar dacă este susceptibilă de a fi fragilă în condiţiile predominării acestor stări ale mediului internaţional şi ale unor interese. Neoliberalismul a reiterat ponderea în creştere a guvernării democratice, a opiniei publice şi a educaţiei în masă, a controlului asupra proliferării armamentului şi a dezarmării, a securităţii colective şi a diplomaţiei multilaterale, a comerţului liber, a dreptului internaţional şi a instituţiilor internaţionale, fiind susţinute şi promovate, conform lui A.Moravcsik, acele idei şi idealuri de conduită internaţională care au fost îngheţate în timpul războiului rece. În această ordine de idei, instituţiile şi regimurile internaţionale deţin o pondere în creştere în politica mondială, menirea lor principală fiind angajarea cooperării şi asigurarea securităţii.

Neorealiştii, în special K. Waltz, dezvoltă tezele fundamentale ale realismului naturii umane şi caută să le adapteze la realităţile noi: statul rămâne actorul principal, însă instituţiilor internaţionale le revine o pondere în creştere pe arena mondială, şi deci, li se recunoaşte statutul de actor internaţional; structurii sistemului internaţional îi revine rolul predominant în distribuirea capacităţilor de putere ale actorilor; în contextul anarhiei

mediului internaţional, statele balansează în faţa potenţialelor ameninţări. În acest sens, neorealismul mai este numit realism structuralist (ţinând cont de rolul structurii) sau realism defensiv (balansarea în aşteptarea ameninţărilor).

Unii cercetători, bunăoară, M.Banks ş.a. atribuie şi neomarxismului calitatea de protagonist al ediţiei a treia a „marilor dezbateri". Teoriile neomarxiste sunt canalizate pe cercetarea critică a relaţiilor internaţionale, unele dintre proprietăţile lor definitorii fiind considerate generatoare de raporturi de dependenţă în cadrul sistemului internaţional, marcat de asimetrie şi de tendinţe hegemonice din partea unor actori: dezvoltarea transnaţională şi instituţiile economice mondiale sunt factori care, interacţionând, generează hegemonia globală şi inegalităţile de putere. Neomarxismul a extins prevederile marxiste asupra vieţii internaţionale contemporane, imprimă teoriei valorii adăugate, o dimensiune internaţională, ancorată pe compartimentul statelor, adică statele industrializate o iau de la cele subdezvoltate. Conform lui D.Ethier, neomarxiştii susţin că dezvoltarea capitalismului creează contradicţii şi inegalităţi în cadrul statelor şi între state, însă cauzele, natura şi consecinţele lor sunt explicate în mod diferit, ea deosebind două curente: radical şi moderat. Radicalii (A.Frank, S.Amin) au insistat asupra faptului că mondializarea capitalismului fortifică dependenţa ţărilor subdezvoltate de cele dezvoltate, accentuând sărăcia lor, cauza principală a acestei dinamici fiind inegalitatea schimburilor dintre Nord şi Sud. Moderaţii (I.Wallerstein şi P.Evans) au contestat teoria schimbului inegal, încercând să demonstreze că transferurile masive de capitaluri şi de tehnologii, redislocarea băncilor şi a întreprinderilor multinaţionale spre periferie au asigurat gradual industrializarea mai multor ţări din „lumea a treia", şi deci au favorizat diviziunea nouă internaţională a muncii după anii 1960. Astfel, s-au format trei poluri: ţările dezvoltate în „centru", a căror economie este specializată pe servicii şi pe industrii ale tehnologiilor înalte; ţările industriale noi, localizate la Sud, unde se concentrează producţia de fabrică; ţările subdezvoltate, care continuă să rămână exportatoare de materie primă. Această diviziune a atenuat relativ puterea Nordului faţă de Sud, însă „noile industrii" nu se vor elibera deplin de „industriile avansate", rămânând dependente financiar, tehnologic şi cultural, în acelaşi timp, introducând alt tip de inegalitate, între ţările din Sud. Moderaţii asociază mondializarea capitalismului cu redistribuirea puterii, mai ales de caracter economic între „periferie" şi „centru", şi se pronunţă pentru consolidarea cooperării Nord-Sud şi Sud-Sud, precum şi în favoarea universalizării modelului social-democrat.

În anii '90, R.Cox şi St.Gill au promovat activ o teorie de sorginte neogramsciană potrivit căreia, hegemonismul principalelor state este edificat pe capacitatea claselor conducătoare de a impune concepţiile ideologice, normele şi valorile lor culturale claselor subordonate şi instituţiilor transnaţionale, nemaivorbind de potenţialul lor economic, financiar, politic şi militar; dimensiunea cultural-ideologică este determinanta decisivă a ierarhizării puterii în cadrul sistemului mondial.

Dezbaterile metateoretice de la sfârşitul secolului XX au avut ca obiective abordarea teoretică a problemelor metodologice în epistemologie şi, implicit, identificarea completă a cadrului intelectual, pentru a înţelege mai bine natura politicii mondiale. Urmărind să

prezinte „un tip ideal de cercetare", edificat pe epistemologia empiristă şi remarcând oportunitatea de „a extinde orizontul ontologic al investigaţiei", R.Keohane deosebeşte „aria" raţionalistă, incluzând neorealiştii şi neoinstituţionaliştii, care a dezvoltat un asemenea „program de cercetare" şi „aria" reflectivistă, care nu contează ca veritabil concurent, deoarece n-a fost în măsură să elaboreze un program similar de investigaţie, reunind promotori ai hermeneuticii critice în sociologia istorică (F.Cardoso), ai epistemologiei realiste ştiinţifice (D.Dessler), ai epistemologiei constructiviste (N.Onuf) şi ai poststructuralismului (J. Der Derian, M.Shapiro). Subliniem că în ultimă instanţă, raţionalismul se axează pe explicaţii cauzale universaliste, anistorice şi decontextualizate, în timp ce reflectivismul accentuează importanţa „înţelegerii intersubiective şi a contextului istoric". Reflectiviştii la rîndul lor (R.Ashley) susţin că raţionalismul este o teorie obscură, din cauza că nu clarifică sursele alegerilor politice ale actorilor statali şi nu specifică nimic referitor la valorile pe care le promovează instituţiile; reflectivismul este ancorat direct pe imaginea de sine, pe identitate, remarcând prezenţa unei fisuri între concepte şi realitate, deoarece cunoaşterea realului este supusă medierii de conştiinţă, şi numai „hermeneutica cazurilor unice", potrivit lui R.Morrow, care, de asemenea, este o metodă interpretativă, poate să contribuie la animarea cercetărilor. În plus, mai mulţi protagonişti ai discursului reflectivist, precum R.Ashley şi J. Der Derian, au denunţat caracterul ştiinţific al teoriei relaţiilor internaţionale, exprimând adeziunea la asumpţiile lui M.Wight, care consideră că astfel de ştiinţă nu se dovedeşte a fi altceva decât „o prezentare mecanică", din pricina posibilităţii de a ignora „convingerile şi motivaţia umană" în politica internaţională.

Dihotomia raţionalism – reflectivism, conform lui S.Smith, se află în strânsă conexiune cu două teorii, pe care le fundamentează în baza distincţiei dintre explicare şi înţelegere, adică teoria explicativă şi teoria constitutivă. Prima este de orientare pozitivistă şi caută „să ofere explicaţii ale Relaţiilor Internaţionale", iar ultima – de nuanţă postpozitivistă şi se referă la felul „cum realitatea este construită".

Acelaşi R.Keohane, alături de P.Katzenstein şi St.Krasner, mai anunţă în 1998 o dezbatere – dintre raţionalism şi constructivism. Termenul „constructivism" a fost introdus în circuitul ştiinţific de către N.Onuf, însă acest demers, în opinia noastră, se asociază cu figura lui A.Wendt, care a contribuit decisiv la fundamentarea lui teoretică şi la recunoaşterea academică a statutului de teorie a relaţiilor internaţionale. Ideile de tip constructivist şi-au găsit elucidare în elaborările mai multor precursori, însuşi A.Wendt indicând şcolii engleze ideea „societăţii anarhice" în relaţiile internaţionale, însă numai către sfârşitul anilor'90 această abordare devine una de referinţă, mai ales, în mediul american de investigaţie. A.Wendt nu a căutat atât să respingă teoriile predominante în materie, deşi alături de alţi constructivişti, îndeosebi cei radicali (S.Smith), le consideră greşite, ci mai degrabă să extindă sfera de explicare a comportamentului actorilor, cu precădere al statelor, „ideile cultural constituite alcătuind punctul de plecare" pentru elaborările sale. Trăsăturile definitorii ale abordării constructiviste sunt: cunoaşterea este instituită social şi depinde de o fiinţă umană informată; relaţiile sociale construite de oameni formează cunoaşterea socială, pe care se bazează agenţii, pentru a se adapta la

mediile lor sociale şi fizice; structura relaţiilor umane este un rezultat al ideilor împărtăşite; ideile în schimbare ce se referă la autoidentificarea actorilor le definesc identităţile şi interesele, care sunt constituite din idei mărturisite. A.Wendt exprimă părerea că sistemul de state se îndreaptă spre „un joc final kantian", dar mai târziu nu exclude posibilitatea ca în ultimă instanţă să apară un stat mondial: într-un asemenea sistem internaţional, statele s-ar considera prietene. Deci, s-ar schimba aprecierea cu privire la comportamentul lor, aşteptarea tipică fiind cooperarea, iar conflictele care pot apărea e posibil să fie soluţionate pe cale paşnică.

Prin urmare, A.Wendt nu problematizează statul, după cum procedează constructiviştii radicali, ci îl consideră o unitate reală, care se autoorganizează, deţinând monopolul violenţei legitime, de aceea, va exista mult timp, deoarece capacităţile sale materiale şi loialităţile pe care le impune nu pot să dispară, cel puţin în viitorul previzibil. Pentru exprimarea acestor supoziţii, A.Wendt este culpabilizat de promotorii constructivismului radical, care sânt preocupaţi, în special, de construirea cunoaşterii sociale, ce se va afla în măsura, potrivit lui E.Adler, să elibereze oamenii de „structurile opresive", adică statul să identifice mecanismele alternative ale conducerii şi ordinii sociale: dacă statul este o idee, el poate fi schimbat printr-o transformare voluntară şi intenţionată, „A.Wendt a formulat o elaborare ştiinţifică atât de restrictivă…, încât renunţă să introducă în teorie constructorul ultim al lumilor – individul uman gânditor, deseori rezonabil, uneori surprinzător şi câte odată chiar creativ". Este de precizat că sub aspect general teoretic, constructivismul abordează lumea interacţiunilor dintre actorii internaţionali ca pe un spaţiu, sistemul internaţional fiind considerat un produs social atât în ansamblul său, adică prin structură, cât şi din perspectiva componentelor sale definitorii, deci la nivelul agenţilor.

Discursul feminist, de asemenea, se include în cadrul teoriilor critice, el focusîndu-şi atenţia asupra formelor de gender ale construcţiei cunoaşterii, urmărind ca prin „fapte noi" să contribuie la sesizarea adecvată şi comprehensivă a realităţii [11, p. 167-175]. M.Zalewski împarte curentul feminist în două grupări succesive – adeptele empirismului, care urmăresc emanciparea, din cauza neglijenţei problemelor de gender, şi promotoarele postpozitivismului, care pun aceste probleme, pentru a elabora o epistemologie, menită să asigure înţelegerea mai bună a lumii, căci, în opinia lui A.Tickner, „toate teoriile care pretind în exclusivitate să ofere explicaţii obiective şi universale ale comportamentului statelor au fost construite pe baza comportamentului bărbaţilor, mai ales al celor privilegiaţi, şi deci sunt ancorate pe conflicte, în timp ce discursul feminist are ca obiectiv să consolideze cooperarea, pentru a preântâmpina războaiele".

Prin urmare, ediţia a patra a dezbaterilor s-a desfăşurat, cu predilecţie, în albia filosofiei ştiinţei, criticile fiind îndreptate spre deconstruirea fundamentelor epistemologice tradiţionale, punând sub semnul întrebării studiul ştiinţific al politicii mondiale. Totodată, ele au vizat restructurarea Relaţiilor Internaţionale, prin includerea în circuitul ştiinţific a abordărilor de alternativă şi consolidarea definitivă a caracterului pluralist al disciplinei. În cadrul ediţiei a patra, dezbaterile s-au canalizat pe două dihotomii: explicare – înţelegere şi

agent – structură, care, în ultimă instanţă, s-au întretăiat în tentativele de a elabora o matrice metateoretică, dar fără succes, consolidându-se definitiv pluralismul teoretico-metodologic.

Aşadar, teoria relaţiilor internaţionale a evoluat de la primele tentative de a crea o teorie generală, care se referea, îndeosebi, la relaţiile interstatale până la conceperea ei, nu în calitate de metateorie atotcuprinzătoare şi integratoare, ci ca un ansamblu de abordări, concepţii şi metode de cercetare teoretică a Relaţiilor Internaţionale atât în manifestările lor concrete, cât şi în unitatea lor, pluralismul teoretic şi metodologic devenind o normă general acceptată a investigaţiilor în materie. Relaţiile Internaţionale sunt mereu în transformare, asupra acestui proces dinamic influenţând în diferită măsură atât paradigmele vechi, cât şi construcţiile teoretico-metodologice noi. În condiţiile pluralismului teoretico-metodologic, actualmente, ştiinţa relaţiilor internaţionale şi teoriile ei se află în faţa noilor provocări şi oportunităţi. [3, p. 334] Ele sunt dictate de conţinutul proceselor care se desfăşoară pe arena mondială: integrarea regională şi subregională, cercetarea păcii, amplificarea factorului geoeconomic în contextul globalizării.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Descrieţi etapele principale în evoluţia ştiinţei relaţiilor internaţionale.
2. Determinaţi obiectul de studiu al teoriei relaţiilor internaţionale.
3. Stabiliţi metodele utilizate în cercetarea relaţiilor internaţionale.
4. Analizaţi caracteristicile generale ale paradigmelor în cercetările relaţiilor internaţionale.
5. Evaluaţi în formă de tabele deosebirile dintre concepţiile clasice şi cele contemporane, privind evoluţia ştiinţei relaţiilor internaţionale;
6. Formulaţi problemele care s-au aflat şi se află în centrul politicii internaţionale.

Tematica pentru lucru individual/ cercetări în grup:

1. Prezentarea analitico-informaţională în formă de schemă a etapelor de instituire a sistemului relaţiilor internaţionale.
2. Elaborarea unei comunicări şi argumentarea modalităţilor comportamentale ale actorilor internaţionali în viziunea şcolii realiste.
3. Pregătirea unui proiect de cercetare privind rolul şi esenţa statului ca subiect al relaţiilor internaţionale.
4. Prezentarea vizuală /PPT a unui studiu teoretico-analitic despre aportul şcolii liberale în procesul de modernizare a sistemului relaţiilor internaţionale.

Bibliografie:

1. Beniuc Valentin. Formarea profesională în domeniul relaţiilor internaţionale: noi dimensiuni. În: Formarea profesională a specialiştilor în domeniul relaţiilor internaţionale: noi dimensiuni. Materialele Conferinţa ştiinţifico-practică internaţională. Chişinău: CEP USM, 2007. p.12-19.

2. Dougerthy J. Pfaltzgraff R. Contendingtheories of internationalrelations: a comprehensive survey. New York: Longman, 1990. 534 p.
3. Eşanu Constantin. Relaţiile internaţionale: concepţii, paradigme, metode. În: Politologie. Chişinău: CEP USM, 2007. p. 324-335.
4. Griffiths Martin. Relaţii Internaţionale: şcoli, curente, gînditori. Bucureşti: Ziua, 2003. 439 p.
5. Hoffmann Stanley. Ianus şi Minerva. Eseuri asupra teoriei şi practicii politicii internaţionale, Chişinău: Ştiinţa, 1999. 418 p.
6. Juc Victor. Edificarea relaţiilor internaţionale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice şi replieri geostrategice. Chişinău: Sirius SRL. 2011. 248 p.
7. Kegley-jr. Charles. Wittkopf Eugene. World politics. Trend andTransformation. New-York: St. Martin's Press, 2001. 669 p.
8. Morgenthau Hans. Politica între naţiuni. Lupta pentru putere şi lupta pentru pace. Iaşi: Polirom, 2007. 735 p.
9. Schmidt Brian. On the Historyand Historiography of International Relations. În: Handbook of International Relations / ed.: Carlsnaes Walter. Risse Thomas. SimmonsBeth. London: SAGE Publication, 2001. p. 3-22.
10. Tickner Ann. Relaţii internaţionale: perspective post-pozitiviste şi feministe. În: Manual de ştiinţă politică./ ed.:Goodin Robert. Klingemann Hans-Dieter. Iaşi: Polirom, 2005. p. 390-402.
11. Toderean Olivia. Feminismul în Relaţiile Internaţionale. În: Manual de relaţii internaţionale. /coord. Miroiu Adrian. Ungureanu Radu-Sebastian. Iaşi: Polirom, 2006. p. 165-177.
12. Waltz Kenneth. Teoria politicii internaţionale. Iaşi: Polirom, 2006. 325 p.
13. Косолапов Николай.Теоретические исследования международных отношений. În: Мировая Экономика и Междунродные Отношения. 1998, nr.1. c. 82-93.
14. Цыганков Павел. Международные отношения. Москва: Новая школа, 1996. 320 с.

ORGANIZAȚII INTERNAȚIONALE[3]

ILAŞCIUC Dinu,
doctor în istorie, conferenţiar universitar

ILAŞCIUC Andrei,
magistru în relaţii internaţionale, doctorand, lector universitar

The article is dedicated to the overview of concept, didactic goals and tasks of the discipline "International Organization" in the context of University International Relations curricula. The introduction explains which multilevel competences can be achieved by students who study this course. As a basic study for this discipline, there is proposed a lecture on historiography, theory, and methodology of research of International Organizations. It focuses on origins and evolution of the International Organization in the International Relations history. Authors try to analyze the theoretical approaches of the notion of „International Organization", its types and structure. In the same time, special attention is paid to the presentation of International Organizations evolution as an institutional form of International Relations.

Cuvinte cheie: organizaţie internaţională, relaţii internaţionale, politică externă, organe ale organizaţiei internaţionale, statutul organizaţiei internaţionale, proces de luare a deciziilor, structura organizaţiilor internaţionale.

Introducere. Conceptualizarea metodică a cursului

Cursul *"Organizaţii internaţionale"* este conceput ca un studiu cu caracter interdisciplinar care completează setul de discipline care se predau la specialitatea „relaţii internaţionale''. Acest curs tinde să îmbogăţească cunoştinţele studenţilor cu noi abordări asupra rolului organizaţiilor internaţionale pe arena politică mondială. Totodată, disciplina încearcă să lărgească viziunile studenţilor asupra structurii actuale ale relaţiilor internaţionale şi la formarea unui tablou integru asupra dimensiunii instituţionale a relaţiilor internaţionale.

Actualitatea cursului este condiţionată de creşterea rolului organismelor internaţionale în soluţionarea problemelor primordiale de pe agenda politică internaţională: probleme de pace şi război, crize politice şi economice internaţionale, probleme umanitare şi ecologice, gestionarea în comun a proceselor globale, etc. Totodată, actualitatea este caracterizată şi de activitatea Republicii Moldova în cadrul unui şir de organizaţii internaţionale, fapt care impune pregătirea unor specialişti calificaţi în acest domeniu.

[3] "This research was supported by a Marie Curie International Research Staff Exchange Scheme Fellowship within the 7th European Community Framework Programme".

Cursul implică însuşirea de cunoştinţe despre: noţiunea şi evoluţia istorică a organizaţiilor internaţionale; structura şi funcţiile unei organizaţii internaţionale; clasificarea organizaţiilor internaţionale contemporane; cadrul normativ internaţional şi intern al activităţii unei organizaţii internaţionale; statutul juridic al funcţionarilor; specificul activităţii organizaţiilor internaţionale; etc..

Scopul cursului "Organizaţii internaţionale" este de a contribui la formarea unei viziuni complexe şi multidimensionale asupra rolului şi importanţei organizaţiilor internaţionale în relaţiile internaţionale la etapa contemporană.

Disciplina „Organizaţii internaţionale" are drept scop dezvoltarea *următoarelor competenţe: d*ezvoltarea capacităţii de a cerceta mecanismele de activitate a unei organizaţii internaţionale; utilizarea şi aplicarea principalelor metode de analiză şi cercetare a cadrului normativ al funcţionării unei organizaţii internaţionale, precum şi demonstrarea aptitudinilor de analiză a activităţii Republicii Moldova în cadrul organizaţiilor internaţionale; explicarea tendinţelor în evoluţia organizaţiilor internaţionale contemporane ca formă de instituţionalizare a raporturilor dintre state; prognosticarea perspectivelor de dezvoltare a relaţiilor dintre state prin prisma organizaţiilor internaţionale.

Obiectivele generale ale cursului, conform curriculumului, *la nivel de cunoaştere şi înţelegere* prevăd ca studenţii: să determine obiectul de studiu al disciplinei "Organizaţii Internaţionale"; să definească noţiunea şi abordările teoretice a organizaţiilor internaţionale; să identifice metodele de lucrul în cadrul organizaţiilor internaţionale; să descrie activitatea diferitor organizaţii internaţionale. *La nivel de aplicare:* să identifice particularităţile aplicării cunoştinţelor în domeniul activităţii organizaţiilor internaţionale; să clasifice principiile de activitate a organizaţiilor internaţionale; să compare structura organizaţii internaţionale din diferite domenii; să estimeze principiile de organizare a organizaţiilor internaţionale; să interpreteze activitatea organizaţiilor internaţionale; să argumenteze necesitatea participării Republicii Moldova în organizaţiile internaţionale; să generalizeze experienţa activităţii organizaţiilor internaţionale; să aplice metode eficiente de studiere în domeniul organizaţiilor internaţionale. *La nivel de integrare:* să stabilească locul şi rolul organizaţiilor internaţionale în relaţiile internaţionale; să aprecieze importanţa organizaţiilor internaţionale în relaţiile internaţionale şi în politica externă a statelor; să stabilească corelaţia funcţională dintre organizaţiile internaţionale; să identifice iniţiative de perfecţionare a creării activităţii organizaţiilor internaţionale; să estimeze soluţii optime pentru depăşirea situaţiilor de impas din cadrul organizaţiilor internaţionale; să propună măsuri concrete de îmbunătăţire a relaţiilor dintre Republica Moldova şi organizaţiile internaţionale; să propună planuri de activitate în cadrul organizaţiilor internaţionale; să determine interdependenţa dintre membrii organizaţiilor internaţionale.

Lucrul individual din cadrul cursului respectiv presupune produsul preconizat: recenzia unui studiu teoretic sau monografii, referatul, cercetarea şi comunicarea

individuală, studiul de caz sau comparat, prezentarea vizuală /PPT, fiind definitivate strategiile şi formele de realizare a acestuia: studiul bibliografic, elaborarea tabelelor comparative, prezentarea analitico – informaţională a investigaţiei, elaborarea schemelor etc. Tematica pentru lucrul individual sau în grup, mese rotunde etc. este orientată spre dezvoltarea capacităţilor de cercetare teoretică, abilităţilor analitice şi aplicative, necesare pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice din programul ulterior al studiilor universitare, precum şi a celor actuale pentru viitorii experţi şi funcţionari diplomatici în relaţiile internaţionale.

În continuare, este propusă cititorilor, lecţia cu denumirea ”Istoriografia şi bazele teoretico-metodologice ale disciplinei organizaţiile internaţionale” din curriculum universitar la specialitatea relaţii internaţionale care examinează istoriografia domeniului organizaţiilor internaţionale; principalele abordări ale termenului de „organizaţie internaţională”; factorii şi condiţiile apariţiei organizaţiilor internaţionale; evoluţia istorică a organizaţiilor internaţionale. Totodată, articolul urmăreşte *scopul* de a forma *competenţe generale* de a lucra cu sursele teoretice, de a dezvolta abilităţile analitice şi de orienta pe studenţi spre gândirea critică în cadrul procesului de studiu teoretic.

În acelaşi timp, lecţia prezentată va contribui la formarea *competenţelor specifice*, printre care menţionăm: însuşirea limbajului profesional, cunoaşterea cercetărilor teoretice de bază din cadrul cursului respectiv, evaluarea nivelului de cercetare şi a specificului abordărilor teoretice în operele autorilor studiaţi. Importanţa acestei lecţii este justificată de necesitatea de a pregăti studenţii pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice ulterioare sub forma tezei de an şi a tezei de licenţă, conştientizarea rolului şi locului acestora în pregătirea profesională şi curriculumul universitar la specialitatea Relaţii Internaţionale. Orientându-se spre aceste *finalităţi* pentru studiu, în lecţia propusă sunt formulate *următoarele obiective*: de a prezenta viziunea complexă şi multi-aspectuală a istoriografiei, de a determina bazele teoretico-conceptuale ale domeniului organizaţiilor internaţionale şi de a evalua metodologia cercetării organizaţiilor internaţionale.

1. ***Istoriografia cercetării activităţii organizaţiilor internaţionale***
2. ***Bazele teoretico-conceptuale organizaţiilor internaţionale***
3. ***Evoluţia istorică a organizaţiilor internaţionale ca formă de organizare instituţională a relaţiilor internaţionale***

1. Istoriografia cercetării activităţii organizaţiilor internaţionale

În relaţiile internaţionale actuale un rol important îl joacă organizaţiile internaţionale. Aceste organisme au apărut ca urmare a tendinţelor obiective de dezvoltare a societăţii umane şi a creşterii numărului şi complexităţii problemelor pe care popoarele statelor lumii încearcă să le rezolve pe cale paşnică. Necesitatea unei

astfel de colaborări este evidentă nu numai pentru statele care nu au îndeajuns bogăţii naturale sau cu un potenţial mic economic şi uman, fără de o astfel de colaborare nu pot să-şi rezolve problemele sale şi aşa state mari şi puternice precum ar fi: SUA, Rusia, China, Germania, Japonia şi Franţa.

Creşterea rolului organizaţiilor internaţionale a atras atenţia juriştilor, economiştilor, istoricilor, sociologilor şi politicienilor. Pînă în anii 60 - 70 ai sec. XX cercetările în domeniul activităţii organizaţiilor internaţionale erau efectuate, în special, de către jurişti care, utilizând metodele tradiţionale din jurisprudenţă, tratau organizaţiile internaţionale mai întâi de toate ca o formă specifică de relaţii internaţionale [1]. De aceia printre publicaţii predominau monografii descriptive sau o analiză a elementelor structurale care le deosibesc pe organizaţiile internaţionale de alte forme de relaţii interstatale.

Începînd cu anii 60 ai secolului XX, cercetările efectuate în domeniul studiului activităţilor organizaţiilor internaţionale au încetat de a mai fi prerogativa dreptului internaţional. Ele capătă treptat un caracter interdisciplinar, folosind realizările ştiinţelor sociale, sunt efectuate reieşind din aspectele sociologice, economice şi politice [2]. Din acest punct de vedere se evidenţiază lucrările cercetătorului polonez *Wojciech Morawiecki* şi a specialistului sovietic *Morozov G.*. Astfel, în lucrarea sa, *Morawiecki* abordează câteva probleme fundamentale pentru studiul organizaţiilor internaţionale: ce este o organizaţiei internaţională, care este domeniul ei de activitate şi scopul creării acestora. Totodată, o atenţie deosebită, cercetătorul atrage clasificării şi descrierii funcţiilor de bază ale organizaţiei internaţionale: de reglementare, de control şi operative [3].

La rândul său, cercetătorul sovietic *Morozov* în lucrarea sa *„Organizaţiile internaţionale”*, abordează câteva probleme importante ce ţin de existenţa organismelor internaţionale [4]. Una dintre acestea se referă la condiţiile şi premisele apariţiei organizaţiilor internaţionale în diferite perioade istorice. O altă problemă cu caracter teoretic, vizează noţiunea şi clasificarea organizaţiilor internaţionale. Totodată, *Morozov* este unul dintre primii cercetători sovietici care studiază organizaţiile internaţionale inter-guvernamentale şi ne-guvernamentale. Deşi, lucrarea este scrisă în spiritul epocii în care a activat autorul (intervenţii ideologice sovietice), trebuie de menţionat că această sursă reprezintă un bogat material teoretico-metodologic pentru studierea organizaţiilor internaţionale.

Lucrarea cercetătorului român *Raluca-Miga Beşteliu* reprezintă un studiu consacrat unor probleme practice în funcţionarea organizaţiilor internaţionale [5]. În prima parte, sunt cercetate modalităţile prin care se înfiinţează, funcţionează şi se finanţează o organizaţie internaţionale. De asemenea, specialistul român analizează subiectul personalităţii juridice a organizaţiei internaţionale, dobândirea şi pierderea calităţii de membru a ei. În a doua parte a lucrării, este întreprinsă o trecere în revistă a structurii şi specificului activităţii sistemului Organizaţiei Naţiunilor Unite.

Un studiu actual al organizaţiilor internaţionale, reprezintă culegerea de autori *„Procese integraţioniste mondiale şi organizaţiile internaţionale”* [6]. Pe lângă aspectele teoretice legate de apariţia şi abordările academice a proceselor de integrare şi a organizaţiilor internaţionale, lucrarea stabileşte interdependenţa tendinţelor integraţioniste cu activitatea organismelor internaţionale. În acest context, autorii examinează specificul interdependenţei în principalele regiuni ale lumii: Europa, America de Nord şi de Sud, regiunea Asia şi Pacific, CSI. Totodată, autorii studiului întreprind o analiză a activităţii organizaţiilor internaţionale ne-guvernamentale.

Savanţii ruşi *Volynchuk şi Sevastjanov* supun atenţiei sale cooperarea economică şi politică din cadrul organizaţiilor internaţionale [7]. Astfel, pe lângă aspectele teoretice (noţiunea, structura, scopurile şi statutul membrilor, principiile de activitate ale organizaţiilor internaţionale), în lucrare este abordată problema locului şi rolului organizaţiilor internaţionale în procesele de integrare politică şi economică contemporane. De asemenea, sunt evidenţiate noile tendinţe în dezvoltarea organizaţiilor internaţionale, ţinând cont de evoluţia relaţiilor internaţionale contemporane. Un element valoros al lucrării reprezintă studiul dedicat organizaţiilor regionale din Asia de Nord-este şi regiunea Asia-Pacific.

O importanţă deosebită în studierea organizaţiilor internaţionale o are studierea diferitor îndrumare, culegeri de documente şi anuare ale organizaţiilor internaţionale atît interguvernamentale, cît şi non-guvernamentale [8]. În acelaşi timp, un loc aparte îl au paginile oficiale web ale organizaţiilor internaţionale (www.un.org; www.osce.org; www.wto.org; www.cei.int; etc.). Acest tip de izvoare acordă posibilitatea de a studia istoricul, structura şi activitatea propriu-zisă a organizaţiilor internaţionale. Este de menţionat că, studierea acestor surse permit familiarizarea cu evenimentele curente şi agenda de lucru a organizaţiilor internaţionale.

2. Bazele teoretico-conceptuale organizaţiilor internaţionale

În procesul stabilirii şi dezvoltării relaţiilor internaţionale, un loc deosebit îl ocupă organizaţiile internaţionale care au apărut ca o formă organizatorică instituţionalizată, fie temporară, fie permanentă pentru a permite statelor soluţionarea problemelor de interes comun. Astfel, organizaţia internaţională se caracterizează, mai întâi de toate, prin stabilitatea structurii sale care, după părerea cercetătorului polonez Wojciech Morawiecki, are următoarele elemente structurale [3; 49]:

a. bază juridică permanentă în formă de statut (constituţie), care reprezintă prin sine, un tratat multilateral încheiat între statele membre;
b. are un număr relativ constant al componenţei membrilor săi;
c. există organe permanente, înzestrate cu împuterniciri corespunzătoare şi cu dreptul de a lua decizii în limita competenţei lor de la numele organizaţiei în întregime;

d. parametri permanenţi ai procesului de primire a hotărârilor. Astfel de parametri sunt, mai întâi de toate, componenţa organelor, importanţa juridică a hotărârilor primite şi procedura de vot.

Practic de aceiaşi părere este şi specialistul francez Charles Zorgbil, care evidenţiază trei trăsături de bază ce determină organizaţiile internaţionale [9; 178]:

a. Voinţa politică de a colabora ce este fixată în documentele instituţionale;
b. Existenţa organului permanent ce asigură succesiunea în dezvoltarea organizaţiei;
c. Autonomia competenţei şi a hotărârilor.

Datorită efectuării cercetărilor ştiinţifice în domeniul relaţiilor internaţionale; au apărut mai multe noţiuni ale organizaţiilor internaţionale ce reflectă caracterele şi principiile generale de bază ale lor. De exemplu, G. Fitzmoris (SUA) în raportul Comisiei pentru dreptul Internaţional determină organizaţia internaţională ca o ,,comunitate de state bazată pe tratatul respectiv şi care are actul constitutiv, organe colective şi posedă o capacitate juridică deosebită de capacitatea juridică a statelor membre care sunt subiecte ale dreptului internaţional şi au capacitatea de a încheia tratate internaţionale'' [3; 350]. Un alt autor, Morozov, scria că ,,organizaţia internaţională este o formă mai mult sau mai puţin stabilită de colaborarea internaţională care include cel puţin trei state contractante şi care are obiective coordonate cu participanţii ei, activitatea competentă şi organele sale precum, şi alte instituţii organizaţionale (acestea pot fi statutul sau procedura, apartenenţa şi ordinea primirii hotărârilor etc.); obiectivele şi activitatea oricărei organizaţii internaţionale trebuie să corespundă principiilor recunoscute ale dreptului internaţional fixate în statutul Organizaţiei Naţiunilor Unite [4; 62]. Constantin Andronovici (România) ajunge la concluzia că ,,organizaţiile internaţionale reprezintă, o formă ... instituţionalizată cu caracter permanent al colaborării dintre state în diferite domenii de interes comun, care ia fiinţă pe baza unui statut ce precizează principiile, funcţiile, scopurile şi nu în ultim rînd îi conturează personalitatea juridică internaţională. Organizaţiile internaţionale reprezintă, în fond, asociaţii de state, realizate pe baza voinţei libere ale acestora cu scopului precise, vizând o colaborare permanentă şi detaliată într-un anumit domeniu de interes comun''[2; 241].

Indiferent de unele deosebiri dintre aceste noţiuni, comun la ele este că, toate organizaţiile internaţionale au la bază organe permanente, un statut sau tratat multilateral şi colaborarea permanentă al unui număr relativ constant de state.

Existenţa organelor permanente şi a statutului multilateral este caracteristică nu doar pentru organizaţiile internaţionale interguvernamentale dar şi pentru orişice alte organizaţii, deoarece conţinutul activităţii oricărei organizaţii constă în rezolvarea obiectivelor comune pentru toţi membrii ei.

Apariţia organizaţiilor internaţionale a fost influenţată de aşa factori ca:

- necesitatea apărării de la duşmanii comuni;

- dezvoltarea comerţului internaţional, care contribuia la crearea unor alianţe comerciale interstatale. O astfel de organizaţie internaţională specifică a fost Alianţa comercială a statelor germane de Nord în secolele 14-15;
- transformarea opiniei publice într-un factor important al vieţii internaţionale;
- progresul tehnico-ştiinţific, în particular al tehnicii de comunicaţiei, transport şi legătură;
- crearea unor noi forme de relaţii economice, constituirea unui şir de instituţii şi norme ale dreptului internaţional necesare pentru activitatea organizaţiilor internaţionale ce au contribuit la simplificarea procesului de fondare a lor;
- dezvoltarea ştiinţei şi tehnicii, a progresului social-economic ce a influenţat asupra creşterii de mai departe a interdependenţei şi întăririi relaţiilor dintre state ce au chemat o necesitate suplimentară de introducere în limita organizaţională a domeniilor crescânde din circulaţia internaţională;
- dezvoltarea social-politică şi economică a statelor precum şi a relaţiilor dintre ele, creşterea interdependenţei statelor şi, mai ales, formarea şi întărirea pieţei mondiale.

Însă, pentru a fi creată organizaţia internaţională mai sunt necesare şi anumite condiţii politice aşa cum: înţelegerea de către statele cointeresate a coincidenţei intereselor comune în anumite domenii şi anumite limite; încrederea în necesitatea şi folosul colaborării reciproce, capacitatea guvernelor de a ajunge la o înţelegere asupra scopurilor şi a principiilor de funcţionare a organizaţiei. De la existenţa de astfel de premise politice, depinde nu doar apariţia organizaţiei internaţionale dar şi succesul activităţii ei de mai departe.

Lipsa factorilor politici favorabili poate deveni principalul obstacol în crearea organizaţiilor internaţionale chiar şi atunci cînd sau creat premisele materiale de creare a organizaţiei, iar soluţionarea de către ea a problemelor corespunzătoare a devenit o necesitate obiectivă. Acest fapt e confirmat de întreaga istorie a dezvoltării organizaţiilor internaţionale.

Acordul statelor de a crea o organizaţie internaţională presupune necesitatea unor astfel de condiţii principale ca: recunoaşterea cel puţin formală a principiilor de respect al suveranităţii naţiunilor şi statelor; neamestecul în problemele interne.

Specificul organizaţiilor internaţionale constă în aceea că în structura şi activitatea ei sunt incluse un complex de principii şi norme importante ale dreptului internaţional.

3. Evoluţia istorică a organizaţiilor internaţionale ca formă de organizare instituţională a relaţiilor internaţionale

Organizaţiile internaţionale sunt formate de către state acolo şi atunci, cînd necesităţile de colaborare nu pot fi satisfăcute în cadrul altor forme de interacţiune. Ideea şi utilitatea creării organizaţiilor internaţionale nu este nouă. Premisele apariţiei

lor sau format treptat încă din cele mai vechi timpuri datorită factorilor obiectivi factorilor economici şi politici.

La început relaţiile interstatale aveau loc prin contacte directe bilaterale. Treptat aceste contacte se intensificau, apăreau alianţe şi coaliţii, în special, cu caracter militar. Timp îndelungat procesul creării organizaţiilor internaţionale era instabil datorită caracterului economiei, lipsei legăturilor regulate cu statele mai îndepărtate etc.

Sporirea necesităţii de colaborare în domeniul economic, politic şi militar a adus la apariţia şi desăvârşirea metodelor şi normelor relaţiilor internaţionale inerente nu doar diplomaţiei unui stat luat în parte dar şi a tuturor statelor. Bineînţeles că rolul principal în aceste relaţii îl jucau cele mai puternice state.

De rând cu relaţiile bilaterale dintre state tot mai pe larg se foloseşte aşa instituţii al dreptului internaţional ca congresele şi conferinţele. La început, atît congresele, cît şi conferinţele aveau loc rar şi doar în cazuri excepţionale. În cadrul acestor reuniuni şefii de state sau solii lor se întruneau pentru a găsi soluţii problemelor care îi interesau. De exemplu, la Conferinţa din Sparta din 432 î.e.n. la care au participat delegaţii din toate statele participante la Alianţa peloponisiană, s-a luat decizia de a începe războiul împotriva Atenei care, după părerea unor participanţi încălcase condiţiile tratatului de pace încheiat în anul 445 î.e.n. [11; 43-44].

În Evul mediu o puternică influenţă o are biserica catolică. În această perioadă în RI un rol deosebit îl joacă conciliile/soborurile/sinodurile ecumenice ale bisericii, convocate de către Papa de la Roma pentru soluţionarea problemelor bisericeşti. Începînd cu secolul al XIII-lea la aceste concilii erau convocaţi şi suveranii (sau reprezentanţii lor), pentru discutarea unor probleme ale relaţiilor dintre state.

De rând cu conferinţele aveau loc şi convocarea congreselor, însă foarte rar. Începînd cu secolul al XV-lea, concomitent cu conciliile ecumenice au început să fie convocate congresele ale reprezentanţilor statelor feudale pentru reglementarea diferitor probleme interstatale. Sunt bine cunoscute de exemplu, Congresele de la Verona (1416, 1418 şi 1420) unde s-a discutat problemele păcii dintre Polonia şi Lituania [12; 186-187].

Congresul de la Luţk (Polonia) din 1429 la care suveranii din Europa Răsăriteană au discutat problemele luptei cu primejdia din partea Imperiului Otoman şi reglementarea relaţiilor dintre Polonia, Lituania şi Ordinul Teutonilor. Tot la acest congres, Alexandru cel Bun, Domnitor al Moldovei, susţinut de regele Poloniei, Vladislav al II-lea Jagiello reuşeşte să evite suzeranitatea maghiară [13; 83]. Desprinzându-se de conciliile ecumenice, congresele internaţionale capătă o importanţă din ce în ce mai mare. Suveranii se întâlnesc în cadrul lor, în special, pentru tratative de pace ca urmare a unor războaie. De exemplu, congresele de la Ostenbruck şi Munster din 1644-1648 au pus capăt războiului de 30 de ani, încheindu-se Pacea de la Westfalia [11; 275-276]. Aceste congrese sunt cunoscute şi prin faptul că au pus bazele regulilor de organizare şi desfăşurare a congreselor internaţionale, ca forme ale organizaţiilor internaţionale de scurtă durată.

O dată cu evoluţia relaţiilor internaţionale a crescut şi numărul problemelor care cereau reglementare multilaterală. În acest sens, apare nevoia de acomodare tot mai amplă a unei astfel de reglementări la condiţiile concrete. De aceia, conferinţele internaţionale se petrec tot mai des şi devin tot mai numeroase după numărul participanţilor.

Dacă într-un anumit domeniu, încordarea şi dinamica relaţiilor internaţionale cer o reglementare permanentă şi chiar o coordonare continuă a comportării statelor pentru rezolvarea problemelor noi, apare necesitatea în convocarea periodică a conferinţelor. Raţionalizarea muncii în acest caz duce la formarea Secretariatului permanent care, o dată cu finisarea unei conferinţe începe pregătirea următoarei conferinţe sau la formarea organelor auxiliare, lucrul cărora continuă în perioada între conferinţele de rînd. După aceasta rămâne doar de a introduce în practică instituţiile şi principiile adoptate deja în cadrul statutelor juridice ca să apară o nouă organizaţie internaţională nu doar de facto, dar şi formal. De exemplu, în aşa mod, a decurs procesul de transformare a Acordului General pentru Tarife şi Comerţ în OMC (datorită faptului că conferinţa părţilor contractante au creat organele permanente ale Acordului). Aşa dar, rolul organizaţiei internaţionale după astfel de transformări, constă nu doar în activitatea temporară, dar într-o activitate permanentă pentru rezolvarea obiectivelor puse în faţa ei de către statele membre.

Colaborarea inter-guvernamentală în secolul XIX s-a extins în primul rînd în domeniul transporturilor. Exemplu: la Congresul de la Viena din 1814-1815 pe lângă acordurile ce ţineau de pace în urma războaielor napoleoniene, s-a mai decis principiile de navigaţie pe fluviile internaţionale. În conformitate cu această hotărâre a fost creată Comisia Internaţională de Navigaţie pe Rein, astfel de comisii au fost create şi pe râurile Elba în 1821, Po (1849), Comisia Europeană Dunăreană (1856), Prut (1866).

Tot în perioada aceasta a început să se creeze organizaţii internaţionale în domeniul comunicaţiilor feroviare care, datorită creşterii volumului de transport al pasagerilor şi mărfurilor, a atras colaborarea statelor în acest domeniu. În 1890, la Berna, a fost creată Uniunea Internaţională a Transportului Feroviar.

Una din primele organizaţiile internaţionale în cele mai dese cazuri este numită Asociaţia Internaţională, creată în 1840 în baza Convenţiei Mondiale de luptă împotriva robiei. În realitate, această organizaţie era în mare măsură era formală, efemeră, ea nu a întreprins nici o măsură pentru interzicerea sclaviei şi a comerţului cu sclavi. Doar la 7 septembrie 1956 Conferinţa de la Geneva consacrate luptei împotriva sclaviei a adoptat o Convenţie adăugătoare despre abolirea sclaviei, a comerţului cu sclavi şi instituţiilor asemănătoare cu robia. Aceasta convenţie a fost ultima din seria documentelor de interzicere a robiei.

Din 1840 şi pînă în 1914 au apărut aproximativ 500 de organizaţii internaţionale permanente. Tot în acest timp mai mult de jumătate din ele având diverse motive şi-au suspendat activitatea [4; 11].

Printre primele organizaţii internaţionale permanente ce aveau ca scop colaborarea statelor în domenii de activitatea specifice şi care activau în baza statutului se enumeră: Societatea Internaţională a oftalmologilor (1861), Comitetul Internaţional al Crucii Roşii (1863), Uniunea Telegrafică Universală (1865), Organizaţia Internaţională Geodezică (1873), Uniunea Poştală Universală (1874), Organizaţia Mondială Meteorologică (1878), Uniunea de la Paris pentru protecţia proprietăţii

industriale (1883), Uniunea de la Berna pentru protecţia operelor literare şi artistice (1886), etc. [14; 228].

În anii 1910 – 1914 în lume se numărau oficial 212 organizaţii internaţionale dintre care 192 erau nonguvernamentale şi doar 20 inter-guvernamentale [3; 6]. După I război mondial, necesitatea obiectivă a colaborării interstatale a activizat procesul de creare a organizaţiilor internaţionale. La 28 aprilie 1919 s-a creat prima organizaţie politică mondială – Liga Naţiunilor, precum şi o serie de organizaţii cu caracter specializat, ca Organizaţia Mondială a Muncii, Uniunea Internaţională a Vagoanelor, Uniunea Internaţională a Căilor Ferate, Oficiul Internaţional al Epizootiilor, Oficiul Internaţional al Vinului, etc. [14; 228]. Doar în 1925 – 1938 numărul organizaţiilor internaţionale a crescut pînă la 618, dintre care 570 nonguvernamentale şi doar 48 inter-guvernamentale [3; 6].

După cel de al II-lea război mondial, organizaţiile internaţionale, au cunoscut o dezvoltare deosebită. Exemplu: dacă în 1945 – 1949 activau doar 962 de organizaţii internaţionale (862 nonguvernamentale şi 180 inter-guvernamentale), apoi în 1972-1973 funcţionau deja 2750 de organizaţii internaţionale (2470 nonguvernamentale şi 280 inter-guvernamentale), în 1997 în lume activau peste 4000 de organizaţii internaţionale (400 inter-guvernamentale) [3; 6].

Un loc deosebit printre aceste organizaţii îl ocupă ONU creată la 24 octombrie 1945. ea este o organizaţie cu vocaţie universală şi cu obiective generale de activitate ce constau în: izbăvirea omenirii de flagelul războiului; dezvoltarea relaţiilor de prietenie între popoarele lumii bazate pe respectarea drepturilor fundamentale ale omului, realizarea cooperării internaţionale în vederea soluţionării problemelor de ordin economic, sociale, culturale şi umanitare.

Analiza şi studierea activităţii organizaţiilor internaţionale oferă posibilitatea de a determina locul şi rolul lor în relaţiile internaţionale. În acelaşi timp, cursul ajută la crearea unei imagini reale şi clare despre aceste organizaţii subînţelese ca un mecanism de colaborare a statelor - mecanism, funcţionarea căruia trebuie să satureze cerinţele lumii contemporane, posibilităţile căruia, în acelaşi timp sunt limitate de condiţiile obiective şi caracterul relaţiilor internaţionale actuale.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Determinaţi principale abordări ale termenului de „Organizaţie Internaţională”.
2. Relataţi despre evoluţia istorică a organizaţiilor internaţionale ca formă instituţionalizată de comunicare între state.
3. Identificaţi trăsăturile caracteristice unei organizaţii internaţionale.
4. Analizaţi relaţia dintre organizaţii internaţionale şi relaţii internaţionale.
5. Evaluaţi importanţa studierii organizaţiilor internaţionale în contextul procesului de pregătire a specialiştilor în domeniul relaţiilor internaţionale.

Tematica pentru lucru individual/cercetări în grup:

1. În baza cercetării istoriografice, pregătirea unei referat ştiinţific, privind rădăcinile teoretice ale geoeconomiei.
2. Elaborarea şi prezentarea unei informaţii analitice, în format PPT, privind evoluţia istorică a organizaţiilor internaţionale.
3. Reprezentarea schematică structurii unei organizaţii internaţionale.
4. Elaborarea unui tabel comparativ a diferitor tipuri de organizaţii internaţionale.
5. Efectuarea unei comunicări privind obiectului de studiu al disciplinei ,,Organizaţii internaţionale" în format PPT.

Bibliografie:

1. Бобров Р.А.Л. Основные проблемы теории международного права. Moscov: Международные отношения. 1968, p. 272; Chaumont Ch. Les organization internationales. Cours des droit. Paris. 1962-1963. p.230; Лукашук И.И. Международные организация как сторона международных договоров. Советский ежегодник международного права. 1960, pp. 144-156; Пачкаева М.В. Правовые вопросы экономического сотрудничества в системе ООН. Экономическая комиссия ООН для Европы. Moscova. 1962. pp. 41-43; Швецов В.Л. Межпарламентский союз. Moscova. 1967. p. 236; etc..
2. Paul Olcescu, Constantin Agronovici. Relaţii şi organizaţii economice internaţionale. 1985. p. 364; Хазанов М.Е. ООН и ближневосточный кризис. Moscova: Международные отношения. 1983. p. 174; etc..
3. Моравецкий Войцех Функции международной организации. Moscova: Прогресс. 1976. p. 384;
4. Морозов Г.И. Международные организации. Moscova: Мысль. 1969. p. 231;
5. Raluca-Miga Beşteliu. Organizaţii internaţionale interguvernamentale. Bucureşti: C.H.Beck. 206. p. 294
6. Мировые интеграционные процессы и международные организации. Под ред. А.Г. Тимошенко, Е.Б. Цоя. Новосибирск: НГТУ, 2006. p. 256 с.
7. А.Б. Волынчук, С.В. Севастьянов. Международные организации политического и экономического сотрудничества. Учебное пособие. Владивосток: ВГУЭС. 2008. p.164.
8. Организация Объединенных Наций. Краткий справочник, 4 изд. Moscova, 1985. p. 128.
9. Цыганков П.А. Международные отношения. Moscova: Новая Школа. 1996. стр. 317.
10. Paul Olcescu, Constantin Andronovici. Relaţii şi organizaţii economice internaţionale. Iaşi: A.I.Cuza. 1985. p. 364
11. История дипломатии. Vol. I. Под редакцией В.А. Зорина, В.С. Семенова, С.Д. Сказкина, В.М. Хвостова. Moscova: Госполитиздат. 1959. p. 896
12. Istoria diplomaţiei. Vol. I. Sub red. Potemkin V.P. Bucureşti: Ştiinţifică. 1962. p. 795
13. Istoria României în date. Edit. Chişinău: Grai nou. 1992. p.443.
14. Diaconu Ion. Drept internaţional public. Bucureşti: Casa de Editură şi Presă "Şansa" SRL. 1995. p. 309.

ISTORIA RELAŢIILOR INTERNAŢIONALE: ISTORIOGRAFIA ŞI PARADIGMELE PRINCIPALE

ROMAN Alexandru,
doctor habilitat în ştiinţe istorice, profesor universitar

The analysis in this article examines the historiography, undertaken offers an overall scientific assessment of the thematic historiography on the holistic issue of history of international relations development which represents a course for students of the "History of International Relations" specialization.

The article includes a holistic literature review on the issue in hand, perusing original sources and translations published up to now in Moldova, Romania and abroad that are part of the scientific and didactic reserve of the specialized Department of the MSU (FRIŞPA). Taking into account the specificities, the contents of the key publications are briefly analyzed, certain findings are synthesized and recommendations made for the creative use and study by students, including those pursuing a Masters degree, and for the organization of new scientific research in the area.

Cuvinte cheie: relaţii internaţionale, paradigme istoriografice, politica internaţională, istoriografie şi sursologie, politica mondială, raporturi interstatale, politica externă, doctrine politice şi diplomatice.

Introducere. Conceptualizarea metodică a cursului

Cursul ***Istoria relaţiilor internaţionale***, este construit în conformitate cu planul de studii aprobat de Departamentul "Relaţii Internaţionale" şi Senatul USM, fiind destinat studenţilor Ciclului I, Studii de licenţă, ce se interesează de aspectele genezei, constituirii şi dezvoltării sistemului internaţional prin intermediul abordării istorico-diplomatice, în contextul evoluţiei istorice.

Prin conţinutul său, cursul preconizează o iniţiere a studenţilor în tematica raporturilor interstatale în spaţiu şi timp, reprezentând de fapt disciplinele de specialitate ce îşi propun drept ***scop principal*** să asigure pregătirea corespunzătoare, în baza experienţei acumulate şi a tradiţiilor istorice, a viitorilor specialişti în domeniul relaţiilor internaţionale. Studierea disciplinei respective poate contribui la formarea unui tablou integru al sistemului relaţiilor internaţionale.

Studierea istoriei relaţiilor internaţionale are drept scop dezvoltarea următoarelor *competenţe* de bază: valorificarea tradiţiilor istorice ce s-au manifestat de-a lungul timpului în domeniul activităţii diplomatice şi promovare consecventă a politicii extrerne a statului; cultivarea sentimentului demnităţii de stat, oficiale în stabilirea relaţiilor interpersonale din cadrul tuturor activităţilor cu caracter internaţional, de promovare a interesului naţional, la diverse nivele ale comunităţii naţionale sau internaţionale; respectarea deontologiei profesionale în iniţierea raporturilor cu reprezentanţii oficiali ai altor state şi entităţi internaţionale în ansamblu; cunoaşterea

fundamentelor teoretice ale procesului integru privind geneza, consolidarea şi evoluţia relaţiilor internaţionale; aplicarea cunoştinţelor teoretice acumulate şi a tradiţiilor istorice de dezvoltare a sistemelor relaţiilor internaţionale manifestate în timp şi spaţiu la găsirea soluţiilor optime în rezolvarea unor probleme practice actuale din cadrul relaţiilor interstatale; proiectarea în baza experienţei şi a tradiţiilor istorice a unor noi procedee de promovare a relaţiilor interstatale şi diplomatice contemporane.

Studierea disciplinei se axează pe două *obiective fundamentale* interdependente. Primul va reieşi din evidenţierea faptului că istoria relaţiilor internaţionale nu poate fi identificată cu cursul general de istorie sau de istorie a diplomaţiei, ceea ce impune sarcina unei delimitări distincte, întrucît istoria sistemelor internaţionale în contextul evolutiv este, sub aspect tematic, cronologic şi al materialului factologic, fiind specializat în domeniul relaţiilor internaţionale şi a diplomaţiei universale. Astfel, istoria relaţiilor internaţionale se profilează ca o disciplină distinctă, definindu-se drept ştiinţă cu toate caracteristicile şi componentele corespunzătoare, ce studiază apariţia şi dezvoltarea marilor probleme internaţionale şi raporturile diplomatice interstatale, instrumentul principal de realizare al acestor relaţii fiind diplomaţia ca ansamblu de mijloace şi activităţi specifice în interesul promovării politicii externe a fiecărui stat, fără a putea fi totuşi concepută în afara cadrului general al istoriei universale sau al istoriei diplomaţiei. Pe de altă parte – şi aici este vizat cel de-al doilea obiectiv fundamental – studiul istoriei relaţiilor internaţionale trebuie să fie scutit de abuzul de fapte din istoria curentă a ţărilor şi popoarelor lumii, întrucât o asemenea abordare ar presupune o fragmentare excesivă a cursului, o dispersare inutilă a atenţiei spre o multitudine de fapte şi probleme, anulând preocupările fundamentale pentru promovarea consecventă a obiectivelor prioritare.

În cadrul orelor de seminare, precum şi a diverselor activităţi individuale (conferinţe, dispute la „Masa rotundă”, concursuri tematice etc.), studenţii îşi vor concentra eforturile asupra unor studii speciale, ceea ce îi va ajuta să înţeleagă mai profund specificul disciplinelor de studii şi să pătrundă multilateral în substanţa pluridimensională a marilor probleme ale istoriei relaţiilor internaţionale şi diplomaţiei naţionale.

Obiectivele generale ale cursului, conform curriculumului, ***la nivel de cunoaştere şi înţelegere*** prevăd ca studenţii: să identifice obiectul de studii şi să definească conceptele fundamentale ale disciplinei; să determine esenţa, obiectivele şi conţinutul Istoriei relaţiilor internaţionale, actorii şi modalităţile de analiză a sistemului internaţional, în diferite epoci ale istoriei universale; să determine influenţa factorului intern asupra politicii internaţionale şi principalele etape ale istoriei relaţiilor interstatale abordate sistematic; să interpreteze noţiunile de bază şi conceptele genezei şi evoluţiei relaţiilor internaţionale; să caracterizeze doctrinele fundamentale şi să descrie evoluţia istorică a tuturor tipurilor sistemului internaţional. ***La nivel de aplicare:*** să diferenţieze particularităţile diferitor sisteme internaţionale în diverse epoci istorice; să sintetizeze aspectele şi dificultăţile evaluărilor teoretice şi

terminologice în domeniul relaţiilor internaţionale; să stabilească legături între reflectarea şi realizarea sarcinilor vitale ale cetăţenilor şi societăţii în sistemul relaţiilor internaţionale şi corelaţia dintre conflictele internaţionale, tipurile de sisteme internaţionale şi diplomatice; să argumenteze tipologia conflictelor internaţionale în perioada Războiului Rece. ***La nivel de integrare:*** să analizeze evoluţia sistemelor internaţionale, implementarea doctrinelor diplomatice contemporane şi a diferitor tipuri de ordine mondială; să argumenteze impactul apariţiei statelor naţionale asupra caracterului relaţiilor internaţionale şi problemelor asigurării securităţii internaţionale; să proiecteze noile probleme cu care se confruntă societatea internaţională la momentul actual, propunând măsuri concrete de abordare şi de rezolvare a acestora; să definească paradigmele principale ale relaţiilor internaţionale, inclusiv cele ce vizează ordinea mondială post-război rece etc.; să propună iniţiative de eficientizare a procedurii internaţionale şi consolidare a raporturilor interstatale şi a ordinii mondiale în ansamblu.

Lucrul individual presupune produsul preconizat, fiind utilizate mai multe forme, cum ar fi: recenzia unui studiu teoretic sau monografii, referatul, cercetarea şi comunicarea individuală, studiul de caz sau comparat, prezentarea vizuală /PPT, fiind definitivate strategiile şi formele de realizare a acestuia: studiul bibliografic, elaborarea tabelelor comparative, prezentarea analitico – informaţională a investigaţiei, elaborarea schemelor respective etc.

Tematica pentru lucrul individual sau în grup este orientată spre dezvoltarea capacităţilor de cercetare teoretică, abilităţilor analitice şi aplicative, necesare pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice din programul ulterior al studiilor universitare, precum şi a celor actuale pentru viitorii experţi şi funcţionari în domeniul relaţiile internaţionale.

În continuare, se propune lecţia cu denumirea **"Istoriografia şi paradigmele principale ale investigării istoriei relaţiilor internaţionale"** care prezintă istoria cercetării domeniului dat, cât şi situiaţia din domeniul de cercetare al obiectului de studiu, având drept ***scop*** formarea ***competenţelor generale***, ca: formarea capacităţii de analiză şi sinteză, dezvoltare a abilităţilor decizionale în argumentarea propriei poziţii în cadrul studiilor analitice şi comparate privind tematica relaţiilor internaţionale; cultivarea sentimentului patriotismului şi a demnităţii cetăţeneşti în stabilirea relaţiilor interstatale la nivelul comunităţii naţionale sau internaţionale, prin studierea istoriei diplomaţiei naţionale; demonstrarea aptitudinilor de muncă în echipă, în efectuarea studiilor colective în domeniu şi promovarea unor idealuri comune pe arena internaţională. Totodată, lecţia prezentată va contribui la formarea la studenţi a competenţelor specifice, cum ar fi: cunoaşterea fundamentelor teoretice în domeniul istoriei relaţiilor internaţionale; identificarea problemelor specifice/actuale şi elaborarea proiectelor de cercetare a problematicii istoriei relaţiilor internaţionale în ansamblu; pronosticarea perspectivelor de dezvoltare a relaţiilor între state prin prisma valorificării istoriei diplomaţiei şi a relaţiilor internaţionale. Orientându-se spre aceste ***finalităţi*** pentru studiu, în lecţia propusă sunt formulate ***următoarele obiective*:** de a

prezenta viziunea complexă şi multiaspectuală a istoriografiei, a determina bazele teoretico-conceptuale prin prezentarea paradigmelor principale ale investigării istoriei relaţiilor internaţionale şi a evalua metodologia cercetării istoriei relaţiilor internaţionale.

Formarea competenţelor în domeniu, realizarea scopului şi obiectivelor cursului, evaluarea rezultatelor studenţilor se vor efectua prin intermediul orele de curs şi seminar la disciplinile Istoria Relaţiilor Internaţionale, Studii Diplomatice, Politica externă a Republicii Moldova. Totodată, pregătirea studenţilor şi formarea abilităţilor lor va avea loc şi prin plasarea materialelor teoretice şi cerinţelor practice pe platforma Moodle.

Examinarea tematicii supuse analizei se propune să fie efectuată conform următorului plan orientativ:

1. Istoriografia generală a tematicii domeniului abordat

2. Paradigmele investigaţiei Istoriei Relaţiilor Internaţionale la etapa actuală

1. Istoriografia generală a tematicii domeniului abordat

Istoriografia istoriei relaţiilor internaţionale este reprezentată de un şir impunător de studii tematice, precum şi de aprecieri ale nivelului de cercetare a acestei probleme complexe în cadrul compartimentelor întroductive a celor mai multe publicaţii consacrate investigării domeniului ce ne preocupă. La rândul nostru, pentru elucidarea gradului de investigare a problemei în cauză, a fost supus cercetării un şir întreg de materiale teoretice şi tematice. Analiza profundă a lucrărilor, în sfera dată, arată că cercetarea acestei tematici nu numai că este actuală, dar şi necesară, dat fiind că ea constituie aprecierea activităţii diplomatice fundamentale şi un compartiment important în ceea ce priveşte menţinerea relaţiilor paşnice între state. În acest context susţinem poziţia acreditată în istoriografie ce denotă din faptul evident, precum că sistemul internaţional de relaţii interstatale bine definite se manifestă după Pacea Westfalică (1648) şi reprezintă o totalitate de entităţi politice independente (K.Holsti ş.a.), aflate într-un proces continuu de interdependenţe. Totodată, împărtăşim ideia că acest proces a început în sec. XVI (J.-B. Duroselle ş.a.) sau chiar mai devreme, ţinând cont de manifestările epizodice în unele regiuni ale Europei (inclusiv, în Ţara Moldovei primul acord internaţional fiind Tratatul moldo-polon din anul 1387), etc.

Reflecţii solide despre nivelul experienţei acumulate în acest domeniu se conţin în lucrările versatului autor, renumit diplomat şi om de stat ***H. Kissinger***, laureat al Premiului Nobel pentru Pace. Deja după finisarea celei de-a Doua conflagraţii mondiale iniţial savantul a elaborat şi publicat studiul integru *"Istoria diplomaţiei"*. Apoi, în contextul universal al relaţiilor internaţionale foarte valoros este studiul său *Diplomaţia* (New York, 1994), autorul devenind un savant cu renume mondial, iar

remarcabila operă inedită în domeniul diplomaţiei şi a relaţiilor internaţionale începe să fie tradusă şi editată în multe state ale lumii, inclusiv în limbile rusă (1997), română (1998, 807 p., 2003 – ed. 2). Acest valoros şi voluminos studiu este structurat în 31 compartimente tematice, fiind elaborat în baza principiului cronologic – problematic, ce conţine o analiză profundă a istoriei relaţiilor internaţionale, începînd de asemenea cu Pacea Westfalică şi pînă la finele mileniului II [1]. Henry Kissinger, oscilând între o prezentare generală şi una detaliată a negocierilor ce le-a avut cu liderii din intreaga lume, descrie în operele sale modul în care arta diplomaţiei a creat lumea, iar politica externă a SUA, a fost total diferită de cea a altor naţiuni. Iată cum califică M. Evans valoarea studiului, în cotidianul *The Times*: „*Diplomaţia, opus magnum a lui Kissinger… distilează înţelepciunea experienţei sale politice, academice si practice*". Alt ziar de maximă popularitate, *The Economist,* dă următoarea apreciere: *„Trebuie să acordăm atenţie punctelor de vedere ale lui Kissinger... Istoria lui este fascinantă datorită concluziilor lui ... Întrebările pe care le impun concluziile lui sunt tot atât de provocatoare ca înseşi concluziile".*

De asemenea, în context conceptual, mulţi savanţi merituoşi din Occident, inclusiv Wight M. şi Winkler A. M. au publicat lucrarea privind poziţia internaţională a SUA, întitulată *Politica de putere; Eseuri şi documente despre America de după cel de-al Doilea Război Mondial,*etc.). Valoroase sunt studiile diplomatului Brzezinski Zb. consacrate analizei problemei sistemului internaţional contemporan, care se disting printr-un caracter novatoriu şi idei originale, fiind formulate pronosticuri de viitor solid fundamentate, pentru cele mai difinitorii şi prioritare direcţii ale evoluţiilor internaţionale [1].

În cadrul istoriografiei naţionale de limbă română prioritatea este deţinută de publicaţiile specializate şi sursele istorice, fie documente inedite din fondurile arhivelor Republicii Moldova, România şi alte ţări, precum şi loturi masive de culegeri documentare editate, studii tematice în domeniul abordat, etc. Printre primele şi cele mai importante publicaţii istoriografice vom evidenţia studiile celor mai mari savanţi din cadrul istoriei naţionale. Deosebit de valoroase contribuţii la constituirea istoriei relaţiilor internaţionale în ansamblu şi a istoriei raporturilor interstatale au adus Nicolae Iorga şi Alexandru D. Xenopol.

Iorga N. a fost un savant de vocaţie internaţională al ştiinţei istorice universale. Este cel mare mare istoric medievist, bizantinist, romanist, slavist şi filozof al istoriei, care, precum aprecia G. Călinescu, a jucat în cultura românească „rolul lui Voltaire". În ansamblu, savantul a scris 1003 volume diverse, 12755 articole şi studii şi 4963 recenzii, a activat ca profesor titular al Universităţilor din Paris şi Bucureşti, altor instituţii de învăţământ academic, fiind şi Doctor honoris causa al Universităţilor din Oxford, Lyon, Genova etc. De asemenea, N. Iorga a fost fondatorul Congresului Internaţional de Studii Bizantine şi al Institutului de Studii Sud-Est Europene. Deja la finele Primului Război Mondial şi începutul epocii contemporane, N. Iorga a editat primele studii consacrate istoriei relaţiilor anglo-române şi ruso-române [2]. În

perioada deceniilor ulterioare a mai apărut un set masiv de opere ştiinţifice ale savantului în domeniul istoriografiei generale a problemei abordate, inclusiv lucrările *Războiul pentru independenţa României. Acţiuni diplomatice şi stări de spirit,* îngrijită de Elisabeta Simion, *Politica externă a regelui Carol I,* pregătită pentru ediţia respectivă de Rădulescu V. ş.a. N. Iorga mai semnează în acest context şi studiul *Chestiunea Dunării (Istorie a Europei răsăritene în legătură cu această chestie)* [2], ediţia recentă fiind o lucrare îngrijită de istoricul ieşean Spinei V., ş.a. În acest context se remarcă şi studiul lui Xenopol A. D., întitulat *Războaiele dintre ruşi şi turci şi înrâurirea lor asupra Ţărilor Române,* care recent a fost pregătit pentru reeditare cu concursul lui Stan A. şi Simion E. [3].

În ansamblul analizei efectuate, pe parcursul unei perioade îndelungate de investigare a problemei abordate, vom constata că deja acumulările iniţiale de cunoştinţe s-au materializat ulterior prin apariţia de studii tematice, monografii, culegeri documentare, articole, etc. Până în prezent ediţiile consacrate istoriei relaţiilor internaţionale s-au diversificat foarte mult ca tematică şi orientare ştiinţifică, înregistrând nu doar o creştere numerică considerabilă, ci şi una calitativă, care evoluează constant de la o perioadă istorică la alta. Pe parcursul ultimului secol se editează şi multiple cercetări de o anumită rigurozitate ştiinţifică, semnate de veritabili specialişti din diferite ţări ale lumii.

La nivel instituţional organizarea investigaţiilor în domeniul problemei abordate este de competenţa diverselor centre ştiinţifice, instituţii academice, fundaţii (de exemplu: *Fundaţia Europeană „Nicolae Titulescu",* titularul acestei fundaţii fiind un diplomat extrem de valoros din perioada interbelică şi preşedinte al Societăţii Naţiunilor în mai multe mandate consecutive, precum şi autor al unor studii foarte valoroase, inclusiv – *Politica externă a României* [4], etc.). Printre principalele structuri specializate se evidenţiază *Centrul de Cercetare a Istoriei Relaţiilor Internaţionale şi Studii Culturale "Grigore Gafencu"*, fiind o instituţie de cercetare autonomă, ce funcţionează în cadrul Facultăţii de Ştiinţe Umaniste a Universităţii „Valahia" din Târgovişte şi se bucură de recunoaşterea Consiliului Naţional pentru Cercetare în Învăţământul Superior (CNCSIS) din România. Începînd cu anul 2004, Centrul coordonează editarea unei reviste internaţionale proprii - *Valahian Journal of Historical Studies,* fiind de asemenea recunoscută de CNCSIS. Alt *Centru de Istorie a relaţiilor internaţionale* funcţionează ca un departament al Facultăţii de Istorie la Universitatea "Al. I. Cuza" din Iaşi. Specialiştii din cadrul acestor structuri academice şi didactice consideră că cercetarea istoriei relaţiilor internaţionale în contextul larg al problemelor de istorie universală sau naţională se efectuiază *sine ira et studio,* cu respect pentru adevăr şi rigoare ştiinţifică. Preocupările vizează caracteristicile sistemului politic internaţional, diverse formule şi tendinţe (vechi sau noi) de promovare a politicii externe, a colaborării şi cooperării multilaterale, evoluţia istorică şi administrarea principalelor crize internaţionale sau focare de conflict, precum şi publicarea unor colecţii de documente inedite din arhivele naţionale şi din străinătate.

Tematica problemei abordate în contextul istoriografiei universale şi naţionale este extrem de vastă şi variată. Astfel, cunoscutul istoric român Gheorghe Brătianu a elaborat şi publicat un studiu cu caracter geopolitic, întitulat *Marea Neagră de la origini pînă la cucerirea otomană.* Autorul a examinat în context istoric evoluţia ţărilor şi popoarelor din bazinul Mării Negre, raporturile interstatale în contextul relaţiilor internaţionale respective [5]. Investigării problemei crizei orientale, semnalată la timpul său, cu peste trei secole în urmă, încă de savantul domnitor Dimitrie Cantemir (în opera sa *Istoria creşterii şi descreşterii Imperiului Otoman*), este consacrat studiul de sinteză al specialistului în domeniu C.V. Chirica [5].

Valoroase sînt şi studiile semnate de savantul american, **Samuel P. Huntington, profesor la Harvard şi dotat analist politic, fost consilier în problemele politice ale preşedintelui SUA, B. Klinton. Savantul care a lansat în prima jumătate a anilor `90 creaţiile sale privind refacerea ordinii mondiale la etapa contemporană**, traduse în peste 30 de limbi, **pentru c**e a obţinut o notorietate internaţională, mai este supranumit şi *„un Machiavelli al vremurilor noastre”*. Versatul autor a propus o teorie nouă, care a fost formulată pentru prima oară în anul 1993, în revista de specialitate "Foreign Affaires", unde a publicat un articol intitulat *"Ciocnirea civilizaţiilor*". Articolul era o reacţie la cartea lui *Francis Fukuyama, "Sfârsitul istoriei şi ultimul om"* (1992). În anul 1996, el îşi dezvoltă teoria în lucrarea sa de anvergură – "*Ciocnirea civilizaţiilor şi refacerea ordinii mondiale"* (The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order, prima ediţie apărând în editura Simon & Schuster) [6]. **Aceasta se caracterizează printr-o teorie de pionerat a** unei noi ordini mondiale, **conform căreia se încearcă să se explice conflictele contemporane dintr-o perspectivă diferită.** Autorul susţine că în epoca post-Război Rece multipolarismul face ca lumea să se împartă din nou în mai multe centre de putere şi paradoxal, nu economia sau politica vor fi cele care modelează structurile lumii, ci cultura şi mai ales, religia. Astfel, S. P. Huntington distinge existenţa unei aşa-zise civilizaţii occidentale şi a mai multor civilizaţii non-vestice, toate întinzându-se pe areale geografice şi istorice foarte vaste, cuprinzând numeroase state cu populaţii şi etnii foarte diferite, iar aceasta fiind principala cauză a „ciocnirii civilizaţiilor".

Opera lui în ansamblu este structurată în cinci părţi, în care autorul dezvoltă această teorie, plecând de la diversele teorii asupra naturii politicii globale, în perioada de după Războiul Rece. În *Partea I,* de exemplu, este argumentată ideea conform căreia pentru prima oara în istorie, politica globală a devenit atât multipolară cât şi multicivilizaţională; modernizarea este prezentată distinct faţă de occidentalizare şi ea nu produce nici o universalizare a civilizaţiei şi nici o occidentalizare a acesteia. Autorul utilizeaza o serie de concepte noi şi realizează o interesantă separare a civilizaţiilor. Elementul religios se pare că este criteriul cel mai important în această clasificare. În unele cazuri el foloseşte însă şi alte criterii precum proximitatea geografică sau similarităţile lingvistice. În funcţie de acestea, el deosebeşte *următoarele civilizaţii*, inclusiv: 1) Civilizaţia vestică ce cuprinde vestul Europei

(Uniunea Europeană) şi America de Nord, dar şi alte ţări derivate din statele europene, precum şi Australia, Noua Zeelandă, etc.; 2) Civilizaţia ortodoxă, care cuprinde toate statele ortodoxe printre care şi R. Moldova, România, Federaţia Rusă, Ucraina, ş.a. 3) America Latină, civilizaţie, în opinia autorului, drept un hibrid între Civilizaţia vestică şi populaţia locală, ca parte a civilizaţiei vestice însă cu structuri sociale şi politice distincte de Europa şi SUA; 4) Civilizaţia musulmană; 5) Civilizaţia sinică (care cuprinde China, Coreea – ambele state divizate, Singapore, Taiwan şi Vietnam; 6) Civilizaţia japoneză, considerată a fi o sinteză între civilizaţia chineză şi cea a popoarelor altaice; 7) Civilizaţia hindică, iar cît priveşte Civilizaţia Africii subsahariene, ea poate să devină, în concepţia autorului, o nouă formă civilizaţională, a opta. Problema civilizaţională în context evolutiv este reflectată şi în studiul savantului francez Francois Guizot, ce poartă titlul simbolic – *Istoria civilizaţiei în Europa. De la căderea Imperiului Roman la Revoluţia Franceză* [6]. Autorul investighează un spectru larg temporal, de circa un mileniu şi jumătate, al evoluţiei practicii raporturilor interstatale, analizînd principalele civilizaţii europene şi influenţa lor asupra sistemului internaţional.

Sub egida Catedrei relaţii internaţionale (actualmente - Departament) şi Asociaţiei politologilor din Republica Moldova au fost elaborate şi editate 4 ediţii ale studiului *Relaţii Internaţionale: istorie şi contemporaneitate*. De exemplu, în *partea I* a acestei culegeri tematice, apărute sub redacţia ştiinţifică a doctorilor habilitaţi Gh. Rusnac şi V. Beniuc sînt publicate studii privind fundamentele şi concepţiile de bază ale diplomaţiei, ca instrument principal de promovare paşnică a relaţiilor internaţionale, precum şi diverse aspecte ale sistemului de securitate european, esenţa neutralităţii permanente etc. În contextul studierii diplomaţiei universale şi a relaţiilor interstatale în cadrul principalelor civilizaţii umane subsemnatul a elaborat şi publicat cursul de lecţii *„Istoria diplomaţiei”* (1997), următoarea, a doua ediţie a căruia a apărut în anul 2000, (lucrări fiind înalt apreciate în recenzia Ambasadorului Al. Burian, profesor universitar, doctor habilitat în dreptul internaţional) [9].

2. Paradigmele şi tradiţiile investigaţiei Istoriei Relaţiilor Internaţionale la etapa actuală

Paradigmele investigaţiei Istoriei Relaţiilor Internaţionale sînt axate pe complexitate şi multilateralitate, fiind prioritatea de bază a abordării contemporane a problemei abordate. Confirmare a acestei oportunităţi reprezintă, de rînd cu alte multiple studii, creaţia prof. univ. dr. Sorin Liviu Damean, titular la Universitatea din Craiova, care este autorul studiului valoros şi profund documentat „*România şi Congresul de Pace de la Berlin (1878)*”, apărut în editura bucureşteană „Mica Valahie” [7]. Autorul prezintă o analiză amplă a deciziilor acestui important for internaţional şi a impactului său asupra României prin recunoaşterea internaţională a independenţei ei, cedărilor teritoriale impuse de către marile puteri ale vremii şi modificările ce au

rezultat la Constituţia ţării. Fiind pus în evidenţă bogatul material documentar din fondurile arhivelor române, dar şi din Colecţia de microfilme din cadrul surselor aflate în diverse arhive din străinătate, autorul studiului publică şi importante anexe documentare, constituite din textul integral al Tratatului de Pace de la Berlin (pag. 107 - 127) şi toate cele 20 de Protocoale ale Congresului (pag. 128 - 349). În baza unei documentări complexe se demonstrează amplu cum cei trei împăraţi – ai Germaniei, Rusiei şi Austro-Ungariei – la reuniunea de la Reichstadt au convenit asupra problemelor ce urmau să fie abordate şi soluţionate la Congres. Totodată, ţinem să respingem vehement declaraţia hiper-politizată şi absolut nejustificată, fără argumente, ce se conţine în *„Cuvânt înainte”,* precum că partea estică a Moldovei istorice (Basarabia), anexată în 1812 la Imperiul Rus, „*astăzi se utilizează în mod nejustificat drept Republică a Moldovei*" [7, pag. 6].

Acad. Dan Berindei a publicat, de rând cu multiple şi variate opere, de asemenea şi studiul de sinteză cu titlul *Politică externă şi diplomaţi la începuturile României moderne,* în care realizează o analiză amplă a portretelor făuritorilor politicii externe româneşti - Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu, Costache Negri şi Vasile Alecsandri, precum şi a activităţii lor pe arena europeană în sec. al XIX-lea [7]. Istoricul bucureştean prof. univ. dr. Ioan Scurtu menţiona că aceste personalităţi marcante trebuie remarcate *„pentru capacitatea lor de a promova interesele româneşti pe plan extern şi de a determina în 1856 Marile Puteri să discute situaţia Principatelor Române”.* Monografia a fost lansată în 2012, în cadrul Fundaţiei Europene ”N. Titulescu”, când autorul declara la acest eveniment că *„prezenta lucrare este o sinteză a unei activităţi în domeniul istoriei, deoarece m-a preocupat ceea ce a realizat poporul român în afirmarea sa pe plan extern. ... Cartea vorbeşte despre o politică externă axată pe ţările latine”.* Un capitol special este dedicat politicii externe a domnitorului Unirii Alexandru Ioan Cuza, iar altele două tratează subiecte de actualitate, printre care strategia necesară si modul de conduită al diplomaţilor români şi străini în perioada respectivă [7], ş.a. Un context continuativ în acest domeniu reprezintă şi monografia *Diplomaţia europeană în epoca modernă (1566-1919),* semnată de istoricul Nicolae Ciachir [7]. Studiul conţine o analiză profundă a istoriei relaţiilor internaţionale din Europa pe parcursul a mai bine de 4 secole, fiind înalt apreciat de opinia ştiinţifică, pentru ce autorul a devenit laureat al Premiului Academiei Române “Nicolae Iorga”. Acest versat autor publică ulterior şi alte studii valoroase, printre care se evidenţiază *Istoria relaţiilor internaţionale de la Pacea Westfalică (1648) până în contemporaneitate (1947).* Sub aspect structural monografia constă din 8 capitole tematice, construite într-o strictă succesiune cronologică pe parcursul a trei secole. Bogat documentate şi profund fondumentate sânt mai ales compartimentele structurale *“Relaţiile internaţionale în timpul Revoluţiei Franceze”, “Aspiraţia lui Napoleon I la Imperiul universal”, “Doctrina Monroe şi independenţa Americii Latine”, “Quadrupla Alianţă”, “Tratatele de Pace ale Sistemului Versailles”,* etc. [7].

O direcţie prioritară distinctă este reprezentată de investigarea problemei Republicii Moldova, României şi altor state vecine în sistemul internaţional. În ansamlu, istoriografia existentă ce reflectă locul României în sistemul raporturilor interstatale, precum şi relaţiile româno-austro-ungare, româno-britanice, polono-române, româno-sîrbe, româno-americane, româno-ruse şi româno-sovietice este reprezentată de monografiile istoricilor C.-M. Lungu, A.-Al. Căpuşan, M. Milin, Gh. Bezviconi, G. Ciorănescu, M. Corne, Gr. Filiti, R. Florescu, D. Ghermani, A. Gorju, N. Neculce, L. Pădureac, N. Pătraşcu ş.a.

Raporturile interstatale dintre România, SUA şi Ucraina sînt elucidate în unele publicaţii colective, inclusiv: *În umbra Europei. Relaţiile României cu Statele Unite în anii 1919-1939; Relaţii româno-ucrainene. Istorie şi contemporaneitate* [8]. În contextul relaţiilor româno – polone şi implicaţiile respective în raporturile bi- şi multilaterale cu alte state ale lumii se înscriu reuşit materialele Simpozionului *Relaţii polono – române de-a lungul timpului*, şi îndeosebi, studiul semnat de prof. univ. dr. Tadeusz Dubicki *Aspecte româneşti în „Acţiunea Continentală". 1940 – 1944 (Rumunskie aspecty w Akcji Kontynentalnej. 1940 - 1944)*, care este bazată pe documente din arhivele serviciilor secrete engleze [8]. Printre reperele fundamentale ale studierii problemei date în istoriografia română se evidenţiază studiul colectiv *România în relaţiile internaţionale, 1699 – 1939*, coordonatorii fiind istoricii Boicu L., Cristian V. şi Platon Gh. În contextul istoriei relaţiilor internaţionale din Europa autorii lucrării studiază profund locul şi rolul celor 3 state medievale dunărene – Moldova, Valahia şi Transilvania, iar din 1859 – a *Ţării Principatelor Unite Moldova şi Valahia/ devenită România* cu începere din anul 1862, în sistemul internaţional european, începând cu Pacea de la Karlovitz şi până la declanşarea Războiului al II-lea Mondial. De asemenea, reuşit se înscriu studiile lui I. Datcu (*Istoria relaţiilor internaţionale şi a diplomaţiei*), Bold Em. I. (*Istoria relaţiilor internaţionale între anii 1919 – 1947*, în 2 vol.), Retegan M. (*În balanţa forţelor. Alianţe militare româneşti interbelice*), Stanciu I. (***Aliaţi fără alianţă. România şi S.U.A. 1914-1920; În umbra Europei. Relaţiile României cu Statele Unite în anii 1919 – 1939; Afaceri noi in Lumea Veche. Relaţiile economice ale SUA cu ţările din centrul şi sud-estul Europei pînă în 1939*) ş.a.** [8].

Specialistul Constantin V. din România semnează studiul original *Relaţii internaţionale politico-diplomatice contemporane*, în care se apreciază pozitiv fundamentele politico-diplomatice ale sistemului internaţional la etapa actuală [20, pag. 90]. Concomitent, unele segmente ale problemei abordate se regăsesc în studiile istoricilor. Denize Eu (*Ţările Române şi Veneţia. Relaţii politice*), în care două treimi din text (capitolele 3-5) sînt consacrate analizei relaţiilor interstatale ale Moldovei din perioada domniilor suveranilor Ştefan cel Mare şi Petru Rareş, din a. 1457-1541, concluzionând că atunci ţara *„a jucat un rol de prim rang în cadrul relaţiilor internaţionale ale epocii"* [9, p. 77]; ş.a.

În această ordine de idei, se poate constata că şi în Republica Moldova problema examinată este investigată doar la general şi practic, extrem de insuficient rămâne a fi studiată în mod special, la nivel naţional. Aceasta se referă exhaustiv la anumite segmente tematice şi cronologice, inclusiv - politica externă a Moldovei în contextul evoluţiei istorice, manifestarea diplomaţiei moldoveneşti pe parcursul a circa jumătate de mileniu de existenţă a statalităţii moldoveneşti (anii 1360-1387, de la devenirea ei subiect al relaţiilor internaţionale şi încheierea primului act diplomatic statal – 1862, până la dispariţia atributelor statale şi a Ţării Moldovei de pe harta Europei în general) şi alte componente ale determinării rolului acestui stat în calitate de subiect de drept internaţional în perioadele medievale, moderne şi contemporane, etc. În contextul realităţilor existente în cadrul istoriografiei sovietice de până la începutul aa. 90 ai sec. XX din Moldova, precum şi în alte republici ale fostei URSS şi ţări socialiste în general, istoria relaţiilor internaţionale s-a scris într-o manieră predominant subiectivă, fiind profund ideologizată. De aceea, pe parcursul ultimilor două decenii şi jumătate demersul istoriografic de aici practic are un caracter evident recuperator.

Un start reuşit în cadrul noii istoriografiei moldoveneşti a fost dat de către specialiştii în domeniu de la USM. Spre exemplu, profesorul Beniuc V. (activând în acea perioadă în cadrul FRIŞPA) a publicat prima parte a cursului de lecţii *Istoria diplomaţie*" (în l. rusă), ce cuprinde anumite compartimente tematice ale problemei până în secolul al XVIII-lea. Subsemnatul, a participat la editarea manualului *Globalistica*, împreună cu Ambasadorul Sakovici V. A. (2009, 496 p.). În opinia lui Vlad C., pe care o considerăm întemeiată, globalizarea *"este deja, cel puţin ca tendinţă, un fenomen universal. Uneori el este identificat cu interdependenţele lumii contemporane*". De o diversitate tematică şi cronologică deosebită se impune multitudinea de articole publicate în diverse volume, culegeri de materiale şi presa ştiinţifică de specialitate de la Chişinău. Vom menţiona publicaţiile de acest gen semnate de autorii Rotaru Liliana, Solomon C., dar majoritatea fiind redactate preponderent în limba rusă.

În contextul conceptual al unei tranziţii investigaţionale de la general la particular, vom menţiona că iniţiativa lansată de Iorga N. încă la începuturile epocii contemporane a fost continuată ulterior de istoricii din România, Republica Moldova şi alte state. Majoritatea studiilot tematice în domeniu, editate la Chişinău sânt semnate de specialiştii Arhiliuc Victoria (*Diplomaţia preventivă şi dreptul internaţional*), Căldare Gh. (*Diplomaţia practică: Curs de lecţii*), Teosa V., Vasilescu G., Ciobu E. (autorii unui studiu colectiv elaborat şi editat la FRIŞPA), ş.a. Subsemnatul este autorul capitolului *„Moldova în cadrul sistemului relaţiilor internaţionale din secolele XIV - XVII"* din volumul I al studiului publicat recent în 3 volume *„Istoria Moldovei"* (2016, vol. I, pp. 161 - 208), în care se analizează sistemul relaţiilor internaţionale din Europa de Sud – Est în epoca medievală, vectorii politicii externe ai Statului Moldovenesc şi semnarea primului tratat interstatal al Ţării Moldovei, precum şi a altor documente

importante ce reglementau raporturile interstatale, participarea ei la forurile internaţionale ale timpului etc.

Problema abordată în ansamblu, în studii integre cu caracteristici didactice de manual, este reflectată la general în lucrările autorilor de la Chişinău Ţurcanu I. (*Istoria relaţiilor internaţionale),* Nazaria S. (*Istoria relaţiilor internaţionale în epoca contemporană. Partea I (1918-1939),* editată în limba rusă, precum şi alte studii recente, unele dintre care se refereau şi la istoriografia problemei basarabene [10]. Alte publicaţii demonstrează că cele mai vechi relaţii (dinastice, politice, culturale, religioase etc.) dintre Moldova istorică şi Rusia sînt datate cu a doua jumătate a sec. XIV, dar de la mijlocul secolului al XVII-lea se produce o intensificare bruscă a relaţiilor politico-diplomatice dintre cele două state, principalele aspecte ale cărora fiind elucidate în studiile prof. univ. Eremia I. (USM) - *Ţara Moldovei şi Rusia. Relaţii politice în a doua jumătate a sec.al XVII; Statutul juridic internaţional al Ţării Moldovei: (de la origini până la începutul secolului al XVI-lea*); *Relaţiile externe ale lui Vasile Lupu* ***(1634-1653). Contribuţii la istora diplomaţiei moldoveneşti în secolul al XVII-lea,*** **etc.** Vine să consolideze fundamental argumentele acestui savant universitar şi studiul său recent întitulat *Relaţiile externe ale Ţării Moldovei în documente şi materiale (1360-1858)* **[10]. După studiile publicate** în perioada sovietică în limba rusă, a urmat monografia profund documentată a istoricului chişinăuian Pavel Parasca, întitulată *Politica externă şi relaţiile internaţionale ale Ţărilor Române în epoca medievală.* Fiind bazată pe surse istorice originale, inclusiv şi pe unele mărturii ale cronicarilor timpului respectiv, aceasta reprezintă o sinteză a studiilor anterioare în problematica locului şi rolului Ţării Moldovei în relaţiile internaţionale medievale, extinse în spaţiu geografic *[10]*.

Diferite studii bine documentate şi argumentate la diverse componente ale problemei investigate au publicat în limbi de circuit internaţional autorii versaţi de peste hotare, Dennis Deletant şi Raul Cârstocea, *profesori la University College of London, Marea Britanie,* Armin Heinen, *profesor la Rheinisch-Westfalische Technische Hochschule (RWTH) din Aachen, Germania*, precum şi publicaţiile specialiştilor William Shirer (inclusiv, *Tratativele anglo-franceze cu Uniunea Sovietică din vara an. 1939*), Walter M. Jr. Bacon (privind activitatea tumultoasă a diplomatului Nicolae Titulescu ş. a.), Jean-Baptiste Duroselle (*Istoria relaţiilor internaţionale*), istoricul francez Andre Fontaine (*Istoria Războiului rece,* în 4 vol.), Tomas Parich (*Enciclopedia Războiului rece*), Boniface Pascal (*Relaţiile Est – Vest(1945-1991),* etc. În acest context prezintă un interes sporit studiul autorului polonez Koryn Andrzej (*România în politica Marilor Puteri. 1944 – 1947, (Rumunia w polityce wielkich mocarstw. 1944- 1947*), fiind bazată pe studierea intensă a arhivelor americane şi engleze, şi valorificarea documentelor inedite[11].

Analiza generală a relaţiilor internaţionale contemporane, începînd cu epoca postbelică, când a fost declanşat un război rece dintre cele două super-puteri dominante pe arena internaţională – URSS şi SUA, a raporturilor complicate dintre ele şi marile

puteri în ansamblu, prin prisma activităţii personalităţilor politice marcante ale timpului, se conţine în studiul lui Ghiţă Ionescu - *Oameni de stat într-o lume interdependentă. Adenauer, De Gaulle, Thatcher, Reagan şi Gorbaciov.* Pentru prima dată autorul supune unei analize profunde transformările radicale din sistemul relaţiilor internaţionale de la confluenţa aa. 80 şi 90 ai secolului trecut, cauzate în special de diminuarea treptată a rolului unui pol al sistemului bipolar (URSS) existent atunci. Astfel, aici se demonstrează evoluţia poziţiei lui M. Gorbaciov, care în septembrie 1989 în discursul său de la ONU privind dezarmarea multilaterală a declarat fără echivoc că „*noua fază cere dezideologizarea relaţiilor dintre state*" [12, p. 343].

În acest context, la etapa actuală este oportun să se asigure şi să se susţină pe toate căile libertatea de expresie ştiinţifică şi pluralismul de opinii documentar documentate şi argumentate din punct de vedere ştiinţific. Precum menţionează reputatul istoric francez Francois Guizot, era absolut necesar *să se încurajeze confruntarea ideilor şi concepţiilor ştiinţifice într-un climat de respect reciproc, de conduită colegială şi competiţie profesională* [10, p.22,43].

Alt compartiment istoriografic al problemei abordate, fiind şi acesta bogat şi diversificat, este reprezentat de publicaţiile tematice *în limba rusă.* Istoria contemporană a relaţiilor internaţionale este reflectată într-o ediţie didactică de proporţii, publicată practic, în ultimul deceniu la Moscova în 4 vol. Caracter didactic are şi lucrarea colectivă întitulată *Очерки истории международных отношений: Учебное пособие*. Specialistul în domeniu, Protopopov A. S. editează studiul *Istoria relaţiilor internaţionale şi a politicii externe a Rusiei (1648 - 2000),* iar compatriotul său Pohlebkin V. – sinteza comparată în context istoric, cu titlul *Внешняя политика Руси, России и СССР*. Valoros este studiul savantului fransez Debidur A., tradus în multe limbi de circuit internaţional - *Дипломатическая история Европы, Священный Союз от Венского до Берлинского Конгресса, 1814-1878,* apărut în limba rusă, în 2 vol. *[13]*.

Continuă să fie editate studii în limba rusă privind diverse componente ale problemei investigate şi în alte ţări din cadrul CSI, inclusiv în Republica Moldova. Printre publicaţiile editate relativ nu demult se poate menţiona lucrarea prof. univ. titular la USM Solomon C. - *Внешняя политика Молдовы. История и современность: историко-политический аспект*, cursul de lecţii *История международных отношений и внешней политики великих держав в новейшее время* al doctorului habilitat S. Nazaria, etc. *[13]*.

Astfel, la concluziile de ansamblu făcute în baza analizei din prezentul studiu cu caracter metodologic şi istoriografic vom evidenţia tendinţa generală în favoarea constatării existenţei unei bogate istoriografii a problemei istoriei universale a relaţiilor internaţionale. Se atestă evoluţii pozitive în procesul general al investigării majorităţii componentelor acestei discipline complexe şi în Republica Moldova, inclusiv, de exemplu, demonstrarea faptului evident, că în sec. XIX si prima jumătate a sec. XX, pînă la semnarea Pactului Brian – Kellog (1929), toate războaiele aveau drept scop

interesele (reale sau imaginare) ale marilor puteri şi orice schimbări de graniţe se făceau pornind de la interesele respective. Atît evoluţia relaţiilor interstatale, precum şi procesul studierii lor au fost profund influenţate de fenomenele cardinale ale sistemului internaţional pe orizontală şi pe verticală – în special, de cele Două conflagraţii mondiale (1914 – 1918 şi 1939 - 1945), Războiul Rece (1946 - 1991) şi modificările esenţiale de formă şi conţinut ce s-au produs în lume la confluenţa mileniilor doi şi trei.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Identificaţi etapele principale în evoluţia ştiinţei relaţiilor internaţionale şi periodizarea istoriei raporturilor interstatale;
2. Analizaţi principalele metode valorificate în cercetarea teoriei şi istoriei relaţiilor internaţionale;
3. Prezentaţi caracteristicile generale ale paradigmelor în cercetările problematicii genezei şi consolidării sistemului internaţional în spaţiu şi timp în ansamblu;
4. Caracterizaţi esenţa comună şi particularităţile specifice ale concepţiilor clasice şi contemporane privind evoluţia ştiinţei relaţiilor internaţionale;
5. Specificaţi principalele probleme ale politicii internaţionale contemporane, ţinînd cont de experienţa istorică acumulată de-a lungul secolelor.

Tematica lucrului individual/ cercetării în grup:

1. Disputa publică în tematica idealismului politic şi al realismului politic: geneză şi evoluţie istorică.
2. Prezentarea argumentelor în procesul investigării noţiunilor *Relaţii Internaţionale* şi *Istoria Relaţiilor Internaţionale*, privind abordarea sintagmei date ca disciplină ştiinţifică, ce reprezintă *cîmpul de acţiune al actorilor internaţionali*.
3. Dezbaterea privind *metoda tradiţională, multiarhivistică,* ce presupune examinarea documentelor oficiale pentru reconstituirea relaţiilor interstatale şi alte categorii principale de investigare a acestui domeniu îm diferite perioade temporale.
4. Evaluarea raportului de activitate al echipei de studenţi ce a elaborat şi prezentat raportul comun.
5. Elaborarea unor criterii suplimentare şi mecanisme noi privind studierea şi prezentarea rezultatelor analitico-informaţională a publicaţiilor tematice în domeniu (istoriografice şi sursologice).

Bibliografie:

1. A se vedea: Kissinger H. *Diplomaţia*. Bucureşti, 1998; 2003 (Ed. a II-a); Brzezinski Zb. *Marea tablă de şah. Supremaţia americană şi imperativele sale geostrategice*, Editura Univers Enciclopedic, B., 2000, 240 p.; Ibidem. A*merica şi lumea. Conversaţii despre viitorul politicii externe americane*. B.: Antet, 2009. 232 p.; Ibidem. *Marea dilemă. A domina sau a conduce.* B.: Scripta, 2005. 244 p.; Ibidem. *A doua şansă. Trei preşedinţi şi criza superputerii americane*. B., 2008, 176 p.; Deutsch K.W. *Analiza relaţiilor*

internaţionale. Ch.: Tehnica–Info, 2006, 220 p.; Lawson S. *Relaţii Internaţionale. O scurtă introducere.* Cluj-Napoca: CA Publishing, 2010, 202 p.; Griffiths M. *Relaţii internaţionale: şcoli, curente, gonditori*. B., Ed. Ziua, 2003; Guzzini Stefano. *Realism şi relaţii internaţionale*. Iaşi: Institutul European, 2000. 472 p., etc.

2. Iorga N. *Chestiunea Dunării (Istorie a Europei răsăritene în legătură cu această chestie)*. Iaşi: Institutul European, 1998; Ibidem. *Histoire des relations Anglo-Roumaines.* Iaşi, 1917; Idem. *Histoire des relations Russo-Roumaines.* Iaşi, 1917. Idem. *Politica externă a regelui Carol I*: Lecţii ţinute la Universitatea din Bucureşti. B.: Glykon,1991, 326 p.
3. Xenopol A.D. *Războaiele dintre ruşi şi turci şi înrâurirea lor asupra Ţărilor Române*. Coordonatori A. Stan şi Elisabeta Simion. Bucureşti: editura „Albatros", 1997, 406 p.
4. Titulescu N. *Politica externă a României (1937).* Buc., 1994, 505 p.; Bacon Walter M. Jr. *Nicolae Titulescu şi politica externă a României. 1933–1934.* Iaşi, Institutul European, 1999
5. Brătianu Gh. *Marea Neagră de la origini pînă la cucerirea otomană.* Ed. II, Bucureşti: Polirom, 1999, 503 p.; Chirica C.-V. *Anglia şi chestiunea orientală. 1830 – 1900. Studiu sintetic.* Iaşi, Helios, 1999.
6. A se vedea: Huntington S.P. *Ciocnirea civilizaţiilor şi refacerea ordinii mondiale*. Bucureşti: ed-ra Antet, 1996; Guizot Fr. *Istoria civilizaţiei în Europa.De la căderea Imperiului Roman la Revoluţia franceză.* B.:Humanitas, 2000.
7 Damean S.L. *România şi Congresul de Pace de la Berlin (1878).* B.: ed. „Mica Valahie", 2005, 390 p.; Berindei D. *Diplomaţia românească modernă.* B., 1995, 212 p.; Idem. *Politică externă şi diplomaţi la începuturile României moderne.* B.: Editura Mica Valahie, 2011; Ciachir N. *Diplomaţia europeană în epoca modernă (1566-1919).* B., 2010.
8 A se vedea: Lungu C.-M. *Relaţiile româno-austro-ungare. 1875 –1900.* B., ed. Silex, 2002; Căpuşan A.-A. *Evoluţia relaţiilor româno-britanice. 2 Vol.* B., ed. „Albatros", 2003; *Relaţii polono – române de-a lungul timpului. Mat. Simpozion.* Suceava, 2001; *Relaţii româno – ucrainene. Istorie şi contemporaneitate.* Satu Mare: Muz. Sătmărean Publish., 1999; Miodrag M. *Relaţiile politice româno – sîrbe în epoca modernă (secolul al XIX-lea).* Bucureşti, ed. Acad. Române, 1992; Idem. *În umbra Europei. Relaţiile României cu Statele Unite în anii 1919 - 1939.* B.: Silex, 1996; Idem. *Afaceri noi în Lumea Veche. Relaţiile economice ale SUA cu ţările din centrul şi sud-estul Europei pînă în 1939*. B.: Silex, 2000; Bezviconi Gh. *Relaţiile româno-ruse în trecu*t. B., 1957; Idem. *Contribuţii la istoria relaţiilor româno-ruse*. B., 1962; Pădureac L. *Relaţiile româno-sovietice (1917-1934).*– Ch.: Prut Internaţional, 2003. 216 p.; Ciorănescu G., Filiti Gr., Florescu R., Ghermani D., Gorju A., Corne M., Neculce N., *Aspects des relations russo-roumanes. Retrospectives et orientations.* Paris, 1967.
9. Denize Eu. *Ţările Române şi Veneţia. Relaţii politice (1441-1541). De la Iancu de Hunedoara la Petru Rareş.* B.: ed. Albatros, 1995, 236 p.; Constantin I. *România, Marile Puteri şi problema Basarabiei.* B., 1995, 301 p.; Meurs Wilhelmus P. van. *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă.* Ch., 1996, 525 p.; Carpinschi G. *Politică externă şi diplomaţie*, Editura Sf.Mina, Iaşi, 2007; Vele Ana-Maria, Varga Att. *Diplomaţia franceză şi primii ani de domnie ai lui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen: 1866-1875*, Cluj Napoca, Argonaut, 2012; Roman A. *Istoria diplomaţiei*. Curs de lecţii, Ch., 1997, 2000 (ed. 2) (Recenzie: Burian A. Rev. *Administrarea Publică,* 2000. Nr. 4).

10. Baidaus Ed. *Politica şi diplomaţia Moldovei în timpul domniei lui Vasile Lupu (1634-1653).* Ch., 1998; Eremia I. *Statutul juridic internaţional al Ţării Moldovei (de la origini pînă la începutul secolului al XVI-lea).* Ch., 2010; Idem. *Relaţiile externe ale lui Vasile Lupu (1634 - 1653). Contribuţii la istora diplomaţiei moldoveneşti în secolul al XVII-lea*. Ch., 1999, 296 p.; Idem. Relaţiile externe ale Ţării Moldovei în documente şi materiale (1360-1858). Coordonator I. Eremia. Ch., 2013, 956 p., CEP USM; Idem. *Ţara Moldovei şi Rusia. Relaţii politice în a doua jumătate a sec. al XVII.* Ch., 1993, 170 p.; Arhiliuc V. Diplomaţia preventivă şi dreptul internaţional. Chişinău, Centr.Ed.-Poligr.al USM, 2004; Căldare Gh. *Diplomaţia practică: Curs de lecţii*; Acad. de Administrare Publică de pe lîngă Preş. R.Moldova. Ch.:AAP,2009, - 211p.; Teosa V., Vasilescu G., Ciobu E. *Serviciul diplomatic: teorie şi practică: Suport de curs.* Chişinău: CEP USM, 2011, 390 p.; Marinescu O. *Criza diplomatică dintre România şi Repulica Moldova. Analiză de curs politic, Discursul Chişinăului faţă de Moscova, Bucureşti şi Kiev*, 2003, 93 p.
11. A se vedea: Boniface Pascal, *Relaţiile est-vest (1945-1991)*, Institutul European,1998; Duroselle Jean Baptiste. *Istoria relaţiilor internaţionale între anii 1919 – 1947*, în 2 volume. Bucureşti, Ed. Ştiinţelor Sociale şi Politice, 2006; Farmer Alan**,** *Marea Britanie: Politica externă şi colonială 1919-1939*, Ed. All, B., 1996; Fontaine André, *Istoria războiului rece. De la Revoluţia din Octombrie pînă la Războiul din Koreia. 1917 – 1950*, vol. 1. B.: Editura militară, 1991; vol. II-IV, 1992-1994; Winkler Allan M., *Eseuri şi documente despre America de după cel de-al doilea război mondial,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1996, 423 p.; Maccauley M., *Rusia, America şi războiul rece 1941-1991*, Iaşi, Editura Polirom, 1999; Bruhis M. *Rusia, România şi Basarabia. 1812, 1918, 1924, 1940.* – Chişinău: Universitas, 1992. 362 p.; Parrish Thomas. *Enciclopedia Războiului Rece.* B.: Ed. Univers Enciclopedic, 2002.- 404p. Juc V. *Edificarea relaţiilor internaţionale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice şi replieri geostrategice*. Ch.: Sirius SRL. 2011, 248 p.
12. Ionescu Gh. *Oameni de stat într-o lume interdependentă. Adenauer, De Gaulle, Thatcher, Reagan şi Gorbaciov*. B.: Edit., 1998; Constantin V. *Relaţii internaţionale politico-diplomatice contemporane*, Ed. Fundaţiei România de Mâine, B., 2000.
13 См.:Густерин П. В. *Первый российский востоковед Дмитрий Кантемир*. М.: Восточная книга, 2008; *Базилевич К.В. Внешняя политика Русского централизованного государства. Вторая половина XV века.* М., 2001; Богатуров А.Д. *Великие державы на Тихом океане. История и теория международных отношений в Восточной Азии после второй мировой войны (1945-1995).* М., Сюита, 1997; Дебидур А., *Дипломатическая история Европы, Священный Союз от Венского до Берлинского Конгресса, Перевод с французского, 1814-1878,* В 2-х т., Ростов-на-Дону, 1995; *Очерки истории международных отношений: Уч. пособие*. Под ред. О.А.Колобова. М.,ИМЭМО РАН - Нижний Новгород. ИФ ННГУ, 2001; *Системная история международных отношений, в четырех томах. 1918 - 1991.* М., Московский рабочий, 2000; Исламов Т. М., Покивайлова Т. А. *Восточная Европа в силовом поле великих держав. Трансильванский вопрос, 1940-1946*. М., 2008; Таннер Вяйне. *Зимняя война. Дипломатическое противостояние СССР и Финляндии, 1939 – 1940*. М., Центрполиграф, 2003; etc.

ISTORIA RELAŢIILOR INTERNAŢIONALE: BAZELE TEORETICO - CONCEPTUALE

ROMAN Alexandru
doctor habilitat în ştiinţe istorice, profesor universitar

The undertaken analysis offers an overall scientific view and in this context is on examining the theoretical and methodological foundations, as well as main concepts of the theory of international relations and their consecutive development through historical lenses, providing an overview of the conceptual evolution of the history of international relations.

Moreover, it has a major role in international problems resolution on the holistic issue of history of international relations development which represents a course for students at the "History of International Relations" specialization. This article examines the theoretical and conceptual bases and methodology of theory and practice of the international relations history.

Cuvinte cheie: teorii moderne, concepte contemporane, metode de investigare, sisteme internaţionale, metodologia studierii relaţiilor internaţionale, evoluţia raporturilor interstatale.

Introducere. Conceptualizarea metodică a cursului

Articolul este conceput ca un studiu cu caracter teoretico-conceptual, în domeniul istoriei sistemului internaţional, a evoluţiei lui în context temporal, din cadrul cursului ***Istoria relaţiilor internaţionale***. Este destinat studenţilor Ciclului I, Studii de licenţă, preocupaţi de analiza aspectelor genezei, constituirii şi dezvoltării sistemului internaţional prin intermediul abordării istorico-diplomatice, în contextul evoluţiei istorice.

Actualitatea disciplinei este cauzată de faptul că prin conţinutul său cursul preconizează valorificarea bazei teoretico-conceptuale a studierii de către studenţi a tematicii raporturilor interstatale în spaţiu şi timp. În calitate de ***scop principal*** îşi propune să asigure pregătirea corespunzătoare a viitorilor specialişti în domeniul relaţiilor internaţionale şi a diplomaţiei.

Scopul şi obiectivele generale ale cursului prevăd clauzele principale ca studenţii în investigarea tematicii abordate să se bazeze pe concepte, metode şi principii ştiinţifice şi în primul rând, pe *principiul istorismului*. Esenţa lui constă în luarea în considerare a fenomenelor şi evenimentelor în strictă conformitate cu situaţia istorică concretă, precum şi în corelarea şi interdependenţa lor. Fiecare fenomen istoric trebuie studiat în evoluţia dezvoltării sale în spaţiu şi timp. Alt instrument metodologic trebuie să fie *valorificarea metodei dialectice*, ce permite investigarea sistemelor internaţionale în dinamică, prin prisma dezvoltării lor istorice în unitate şi contradicţii, atît pe orizontală, prin succedarea diferitor tipuri de structuri şi inter-acţiunea componentelor şi proceselor diverse, precum şi pe verticală, prin determinarea cauzelor

repoziţionării statelor de pe un segment pe altul, etc. Concomitent, *metoda istoriografică* este utilă pentru punerea în lumină şi analiza elaborărilor ştiinţifice publicate în scopul cunoaşterii, explicării şi înţelegerii disciplinei de studiu, abordată conceptual, analitic şi istoric.

În ansamblul lor, ţinînd cont de faptul că aceste metode şi principii pot duce la fiabilitate ştiinţifică într-un studiu integru al trecutului istoric al sistemelor internaţionale, se propune o analiză generală a problemei abordate în baza următorului plan:

1. ***Configuraţia metodologică a studierii relaţiilor internaţionale***
2. ***Fundamentarea teoretică a relaţiilor interstatale şi principalele metode de investigaţie a Istoriei Relaţiilor Internaţionale***

1. Configuraţia metodologică a studierii relaţiilor internaţionale

În sistemul ştiinţelor politice şi al celor socio-umanistice în general se înscrie organic disciplina *Istoria Relaţiilor Internaţionale* în ansamblu.

Pe plan universal interesul studierii domeniului istoriei relaţiilor interstatale a fost remarcat încă de la începutul secolului XX şi pe parcursul lui, intensificîndu-se îndeosebi la începutul actualului secol, prin contribuţiile multor specialişti de seamă privind teoria şi metodologia tematicii abordate. Pentru **John Dewey**, de exemplu, considerat un filozof, psiholog şi reformator educaţional atît al Americii, cît si al întregii lumi, în centrul preocupărilor sale de-a lungul întregii cariere ştiinţifice se situa "epistemologia" sau "teoria cunoasterii" (deşi savantul a respins termenul de "epistemologie" ca atare, preferând în locul lui utilizarea sintagmei "teoria investigaţiei"), menţionînd că "a studia istoria nu înseamnă a strânge informaţia, ci a o utiliza în construirea unei imagini vii, a cum şi de ce s-a realizat în asa fel" (citat după **Kliebard H.** , 1992, p. 65). În concepţia lui, scopul general al predării şi instruirii în învăţământul universitar la ştiinţele politice în general este de a conduce studentul/audientul spre o apreciere a valorilor vieţii sociale şi de a-l lăsa să observe forţele care conduc spre cooperare.

În acest context metodologic, considerăm principial de a nota cu majuscule termenul *Relaţii Internaţionale* sau *Istoria Diplomaţiei şi a Relaţiilor Internaţionale*, cînd abordăm această sintagmă ca disciplină ştiinţifică şi de studii, iar cu minuscule, - cînd fenomenul relaţiilor internaţionale reprezintă *cîmpul de acţiune al actorilor internaţionali*. Astfel, relaţiile internaţionale sînt un domeniu complex de studii ce se caracterizează printr-o dinamică activă, o complexitate şi multiaspectualitate deosebită. Prezentul studiu îşi propune să aducă o contribuţie modestă la argumentarea tezei principiale că relaţiile contemporane internaţionale sunt un metadomeniu important, precum şi la fundamentarea teoretico-metodologică a problemei abordate.

Direcţiile prioritare ale prezentului studiu analitic constau în investigarea nivelului actual de analiză teoretico-metodologică a sistemului internaţional,

impactului actorilor internaţionali asupra ordinii mondiale, principalelor probleme ale fundamentării teoretice, metodice şi metodologice ale evoluţiei diplomaţiei şi relaţiilor internaţionale, a conceptelor de bază şi perspectivelor dezvoltării ordinei mondiale în contextul proceselor globalizării.

Primele cercetări ştiinţifice profunde şi sistemice în domeniul *Istoriei Relaţiilor Internaţionale* ţin de perioada postbelică, fiind enunţate în deceniile şi secolele precedente. Deşi investigaţiile respective din cadrul **Şcolii franceze a *Analelor***, de exemplu, şi a altor contemporani precizau, pe bună dreptate, că fondator al acestei discipline ştiinţifice este **Morgenthau H.** (inclusiv, cu studiul său capital – "*Politica între naţiuni. Lupta pentru putere şi lupta pentru pace*") [1], totuş anterior ea n-a apărut ca o ştiinţă socială a relaţiilor internaţionale.

Astfel, în context istoric, primele centre academice de cercetare în domeniu au fost create după Primul război mondial preponderent în scopuri aplicative şi normative, cercetîndu-se în special pacea şi urmărindu-se identificarea unor pîrghii menite să asigure evitarea unei conflagraţii similare. Bazîndu-se pe obiectivele Ligii Naţiunilor şi aplicînd metode de investigaţie şi elemente ale aparatului categorial proprii unor discipline deja existente de istorie şi drept, ştiinţa în formare la acea etapă a evoluţiei istorice a omenirii a avut ca obiect de studiu războiul şi pacea, în contextul monstruozităţilor provocate de Marele Război (1914 - 1918). Doar în anii '30 ai secolului trecut Relaţiile Internaţionale şi respectiv, Istoria Diplomaţiei şi a Relaţiilor Internaţionale ca atare au fost concepute ca interacţiuni politice şi militare dintre state, cercetîndu-se cu precădere raporturile lor externe. Ulterior, în perioada postbelică şi mai ales, de la începutul anilor '60, au început să fie introduşi în circuitul ştiinţific un număr în creştere de factori cauzali metodologici pentru a fundamenta analiza comportamentului actorilor internaţionali.

În contextul configuraţiei metodologice a problemei abordatre vom reitera că tradiţional se considera contribuţia istoriei şi dreptului internaţional public la dezvoltarea ştiinţei relaţiilor internaţionale. Acest discurs ştiinţific în aprofundarea domeniului respectiv era completat de politologie şi sociologie. Astfel, versatul specialist în domeniu, **Q.Wright**, de exemplu, a identificat *opt „discipline originare" (dreptul internaţional, istoria diplomaţiei, ştiinţa militară, politici internaţionale, organizaţii internaţionale, comerţul internaţional, guvernarea colonială şi gestiunea relaţiilor externe).* Totodată, extinderea cercetărilor interdisciplinare transformă ştiinţa relaţiilor internaţionale într-o sferă complexă de cunoaştere, care solicită conjugarea eforturilor şi potenţialului specialiştilor în materie, obiectivele trasate fiind valorificarea spectrului larg de probleme ce cad sub incidenţa obiectului ei de studiu.

Investigarea problemelor istoriei relaţiilor internaţionale şi îndeosebi, a evoluţiei în timp şi spaţiu a politicii externe a principalelor state ale lumii în context istoric şi a raporturilor interstatale în general, a bazelor teoretico-conceptuale a disciplinei universitare respective, reprezintă o prioritate actuală şi extrem de importantă pentru ştiinţele politice contemporane.

Relaţiile Internaţionale prin esenţă sînt o subdisciplină a Ştiinţei Politice şi această direcţie a fost dezvoltată preponderent de şcoala engleză, precum şi de concepţia istorico-sociologică franceză. Astfel, tradiţionalismul englez neagă orice progres în teoretizarea Relaţiilor Internaţionale şi insistă de a face apel la istorie pentru a obţine rezultate plauzibile în cercetare. Totodată, unul dintre promotorii importanţi ai acestui demers, **Wight M.** , în studiul său - *Politica de putere,* reeditat în multe ţări, inclusiv şi la Chişinău, precum şi alţi exegeţi în domeniu, n-au putut nega diferenţele dintre politica internă şi politica internaţională. Şcoala istorico-sociologică franceză de asemenea cataloghează Relaţiile Internaţionale ca fiind o subdisciplină, însă nu neapărat a Ştiinţei Politice, ci a sociologiei (din domeniul relaţiilor internaţionale), care, la rîndul ei, pretinde a fi o ştiinţă autonomă.

La compartimentul noţiunii de putere de stat şi în special, de putere politică doctrinarii determină că această categorie a constituit obiectul de cercetare al tuturor disciplinelor teoretice cu caracter politic. Însă ştiinţa politologică nu cercetează întreaga problematică a statului, a puterii politice în general, multe din problemele referitoare la stat sunt analizate de alte ramuri ale ştiinţelor politice, precum teoria generală a statului, istoria ideilor politice, filosofia politică, etc. De un interes deosebit cu caracter metodologic sînt clarificarea conceptelor de putere politică statală, a structurii de stat şi formele de guvernare, organizării conducerii societăţii potrivit principiilor separaţiei puterilor în stat şi a analizei cât mai complete a modului de organizare şi realizare a puterii într-un anume stat.

În context teoretico-metodologic, puterea desemnează ansamblul sau sistemul relaţiilor de putere constituite într-o societate istoriceşte bine determinată, exprimând autoritatea pe care un grup de indivizi o are asupra altora pentru realizarea unui scop comun, asumat de membrii colectivităţii sau impus acestora de către cei care exercită puterea. Prin esenţa conţinutului său, istoria Relaţiilor Internaţionale este investigată sub aspectul disciplinar-ştiinţific, ce reprezintă prin statutul ei un demers interdisciplinar şi multidisciplinar, al cărui obiect complex de studiu este valorificat prin concursul mai multor ştiinţe şi cu ajutorul unui spectru ierarhic diversificat de metode de investigaţie. Abordarea Relaţiilor Internaţionale în plan epistemologic, ca obiect de investigaţie, urmăreşte descrierea, explicarea, interpretarea şi înţelegerea lor, pe cînd determinarea obiectului de studiu în baza diferitor criterii rezultate din diversitatea actorilor şi complexitatea fenomenelor şi proceselor, este în măsură să contribuie la definirea statutului disciplinar în general.

Datorită acestor şi altor multiple varietăţi de opinii a cercetătorilor în domeniul propus pentru investigare, abordările cu referire la studierea relaţiilor internaţionale, în general, se măresc în număr şi se diversifică ca conţinut. Însă cele mai importante rămân a fi următoarele:

- abordarea metodologică, şi
- abordarea analitică.

Concomitent, fiecare din aceste abordări distincte includ multiple şi diverse direcţii, ce sunt mai mult sau mai puţin independente.

Printre principalele abordări, în esenţă, ce se bazează pe studierea aspectelor principale ale istoriei diplomaţiei şi a relaţiilor internaţionale o imagine mai amplă şi profundă a întregului proces oferă *abordarea metodologică.* Această abordare este constituită din două direcţii importante - cea inductivă şi deductivă, care diferă în funcţie de subiect şi de metodele de învăţare.

Direcţia inductivă preponderent se bazează pe aşa-numitul studiu de caz privind cercetarea principalelor aspecte ale problemei, ce a evoluat continuu în spaţiu şi timp. Rezultatele obţinute sunt rezumate şi formulate într-un concept teoretic, ca o regulă, şi următorii specialişti în domeniu contribuie deductiv la rezolvarea problemei. Totodată, direcţia deductivă, la rîndul ei, se bazează pe studierea empirică şi analiza aprofundată cunoştinţelor teoretice.

Dezvoltarea abordărilor respective reprezintă un factor pozitiv ce influenţează substanţial nivelul de cunoaştele şi înţelegere a obiectului de studiu. Studierea problemelor prioritare ale evoluţiei sistemului relaţiilor interstatale pe plan internaţional, în care sunt antrenaţi de rînd cu statul şi alţi actori în context temporal, denotă procesul veridic ce se desfăşoară la diferite etape istorice. Spre exemplu, în această ordine de idei, se poate argumenta fenomenul precum începînd din secolul al XVI-lea, Europa practic a dominat lumea, a „descoperit-o", i-a impus limbile, religiile şi obiceiurile sale, etc., etc.

Un alt factor de influenţă l-a reprezentat *apariţia relaţiilor internaţionale ca disciplină a ştiinţelor politice*, iar aplicarea metodologiilor din ştiinţele sociale la raporturile dintre state a indicat că calea de la empirism la explicaţii teoretice era posibilă. În plus, faţă de influenţele din interiorul disciplinei, factorii externi au avut un rol important în modificarea agendei specifice istoriei relaţiilor internaţionale. Hayden White, de exemplu, considera că istoria ocupa un rol fundamental în pregătirea oamenilor politici şi a diplomaţilor, concluzionînd că istoria este cea mai bună politică (*Magazin istoric*, nr. 2/2011).

Prin esenţă, al Doilea Război Mondial, spre deosebire de primul, a fost un conflict cu adevărat global şi pentru prima dată în istoria universală, un subiect noneuropean – războiul din Pacific, de exemplu – intra în atenţia istoricilor diplomaţiei, ceea ce a contribuit la deschiderea interesului pentru relaţiile diplomatice dintre statele Extremului Orient şi lumea occidentală. Interesul pentru Japonia provoca o nouă modificare în câmpul istoriei relaţiilor internaţionale prin globalizarea acesteia. Această conflagraţie mondială era semnificativă şi pentru faptul că prin slăbirea statelor europene şi a imperiilor lor coloniale s-a mutat atenţia istoricilor spre evenimentele globale produse cu contribuţia noilor state independente din Asia de sud-est şi Orientul Mijlociu. Istoria complexă a decolonizării şi manevrele diplomatice ale competitorilor în Războiul Rece a deschis zone noi de investigare a istoriei relaţiilor internaţionale. Astfel, importante subiecte de pe arena internaţională, precum

imperialismul la sfârşitul sec. XIX, rolul SUA în Asia de sud-est, originile Războiului Rece etc., erau disputate în paginile revistei *Diplomatic History,* aparţinînd prestigioasei *Society of Historians of American Foreign Relations*, condusă de **J. Lewis Gaddis**.

În concluzie la acest compartiment întroductiv, făcînd o totalizare tranzitorie de la **Ranke** la **Gaddis**, vom constata că *modul de a concepe istoria relaţiilor internaţionale s-a schimbat, aşa cum s-a modificat în fapt şi substanţa mediului internaţional.* Acest mediu a devenit tot mai complex, iar statelor-naţiuni li s-au adăugat entităţi politice supranaţionale, organizaţiile internaţionale şi-au asumat un rol tot mai important, globalizarea economică a impus noi realităţi, democratizarea a permis accesul tot mai substanţial al opiniei publice la elaborarea şi promovarea politicii externe. ***Istoria integră a relaţiilor internaţionale complexe*** înseamnă astăzi mai mult decât istoria raporturilor dintre statele-naţiuni. Ea se ocupă nu numai de afacerile dintre guverne, ci şi de toate interacţiunile transfrontaliere (comerţ, emigraţie, mişcarea capitalurilor şi a ideilor, etc.), precum şi concomitent, de acţiunile individuale ale organizaţiilor non-statale (de exemplu, companii internaţionale, Crucea Roşie, Fondul Monetar Internaţional etc., etc.).

Astfel, *conceptul modern al istoriei relaţiilor internaţionale contemporane înseamnă şi investigarea modului cum se realizează politica externă a unui actor de acest tip*; *care sînt factorii de decizie, obiectivele şi instrumentele folosite, precum şi care-s sursele interne şi externe în politica internaţională, factorii economici, militari, dar şi culturali sau mentali, care influenţează deciziile în acest domeniu; în ce mod percepţia factorilor de decizie asupra realităţii mediului internaţional, sublimată din mentalul colectiv contemporan a determinat o anumită evoluţie a evenimentelor pe scena internaţională,* etc. În contextul acestei abordări conceptuale, vom deduce că ***disciplina dată studiază apariţia şi dezvoltarea marilor probleme internaţionale.***

În fond, analiza şi studierea eficientă a evoluţiei relaţiilor internaţionale şi diplomatice rămîne a fi o sarcină destul de complexă a ştiinţelor politice. Relevarea esenţei conceptuale a investigării sistemului internaţional şi diplomatic contemporan permite efectuarea unor analize practice cu suport teoretic a celor mai prioritare aspecte ale problemei abordate. În context evolutiv, déjà pe parcursul perioadei postbelice, cînd lumea era dominată de Războiul Rece, apar tentative noi şi destul de contradictorii – fie, pe de o parte, analiza problemei păcii, sau pe de alta, conceptul „abordării de pe poziţiile de putere". Sfârşitul epocii confruntării globale după încheierea războiului specific dintre cele două sisteme diametral opuse au stimulat apariţia unor noi idei în domeniul investigării sistemului internaţional prin reducerea progresivă a rolului factorului militar, fenomen ce a contribuit concomitent la creşterea volumului şi numărul contactelor între state.

De asemenea, specialiştii autohtoni concluzionează că studierea în complexitatea sa a problemei abordate constituie *"expunerea sistematică, fără scopuri străine de dânsa, a faptelor, de orice natură, dobândite metodic, prin care s-a manifestat,*

indiferent de loc şi timp, activitatea omenirii". Marele istoric **Nicolae Iorga**, de exemplu, menţiona că cea mai responsabilă misiune a istoricului constă în *"aflarea adevărului, indiferent dacă este plăcut sau nu",* astfel încât *"nici atunci când este vorba de aşa-zise interese superioare de stat, adevărul nu trebuie sacrificat"* [10, p. 10]. În opinia lui **B.P.Haşdeu**, *"pe tărâmul ştiinţific, în viitor ca şi până acum, nu ne vom sfii niciodată a spune purul adevăr",* concluzionând următoarele: *"Politica unui stat poate şi chiar trebuie să se folosească de istorie la aşezarea instituţiunilor interne şi a raporturilor externe ale naţiunii…"* [10, p. XI]. Aceşti clasici ai gândirii social-politice îşi bazau concepţiile şi viziunea istorică pe cunoaşterea teoretică şi documentară a problemelor abordate încă de cronicarii moldoveni şi contemporanii timpului lor.

Unor aspecte definitorii ale domeniului teoretico-conceptual se consacră volumele întitulate *Concepte şi metodologii în studiul relaţiilor internaţionale*, coordonator fiind **Mihai Timofte** [4], ediţia *Relaţii internaţionale: şcoli, curente, gânditori, itinerarii istoriografice* [5], etc. Valoroase pentru studenţii/masteranzii ce se specializează în domeniul relaţiilor internaţionale sânt ediţiile didactice, inclusiv *Manualul de relaţii internaţionale*, *Manualul de ştiinţă politică*, Manualul *Globalistica*, semnat de experimentatul diplomat, Ambasadorul V. Sacovici, şi prof. univ. A. Roman. Ultimul a fost recomandat de Ministerul Educaţiei al RM în calitate de manual pentru învăţământul superior şi postuniversitar, constituit structural din 7 părţi, 14 capitole şi 49 de paragrafe tematice [9]. O importantă contribuţie cu caracter teoretico-conceptual anterior şi-a adus şi colectivul profesoral al Catedrei (Departamentului) Relaţii Internaţionale (FRIŞPA) care a elaborat volumul II al manualului de specialitate „*Politologia*", unde compartimentele 8 şi 9, respectiv, fiind întitulate *„Relaţiile internaţionale şi politica mondială"* şi *„Politica externă a Republicii Moldova"*, conţin lecţii la temele ***Relaţiile internaţionale: concepţii, paradigme, metode; Geneza şi evoluţia politicii externe a Moldovei în context istoric,*** etc.

Vom remarca, de asemenea, contribuţia adusă la consolidarea suportului teoretico-conceptual privind studierea domeniului abordat de către Forumul internaţional *Relaţiile internaţionale – domeniu specific de activitate intelectuală. Contribuţia instituţiilor de profil* din 2 aprilie 2013, care a avut loc la Chişinău. Specialistul în domeniu, V. Juc, vine cu analiza originală *Repere teoretico-metodologice de cercetare a relaţiilor internaţionale postrăzboi rece.* Subsemnatului i-a reuşit să aducă în atenţia opiniei ştiinţifice studiul istoriografic specializat *Unele consideraţii sursologice şi istoriografice privind noile abordări în reevaluarea studierii relaţiilor internaţionale* [11, p. 9.-22, 315-323]. Concomitent, în această ordine de idei sânt de remarcat şi studiile publicate de savanţii autohtoni V. Beniuc şi Gh. Rusnac, iar de rind cu caracterul lor general despre istoria diplomaţiei, se evidenţiază şi unele publicaţii metodologice, tematico-metodice şi ghiduri enciclopedice. Spre exemplu, lucrarea acestor autori *„Conceptele şi noţiunile de bază*

ale diplomaţiei"[7], a pus onceputul discuţiilor cu privire la unele aspecte neelucidate încă până atunci în domeniul activităţii diplomatice şi a periodizării ei în diferite etape istorice. Beniuc V. şi alţi autori autohtoni, de asemenea, abordează original problema supusă investigaţiei şi în publicaţia sa *Semnificaţia conceptului de relaţii internaţionale* [3], etc. Analiza cadrului legislativ naţional la fel este foarte importantă pentru cunoaşterea şi inţelegerea mai profundă a acestui domeniu de activitate, fapt ce impulsionează necesitatea modernizării şi reorganizării serviciului diplomatic moldovenesc reeşind din noile omprejurări în plan global şi regional.

În concluzie vom afirma că sînt întreprinse încercări de elaborare a unei analize sistemice, de înţelegere a acestora drept proces comun al evoluţiei sistemului internaţional şi relaţiilor diplomatice. Se poate argumenta că azi vorbim despre existenţa unor fundamente teoretice ale analizei problemelor internaţionale, scopul lor final fiind stabilitatea şi pacea internaţională. Analiza teoretică a principalelor concepte şi a aplicabilităţii lor permite estimarea ulterioară a rolului lor pe arena internaţională, ca factori capabili de a menţine un climat favorabil, în care să predomine cooperarea interstatală şi ajutorul mutual acordat în scopuri paşnice.

Astfel, după obţinerea independenţei Republicii Moldova, în pofida unor succese sau insuccese, diplomaţia moldovenească a reuşit să obţină anumite rezultate pozitive în promovarea relaţiilor cu statele şi organizaţiile internaţionale relevante. Statul contemporan Moldova a fost prima ţară din spaţiul CSI care a devenit membru al Consiliului Europei (CE) şi printre primele din acelaşi areal - membru cu drepturi depline al Organizaţiei Mondiale a Comerţului (OMC). Politica externă a ţării, fiind orientată spre cooperarea bilaterală şi multilaterală, spre integrarea în Uniunea Europeană (UE) şi menţinerea în acelaşi timp a relaţiilor cu CSI, este sortită alianţei şi colaborării atît cu Orientul, cât şi cu Occidentul. Vectorul european al diplomaţiei moldoveneşti a vizat, în primul rând, Consiliul Europei şi Uniunea Europeana. Vom reitera aderarea la CE în calitate de membru cu drepturi depline fiind concepută ca o etapă incipientă în procesul de aderare la UE.

În condiţiile sporirii complexităţii relaţiilor internaţionale şi intensificării activităţilor desfăşurate de către Republica Moldova în plan extern, se impune în mod imperios necesitatea cunoaşterea mai profundă a evoluţiei istorice a diplomaţiei moldoveneşti în cadrul sistemului internaţional care nu se rezumă doar la procesele şi evenimentele care au avut loc în sec. XX-XXI, ci şi cele care au stat la originile apariţiei Statului moldovenesc, tradiţiile seculare şi experienţa diplomatică acumulată drept o gamă largă de uzanţe, tradiţii verificate de-a lungul istoriei şi experienţe constituite în spaţiu şi timp.

2. Fundamentarea teoretică a relaţiilor interstatale şi principalele metode de investigaţie a Istoriei Relaţiilor Internaţionale

Analiza istoriografiei universale şi a bazelor teoretico-conceptuale ale investigării disciplinei academice *„Istoria relaţiilor internaţionale”* pentru Republica Moldova**,** unde tematica relaţiilor internaţionale în general se studiază în cadrul sistemului universitar relativ nu demult, este de o importanţă majoră. În acest context, prezentul studiu în premieră abordează succint unele aspecte de bază ale problemei respective în complexul ei teoretico-conceptual şi istoriografic, reflectat în diverse publicaţii din ţară şi de peste hotarele ei.

Considerăm a fi utilă şi extrem de oportună pentru studenţii/masteranzii, ce se specializează la *Departamentul „Relaţii Internaţionale”*, analiza concepţiei contemporane, a principiilor teoretice şi metodologice, noţiunilor de bază ale aparatului categorial în domeniul relaţiilor internaţionale, din cadrul studierii istoriografiei istoriei relaţiilor internaţionale în ansamblu. În context temporal istoric, ce include un proces diplomatic de talie mondială şi europeană, extrem de controversat prin multiaspectualitatea sa şi caracterizat prin complexitatea raporturilor interstatale, vom aminti că primul caz de utilizare a termenului „diplomaţie”, ca mijloc de realizare a politicii externe ale entităţilor statale, conform savantului englez **A. Satow** (dar şi a majorităţii specialiştilor în domeniu – de exemplu, **Nicolson H. , Maliţa M.** [2], etc.), se referă la anul 1645. Peste circa o jumătate de secol de la evenimentele descrise, în 1693, **Leibniz** şi-a publicat renumita sa lucrare *„Codul dreptului internaţional diplomatic” („Codex juris Gentium Diplomaticus”),* care, practic, întroduce în circuit internaţional acest cuvînt (inclusiv, în limbile latină – „diplomaticus” şi franceză – „diplomatique”). Ţinînd cont de faptul că prin esenţă şi conţinut, aceasta se referă la istoria relaţiilor dintre statele-naţiuni, atunci logic apare întrebarea - ce fel de relaţii erau acestea: diplomatice, economice, politice, culturale, etc. În asemenea situaţie vine să consolideze metodologia problemei abordate şi *Manualul de relaţii internaţionale.*

Astfel, iniţial disciplina aceasta era doar o componentă structurală a *istoriei politice.* Prima formulă distinctă o găsim déjà la finele secolului XIX, când istoricul german **Leopold von Ranke** publică o serie de lucrări, precum ar fi *The German Powers and the Prince’s League* (1871) şi *Weltgeshichte* (1881-1888)*,* unde se precizau caracteristicile unei noi perspective istorice numită *istorie diplomatică.* Această disciplină urmărea analiza tuturor formelor de interacţiune politică între state, era diferită de istoria internaţională deoarece era posibilă realizarea unei istorii diplomatice a unei singure ţări, se baza pe surse provenind din arhivele oficiale şi trebuia să ofere o relatare detaşată a evenimentelor. În ansamblul său, *modelul rankian* a dus la apariţia unui număr tot mai mare de lucrări de acest tip şi perspectiva istoriografică respectivă a fost încurajată de publicarea corespondenţelor diplomatice oficiale ale statelor lumii, etc. Evenimentele majore ale secolului XX şi preponderent cele două războaie mondiale, de exemplu, au contribuit din plin la manifestarea acestui

interes şi arhivele oficiale au fost cercetate pentru a afla răspunsul privind originile celor două conflagraţii universale.

Problema apărută în domeniul dat investigaţional consta în faptul că *această metodologie* conducea la istorii vaste, generale, dar fără o perspectivă analitică, ce explica doar foarte puţin *cum* era construită politica externă. În esenţa sa aceasta era o istorie a diplomaţiei europene prin excelenţă şi precum spunea **Young G. M.** , *„nimic mai mult decât ceea ce un funcţionar spunea altui funcţionar".* Deşi existau autori capabili să producă opere memorabile care se apropiau de concepte tot mai largi, cum ar fi *ideea echilibrului de forţe* - **Langer W. L.,** în *European Alliances and Alignments, 1871-1890* (1931); **Pierre Renouvin,** în *La Crise europeenne et la grande guerre, 1904-1918* (1934) şi **Taylor A. J.**, în *The Struggle for Mastery in Europe* (1954), în linii mari istoria diplomatică era în pericol sa devină o nişă istoriografică, unde perspectivele ortodoxe deţineau un control total. În context evolutiv, sfârşitul sec. XIX - începutul sec. XX deja purtau marca unei transformări radical realizate - *accesul opiniei publice la politica externă.* La sfârşitul Primului război mondial, de exemplu, un factor de presiune politică îl constituiau cuvintele preşedintelui SUA **Wilson W.** – *„diplomaţie deschisă",* ce aveau o relevanţă specială. Apoi opinia publică a influenţat sau a determinat în esenţiă desfăşurarea evenimentelor internaţionale. Aceste coordonate au existat şi în alte epoci istorice, desfăşurate mai subtil sau pe anumite paliere sociale. În consecinţă, şi *modul de a investiga istoria relaţiilor internaţionale* logic trebuia să se schimbe.

În ansamblu, pînă în prezent s-a creat un volum considerabil de cercetări general-teoretice ale domeniului istoriei raporturilor interstatale, relaţiilor diplomatice şi internaţionale din diferite perioade istorice, în care autorii identifică diverse abordări conceptuale şi unele legităţi teoretice ale domeniului respectiv. Mulţi cercetători, precum *M. Maliţa, De Flassan, Charles de Martens, Ernest Satow, H. Nicolson, etc.,* tratează problematica analizată, îndeosebi, din punct de vedere teoretic. Autorii se referă preponderent în investigaţiile lor la abordările conceptuale ale celor mai prioritare aspecte. Printre savanţii occidentali, care s-au preocupat de domeniul relaţiilor internaţionale, îl putem menţiona, de asemenea, şi pe *B. Scott,* ce investighează principiile teoretice de ansamblu ale problemei. Cercetătorul din România, acad. *M. Maliţa* [2], spre exemplu, ajunge la concluzia că tratativele diplomatice sunt un domeniu de bază al problemei abordate, fiind mereu la ordinea zilei în viaţa internaţională în ansamblu. Autorul le analizează, din punct de vedere teoretic, ca funcţie centrală a diplomaţiei şi consideră că tratativele vor da un randament maxim, atunci când se vor *explora eficient fundamentele teoretico-conceptuale*. Lucrările lui oferă o bază teoretică şi practică bine documentată asupra domeniului şi principiilor prioritare ale relaţiilor diplomatice.

Îndeosebi, prioritare sînt abordările teoretico-conceptuale ale tematicii diplomaţiei în context istoric. Astfel, diplomaţia a fost şi continuă să rămînă cel mai bun mijloc pe care civilizaţia umană a fost capabilă să-l inventeze pentru a veghea ca

relaţiile dintre state şi popoare să nu mai fie guvernate de forţă, deoarece războiul ca mijloc de rezolvare a litigiilor internaţionale, conflictele armate în general, nu este şi nici nu poate fi lipsit de violenţe.

În această ordine de idei, prezintă un interes deosebit, de esenţă, însăşi fundamentele teoretice şi conceptuale ale principalelor noţiuni din cadrul aparatului categorial al fenomenului diplomaţiei. Astfel, ***Dicţionarul Oxford***, de exemplu, consideră că diplomaţia reprezintă conducerea relaţiilor internaţionale prin metode ce reglementează aceste relaţii, la realizarea cărora participă ambasadorii şi trimişii cu misiuni speciale. În sens riguros, diplomaţia nu poate fi o ştiinţă aşa cum este, de exemplu matematica, după cum nu se poate preciza nici cât este de aproape de domeniul artei. Totodată, trebuie să reiterăm că în multe definiţii sînt folosite simultan termenele ştiinţă şi artă. În domeniul practicii se întâlnesc atât rigoarea ştiinţifică cât şi arta diplomatului. Diplomaţia ca ştiinţă poate fi definită ca fiind *«ştiinţa relaţiilor dintre state aşa cum rezultă din interesele lor reciproce»* sau *« ştiinţa care învaţă a cunoaşte administrarea afacerilor internaţionale»* şi *«totalitatea cunostinţelor sau principiilor care sunt necesare pentru a conduce bine afacerile publice între state».* Totodată, diplomaţia ca ştiinţă şi artă în acelaşi timp reprezintă ştiinţa raporturilor şi intereselor popoarelor între ele, sau într-un sens mai restrâns – este ştiinţa sau arta negocierelor, a tratativelor în general din relaţiile internaţionale.

Dicţionarul Collins defineşte diplomaţia ca fiind conducerea relaţiilor unui stat cu celelalte, prin mijloace paşnice şi abilitată este în managementul relaţiilor internaţionale. *Diplomaţia este ştiinţa, arta şi activitatea, menită să reprezinte statele, să ducă la îndeplinire politicile lor externe, să le apere şi să le promoveze interesele.* Astfel, ca ştiinţă, diplomaţia, emite idei, concepţii, principii, şi abilităţi de a realiza în cele mai bune condiţii orientările de politică externă, iar ca activitate diplomaţia acţionează prin mijloace specifice îndeosebi de negocieri, pentru punerea în practică a politicii statului.

În acest context, la începutul secolului al XIX-lea, ***De Flassan*** a dat următoarea definiţie: *„Diplomaţia este expresia prin care este desemnată, de un număr de ani încoace, ştiinţa raporturilor exterioare, care are ca bază diplome sau acte scrise, emanate de suverani. Diplomaţia nu este acelaşi lucru cu diplomatica; aceasta are ca obiect cunoaşterea cărţilor, a vârstei şi autenticităţii lor”*. ***Charles de Martens***, în *Ghidul diplomatic* din 1866, defineşte diplomaţia ca *„ştiinţa relaţiilor externe sau afacerilor străine ale statelor sau, într-un sens mai restrâns, ştiinţa sau arta negocierilor”*. Totodată, continuă autorul, *„Diplomaţia, din punct de vedere teoretic, poate fi considerată ca având principii determinate, pentru că ea este fondată pe noţiuni mai mult sau mai puţin pozitive şi pentru că ea are un obiect precis şi distinct, acela de a reglementa raporturile care există sau trebuie să existe între diverse state. În accepţia cea mai uzitară, ea este ştiinţa relaţiilor externe sau afacerilor străine ale statelor sau, într un sens mai restrâns, ştiinţa sau arta negocierilor”*. ***Ernest Satow***, cunoscut diplomat britanic, în primele decenii ale secolului al XX-lea şi autor al unui

ghid de diplomaţie, consideră că aceasta *„reprezintă modul de aplicare a inteligenţei şi tactului în conducerea relaţiilor oficiale dintre guvernele statelor independente, extinzându-se uneori şi asupra relaţiilor cu stalele vecine*". ***H. Nicolson*** dă următoarea definiţie: *„Diplomaţia este conducerea relaţiilor internaţionale pe calea negocierilor; este metoda utilizată de consuli şi ambasadori pentru a regulariza şi întreţine aceste relaţii"*. Diplomatul francez **Jean Serres**, care s-a preocupat şi de realizarea unor lucrări teoretice privind diplomaţia şi protocolul, considera: „Diplomaţia este arta de a reglementa paşnic dificultăţile care pot apărea între state. Diplomaţii sunt executanţii ei".

În lucrarea lui ***Feltham R.G.***, *Diplomatic handbook*, găsim o prezentare ceva mai detaliată a acestui fenomen: „*Diplomaţia guvernează raporturile între state. Aceasta este arta de a atrage simpatiile pentru ţara sa şi de a o înconjura de prieteni, care să-i protejeze independenţa şi, de asemenea, de a regla în mod paşnic conflictele internaţionale*". Ca urmare, „*Obiectul diplomaţiei este, pe baza utilizării metodelor paşnice şi a practicii concilierii, de a strânge legăturile unei ţări cu guvernele aliate, de a dezvolta relaţii amicale cu ţările neutre şi, de asemenea, de a ţine la respect guvernele ostile*". Pentru autorul american, *James* ***Rives Childs****, „arta diplomaţiei constă în a face politica unui guvern înţeleasă şi, dacă e posibil, acceptată de alte guverne. Politica este deci esenţa relaţiilor străine; diplomaţia este procesul prin care politica este împlinită*". Concomitent, pe coperta lucrării lui ***Dembinski L.*** apar trei definiţii: *diplomaţie* (subst.) = artă şi practică în relaţiile internaţionale; *comportament abil în relaţiile internaţionale, tact sau diplomat* (subst.) – practician al diplomaţiei; persoană acreditată pe lânga guvernul altui stat; persoană cu calităţi în diplomaţie; *diplomatic* (adj.) = care ţine de diplomaţie (valiză diplomatică, corp diplomatic sau imunitate, etc.).

Watson W., renumit diplomat şi autor al mai multor studii şi lucrări privind diplomaţia, subliniază: *„... prin diplomaţie înţeleg dialogul dintre statele independente ... Cred că este o greşeală a lega prea mult conceptul de diplomaţie de ambasade şi serviciile diplomatice, aşa cum se face adeseori. Aceste instituţii alcătuiesc doar o cale de realizare a dialogului ... De asemenea, am găsit preferabil să nu folosesc cuvântul diplomaţie sinonim cu politica externă a unui stat, cu toate că şi această utilizare este frecventă ... Merită realizată distincţia dintre politica externă ca substanţă a relaţiilor unui stat cu alte puteri ... şi diplomaţie ca proces de dialog şi negociere, prin care statele dintr-un sistem îşi organizează relaţiile şi îşi urmăresc obiectivele prin mijloace paşnice"*.

În limba română, termenul de diplomaţie, în sensul de *document în accepţiunea veche (diplomă = hrisov),* îl întâlnim la începutul secolului al XVIII lea, în *Hronicul romano-moldovlahilor* al lui **Dimitrie Cantemir**, iar ca termen de drept internaţional şi de politică externă, spre sfârşitul secolului al XIX lea (fiind împrumutat din limba franceză). Termenul „diplomat", la rîndul său, în accepţiunea pe care i-o dăm astăzi,

apare pentru prima dată în *Vocabularul francez-român*, din 1840, cu sensul de persoană „care cunoaşte diplomaţia, se îndeletniceşte cu diplomaţia, se află în diplomaţie".

Există în teorie şi practică, *triada relaţii internaţionale – politică externă – diplomaţie*, fiind sunt cuvinte strâns legate, ce intercondiţionează între ele, dar nu sunt sinonime. Relaţiile internaţonale reprezintă ansamblul raporturilor oficiale şi neoficiale, politice, economice şi de altă natură, pe care le întreţine un stat cu alte subiecte de drept internaţional, organizaţii şi organisme internaţionale. Politica externă este totalitatea obiectivelor şi mijloacelor urmărite şi folosite de un stat în relaţiile cu alte state: *«Diplomaţia serveşte obiectivele externe, fiind ştiinţă, artă şi activitate depusă în slujba acestei politici"*. Astfel, diplomaţia poate fi definită ca fiind conducerea raporturilor unui stat cu altul, sau grupuri de state, prin mijloace sau căi oficiale, preponderent paşnice. În esenţă, diplomaţia cuprinde acţiunea proprie a agenţilor diplomatici şi activitatea specifică a ministrului afacerilor externe (secretarului de stat), a adjuncţilor săi, ca şi activitatea şefului de stat, a primului ministru, precum şi a altor persoane în domeniul politicii externe. În acest mod: „*Diplomaţia se prezintă ca un instrument de bază al ansamblului relaţiilor externe ale unui stat, al apărării drepturilor şi intereselor acestuia, al conduitei sale practice în viaţa internaţională. Formă distinctă a raporturilor bilaterale şi multilaterale dintre state, caracterizată prin întreţinerea unor raporturi şi activităţi oficiale şi căutarea, prin intermediul negocierilor, a unei acomodări a intereselor statelor prin înţelegeri directe*".

De asemenea, vom remarca lucrările tematice şi studiile de sinteză ale clasicilor istoriografiei tematice româneşti, **Alexandru D. Xenopol** şi **Nicolae Iorga.** În context cronologic, primul dintre aceşti doi clasici – A. D. Xenopol este autorul studiilor de mare rezonanţă ale timpului său, inclusiv - "*Principiile fundamentale ale istoriei*", fiind un volum extrem de valoros editat la Iaşi încă în anul 1900, şi "*La thèorie de l'histoire*", lucrare elaborată în Franţa şi publicată la Paris (1908) [10].

Noile studii academice apărute la mijlocul secolului XX au arătat un interes crescând pentru modul în care se formau percepţiile şi a condus la apariţii mai recente în câmpul istoriei raporturilor interstatale, iar disciplina devenea din ce în ce mai sofisticată şi extrem de complexă . Un motiv important pentru transformările produse în istoria diplomatică începând cu anii 60 îl reprezintă însă şi *schimbările în istoriografie în întregime, disciplina îndepărtându-se treptat de istoria politică spre istoria socială, economică, culturală, intelectuală.* În special, noua şcoală istoriografică europeană **Annales** era provocatoare, însă istoria relaţiilor internaţionale nu se identifica cu aparatul metodologic macro-istoric al acesteia. Pentru a depăşi aceste limitări unii autori au început să-şi îndrepte atenţia spre factorii militari, culturali, sociali şi economici, care influenţează luarea deciziilor în politica externă. Astfel, istoricul vest-german **Fritz Fischer** în lucrarea sa *Germany's Aims in the First World War* (1967) redeschidea dezbaterea despre originile Primului Război Mondial (care pînă la declanşarea celui de-al Doilea Război Mondial inclusiv, se numea simplu - *"Marele Război"*), demonstrând că ambiţiile coloniale şi economice ale Germaniei au

condus la izbucnirea ostilităţilor. Anume această teorie pe parcursul perioadei ulterioare a produs o dezbatere aprigă.

Metodologia istoriei relaţiilor internaţionale presupune *abordări complexe şi interdisciplinare. Metodele de cercetare şi studiere* a problematicii abordate în ansamblu se situează în istoria ştiinţelor socioumane *dintr-o dublă perspectivă, de interdisciplinaritate si de specializare*, pornind de la autorii de referinţă, graţie conceptului şi obiectivelor operaţionale ale acestei discipline universitare, studenţii vor putea dispune de analiza noţiunilor şi conceptelor de bază în domeniul respectiv.

În ansamblu, se evidenţiază patru categorii principale de investigare a acestui domeniu, inclusiv: 1) *Metoda tradiţională, multiarhivistică,* care presupune examinarea documentelor oficiale disponibile pentru reconstituirea relaţiilor dintre state, guverne, etc., ce are drept rezultat cronici echilibrate ale activităţilor diplomatice; 2) *Studierea politicii externe,* în care interesul cercetătorului se fixează asupra surselor documentare, fiind examinate presiunile sociale, economice şi politice exercitate direct sau indirect asupra politicienilor atunci când trebuie definită poziţia guvernului într-o problemă diplomatică, şi plecând de la premisa conexiunii indisolubile dintre afacerile externe şi cele interne; 3) *Perspectiva sistemică,* unde acţiunile diplomatice sînt analizate în termeni de tipare schimbătoare ale sistemului mondial de state şi alţi actori internaţionali, inclusiv – alianţe, strategii globale, imperialism, colonialism, relaţii economice ş.a., iar la nivel regional sunt descoperite subsisteme care dezvoltă reguli proprii; 4) *Perspectiva culturală sau intelectuală,* în care relaţiile internaţionale, de asemenea, sînt privite drept relaţii interculturale în întreaga sa complexitate.

Concomitent, din punctul de vedere al **metodelor de studiere**, precum şi cercetările relaţiilor internaţionale, în general, pot fi împărţite în „tradiţionale" şi „moderniste", inclusiv: *metodica tradiţională (*sau *istorico-discriptivă)* este reprezentată de lucrările politicienilor şi diplomaţilor, ale istoricienilor sau specialiştilor din domeniul relaţiilor internaţionale; *metodica modernistă (*sau *operaţional-aplicativă)* ce a apărut din combinarea istoriei, sociologiei, economiei, etc.

Astfel, studierea disciplinei enunţate presupune un şir de abordări şi metode de analiză. Datorită varietăţii de opinii a cercetătorilor, abordările cu referire la studierea relaţiilor internaţionale, în general, se multiplică.

Dezvoltarea metodelor teoretice de studiere a abordărilor istorico-diplomatice este un fenomen pozitiv care influenţează atât asupra nivelului de cunoaştele şi înţelegere a obiectului de studiu, cât şi nemijlocit asupra activităţilor diplomatice pe plan internaţional în care este antrenat statul.

Tradiţional, putem împărţi toate metodele în *trei grupe principale: general-ştiinţifice, analitice şi empirice.* În cadrul unei cercetări concrete diferite metode se completează una pe alta, trec în diferite stări şi sînt prezente în diferite proporţii. Cu toate acestea, în cadrul studierii relaţiilor internaţionale şi diplomatice principalele metode din întreg arsenalul de cercetare sînt: cea istorică, logistică, analiză şi sintenză, ş.a. Prevalează asemenea metode ca studierea documentelor şi analiza literaturii

tematice, content-analiza, invent-analiza, elaborarea hărţilor cognitive, etc. *Studierea documentelor* rămâne cea mai răspândită metodă ştiinţifică de investigare a relaţiilor internaţionale. *Content-analiza* reprezintă prin sine studierea sistematică a textului scris sau oral şi cu ajutorul ei sînt cercetate şi analizate documentele, acordurile şi tratatele internaţionale semnate şi ratificate. *Invent-analiza* este metoda de prelucrare a informaţiei activităţilor de politică externă şi se bazează pe cercetarea unor cazuri concrete, oferind diversă informaţie.

Sfârşitul epocii războiului rece şi a confruntării globale au stimulat apariţia unor noi publicaţii privind colaborarea dintre diferite ţări, ce reprezintă principala formă de interacţiune interstatală. În actualele condiţii benefice relaţiile diplomatice au devenit instrumentul stabil şi permanent al relaţiilor internaţionale. Tratativele diplomatice ocupă un loc prioritar în rezolvarea problemelor internaţionale, ele constuie instrumentul soluţionării, scopul final fiind stabilitatea şi pacea internaţională.

În calitate de studii de referinţă pentru investigarea problemei date pot servi *Metodologia ştiinţelor socio-umane*, volum coordonat de **Serge Moscovici** si **Fabrice Buschini** (originalul fiind scris în franceză, 2003) [5]. Cu această ocazie sînt de remarcat şi lucrările altor autori, care au încercat să pună accentul pe diverse aspecte ale acestei probleme complexe, ş.a. [5, 6]. Printre alte investigaţii originale se evidenţiază în acest context studiul *Abordarea calitativă a socio-umanului: concepte si metode; Întroducere în metodele calitative de investigare*, etc. [6], ce are un caracter pur metodologic şi o bibliografie vastă de 350 titluri, inclusiv - 261 fiind consacrate numai metodologiilor şi publicaţiilor tematice, începând cu anii 80.

Istoria la general şi ***istoria relaţiilor internaţionale***, în special, a fost elaborată şi definită de clasicii istoriografiei naţionale drept ştiinţa socio-umanistă, ce constituie *"expunerea sistematică, fără scopuri străine de dînsa, a faptelor, de orice natură, dobîndite metodic, prin care s-a manifestat, indiferent de loc şi timp, activitatea omenirii"*. Extrem de considerabil a fost meritul marelui istoric **Nicolae Iorga,** care considera drept cea mai responsabilă misiune a istoricului *"aflarea adevărului"*. Baza teoretico-metodologică a relaţiilor internaţionale se conţine, de asemenea, în operele lui **Francois Callieres, Julles Cambon, Harold Nicolson, Ernest Satow, Henry Kissinger** şi altor autori occidentali consacraţi în domeniu.

Pe parcursul ultimului deceniu şi-a adus aportul la investigarea relaţiilor internaţionale cunoscutul specialist ***S. Nazaria***, care a publicat diverse monografii tematice privind istoria sistemelor internaţionale în epoca războaielor mondiale (aa.1914-1945),istoria relaţiilor internaţionale şi a politicii externe a marilor puteri la etapa contemporană (în limbile maternă şi rusă), etc. De comun cu doctorul în istorie V.Stepaniuc a editat monografia *Problema Basarabiei şi interpretările ei în istoriografie: De la aparaţie la Tratatele de la Paris (1917-1947)*, care *„reprezintă o încercare de analiză istoriografică şi istorico-politologică a problemei basarabene în contextul relaţiilor internaţionale din epoca războaielor mondiale"* [12, P. 4].

Sursele istoriei relaţiilor internaţionale, în baza cărora se investighează acest domeniu în spaţiu şi timp, de-a lungul secolelor evoluţiei omenirii, *sînt extrem de variate, aducînd prin conţinutul lor un avantaj considerabil* asupra studierii trecutului diverselor aspecte ale problematicii abordate. Concomitent, însă în abundenţa surselor istorice şi, îndeosebi a celor contemporane, adeseori, se află şi pericolul unor erori de interpretare. De aceea, *depistarea, clasificarea, sistematizarea şi investigarea surselor istoriei relaţiilor internaţionale, inclusiv interpretarea informaţiei ce o conţin, reprezintă un proces extrem de responsabil şi de durată.* Diverse valenţe teoretico-metodologice conţine studiul colectiv - *Serviciul diplomatic: teoria şi practica*, elaborat de către profesorii de la FRIŞPA [7].

Astfel, *în context ştiinţific şi metodico-didactic, după forma şi conţinutul său, relaţiile internaţionale sînt o disciplină a secolului XX,* care au luat o dezvoltare ascendentă, îndeosebi după Primul Război Mondial şi au cunoscut o evoluţie spectaculoasă mai cu seamă după cea de-a doua conflagraţie universală. Astfel, primele catedre de relaţii internaţionale au luat fiinţă după Primul Război Mondial, din dorinţa de a se evita o asemenea tragedie. Principala preocupare a relaţiilor internaţionale era de a se evita războiul. *Disciplinele de bază sînt dreptul, filosofia, istoria universală, iar relaţiile internaţionale întotdeauna trebuiau să se bazeze pe ştiinţele sociale* şi să-şi poată construi explicaţiile respective. Într-o a doua etapă, relaţiile internaţionale au fost înţelese *ca interacţiunile reciproce interstatale, sau ca studiul relaţiilor externe dintre ele.* Însă nu trebuie ignorat faptul că acestea sînt influenţate, mai ales din punct de vedere economic, de deciziile interne ale ţărilor lumii, în condiţiile globalizării accentuate din ultimele decenii. La etapa actuală, ***relaţiile internaţionale constituie o problematică vastă, deoarece nu se limitează doar la sfera acţiunilor statului, ci privesc toate tipurile de activităţi umane:*** fluxurile migratoare, printre care turismul, raporturile culturale, activităţile economice etc.

Curentele transnaţionale, de asemenea, joacă un rol mare în acest domeniu. După anul 1945, relaţiile internaţionale au cunoscut o dezvoltare excepţională, ca efect al mondializării schimburilor şi comunicaţiilor. Astfel, subiectul abordat este de prea mari dimensiuni pentru a putea fi surprins în integralitatea sa, motiv pentru care aspectele politice în literatura istorică generală şi cea de specialitate sunt abordate cu prioritate, actorii principali fiind statele şi organizaţiile guvernamentale. De aici rezultă şi eterogenitatea marilor perioade istorice, care îi *conferă specificitatea problemei abordate în istoria umanităţii.*

Rezumând cele expuse mai sus, putem conchide faptul că *direcţiile principale de cercetare* în cadrul investigării teoriei şi metodologiei analizei fenomenelor principale din sistemul internaţional la diferite etape istorice au fost evidenţiate de savanţii doctrinari în publicaţiile tematice existente. În concluzie vom afirma că în studiul problemelor abordate au fost întreprinse încercări de elaborare a unei analize sistemice, fiind astfel prezentă existenţa unor fundamente teoretice a analizei problemei abordate.

Analiza teoretică a principalelor concepte şi a aplicabilităţii lor ne permite estimarea ulterioară a rolului şi locului lor pe arena internaţională.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Arătaţi trăsăturile caracteristice şi proiectaţi abordările principale teoretico-metodologice de analiză în studierea istoriei relaţiilor interstatale.
2. Determinaţi direcţiile principale de cercetare a formele şi metodele investigaţionale din cadrul studierii istoriei, teoriei şi practicii relaţiilor internaţionale.
3. Relataţi despre abordările conceptuale ale relaţiilor internaţionale în spaţiu şi timp, precum şi ale principalelor probleme diplomatice.
4. Identificaţi formele şi metodele moderne de investigare a tematicii istoriei sistemelor internaţionale.
5. Evaluaţi importanţa procesului de consolidare a sistemelor internaţionale la diferite etape istorice.

Tematica pentru lucrul individual/cercetării în grup:

1. Priorităţile cercetărilor istorico-politologice în cadrul pregătirii comunicărilor şi referatelor în tematica relaţiilor internaţionale şi diplomatice.
2. Elaborarea şi prezentarea unei recenzii la publicaţiile tematice actuale domeniului respectiv.
3. Metodica efectuării unei investigaţii analitice privind problemele actuale ale sistemului internaţional.
4. Prezentarea analitico-informaţională a etapelor principale ale evoluţiei istorice a relaţiilor internaţionale.
5. Investigaţi procesul corelării cerinţelor moderne ale conceptelor şi doctrinelor politice în domeniul abordat.

Bibliografie:

1. Morgenthau Hans J. *Politica între naţiuni. Lupta pentru putere şi lupta pentru pace.* Iaşi: Polirom, 2007, 736 p.
2. Maliţa M. *Jocuri pe şcena lumii: conflicte, negocieri, diplomaţie*. Bucureşti: C.H. Beck, 2007, 362 p.
3. Beniuc V., Cujbă Daniela. *Semnificaţia conceptului de relaţii internaţionale. //Analele ştiinţifice ale USM*, voI. II, Chişinău, 2000, 262 p.
4. *Concepte şi metodologii în studiul relaţiilor internaţionale,* coordonator M. Timofte. Iaşi, Antheros, 1998.
5. A se vedea: *Metodologia ştiinţelor socio-umane*. Coordonatori S.Moscovici si F. Buschini. Iasi, Polirom, 2007; Deutsch K.W. *Analiza relaţiilor internaţionale*. Ch.: Tehnica–Info, 2006, 220 p.; Lawson S. *Relaţii Internaţionale. O scurtă introducere.* Cluj-Napoca: CA Publishing, 2010, 202 p., etc.
6. A se vedea: Guzzini Stefano. *Realism şi relaţii internaţionale*. Iaşi: Institutul European, 2000. 472 p.; Burian A. *Introducere în practica diplomatică şi procedura internaţională*.

Chişinău, „Cartier”, 2000, 181 p.; Griffiths Martin. *Relaţii internaţionale: şcoli, curente, gonditori*. B., Ed. Ziua, 2003, 439 p. etc.
7. Beniuc V., Rusnac Gh. *Diplomaţia şi conceptele ei de bază.* Chişinău: Arc, 1998, 236 p.
8. Teosa Valentina, Ciobu E., Vasilescu Gr. *Serviciul diplomatic: teoria şi practica.* FRIŞPA USM, Chişinău, 2011, 390 p.
9. Roman A., Sacovici V. *Globalistica.* Manual pentru instituţiile de învăţământ superior şi postuniversitar. Chişinău: AAP, 2009, 496 p.
10. Xenopol A.D. *Principiile fundamentale ale istoriei*, Iaşi, 1900; Iorga N. *Eseuri despre sinteza istoriei lumii,* on 2 volume, Bucureşti, 2001, etc.
11. *Relaţiile internaţionale – domeniu specific de activitate intelectuală. Contribuţia instituţiilor de profil.* Mater. Conf. Internaţ., 2 aprilie 2013. Chişinău, Tipogr. Print-Caro, 2012, 446 p.
12. Nazaria S. *O istorie contra miturilor: Relaţiile internaţionale în epoca războaielor mondiale (1914-1945).* Chişinău, 2012; Nazaria S. Istoria relaţiilor internaţionale în epoca contemporană. Partea I. 1918-1939. Chişinău, 1999; История международных отношейий и врешней политики великих держав в новейшее время. Кишинев, 2007.; Nazaria S., Stepaniuc V. *Problema Basarabiei şi interpretările ei în istoriografie: De la aparaţie la Tratatele de la Paris (1917-1947).* Chişinău, FEP Tipografia Centrală, 2010, 392 p.

TEORIA ŞI PRACTICA NEGOCIERILOR DIPLOMATICE

ROTARU Veronica,
doctor în ştiinţe politice, lector superior

This article examines the historiography, theoretical and conceptual bases and methodology of theory and practice of diplomatic negotiations. The end of the Cold War and the global confrontation stimulated the appearance of new ideas in this field: diplomatic negotiations have become the primary form of interaction between states. Historiographic, theoretical and methodological analysis of diplomatic negotiations enable us to estimate their role and place on the international arena, as factors able to maintain a favorable climate in which cooperation and mutual aid for peaceful purposes dominate. It is mentioned that the evolution of international relations caused the continuing growth of the role of diplomatic negotiations as a method of settlement of the various problems between states. It is underlined that efficient development of diplomatic negotiations is a complex problem due to the important role of communication and professionalism. Also, is mentioned that the failure or ignorance of this mechanism presents serious threats for international peace and security. That is why, is more effective to create a climate of confidence, that predispose certain parties to negotiate divergences, than to use military force. As well, is stated that diplomatic negotiations have a major role in international problems resolution as they are the main instrument of stability and international peace.

Cuvinte cheie: negociere, negocieri diplomatice, comunicare, strategii, tehnici, prenegociere, negociere propriu-zisă, postnegociere, diferend.

Introducere. Conceptualizarea metodică a cursului

Cursul *Teoria şi practica negocierilor diplomatice* este conceput ca un studiu cu caracter teoretico-practic, necesitatea studierii căruia este determinat de dorinţa de a completa cunoştinţele studenţilor cu concepţii teoretice şi exemple din practica desfăşurării negocierilor diplomatice, activitatea, legată nemijlocit de principiile, mijloacele şi posibilităţile de soluţionare paşnică a disputelor şi divergenţelor. Cursul va contribui la formarea unui tablou integru asupra activităţii practice diplomatice.

Actualitatea cursului este cauzată de faptul că studenţii care se specializează în relaţii internaţionale, se vor familiariza şi vor însuşi mai aprofundat funcţiile, tipurile şi componentele negocierilor diplomatice şi practica organizării, şi pregătirii acestora, întelegerea diferitor comportamente etice şi non-etice, în acest context. Cursul implică însuşirea de cunoştinţe despre principiile de bază ale negocierilor diplomatice, erorile în negociere şi evitarea acestora; dezvoltarea unor aptitudini interactive şi capacitatea de a comunica eficient verbal şi non-verbal; familiarizarea cu strategiile, tacticile şi tehnicile de negociere şi stimularea unor abilităţi practice; însuşirea stilurilor naţionale de negociere şi particularităţilor interculturale, presupuse de negocierile diplomatice, de asemenea, cunoaşterea principiilor şi normelor morale atât în procesul de negociere,

în particular, cât şi în activitatea diplomatică, în general.

Scopul cursului este cultivarea în conştiinţa studenţilor a conceptului de negociere diplomatică, formarea unor abilităţi de negociator şi familiarizarea cu unele aspecte ale deontologiei profesionale în acest domeniu.

Cursul Teoria şi practica negocierilor diplomatice contribuie la dezvoltarea următoarelor c*ompetenţe:* cultivarea sentimentului demnităţii în stabilirea relaţiilor interpersonale la nivelul colectivului profesional, comunităţii naţionale sau internaţionale; manifestarea toleranţei în comunicarea cu persoanele din alte domenii de activitate; respectarea deontologiei profesionale în polemica cu colegii de breaslă; demonstrarea aptitudinilor de munca în echipă; cunoaşterea fundamentelor teoretice în domeniul negocierilor diplomatice; aplicarea cunoştinţelor teoretice la găsirea soluţiilor unor probleme practice în cadrul negocierilor diplomatice; pronosticarea perspectivelor de soluţionare a conflictelor internaţionale prin prisma negocierilor diplomatice; elaborarea unor scenarii de negocieri diplomatice; proiectarea şi inventarea noilor procedee de organizare a negocierilor diplomatice.

Obiectivele generale ale cursului, conform curriculumului, *la nivel de cunoaştere şi înţelegere* prevăd ca studenţii: să reproducă termenii şi categoriile de bază ale disciplinii; să explice esenţa şi conţinutul negocierilor diplomatice; să cunoască diverse noţiuni ale negocierilor diplomatice; să relateze despre teoria negocierilor diplomatice; să interpreteze noţiunile negocierilor diplomatice; să recunoască structura procesului de negociere; să explice funcţiile fundamentale ale negocierilor diplomatice; să caracterizeze tipurile de negocieri; să descrie evoluţia istorică a negocierilor diplomatice; să cunoască principiile generale ale negocierilor diplomatice**.** *La nivel de aplicare:* să aprecieze rolul negocierilor diplomatice în relaţiile internaţionale; să stabilească corelaţia dintre conflictele internaţionale şi tipurile de negocieri; să compare strategiile şi tacticele de negocieri diplomatice; să determine factorii care influenţează procesul de negocieri diplomatice; să stabilească modelul de conduită profesională în contextul activtăţii diplomatice; să demonstreze exemple de stiluri naţionale de negocieri diplomatice; să determine diferenţa dintre tipurile de informaţii în negocierile diplomatice; să diferenţieze principiile polemicii în negocierile diplomatice; să descrie particularităţile stratagemelor de negocieri diplomatice.

La nivel de integrare: să demonstreze impactul tipurilor de negociere în soluţionarea diferendelor internaţionale; să abordeze negocierea ca dimensiune necesară dezvoltării relaţiilor internaţionale; să efectueze analize comparative a tipurilor de negociere din istorie şi contemporaneitate; să propună modele de negocieri diplomatice în soluţionarea diferendelor; să evalueze rolul strategiilor de negociere în soluţionarea diferendului transnistrean; să argumenteze rolul eticii diplomatice în luarea deciziilor în procesul de negocieri; să evidenţieze impactul factorului forţă în negocierile diplomatice; să formuleze propuneri de organizare a negocierilor

diplomatice privind soluţionarea diferendului transnistrian; să proiecteze scenarii de negocieri diplomatice etc.

Lucrul individual presupune produsul preconizat: recenzia unui studiu teoretic sau monografii, referatul, cercetarea şi comunicarea individuală, studiul de caz sau comparat, prezentarea vizuală /PPT, fiind definitivate strategiile şi formele de realizare a acestuia: studiul bibliografic, elaborarea tabelelor comparative, prezentarea analitico – informaţională a investigaţiei, elaborarea schemelor etc.

Tematica pentru lucrul individual sau în grup, mese rotunde etc. este orientată spre dezvoltarea capacităţilor de cercetare teoretică, abilităţilor analitice şi aplicative, necesare pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice din programul ulterior al studiilor universitare, precum şi a celor actuale pentru viitorii experţi şi funcţionari diplomatici în relaţiile internaţionale.

În continuare, propunem cititorilor lecţia cu denumirea „**Istoriografia şi bazele teoretico-metodologice ale studiului disciplinei TEORIA ŞI PRACTICA NEGOCIERILOR DIPLOMATICE“ din curriculum universitar la specialitatea relaţii internaţionale** care prezintă istoria şi situaţia din domeniul de cercetare a obiectului de studiu, având drept *scop* formarea *competenţilor generale* de a lucra cu sursele teoretice, de a dezvolta abilităţile analitice şi de orienta pe studenţi spre gândirea critică în cadrul procesului de studiu teoretic. Totodată, lecţia prezentată va contribui la formarea *competenţelor specifice*, printre care menţionăm: însuşirea limbajului profesional, cunoaşterea cercetărilor teoretice de bază din cadrul cursului respectiv, evaluarea nivelului de cercetare şi a specificului abordărilor teoretice în operele autorior studiaţi. Importanţa acestei lecţii este justificată de necesitatea de a pregăti studenţii pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice ulterioare sub forma tezei de an şi a tezei de licenţă, conştientizarea rolului şi locului acestora în pregătirea profesională şi curriculumul universitar la specialiatea Relaţii Internaţionale. Orientându-se spre aceste *finalităţi* pentru studiu, în lecţia propusă sunt formulate *următoarele obiective*: de a prezenta viziunea complexă şi multiaspectuală a istoriografiei, de a determina bazele teoretico-conceptuale ale negocierilor diplomatice şi de a evalua metodologia cercetării negocierilor diplomatice.

Formarea competenţelor în domeniu, realizarea scopului şi obiectivelor cursului, evaluarea rezultatelor studenţilor se vor efectua prin intermediul orelor de curs şi seminar la disciplina Teoria şi practica negocierilor. Totodată, pregătirea studenţilor şi formarea abilităţilor lor va avea loc şi prin plasarea materialelor teoretice şi cerinţelor practice pe platforma Moodle.

1. ***Istoriografia cercetării negocierilor diplomatice***
2. ***Bazele teoretico-conceptuale ale negocierilor diplomatice***
3. ***Metodologia investigării negocierilor diplomatice***

1. Istoriografia cercetării negocierilor diplomatice

Evoluţia relaţiilor internaţionale a determinat creşterea continuă a rolului negocierilor, ca mijloc de reglementare a celor mai diverse probleme ale raporturilor dintre state, de dezvoltare a cooperării internaţionale. Iniţial, negocierile aveau un caracter economico-comercial, care, pe parcursul evoluţiilor istorice a fost practicată de state în scopul evitării disputelor şi a aplanării conflictelor cauzate de pretenţia la un singur bun greu divizibil – suveranitate, dominaţie, teritoriu – care acordă întâietate negocierilor ca mijloace de continuare a războaielor la masa tratativelor. [6, p. 119] În asemenea condiţii, apare o nouă categorie a negocierilor, şi anume negocierile diplomatice. Pentru a elucida gradul de investigare a problemei în cauză, a fost supus analizei un şir întreg de materiale teoretice. Studierea profundă a lucrărilor, în sfera dată, arată că cercetarea acestei tematici nu numai că este actuală, dar şi necesară, deoarece negocierile constituie unul din cele mai preţioase atribute ale vieţii cotidiene, o activitate diplomatică fundamentală şi un compartiment important în ceea ce priveşte menţinerea relaţiilor paşnice dintre state. Primele reflecţii despre negocieri se atestă în memoriile scrise de diplomaţi, care au încercat să-şi valorifice experienţa în domeniul repectiv. Această tradiţie se menţine până acum. Lucrarea lui *H. Kissinger „Diplomaţia" şi* a lui *A. Plantey „La negotiation internationale"* reprezintă un interes deosebit atât pentru politicienii de carieră, cât şi pentru cei care sunt preocupaţi de tehnologia realizării unor negocieri.

De fapt, literatura care abordează procesul de negociere poate fi divizată convenţional în patru grupe principale. La cea dintâi grupă se referă cercetările general-teoretice, în care autorii încearcă să identifice abordările conceptuale şi legităţile teoretice de desfăşurare a negocierilor, în general. Astfel, *J. Curry, J. M. Maliţa, V. Kremeniuk, C. Crăciun etc.* tratează problematica negocierilor, îndeosebi, din punct de vedere teoretic. Autorii în investigaţiile lor, se referă la abordările conceptuale ale negocierilor şi ale negocierilor diplomatice, studiază caracteristicile negocierilor, examinează tipurile de negocieri insistând asupra necesităţii de eficientizare a procesului de negocieri. A doua grupă este reprezentată de lucrările unor astfel de cercetători ca: *R. Fisher, Hiltrop şi S. Udall, F. Frant, B. Scott, C. Mireanu*. Ele pot fi numite „ghiduri de acţiune", ce conţin sfaturi concrete, culegeri de tehnici şi tactici de negocieri. Ei consideră negocierea o activitate obişnuită, în acelaşi timp, esenţială în rezolvarea multiplelor probleme cu care se confruntă indivizii, organizaţiile, statele etc. A treia grupă include investigaţii din domeniul teoriei jocurilor. Această direcţie este elaborată, în special, de matematicieni şi economişti, având ca scop încercarea de a crea modele matematice de negociere, în aşa fel de a prognoza rezultatele acestora. Lucrarea de referinţă a lui *J. Neumann şi O. Morgenstern „Theory of Games and Economic Behaviour"* a propus o analiză a procesului de negociere prin practica teoriei jocurilor. În cele din urmă, a patra grupă se remarcă prin lucrările care studiază principiile şi aspectele psihologice ale relaţiilor

dintre negociatori (psihologia comunicării). Aşadar, comunicarea în domeniul negocierilor diplomatice presupune obiective pragmatice şi decizii constructive, precum şi pregătirea psihologică a fiecăruia dintre parteneri pentru un comportament adecvat. Cercetătorii *Ş. Boncu, Ş. Prutianu, E. Melibruda, L.Terentii* au tratat negocierile ca o activitate legată de particularităţile psihologice ale oamenilor, ceea ce influenţează formarea modului de comportament. Ei pledează pentru ideea: pentru a reuşi în cadrul negocierilor, este necesar a cunoaşte trăsăturile psihologice şi aplicarea metodelor psihologice, care sunt deosebit de importante, mai ales pentru specialiştii din domeniile ce prevăd contacte „de la om la om".

Astfel, printre autorii occidentali, preocupaţi de domeniul negocierilor, îl putem menţiona pe *B. Scott.* [7] El investighează modul în care se pot obţine negocieri creative între părţile implicate, utilizând tactici care vor conduce negocierile la o înţelegere benefică tuturor. B. Scott prezintă instrumentele necesare unei negocieri avantajoase. Autorul descrie succinct stilurile de negociere existente şi modul în care trebuie să acţioneze echipele de negociatori, managementul negociatorilor şi strategiile ce trebuie urmărite în cadrul negocierilor. În această lucrare, B. Scott oferă instrumentele teoretice, mai ales cele practice, necesare oricărei persoane care doreşte să obţină performanţe relevante în viaţa de zi cu zi sau în meseria de negociator. *H. Souni, în lucrarea* indicată [8], încearcă să explice întregul proces de negociere, evidenţiind rolul comunicării interumane. Pornind de la cele patru tipuri de negociatori (cooperant, afectiv, conflictual şi demagog), cercetătorul reuşeşte să identifice circa 16 tipuri de negocieri în care ne-am putea afla, în funcţie de personalitatea noastră şi personalitatea „adversarului". Autorul ajunge la concluzia că manipularea în negocieri este, aşa, cum, de altfel, reiese din titlu, scrisă nu atât pentru cei ce vor să realizeze o tranzacţie, dezvoltând o relaţie de tip câştig-câştig, ci pentru cei ce vor sa-şi vadă partenerul de negocieri îngenunchiat. Şi, cel puţin în plan teoretic, cartea reuşeşte să explice modul în care s-ar putea face acest lucru. El atenţionează asupra faptului că dacă vrei să fii un negociator bun şi nu vrei să te laşi manipulat, să-ţi foloseşti mintea pentru a obţine o judecată independentă.

Cercetătorii *J. Hiltrop şi S. Udall* [5], analizează atât tehnicile negocierii în cadrul unui grup, cât şi în cel al mai multor grupuri, de asemenea, şi al celor interculturale, oferind o varietate de soluţii, pentru a îmbunătăţi procesului de negociere. *T. Dunk,* în articolul său *„Persuasion and negotiation: How to train friends to influence people"*, relatează despre faptul cât este de uşor să influenţezi oamenii în direcţia dorită, când ştii să negociezi cu ei. Din punctul lui de vedere, negocierea echivalează cu influenţarea şi deci, negocierea implică şi se încheie cu exercitarea unei influenţe asupra partenereului. *W. Ury,* în lucrarea sa [11], încearcă să ne prezinte modele, mai rar înâlnite în soluţionarea conflictelor internaţionale, dar care au avut un succes remarcabil pe parcurs. Lucrarea sa urmează cinci paşi, de aici putem menţiona faptul că W. Ury adoptă stiluri subtanţiale de comunicare, pentru a indica, spre final, situaţii şi anumite elemente care induc părţile în eroare, evitând mai multe concesii din

partea sa. Aici, cercetătorul oferă o strategie de progres, creată special pentru a transforma adversarii participanţi la negociere în parteneri, beneficiind, pe seama lor. Principalele sfaturi pe care el le dă cititorilor sunt: păstraţi controlul sub presiune; potoliţi-vă mânia şi ostilitatea; aflaţi ce vrea cu adevărat partea adversă; nu recurgeţi la trucuri murdare; folosiţi puterea de a readuce cealaltă parte la masa de tratative; ajungeţi la acorduri care corespund necesităţilor ambelor părţi.

Tema negocierilor este abordată de către cercetătorii din România. Astfel, savantul *M. Maliţa* [6] conchide că negocierile sunt la ordinea zilei în viaţa internaţională. Autorul prezintă negocierile, sub aspect teoretic, ca funcţie esenţială a diplomaţiei şi consideră că o negociere va avea randament maxim, atunci când va fi explorată pe cale teoretică. Totodata, autorul are convingerea că negocierea este pe cale de a depăşi stadiul empiric, în care se bazează exclusiv pe calităţile personale ale negociatorului. De asemenea, M. Maliţa relevă definiţia negocierilor din perspectiva dreptului internaţional ca fiind unul din mijloacele de soluţionare paşnică a diferendelor, menţionat în Carta Naţiunilor Unite, alături de mediere, comisii de anchetă, conciliere, arbitraj, soluţionare judiciară sau alte mijloace la alegere. *R. Constantinescu-Ştefănel, în cartea sa* [3], recomandă tinerilor ce se află în situaţia de a purta negocieri interculturale, să posede cunoştinţele teoretice şi practice esenţiale, de care e nevoie, pentru a-şi înfăptui misiunea până la capăt. Autoarea ajunge la concluzia că negocierea are drept obiectiv principal realizarea unui acord de voinţă, a unui consens şi nu printr-o victorie. Ea menţionează că în negociere există parteneri, dar nu adversari, cu care trebuie să avem o comunicare eficientă. Ambii parteneri urmează să încheie procesul de negociere în aşa mod, încât să se creeze impresia că au realizat maximul posibil din ce şi-au propus. Lucrarea oferă o bază teoretică şi practică bine documentată asupra domeniului, principiilor, tipurilor, limbajului, fazelor, tehnicilor negocierii. La fel, sunt prezentate atât modele de negociere specifice diferitelor culturi, cât şi mostre şi stiluri de negociere.

Pentru investigarea temei în cauză, s-a utilizat ideile valoroase, incluse în studiile savanţilor din Federaţia Rusă. Astfel, *V. Kremeniuk* [13], în cercetarea sa, atenţionează asupra faptului că, deşi există multe lucrări referitoare la problema negocierilor internaţionale, ele sunt doar pentru cititorul occidental. Încă o problemă ar fi constituirea procesului de negociere, formarea unui spaţiu de negociere unic, care nu ar izola statele, ci ar înlătura confruntarea ideologică dintre Est si Vest. *V. Kremeniuk* consideră că toate aceste procese au un rol aparte anume acum, când procesele globalizării devin inevitabile şi tot mai extinse. *I. Lucaşiuk* [14], în lucrarea sa, analizează particularităţile negocierilor diplomatice drept principala metodă diplomatică de interacţiune între state. El concluzionează că negocierea este unul dintre instrumentele diplomatice, deoarece diplomaţia, într-o oarecare măsură, constituie, prin esenţa sa, un proces de comunicare între reprezentanţii statelor, cu scopul de a face un schimb de informaţii, de a avea înţelegeri reciproce, de a exclude orice bariere în calea unei cooperări şi de a lua unele decizii comune. Scopul

negocierilor diplomatice e să înlăture neînţelegerile ce apar dintre state, iar bilanţul negocierilor se reflectă sub diferite forme în actele oficiale.

Ceretătoarea *I. Vasilenko* [12] întreprinde o analiză prin prisma primelor modele de negocieri în cadrul unui conflict, care implică direct utilizarea tehnicilor, a tacticilor, a strategiilor ca contrabalansare a situaţiei problematice. Tot aici, se descriu diverse stiluri de negocieri, în dependenţă de cultură şi civilizaţie, în funcţie de parcursul istoric, bunăoară: stilul de negociere american, ca unul dintre cele mai performante şi mai răspândite, la nivel de dialog internaţional, datorită profesionalismului solicitat, sau cel britanic, care este predispus spre concesie, stilul statelor arabe, deseori, fiind caracterizat prin lipsa simţului de precizie şi tacticism, fiindcă, în viziunea musulmanilor, timpul nu are limite, motive, pentru care părţile arabe, incluse în procesul de negociere, îşi permit foarte des să întârzie, etc. Nu se poate trece cu vederea că autorul a descris şi stilul rus de negociere, prezentându-i ca buni negociatori şi care nu cedează de multe ori. Autorul I.Vasilenco, de asemenea, a elaborat noţiunea de negociere politică, considerând-o o „artă de elaborare a stratagemelor", de aici analizând partea vestică şi estică prin prisma politicului.

Problematica negocierilor, la fel, este abordată şi de către savanţi din Republica Moldova. Cercetătoarea autohtonă *C. Crăciun* [4], în lucrarea sa, efectuază o analiză minuţioasă a conceptelor teoretice şi a aplicaţiilor practice, propuse de autorii occidentali, rapordându-le la realităţile Republicii Moldova. Autoarea a selectat doar paradigmele ce corespund atât situaţiei caracteristice societăţii civile din ţară, cât şi personalităţii conducătorului sau funcţionarului, adică celor ce sunt responsabili de luarea deciziilor. Cercetătorul *L. Terentii* [9] studiază particularităţile psihologice ale negocierilor diplomatice. În opinia lui, negocierile sunt un fenomen complex şi multilateral. Ele reprezintă activitatea oamenilor, legată de trăsăturile lor psihologice, ce acţionează asupra formării modelelor de comportament, a intereselor acestora, etc.

În secolul informaţional însă, procesul de negocieri trebuie privit dintr-un alt unghi de vedere. Aceasta este o ştiinţă, şi în acelaşii timp o artă. Arta de a purta negocieri, de a cunoaşte nuanţele psihologice şi folosirea acestor cunostinţe în practică, sunt necesare specialiştilor care activează în domenii ce presupun contacte interpersonale, de exemplu, diplomaţilor, politicilor, managerilor etc. Autorul, prin cerectările efectuate, în cadrul lucrării sale, demostrează că mulţi savanţi au adus o contribuţie importantă în teoria şi practica negocierilor şi concepţia fiecăruia dintre ei poate fi privită ca o abordare de sinestătătoare. L. Terentii descrie şi argumentează experienţa teoretică şi practică a dezvoltării procesului de negocieri, înclusiv şi cel diplomatic. Autorul nu insistă asupra faptului că metodele, propuse de el, sunt unicele pentru dezvoltarea procesului de negociere, El demonstrează cum acest proces evoluează în realitate.

Rezumând cele expuse *supra,* putem accentua faptul că *direcţiile principale de cercetare* în teoria şi practica negocierilor diplomatice sunt: analiza unor situaţii concrete, caracteristicile participanţilor la negocieri; structura, etapele şi rundele

negocierilor; strategiile, tacticile şi tehnicile utilizate în timpul negocierilor; organizarea şi procedura de realizare a negocierilor; medierea în cadrul negocierilor; particularităţile naţionale, stilurile de negociere; trăsăturile psihologice în comunicarea dintre participanţii la procesul de negociere.

2. Bazele teoretico-conceptuale ale negocierilor diplomatice

În ceea ce priveşte bazele teoretico- conceptuale ale temei în cauză, constatăm faptul că, în prezent, există un şir de definiţii ale negocierilor diplomatice. În dicţionarul de relaţii internaţionale, negocierea este definită ca un proces prin care actoii macropolitici interacţionează pentru a atinge un număr de scopuri reale. Conform acestei definiţii, se pot stabili cinci categorii analitice, atunci când se caută motive, pentru ca actorii să negocieze, în vederea obţinerii anumitor rezultate:

- Pentru a prelungi un acord ale căror efecte politico-juridice au fost modificate, suspendate sau aplanate.
- Cu scopul de a reglementa relaţiile astfel, precum doi actori restabilesc legăturile diplomatice.
- Pentru a înfăptui un acord de redistribuire, implicând situaţii în care părţile convin să schimbe un anumit statu-quo.
- Se referă la acordurile de inovare, la care se poate ajunge pentru a se stabili existenţa unor noi actori.
- Pot negocia de dragul negocierilor, adică cu scopul de a-şi crea o imagine, pe plan mondial.

În conceptia cercetătorului Ş. Pruteanu, negocierea diplomatică presupune orice formă de confruntare nearmată, prin care două sau mai multe părţi, cu interese şi poziţii contradictorii, dar complementare, urmăresc să ajungă la un aranjament reciproc avantajos, ai cărui termeni nu sunt cunoscuţi de la început. T. Georgescu menţionează că negocierile sunt un proces dinamic de ajustare, prin care două părţi, fiecare cu obiectivele sale, discută împreună, pentru a ajunge la un consens satisfăcător, pe baza intereselor comune. Similitudinile acestor noţiuni rezidă în faptul că procesul negocierilor diplomatice antrenează două sau mai multe părţi, care, în pofida intereselor proprii, ce, deseori, nu coincid, încearcă să descopere acele elemente comune care le-ar aduce beneficii tuturor.

În procesul complex de negocieri diplomatice există trei faze: cea a prenegocierilor, a stabilirii de contacte, urmate de discuţii şi de schimb de păreri, pentru ca părţile să-şi cunoască bine poziţiile şi să caute modalităţi de a le apropia, fără a urmări în mod hotărât soluţionarea lor; cea a negocierilor propriu-zise în care părţile se angajează să găsească o soluţie, voinţa politică fiind exprimată prin mijloace juridice pe care negocierile le oferă, pentru a ajunge la un acord; cea de-a treia este finalizarea şi semnărea acordului. Rezultatele unei negocieri depind nu numai de schimbul de informaţii, ci şi de interacţiunile de natură socială dintre părţile în cauză. În acest

proces, un rol major revine modului în care fiecare dintre părţi va înţelege rezolvarea problemelor abordate. Depăşirea impasului devine posibilă doar prin concesii reciproce, prin acceptarea compromisurilor ce favorizează apropierea punctelor de vedere.

Cercetătorul M. Maliţia, după o analiză a definiţiilor, elaborate de A. Lall, F.C. Ikle, R. Kauffman, ia drept punct de reper următoarea definiţie a negocierilor diplomatice: „sunt procese competitive, desfăşurate în cadrul unor convorbiri paşnice de către două sau mai multe părţi ce acceptă să urmărească împreună realizarea, în mod optim, şi sigur al unor obiective, fixate în cuprinsul unei soluţii explicite, agreate în comun". [6, p. 55]

C. Thuderoz crede că negocierile diplomatice constituie o artă morală, care posedă nu doar virtuţi de integrare, de reglare sau de eficacitate, ci este un exerciţiu democratic fundamental de definire colectivă a unui viitor comun. În opinia cercetătorului H. Cohen, negocierea este un domeniu de cunoaştere şi eforturi care se concentrează asupra câştigării favorii persoanelor de la care vrem anumite lucruri. [2, p. 9] El menţionează că în fiecare negociere sunt prezente trei elemente cruciale: informaţia, timpul şi puterea. Anume ţinând cont de acestea, se pot căpăta rezultate excelente. Examinând definiţiile autorilor străini, constatăm că în definirea negocierilor diplomatice ei acordă atenţie nu doar negocierilor pe orizontală, adică dintre două sau mai multe părţi, ci şi pe verticală, pentru a putea indentifica elemente de comun acord şi între negociatori, deoarece bunele relaţii între membrii echipei pot duce la satisfacerea mutuală a intereselor dintre părţi.

Negocierile diplomatice, în conceptia lui L. Terentii, reprezintă abordarea practico-ştiinţifică, capabilă să asigure penetrarea civilizată în viaţa afacerilor; un proces de găsire a unui compromis între persoane cu interese distincte; un instrument alcătuit de omenire pentru soluţionarea conflictelor, reglementarea problemelor controversate, dezvoltarea profesionalismului [9, p. 17].

În cadrul negocierilor părţile urmăresc scopuri bine definite:

- realizarea compromisului dintre acestea;
- stabilirea unor relaţii de parteneriat, indiferent de divergenţele asupra unei probleme comune existente;
- înţelegerea mai corectă a poziţiei adversarului, colectarea informaţiilor;
- preîntâmpinarea sau stoparea unui conflict armat;
- tendinţa de a demonstra comunităţii mondiale avantajul de reglementare a conflictului pe cale paşnică, chiar dacă în realitate poate fi invers.

Pe baza definiţiilor examinate, putem enumera trăsăturile principale ale negocierilor diplomatice:

a) reprezintă o interacţiune între două sau mai multe părţi;

b) obiectivul acestora este de ordin politico-diplomatic, în special, de soluţionare pe cale paşnică a diferendelor şi a litigiilor internaţionale;

c) se fac diverse concesii între părţi, cu scopul de-a stabili un consens;

d) sunt precedate de anumite acţiuni ce provoacă declanşarea acestora;

e) părţile trebuie să repecte un anumit formalism, să posede inteligenţă şi să tindă spre rezolvarea amiabilă a problemelor controversate.

Totuşi, este imposibil a cunoaşte întregul mecanism al procesului de negocieri şi a-l dirija, dacă nu există suficientă corectitudine în etape, şi anume:

1. Prenegocierea are ca punct de plecare prima discuţie sau comunicare, când ambii parteneri lasă să se înţeleagă că ar fi interesaţi în abordarea uneia sau a mai multor probleme. Ea cuprinde activitatea de pregătire şi organizare a negocierii prin culegerea de informaţii şi mai apoi, prelucrarea acestora, alegerea locului şi a momentului negocierii, avizarea şi aprobarea mandatului de negociere, organizarea şedinţelor de negocieri, a unor sedinţe de protocol etc. Această etapă se încheie atunci, când se consemnează oficial interesul părţilor în tratarea problemei în discuţie.

2. Negocierea propriu-zisă începe odată cu declararea oficială a interesului ce-l manifestă părţile în soluţionarea în comun a problemei, pentru a realiza unele obiective. Se concretizează în adoptarea unei înţelegeri, de cele mai multe ori în scris, ce prevăde măsurile care trebuie îndeplinite pentru atingerea obiectivului respectiv. Este etapa dialogului dintre părţile participante, ce se desfăşoară la masa tratativelor, fiecare parte cunoscând interesele faţă de obiectul negocierii. Acum se prezintă cereri şi se fac oferte, presupuneri, se aduc argumente, urmate de contraargumente, apare un schimb de concesii pentru a apropia poziţiile părţilor, se convine asupra unor soluţii de compromis, se semnează documente. Un bun negociator este acela care, la această etapă, dă dovadă de prezenţa de spirit, de clarviziune, de simţ al oportunităţii, pentru a sesiza corect momentul concluziei şi pentru a evita prelungirea inutilă a discuţiilor.

3. Postnegocierea începe în momentul adoptării înţelegerii, incluzând obiectivele ce vizează punerea în aplicare a prevederilor acesteia. În această fază, se vor rezolva probleme de genul: dificultăţi apărute în derularea contractului, necesitatea de a modifica, de a completa sau de a prelungi contractul, de reclamaţii, litigii.

Indiferent de modul în care este definit conceptul de negociere, de poziţia de abordare, o analiză pertinentă a acestuia trebuie sa se ia în considerare urmatoarele:

- Procesul de negociere este un fenomen social, ce presupune existenţa unei comunicări între oameni, în general, între cele doua părţi, în particular. Aceasta se întâmplă datorită faptului ca negocierea, fiind un proces efectuat de oameni, poarta amprenta distinctă a conduitei umane. De aceea, modul în care aceasta este percepută, reprezintă elementul principal, ce stă la baza teoriei negocierii. De fapt, acest comportament determină rezultatul negocierii, însă nu poate fi ignorat contextul social, în care acesta se desfasoară.
- Negocierea reprezintă un proces organizat, în care se doreste, pe cât este posibil, evitarea confruntărilor şi care presupune o permanentă competiţie. De regulă, negocierea are loc într-un cadru formal, pe baza unor proceduri şi tehnici specifice.

Chiar şi atunci când negocierea se produce în afara unui asemenea cadru, părţile trebuie sa respecte anumite cerinţe consacrate de ordin procedural şi deontologic;

- Negocierea este un proces cu finalitate exactă, ce prevede corespunderea intereselor. Are drept obiectiv realizarea unui acord de voinţă, a unui consens şi nu neaparat a unei victorii, ambii parteneri (şi nu adversari) trebuie să încheie negocierea cu sentimentul că au realizat maximul posibil din ce şi-au propus. Altfel spus, negocierea se consideră reuşită atunci, când toate parţile sunt câstigatoare sau cred că au învins. Aceasta înseamnă a-şi prezenta poziţia, în acelaşi timp a cunoaşte opinia celuilalt, a indica argumentele, da şi a ţine cont şi de contrargumente, a avea o judecată imparţială şi, în final, a găsi o soluţie acceptabilă pentru toţi cei implicaţi. Apreierea succesului în negociere este făcută, deci, de felul în care negocierile se încheie prin acordul de voinţa a participanţilor.

3. Metodologia cercetării negocierilor diplomatice

Din punctul de vedere al **metodelor de studiere**, cercetările procesului de negociere, ca şi cele ale relaţiilor internaţionale, în general, pot fi divizate în „tradiţionale" şi în „moderniste". Direcţia tradiţională (istorico-discriptivă) este reprezentată de lucrările politicienilor profesionişti şi ale diplomaţilor care, datorită activităţii lor, erau nevoiţi să poarte negocieri sau să urmărească desfăşurarea acestora, De asemenea, aici se înscriu şi studiile istoricilor sau specialiştilor în relaţii internaţionale. Direcţia modernistă (operaţional-aplicativă) a apărut odată cu combinarea unor ştiinţe ca sociologia, matematica, psihologia, economia. Desigur, fiecare dintre acestea îşi utilizează metodele proprii în cercetarea procesului de negociere.

Astfel, studierea negocierilor presupune, în acelaşi timp, un şir de abordări şi metode de analiză. Datorită diversităţii de opinii ale cercetătorilor, abordările cu referire la studierea relaţiilor internaţionale, în general, şi a negocierilor dintre state, în particular, se multiplică, însă cele mai importante rămân a fi: abordarea psihologică; abordarea tehnologică; abordarea metodologică. La rândul lor, fiecare dintre aceste abordări include diverse orientări mai mult sau mai puţin, independente.

Abordarea psihologică se dezvoltă în trei direcţii. Prima, în sens tradiţional, se bazează pe identificarea calităţilor proprii care sunt necesare negociatorului, respectiv diplomatului. Identificarea acestor însuşiri are un rol primordial, deoarece anume trăsăturile personale ajută la formarea unui model de negociator eficient, care să aibă succes în activitatea sa. Cea de a doua direcţie este parţial completată cu prima, însă se pune accentul pe analiza stilului naţional de negociere. Acest vector, de asemenea, joacă are un rol important în realizarea unui proces de negociere veritabil şi, într-un final, obţinerea unui consens convenabil ambelor părţi [15]. În sfârşit, cea de a treia direcţie se concentrează pe studiul influenţei normelor morale şi etice asupra comportamentului participanţilor la negocieri.

Abordarea tehnologică constituie o alternativă primei, în sens că se concentrează pe studierea şi analiza tehnologiei negocierilor. Aspectul psihologic este prezent mereu "în spatele scenei", deseori, fiind considerat ca unul secundar, pe când aspectul tehnologic drept unul care are un rol primordial. Abordarea tehnologică are două direcţii principale. Prima se asociază cu evoluţia teoriei jocului, care este în proces de universalizare. Teoria jocului este o metodă folosită pe larg în procesul de negociere, astfel încât, mereu una din părţi are un rol mai important, îşi impune punctul de vedere, iar altă parte este nevoită să cedeze, ca în teoria jocului. A doua direcţie se concentrează pe crearea metodelor eficiente de găsire a compromisurilor, încercând, în acest fel, să ofere metode de rezolvare a conflictului convenabile pentru toate părţile implicate.

Ambele abordări, în esenţă, se bazează pe studierea aspectelor individuale ale procesului de negociere, însă o imagine mai amplă a întregului proces de negociere o oferă *abordarea metodologică.* Această abordare este constituită din două direcţii importante, inductivă şi deductivă, care diferă în funcţie de subiect şi de metodele de învăţare. Direcţia inductivă se bazează pe aşa-numitul studiu de caz, adică cercetarea negocierilor specifice. Rezultatele sunt rezumate şi formulate într-un concept teoretic, ca o regulă, iar cercetătorii contribuie deductiv la rezolvarea problemei. Direcţia deductivă, în schimb, se bazează pe studierea empirică şi analiza cunoştinţelor teoretice [16].

Dezvoltarea metodelor teoretice de studiere a negocierilor este un factor pozitiv care influenţează atât asupra nivelului de cunoaştere şi înţelegere a obiectului de studiu, cât şi nemijlocit asupra negocierilor diplomatice, pe plan internaţional, în care este antrenat statul. Tradiţional, putem împărţi toate metodele în trei grupe principale: general-ştiinţifice, analitice şi empirice. Este necesar sa ţinem minte ca această clasificare este destul de convenţională. În cadrul unei cercetări concrete, diferite metode se completează una pe alta, trec una în alta, sunt prezente în diferite proporţii. Aşa dar, metodele ştiinţifice constituie un punct de plecare, baza disciplinii studiate. Cu toate acestea, în cadrul studierii negocierilor diplomatice pot fi omise unele metode de cercetare a relaţiilor internaţionale, aşa ca: istorică, logistică, analiză şi sinteză, deoarece importanţa lor pentru acest domeniu nu este primordială.

Astfel, metodele principale de cercetare a negocierilor diplomatice sunt următoarele: observarea, studierea documentelor, anchetarea şi intervievarea, analiza literaturii, content analiza, invent analiza, elaborarea hărţilor cognitive, modelarea jocurilor. *Observarea* ca metodă de cercetare presupune prezenţa subiectului de observare (participanţii la negocieri), obiectului de observare (procesul de negociere) şi mijloacelor de observare. Observarea poate fi nemijlocită (observatorul este intermediar în cadrul negocierilor), externă (cu ajutorul televiziunii, radioului, internetului) şi directă (observatorul este participant la negocieri). *Studierea documentelor* rămâne cea mai răspândită metodă de studiere a negocierilor. În primul

rând, pe cercetători îi interesează stenogramele negocierilor, documentele generale ale conferinţelor internaţionale.

Anchetarea şi intervievarea poate fi o varietate de observaţie indirectă (informaţia se acumulează cu ajutorul interviului sau anchetării). O cantitate mare de informaţie poate fi acumulată din memorii, mai ales, ale diplomaţilor. Importanţa acestui tip de sursă constă în faptul ca, uneori, în memorii se conţine informaţie care lipseşte în alte izvoare, deseori, în memorii se conţine descrierea unor sau altor tehnici şi tactici de desfăşurare a negocierilor. *Content analiza* reprezintă prin sine studierea sistematică a textului scris sau oral, cu fixarea celor mai frecvente fraze sau conţinuturi. Astfel, cu ajutorul acestei metode sunt cercetate şi analizate documentele, monografiile păstrate, precum şi informaţiile de tip verbal identificându-se cuvintele sau frazele folosite cel mai des, astfel, analizîndu-se procesul de negociere, metodele folosite şi rezultatul obţinut.

Invent analiza este metoda de prelucrare a informaţiei care arată cine vorbeşte sau face, în relaţia cu cine vorbeşte sau face şi când vorbeşte sau face. Sistematizarea şi prelucrarea datelor corespunzătoare are loc după următoarele criterii: 1. Subiectul – iniţiator (cine); 2. Contextul sau sfera problemei (ce); 3. Subiectul – ţintă (faţă de cine); 4. Data evenimentului (când). Această metodă se bazează pe cercetarea unor cazuri concrete, relaţia dintre participanţii la negocieri, cine a fost subiectul negocierilor, care a fost cauza, astfel, acumulându-se o bază de date completă care serveşte la elaborarea unor anumite concluzii vis-à-vis de cazul dat. Avantajul acestei metode constă în faptul că oferă multă informaţie, iar cercetătorul singur şi-o alege, în dependenţă de importanţă sau necesitatea ce apare în studierea unui proces de negociere.

Desfăşurarea eficientă a negocierilor diplomatice este, de fapt, o sarcină destul de complexă, fiind importantă comunicarea, profesionalismul, percepţia adecvată a situaţiei reale. Totuşi, eşecul acestui mecanism sau neglijarea lui comportă ameninţări grave la adresa păcii şi securităţii internaţionale, de aceea crearea unui climat de încredere care să predispună părţile la negocierea anumitor divergenţe este mai puţin costisitor decât recurgerea la forţa armată.

Relevarea esenţei conceptuale a negocierilor diplomatice permite efectuarea unei analize practice, cu suport teoretic a eficienţei acestor mijloace paşnice de soluţionare a conflictelor internaţionale. Din a doua jumătate a anilor '60, lucrările în domeniul negocierilor diplomatice au fost influenţate de două tentative destul de contradictorii. Pe de o parte, analiza problemei păcii, iar pe de alta, ideea „abordării de pe poziţiile de putere". Prima tendinţă a contribuit la crearea imaginii despre negocieri ca mijloc de soluţionare a conflictelor internaţionale şi păstrării păcii. A doua era direcţionată spre elaborarea căilor optime de a obţine avantaje în cadrul negocierilor.

Sfârşitul epocii războiului rece şi a confruntării globale au stimulat apariţia unor noi idei în domeniul negocierilor: negocierile diplomatice devin principala formă de interacţiune interstatală. Ele acţionează activ asupra scăderii progresive a rolului factorului militar; contribuie la creşterea volumului şi numărul contactelor între state.

Obiectul negocierilor dplomatice devin noi sfere ale interacţiunii internaţionale (ecologia, procesele social-politice, colaborarea tehnico-ştiinţifică etc.); creşte rolul de negociator a organizaţiilor internaţionale. La etapa actuală, negocierile diplomatice au devenit instrumentul stabil şi permanent al relaţiilor internaţionale.

În concluzie afirmăm că în studiul negocierilor diplomatice au fost întreprinse încercări de elaborare a unei analize sistemice, de înţelegere a acestora drept proces comun de luare a hotărârilor, de structurare a fiecărei faze în scopul evidenţierii specificului acţiunilor participanţilor în cadrul fiecăreia. Totuşi, în opinia noastră, nu ar fi corect să sustinem că astăzi există o teorie generală a negocierilor diplomatice. Argumentăm că putem vorbi despre existenţa unor fundamente teoretice a analizei şi purtării negocierilor. Aceasta nu înseamnă însă că negocierile nu ocupă un loc prioritar în rezolvarea problemelor internaţionale, ele constuie instrumentul soluţionării, scopul final fiind stabilitatea şi pacea internaţională. Analiza teoretică a principalelor concepte şi a aplicabilităţii lor ne permite estimarea ulterioară a rolului şi locului lor pe arena internaţională, ca factori capabili de a menţine un climat favorabil, în care să predomine cooperarea şi ajutorul mutual acordat în scopuri paşnice.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Determinaţi direcţiile principale de cercetare în cadrul teoriei negocierilor diplomatice.
2. Relataţi despre abordările conceptuale ale negocierilor diplomatice din evoluţia TRI.
3. Identificaţi trăsăturile negocierilor diplomatice.
4. Proiectaţi metodele de analiză în studierea negocierilor diplomatice.
5. Evaluaţi importanţa procesului de negociere în practica internaţională.

Tematica pentru lucru individual/cercetări în grup:

1. Pe baza cercetării istorico-politologice, pregătirea unei referat ştiinţific, privind tratativele diplomatice şi actele internaţionale negociate în cadrul lor.
2. Elaborarea şi prezentarea unei informaţii analitice, în formă de PPT, despre corelarea componentei obiective şi subiective în procesul de negocieri.
3. Proiectarea unui raportul de activitate al echipei de negociere şi prezentarea rezultatelor în formă de cercetare individuală.
4. Întocmirea unui tabel comparativ cu referire la clasificarea şi la tipurile principale de negocieri.
5. Efectuarea unei comunicări şi prezentarea analitico-informaţională a etapelor şi a mecanismelor procesului de negociere, în formă de PPT.

Bibliografie:

1. Bontea O. Negocierile – mijloace politico-diplomatice eficiente de rezolvare a diferendelor internaюionale. On: Revista Naţională de Drept: publicaţie periodică ştiinţifico-practică, 2006, nr.4, p.54-56.
2. Cohen H. Orice se poate negocia. Bucureşti: Colosseum. 1995. 290 p.
3. Constantinescu Ş. Techniques de communication dans la nйgociation. Bucureşti: ASE, 2009. 236 p.
4. Crăciun C. Teoria şi practica negocierilor. Chişinru: Prut International, 2002. 216 p.
5. Hiltrop J., Udall S. Arta negocierii: Procesul de negociere. Negocierea interpersonală. Cultura negociatorului. Greşeli comune. Bucureşti: Teora, 2000. 176 p.
6. Maliţa M. Jocuri pe şcena lumii: conflicte, negocieri, diplomaţie. Bucureşti: C.H. Beck, 2007. 362 p.
7. Scott B. Arta negocierilor. Bucureşti: Editura Tehnică, 1996. 152 p.
8. Souni H. Manipularea în negocieri. Bucureşti: Antet, 1998. 151 p.
9. Terentii L. Tratativele diplomatice şi particularităţile lor psihologice. Chişinău: ASEM, 2001. 204 p.
10. Constantinescu Ş. Techniques de communication dans la nйgociation. Bucureşti: ASE, 2009. 236 p.
11. Ury W. Getting Past No: Negotiating Your Way from Confrontation to Cooperation. New York: Bantam. 1993. 208 p.
12. Василенко И. Искусство международных переговоров. Москва: Экономика, 2011. 351 с.
13. Кременюк В. Новые иследования международных переговоров. В: Мировая экономика и международные отношения, 2001, №.12, с. 100-106.
14. Лукашук И. Дипломатические переговоры и принимаемые на них акты. Москва: Nota Bene, 2004. 144 с.
15. Цыганков П. Политическая социология международных отношений. Москва: Радикс, 1994. 238 с.
16. Шеретов С. Введение международных переговоров: Учебное пособие. Алматы: Данекер, 2004. 154 с.

PROTOCOLUL ŞI CEREMONIALUL DIPLOMATIC

ROTARU Veronica,
doctor în ştiinţe politice, lector superior

This lesson analyzes the historiography of research, the theoretical and conceptual aspects, the historical development, and the current significance of diplomatic protocol and ceremonial. The author shows the historical practice of the development of the International Relations determines the major role of the diplomatic protocol and ceremonial, whose failure can lead to serious political consequences. The diplomatic activity occupies, moreover, a key stand in the evolution and development of the state, both domestically and internationally. Diplomatic work is the lever or channel of communication between countries where diplomatic protocol and ceremonial acts as the instrument of this communication. The author notes that many diplomatic specialists try to find a rational answer to the question how diplomatic communication should proceed between states without damaging their prestige and dignity, the national tradition of each state, in order to conclude that the efficient way is the knowledge of principles and norms of the diplomatic protocol and ceremonial.

Cuvinte cheie: protocol diplomatic, ceremonial, diplomatic, etichetă diplomatică, comunicare diplomatică, norme protocolare.

Introducere. Conceptualizarea metodică a cursului

Cursul *Protocolul şi ceremonialul diplomatic* este conceput ca un studiu teoretico-aplicativ în domeniul diplomaţiei şi a relaţiilor internaţionale, destinat studenţilor, ce se interesează de aspectele practice ale protocolului şi cermonialului diplomatic, la etapa actuală. Comunicarea internaţională n-ar fi fost posibilă dacă toţi participanţii ei n-ar fi respectat principiile de bază ale protocolului şi ceremonialului diplomatic. Domeniul de aplicare al protocolului şi ceremonialului diplomatic este destul de variat. Nivelul de respectare ale acestora determină caracterul relaţiilor bilaterale dintre state, activitatea organizaţiilor internaţionale, desfăşurarea lucrărilor conferinţelor şi întrunirilor internaţionale.

Actualitatea cursului este cauzată de faptul că studenţii care se specializează în relaţii internaţionale, se vor familiariza şi vor însuşi mai aprofundat tematica practicii diplomatice şi procedurii internaţionale, în special, regulile şi normele necesare de întocmire a corespondenţei diplomatice, organizarea şi desfăşurarea vizitelor, recepţiilor şi întrevederilor diplomatice, ţinuta vestimentară de orice ocazie şi funcţionarea serviciului protocolar al Republicii Moldova. Cunoştinţele pe care le-ar obţine studenţii, le-ar servi ca reper în actul de umanizare a relaţiilor cu semenii săi, contribuind, astfel, la crearea unei societăţi cu adevărat democratice în care să predomine valorile general umane.

Scopul cursului este cultivarea în conştiinţa studenţilor a noţiunilor de protocol şi ceremonial diplomatic, formarea unor noi deprinderi legate de lumea protocolului, ceremonialului şi a bunelor maniere, şi familiarizarea cu unele aspecte, privind recunoaşterea şi respectarea unor principii şi regului protocolare, în contextul relaţiilor dintre state.

Disciplina *Protocolul şi ceremonialul diplomatic* contribuie la dezvoltarea următoarelor c*ompetenţe:* cultivarea sentimentului demnităţii în stabilirea relaţiilor interpersonale la nivelul colectivului profesional, comunităţii naţionale sau internaţionale; dezvoltarea abilităţilor decizionale; argumentarea propriei poziţii în luarea unei decizii profesionale; manifestarea toleranţei în comunicare cu persoanele din alte domenii de activitate; cunoaşterea fundamentelor teoretice în domeniul protocolului şi ceremonialului diplomatic; aplicarea cunoştinţelor teoretice la găsirea soluţiilor unor probleme practice în cadrul protocolului şi ceremonialului diplomatic; capacitatea de a insusi noi domenii ale protocolului şi ceremonialului diplomatic, prin studiul individual; pronosticarea perspectivelor de soluţionare a conflictelor internaţionale prin prisma protocolului şi ceremonialului diplomatic; demonstrarea importanţei regulilor de bază ale comportamentului şi etichetei diplomatice.

Obiectivele generale ale cursului, conform curriculumului, *la nivel de cunoaştere şi înţelegere* prevăd ca studenţii: sa determine obiectul de studiu al disciplinii; să distingă noţiunile de bază ale protocolului şi ceremonialului diplomatic; să identifice teoriile de bază ale protocolului şi ceremonialului diplomatic; să determine metodele de investigaţie ale protocolului şi ceremonialului diplomatic; să cunoască regulile de bază ale protocolului şi ceremonialului diplomatic; să poată asimila practica ceremoniilor oficiale cu caracter diplomatic. *La nivel de aplicare:* să utilizeze diferite forme de conduită adecvate protocolului şi ceremonialului diplomatic; să compare diferite metode de organizare a procedurilor protocolare; să stabilească procedura de înmânare a scrisorilor de acreditare; să clasifice tipurile de vizite diplomatice; să argumenteze necesitatea aplicării normelor protocolului, ceremonialului şi etichetei diplomatice. *La nivel de integrare:* să aprecieze importanţa protocolului, ceremonialului şi etichetei în activitatea diplomatică; să evalueze importanţa protocolului şi ceremonialului diplomatic diplomatice în relaţiile dintre state; să propună iniţiative de eficientizare a procedurii internaţionale prin intermediul normelor protocolare.

Lucrul individual presupune produsul preconizat: recenzia unui studiu teoretic sau monografii, referatul, cercetarea şi comunicarea individuală, studiul de caz sau comparat, prezentarea vizuală /PPT, fiind definitivate strategiile şi formele de realizare a acestuia: studiul bibliografic, elaborarea tabelelor comparative, prezentarea analitico – informaţională a investigaţiei, elaborarea schemelor etc.

Tematica pentru lucrul individual sau în grup, mese rotunde etc. este orientată spre dezvoltarea capacităţilor de cercetare teoretică, abilităţilor analitice şi aplicative, necesare pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice din programul ulterior al studiilor

universitare, precum şi a celor actuale pentru viitorii experţi şi funcţionari diplomatici în relaţiile internaţionale.

În continuare, se propune lecţia ***"Istoriografia şi bazele teoretico-conceptuale ale studiului disciplinei PROTOCOLUL ŞI CEREMONIALUL DIPLOMATIC"*** din curriculum universitar la specialitatea "relaţii internaţionale" care prezintă istoria şi situaţia din domeniul de cercetare a obiectului de studiu, având drept *scop* formarea *competenţilor generale* de a lucra cu sursele teoretice, de a dezvolta abilităţile analitice şi de orienta pe studenţi spre gândirea critică în cadrul procesului de studiu teoretic. Totodată, lecţia prezentată va contribui la formarea *competenţelor specifice*, printre care menţionăm: însuşirea limbajului profesional, cunoaşterea cercetărilor teoretice de bază din cadrul cursului respectiv, evaluarea nivelului de cercetare şi a specificului abordărilor teoretice în operele autorior studiaţi. Importanţa acestei lecţii este justificată de necesitatea de a pregăti studenţii pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice ulterioare sub forma tezei de an şi a tezei de licenţă, conştientizarea rolului şi locului acestora în pregătirea profesională şi curriculumul universitar la specialiatea Relaţii Internaţionale. Orientându-se spre aceste *finalităţi* pentru studiu, în lecţia propusă sunt formulate *următoarele obiective*: de a prezenta viziunea complexă şi multiaspectuală a istoriografiei, de a determina aspectele teoretico-conceptuale ale protocolului şi ceremonialului diplomatic, şi de a estima evoluţia istorică şi semnificaţia actuală ale protocolului şi ceremonialului diplomatic.

Formarea competenţelor în domeniu, realizarea scopului şi obiectivelor cursului, evaluarea rezultatelor studenţilor se vor efectua prin intermediul orelor de curs şi seminar la disciplina Protocolul şi ceremonialul diplomatic. Totodată, pregătirea studenţilor şi formarea abilităţilor lor va avea loc şi prin plasarea materialelor teoretice şi cerinţelor practice pe platforma Moodle.

1. ***Istoriografia cercetării protocolului şi ceremonialului diplomatic***
2. ***Aspectele teoretico-conceptuale ale protocolului şi ceremonialului diplomatic***
3. ***Evoluţia istorică şi semnificaţia actuală a protocolului şi ceremonialului diplomatic***

1. Istoriografia cercetării protocolului şi ceremonialului diplomatic

Practica istorică a dezvoltării relaţiilor internaţionale au determinat rolul principal al protocolului şi ceremonialului diplomatic, nerespectarea cărora poate duce la consecinţe politice grave. Activitatea diplomatică ocupă, de altfel, un loc cheie în evoluţia şi dezvoltarea statului atât în plan intern, cât şi în plan internaţional. Desfăşurarea activităţii diplomatice reprezintă pârghia sau canalul de comunicare între state, în care protocolul şi ceremonialul diplomatic joacă rolul de instrument al acestei comunicări. Mulţi specialişti din domeniul diplomatic, încearcă să găsească un răspuns

raţional la întrebarea cum şi în ce mod trebuie să se desfăşoare comunicarea diplomatică între state pentru ca să nu fie prejudiciat prestigiul şi demnitatea, tradiţia naţională a fiecărui stat. Considerăm că un mijloc eficient îl constituie activitatea diplomatică, în general, şi cea a protocolului şi ceremonialului diplomatic a statelor, în particular. În contextul relaţiilor internaţionale, la etapa contemporană, este deosebit de importantă cunoaşterea principiilor şi normelor protocolului şi ceremonialului diplomatic.

Problemele protocolului şi ceremonialului diplomatic, în general, au fost elucidate în lucrîrile cercetătorilor din lumea întreagă care au elaborat baza teoretico-conceptuală a diplomaţiei şi a relaţiilor internaţionale contemporane. Printre autorii occidentali, preocupaţi de cercetarea temei în cauză, îi putem evidenţia pe: Feltham R., Kissinger H., Wood J., Serres J., Dussault L., Sullivan T. etc. Lucrările autorilor menţionaţi abordează importanţa protocolului, ceremonialului şi etichetei diplomatice, în desfăşurarea relaţiilor internaţionale. Pentru analiza domeniului dat, prezintă interes operele cercetătorilor români Georgescu T., Caraiani G., Manciur E., Verdinaş V. etc. care au cercetat uzanţele protocolare şi de etichetă în cadrul relaţiilor internaţionale, stabilind elementele care le constituie, demonstrând importanţa şi trăsătura distinctă a practicii protocolare. În acelaşi context, se înscriu şi cercetările autorilor din Federaţia Rusă: Boruncov A., Lebedeva M., Lyadov P., Mihalkevici G. etc., care evidenţiază importanţa deosebită pe care o reprezintă protocolul, ceremonialul şi eticheta diplomatică, la nivel internaţional, şi, în special, în comunicarea diplomatică a statelor. În cadrul cercetării problematicii în cauză au fost supuse analizei şi studierii lucrările autorilor autohtoni: Hiznicenco V., Tarâţă O., Burian A., Căldare G., Ejov A., Ejova C., Frunză V., acestea reprezentând studii relevante în materie de politică externă, protocol diplomatic, etichetă, practică protocolară în Republica Moldova.

Problemele protocolului şi ceremonialului diplomatic sunt analizate într-o multitudine de studii. Bazele teoretico-conceptuale ale protocolului şi ceremonialului diplomatic sunt proiectate în lucrarea lui L. Dussault "Protocolul, instrument de comunicare" [2], unde autorul menţionează că protocolul, eticheta şi politeţea fac parte din preţul care trebuie plătit pentru a menţine armonia între state. Cu cât acestea sunt mai bine cunoscute şi asimilate, cu atât impietează mai puţin asupra libertăţii noastre şi fiind inerente vieţii în societate, ele însoţesc progresul civilizaţiei. De asemenea, autorul evidenţiază diferenţa dintre protocol şi etichetă, pe de o parte, şi politeţe, pe de altă parte, care constă în faptul că, în timp ce protocolul şi eticheta sunt normative, politeţea se referă la atenţiile, atitudinile sau gesturile care tind să arate respectul faţă de celălalt, fiind, în acelaşi timp, şi mijloace care garantează o luare de contact favorabilă. J. Serres, în lucrarea „Manuel pratique de protocole" [5], a încercat să creeze un ghid pentru scopuri practice, expunând problemele care apar în domeniul protocolului diplomatic, precum şi unele soluţii favorabile la acestea. Autorul redă toate elementele şi particularităţile practicii protocolare, relatând despre faptul că domeniul de intervenţie al protocolului cuprinde relaţiile între puteri suverane, a căror

expresie este statul, indiferent dacă această suveranitate este externă sau internă. Cercetătorul J. Wood [12], în lucrarea sa, analizează ceremonialul care, în opinia lui, este o respectare strictă a unui set de formalităţi, fie că este vorba de încoronarea unui monarh, de investirea în funcţie a unui preşedinte sau de alte ceremonii pompoase. Autorul ajunge la concluzia că protocolul constituie o formă de ordine ierarhizată, de exprimare a bunelor maniere în relaţiile dintre state, reprezentând o totalitate de reguli de conduită, manifestată în raporturile dintre state. Doar prin protocol şi ceremonial poate fi obţinut respectul şi înţelegerea între state care contribuie spre binele comun.

Dacă e să analizăm arealul autohton, vom supune examinării opera lui O. Tărîţă „Protocol, ceremonial, etichetă" [7] care are drept scop de a elucida întreaga structură de organizare a statului, a guvernului, a unor reuniuni, întâlniri, la nivel înalt, precum şi de a reglementa sau prezenta unele reguli de comportament la evenimente mai deosebite, de la regulile de compunere a unei invitaţii, la amplasamentul la masa a oaspeţilor. În aceasta lucrare sunt studiate normele principale ale protocolului diplomatic, protocolul oficial al Republicii Moldova şi regulile de comportament pentru toate zilele, ceremoniile, recepţiile, decorul vestimentar.

Lucrarea "Protocol instituţional", scrisă de E. Manciur [3], reflectă unele aspecte ale practicii protocolare, rigorile etichetei, ale curtoaziei, ale bunelor maniere, în raporturile cu cei din jur, cu superiorii, în relaţiile cu străinii, precum şi cu prilejul participării la manifestări oficiale. Autorul analizează regulile de primire a unui oaspete oficial; propune modalităţi de organizare a unei reuniuni, cu participare internaţională, de pregătire a unei recepţii sau vizite la nivel înalt; prezintă exigenţele în materie de ţinută, pentru diferite ocazii; prezentările cu prilejul participării la acţiuni protocolare, formulele de adresare către personalităţi oficiale, întocmirea comunicărilor scrise; felicitărilor, condoleanţelor. Trebuie de menţionat, de asemenea, şi lucrarea lui I. Varsta „Protocol şi etichetă diplomatice" [9], în care este realizată o descriere completă a normelor generale de protocol şi etichetă, care alcătuiesc protocolul actual european şi, respectiv, normele specifice pentru diferite state. În secolele al XIX-lea şi al XX-lea, se conturează norme specifice teritoriului Europei, ceea ce formează tendinţa de a vorbi despre aşa-numitul protocol european. Acesta este considerat a fi impulsul care a condus la o extindere a normelor protocolare şi de etichetă, inclusiv protocolul practicat în prezent, la nivel internaţional. Protocolul diplomatic în relaţiile internaţionale, la etapa actuală, se bazează, într-o mare măsură, pe respectarea normelor de conduită şi bunelor maniere. Acest fapt este cristalizat în lucrarea lui N. Armeş „Codul manierelor elegante" [1]. Autorul demonstrează faptul că politeţea mereu a fost şi este indispensabilă fiecărui om, în orice societate, în orice profesie. Prezentul cod propune iniţierea în arta comportării civilizate şi este un bun ghid în lumea manierelor elegante. N. Armeş oferă informaţii despre normele protocolare, comportamentul şi manierele elegante care trebuie respectate în diverse situaţii.

În opinia cercetătorului rus A. Borunkov [11], normele protocolului diplomatic nu sunt o invenţie a unui stat concret sau a unui grup de diplomaţi, ci constituie un

rezultat al comunicării multiseculare a statelor, deci protocolul este o categorie istorică. În virtutea caracterului internaţional al protocolului diplomatic, respectarea normelor acestuia, în procesul de interacţiune dintre state, se consideră a fi obligatoriu şi incontestabil. Orice abatere de la normele general acceptate, încălcarea sau modificarea intenţionată a acestora de către o parte, poate genera tensiuni în relaţiile dintre state. Autorul ajunge la concluzia că, în ultimii ani, se atestă o tendinţă comună de raţionalizare a protocolului diplomatic, însă aceste modificări nu atentează asupra normelor de bază. Conform concepţiilor cercetătorilor C. Bekeaşev şi L. Anufriev [10], protocolul şi ceremonialul diplomatic sunt un sistem de reguli, tradiţii şi condiţionalităţi, caracteristice practicii diplomatice. La etapa actuală, protocolul diplomatic şi ceremonialul diplomatic sunt respectate la: recunoaşterea statelor, stabilirea relaţiilor diplomatice, numirea şefilor reprezentanţelor diplomatice, înmânarea scrisorilor de acreditare, negocieri, organizarea recepţiilor etc. În practica diplomatică se consideră a fi inadmisibilă încălcarea normelor protocolului şi ceremonialului diplomatic. În istorie există exemple, când escaladau conflicte armate între state chiar şi din cauza că la plasamentul diplomaţilor la masa de prânz nu s-a ţinut cont de ordinea de precădere a acestora. Totodată, autorul atenţionează că protocolul diplomatic se caracterizează printr-o flexibilitate considerabilă.

Cercetătorul F. Molocikov [14] consideră că protocolul diplomatic este un instrument politic al diplomaţiei. Acesta este o formă, în care se desfăşoară o acţiune din domeniul politicii externe a statului, a reprezentanţei sau a reprezentantului acestuia. În corespundere cu regulile protocolului diplomatic, se conturează şi comportamentul diplomaţilor în statul de reşedinţă, vestimentaţia acestora la ceremonii oficiale etc. Se poate afirma faptul că nici una dintre activităţile, caracteristice comunicării internaţionale, nu se realizează fără respectarea principiilor şi normelor protocolului diplomatic. V. Egorov [13] realizează un studiu pe baza cercetărilor de ordin intern şi extern, referitoare la protocolul diplomatic. Autorul explică necesitatea şi rolul pe care îl îndeplinesc normele protocolare, în diverse domenii de activitate. El ajunge la concluzia că nu numai funcţionarii şi reprezentanţii diplomatici trebuie să cunoască aceste reguli, dar toţi cei care activează în domeniul public şi interacţionează cu persoane de diferit rang şi calificare profesională.

În concluzie, putem menţiona că studierea istoriografică a protocolului şi ceremonialului diplomatic este importantă pentru înţelegerea determinărilor conceptuale şi evoluţiei modului în care au fost reglementate raporturile interne şi internaţionale dintre state, pe parcursul timpului, în vederea dezvoltării relaţiilor, evitând conflictele şi asigurând un dialog continuu. Evoluţia socială şi istorică a dus la o permanentă îmbunătăţire şi adaptare a regulilor de protocol şi ceremonial diplomatic, în vederea atingerii obiectivului său principal, acesta fiind asigurarea unor relaţii armonioase. Observăm că, mulţi cercetători, din diferite regiuni, au fost şi sunt interesaţi de această problematică, studiile acestora reflectându-se în numeroase lucrări. Protocolul şi ceremonialul diplomatic constituie parte din istoria, cultura şi

tradiţiile statelor, prin intermediul cărora îşi promovează interesul naţional şi îşi determină direcţiile de politică externă.

2. Aspectele teoretico-conceptuale ale protocolului şi ceremonialului diplomatic

Analizând aspectele teoretico-conceptuale ale funcţionării protocolului şi ceremonialului diplomatic, vom determina, mai întâi de toate, noţiunea de protocol diplomatic. Protocolul diplomatic este determinat ca totalitatea normelor, tradiţiilor şi convenţionalismelor general acceptate, respectate de conducătorii statelor şi guvernelor, reprezentanţele diplomatice, persoanele oficiale în comunicarea internaţională. Protocolul diplomatic reprezintă o formă care îmbracă una sau altă acţiune a politicii externe a statului, guvernului sau reprezentantului său. În literatura de specialitate, există diverse definiţii ale protocolului diplomatic. Cercetătorul rus Molocikov F. consideră că „... protocolul diplomatic constituie o formă a acţiunii politice externe preluată de stat, prin reprezentanţa acestuia sau reprezentantul său" [14, p.57]. Prin această definiţie, autorul identifică sensul politic şi semnificaţia protocolului diplomatic. În diplomaţie, de pildă, protocolul reprezintă ansamblul de reguli după care se conduce un ceremonial şi diversele formule de curtoazie, folosite în raporturile dintre state. Unul dintre marile merite ale ceremonialului şi protocolului diplomatic este contribuţia sa uriaşă la înfăptuirea egalităţii în drepturi a tuturor naţiunilor.

De altfel, în toate limbile pământului, există măcar un cuvânt care denumeşte un anume „cod" sau un anume set de reguli de conduită care reliefează şi legitimează diferenţele de rang social, şi formele de manifestare ale respectului cuvenit acestora. Conform acestui cod este evaluată ordinea rangurilor şi priorităţilor, respectată cu oarecare rigoare şi meticulozitate. Protocolul oficial priveşte conduitele care conferă oficialităţilor poziţiile prioritare la care au dreptul în virtutea funcţiilor pe care le deţin. Totuşi, sensul generic al cuvântului protocol rămâne cel de set de reguli sau algoritm de lucru necesar de a fi respectat în desfăşurarea unei acţiuni. În diferite state există reguli de comportare, mai mult sau mai puţin solemne, specifice statului respectiv. Ele reglementează acordarea onorurilor diplomaţilor care sosesc în ţara respectivă, ceremonialul înmânării scrisorilor de acreditare şi de rechemare, participarea diplomaţilor la diverse solemnităţi, parade, banchete, recepţii, cocteiluri, audienţe diplomatice, transmiterea de felicitări, condoleanţe etc., precum şi formele legăturilor dintre diplomaţi şi autorităţile ţării de reşedinţă, cum ar fi desfăşurarea vizitelor, folosirea formulelor de politeţe în conversaţii sau în scris, ţinuta diplomaţilor la diverse ocazii etc.

O parte integrantă a protocolului diplomatic este eticheta şi ceremonialul diplomatic. Protocolul diplomatic este expresia bunelor maniere în relaţiile dintre naţiuni, iar eticheta diplomatică constituie normele de conduită pentru persoanele

oficiale, în timpul diverselor evenimente publice, nu numai cu caracter oficial, ci şi în relaţiile interpersonale. Baza normelor de etichetă diplomatică o constituie respectarea strictă şi absolută a tradiţiilor şi regulilor statului gazdă, precum şi a legislaţiei în vigoare. De fapt, eticheta diplomatică, suplineşte regulile de etichetă ordinară, care se extind şi asupra diplomaţilor. Ceremonialul poate fi definit ca o componentă strict reglementată a protocolului, un act oficial solemn care se desfăşoară conform unei proceduri rigide. Bazat pe tradiţii şi specificul naţional, ceremonialul creează cadrul şi atmosfera în care urmează să se desfăşoare raporturile dintre state şi, în legătură cu aceasta, are un rol foarte important în relaţiile internaţionale, oferind fiecărui participant prerogativele, privilegiile şi imunităţile la care are dreptul. Protocolul codifică şi introduce în practică regulile care guvernează ceremonialul, urmărind cu stricteţe respectarea acestora.

Dacă protocolul diplomatic este ansamblul normelor ce guvernează ceremonialul, atunci ceremonialul diplomatic este definit ca ansamblul formelor de manifestare a curtoaziei internaţionale, folosit de stat în relaţiile mutuale şi a căror nerespectare poate fi considerată, uneori, ca ofensă [4, p.48]. Din punct de vedere diplomatic, amploarea ceremonialului diplomatic reflectă starea actuală a relaţiilor dintre state prin imaginea clară a modului prin care ele se înţeleg să coopereze şi doresc ca acest aspect să-l aducă la cunoştinţă comunităţii internaţionale şi a opiniei publice. Ceremonialul, la fel ca şi eticheta, sunt doar aspecte ale protocolului diplomatic. Organizându-se şi desfăşurându-se în conformitate cu normele protocolului, ele se manifestă, astfel, ca nişte pârghii de aplicare în practică a protocolului internaţional.

Protocolul este o categorie istorică, care nu a fost inventată de o ţară sau un grup de diplomaţi. Acesta este rezultatul unui dialog de secole între ţări şi popoare, o acumulare a normelor de conduită, care asigură menţinerea comunicării şi a relaţiilor dintre state. Protocolul diplomatic cuprinde convenţii legate de formule de adresare către un preşedinte, rege sau împărat, dar şi reguli vestimentare, limbaj non-verbal sau scris. Ca ritual al puterii sau al relaţiilor între puteri, protocolul s-a exprimat pe parcursul istoriei prin diverse mijloace de comunicare – verbale şi non-verbale – constând în gesturi, atitudini, poziţionare în spaţiu sau formule de adresare, toate acestea având ca principal obiectiv evidenţierea şi păstrarea ierarhiei sociale sau iniţierea şi continuitatea relaţiilor externe. Fiecare epocă istorică a avut propria sa stilistică în exprimarea protocolului care se practica la acel moment, tocmai pentru a răspunde menirii sociale a acestuia.

În timp, ceremoniile din vechime au intrat in tradiţie, s-au generalizat, au căpătat denumiri specifice, cum sunt protocolul, ceremonialul, curtoazia, eticheta. A evoluat, desigur, şi semnificaţia care li se acordă, formele exterioare în care apar diferă de la popor la popor, conţinutul lor este, în prezent, altul, căci astăzi ele dau expresie gusturilor, intereselor şi preocupărilor altor perioade, proiectează în viitor alte idealuri. Şi totuşi, în esenţa lor, manifestările protocolare îşi păstrează sensul originar, adică

transmit mesaje, vorbesc despre dorinţa de pace şi prietenie a ţărilor care le practică sau, dimpotrivă, spun ceva despre nivelul lor de integrare în civilizaţia modernă ori, din contra, dau expresie unui mod de abordare a problemelor internaţionale.

În ceea ce priveşte eticheta diplomatică, baza normelor ei o constituie respectarea strictă şi absolută a tradiţiilor şi regulilor statului gazdă, precum şi a legislaţiei în vigoare. De fapt, eticheta diplomatică, suplineşte regulile de etichetă ordinară, care se extind şi asupra diplomaţilor. Termenul etichetă a devenit emblematic pentru comportamentul politicos şi amabil, pentru manierele impecabile, pentru decenţă şi demnitate umană. Într-o lume interdependentă, a fi civilizat înseamnă a avea respect pentru drepturile celorlalţi, inclusiv în materie de etichetă. Eticheta nu trebuie privită ca fiind doar un set de reguli rigide. Manierele se schimbă o dată cu viaţa. Totuşi, chiar dacă manierele sunt veşnic schimbătoare, spiritul etichetei rămâne durabil. Eticheta se instituie într-un cod de conduită care orientează ceremonialul şi alegerea manierelor de comportament individual care indică respect pentru valori, credinţe şi tradiţii. Astfel, bunele maniere sunt expresii ale bunului simţ, ale generozităţii şi ale priceperii noastre de a manifesta amabilitate, respect şi grijă faţă de ceilalţi. Eticheta priveşte comportamentele, manifestate în cele mai diverse contexte ale vieţii sociale, începând de la comportamentul în familie, la grădiniţă, la şcoală sau la locul de muncă şi până la regulile care privesc afacerile, politica, diplomaţia sau negocierile multiculturale. Eticheta semnifică maniera de comportament şi întruneşte reguli de politeţe şi ambianţă, acceptate în societate.

Cei doi termeni, protocol şi etichetă, au, totuşi, tendinţa de a fi confundate. Dacă protocolul se aplică raporturilor instituţionale, iar eticheta raporturilor individuale, în ambele cazuri, este vorba de raporturi întreţinute în contextul vieţii publice. Întrepătrunderea acestor termeni este, de altfel, atât de mare, încât normele stabilite pentru unul sunt utile şi celuilalt, cu singura deosebire că, în cazul protocolului, efectele sunt de constrângere. Neaplicarea acestora se poate solda cu consecinţe negative care afectează ansamblul colectivităţii, în timp ce nerespectarea etichetei determină efecte limitate doar la persoanele în cauză. Regulile etichetei diplomatice conţin anumite forme de comunicare, adresare, corespondenţă, de asemenea, o ordine strictă de realizare a vizitelor, petrecerii întâlnirilor şi convorbirilor, recepţiilor diplomatice. Ele reprezintă prin sine nişte cerinţe stricte faţă de exteriorul diplomatului, persoanei oficiale, a vestimentaţiei sale, manierelor, comportamentului etc.

Protocolul diplomatic are o istorie bogată, particularităţile şi traditiile sale. Totuşi, rădăcinile lui sunt stabile şi neschimbătoare: exprimarea unei stime profunde faţă de oaspetele străin de rang înalt, iar prin persoana lui, faţă de ţara şi poporul, pe care acesta îl reprezintă. Regulile şi normele protocolului diplomatic care s-au format până-n prezent, reglează practic toate formele colaborării internaţionale politice şi economice. Protocolul care datează din vremuri imemoriale, luând naştere o dată cu fiinţa umană, creşte şi se perfecţionează concomitent, ca o consecinţă a acestei dezvoltări. Cercetătorul autohton O. Tărâţă consideră că perioada de implementare a

normelor de protocol nu poate fi definită cu exactitate [7, p.43]. Probabil, a început în epocile preistorice, o dată cu structurarea comunităţilor umane, când centrele de putere, atingând un anumit grad de civilizare, decid că este mai important să auzi mesajul decât să-l mănânci pe mesager [7, p.44], trecând de la etapa confruntărilor sistematice la etapa de stabilire între ele a unor relaţii nonviolente, bazate pe negocieri. Prezenţa protocolului se conturează mai clar când relaţiile interstatale devin mai formale, concretizându-se în acorduri politice şi de cooperare. Încheierea acordurilor, în această perioadă timpurie, constituie o mărturie reală a apariţiei primelor norme de comportament civilizat în procesul de iniţiere a relaţiilor de cooperare politică între societăţile antice. Protocolul antic devine structurat şi atinge apogeul în Egiptul faraonic, imperiile Asirian, Babilonian, Persan – adevăruri confirmate de mărturiile lăsate de aceste mari culturi ale Antichităţii care, în expansiunea lor, „au exportat împreună cu cultura şi organizarea lor politică şi socială propriul protocol şi ceremonial în ţările dominate de ele sau care au căzut sub influenţa lor” [6, p.73].

În Evul Mediu şi până la Renaştere, protocolul continuă să rămână notoriu în ţările Orientului, pe când în Europa protocolul era simplu şi puţin structurat – consecinţă a izolării statelor şi a contactelor rare între ele. O dată cu intensificarea contactelor între ţările europene în secolele XV-XVI, datorită noilor idei şi îmbunătăţirii comunicărilor, demarează procesul de afirmare a protocolului. Secolele XVII-XVIII sunt dominate de absolutismul monarhic, când obiectivul normelor de protocol consta în a remarca importanţa şi prestigiul monarhului [6, p.73]. Vom remarca că în tot acest răstimp, ce se extinde până la începutul secolului XIX, prestigiul politic al unui stat se corela cu posibilitatea acestuia de a putea impune celorlalţi anumite adresări formale care, rezultând din specificul epocii, evidenţiau calitatea deosebită a suveranului. În ce priveşte normele de protocol, acestea vor fi folosite ca mijloace de a recunoaşte prestigiul statelor ce rivalizau între ele şi tindeau spre superioritate. Secolul XX este marcat de tendinţele de unificare a protocolului. Astfel, putem afirma că, pe la mijlocul secolului trecut, avem un protocol european structurat, în baza căruia s-a constituit protocolul internaţional folosit astăzi în mai toate ţările lumii. Aşadar, remarcăm faptul că, încă din antichitate, o importanţă majoră se acorda realizării protocolului diplomatic. La etapa contemporană, civilizaţia se confruntă cu schimbări şi transformări complexe, controversate şi profunde. În perioada de tranziţie, relaţiile sociale, funcţiile şi scopurile statelor sunt supuse unor schimbări rapide. Toate acestea impun protocolului diplomatic o sarcină dificilă şi anume, elaborarea unor concluzii şi recomandări adecvate realităţilor vieţii. Această problemă se profilează deosebit de acut în cadrul tinerilor state, ce s-au constituit în rezultatul colapsului Uniunii Sovietice. Serviciile lor naţionale de protocol funcţionează în baza regulilor de comunicare, existente între reprezentanţii diferitor ţări ce se ocupă cu organizarea evenimentelor şi întreţinerea contactelor atât la nivel naţional, cât şi internaţional. Ele sunt elaborate în procesul dezvoltării relaţiilor internaţionale, ţinându-se cont de specificul naţional al protocolului diplomatic. În

cadrul diplomaţiei moderne, protocolul diplomatic apare ca un mijloc de menţinere a relaţiilor oficiale dintre state şi alte subiecte ale dreptului internaţional, în scopul realizării obiectivelor politicii externe, prin mijloace paşnice.

În 1815, la Congresul de la Viena al puterilor europene, a fost adoptat un „regulament", prin care s-a stabilit o ordine de precădere a şefilor de misiuni diplomatice, în funcţie de data prezentării de către aceştia a scrisorilor de acreditare, iar câţiva ani mai târziu, în 1818, printr-un protocol semnat la Aix-la-Chapelle, marile puteri ale continentului nostru au hotărât ca semnarea tratatelor să se facă în ordinea alfabetică a statelor contractante. În secolele XIX şi XX, se remarcă o apropiere considerabilă a regulilor de protocol în toată Europa, fapt care determină tendinţa de a vorbi despre un protocol european. Acesta este cel care a determinat în foarte mare măsură, inclusiv stilistica protocolului practicat şi în prezent, pe plan internaţional, atât la nivel instituţional, cât şi la nivelul companiilor. În zilele noastre, activitatea misiunilor diplomatice şi a celor consulare se desfăşoară în temeiul unor reglementări internaţionale unanim recunoscute, respectiv „Convenţia de la Viena cu privire la relaţiile diplomatice", din 18 aprilie 1961 şi „Convenţia de la Viena cu privire la relaţiile consulare", din 24 aprilie 1963, precum şi al normelor internaţionale de curtoazie care, deşi fără caracter juridic, sunt larg aplicate, recunoscându-li-se meritul de a crea şi menţine o atmosferă propice dezvoltării relaţiilor dintre state. Implementarea protocolului în viaţa politică a statului, aplicarea lui la ceremoniile oficiale, naţionale şi în cadrul altor activităţi, scoate în relief funcţii concrete [6, p.12]: de reprezentare; de comunicare; de armonizare socială; de coercivitate.

Rezumând cele expuse mai sus, putem concluziona că protocolul şi ceremonialul diplomatic capătă un rol tot mai important în practica internaţională. Protocolul şi ceremonialul diplomatic devin instrumentele principale, cu ajutorul cărora serviciile diplomatice a fiecărui stat în străinatate îndeplinesc obiective sale. Protocolul şi ceremonialul diplomatic constituie niste reguli de reciprocitate formate între state, prin intermediul cărora sunt realizate principiile dreptului comunitar: cooperării, egalităţii suverane care, de asemenea, contribuie la dezvoltarea relaţiilor prieteneşti între naţiuni. Constatăm faptul că, la a etapa actuală, o impotanţă tot mai sporită se acordă protocolului şi ceremonialului diplomatic ce creează cadrul şi atmosfera în care urmează să se desfăşoare raporturile paşnice dintre statele suverane. Protocolul şi ceremonialul diplomatic codifică regulile care guvernează ceremonialul, al cărui obiect este de a oferi fiecărui participant prerogativele, privilegiile şi imunităţile la care are dreptul. Protocolul şi ceremonialul diplomatic garantează egalitatea în drepturi a naţiunilor, care permite fiecăreia dintre ele să-şi facă auzită în mod liber vocea. Protocolul şi ceremonialul diplomatic guvernează, de asemenea, negocierea, încheierea şi intrarea în vigoare a actelor internaţionale.

3. Evoluţia istorică şi semnificaţia actuală a protocolului şi ceremonialului diplomatic

După cum reiese din studierea celor mai vechi mărturii arheologice, privind trecutul omenirii, la strămoşii noştri, chiar şi la cei din preistorie, erau cunoscute şi practicate diferite forme de ceremonial. Iniţial, acestea se manifestau prin ritualuri de solicitare a bunăvoinţei şi protecţiei unor forţe supranaturale, evoluând, cu timpul, spre ritualuri de cult religios. Odată cu dezvoltarea societăţii, practicile de ceremonial s-au extins şi la domeniul activităţilor profane, respectiv exprimarea respectului faţă de acei membri ai comunităţi care erau mai curajoşi, mai puternici, a supunerii faţă de cei care deveneau conducători ori stăpâni. Atât în cazurile de ceremonii religioase, cât şi în cele cu caracter laic, se apela la o simbolistică specifică, precum oferirea de jertfe sau alte ofrande, intonarea de imnuri, prosternarea, îngenuncherea, sărutarea paloşului, a mâinii, a vârfului cizmei şi altele. Aceste practici, statornicite istoriceşte, se transmiteau, prin exemplu şi viu grai, din generaţie în generaţie, ca tradiţii ale unei comunităţi, recunoscute şi respectate de membrii acesteia. Sporirea şi diversificarea ceremoniilor a făcut necesară stabilirea unor reguli pentru buna desfăşurare a acestora, ceea ce a condus la crearea instituţiei protocolului, cu menirea de a reuni şi asigura cunoaşterea temeinică a tuturor regulilor după care să se conducă ceremoniile şi să se vegheze respectarea lor. Instituţionalizarea activităţilor de protocol s-a manifestat iniţial prin desemnarea unor persoane care să se ocupe de organizarea ceremoniilor, urmată, după un timp, de codificarea, sub forma unor coduri scrise, a tuturor normelor de protocol. Conform opiniei unor specialişti în materie, cele mai vechi mărturii scrise cuprinzând norme de comportare în diferite împrejurări protocolare aparţin egiptenilor. Ptahhotep, vizir al faraonului Isesi din a V-a dinastie, care a domnit în jurul anului 2450 î.H., a lăsat o lucrare cunoscută sub titlul „Înţelepciunile lui Ptahhotep“, care conţinea sfaturi pentru fiul său asupra uzanţelor de care să se ţină seama la manifestări oficiale [3, p.11].

O altă mărturie care atestă preocuparea manifestată, din cele mai vechi timpuri, pentru instituţionalizarea normelor de protocol o constituie prezenţa, în cuprinsul uneia dintre cele mai vechi culegeri de legi din lume – „Codul lui Hammurabi” (rege al Babilonului – 1793-1750 î.H.) – a unor prevederi, referitoare la protocol [3, p.15]. Astfel, pe lângă descrierea minuţioasă a ceremonialului de încoronare a regilor Babilonului, codul indică ordinea de precădere, la toate nivelurile grupurilor sociale babiloniene, precădere la baza căreia, printre alte criterii, stătea cel al vechimii, luat în consideraţie şi în zilele noastre.

Totodată, sunt formulate cerinţe exprese la adresa celor însărcinaţi cu activitatea de protocol, privind modul atent, respectuos, în care trebuie să-şi îndeplinească atribuţiile, întrucât aplicând astfel normele în materie, „contribuie la pacea şi fericirea tuturor supuşilor” [6]. Codificări foarte vechi ale uzanţelor de ceremonial ne parvin şi din China. Preocuparea pentru ceremonial, etichetă, curtoazie şi bune maniere în

raporturile interumane şi interstatale, atenţia faţă de acţiunile protocolare de primire a oaspeţilor, de oferire de cadouri şi alte forme de politeţe faţă de aceştia, s-au impus, în China, de timpuriu, ca o condiţie sine qua non a organizării sale sociale. Marele învăţat Confucius a reunit în lucrarea sa „Însemnări cu privire la ceremonial“ conceptele, normele şi preceptele cu privire la ceremonial, elaborate de-a lungul vieţii sale. Ea cuprinde descrierea a 112 ceremonii grupate în cinci categorii: ceremonii pentru prezentarea ofrandelor şi sacrificiilor, ceremonii funerare, ceremonii militare, ceremonii pentru primirea şi cinstirea oaspeţilor, ceremonii complexe legate de evenimente importante în viaţa oamenilor. Ceremoniile, normele de comportament în societate şi familie, eticheta, preceptele morale, elaborate de Confucius, au rămas în vigoare de-a lungul secolelor, până în epoca modernă. Ele sunt prezente şi azi în conştiinţa naţiunii chineze, manifestându-se ca trăsături distincte ale acesteia, se arată în studiul amintit al sinologului nostru.

În Grecia Antică, iniţial, ceremonialul era în atenţie, mai ales, la organizarea de evenimente cu caracter religios, în viaţa social-politică optându-se pentru un protocol mai puţin încărcat. Însă după cucerirea de către Alexandru cel Mare (356-323 î.H.) a unor regate asiatice, somptuozitatea şi solemnitatea ceremoniilor, practicate de către conducătorii acelor state sunt preluate şi încorporate în modul de desfăşurare a manifestărilor oficiale din Grecia. Este de remarcat că unul dintre cei mai de seamă gânditori ai antichităţii, filozoful grec Platon se ocupă în scrierile sale şi de probleme de protocol şi ceremonial ale Atenei. Astfel, el descrie care sunt categoriile de oaspeţi străini şi care sunt modalităţile de primire a acestora. Se ocupă de atribuţiile şi privilegiile ambasadorilor, Grecia din perioada sa fiind o ţară în care inviolabilitatea ambasadorilor era riguros respectată. Spre deosebire de Grecia, unde preocuparea pentru ceremonii în viaţa publică nu a cunoscut o mare amploare, în Roma Antică rigorile protocolare şi ceremoniile sunt considerate esenţiale la toate nivelurile societăţii. Romanii erau foarte sensibili la onoruri şi ierarhii, mândrindu-se cu rangul lor ori de câte ori apăreau în public. Aşa, de pildă, nu numai la manifestări oficiale care aveau loc în Senat sau la reşedinţa şefului statului, ci şi la spectacolele, organizate în teatre şi amfiteatre, aşezarea participanţilor se făcea ţinându-se seama de poziţia socială a acestora, conform unor reglementări stabilite prin lege. Odată devenită imperiu, Roma a sporit atenţia acordată imaginii suveranilor. Apariţiile în public ale acestora erau minuţios pregătite, desfăşurându-se după un ceremonial, menit să impresioneze prin amploare şi splendoare, scopul principal urmărit fiind evidenţierea, faţă de supuşi şi de eventualii oaspeţi străini, a măreţiei şi puterii împăratului.

Năvălirea barbarilor în Europa Occidentală şi căderea Imperiului Roman de Apus, evenimente care au reprezentat sfârşitul lumii antice şi intrarea în Evul Mediu, au avut consecinţe nefaste pentru evoluţia protocolului şi a ceremonialului pe continentul nostru. Caracterizând desfăşurarea acestor activităţi în perioada sus-amintită, respectiv secolele VI-XI, V. Popov aprecia că “protocolul care se naşte în acele timpuri este rudimentar, primitiv, diferit în fiecare din ţările ce apar, ca o

consecinţă a izolării" [15, p.120] faţă de alte părţi ale lumii acelor timpuri. Cu totul alta era situaţia în Imperiul Bizantin. Aici, la curtea împăratului Justinian, maestrul de ceremonii al acestuia, pe nume Petrus Patrikios, consemnează pentru contemporani şi urmaşi, în lucrarea sa "Despre orânduirea politică", normele de protocol de care trebuie să se ţină seama în imperiu, descriind, în detaliu, diferitele ceremonii de la palat [15, p.120].

Întrucât, în Bizanţ, se acordă o atenţie deosebită protocolului şi ceremoniilor, unul dintre împăraţii bizantini din secolul al X-lea, Constantin al VII-lea Porfirogenetul, s-a ocupat, personal, de instituţionalizarea acestor activităţi, rod al amintitei preocupări fiind lucrarea sa „Descrierea ceremonialului curţii imperiale". În paginile ei sunt prezentate, în detaliu, toate tipurile de ceremonii şi primiri de la palat, precum şi manifestări din afara acestuia la care participa suveranul. Se fac referiri până şi la împrejurări ca prezenţa împăratului la desfăşurarea curselor de cai şi ceremonia acordării de către acesta a premiilor cuvenite câştigătorilor. Sunt tratate şi aspecte protocolare legate de numirile în diferite demnităţi, descrierea obiectelor şi a hainelor folosite la ceremoniile de la palat. Explicând raţiunea implicării sale în elaborarea sus-amintitei lucrări consacrate ceremonialului, Constantin al VII-lea Porfirogenetul scrie că opera sa urmăreşte „să arate demnitatea imperiului într-o lumină mai strălucitore, să o ridice la o glorie mai mare, pentru a fi obiect de admiraţie nu numai pentru străini, dar şi pentru cetăţenii bizantini".

În Europa Occidentală, textele care atestează existenţa instituţionalizării unor norme de protocol sunt cunoscute, începând din secolul al XII-lea. De remarcat că, în acele timpuri, normele protocolare ale curţilor regale şi princiare, consemnate şi în alte părţi ale Europei, se refereau, în bună măsură, tot la modul de organizare şi servire a meselor, căci, alături de participarea la vânători, acestea erau, atunci, principalele activităţi protocolare la respectivele curţi. Episcopul Agostino Patrizi Piccolomini, maestru de ceremonii al Vaticanului pe timpul Papei Innocenţiu al VIII-lea, remite la Roma, la 1 martie 1488, suveranului pontif o lucrare întitulată „Ceremonialae romanum". Într-o prezentare, făcută de autor sus-amintitei lucrări, se arată că „noul cod priveşte toate ceremoniile, fie ele divine sau omeneşti". Preocuparea pentru elaborarea de normelor în materie de protocol şi ceremonial, se manifestă, ân mod deosebit, în Franţa. Aici, începuturile codificării acestor reguli au fost făcute de regele Francisc I (1515–1547), care a stabilit o primă ordine de precădere a nobililor, onorurile şi privilegiile ce le puteau pretinde aceştia şi alte reguli de mare importanţă pentru viaţa de la curte. Urmaşul său, Henric al II-lea printr-un edict din aprilie 1557, statorniceşte reguli precise de ceremonial, acesta fiind considerat cel mai vechi document în materie de pe continent, care sa păstrat până în zilele noastre. În timpul lui Ludovic al XIV-lea (1643–1715), protocolul a cunoscut o mare dezvoltare, luând în atenţie o multitudine de activităţi de la curtea regală şi stabilind norme riguroase în organizarea acestora, toate reunite într-un impresionant volum însumând peste 2000 de file, intitulat „Ceremonialul francez", apărut în anul 1649. În această lucrare erau indicate, în

detaliu, uzanţele de ceremonial ce trebuiau respectate la încoronări, naşteri şi căsătorii ale suveranilor, la primirea de către aceştia a papei sau a unor împăraţi ori regi, a membrilor guvernului şi a ambasadorilor străini, ceremoniile de intrare a regelui în oraşele Franţei, de participare a acestuia la serviciile religioase, la solemnităţile de prestare a jurământului de credinţă de către nobili şi altele. Aplicarea lor durează până la Revoluţia din 1789, când sunt total abolite. O resuscitare a atenţiei faţă de aceste activităţi are loc sub împăratul Napoleon I (1804–1814), care a fost cel mai mare legiuitor al Franţei şi în materie de protocol. Printr-un decret din 13 iulie 1804, el stabileşte reguli detaliate de ceremonial şi protocol civil şi militar, precum şi ordinea de precădere, practic pentru toate domeniile şi pentru toate nivelurile de autoritate centrală şi locală. De la Napoleon a fost introdusă în Franţa şi preluată apoi de alte ţări regula protocolară potrivit căreia ceremoniile militare se fac numai de la răsăritul şi până la apusul soarelui, deci nu în timpul nopţii. Atât de bine au fost concepute toate aceste reglementări, încât, deşi pe parcursul anilor au intervenit schimbări fundamentale în viaţa şi regimul politic al Franţei, ele au rămas în vigoare până în secolul al XX-lea.

La etapa contemporană protocolul diplomatic constă dintr-o serie largă de regulile de comportare la care se referă eticheta şi contribuie la buna desfăşurare a relaţiilor din societate, în general, şi la o desfăşurare normală a activităţii diplomatice, în special. Necunoaşterea sau ignorarea lor pot duce, uneori, la interpretari eronate, la complicaţii politice care depăşesc sfera relaţiilor strict personale ale celor implicaţi. Nu se pot concepe relaţii între state fără contactul uman necesar şi în cadrul acestui contact, fără respectarea unor reguli de etichetă. Astfel, o semnificaţie deosebită în viaţa diplomatică o are protocolul care influenţează, în mod direct, la dezvoltarea ei liberă şi armonioasă, iar prin cunoaşterea şi respectarea cerinţelor de protocol şi ceremonial se v-a putea ajunge la un acord comun şi o stimă reciprocă între state.

Aşadar, în activitatea sa, serviciile protocolare ţin cont atât de normele internaţionale de protocol şi ceremonial, cât şi de caracteristicile naţionale ale fiecărui stat. Putem determina unele trăsături generale, caracteristice protocolului şi ceremonial diplomatic: normele de protocol şi ceremonial sunt condiţionate istoric; normele de protocol şi ceremonial diplomatic au un caracter internaţional, deoarece se bazează pe recunoaşterea reciprocă a suveranităţii naţionale, egalităţii, integrităţii teritoriale, neamestecul în treburile interne ale altui stat; unele norme de protocol posedă forţa juridică, exprimată prin actele juridice internaţionale. Totodată, cea mai mare parte a normelor, s-au constituit pe baza tradiţiilor internaţionale de curtoazie şi poartă un caracter tacit; respectarea normelor de protocol şi ceremonial se bazează pe principiul reciprocităţii; protocolul şi ceremonial permit de a demonstra respectul faţă de alte state, fără a leza din propriul său prestigiu, demnitatea şi identitatea naţională.

Astfel, constatăm că protocolul şi ceremonialul diplomatic pot fi definite ca un ansamblu de reguli, norme, tradiţii şi convenienţe, care urmează a fi respectate de şefii de stat şi de guvern, de reprezentanţii ministerelor afacerilor externe, misiunilor diplomatice şi de oficialii guvernamentali în comunicarea internaţională. În timpul de

faţă, sunt obligatorii de respectat normele protocolului şi ceremoniaulului diplomatic la: recunoaşterea noilor state; stabilirea relaţiilor diplomatice; numirea şefilor reprezentanţilor diplomatice; înmânarea scrisorilor de acreditare; efectuarea vizitelor diplomatice; petrecerea conversaţiilor şi negocierilor; întocmirea corespondenţei diplomatice şi personale; organizarea recepţiilor diplomatice; organizarea intâlnirii şi petrecerii delegaţiilor oficiale; convocarea conferinţelor şi consfătuirilor internaţionale; petrecerea diferitor tipuri de ceremonii.

Normele protocolului şi ceremonialului diplomatic sunt bazate pe respectarea anumitor principii de drept internaţional. Unul din ele este principiul de egalitate a statelor suverane, indiferent de sistem, mărimea teritoriului şi populaţiei ţării, influenţei politice şi economice. Respectului suveranităţii statului se exprimă în oferirea omagiilor drapelului statal, intonarea imnului etc. Principiul egalităţii statelor se exprimă prin consecutivitatea prezentării diplomaţilor feţei oficiale în ţara de aflare, în amplasarea delegaţiei la conferinţe internaţionale, a diplomaţilor la recepţiile diplomatice. Normele protocolului şi etichetei diplomatice se bazează pe principiul curtoaziei internaţionale. Chiar dacă acest principiu nu are putere juridică, diplomaţii se străduie să nu-l încalce. Totodată, protocolul diplomatic este destul de flexibil. În cadrul normelor general acceptate în practica internaţională, sunt posibile abateri destul de esenţiale. În dependenţă de starea relaţiilor dintre ţări, a scopurilor politice urmărite, tot timpul există posibilitatea de a oferi diferite nuanţe regulilor protocolare (o solemnitate mai mică sau mai mare, mărirea sau micşorarea numărului de participanţi la ceremoniile oficiale etc). Totuşi, trebuie de ţinut minte că orice abatere de la normele şi tradiţiile create, poate fi interpretată greşit.

Respectarea strictă a regulilor protocolului şi ceremonialului diplomatic joacă un rol important în menţinerea relaţiilor normale între state şi reprezentanţii săi. Totodată, la nivelul comunicării de afaceri, normele protocolului diplomatic au devenit mai puţin conservative, mai libere. O importanţă deosebită în practica diplomatică o are principiul reciprocităţii**.** Normele stricte ale etichetei diplomatice presupun respectarea regulilor de a raspunde obligatoriu la scrisoare, notă, cartea de vizită, la felicitare, necesitatea existenţei în corespondenţa oficială a formulelor de curtoazie la începutul scrisorii şi la sfârşitul ei. Excluderea acestora poate fi calificată drept lipsă de respect sau agresiune şi pot duce la conflict internaţional. De asemenea, o importanţă deosebită are, în practica diplomatică, principiul respectării priorităţii, care depinde nu de importanţa ţării reprezentate, ci de rangul reprezentantului şi data acreditării sale. Regulile protocolului şi ceremonialului diplomatic sunt stricte şi nu permit interpretări prea largi. Ele trebuie să fie respectate întocmai, intrucât violarea lor este considerată ca expresie a voinţei celui care nu le aplică de a se sustrage de la obligaţiile consimţite în interesul tuturor. Atunci când o abatere de la aceste reguli este deliberată, ea este interpretată întotdeauna ca o manifestare de desconsiderare faţă de partea care îi este victimă, fapt care va avea urmări asupra raporturilor dintre guvernele implicate.

Astfel, protocolul şi ceremonialul diplomatic se prezintă ca un complex de tehnici, prin intermediul cărora se organizează ceremoniile, se pun în ordinea cuvenită persoanele participante la acestea, se asigură lucrurile necesare manifestării respective şi se urmăreşte ca prin el să se atingă scopurile pe care şi le propune amfitrionul. Protocolul reprezintă cea mai bună garanţie de a putea mulţumi pe toată lumea prezentă la o acţiune, de a atinge scopurile fiecărei ceremonii. Normele protocolare reprezintă o necesitate, întrucât apără demnitatea statelor, a instituţiilor şi a reprezentanţilor acestora, asigură desfăşurarea, în mod eficient, a diferitelor activităţi de relaţii interstatale şi interumane.

În concluzie, în lecţia de faţă am încercat să examinăm cercetarea istoriografică a protocolului şi ceremonialului diplomatic. De asemenea, s-au cercetat aspectele teoretico-conceptuale ale protocolului şi ceremonialului diplomatic, şi s-a evaluat evoluţia istorică şi semnificaţia actuală ale acestora. Referitor la cercetarea istoriografică a protocolului şi ceremonialului diplomatic, putem constata faptul că cercetările ştiinţifice referitoare la acest subiect implică abordări tangenţiale care reflectă variate configuraţii ale problematicii studiate. În ceea ce priveşte analiza concepţiilor de bază ale protocolului şi ceremonialului diplomatic, menţionăm că regulile acestora sunt bazate pe normele internaţionale de curtoazie. Rolul semnificativ pe care îl exercită protocolului şi ceremonialului diplomatic se desprinde din ideea că, în baza respectării normelor acestora, are loc recunoaşterea unor noi state, se stabilesc relaţii diplomatice, sunt numiţi şefii misiunilor diplomatice, se prezintă scrisorile de acreditare şi de rechemare, se efectuează corespondenţa diplomatică, se desfăşoară recepţii diplomatice, au loc discuţii şi negocieri, se efectuează vizite diplomatice, sunt transmise felicitări cu diferite ocazii, se exprimă condoleanţe etc. Din acest punct de vedere, evidenţiem că protocolul şi ceremonialul diplomatic constituie ansamblul de reguli comune, obiceiuri, respectate de către şefii de state şi guverne, de către departamentele de afaceri externe, precum şi de către misiunile diplomatice.

Aşadar, protocolul şi ceremonialul diplomatic capătă un rol tot mai important în practica internaţională. Protocolul şi ceremonialului diplomatic devin instrumentele principale, cu ajutorul căruia serviciile diplomatice ale fiecărui stat, în străinatate, îndeplinesc obiective sale. Protocolul şi ceremonialul diplomatic constituie niste reguli de reciprocitate formate între state, prin intermediul cărora sunt realizate principiile dreptului comunitar, de asemenea, contribuie la dezvoltarea relaţiilor prieteneşti între naţiuni. Constatăm faptul că, la a etapa actuală, o impotanţă tot mai sporită se acordă protocolului şi ceremonialului diplomatic ce creează cadrul şi atmosfera în care urmează să se desfăşoare raporturile paşnice dintre statele suverane. Protocolul codifică regulile care guvernează ceremonialul, al cărui obiect este de a oferi fiecărui participant prerogativele, privilegiile şi imunităţile la care are dreptul. Protocolul garantează egalitatea în drepturi a naţiunilor, care permite fiecăreia dintre ele să-şi facă auzită în mod liber vocea. Protocolul şi ceremonialului diplomatic

guvernează, de asemenea, negocierea, încheierea şi intrarea în vigoare a actelor internaţionale.

Protocolul şi ceremonialul diplomatic se perfecţionează continuu, viaţa oficială se desfăşoară după norme recunoscute la nivel internaţional; frecvenţa şi importanţa contactelor politice şi a întrevederilor oficiale ale conducătorilor de state creşte, devenind semnificativă, în acest sens, stabilirea orientărilor formale prin intermediul cărora se asigură realizarea acestor contacte. Asemenea perfecţionare continuă şi în prezent, misiunea protocolului contemporan, bazat pe criterii obiective de egalitate a statelor, constând în necesitatea de a crea şi în continuare medii armonioase de dialog, de a reglementa aspectele formale ale întrevederilor, la nivel înalt, ale şefilor de state, ale negocierilor dintre ţări purtate, pentru realizarea obiectivelor politice propuse, precum şi în necesitatea de a evita apariţia problemelor de ordin protocolar, atât de frecvente în perioadele istorice precedente.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Relataţi despre direcţiile principale de cercetare în cadrul protocolului şi ceremonialului diplomatic.
2. Determinaţi aspectele teoretico-conceptuale ale protocolului şi ceremonialului diplomatic în viziunea diferitor autori.
3. Stabiliţi comparativ trăsăturile protocolului, ceremonialului şi etichetei diplomatice.
4. Proiectaţi evoluţia istorică a protocolului şi ceremonialului diplomatic.
5. Evaluaţi importanţa şi semnificaţia actuală a protocolului şi ceremonialului diplomatic.

Tematica pentru lucru individual/cercetări în grup:

1. Elaborarea şi prezentarea unei informaţii analitice, privind istoriografia cercetării protocolului şi ceremonialului diplomatic, din perspectiva regională şi problematică.
2. Pregătirea unei referat ştiinţific despre bazele teoretice şi conceptuale ale protocolului, ceremonialului şi etichetei diplomatice.
3. Efectuarea unei comunicări analitice comparative a etapelor şi evoluţiei istorice a protocolului, ceremonialului şi etichetei diplomatice, în formă de PPT.
4. Prezentarea analitico-informaţională privind semnificaţia actuală a protocolului şi ceremonialului diplomatic.
5. Elaborarea unei tabele comparative privind trăsăturile caracteristice ale protocolului, ceremonialului şi etichetei diplomatice.

Bibliografie:

1. Armeş N. Codul manierelor elegante. Chişinău: Prut Internaţional, 2006. 184p.
2. Dussault L. Protocolul, instrument de comunicare. Bucureşti: Editura Galaxia, 1996. 393p.
3. Manciur E. Protocol instituţional. Bucureşti: Comunicare.ro, 2002. 178p.
4. Petre I. Dicţionar de terminologie uzuală diplomatică şi de drept internaţional. Bucureşti: Cartea Universitară, 2004. 200p.
5. Serres J. Manuel pratique de protocol. Paris: Edit. de la Biivre, 1992. 557p.
6. Tărâţă O. Protocol şi ceremonial diplomatic: istorie si actualitate. În: Revista naţională de drept, nr.3, 2005. p. 73-75.
7. Tărâţă O. Protocol, ceremonial, etichetă. Chişinău: Transparensy International, 2006. 214p.
8. Tărâţă O. Protocolul european: norme, dimensiuni, ascensiuni. În: Administraţia publică V.N.4, 2004. p. 100-106.
9. Varsta I. Protocol şi etichetă diplomatice. Bucureşti: C.H. Beck, 2011. 538p.
10. Бекяшев К.А, Ануфриева Л. П. Международное публичное право. Москва: Проспект, 2005. 784с.
11. Борунков А. Дипломатический протокол в России. 3-е издание, дополненное. МОСКВА: МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ, 2007. 264с.
12. Вуд Д. Дипломатический церемониал и протокол. Москва: Прогресс, 1986. 320с.
13. Егоров, В. П. Дипломатический протокол и этикет. Москва: Юридический институт МИИТа, 2013.200с.
14. Молочков Ф. Дипломатический протокол и дипломатическая практика. Москва: Международные отношения, 1979. 320с.
15. Попов В. И. Современная дипломатия. Теория и практика. Москва: Международные отношения, 2004. 572с.

ИСТОРИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ УЧЕНИЙ

СТАН Валентина,
доктор политических наук, доцент

The History of Political Ideas represents an independent academic course within the system of humanitarian studies and refers itself to historical theory. The subject of the history of political doctrines are theoretically integrated in the doctrine of the state, law and politics studies. Every political doctrine consists of three components: the logical-theoretical foundations (philosophical, religious, and others.); conceptual-categorical unity; program position, views on the existing political and legal system of society, which will be presented to students for the course "History of Political Ideas" and included in the all syllabus on political science studies, as well for specialization in the theory and practice of international relations.

Ключевые слова: теоретическое познание, предмет науки, политические доктрины, закономерности, периодизация, государство, формы правления.

Введение. Методологическая концепция курса

История политических учений является частью духовного развития человечества. В ее рамках изучаются возникновение и развитие теоретических знаний о политике. Значительное внимание в данной дисциплине отводится не рассмотрению возникновения политических институтов и процессов, а формам теоретического познания данных явлений. Колоссальный вклад в развитии истории политической мысли внесли такие ее представители разных времен, как Сократ, Платон, Аристотель, Макиавелли, Гоббс, Локк, Кант и др.

Изучению истории политической мысли было посвящено множество научных работ. Выдвинутые идеи были предметом ряда дискуссий, в результате которых сложились системы доводов и доктрин в пользу того или иного решения существующих проблем в разные эпохи. Огромный вклад в разработку такой многогранной и объемной области политических знаний внесли такие авторы, как В. Нерсесянц, Б. Чичерин, Н. Азаркин, О. Лейст. В Молдове в разные годы это научное направление развивали Д. Страх, М. Булгару, В. Жук, П. Варзарь и др.

В системе гуманитарных наук история политических учений является самостоятельной учебной дисциплиной и относится к числу историко-теоретических дисциплин. Предметом истории политических учений являются теоретически оформленные в доктрину учения о государстве, праве и политике. Каждая политическая доктрина включает три компонента: логико-теоретическую основу (философскую, религиозную и др.); понятийно-категориальный аппарат; программные положения, взгляды на существующую политико-правовую систему общества, которые и будут предложены к рассмотрению в предлагаемой для студентов лекции по курсу «История политических идей», включенном в программу всех, кто изучает политическую науку, специализируясь в теории и практике международных отношений.

Конкретные задачи дисциплины. Согласно аналитической программе курса, *на уровне знания и понимания* предполагается, что студенты должны уметь определить предмет истории политических учений; выделить взаимосвязь истории политических учений с юридическими и философскими науками; назвать и охарактеризовать этапы развития политических теорий.

На уровне применения – анализировать политические идеи в разные периоды исторического развития*;* сравнивать политические доктрины различных политических мыслителей; выявлять специфические тенденции политических идей в конкретных странах. *На уровне интеграции* – аргументировать зависимость политических доктрин от конкретно социально-политического положения страны или региона; прогнозировать дальнейшее развитие политических доктрин и предлагать возможные сценарии развития политической мысли.

1.Предмет, становление и развитие политической мысли
2.Закономерности развития политических учений
3.Функции политических доктрин
4.Периодизация истории политических учений

1. Предмет, становление и развитие политической мысли

Предваряя рассмотрение первого вопроса нашего плана, следует отметить, что в системе гуманитарных наук история политических учений является самостоятельной учебной дисциплиной и относится к числу историко-теоретических дисциплин. Предметом истории политических учений являются теоретически оформленные в доктрину учения о государстве, праве и политике. Каждая политическая доктрина включает три компонента: 1) логико-теоретическую основу (философскую, религиозную и др.); 2) понятийно-категориальный аппарат; 3) программные положения, взгляды на существующую политико-правовую систему общества.

Содержанием политической доктрины являются понятийно-категориальный аппарат, система взглядов и установок.

В отличие от предметов юридических наук, предметом истории политических учений являются не сами исторически возникающие и развивающиеся политико-правовые учреждения и институты, а соответствующие формы их теоретического познания. Вместе с тем очевидны взаимосвязь и взаимовлияние истории политико-правовых идей и учений, с одной стороны, и истории государственно-правовых форм, учреждений, институтов – с другой. Без знания истории государства и права так же невозможно уяснить конкретное содержание соответствующих политических теорий, как и без соответствующих теоретических положений и концепций невозможно научно осветить исторически развивающуюся политико-правовую реальность.

В соотношении с общетеоретическими науками история политических учений выступает по преимуществу как историческая дисциплина, по своему предмету ориентированная на изучение истории политических теорий, закономерностей

исторического процесса возникновения и развития теоретических знаний о государстве, праве, политике, законодательстве. В сложном процессе взаимосвязей в юридической науке исторических и теоретических дисциплин история политических учений играет существенную роль в качестве одной из важных историко-теоретических предпосылок развития современного знания, совершенствования теоретических разработок проблем государства и права.

Соотношение истории политических учений с другими юридическими и философскими науками, равно как и взаимосвязь исторических и теоретических аспектов внутри самой этой дисциплины, отчетливо отражают то принципиальное обстоятельство, что предмет рассматриваемой дисциплины – это не просто совокупность политических учений прошлого, а именно их история. Выяснение смысла этой исторически значимой дисциплины важно для характеристики как предмета данной дисциплины, так и ее методологии.

Политические учения прошлого представлены в предмете не как история государствоведения, а в виде соответствующих теоретических исследований проблем государства как особого политического явления и учреждения в широком контексте других политических явлений, отношений и институтов, во взаимосвязи и взаимодействии с ними, т. е. так, как проблематика теории государственности исследовалась представителями различных школ и направлений в реальной истории политических учений рассматривается эволюция тех теоретических положений и концепции различных исследователей истории политических учений.

К числу мыслителей, идеи которых оказали значительное воздействие на последующую политическую мысль, относятся древнегреческие мыслители – такие как Сократ, Демокрит, Платон, Аристотель и др. Сократ (469 – 399 до н. э.) был первым, кто заложил основы теоретического исследования политической жизни, политики и государства. Он познавал политическую жизнь, все формы ее проявления не на уровне представлений, догадок и мифов, но уже в системе определенных категорий, хотя излагал свои взгляды не в письменной форме, а только в устных беседах. Теоретический ум Сократа позволил ему подняться до весьма ценных обобщений, важных для политической науки. Он пришел к выводу о разумной природе нравственных, политических и правовых явлений[4, с.49].

По его мнению, нормальная организация жизнедеятельности общества возможна только на основе закона. Сократ не только осознавал необходимость соблюдения законов для правильного устройства государства, но и считал законопослушание главным критерием жизненных поступков человека. Теоретическая позиция Сократа, согласно которой он отождествлял законное и справедливое, послужила ему отправной точкой для классификации и характеристики различных форм государственного устройства и правления. Если власть основывается на воле народа и на государственных законах, полагал он, то это будет царство. Если же на произволе правителя, то это тирания.

Власть богатства Сократ называл плутократией и т. д. Интересные мысли Сократ высказал и по вопросу об управлении государством. По его мнению, успешно управленческую деятельность способны осуществлять только знающие, специально подготовленные люди. Он весьма неодобрительно отзывался о порядке назначения должностных лиц на основе жребия, то есть практически без учета уровня профессиональной подготовки и других качеств претендентов. Некомпетентность управляющих для него была синонимом гибели государства, перехода к тираническому режиму правления.

Глубокие суждения о политической мысли высказал и крупнейший представитель древнегреческого материализма – Демокрит. Он поставил вопрос о возникновении общества, социальных и политических институтов. По его мнению, первоначально жизнь людей не отличалась от жизни животных. Как и животные, люди пользовались готовыми продуктами природы. В последующем, используя орудия труда, удовлетворяя свои потребности, люди научились изготавливать одежду, строить жилища и т. д., а тем самым создали общество. Общество, по Демокриту,— это результат развития человеческого ума, рук, способностей. Важнейшим условием общественной жизни, полагал мыслитель, является разделение труда. Идеальным, по мнению Демокрита, является такое устройство общественной жизни, при котором человек не подвержен воздействию страха, страстей.

Политическую мысль Древней Греции на качественно новый уровень поднял Платон (427—347 до н. э.). Он явился не только одним из гениальных последователей Сократа, но и оригинальным мыслителем. Влияние Сократа особенно сказалось на ранних работах Платона. В последующем его взгляды претерпели значительную эволюцию. В самом сжатом виде суть учения Платона состоит в том, что он в качестве истинного бытия рассматривал не окружающий нас мир, не реальную политическую жизнь с ее многообразными формами проявления, а некие идеальные конструкции, умопостигаемый мир идей. Политические воззрения Платона изложены в его трудах «Государство», «Полития», «Законы» и других. Для удовлетворения своих потребностей, считал мыслитель, люди нуждаются в совместном поселении — государстве (обществе). Государство – продукт естественного развития [4, с. 59] (по Платону, понятия «государство» и «общество» являются тождественными) и появляется в результате врожденных социальных потребностей людей. Оно необходимо для поддержания порядка, защиты людей от внешних врагов. Государство должно быть счастливо «не в отдельно взятой его части, не так, чтобы лишь кое-кто в нем был счастлив, – писал Платон в «Государстве», — но так, чтобы оно было счастливо в целом». Все граждане, по Платону – а их он подразделял на три группы: мудрецы (философы), стражи, ремесленники и крестьяне – должны поддерживать государство. Управление в государстве должны осуществлять мудрецы (философы): «…правление лучших и благородных – аристократическое государственное устройство. » [4 , с.53] .

Платон дал характеристику форм государственной власти и выделил их 5: аристократия, тимократия, олигархия, демократия и тирания. В одном из своих основных произведений «Законы» он писал: «Я вижу близкую гибель того государства, где законы не имеют силы и находятся под чьей-либо властью. По мысли Платона, то государство близко к совершенству, в котором господствуют правители и законы. В первом случае, то есть когда правители становятся над законами, правление приобретает тиранические черты. Тирания, как наиболее худшая из форм правления, вырастает на плечах необузданной демократии, перерастающей из власти народа во власть толпы, сметающей на своем пути все ограничения, установленные законом. Чрезмерная свобода превращается, в свою очередь, в чрезмерное рабство. Тиран, по Платону, добивается власти под видом выражения и защиты интересов народа. Такой «защитник» интересов народа, писал Платон в своем труде «Государство», первое время «улыбается и обнимает всех, с кем встречается, не называет себя тираном, обещает много в частном и общем, народу и близким к себе раздает много земель и притворяется милостивым и кротким по отношению ко всем». В последующем он сбрасывает камуфляж, устанавливает диктаторское правление, основывающееся на его личной власти, произволе.

Государством, по его мнению, должны управлять одаренные, хорошо подготовленные, высоконравственные люди. В этом труде утверждение такого государства он связывал с далеким будущим. В более поздних работах, например в диалоге «Законы», Платон нарисовал другие варианты идеального государства. Основное его отличие состоит в том, что он называет конкретное число граждан – 5040, которые получают земельный участок и дом, которым пользуется на правах владения. Он переходит по наследству одному из детей [4, с. 55]. В данной работе появляется семья, женщины равноправны с мужчинами. Во главе государства стоят 37 правителей, избираемых путем многоступенчатых выборов. Возраст правителей колеблется от 50 до 70 лет. Значительной властью обладает выборный Совет из 360 членов. Кроме данных органов власти, существует еще надгосударственный орган «ночное собрание» – 10 из самых мудрых и престарелых стражей, которым вручается судьба государства [4, с. 57].

Равным по масштабу Платону в истории политической мысли явился его ученик, последователь и оппонент Аристотель (384—322 до н. э.). Исследователи политической мысли называют Аристотеля основоположником политической науки как отдельной дисциплины. Это имеет достаточные основания. Для понимания политического учения Аристотеля наибольший интерес представляют его работы: «Политика», «Афинская полития», «Этика», «Риторика». Во многом следуя своему учителю, он, тем не менее, создал собственное оригинальное политическое учение.

По Аристотелю, человек от рождения является политическим животным и только в государстве он становится человеком [5, с. 25]. Государство имеет естественные причины своего происхождения. Оно является союзом свободных граждан и представляет собой сложный организм, состоящий из различных

элементов, выполняющих различные функции. Главная цель государства — воспитание граждан в нравственной добродетели и обеспечение их счастливой жизни. Гражданами, по Аристотелю, являются те люди, которые могут участвовать в законодательной и судебной деятельности данного государства. Рабы гражданами не являются. В молодом возрасте граждане должны выполнять военную функцию, в старости — политическую. Наиболее полезным слоем общества, полагал мыслитель, являются земледельцы, ибо они вследствие специфики своего труда и расселения на больших территориях не склонны излишне вмешиваться в дела управления государством.

Управлением государством, по Аристотелю, должны заниматься средние слои. Эти слои нейтрализуют поляризацию бедных и богатых, обеспечивают стабильность общественной жизни. «Только там, — писал мыслитель в своем главном политологическом труде «Политика», — где в составе населения средние слои имеют перевес над обеими крайностями, либо над одной из них, государственный строй может рассчитывать на устойчивость».

Сущность политической власти Аристотель трактовал как исходящую из принципа свободы и равенства индивидов. По его мнению, основным признаком политической власти является осуществление господства и подчинения.

Аристотель классифицировал и охарактеризовал формы государственного правления. Он подразделил формы правления па правильные и неправильные. *Правильными,* по его мнению, являются регулируемые нормами и ограничениями всякого рода формы правления, *неправильными* — нерегулируемые.

К *правильным* формам правления он отнес *монархию* — правление одного в интересах общего блага, *аристократию* — правление лучших ради блага всех, *полития* — правление лучшего большинства (лучших представителей бедных и богатых) ради общего блага.

Соответственно были отнесены к *неправильным — тирания* — неограниченное правление одного в своих интересах, *олигархия* — правление немногих богатых в интересах собственного блага, *демократия* — неограниченное правление неимущего большинства в своих интересах[5, с. 31]. Из всех форм правления наихудшей мыслитель считал тиранию, наилучшей — политию), которая должна быть основана на примирении бедных и богатых и на обязательном верховенстве закона над правителями.

Политическая мысль античного мира не ограничивалась Древней Грецией. Значительные достижения характеризуют также древнеримскую политическую мысль. Наиболее выдающимся политическим мыслителем Древнего Рима явился Марк Туллий Цицерон (106 — 43 до п. э.). Он оставил после себя обширное интеллектуальное наследие. Но в наиболее полном и систематизированном виде его политические идеи изложены в работах «О государстве», «О законах».

Будучи образованным человеком, Цицерон был очень хорошо знаком с политическими учениями Платона, Аристотеля и других мыслителей Древней

Греции. Воспринимая многие их идеи, он адаптировал их к политическим реалиям Древнего Рима. Государство Цицерон понимал как общее дело, общее состояние всего народа. Он, как и Платон, и Аристотель, при определении форм государственного правления обязательным признаком считал не только выражение общего интереса свободных членов государства, но и их согласованное взаимодействие в рамках действующих законов.

Цицерон, как и древнегреческие мыслители, Платон и Аристотель отмечал односторонность «чистых» форм государственного правления. Для него одинаково неприемлемым было властвование в виде тирании, клики богатых и знатных или толпы. Наилучшей формой правления, полагал мыслитель, является смешанный вариант известных форм правления, представляющий собой совокупность лучших качеств этих форм. Смешанная форма правления стабильна. Ее стабильность, писал Цицерон в работе «О государстве», гарантируется осуществлением «равномерного распределения прав и полномочий с тем, чтобы достаточно власти было у магистров, достаточно влияния у совета первенствующих людей и достаточно свободы у народа». На современном языке это означает, что в теоретических изысканиях Цицерона содержится прообраз теории разделения властей как одного из важнейших принципов правового государства.

Значительна заслуга древнеримского мыслителя в обосновании принципа необходимости и обязательности соблюдения договоров в международных отношениях. Им заложены основы теории международного права. Цицерон, как гуманист, хотя и не был противником завоевательных устремлений своего государства, его претензий на мировое господство, выступал за гуманное обращение с пленными и побежденными. Политическое учение Цицерона оказало большое влияние на мыслителей эпохи Возрождения и последующего времени.

История политических учений – это дисциплина историко-теоретического цикла. И больше всего она связана с политологией и теорией государства и права, поскольку к ее предмету относится история (борьба, развитие) выраженных в теоретической форме представлений идеологов различных классов о государстве, праве и политике [1, с.6].

Изучение истории политических учений, закономерностей их развития и противоборства актуально уже по той причине, что ряд проблем, относящихся к государству и политике, неоднократно обсуждался, был предметом острейших дискуссий в предшествующие эпохи, в результате чего сложились системы доводов в пользу того или иного решения этих проблем.

Политические учения изложены в произведениях политических мыслителей, философов, государственных деятелей, публицистов. Каждая политическая доктрина в различной степени отражает современное ей государство, право, политическую жизнь и уже в силу этого затрагивает интересы тех или иных классов или социальных групп.

Именно эта связь с общественно-политическими интересами дает известность самой доктрине, делает ее социально значимой, а тем самым выводит за пределы сугубо личных познавательных интересов. Поэтому в истории политических учений известны лишь те теоретические построения, которые выражали самосознание какой-либо значительной социальной группы.

Экономическое и политическое могущество господствующей социальной группы, ее решающее влияние на психологию и идеологию общества, возможность пропагандировать свои идеи и подавлять пропаганду идей противостоящих социальных групп обусловливают преобладание в обыденном сознании идей, совпадающих с официальной, государственной политико-правовой идеологией; чувств и настроений послушания, подчинения существующему государству и действующему праву.

2. Закономерности развития политических учений

На теоретическом уровне - это то, что любое учение о государстве, праве, политике строится с учетом современной ему политической действительности, которая обязательно отражается в самом (казалось бы, абстрактном) построении. Так же, как философия, по словам Гегеля, – это эпоха, "схваченная в мысли", *политическая доктрина* – это выраженная в системе понятий и категорий социально-политическая реальность эпохи [2, с.4].

Каждая большая общественная эпоха имела свои политико-правовые учреждения, понятия и способы их теоретического объяснения. Поэтому в центре внимания теоретиков государства и права разных исторических эпох были различные проблемы, связанные с особенностями государственных учреждений, политических институтов и процессов. Так, в рабовладельческих государствах Древней Греции главное внимание уделялось устройству государства, проблеме определенных лиц, допущенных к участию в политической деятельности, государственно-правовым способам укрепления господства свободных над рабами. Этим и было обусловлено повышенное внимание к теоретическому определению и классификации форм государства, поиск причин перехода одной формы правления в другую, стремление определить наилучшую, идеальную форму правления. В средние века основным предметом теоретико-политических дискуссий стал вопрос о соотношении государства и церкви.

В центре внимания идеологов буржуазии XVII – XVIII вв. стояла уже проблема не столько формы правления, сколько проблема формы политического режима, законности, гарантий равенства перед законом, свободы и прав личности. XIX – XX вв. выдвинули на первый план вопрос о социальных гарантиях прав и свободы человека, а с конца XIX в. проблема форм правления и политического режима государства была существенно дополнена исследованиями связей государства с политическими партиями и другими политическими организациями.

Любая идеология как форма социально обусловленного группового самосознания приобретала научный характер лишь при совпадении целей и интересов класса с наиболее общим направлением исторического развития, а также при конструировании самой идеологии на основе научной методологии.

Одной из закономерностей развития политической мысли является то, что исторически существовавшая политическая идеология отражала государство через интересы классов. Поэтому отражение социально-политической действительности в этой идеологии не совсем совпадало с реальностью или долговременными тенденциями ее развития, было органически связано с исторически правомерными иллюзиями, с несбыточными утопическими проектами, с консервативно-апологетическими либо реакционными стремлениями.

Другой закономерностью развития политической мысли является то, что каждое из политических учений складывается и развивается в сложной системе идеологических влияний, из которых наиболее важны господствующие формы общественного сознания, социально-политическое мировоззрение противостоящего класса или социальной группы, идейный материал, созданный предшествующими политическими мыслителями.

Третья закономерность отражает то, что политическая доктрина всегда соответствует исторической обстановке, степени развития культуры, общественной психологии. Способ обоснования политических доктрин связан с господствующим мировоззрением эпохи, либо с мировоззрением, приобретающим все больший авторитет и признание, выражен в понятиях и категориях, представлениях и доводах, созвучных или совпадающих с массовым общественным сознанием.

Четвертая закономерность – это преемственность – каждая из последующих доктрин, как правило, учитывает представления и понятия, содержащиеся в предыдущих доктринах. Политические доктрины оперируют понятиями и категориями, сложившимися в результате не только отражения и описания современных им явлений государственной реальности, но и теоретического осмысления и оценки исторически определившегося круга проблем политики.

Таким образом, *преемственность* означает, что представления, унаследованные от прежних времен, воспроизводятся в последующих идеологических системах. При этом идеологическое влияние само по себе не способно породить последующую идеологию или движение: всякая новая теория должна исходить из накопленного идейного материала, но корни ее лежат в социальных условиях данного общества.

Другой важной закономерностью развития политических учений является взаимодействие доктрин борющихся классов, каждый из которых стремится опровергнуть враждебную ему идеологию, представить свое мировоззрение как единственно истинное, отвечающее справедливости, прогрессу и общему благу. Основная задача каждой из идеологий – борьба за влияние на общественное сознание, опровержение идей и учений противостоящих классов. Эта борьба –

важный стимул развития самих доктрин: каждая из них дополняется доводами, аргументами, опровержениями, ориентированными на идейный арсенал противника.

За время многовековой истории борьбы за государственную власть возникло много политических доктрин. Борющиеся классы имели своих идеологов, в теоретической форме выражавших отношение своего класса к политике. Созданные ими концепции и формы их изложения (теоретический трактат, философское сочинение, политический памфлет, проект конституции и т. п.) столь же разнообразны, сколь разнообразны вообще результаты индивидуального творчества. Вместе с тем всем этим концепциям присуще нечто общее: они выражают отношение определенных классов и социальных групп к государству (программная, оценочная часть учения), строятся на свойственной данной эпохе идейно-теоретической основе (методологический стержень учения), содержат решения основных проблем теории государства (теоретическое содержание учения).

Поэтому политическая доктрина включает три компонента:

- логико-теоретическую, философскую или иную (например, религиозную) основу;

- понятийно - категориальный аппарат, который вбирает в себя как понятия, выработанные в процессе возникновения и развития данной науки, так и понятия других (особенно близких) научных дисциплин. Это относится и к политической науке. В то же время, используя понятия родственных научных дисциплин, каждая отдельная наука придает им своеобразие, определенную специфику в соответствии с содержанием своего объекта и предмета. Понятийно-категориальный аппарат – это система теоретических понятий, в рамках которых осмысливаются политические явления и процессы, т.е. политическая жизнь общества. Они выражают сущностные стороны и особенности политических явлений и представляют собой основные категории этой науки. Осмысление в ней политических явлений на основе указанной системы категорий является показателем ее научности в отличие, скажем, от обыденных представлений об этих явлениях, фиксирующих лишь их сущность и закономерные связи.

- Программные положения – оценки существующего государства, а так же политические цели и задачи .

Логико-теоретическая основа политической доктрины связана с другими формами общественного сознания, с мировоззрением эпохи. Политические учения раннего классового и рабовладельческого общества опирались преимущественно на религиозные (в государствах Древнего Востока) и на философские (Древняя Греция и Древний Рим) обоснования. Мировоззрение средних веков было теологическим.

Таким образом, содержанием политической доктрины является ее понятийно - категориальный аппарат, теоретическое решение общих проблем государства и права, обширная и завершенная система взглядов, основанная на категориях, имеющих опорный, ключевой характер именно в данной доктрине. Со временем сложился традиционный круг вопросов, решение которых образует как содержание

политического учения, так и определяет их основные функции. К ним относятся вопросы о происхождении государства, вопросы об их связи с обществом, с личностью, с отношениями собственности; проблемы форм государства, его задач, методов политической деятельности, связи государства и права, проблема прав личности и др.

Программные положения – оценка государства, цели и задачи политической деятельности и борьбы, присущие каждой политической доктрине, накладывают отпечаток на направленность содержания ее теоретической части и предопределяют выбор методологической основы самой доктрины. В программных положениях наиболее четко и ясно выражен социально-классовый характер доктрины в целом: через них политическое учение связано с практикой политической и идеологической борьбы. Программная часть учения непосредственно выражает интересы и идеалы определенных классов или социальных групп, их отношение к государству. Из трех компонентов политической доктрины именно программа является цементирующим началом, придающим доктрине монолитность, поскольку оформление политических взглядов, суждений, оценок в целостную систему происходит на социально-классовой основе. Наиболее обширной частью политических доктрин является их теоретическое содержание. Оно всегда связано со способом обоснования политической программы, логически построенным в духе мировоззрения эпохи.

3. Функции политических доктрин

Политические доктрины чаще всего являются результатом индивидуального творчества, но те из них, которые приобретают общественное значение, имеют определенные социальные функции [1, с.8] среди которых:

- выражение и защита интересов определенной социальной общности (группы, класса, нации);
- внедрение в общественное сознание своих критериев оценки политических событий, политической истории;
- интеграция (объединение) людей на базе общих оценок, ценностных ориентаций, политических представлений;
- организация и регулирование поведения людей на основе общеидеологических норм и ценностей;
- обоснование мотивов политического поведения и мобилизация социальных общностей на реализацию поставленных задач;
- легитимизация власти: рациональное обоснование (оправдание) деятельности правящей элиты.

Выделяют три основных уровня функционирования политических доктрин:

- теоретико-концептуальный, на котором формируются основные положения и обосновываются идеалы и ценности определенного класса, нации, социальной общности;

• программно-политический, на котором социально-философские принципы и идеалы переводятся на язык программ и лозунгов, формируется нормативная основа для принятия управленческих решений и политического поведения граждан;

• актуализированный, который характеризует уровень освоения гражданами идей, целей, принципов конкретной идеологии. На этом уровне определяется степень влияния идеологии на практическую деятельность людей.

Одним из способов определения социальной сущности и реального содержания политико-правовой доктрины является установление связи ее программных положений с объективными тенденциями исторического процесса, проекция программной части доктрины на реальный исторический процесс.

Для того чтобы определить, чьи интересы выражены в данном учении, необходимо исследовать исторические условия создания этого учения, прежде неизвестную классовую структуру общества, социальные противоречия, степень и тенденции развития общества. Более всего с конкретной исторической обстановкой связана программная часть политико-правового учения.

Наряду с интересами социальных групп в политико-правовых доктринах нередко находили выражение общечеловеческие ценности. В общем виде это идеи справедливости, всеобщего блага, свободы и другие элементарные нормы нравственности.

Если попытаться представить историю политических учений как кумулятивный процесс накопления и трансляции знаний, то нельзя понять, какое место в такой истории принадлежит иллюзорным, ненаучным, утопическим доктринам и теориям, владевшим умами миллионов людей целые эпохи. Например, господствовавшая в XVII–XVIII вв. идея общественного договора о создании общества и государства была ненаучной, а в комплексе современных теоретических знаний заслуживает внимания разве что только в связи с критическим обзором различных устаревших идей о происхождении государства.

Политическая идеология, как всякая идеология, определяется в понятиях не гносеологии (истинное – неистинное), а социологии (самосознание групп и классов). Поэтому к политическим доктринам применяется критерий не истинности, а способности выражать интересы той или иной социальной группы.

4. Периодизация истории политической мысли

В соответствии с эпохами исторического развития курс истории политических учений можно достаточно условно разделить на следующие этапы [1, с.10].

Древний мир: время, когда господствовала религиозно-мифологическая форма идеологии и политическая мысль не носила четко выраженный характер, это памятники Египта, Вавилона, Индии и Китая. Политическая мысль Греции быстро прошла путь от мифа к теории. В развитие политической мысли исключительный вклад внесла Древняя Греция. К числу мыслителей, идеи которых оказали

значительное воздействие на последующую политическую мысль, относятся древнегреческие философы Сократ, Демокрит, Платон, Аристотель. Они были не только философами в полном смысле этого слова, но и глубокими политическими мыслителями.

Средние века: эпоха развития идеологии (идейных систем) на основе христианства и проблем, им порождаемых. Средние века — период спада в истории политических и правовых учений по сравнению с античным миром. Перемещение центра тяжести в общественном сознании от государства к церкви, устремленность значительной части этого сознания к потусторонним, внеземным идеалам, господство догматического мышления, строго ориентированного на тексты Священного писания и каноны церкви, — все это резко сужало тематику и содержание политико-правовых доктрин.

Но и в период Средневековья политико-правовая идеология была далека от застоя. Выведение на первый план проблемы соотношения церкви и государства неизбежно порождало споры о сущности, целях и задачах государства, о его отличии от церкви. Логически это вело к постановке проблем государственного суверенитета. Споры о соотношении церкви и государства сопровождались также выявлением различий между собственно правом как сферой государственной деятельности и законами совести, веры, морали, обращенными во внутренний мир человека. В наиболее радикальных теориях той эпохи уже провозглашались свобода совести и невмешательство церкви в государственные дела. Применяя к государству и праву тексты священного писания о равенстве верующих перед богом, радикальные ереси обосновывали равенство людей перед законом и их право участвовать в решении не только церковных, но и государственных дел.

Эпоха Возрождения и Реформации XIV–XVI вв.: осмысление политических явлений и процессов перестало быть монополией церкви. Переходный характер эпохи, происходящий во всех областях жизни процесс освобождения от средневековых пут и вместе с тем еще неразвитость устанавливавшихся капиталистических отношений не могли не сказаться на особенностях художественной культуры и эстетической мысли того времени.

Все перемены в жизни общества сопровождались широким обновлением культуры: расцветом естественных и точных наук, литературы на национальных языках и, в особенности, изобразительного искусства. Идея свободы человеческой личности продолжала существовать в обществе, разделенном на сословия.

Подчеркивая интерес к человеческому в противовес божественному, представители новой светской интеллигенции называли себя гуманистами, производя это слово от восходящего к Цицерону понятия "studia humanitanis", означавшее изучение всего, что связано с природой человека и его духовным миром. При всей сложности и неоднозначности эстетики Возрождения в качестве одного из ее основных принципов можно выделить абсолютизации человеческой личности в ее целостности.

Родиной Реформации стала Германия. Началом Реформации считают события 1517 г., когда доктор богословия Мартин Лютер выступил со своими 95 тезисами против продажи индульгенций. С этого момента начался его длительный поединок с католической церковью. Реформация быстро распространилась в Швейцарии, Нидерландах, Франции, Англии, Италии. В Германии Реформация сопровождалась Крестьянской войной, которая шла с таким размахом, что с ней не может сравниться ни одно социальное движение Средневековья. В конечном итоге Реформация породила новое направление в христианстве, которое стало духовной основой западной цивилизации, – протестантизм. От католичества отошла часть населения Европы: Англия, Шотландия, Дания, Швеция, Норвегия, Голландия, Финляндия, Швейцария, часть Германии, Чехии и т. д. Протестантизм освободил людей от давления религии в практической жизни. Религия стала личным делом человека.

Эпоха буржуазных революций: XVII–XVIII вв. – века Просвещения и революций в Нидерландах, Англии, США, Франции.

Эпоха свободной конкуренции XIX в.: характеризуется расширением понятий свободы, равноправия; появляются понятия либерализма, научного социализма и др.

Эпоха монополистического капитала, империализма, социалистических революций, кризиса "реального социализма" – конец XIX– XX вв.

В заключении можно отметить, что политические учения прошли многовековой путь развития. Поначалу они были органической частью религии, философии, общего взгляда на мир, как нечто, противостоящее человеку. Но уже в Древнем мире возникало стремление осмыслить государство как создание человеческого искусства, подчиненное общественным потребностям. Могучий импульс разработке учений о государстве и праве дала эпоха Возрождения. Освобождение разума от пут средневекового догматизма, первостепенный интерес к подлинно человеческим проблемам выразились во множестве политических и правовых учений, впервые в истории поставивших и в духе времени решавших вопрос о правовом равенстве всех людей, их свободе и естественных правах. В процессе развития и смены политических доктрин различны были исторические судьбы присущих им трех структурных элементов – философско-методологической основы, теоретического содержания и программных требований.

На всех этапах истории политических учений каждая из них несла на себе четкий отпечаток конкретно-исторических условий страны и эпохи, политических симпатий и антипатий автора доктрины и его единомышленников. Поэтому содержавшиеся в доктринах конкретные политические программы были преходящими и в новых исторических условиях сменялись другими политико-правовыми требованиями, ориентированными на новые идеалы [2, с. 560].

Теоретическое исследование государства и права, как отмечено, в научном отношении не выходило за пределы эмпирической, описательной, классификационной науки. И все же именно теоретическая проблематика оставалась наиболее стабильным элементом политических и правовых учений. Важнейшей

частью этой проблематики всегда были вопросы о соотношении народа и государства, государства и общества, права и государства, политики и морали, государства, права и истории человечества. При любом подходе к решению этих проблем главным было и остается определение места человека в системе политических и правовых учреждений.

В странах Древнего Востока и еще более в Античном мире уже зарождались теоретические основы преодоления взглядов на государство и право как на нечто сверхъестественное. Тогда же возникли идеи демократии, мысль о подчинении государства закону, проекты “смешанной республики”, дающей возможность разным частям народа (исключая рабов) принять участие в политической деятельности[2, с.561].

Но в Античном мире складывались основы и противоположных взглядов на государство, политику, право. Логически простая и привлекательная идея правления умелых, знающих, мудрых в конкретно-исторических условиях своего времени была средством обоснования притязаний землевладельческой аристократии на монопольную власть, а в общеисторическом плане выступала как одно из главных орудий идеологической борьбы против демократии, за технократию и олигархическое правление. Признание политики искусством порой сопровождалось рассуждениями о недоступности этого искусства подавляющему большинству людей, о политической деятельности как призвании и уделе только узкого круга правителей. История политических учений свидетельствует о том, что важным показателем степени свободы и демократизма того или иного общества и государства является состояние политической мысли.

Естественным состоянием идеологии в демократическом обществе , где нет гонения на свободную мысль [2, с. 563] является многообразие политико-правовых доктрин, обусловленное соревнованием нескольких общественно-политических идеалов. Эти идеалы, ориентированные на достижение какой-либо общественной цели, являются источником общественной и политической активности людей, их объединений, социальных групп, классов. Содержание идеалов определяется не только экономическими интересами социальных общностей, но и религиозными мотивами, нравственными нормами, идеями гуманизма, патриотизма и другими идеологическими построениями.

Наконец, многообразие политических учений в обществе, допускающем свободомыслие, определяется сложностью государственно-правовой реальности, которую эти учения отражают. Политические доктрины всегда сложнее и разнообразнее, чем современная им государственно-правовая действительность. Это определяется не только тем, что в содержании доктрин отражается опыт прошлого и делается попытка предсказать будущее, но и закономерностями развития самой идеологии, отличающимися от тенденций развития того общества, в котором она существует. Как известно, организация и жизнь любого общества основываются либо на подавлении одной части общества другой его частью, либо на компромиссах,

соглашениях, на увеличении численности "среднего класса" за счет низших и высших слоев общества, на сглаживании [2, с. 564] общественных антагонизмов и противоречий. В политической и правовой идеологии противостоящие учения не поглощаются новыми доктринами, выражающими социальное равновесие.

Растущее многообразие учений о государстве предопределяется тем, что эти учения по-разному отражают сложнейший по устройству, функциям, общественной роли механизм государства. Существование и соревнование в общественном сознании нескольких идеалов и сконструированных в соответствии с ними политических доктрин – важнейшее средство ориентации человека в политической жизни гражданского общества.

История политических учений указывает и на то, что теоретиками государства и права различных эпох разработан ряд выводов и положений, не выходящих за пределы эмпирической, описательной науки, но имеющих непреходящее значение для государственно организованного общества, в том числе для современного. История познания мира политики является частью современного научного знания. Сегодня, когда мир политики становится основой развития общества, без истории невозможно прогнозировать и предвидеть дальнейшее развитие политической науки и научной разработки глобальных проблем современности.

Вопросы для самоконтроля:

1. Определите закономерности развития политических учений.
2. Прокомментируйте функции политических доктрин.
3. Предложите периодизацию истории политической мысли.

Темы для индивидуальной и групповой работы:

1. Возникновение древнейших политических учений.
2. Политические идеи эпохи Возрождения.
3. Основоположники теории естественного права.
4. Представители эпохи просвещения.
5. Политические теории XX века.

Библиография:

1. История политических и правовых учений. Юнита 1, Москва: Современный Гуманитарный Университет, 2000.
2. История политических и правовых учений /Под ред. О. Лейста. Москва: Юрид. Лит. 1997.
3. История политических и правовых учений. Санкт-Петербург: Альфа, 2001.
4. История политических и правовых учений /Под общей редакцией В. Нерсесянца. Москва: ИНФРА-М, 1996.
5. Чичерин Б. Политические мыслители. Санкт-Петербург: Лань, 1999.
6. Varzari P. Istoria gîndirii politice. Chişinău: Europress, 2011.

ISTORIA ŞI BAZELE DIPLOMAŢIEI[4]

TEOSA Valentina,
doctor habilitat în politologie, profesor universitar

NICOLAESCU Irina,
magistru în relaţii internaţionale, doctorandă, lector universitar

This article examines the historiography, theoretical and conceptual bases and methodology of theory and history of diplomacy. Diplomacy as a structural element of the political system as a mean of achieving foreign policy, developed simultaneously with the development of society. It corresponds to the nature of socio-political relations, political regimes, the goals of the state's foreign policy.

In the history of development of society, the state foreign policy and diplomacy issues occupy a special place. This indisputable basis is explained by the fact that from the earliest times there were no isolated diplomatic relations, self-contained, but have evolved into a global framework of human relations, social entities and state formations. Diplomacy is the most important tool in the hands of the state. History teaches us, and the current international situation confirms that no country, if it does not want to be at a disadvantage to other states, cannot deal without a skill set, well-organized diplomatic service. The role of diplomacy as a tool of foreign policy has always been extremely high. Diplomatic activity, largely influence the destiny of a state, and the skillful use of this powerful instrument yields huge results. Many international disasters were the result of bad or accompanied, for various reasons, diplomacy. State is looking for experienced, educated diplomats who know how to honor, knowingly, to defend the interests of his state, able to assist his government in a timely manner to navigate the changes taking place in their respective countries, who know how to properly conduct the foreign policy of the state. All these qualities are acquired by practicing, but not in the least, by serious study of the foreign policy history, diplomatic history of various countries as well as the national diplomacy, and especially diplomacy of the state.

Cuvinte cheie: diplomaţie, relaţii internaţionale, politică externă, activităţi diplomatice, diplomatica, relaţii paşnice, rapoarte bilaterale şi multilaterale.

Introducere. Conceptualizarea metodică a cursului

Cursul universitar *Istoria diplomaţiei* este întocmit în conformitate cu planul de studii la specialitatea "Relaţii Internaţionale", este cuprins în Modulul Teoria şi Istoria diplomaţiei şi este destinat studenţilor anului I Bol şi cuprinde prelegeri, seminare şi lucrul individual.

[4] This research was supported by a Marie Curie International Research Staff Exchange Scheme Fellowship within the 7th European Community Framework Programme".

În cursul de *Istorie a Diplomaţiei* vor fi reflectate tradiţiile specifice unor şcoli diplomatice, precum şi contribuţia lor la dezvoltarea diplomaţiei. Deşi unele aspecte ale activităţii diplomatice pot fi observate începând cu Antichitatea, Orientul antic, Grecia şi Roma antică, epoca medievală, Renaşterea, epoca burgheză, diplomaţia ca formă principală de reglementare a relaţiilor internaţionale se impune abia în perioada modernă. În acest mod *Istoria Diplomaţiei* ne permite nu numai să cunoaştem evoluţia obiectului, să determinăm bogatul tezaur de metode, tipuri, forme, principi şi personalităţi, care şi-au adus contribuţia la apariţia diplomaţiei contemporane, dar şi să evidenţiem utilitatea aplicării metodelor diplomatice în soluţionarea problemelor internaţionale în beneficiu reciproc.

Scopul cursului este familiarizarea auditoriului cu istoria dezvoltării principalelor concepţii teoretice din domeniul diplomaţiei şi formarea la studenţi a bagajului teoretic din istoria diplomaţiei, metodelor diplomatice, artei diplomatice, protocolului diplomatic, aplicarea viitorilor specialiştilor în relaţiile internaţionale.

Istoria diplomaţiei are drept scop dezvoltarea *următoarelor competenţe:* dezvoltarea capacităţilor de analiză şi sinteză a problemelor centrale în domeniul relaţiilor internaţionale; identificarea principalelor şcoli diplomatice care s-au format pe parcursul evoliţiei domeniului de studiu; utilizarea metodelor diplomatice, artei diplomatice pentru cercetarea domeniului relaţiilor internaţionale; proiectare în practică cunoştinţelor teoretice acumulate şi aptitudinilor formate la obiectul de studii „Istoria diplomaţiei"; pronosticarea perspectivelor dezvoltării metodelor diplomatice ţinînd cont de dezvoltarea acestora pe parcursul istoriei.

Obiectivele generale ale cursului, confor curriculumui, *la nivel de cunoaştere şi înţelegere* prevăd ca studenţii: să determine obiectul de studiu al disciplinei; să distingă noţiunile de bază a disciplinei; să identifice teoriile de bază a disciplinei; să determine metodele de investigaţie ale disciplinei „Istoria Diplomaţiei"; să cunoască şcolile şi curentele clasice şi contemporane în domeniul moralei internaţionale. *La nivel de aplicare:* să clasifice periodizarea istoriei diplomaţiei; să compare istoria diplomaţiei la diferite etape ale dezvoltării sale precum şi a diferitor state în perioadele date; să explice evoluţia metodelor diplomatice; să argumenteze necesitatea studierii metodelor, procedeelor şi legăturilor diplomatice din cele mai vechi timpuri pînă în prezent; să aplice metode eficiente de studiere în domeniul istoriei diplomaţiei. *La nivel de integrare:* să aprecieze importanţa studierii istoriei diplomaţiei din cele mai vechi timpuri; să evalueze rolul diferitor personalităţi diplomatice şi a activităţii acestora pentru istoria diplomaţiei; să propună soluţii optime de rezolvare a situaţiilor contradictorii; să prognozeze evoluţia metodelor şi procedeelor diplomatice de la un stat la altul în diferite perioade istorice.

Lucrul individual presupune produsul preconizat: recenzia unui studiu teoretic sau monografii, referatul, cercetarea şi comunicarea individuală, studiul de caz sau comparat, prezentarea vizuală /PPT, fiind definitivate strategiile şi formele de realizare a acestuia: studiul bibliografic, elaborarea tabelelor comparative, prezentarea analitico

– informaţională a investigaţiei, elaborarea schemelor etc. Tematica pentru lucrul individual sau în grup, mese rotunde etc., este orientată spre dezvoltarea capacităţilor de cercetare teoretică, abilităţilor analitice şi aplicative, necesare pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice din programul ulterior al studiilor universitare, precum şi a celor actuale pentru viitorii experţi şi funcţionari diplomatici în relaţiile internaţionale.

În continuare, propunem cititorilor lecţia cu denumirea **"Istoriografia, bazele teoretico-conceptuale şi metodologice ale cercetării istoriei şi diplomaţiei" din curriculum universitar la specialitatea relaţii internaţionale,** care prezintă istoria şi situaţia din domeniul de cercetare a obiectului de studiu, având drept *scop* formarea *competenţilor generale* de a lucra cu sursele teoretice, de a dezvolta abilităţile analitice şi de orienta pe studenţi spre gîndirea critică în cadrul procesului de studiu teoretic. Totodată, lecţia prezentată va contribui la formarea *competenţelor specifice,* printre care menţionăm: însuşirea limbajului profesional, cunoaşterea cercetărilor teoretice de bază din cadrul cursului respectiv, evaluarea nivelului de cercetare şi a specificului abordărilor teoretice în operele autorior studiaţi. Importanţa acestei lecţii este justificată de necesitatea de a pregăti studenţii pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice ulterioare sub forma tezei de an şi a tezei de licenţă, conştientizarea rolului şi locului acestora în pregătirea profesională şi curriculumul universitar la specialiatea Relaţii Internaţionale. Orientându-se spre aceste *finalităţi* pentru studiu, în lecţia propusă sunt formulate *următoarele obiective*: de a prezenta viziunea complexă şi multiaspectuală a istoriografiei, de a determina bazele teoretico-conceptuale ale teoriei şi istorie diplomaţiei şi de a evalua metodologia cercetării teoriei şi istorie diplomaţiei.

Formarea competenţelor în domeniu, realizarea scopului şi obiectivelor cursului, evaluarea rezultatelor studenţilor se vor efectua prin intermediul orele de curs şi seminar la disciplina Sisteme internaţionale de state. Totodată, pregătirea studenţilor şi formarea abilităţilor lor va avea loc şi prin plasarea materialelor teoretice şi cerinţelor practice pe platforma Moodle.

1. ***Istoriografia cercetării teoriei şi istoriei diplomaţiei***
2. ***Bazele teoretico-conceptuale ale teoriei şi istoriei diplomaţiei***
3. ***Metodologia investigării teoriei şi istoriei diplomaţiei***

1. Istoriografia cercetării teoriei şi istoriei diplomaţiei

Problemele diplomaţiei şi ale activităţii diplomatice, în general, au fost elucidate în lucrările savanţilor şi ale diplomaţilor profesionişti din Occident, care au elaborat baza teoretico-metodologică a diplomaţiei şi a relaţiilor internaţionale contemporane. Printre acestea merită a fi menţionate operele clasice ale lui F.Callières, J.Cambon, H.Nicolson, E.Satow, H. Kissinger şi ale altor autori consacraţi.

F.Callières membru al Academiei franceze, secretar privat al lui Ludovic al XIV-lea publică, în 1716, la Paris, volumul *De la manière de negocier avecle ssouveraines* (Despre maniera de a negocia cu suveranii). Cartea acestui autor nu şi-a pierdut actualitatea nici astăzi, F.Callières fiind un manual obligatoriu în şcolile occidentale şi orientale de diplomaţie. În studiile sale, diplomatul francez se ocupă de principalele calităţi pe care trebuie să le posede un diplomat, mai ales, acela ce este implicat în acţiuni de diplomaţie secretă sau de spionaj. El a respins minciuna ca procedeu de desfăşurare a negocierilor, relevând că aceasta în realitate, este un indiciu al minţii limitate a celui care negociază.

Deşi redusă ca volum, cartea diplomatului J.Cambon este, de fapt, o lucrare de referinţă, un ghid general-valabil, extrem de util pentru diplomaţii din toate timpurile. Lucrarea *Diplomatul*, publicată în anul 1925, reflectă experienţa diplomatică de până la marea fractură, provocată de Primul Război Mondial. Am putea afirma că J.Cambon a facut o sinteză despre experienţa diplomaţiei europene de până la 1914. Ceea ce îi atribuie o valoare deosebită acestei cărţii de faţă este cultura istorică ce o are autorul ei. J.Cambon cunoaşte nu numai diplomaţia epocii sale, ci şi cea din veacurile precedente, aducînd exemple până în secolul al XVI-lea. El a fost un diplomat cu o solidă cultură generală şi specială, ceea ce a influenţat pozitiv cariera sa, de aceea cartea lui e considerată ca un adevărat manual de diplomaţie.

Printre lucrările autorilor români le putem indica pe cele scrise de M. Maliţa, G. Iacob, B. Antoniu, care reprezintă nişte ghiduri metodice, dedicate studenţilor şi abordează probleme de istorie, teorie şi de practică diplomatică.

Dacă aspectele generale ale teoriei relaţiilor internaţionale şi ale diplomaţiei sunt cercetate de mulţi savanţi cu renume, tema diplomaţiei moldoveneşti este mai puţin investigată de istoriografia modernă. Proclamarea independenţei Republicii Moldova în 1991 şi tendinţele ei de afirmare pe arena internaţională ca stat suveran au stimulat în mod firesc interesul cercetătorilor moldoveni pentru teoria şi istoria diplomaţiei şi a politicii externe, în ansamblu, şi a statului moldovenesc, în special. În lucrările apărute până în prezent, tema respectivă a fost reflectată din diverse puncte de vedere: diplomatic, politologic, istoric şi de drept.

Astfel, în studiile referitoare la aspectele general-teoretice ale diplomaţiei, dar şi la cele specifice acesteia: avantajele şi sfidările opţiunii strategice a Republicii Moldova privind aderarea ei la structurile europene, putem menţiona autorul S. Cebotari. În opinia acestei cercetătoare, Republica Moldova va putea să-şi promoveze adecvat interesele naţionale, numai dacă va elabora o concepţie clară a politicii sale externe. Conceptul de „interes naţional" în politica externă a Republicii Moldova este dezvăluit în lucrările doctorului habilitat în ştiinţe politice V. Saca şi in cele ale ambasadorului Republicii Moldova E.Ciobu.

Unele aspecte relevante ale temei în cauză au fost examinate într-un şir de articole cu caracter politologic, incluse în diverse culegeri şi reviste ştiinţifice, printre

care vom evidenţia studiile lui T. Spinei, V. Beniuc, S. Nazaria, V. Borş, D. Cujbă, L. Laur, R. Gorincioi şi a ale altor autori.

Poziţia şi misiunea diplomaţiei moldoveneşti, în perioada sovietică şi în primii ani de independenţă, au fost conturate în publicaţiile unor diplomaţi profesionişti şi ale unor oameni politici: P. Comendant, N. Ţâu, I. Leancă, V. Stepaniuc ş.a.

Un rol deosebit în această serie de publicaţii îl are lucrărea *Diplomaţie în culise* a ex-ministrului afacerilor externe N.Ţâu. Aici se dezvăluie laturi inedite procesului anevoios de constituire şi consolidare a diplomaţiei naţionale, în primii ani de independenţă a statului moldovenesc, reprezentând o crestomaţie valoroasă în materie de diplomaţie şi de relaţii internaţionale.

Un numit aport la studierea aspectelor juridice ale diplomaţiei şi ale relaţiilor internaţionale este al unor autori recunoscuţii, specialişti în dreptul internaţional, A. Burian şi V. Arhiliuc. Vom remarca, în particular, contribuţia lui A. Burian la investigarea unor aspecte noi ale dreptului diplomatic şi ale celui consular, ale regimului de drept al activităţii diplomatice, ale diplomaţiei parlamentare, vizând îndeosebi, necesitatea reglementării juridice a acesteia.

Printre contribuţiile valoroase la cercetarea istoriei diplomaţiei şi a politicii externe a Republicii Moldova, în perioada de după proclamarea independenţei, pot fi considerate, fără îndoială, monografiile elaborate de Gh. Cojocaru şi de I. Cereş. În aceste lucrări, sunt elucidate direcţiile principale ale politicii externe, începând cu Declaraţia de suveranitate, activităţile diplomatice, desfăşurate pe arena internaţională în primii ani de independenţă, în particular, privind opţiunea pro-CSI-istă, raporturile moldo-române şi moldo-ruse etc., dar şi relaţiile economico-comerciale externe ale Republicii Moldova.

2. Bazele teoretico-conceptuale ale teoriei şi ale istoriei diplomaţiei

Izvoarele istoriei diplomaţiei şi ale relaţiilor internaţionale explică etimologia cuvântului diplomaţie ca de la grecescul diplomata (διπλωμάτα) Acesta reprezentă un document alcătuit din două tăbliţe prinse una de alta, care, în Grecia Antică, era înmânat solilor în calitate de scrisoare de acreditare. Se mai presupunede că originea este de la termenul diploma (δίπλωμα) – a dubla, ceea ce înseamnă acţiunea de a întocmi actele oficiale în două exemplare, dintre care unul se păstrează în arhivă.

Savantul francez G. Garden susţine că la baza termenului *diplomaţie* se află grecescul ”diploo” (δίπλόω) şi latinescul duplicata, care, la fel, indică acţiunea de a redacta actele oficiale sau diplomele în două exemplare, dintre care unul era dat ca scrisoare de împuternicire trimişilor, iar celălalt se menţinea în arhivă. În limba engleză termenul diplome, de asemenea, se referea la documentele oficiale, iar persoanele antrenate în elaborarea unor astfel de acte se numeau diplomaţi, adică cei care scriau diplome sau lucrau în arhivă.

Astfel, în epoca medievală apare termenul diplomatica - ştiinţa specială a istoriei care studiază apariţia, forma şi aspectul grafic ale actelor scrise. Aplicând metode proprii de investigare a actelor şi a înscrisurilor, urmărind şi modalităţile de elaborare cu ajutorul criticii diplomatice, diplomatica analizează şi verifică conţinutul actelor şi scoate în evidenţă elemente care pot facilita cercetarea istorică.

Savantul englez sir E. Satow menţionează ca pentru prima dată cuvântul diplomaţie (diplomaticus) a fost utilizat în anul 1645. Mai târziu Leibnitz publică lucrările ”Codex Juris Gentium Diplomaticus” şi ”Corps universel Diplomatique du Droit des Gens” în care cuvântul diplomatic (latină ”diplomaticus” şi franceză ”diplomatique”) a fost utilizat pentru desemnarea documentelor oficiale de stat.[7, p.10]

Cu timpul, termenul *diplomaţie* se referea şi la persoanele care se ocupau de problemele relaţiilor internaţionale. Apar noţiuni noi: corp diplomatic – ambasadorii, trimişii, persoanele oficiale, care erau în componenţa misiunilor diplomatice acreditat pe lângă guvernele statelor sau serviciul diplomatic – ramură a serviciului de stat, care reprezintă personalul misiunilor permanente ale unui stat în străinătate.

Pentru întâia oară, aceşti termeni sunt utilizaţi în 1878, în Anglia. Cercetătorul Berk constată că alături de aceştia, se întrebuinţa termenul diplomaţie, care însemna abilitatea de a menţine relaţii internaţionale sau arta de a purta tratative.

În literatura de specialitate: dicţionarele şi enciclopediile cu caracter general şi cele speciale, ghidurile diplomatice practice, studiile despre teoria şi istora diplomaţiei, cursurile de drept internaţional, termenul *diplomaţie* este analizat multidimensional, uneori, chiar şi în contradictoriu.

Astfel, în dicţionarul *Conceptele şi noţiunile de bază ale diplomaţiei* termenul *diplomaţie* este tratat ca mijloc de realizare a politicii externe a statului; totalitate a măsurilor practice nemilitare, a metodelor aplicate, în funcţie de conjunctură şi de natura problemelor care se soluţionează; activitate oficială a şefilor de stat şi de guverne; domeniu de care se ocupă miniştrii afacerilor externe, departamentele afacerilor externe, reprezentanţele diplomatice, delegaţiile la conferinţele internaţionale cu privire la îndeplinirea sarcinilor şi scopurilor politicii externe a statului; apărare a drepturilor şi a intereselor statului, a instituţiilor şi a cetăţenilor săi ce se află în străinătate. [3, p.57]

Conform dicţionarului Oxford, diplomaţia este profesia, arta sau abilitatea de a gestiona relaţiile internaţionale; activitatea de gestionare a relaţiilor internaţionale; arta de interacţiune între indivizi, folosind tactul şi metode sensibile.

O altă abordare a diplomaţiei, care nu este una strict academică, o oferă E. Satow. Acesta se referă la o caracteristică, mai mult de tip raţional-moral. Conform diplomatului britanic, diplomaţia reprezintă modul de aplicare a inteligenţei şi a tactului în conducerea relaţiilor oficiale dintre guvernele statelor independente, extinzându-se, uneori, şi asupra relaţiilor cu statele vasale sau relaţiile dintre state cu ajutorul mijloacelor paşnice.

H. Nickolson, celebrul diplomat englez şi publicist, subliniază că în limbajul uzual cuvântul diplomaţie este întrebuinţat pentru a denumi o serie de lucruri foarte diferite. Uneori, este folosit ca sinonim pentru politica externă... În alte cazuri, se referă la negocieri... Acest termen este, de asemenea, folosit pentru a denumi procedurile şi aparatul de desfăşurare ale negocierilor. De asemenea, se recurge la el, pentru a desemna partea ministerului afacerilor externe în străinătate... În cele din urmă, acest cuvânt denotă o abilitate specială, ce se manifestă prin agilitatea, pozitivă a desfăşuraii negocierilor internaţionale, dar şi în sensul negativ, în astfel de activităţi.

În alte sensuri diplomaţia este:

„Expresia prin care este desemnată, de un număr de ani încoace, ştiinţa raporturilor exterioare, care are ca bază diplome sau acte scrise, emanate de suverani" (De Flassan).[3, p.57-58]

„Din punct de vedere teoretic, poate fi considerată ca având principii determinate, pentru că ea este fondată pe noţiuni, mai mult sau mai puţin, pozitive, şi pentru că ea are un obiect precis şi distinct, acela de a reglementa raporturile care există sau trebuie să existe între diverse state. În accepţia cea mai uzitată, ea este ştiinţa relaţiilor externe sau a afacerilor străine ale statelor sau, într-un sens mai restrâns, ştiinţa sau arta negocierilor" (Charles de Martens). [3, p.57-58]

„Arta de a reglementa paşnic dificultăţile care pot apărea între state. Diplomaţii sunt executanţii ei"… „Diplomaţia guvernează raporturile între state. Aceasta este arta de a atrage simpatiile pentru ţara sa şi de a o înconjura de prieteni, care să-i protejeze independenţa şi, de asemenea, de a regla în mod paşnic conflictele internaţionale". Ca urmare, „Obiectul diplomaţiei este, în baza utilizării metodelor paşnice şi a practicii concilierii, de a strânge legăturile unei ţări cu guvernele aliate, de a dezvolta relaţii amicale cu ţările neutre şi, de asemenea, de a ţine la respect guvernele ostile" (Jean Serres). [3, p.57-58]

În limba română, cuvîntul *diplomaţie*, în sensul de document, în accepţia veche (diplomă = hrisov), îl întâlnim la începutul secolului al XVIII-lea (în Hronicul româno-moldo-vlahilor al lui Dimitrie Cantemir), iar ca termen de drept internaţional şi de politică externă, spre sfârşitul secolului al XIX-lea (fiind împrumutat din limba franceză). Termenul „diplomat", în înţelesul pe care îl are astăzi, apare pentru prima dată în dicţionarul francez-român, din 1840, cu sensul de persoană „care cunoaşte diplomaţia, se îndeletniceşte cu diplomaţia, se află în diplomaţie" .

În cele din urmă, din articolul despre diplomaţie, ce se conţine în Dicţionarul diplomatic, selectăm câteva paragrafe: Conducerea raporturilor unui stat dat cu un alt stat, sau grupuri de state, prin mijloace sau căi oficiale. Diplomaţia cuprinde astfel, deopotrivă, acţiunea proprie a agenţilor diplomatici şi activitatea specifică a ministrului afacerilor externe (secretarului de stat), a adjuncţilor săi, ca şi activitatea şefului de stat, a primului ministru, precum şi a altor persoane în domeniul politicii externe. În acest fel, diplomaţia se prezintă ca un instrument de bază al ansamblului relaţiilor externe ale unui stat, al apărării drepturilor şi intereselor acestuia, al conduitei sale practice în viaţa

internaţională. Formă distinctă a raporturilor bilaterale şi multilaterale dintre state, caracterizată prin întreţinerea unor legături şi activităţi oficiale şi căutarea, prin intermediul negocierilor, a unei acomodări a intereselor statelor prin convenţii directe. În această accepţie, vocaţia diplomatică rezidă în asigurarea bunăstării popoarelor, în menţinerea unor relaţii paşnice, de cooperare şi de înţelegere între ele, cu respectarea personalităţii fiecărui stat şi popor. În caz de unele neînţelegeri, diplomaţia este chemată să contribuie în mod nemijlocit la identificarea căilor prin care se va restabili încrederea între state, aplanând un anumit diferend şi eliminând, sau atenuând cauzele acestuia.[7, p.11]

Astfel putem concluziona că termenul diplomaţie dispune de o abordare universală şi cuprinde întregul spectru al mijloacelor paşnice cunoscute de individ.

3.Metodologia investigării teoriei şi istoriei diplomaţiei

În cercetarea metodologică a teoriei şi a istoriei diplomaţiei, lucrările savanţilor moderni vizează un ansamblu al sistemului de activităţi diplomatice, ca un tip nou de structură a serviciului de stat. Pentru a determina metodologia cercetării, trebuie să menţionăm că există diferite abordări ale analizei istoriei diplomaţiei şi teoriei diplomaţiei.

Dacă ne referim la cercetarea istoriei diplomaţiei, trebuie să evidenţiem două principii ştiinţifice. În primul rând, este vorba de cel al istoricismului. Acesta necesită a lua în considerare faptele istorice, fenomenele şi evenimentele în conformitate cu situaţia istorică concretă, corelaţia şi interdependenţa lor. Fiecare fenomen istoric trebuie examinat în evoluţia sa: cum a apărut, prin ce etape a trecut, şi în cele din urmă, ce a devenit. Nu putem cerceta evenimentul sau personalitatea, în acelaşi timp sau în mod abstract, în afara poziţiilor temporare.

Şi în al doilea rând, relevăm principiul obectivismului. Acesta înseamnă de a se recurge la faptele adevărate, nu la cele distorsionate sau adaptate la o anumită schemă. Acest principiu impune să se ia în considerare fiecare fenomen în diversitatea şi contradicţiile sale, în ansamblu atât al aspectelor pozitive şi cât şi celor negative. Important în asigurarea principiului obiectivităţii este identitatea istoricului: opinia teoretică, cultura metodologică, excelenţa şi integritatea sa profesională.

În ansamblul lor, aceste principii pot contribui la fiabilitate ştiinţifică într-un studiu a trecutului istoric. Această abordare creează necesitatea de a conştientiza realitatea nu ca un fenomen static, ci ca un proces istoric, în legătura cronologică, în dezvoltarea metodei dialectice (metodelor de cercetare), aşa cum este gnoseologia, în baza metodologică a principiilor ştiinţifice. Acum mai mult de două mii de ani, au apărut două abordări de bază ale gândirii istorice, care există până astăzi: idealistul şi concepţia materialistă a istoriei.

Reprezentanţii concepţiei idealiste consideră că spiritul şi conştiinţa sunt mai importante decât materia şi natura. Astfel, ei susţin că spiritul uman şi mintea

determina ritmul şi natura evoluţiei istorice, precum şi alte procese ale activităţii umane, inclusiv politice, economice, sociale etc. Aşadar, idealişti concluzionează că la baza procesului istoric se află îmbunătăţirea morală şi spirituală a oamenilor, iar societăţile umane sunt dezvoltate de însuşi omul, în timp ce abilităţile omului sunt date de Dumnezeu.

Adepţii concepţiei materialiste susţin şi afirmă contrariul: deoarece viaţa materială este prioritară, în raport cu conştiinţa indivizilor, anume structurile, fenomenele economice din societate impulsionează dezvoltarea spirituala a celorlalte relaţii umane. Cercetătorii occidentali tratează ştiinţa istorică din punct de vedere idealist, cei din est pun la baza cercetării abordarea materialistă.

Există următoarele metode special-istorice de cercetare: cronologică –redarea fenomenelor istorice în ordinea lor cronologică; simultană - presupune studiul simultan al evenimentelor care au loc în societate; dihronă - metoda periodizării istorice; simularea istorică şi metodele statistice.

Dacă este să ne referim la metodele teoriei diplomaţiei, atunci nu putem să nu ne referim la două concepte de bază, şi anume la vechea şi noua diplomaţie. Diplomaţia "veche" se deosebeşte de cea noă prin caracterul său de palat şi despotic. În stat, toate problemele diplomatice, chestiunile de politică externă le rezolva monarhul şi curtea sa. De multe ori, însăşi noţiunea de "diplomaţie veche" este corelată cu conceptul de "diplomaţie secretă", acest lucru se datorează numărului mare de negocieri, de contracte, de acorduri secrete, în general, de caracterul închis al diplomaţiei. Odată cu creşterea rolului şi influenţei pe scară largă a mass-mediei şi a altor mijloace de comunicare, diplomaţii au fost forţaţi să acţioneze mai activ, cu promptitudine şi, de fapt a permis extinderea surselor de informaţie a ”diplomaţiei noi”.

H. Nickolson încearcă să facă o diferenţiere între metoda diplomatică şi politica externă. El caracterizează metoda diplomatică, ca politicoasă, decentă, sistematică, consistentă, realistă etc. De-a lungul istoriei diplomaţiei H. Nickolson identifică patru metode diplomatice, greacă, prin care el înţelege formele şi metodele diplomaţiei Greciei antice, italiană, adică metode diplomaţiei republicilor italiene din perioada Renaşterii, franceză, adică formele şi metodele diplomaţie absolutismului francez şi americană, pe care o descrie ca o trecere de la diplomaţia veche la cea noua.

Metodele diplomaţiei au suferit un şir de schimbări în procesul de dezvoltare a societăţii fiind determinateerminate de sarcinile politicii externe, care erau realizate de către stat şi ale obiectivelor cu care se confruntă diplomaţia. Natura şi metodele activităţii diplomatice sunt dependente de sistemul politic şi de caracterul social al statului.

Pe parcursul secolelor, negocierile au constituit principalul instrument al diplomaţiei - una dintre cele mai vechi instituţii, care a apărut în acelaşi timp cu relaţiile internaţionale. Negocierile reprezintă un proces de a ajunge la un acord pe o bază reciproc acceptabilă. O astfel de înţelegere a negocierilor este în general, acceptată în practica diplomatică. Scopul negocierilor diplomatice este să ajungă la un

acord cu privire la aspectele emergente ale relaţiilor internaţionale. Rezultatele negocierilor sunt încorporate în variate forme de acte oficiale, fiind foarte diverse şi cu statut diferit. Dar toate au o caracteristică comună şi anume acordul între părţi. Răspunzând la realităţile actuale, negocierea, ca şi diplomaţia în general, achiziţionează noi caracteristici.

Metodele tradiţionale ale diplomaţiei ar trebui să includă, de asemenea, stabilirea reprezentanţelor diplomatice - un organism constant al relaţiile externe ale statului (ambasadă sau misiune), situate pe teritoriul unui alt stat. Această practică a început în sec. al XV-lea, atunci când funcţiile statale naţionale au înlocuit statul feudal mic.

În noile condiţii, activitatea diplomatică, care devine tot mai dinamică, se extinde substanţial şi statul recurge la ea pentru a crea un suport mai larg între conducere şi elita guvernatoare a ţărilor străine, pentru a stabili contacte cu anumite partide politice, cu mass-media.

Pentru diplomaţia contemporană sunt caracteristice metode cum ar fi: diplomaţia multilaterală, diplomaţia preventivă, comunicarea la diferite niveluri, negocierile la cel mai înalt nivel, conferinţe diplomatice, summit-uri, negocieri bilaterale şi multilaterale. Acest lucru se datorează faptului că globalizarea lumii afectează interesele mai multor participanţi, în acelaşi timp. Interdependenţa lumii duce la creşterea rolului diplomaţiei, mai ales dacă are loc la nivel înalt şi la cel mai înalt nivel.

În concluzie putem menţiona că de-a lungul secolelor s-au produs schimbări şi au apărut noi metode ale diplomaţiei, îmbinîndu-se unele tehnici cu alte, precum şi adaptarea lor la schimbarea condiţiilor politice, economice şi ale mediului internaţional.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Determinaţi principalele aspecte de cercetare a teoriei şi a istoriei diplomaţiei.
2. Relataţi despre abordările conceptuale ale diplomaţiei.
3. Identificaţi caracteristicile termenului *diplomaţie*.
4. Proiectaţi abordările principale şi metodele de analiză în studierea negocierilor diplomatice.
5. Evaluaţi importanţa metodelor diplomatice moderne.

Tematica pentru lucru individual/cercetări în grup:

1. Elaboraţi, pe baza studierii surselor teoretice, caracteristicile şcolii diplomaţiei occidentale.
2. Realizaţi un tabel comparativ privind formele şi principiile diplomaţiei.
3. Determinaţi evoluţia diplomaţiei din spaţiu postsovetic.
4. Prezentaţi etapele evoluţiei diplomaţiei.

Bibliografie:

1. Anghel I.M. Dreptul diplomatic, Bucureşti, 1984, 356 p.
2. Cambon J. Diplomatul, B. 2011, 132 p.
3. Beniuc V., Rusnac Gh. Conceptele şi noţiunile de bază ale diplomaţiei. Dicţionar. Chişinău, 1998, 190 p.
4. Dicţionar diplomatic, Bucureşti, 1979, 356 p.
5. Maliţa, M., Diplomaţia. Şcoli şi instituţii, Bucureşti, 1970
6. Păvăloiu C. Diplomaţia – structura istorică şi activitate. In: Buletinul Universităţii Naţionale de Apărare "Carol I", Nr.4, 2007. p. 404-415
7. Бенюк В.А. История дипломатии. Курс лекций. Ч.1. Кишинев, 1996. 291 с.
8. Вуд Д., Серре Ж. Дипломатический церемониал и протокол: Принципы, процедура и практика. М., 1976. 325 р.
9. Зонова Т.В. Современная модель дипломатии: истоки становления и перспективы развития: учеб. Пособие. М., 2003
10. История дипломатии. Т. 1 / Сост.: Бахрушин С.В., Ефимов А.В., Косминский Е.А., Нарочницкий А.Л., Сергеев В.С., Сказкин С.Д., Тарле Е.В., Хвостов В.М.; Под ред.: Потемкин В.П. - М.: Соцэкгиз, 1941. - 566 с.
11. Никольсон Г. Дипломатия. М., 1941.
12. Попов В.И. Современная дипломатия. Теория и практика. М., 2000.

ТЕОРИЯ ПОЛИТИКИ

ТУРКО Татьяна,
доктор политических наук, конференциар

During the democratization of political life, the growth of politicization of numerous social problems and increasing political influence in all spheres of public life, greatly increased the role of political science. In the XIX century in the developed countries there was a process of increasing the participation of people in politics, political movements have grown to form political parties. In the Republic of Moldova, political science as an academic and scientific discipline emerged in the early 90-ies of XX century.

The article describes the stages of the formation of political science, notes that the subject of political science is the study of a holistic policy of public education, identifying its internal communications and relations, the definition of the basic laws of political development. Particular attention is paid to the methodological bases of political science, the knowledge of which is necessary to analyze the political processes that are taking place in the Republic of Moldova and in the international arena.

Ключевые слова: политология, политическая наука, предмет политологии, политика, этапы развития политической науки; политические закономерности, функции политологии, методы политологии, основные проблемы исследования политической науки; прикладная политология.

Введение. Методическая концептуализация курса

Учебный курс *«Теория политики»* представляет собой дисциплину теоретико-прикладного характера, имеющую особую важность для студентов специальности «Международные отношения». Глубокое изучение политической науки важно для четкого осознания гражданами своей роли и места в обществе, формирования у них ощущения собственной значимости и сопричастности к делам общества, выработки активной жизненной позиции. Развитая способность анализировать и интерпретировать политические процессы вырабатывает у индивида умение самостоятельно ориентироваться в мире политики и принимать рациональные решения. Курс *«Теория политики»* направлен на изучение и анализ наиболее важных аспектов современной политической науки: политической власти, политических систем и режимов, гражданского общества и правового государства, избирательных и партийных систем, политических конфликтов, политической культуры, политической идеологии и т.д. Кроме того, данный учебный курс будет способствовать формированию у студентов навыков самостоятельного анализа мировой политики на глобальном, региональном и национальном уровнях, акцентируя особое внимание на политическом процессе в Республике Молдова.

Целью курса «Теория политики» является формирование целостной системы знаний в области современной политической науки, ее методологии и методики изучения; создание научных основ политического сознания и демократической политической культуры; развитие научного стиля мышления, способности самостоятельного анализа основных политологических проблем и прогнозирования политических процессов на международном и национальном уровне; применение категориально-понятийного аппарата и основных законов политологии в профессиональной деятельности.

В рамках данного курса особое внимание уделяется формированию и развитию у студентов таких *навыков,* как понимание характера политической науки и ее места в системе гуманитарного знания; определение природы и механизма политической власти; сравнительный анализ политического и гражданского общества; оценка партийных и избирательных систем; знание основных закономерностей и особенностей политического процесса на глобальном, региональном и национальном уровнях; анализ специфики демократических преобразований в Республике Молдова. Студенты должны овладеть практическими *навыками* самостоятельной работы с научной литературой и источниками политологического характера, способностью к анализу и синтезу учебного материала; применению и свободному изложению полученных знаний в научно-исследовательской и общественно-политической деятельности.

Конкретные задачи дисциплины. Согласно аналитической программе курса «Теория политики», *на уровне знания и понимания* предполагается, что студенты должны уметь определять предмет и современные интерпретации политической теории; овладеть категориальным аппаратом дисциплины; выделять закономерности, методы и функции политической науки; определять концептуально-методологические отношения в системе политических наук. *На уровне применения* студенты должны продемонстрировать особенности парадигм политической науки в настоящее время; классифицировать и сравнивать современные политические системы и режимы; охарактеризовать специфику и механизмы политической власти; установить взаимосвязь между политическим и гражданским обществом; классифицировать типы органов государственной власти; сравнить типы политических партий и партийных систем; раскрыть природу и назначение политической элиты в обществе; выявить отличия между правительством и оппозицией, группами давления и политическими партиями. *На уровне интеграции* - использовать на практике теоретические знания, приобретенные в рамках изучения курса; оценить взаимосвязь между политической и неполитическими сферами, роль политической власти в системе общественных отношений, оценить роль политических партий в формировании и функционировании политической системы; проверить достоверность методологических подходов роли политической элиты в обществе; переоценить

механизм политической социализации в современном обществе; оценить роль политических конфликтов в динамизации и рационализации социальных отношений; разработать механизм артикуляции и агрегирования государственных интересов в международном политическом процессе; рекомендовать способы повышения роли политической культуры в процессе политической модернизации.

Предлагаемая читателям лекция «Политология как наука и учебная дисциплина» в рамках учебного курса «Теория политики» согласно аналитической программе по специальности «Международные отношения» содержит комплексный анализ процесса возникновения и развития политической науки и ее теоретико-методологических основ. Основной целью является формирование у студентов *общей компетентности*, овладение навыками научных исследований политических процессов и отношений, методами анализа и интерпретации представлений о политике, государстве и власти. В то же время данная лекция направлена на формирование *особой компетентности*, которая заключается в изучении базовых теоретических основ политической науки, выявлении специфики изучаемого предмета, освоении категориального аппарата, анализе закономерностей, функций и методов политологии. Данная лекция закладывает основы подготовки студентов специальности «Международные отношения» для дальнейшего участия в научно-исследовательском процессе, связанном с освоением новейших достижений современной политической науки. Исходя из вышеизложенного, в предлагаемой лекции поставлены следующие задачи: охарактеризовать процесс возникновения и развития политической науки; выявить специфику предмета политологии; оценить методологические основы политической науки.

Индивидуальная работа по учебной дисциплине «Теория политики» для студентов специальности «Международные отношения» представляет собой важную часть организации образовательного процесса, направленную на усвоение учебного материала и формирование профессиональных знаний и навыков. Индивидуальная работа студентов способствует приобретению навыков поиска и анализа различных источников информации, формированию и развитию познавательных способностей. Индивидуальная работа предполагает умение находить информацию и работать с ней; углубленное изучение отдельных тем курса; подготовку и представление результатов исследовательской работы. Она может быть выполнена в различных формах: в виде реферата; в форме доклада; в форме презентации в формате Power Point и включает использование различных общенаучных и собственно политологических методов. Индивидуальная работа по учебной дисциплине «Теория политики» закладывает основы для дальнейшего развития исследовательского потенциала студентов и ориентирована на формирование специалистов высокой квалификации в сфере международных отношений.

1. ***Возникновение и развитие политической науки.***
2. ***Предмет политологии.***
3. ***Методологические основы политической науки.***

1. Возникновение и развитие политической науки

Стремление понять, осмыслить политику уходит своими корнями в далекое прошлое. Исторически первой формой познания политики была ее религиозно-мифологическая трактовка, для которой типичными были представления о божественном происхождении власти, а правитель рассматривался как живое воплощение Бога.

С середины I тыс. до н. э. политическое сознание стало приобретать самостоятельный характер, появляются первые политические воззрения, концепции, составляющие часть единого философского знания (Конфуций, Платон, Аристотель). Они заложили основы собственно теоретических исследований политики.

В период средних веков и Нового времени проблемы политики, власти, государства были подняты на качественно новый уровень исследования такими учеными, как

Н. Макиавелли, Т. Гоббс, Дж. Локк, Ш.-Л. Монтескье, Ж.-Ж. Руссо, Г. Гегель, которые не только окончательно освободили политическую науку от религиозно-этической формы, но и вооружили ее такими концептуальными установками, как теория естественного права, общественного договора, правового государства, гражданского общества, разделения властей.

Окончательное выделение политической науки в отдельную отрасль знания произошло в XIX в., когда в развитых странах (Великобритании, Франции, США) шел процесс расширения участия людей в политике, количественно увеличивался электорат, росли политические движения, формировались политические партии. Бурные политические процессы требовали их теоретического осмысления, спрос на политическую науку возрастал. С другой стороны, политической теории, чтобы стать признанной наукой, следовало определить свой предмет и методы исследования, свое место в системе наук, подготовить собственные научные кадры.

В 1834 г., когда была опубликована двухтомная классификация наук, политическая наука заняла свое достойное место среди 128 наиболее значимых и фундаментальных дисциплин [5, 15]. Однако ее институционализация, начало которой уходило вглубь веков, еще не была завершена.

Переход к современной институциональной политической науке происходил под воздействием трех факторов:

- *самоопределение сферы политики*. Итальянский мыслитель и политический деятель Н. Макиавелли отделил политику от морали; английский экономист Адам Смит не только разделил, но и четко разграничил области экономики и политики. Именно в XIX в. политика окончательно выделяется в самостоятельную область знания. Одновременно происходило выделение гуманитарных и социальных наук из философии и появление таких отраслей знания, как социология, психология и политическая философия.

- *Возникновение администрации Нового времени и административного аппарата государства.* Быстрое развитие национальных государств требовало увеличения числа специально подготовленных чиновников. Уже в XVIII в. в Пруссии возникла Школа «камералистов», - государственных чиновников, заложившая основы немецкой юриспруденции. Там обучали административному праву, правоведению, политической теории, финансовой науке, истории политических институтов, политической экономии и статистике.

- *Придание политике светского характера и ее демократизация*. С ростом государственных структур и количественным увеличением электората, а также с развитием диалога государства с зарождающимся гражданским обществом, возросла роль публичных дискуссий. Политическая наука реагировала на эти процессы исследованиями о роли конституции в функционировании государства, о роли и позиции гражданина в отношении политических институтов и государства, о расширении роли демократических институтов и процедур в политической жизни [4].

Современное содержание политическая наука приобретает во второй половине XIX в. В это время политическая наука выделилась в самостоятельную отрасль знания. Происходит становление политологии как самостоятельной учебной дисциплины, появляются первые учебные и научные центры. Так, в конце XIX в. была основана Лондонская школа экономики и политических наук. В 1857 г. в Колумбийском университете США была создана первая в истории Америки кафедра политической науки. Позже этому примеру последовали Йельский, Гарвардский и другие университеты США. Кроме того, на рубеже XIX–XX вв. начинаются самостоятельные политологические исследования и формирование национальных политологических школ.

Особенно быстрыми темпами политическая наука в США и Западной Европе стала развиваться после второй мировой войны. Этому во многом способствовал состоявшийся в 1948 г. в Париже Международный коллоквиум по вопросам политической науки. На нем был принят документ, определивший содержание политической науки, ее основные проблемы. Было решено, что основными проблемами исследования и изучения политической науки являются:

1) политическая теория (с включением истории политических идей);

2) политические институты (конституция, центральные, региональные и местные органы власти, правительственные учреждения, функции, которые они выполняют);

3) партии, группы, общественное мнение (политические партии, группы и ассоциации, участие граждан в деятельности правительства, общественное мнение);

4) международные отношения (международная политика и организации, международное право).

Коллоквиум в Париже подвел итоги длительной дискуссии по вопросу: рассматривать политологию как общую, интегративную науку, включающую в себя политическую социологию, политическую философию и др. политические дисциплины, или речь должна идти о множественных политических науках. Было принято решение употреблять термин «политическая наука» в единственном числе. Таким образом, произошло конституирование политологии как самостоятельной учебной и научной дисциплины.

В 1949 г. под эгидой ЮНЕСКО была создана международная ассоциация политической науки. Политология как учебная дисциплина была введена в программы ведущих университетов США и Западной Европы. В настоящее время на Западе политология относится к числу наиболее престижных общественных наук, занимая ведущее место по числу проводимых исследований и количеству публикаций.

В СССР политология как самостоятельная научная дисциплина не признавалась. Отдельные политические проблемы рассматривались в рамках программ по философии, теории государства и права, политэкономии и других дисциплин, но они были слабо интегрированы между собой. Только в 1989 г. ВАК ввел политологию в перечень учебных и научных дисциплин. Началась подготовка специалистов в области политической науки, были изданы учебники по политологии. Учебные пособия К. С. Гаджиева «Политическая наука», В. П. Пугачева и А. И. Соловьева «Введение в политологию», «Политология» под ред. М. А. Василика с хрестоматией и практикумом, «Теория политики» Р. Т. Мухаева, «Введение в политическую теорию» под редакцией Б. Исаева и др. послужили основой не только для подготовки молодых специалистов-политологов, но и для расширения знаний специалистов других областей, политиков-практиков.

В Республике Молдова с начала 90-х годов XX столетия политическая наука становится необходимым элементом учебного процесса в высшей школе. Началась подготовка специалистов в области политической науки, международных отношений и публичного управления в Молдавском государственном университете на факультете международных отношений, политических и административных наук, в Молдавском государственном институте международных отношений, Международном независимом

университете Молдовы и др. Появляются научные, исследовательские и политико-практические центры, которые занимаются изучением политической действительности, проведением социологических исследований (Институт публичных политик, Центр стратегических исследований и реформ, «ADEPT» и др.), начинается издание политологических журналов и учебников по политологии. Осуществляется широкое международное сотрудничество, выражающееся в участии в международных конференциях, публикациях зарубежных журналов, в реализации совместных научных проектов.

2. Предмет политологии

Термин «политология» впервые появился в послевоенный период в трудах Е. Ф. Балинга (Германия) и А. Терива (Франция), а в научный оборот был введен Г. фон Эйнером (Германия) в 1954 году. Термин образован на основе двух греческих слов: politike – общественные, государственные дела, управление ими и logos – учение, слово, и в буквальном смысле означает науку о политике, то есть об особой сфере жизнедеятельности людей, связанной с властными отношениями, государственно-политической организацией общества, политическими институтами, принципами, нормами, действие которых призвано обеспечить функционирование общества, взаимоотношения между людьми, обществом и государством.

В развитии политологии можно выделить несколько этапов:

- *Институциональный, или традиционный, этап.* В последней трети XIX в. формирующаяся политическая наука во многом оставалась под влиянием философии, истории и юриспруденции. Политологи особо сосредоточивались на исследовании политических институтов, стремились собрать необходимую информацию, как можно точнее описать политические процессы.

- *Бихевиористский этап* стал ведущим направлением мировой политологии с 1930-х гг. Цель бихевиористской теории – понимать и предсказывать политическое поведение людей и функционирование политических институтов. В 1950-е гг. стали активно внедряться количественные методы исследования политических процессов и явлений. Предметами исследований сторонников бихевиористского направления стали не столько политические институты, сколько неформальные структуры власти, а точнее – политическое поведение членов групп интересов, средств массовой информации, преступных сообществ, влияющих на власть, поведение избирателей, организация избирательного процесса. Увлечение исключительно бихевиористскими методами и приемами в политических исследованиях привело в 1960-е гг. к методологическому кризису.

- *Постбихевиористский этап.* В 1969 г. американский ученый Д. Истон провозгласил «постбихевиористскую революцию» в политической науке. Он

призвал ориентировать политические исследования на реальные потребности общества и политики; преодолеть однозначный эмпиризм, становящийся самоцелью исследований; больше внимания уделять ценностным ориентациям в процессе познания, так как научный нейтралитет невозможен. Этот этап характеризуется сочетанием традиционных и «новых» методов[4].

Как наука о политике политология охватывает весь спектр политической жизни, включая как ее духовную, так и практическую сторону, взаимодействие политики с другими сферами общественной жизни: экономикой, правом, моралью и др. Предметом политологии является исследование политики целостного общественного образования, выявление ее внутренних связей и отношений, определение основных закономерностей политического развития.

Политология представляет собой комплексную науку о политике во всех ее проявлениях, интегрирует и синтезирует выводы частных политических дисциплин, которые исследуют те или иные стороны политической действительности. В частности, *политическая философия* исследует ценностные аспекты политики, политические идеалы, нормы, на основе которых функционирует политическая система.

Политическая история изучает изменение политических институтов и норм в процессе эволюции общества.

Учение о политических институтах представлено теориями политической организации общества, государства и права, политических партий и др.

Политическая социология изучает влияние гражданского общества на распределение власти, на государство и его институты.

Политическая психология исследует субъективные мотивы политического поведения, влияние подсознательных убеждений, установок и ориентаций.

Политическая антропология исследует влияние родовых качеств личности, основополагающих потребностей человека в пище, одежде, духовном развитии, безопасности на политическое поведение граждан и групп.

Политическая география изучает влияние климатических и природных факторов на политическую жизнь государства, его возможность проявлять свой политический и экономический потенциал на международной арене.

История политических учений рассматривает становление политической науки, ее основных теорий и понятий.

Как комплексная наука политология ставит перед собой следующие цели:

- раскрыть сущность политики как целостного общественного явления;
- выявить на макро- и микроуровне ее структурные элементы, внутренние и внешние связи и отношения;
- определить основные тенденции и закономерности, действующие в различных политических системах;
- наметить ближайшие и дальнейшие перспективы ее развития;
- выработать объективные критерии социального измерения политики.

Исследование сложного и многогранного феномена политики способствует взаимодействию политологии с другими социальными и гуманитарными науками: философией, социологией, теорией государства и права, историей, антропологией, экономикой и др. Благодаря своему системному характеру политическая наука оказалась на перекрестке междисциплинарного движения, охватывающего различные науки. Это привело к появлению совершенно новой проблематики – например, гендерной политической теории и феминистской практики, политической экологии и глобалистики, политического прогнозирования. Более того, ни одно политическое явление, ни один серьезный политический процесс не может быть осмыслен без совместных усилий политологов, философов, экономистов, социологов, психологов, юристов.

Политологию условно можно разделить на теоретическую и прикладную. Оба эти уровня как бы дополняют и обогащают друг друга. Теоретическое исследование политики ставит основной задачей наиболее полное познание политической жизни. В рамках прикладной политологии изучаются конкретные политические проблемы и ситуации, осуществляется выработка практических рекомендаций, направленных на решение практических социальных и политических задач по реформированию и изменению организаций, институтов и социальных групп. Весьма актуальна в настоящее время теория политических технологий (технология выработки и принятия политических решений, технология проведения референдумов, избирательных кампаний и т. д.). Возникла новая отрасль политического знания – политический менеджмент.

3. Методологические основы политической науки

Для политологии важное значение имеет уяснение ее закономерностей, методов, функций, категориального аппарата. Центральной методологической проблемой является определение и познание политических закономерностей. Они отражают всеобщие, существенные, необходимые связи и отношения, свойственные политической сфере. В зависимости от сферы их действий и проявления выделяют три группы закономерностей.

Первая группа – закономерности, выражающие связи и взаимодействия политической сферы с другими сферами общественной жизни (зависимость политической системы общества от его экономических и социальных структур; активное воздействие политики на экономическую, социальную и духовную сферы и т.д.).

Вторая группа – закономерности, выражающие устойчивые связи и отношения во взаимодействии структурных элементов самой политической сферы (влияние политического сознания личности на ее поведение; взаимосвязь форм демократии и типа политической системы общества и т.д.).

Третья группа – закономерности, выражающие устойчивые связи, тенденции развития отдельных явлений политической жизни (разделение властей; утверждение принципа политического плюрализма и т.д.).

При изучении политических явлений и процессов политология использует различные методы. *Метод* – приемы и средства, с помощью которых ученые получают достоверную информацию, используемую для построения научных теорий и выработки практических рекомендаций.

Различают общенаучные и конкретно-научные (частные) методы. К общенаучным методам относят:

- *системный* – изучение объекта как системы, выявление его структурных элементов и взаимосвязей между ними;

- *метод анализа и синтеза* заключается в разделении предмета на составные элементы и анализе каждого из них, затем в соединении всех элементов и изучении предмета как единого целого;

- *индукция и дедукция* – индукция предполагает изучение предмета путем перехода от частного к общему, дедукция – от общего к частному;

- *единство теории и практики* характеризует практическую проверку исходных теоретических положений;

- *детерминизм* заключается в признании объективных взаимосвязей и взаимозависимостей явлений материального и духовного мира;

- *исторический* метод требует изучения социальных явлений в их временном развитии, выявлении связи прошлого, настоящего и будущего;

К частным методам относятся:

- *сравнительный* (компаративный) метод состоит в сопоставлении двух или более политических объектов и выявлении общих и отличительных черт;

- *социологический* метод представляет собой совокупность приемов и методов конкретных социологических исследований, направленных на сбор и анализ фактов реальной политической жизни (опросы, анкетирование, эксперименты, статистический анализ);

- *институциональный* метод состоит в выявлении определенных юридических норм, анализе основных законов общества, начиная с конституции, а также анализе политических институтов, функционирующих в обществе;

- *метод экспертных оценок* состоит в проведении экспертизы в той или иной сфере политической деятельности. Наиболее эффективным этот метод является при решении таких проблем, как выработка политического решения, оценка политической ситуации, прогноз политического развития и т.д. Особое значение имеет подбор экспертной группы;

- *метод моделирования политических процессов*. Этот метод состоит в исследовании политических процессов и явлений путем разработки и изучения их моделей. В нашей стране используется крайне редко из-за слабой математической подготовки политологов, а также из-за невозможности перевода

всех политических процессов и явлений на математический и компьютерный язык;

- *бихевиористский метод* состоит в исследовании политических процессов и явлений путем анализа поведения отдельных индивидов и групп. Применение данного метода основывается на убеждении, что политика как общественное явление имеет прежде всего индивидуальное измерение. Все групповые формы деятельности она стремится вывести из анализа поведения индивидов, соединенных групповыми связями. Этот метод предполагает, что основным мотивом участия в политике является психологическая ориентация личности.

Корни бихевиоризма ведут к началу XX века, к работам М. Вебера. Скачок в развитии этого метода произошел после второй мировой войны, в основном в американской политической науке. «Бихевиористская революция» в политологии связана с применением методов исследования, заимствованных из психологии, социологии, экономики, математики, кибернетики. В политических исследованиях акцент делался на изучении различных аспектов поведения людей как участников политического процесса.

С бихевиористским методом тесно связаны *антропологический* и *психологический* методы. Антропологический метод исходит из природы человека, используется при анализе механизмов, институтов власти и социального контроля преимущественно в доиндустриальных обществах. Психологический метод направлен на изучение субъективных механизмов политического поведения, индивидуальных качеств, психологических мотиваций.

Как и любая другая наука, политология выполняет в обществе ряд функций (лат. – исполнение):

- *гносеологическая функция* состоит в наиболее полном и конкретном познании политической действительности;

- *функция рационализации политической жизни*. Политология обосновывает необходимость создания одних политических институтов и ликвидации других, разрабатывает оптимальные политические структуры и модели управления, прогнозирует развитие политических процессов. Политология создает теоретическую основу политических реформ;

- *функция политической социализации* направлена на формирование гражданственности, политической культуры населения. Знание научных основ политики позволяет определить свое отношение к существующим политическим структурам, партиям, выработать определенную линию политического поведения;

- *прогностическая функция*. Политология способна дать долговременный прогноз о возможностях политического развития той или иной страны на данном историческом этапе; представить альтернативные сценарии будущих процессов; рассчитать вероятные потери по каждому из этих вариантов. Но чаще

политологи дают краткосрочные прогнозы о развитии политической ситуации в стране, перспективах и возможностях тех или иных политических лидеров, партий и т.д.

Как и любая другая наука, политическая наука имеет свой категориальный аппарат. Категории политологии – это наиболее общие понятия, отражающие сущностные стороны политических процессов и явлений. Категории, используемые политологией, можно разделить на три группы. Первая группа – это общенаучные категории: цивилизация, общество, народ, свобода, власть, право, культура, прогресс и т.д. Вторая группа включает категории наук, находящихся на стыке с политологией: правовое государство, частная собственность, гражданское общество, социальные слои и группы, общественное мнение, военно-политические конфликты и др. К третьей группе относятся собственные категории: политика, политическая власть, политическая система, политический режим, политическая культура, политическая действительность и т.д.

Свою социальную роль политология может выполнять на основе определенной совокупности знаний. Однако надо иметь в виду, что далеко не всегда политическая наука в состоянии отразить все многообразие и динамику политических отношений и процессов. Практическая политика требует не только научных знаний, но и искусства политического руководства и политического опыта. В рамках образовательной системы изучение политологии будет способствовать развитию рационально-критического осмысления политики, воспитанию высокой гражданской культуры, формированию активной жизненной позиции молодых граждан Республики Молдова.

Вопросы для самоконтроля:

1. Охарактеризуйте процесс возникновения и развития политической науки.
2. Что изучает современная политическая наука? Что является ее предметом?
3. Каково место политологии в системе гуманитарного знания?
4. Охарактеризуйте методы политологии. Какой из существующих методов обладает, по вашему мнению, наибольшими возможностями для объяснения современной ситуации в нашей стране?
5. Какая из функций политологии является наиболее актуальной для Республики Молдова?
6. Какое значение имеет изучение политологии для формирования политической культуры личности, ее приобщения к демократическим ценностям?

Темы для индивидуальной и групповой работы:

1. Подготовка научного доклада о развитии политической науки в Республике Молдова, задачах, путях развития и перспективах.

2. Подготовка презентации в формате Power Point по теме: Кто есть кто в мировой политической науке.
3. Представление реферата на тему: Политология в системе гуманитарного знания.
4. Анализ статей специализированных журналов «Политические исследования» и «MOLDOSCOPIE» по теме «Политология как учебная и научная дисциплина».
5. Работа в группах на тему: Основные парадигмы и школы политологии.

Библиография:

1. Алмонд Г. Политическая наука: история дисциплины // Полис. 1997. №6.
2. Бойцова О. Ю. Политическая наука в XX веке: общие характеристики и основные этапы становления // Вестник МГУ. Сер. 12. Политические науки. 2001. №1.
3. Василик М.А. Политология. – Москва: Юристъ, 1999. – 600 с.
4. Введение в политическую теорию: Учебное пособие / Под ред. Б. Исаева. – СПб.: Питер, 2013. – 432 с.
   http://www.universalinternetlibrary.ru/book/50019/chitat_knigu.shtml
5. Жиро Т. Политология. Харьков, 2006. С. 10 - 32.
6. Мошняга В., Цуркан В., Руснак Г. Институционализация политологии как учебной дисциплины в Республике Молдова //MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXIV. – Chişinău, USM, 2004, с.5 - 35.
7. Политология: Учебник по специальности «Международные отношения»: В 2-х томах . Том 1./ Коорд.: В. Мошняга, Г. Руснак, В. Сакович, В. Сака. – Кишинэу: CEP USM, 2008. – 520 с.
8. Пугачев В.П., Соловьев А. И. Введение в политологию. М., 2003.
9. Fisichella D. Ştiinţa politică. Probleme, concepte, teorii. – Chişinău, 2000.
10. Ştiinţa politică în Republica Moldova: realizări şi perspective. Secţia Ştiinţe Politice. Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale, 15-16 octombrie 2010. Vol.I-II. Chişinău, 2011.

GLOBALISTICA

VASILESCU Grigore,
doctor habilitat în filosofie, profesor universitar

The article presents a theoretical, methodological and historiographic background of the university course of Globalistics. The author gives a complex analyses of bibliographical resources on which the study of global process, global problems and global studies are based. Also there is presented the main definitions, concepts and terminology of the discussed issue. The last part of the article deals with methodology of Globalistics as a distinct field of interdisciplinary knowledge.

Cuvinte cheie: globalistică, globalizare, dezvoltare globală, procese globale, probleme globale, comunitate mondială, studii globale.

Introducere. Conceptualizarea metodică a cursului

În sistemul ştiinţelor contemporane, în special al celor politice şi al relaţiilor internaţionale, **globalistica** ocupă un loc aparte. Este o ştiinţă cu totul deosebită. În comparaţie cu ştiinţele exacte, concrete, separate, ce se ocupă de un anumit fragment, de un anumit aspect al realităţii, globalistica se bazează pe cercetarea şi pe soluţionarea unor probleme mari, numite globale, complexe, substanţiale, vitale pentru toată omenirea, ce pot fi rezolvate doar printr-o interacţiune interdisciplinară. În apariţia, constituirea, dezvoltarea sa, globalistica a cunoscut o transformarespectaculoasă. Ea a trecut prin mai multe etape, a avut de înfruntat diferite obstacole, divergenţe, lupta de idei dintre diverse orientări. Toate acestea, fără îndoială, prezintă interes nu doar pentru specialişti, ci şi pentru publicul larg, a devenit obiectul dezbaterilor, discuţiilor, cercetărilor teoretice şi aplicaţiilor practice.

Programa cursului universitar de globalistică prevede analiza unui şir de probleme istoriografice, teoretico-conceptuale, metodologice, practice, legate de constituirea şi evoluţia globalisticii ca domeniu distinct al cunoaşterii interdisciplinare ce se află într-o corelaţie indisolubilă cu mai multe ştiinţe socio-umane, inclusiv cu cele politice şi cu ştiinţele relaţiilor internaţionale. Definitivarea statutului globalisticii se examinează în devenire, pe baza unei incursiuni în istoria constituirii, formării şi dezvoltării lumii globale şi a procesului de interpretare a acesteia de teoriile respective.

Cursul are drept **scop** de a-i familiariza atât pe studenţi, cât şi pe cei interesaţi de procesele şi problemele globale contemporane. Curriculumul cursului universitar, în general,prevede examinarea tuturor aspectelor ce ţin de definirea, obiectul, statutul, noţiunile principale, problemele fundamentale ale globalisticii. E vorba de analiza termenilor esenţiali aiglobalisticii, noţiunilor şi fenomenelor de integrare, de internaţionalizare, de mondializare, de regionalizare, de prezentare a conceptelor şi a

problemelor globale. Cursul include de asemenea studierea întrebărilor privind premisele, etapele de evoluţie a globalizării, impactul globalizării asupra relaţiilor internaţionale, aspectele economice, politice, sociale, ecologice, umanitare, culturale ale globalizării, consecinţele şi urmările globalizării, perspectivele globalizării din punctul de vedere al rezolvării problemelor globale contemporane.

Cursul universitar de globalistică are drept scop formarea şi dezvoltarea de **competenţe** profesionale la studenţi. Printre ***competenţele generale*** se numără următoarele: capacitatea de a determina locul, rolul şi importanţa cursului pentru specialitatea relaţii internaţionale; capacitatea de a lucra în echipă, de a organiza şi a lua decizii, de a dezvolta relaţii interpersonale, de a comunica în vederea creşterii randamentului profesional; dezvoltarea capacităţilor de analiză şi sinteză a problemelor principale în domeniul relaţiilor internaţionale; cultivarea aptitudinilor de muncă în echipă; cultivarea sentimentului de demnitate în stabilirea relaţiilor interpersonale la nivelul colectivului profesional, comunităţii naţionale sau internaţionale; manifestarea toleranţei în comunicare cu persoanele din alte domenii de activitate. Printre ***competenţele specifice*** pot fi enumerate următoarele: proiectarea în practică a cunoştinţelor teoretice acumulate şi a aptitudinilor formate la obiectul de studiu – *Globalistica*; elaborarea propunerilor pentru proiecte internaţionale privind participarea Republicii Moldova la procesele globale contemporane, inclusiv cel al globalizării, cât şi la soluţionarea problemelor globale contemporane; capacitatea de a soluţiona o problemă, de a interpreta un fenomen, de a lua o decizie sau de a efectua o acţiune rezultantă a cunoştinţelor, deprinderilor, priceperilor, aptitudinilor formate în cadrul cursului de globalistică; elaborarea şi aplicarea în practică a noilor metode de analiză, cercetare, soluţionare a problemelor globale contemporane; identificarea necesităţilor de studiu în domeniul dat în dependenţă de finalităţile activităţii profesionale; evaluarea corectă o situaţiei internaţionale în epoca globalizării în baza cunoştinţelor obţinute; aplicarea teoriilor studiate asupra analizei sistemului internaţional global.

Obiectivele generale ale cursului, conform curriculumului, ***la nivel de cunoaştere şi înţelegere*** prevăd următoarele: studenţii să determine obiectul de studiu, preocupările şi problemele fundamentale ale globalisticii ca disciplină ştiinţifică; să definească noţiunile, termenii, conceptele globalisticii; să stabilească obiectivele şi conţinutul globalizării, a proceselor şi problemelor globale contemporane. ***La nivel de aplicare***: să identifice premisele, cauzele globalizării, particularităţile aplicării cunoştinţelor în domeniul rezolvării problemelor globalizării şi a altor probleme globale; să clasifice etapele de evoluţie istorică a globalizării, criteriile globalizării, avantajele, dezavantajele, riscurile, consecinţele, perspectivele globalizării;să explice esenţa principiilor globalizării, cît şi esenţa diferitor aspecte ale globalizării; să compare experienţa practică a multor state în participarea la procesele globale şi la rezolvarea problemelor globale; să clasifice şi să sistematizeze principalele probleme globale contemporane; să interpreteze căile de rezolvare a problemelor globale; să comenteze teoriile genezei procesului de globalizare precum şi conceptelemoderne esenţiale privind

dezvoltarea globală şi perspectivele civilizaţiei umane. ***La nivel de integrare:*** să stabilească locul şi rolul globalisticii ca ştiinţă, a globalizării la etapa actuală; să evalueze importanţa rezolvării problemelor globale; să aprecieze menirea şi locul globalizării în dezvoltarea societăţii globale contemporane; să propună idei şi să vină cu iniţiative în vederea soluţionării problemelor globale; să elaboreze proiecte de soluţionare a problemelor globale; să ia decizii optime pentru rezolvarea problemelor globale.

Lucrul individual în cadrul prelegerii, cât şi a cursului în general, presupuneutilizarea diferitor forme metodico-didactice, printre care recenzia unui studiu teoretic sau monografii, referatul, cercetarea şi comunicarea individuală, studiul de caz sau comparat, prezentarea vizuală /PPT, fiind definitivate strategiile şi formele de realizare a acestuia: studiul bibliografic, elaborarea tabelelor comparative, prezentarea analitico-informaţională a investigaţiei, elaborarea schemelor etc. ***Tematica*** pentru lucrul individual sau în grup, mese rotunde etc. este orientată spre dezvoltarea capacităţilor de cercetare teoretică, abilităţilor analitice şi aplicative, necesare pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice din programul ulterior al studiilor universitare, precum şi a celor actuale pentru viitorii specialişti din domeniul relaţiilor internaţionale.

În continuare, propunem prelegerea ”**Istoriografia, bazele teoretico-conceptuale şi metodologia cercetării Globalisticii”** din curriculum universitar la specialitatea relaţii internaţionale. Prelegerea are drep ***scop***principal formarea***competenţilorgenerale*** de a lucra cu sursele teoretice, de a dezvolta abilităţile analitice şi de orienta pe studenţi spre o gândire critică în cadrul procesului de studiu teoretic. Totodată, prelegerea prezentată va contribui la formarea ***competenţelor specifice***, printre care menţionăm: însuşirea limbajului profesional, cunoaşterea cercetărilor teoretice de bază din cadrul cursului respectiv, evaluarea nivelului de cercetare şi a specificului abordărilor teoretice în operele autorior studiaţi. Importanţa acestei prelegeri este justificată de necesitatea de a pregăti studenţii pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice ulterioare sub forma tezei de an şi a tezei de licenţă, conştientizarea rolului şi locului acestora în pregătirea profesională şi curriculumul universitar la specialiatea Relaţii Internaţionale. Orientându-se spre aceste ***finalităţi***pentru studiu, în prelegerea propusă sunt formulate ***următoarele obiective***: de a prezenta viziunea complexă şi multiaspectuală a istoriografiei, de a determina bazele teoretico-conceptuale ale globalisticii şi de a evalua metodologia cercetării în domeniul ştiinţei respective.

Planul prelegerii:

1. **Istoriografia cercetării globalisticii.**
2. **Bazele teoretico-conceptuale ale globalisticii.**
3. **Metodologia cercetării globalisticii.**

1. Istoriografia cercetării globalisticii

Apariţia şi afirmarea globalisticii ca ştiinţă, domeniu interdisciplinar al cunoaşterii ştiinţifice ţine de ultimul sfert al secolului XX-lea. Acest proces a fost condiţionat de un şir de factori, în special, de implicarea mai multor ştiinţe în soluţionarea unor probleme complexe şi dificile, ce existau pe scară mondială. Totodată, termenul de „globalistică",utilizat deja prin anii 70 ai secolului trecut, pe atunci încă nu era prea răspândit. În mod serios, conţinutul acestuia a început să fie abordat abia la sfârşitul anilor '90 ai secolului trecut când savanţii au trecut de la problemele globale la înţelegerea fenomenului de globalizare. Până la acea etapă, în domeniul cercetării proceselor şi fenomenelor planetare s-a acumulat un volum important de materiale teoretice şi factologice, iar termenii „globalistică", „globalizare", „lume globală", „antiglobalism", „probleme globale" etc. au devenit uzuali, având o largă răspândire nu doar în literatura ştiinţifică,în mass-media, în lexicul politic, dar şi în limbajul cotidian.

Dacă e să vorbim de **istoriografia cercetării globalisticii**, de starea şi de situaţia actuală, de nivelul de cercetare, de elaborare a acesteia, trebuie să menţionăm că deşi termenul *globalistică* încă nu-l vom putea găsi, să zicem, în dicţionare sau enciclopedii, chiar şi în cele ce se referă la ştiinţele politice sau la analiza politică, la relaţiile internaţionale (ceea ce ne sugerează ideea că preocupările de acest domeniu sunt recente), totuşi, deja au apărut mai multe publicaţii în care se discută obiectul, statutul, istoria globalisticii. În ultimul timp, s-au editat lucrări speciale în formă de monografii, semnate, de exemplu, de aşa autori, ca A.P.Fedotov, M.A.Ceşcov, V.M.Leibin, A.N.Ciumacov ş.a., s-au scris numeroase articole ştiinţifice, autorii fiind din diferite state (cele europene, SUA, Rusia, România, Republica Moldova), articole de publicistică, articole Internet etc. în care se discută aceste problemele. S-au elaborat lucrări metodico-didactice, manuale, inclusiv manualul de Globalistică apărut la Chişinău şi semnat de autorii Gheorghe Rusnac şi Vasilii Sacovici, în care, la fel, putem atesta referiri la problema ce ne interesează. Despre evoluţia ulterioară a globalisticii, intrarea într-o nouă etapă, cea de diferenţiere şi specializare, denotă şi faptul că de rând cu globalistica generală, în ultima vreme, apar şi unele compartimente, domenii, capitole aparte ale globalisticii, care pot fi considerate drept începuturi ale unor ştiinţe speciale sau de ramură ale globalisticii. Este vorba de apariţia şi evoluţia unor astfel de domenii, discipline ale globalisticii, cum ar fi: globalistica politică, globalistica economică, globalistica filosofică etc.. Se discută, de asemenea, de globalistica tehnocratică, globalistica postindustrială, globalistica ecologico-populistă, globalistica existenţial-culturală, globalistica evoluţionist-deterministă ş.a. În prezent s-a ajuns la etapa, când în diverse instituţii de învăţământ se înfiinţează catedre specializate în globalistică, de exemplu, Catedra de Culturologie şi Globalistică, fondată în 1989 la Institutul de Afaceri şi Comunicaţii Internaţionale de la Universitatea de Stat Tehnică din Sankt-Petersburg. În acest domeniu, se susţin doctorate, se formează grupuri de cercetare a problemelor

globalisticii (bunăoară, putem menţiona grupul de cercetare de la Institutul de Filosofie a Academiei de Ştiinţe din Rusia, conducător – A.N.Ciumakov), cursuri de globalistică se predau în majoritatea instituţiilor de învăţământ etc. Savanţii - politologi din Rusia, în colaborare cu numeroşi cercetători, circa 445 de autori, din 28 de state ale lumii, au editat în 2003 o *Enciclopedie de Globalistică*, iar în 2006 au publicat un *Dicţionar enciclopedic internaţional de globalistică*, la a cărui elaborare au contribuit 647 autori din 58 de state ale lumii. E de accentuat că acum se publică reviste periodice de globalistică, cum ar fi: revista „*Векглобализации. Исследования современных глобальных процессов*", editată de Facultatea de Procese Globale a Universităţii de Stat''M.V.Lomonosov'' din Moscova, Societatea Filosofică din Rusia şi de Academia Ecologică din Rusia.

Aşadar, globalistica se află în centrul atenţiei, mai ales dacă ne raportăm la ştiinţa şi la literatura rusă. Ne referim la literatura rusă, pentru că în comparaţie cu literatura occidentală aici atestăm o altă situaţie în ceea ce priveşte globalistica. Anume în acest spaţiu a apărut însuşi termenul de *globalistică*, în timp ce în Occident, preponderent, se folosea şi se mai foloseşte termenul de *studii globale*. Mai ales, în spaţiul rusesc se acordă o mai mare atenţie studierii problemelor de globalistică şiîn acest context s-au obţinut rezultate mai vizibile în dezvoltarea acestei ştiinţe. În acest context este importantă opinia autorului rus, V.M.Leibin, care de mai mulţi ani cercetează domeniul globalisticii. În *Cuvânt înainte* la lucrarea sa *Globalistica, informatizarea, cercetări sistemice: Globalistica. Vol. I, M., 2007*, el afirmă că în literatura ştiinţifică occidentală, consacrată problemelor globale contemporane, se folosesc aşa noţiuni precum: *globalizarea, antiglobalism* ş.a. de acest tip, deşi nu există un astfel de termen ca *globalistica*. Probabil, conchide autorul, termenul dat a apărut în special în studiile ruseşti.

Subliniem, însă, că lucrurile în privinţa elaborării globalisticii nu sunt totuşi până laurmă clar definite. Vom exemplifica. În una dintre publicaţiile ruseştice reflectă problemele globalisticii, descoperim afirmaţii precum că globalistica, deşi se poateconsidera a fi o ştiinţă, totuşi, până în prezent rămîne un domeniu nou, actual, interesant, dar şi deosebit de necesar, nu şi-a putut defini, deocamdată, nici obiectul, nici statutul, nici preocupările, competenţele, problemele de bază... Această ştiinţă, conform opiniei date, încă mai urmează să-şi găsească poziţia şi să precizeze în ce constă menirea ei. Astfel, cercetătorul rus Marat Ceşkov într-un articol publicat în 2001 în prestigioasa revistă „*Мировая экономика и международные отношения*", sublinia că „globalistica încă nu şi-a determinat, în cele două decenii de existenţă, contururile obiectului său şi se zbate între două tendinţe diametral opuse – divizarea cunoştinţelor (crearea unor imagini diferite sub aspect disciplinar ale globalizării) şi extinderea acestora fără nici un fel de limite (identificarea cu istoria omenirii)". Dacă aceste şi alte probleme, ce ţin nemijlocit de procesul de globalizare, nu sunt rezolvate, autorul le explică prin faptul că globalistica ca ştiinţă nu s-a maturizat teoretic, inclusiv în ceea ce ţine de compartimentele ei mai avansate, cum ar fi, bunăoară, cele economice. În acelaşi timp, autorul rus, pe bună dreptate, consideră că acumularea materialelor, a faptelor, a cunoştinţelor, constituirea

metodelorinterdisciplinare şi supradisciplinare de cunoaştere, orientarea spre filosofie şi raportarea la nivelul filosofic de gândire – toate acestea creează condiţii necesare pentru transformarea globalisticii într-o ramură deosebită a cunoaşterii şi a ştiinţei social-umanitare. Se are în vedere că, în principiu, contururile generale ale obiectului globalisticii depind de faptul că toate disciplinele ce fac parte din ea operează cuînchipuirile despre lume ca un întreg, o totalitate (world as a whole), iar însuşi „lumea", pe măsura aprofundării obiectului, este interpretată tot mai mult ca umanitate, omenire în ansamblu, însuşi omul.

Probabil că are dreptate acest autor, când se referă la „caracterul nematur al globalisticii". În acelaşi timp, am vrea să împărtăşim optimismul în privinţa perspectivelor globalisticii. În această ordine de idei, vom încerca să demonstrăm că deşi domeniul la care ne referim este relativ nou, totuşi, în cazul globalisticii, putem vorbi deja de un anumit concept, existenţa unor viziuni etc. Problema rezidă în faptul că la nivelul percepţiei generale sensul de bază al noţiunilor cu care operează globalistica parcă nu provoacă dificultăţi. În mediul ştiinţific însă, conţinutul, semnificaţia lor rămâne a fi obiectul unor discuţii serioase, necesitând precizări importante, căci mulţi savanţi deseorile atribuie un sens diferit. Astfel, spre exemplu, unii autori (M.A.Ceşcov, X.A.Barlâbaev) consideră că globalistica este o disciplină ştiinţifică, o ştiinţă despre lumea contemporană (Rusnac Gh., Sacovici V.). În opinia altora, aceasta ar fi un domeniu al practicii sociale (I.A.Vasilenco, A.C.Panarin),a treia categorie de cercetători o percep ca pe un domeniu supradisciplinar al cunoaşterii ştiinţifice (A.N.Ciumacov), pe când alţii, în general, nu admit dreptul ei la existenţă ca ştiinţă. Sunt, de asemenea,multe controverse şi vizavi de noţiunea de globalizare, care este interpretată ba ca o cauză a problemelor globale, ba, invers, ca o consecinţă directă a acestora. Totodată,unii autori gândesc că globalizarea este un proces obiectiv, iar misiunea globalisticii ar consta în studierea acestui proces şi a consecinţelor acestuia; alţii însă înţelegglobalizarea ca pe un rezultat al acţiunii anumitor structuri socio-economice sau ale forţelor politice pe arena internaţională, ceea ce implică o altă perspectivă în abordarea şi în perceperea globalisticii.

Evidenţiind diversitateapărerilor în interpretarea atât a globalisticii, cât şi a noţiunilor de bază ale acesteia este important să remarcăm, aşa cum am afirmat anterior în publicaţiile noastre, că acesta este un fenomen absolut firesc, întrucât avem de afacere cu un domeniu nou, în dezvoltare,al cunoaşterii ştiinţifice. Respectiv, în acest caz, nu se produceun joc scolastic de-a noţiunile, ci e vorba de un proces de edificare a unui limbaj unic şi destul de concret al comunicării interdisciplinare. În acestcontext, e necesar de a lua în considerare faptul că termenul de *globalistică* a apărut pentru prima dată în cadrul discuţiilor active şi a multiplelor publicaţii axate pe riscurile provocate de problemele globale. Acestea au beneficiatde atenţia cuvenită abia după publicarea, în 1972, a primelor rapoarte ale Clubului de la Roma. Iniţial, acest termen semnifica un domeniu al cunoaşterii ştiinţifice ce se referea doar la studiile în materie de probleme

globale. E de semnalat că acest lucru s-a întîmplat cu câteva decenii înainte de apariţia dezbaterilor la subiectul globalizării.

2. Bazele teoretico-conceptuale ale globalisticii

În compartimentulteoretico-conceptual al globalisticii se includ mai multe chestiuni. În cele ce urmează, vom examina, în primul rând, definiţia globalisticii, vom aduce în discuţie câteva dintre cele mai răspândite puncte de vedere şi,pe această bază, vom trage anumite concluzii. În al doilea rând, vom trece în revistă principalii termeni de referinţă şi conceptele globalisticii. În al treilea rând, vom prezenta succint problemele şi preocupările principale ale globalisticii.

Despre definiţia globalisticii.

Una dintre cele mai frecvente definiţii ale globalisticii, aşa cum am arătat în unul dintre articolele noastre anterioare, este că aceasta ar fi o *ştiinţă despre globalizare.* Este una dintre cele mai cunoscute definiţii chiar în literatura de specialitate. În această privinţă, considerăm că, în general, asemenea definiţii pot fi acceptate, deoarece una dintre sarcinile primordiale ale globalisticii, după cum vom încerca să demonstrăm, este studierea fenomenului de globalizare a tuturor aspectelor, a problemelor legate de acest proces definitoriu al contemporaneităţii. Asemenea definiţii sunt însă cele mai limitate. Am constatat că globalizarea şi tot ce se referă la ea nu este unicul obiect sau singura preocupare a globalisticii. De aceea este clar că globalistica nu se poate reduce doar la studierea globalizării, mai ales, atunci, când cea din urmă, de multe ori, se limitează la unul dintre aspectele sale, mai des, la cele economice.

O altă categorie de definiţii pleacă de la premisa că *globalistica este o ştiinţă despre problemele globale ale contemporaneităţii*. Asemenea definiţii se atestă poate cel mai des şi în literatură, în manuale, în explicaţiile didactice. Nu putem considera că astfel de interpretări sunt greşite, inadecvate, pentru că globalistica, într-adevăr, este preocupată şi de studierea problemelor globale contemporane. În asemenea cazuri însă, este incorect a reduce această disciplină ştiinţifică numai la analiza problemelor globale, atunci când fără nici un comentariu toată globalistica începe şi se termină, de fapt, cu examinarea consecutivă, uneori chiar haotică, la întâmplare, fără nici o sistematizare, clasificare etc. a problemelor globale, ca un dat, ca şi cum existent de la sine. În atare situaţii, important este faptul că interpretările la care ne referim complică lucrurile şi în privinţa analizei propriu-zise a problemelor globale. Ele nu pot fi înţelese pe deplin, mai ales în ceea ce priveşte geneza, apariţia lor. Cum au apărut, de unde au rezultat? Aceste şi alte întrebări rămân fără răspuns. Cele menţionate ne permit să concluzionăm că globalistica nu poate fi interpretată, pur şi simplu, ca o ştiinţă despre problemele globale.

Un al treilea tip de definiţii explică globalistica *ca ştiinţă despre procesele şi problemele globale.* Luând în considerarecele indicate mai suscă globalistica nu poate

fi redusă doar la studiul problemelor globale, domeniul la care ne referim poate fi definit ca ştiinţă despre acele procese globale care au loc în lume şi despre problemele globale cu care ne confruntăm, despre raportul dintre fenomenele şi problemele globale, dintre căile şi dintre modalităţile de soluţionare a problemelor globale în condiţiile globalizării, ale ascensiunii continue a proceselor globale contemporane. Acest punct de vedere, interpretările de acest gen într-un fel le includ pe cele menţionate mai sus şi de aceea pot fi considerate ca fiind cele mai aproape de stabilirea obiectului, preocupărilor, problemelor globalisticii. Totuşi, e de constatat că şi asemenea interpretărinu cuprind toate direcţiile globalisticii şi ele nu evidenţiază şi nu redau esenţa, caracterul globalisticii ca ştiinţă specifică şi, într-un fel, unicală. Iată de ce, definiţiile de până acum trebuie, după părerea noastră, în acelaşi timp, completate încă cu un tip de definiţii generale, dar şi esenţiale.

Globalistica ca ştiinţă despre lumea de azi, filosofie a dezvoltării contemporane.

Având în vedere caracterul preocupărilor globalisticii la care ne vom referi în continuare, globalistica, în sensul deplin al cuvîntului, poate fi definită ca ştiinţă ce are la bază abordarea globală a lumii moderne, ca o filosofie a dezvoltării contemporaneităţii, inclusiv o filosofie a problemelor actuale a umanităţii şi ale omului de azi. Această definiţie este deosebit de importantă. De aici rezultă că anume globalistica trebuie sa-şi asume, în prezent, rolul de *o nouă filosofie a lumii de azi*. În acest context, una dintre cele mai importante sarcini care stă în faţa globalisticii este de a elabora, pe baza ştiinţelor contemporane, a acelor multe descoperiri în diverse domenii la care asistăm, **o** *nouă concepţie despre lumea în care trăim*, ce ar oglindi situaţia actuală, marile schimbări care au intervenit în societate, în ştiinţe etc. Este vorba, de fapt, de crearea unui *nou tablou ştiinţific al lumii de azi*, al lumii globale, calitativ diferită de cea care a existat până acum! Este evident faptul că concepţia actuală despre lume, noul tablou ştiinţific al lumii în care trăim azi nu pot fi elaborate fără de aportul substanţial al globalisticii!

Considerăm că dintre toate definiţiile cu referire la globalistică, aceasta de la urmă poate pretinde nu numai la o interpretare de ansamblu, dar şi la cea mai aproape de adevăr, ce ar cuprinde şi obiectul de cercetare (lumea luată în ansamblu, în integritatea sa, umanitatea în general, omenirea şi Omul de azi! - fără însă a limita acest obiect de cercetare la un antropologism!), şi, în linii mari, problematica, preocupările principale, deci prin esenţă şi însuşi caracterul, specificul acesteia poate celei mai generale ştiinţe actuale, care este globalistica.

Despre termenii de referinţă şi conceptele principale ale globalisticii.

Analizînd termenii de referinţă, noţiunile, categoriile, conceptele fundamentale ale globalisticii, e necesar de a menţiona, mai întâi, că acestea pot fi şi trebuie să fie prezentate doar în raport cu interpretările iniţiale, cu definiţia care i se dă globalisticii, obiectului acesteia. Aparatul noţional-categorial al oricărei ştiinţe depinde, în primul rând, de faptul cum este percepută, caracterizată ştiinţa respectivă. Dacă, de exemplu,

globalistica este înţeleasă şi interpretată doar ca o cercetare a problemelor globale contemporane, evident că termenii de referinţă ai acesteia se vor reduce strict la termenii şi la noţiunile legate de problematica globală. În prezentarea şi în examinarea termenilor de referinţă ai globalisticii, în discursul nostru vom reieşi dintr-o explicaţie amplă, filosofică a acesteia, de fapt, din toate tipurile de definiţii pe care le-am descris mai sus. Aceasta pentru că globalistica este, în acelaşi timp, o ştiinţă despre globalizare, o ştiinţă despre procesele şi problemele globale contemporane şi o ştiinţă despre lumea de azi, o filosofie a dezvoltării actuale.

În conformitate cu o astfel de interpretare, termenii de bază, noţiunile, categoriile, conceptele principale ale globalisticii pot fi grupate astfel:

I. Noţiunile iniţiale: *globalism* (ca idee, termen care denumeşte, după cel de-al II-lea Război Mondial, noua dimensiune a politicii internaţionale, ce a devenit cu adevărat mondială, la scara globală); *globalizare* (ca proces real, legitim, necesar şi, în general, progresiv din punct de vedere istoric, ireversibil, în acelaşi timp); *globalistică* (ca ştiinţă sau ramură ştiinţifică, care studiază atât apariţia, evoluţia ideilor şi teoriilor globaliste şi mondialiste, cât şi geneza, dezvoltarea globalizării ca proces şi ca problemă globală, alături de alte fenomene şi probleme de ordin global).

II. *Globalizarea* ca noţiune şi fenomen real în raport cu fenomenul şi noţiunile *de procese globale şi probleme globale***.** Aici,va fi vorba şi de *conceptele,* de *procese globale* şi *probleme globale ale omenirii.*

III. Noţiunea *globalizare***,** în raport cu noţiunile (respectiv, procesele) conexe cum ar fi: *integrarea, internaţionalizarea, mondializarea, regionalizarea, localizarea* etc.

IV. Globalizarea în raport cu formele şi cuaspectele sale principale. Respectiv, vom avea o serie de termeni şi noţiuni, cum ar fi: *globalizarea economică, globalizarea politică, socială, juridică, umanitară, culturală, spirituală, morală* etc.

V. La toate acestea se adaugăcâteva viziuni deosebit de importante nu numai pentru globalistică, dar şi pentru umanitate, în ansamblu, cum ar fi: *concepţia soluţionării problemelor globale contemporane; concepţia societăţii globale deschise; concepţia dezvoltării umane durabile etc.*

Evident, toate acestea şi alte noţiuni, termeni, categorii, concepţii necesită precizări, interpretări, analize atât teoretice, cât şi explicaţii practice. Elaborarea de mai departe a termenilor de referinţă, aaparatului noţional-categorial al globalisticii rămâne o sarcină deosebit de importantă şi actuală a acestei ştiinţe aflate în curs de dezvoltare.

Despre problemele şi preocupările principale ale globalisticii

Luând în considerare cele menţionate mai sus referitor la *obiectul de studiu al globalisticii, definiţia, statutul, specificul, caracterul, termenii de referinţă* ai acesteia, în continuare, vom prezenta problemele şi preocupările ei. În acest context se va ţine cont de o anumită logică a obiectului, a problematizării, având în vedere şi perspectiva

cursului universitar de globalistică. Aşadar, iată principalele probleme şi preocupări ale globalisticii, făcînd o anumită descifrare, descriere a conţinutului acestora:

Introducere în globalistică.Omenirea ca unitate mondială, sistem social-planetar. Unitatea de istorie, soarta comună, unitatea de interese, unitatea valorilor cultural-spirituale. Unitatea responsabilităţii morale. Pământul – casa unică şi comună a omenirii. Actualitatea şi necesitatea studierii proceselor şi a problemelor comune ale omenirii, din perspectiva unei civilizaţii globale.

Globalistica ca disciplină ştiinţifică.Premisele de constituire a globalisticii. Etapele de dezvoltare a globalisticii. Globalistica ca ştiinţă interdisciplinară.Obiectul şi problematica globalisticii.Structura globalisticii. Specificul globalisticii ca ştiinţă. Metodologia de cercetare a globalisticii. Sarcinile principale ale globalisticii. Necesitatea elaborării unei teorii generale a globalizării, a unei concepţii noi despre lumea globală contemporană.

Istoria globalisticii. Istoria apariţiei şi etapele evoluţiei ideilor globaliste. Teoriile mondialiste. Evoluţia ideilor mondialiste în sec. XIX şi XX. Teoriile lui T.K. Hopkins, A.G. Frank, B. Cohen, S. Amin, I. Wallerstein, S. Zeletin. Teoria convergenţei. Centrele mondialiste. Doctrina lui Fransis Fucuiama. Neomondialismul lui Jac Atali. Teoriile globaliste. Expansiunea sistemului mondial. Globalizarea lumii. Dialectica globalizării şi tendinţele procesului de globalizare. B. Badie, O. Dollfus, S. Hofman, C. Pru ş.a. savanţi despre cauzele şi soluţiile globalizării. Teoriile recente ale globalizării.

*Termenii, noţiunile şi conceptele esenţiale ale globalisticii.*Termenii de referinţă ai globalisticii. Principalele noţiuni, termeni, categorii utilizate în globalistică, definirea şi corelarea lor. Conceptele fundamentale ale globalisticii.

Globalizarea – noţiunea principală a globalisticii. Definiţia globalizării. Principalele interpretări şi concepte. Premisele, cauzele de declanşare, periodizarea, problemele, aspectele, riscurile şi consecinţele globalizării. Posibilităţile, avantajele şi dezavantajele globalizării.Atitudinile faţă de globalizare. Antiglobalismul.

Globalizarea şi fenomenele conexe. Globalizarea şi fenomenele dependenţei, ale independenţei şi interdependenţei.Internaţionalizarea. Mondializarea.Globalizarea şi procesele de integrare.Globalizarea şi regionalizarea. Regionalism şi regionalizare. Aspectele, domeniile şi problemele regionalizării.Regionalizarea şi federalizarea. Repercursiunile lor în relaţiile internaţionale.Localizarea – o tendinţă majoră nouă a sec. XXI. Dialectica globalizării şi a localizării. Aspectele, problemele, riscurile şi posibilităţile localizării.

Aspectele economice ale globalizării. Conceptul de globalizare a vieţii economice. Definirea şi evoluţia economiei mondiale.Premisele, etapele creării şi ale cristalizării economiei mondiale. Factorii care au condus la globalizarea economiei.Principalele aspecte, modalităţile şi formele de manifestare şi problemele globalizării vieţii economice. Globalizarea comerţului şi creşterea rolului acestuia în procesele economice globale. Globalizarea producţiei şi internaţionalizarea investiţiilor.

Globalizarea afacerilor. Globalizarea şi integrarea crescândă a pieţelor financiare. Globalizarea serviciilor. Rolul organizaţiilor economice interstatale, internaţionale, al organizaţiilor şi instituţiilor specializate ale ONU în globalizarea vieţii economice.Întreprinderile globale transnaţionale ca suport şi promotor al globalizării economice. Consecinţele globalizării economice. Necesitatea restructurării relaţiilor economice internaţionale în epoca globalizării.

Aspectele politice ale globalizării. Noţiune de globalizare politică. Principalele aspecte. Particularităţile proceselor politice actuale sub raportul laturilor interne şi externe. Conceptul unei noi ordini politice internaţionale. Statul naţional, societatea transnaţională şi internaţională. Ordinea interstatală şi ordinea internaţională după depăşirea bipolarismului. Corelaţia dintre independenţă şi interdependenţă în epoca globalizării. Posibilităţile, avantajele interdependenţei şi consecinţele acesteia în relaţiile internaţionale. Societatea civilă la nivel global: orizonturi, principii, probleme. Rolul ONU în globalizarea politică.

Aspectele sociale, umanitare şi juridice ale globalizării. Unitatea economicului, a politicului şi a socialului în lumea contemporană. Creşterea rolului aspectelor sociale în procesele globalizării. Amploarea forumurilor sociale mondiale. Necesitatea rezolvării problemelor sociale – imperativ al globalizării.Legislaţia internaţională. Legislaţia europeană comunitară. Drepturile omului – un aspect fundamental al lumii contemporane globale. Declaraţia Universală a Drepturilor Omului. Respectarea drepturilor şi libertăţilor omului – realităţi şi probleme.

Aspectele culturale şi spiritual-morale ale globalizării. Locul, menirea şi valoarea aspectelor culturale şi spiritual-morale în contextul globalizării. Despre globalizarea culturii şi cultura globalizării. Vocabularul cultural al globalizării. Identitatea şi diversitatea culturală ca principii ale globalizării. Interculturalismul. Integrarea culturală în epoca globalizării. Principii şi norme spiritual-morale ale globalizării. Necesitatea unei noi mentalităţi: primatul individului uman, conştiinţa unicităţii şi a universalităţii sale, aspecte educaţionale.

Aspectele ecologice ale globalizării. Relaţia dintre politică, economie şi ecologie în contextul globalismului contemporan. Definirea ecologismului.Trei curente ale ecologismului, în raport cu strategiile politice; teoriile şi practicile economice: ecologismul nostalgic; ecologismul „creşterii zero”; ecologismul acţiunii practice. Ecologismul global din perspectiva relaţiilor dintre om şi mediul ambiant.Globalizarea proceselor dezvoltării contemporane şi cooperarea politică, economică şi ecologică mondială.

Procese şi probleme globale contemporane. Noţiunile „procese globale” şi „probleme globale”. Raportarea noţiunile date, deosebirea lor. Metodologia de analiză. Esenţa proceselor globale. Periodizarea proceselor globale. Globalizarea ca cel mai importantproces global.Inegalitatea dezvoltării proceselor ca legitate. Sistematizarea proceselor globale. Criteriile de examinare.

Probleme globale contemporane. Conceptul de problemă globală a umanităţii. Definirea şi esenţa problemelor globale contemporane. Apariţia problemelor globale contemporane. Cauzele şi condiţiile agravării. Concepţia Clubului de la Roma.Principalele probleme globale. Raporturile Clubului de la Roma privind problematica mondială. Problema energetică. Problema resurselor materiale naturale. Problema alimentară. Problema mediului. Problema climei. Problema demografică etc.

Sistematizarea, clasificarea şi ierarhizarea problemelor globale contemporane. Complexitatea şi intercondiţionarea problemelor globale ale omenirii. Tendinţele de agravare şi înmulţire a problemelor globale. Apariţia noilor probleme şi ameninţări globale.Necesitatea sistematizării problemelor globale existente şi a celor în curs de apariţie. Criteriile de clasificare a problemelor globale. Ierarhizarea problemelor globale.Metodologia de cercetare a problemelor globale.

Soluţionarea problemelor globale contemporane şi perspectivele civilizaţiei umane. Atenuarea, depăşirea, modalităţile de soluţionare a problemelor globale contemporane şi perspectivele civilizaţiei umane. Cadrul legislativ şi instituţional. Rolul ONU şi al organismelor internaţionale specializate. Ştiinţa, tehnica şi tehnologiile, reorientarea acestora spre soluţionarea problemelor globale contemporane. Conştientizarea de către întreaga omenire a problemelor globale, formarea unei noi mentalităţi globale, rolul educaţiei, identitatea şi diversitatea culturală ca factori de dezvoltare. Conceptul dezvoltării umane durabile şi necesitatea implementării acestuia.

Perspectivele de integrare în procesele globale contemporane şi participarea Republicii Moldova la soluţionarea problemelor globale existente. Atitudinile faţă de globalizare în Republica Moldova. Discuţiile, cadrul legislativ şi decizional. Avantajele, necesitatea, posibilităţile, căile concrete de integrare a Republicii Moldova în procesele globale contemporane. Regionalizarea şi localizarea ca modalităţi de integrare a Republicii Moldova în procesele globale. Dezvoltarea locală şi comunitară ca forme şi modalităţi eficiente de participare a populaţiei la procesele contemporane. Republica Moldova între integrarea europeană şi integrarea C.S.I.-istă (euro-asiatică). Participarea Republicii Moldova la soluţionarea problemelor globale existente.

Astfel, globalistica se prezintă ca o ştiinţă amplă, complexă, cu o arie vastă de preocupări. Este o ştiinţă ce are un rol excepţional, căreia îi revine un loc important atât în sistemul ştiinţelor contemporane, cât şi în general în lumea de azi. Având în vedere situaţia care s-a creat acum în domeniul ştiinţelor, în ştiinţă în ansamblu, anume *globalisticii i se atribuie sarcina de a crea o nouă concepţie despre lumea în care trăim*, o lume aflată la răscruce, care se confruntă cu mari probleme, în care există contradicţii, o lume care se află în căutarea soluţiilor, a viitorului, pentru societatea de mâine. Este vorba de sinteze noi, asemeni celor pe care le-au înaintat Aristotel în antichitate, Sf.Toma în Evul Mediu, Kant, Hegel sau Marx în epoca modernă. Sunt sinteze pe care umanitatea le aşteptă din partea globalisticii.

3. Metodologia cercetării globalisticii

Întrebarea despre metodologia cercetării globalisticii este la fel de importantă ca şi cele care se referă la obiectul de studiu, la caracterul, la specificul, la statutul acestei ştiinţe. Este necesar a ţine cont de vârsta atât de tânără a acestei ştiinţe, ceea ce determină nivelul incipient de elaborare a metodologiei cercetării globalisticii, că această ştiinţă e la început de cale, respectiv necesitatea de a acorda o atenţie specială acestui compartiment.

În linii mari caracterul şi specificul metodologiei cercetării globalisticii pot fi exprimate în următoarele teze:

1. Am subliniat anterior, că globalistica prin însăşi definiţia sa este *o ştiinţă conceptuală,* constituind *un veritabil demers filosofic.* (În orice caz, dacă deoamdatănu corespunde pe deplin acestei caracteristici, globalisticava trebui să accepte anume o astfel de abordare pentru a-şi ocupa locul său, acel pe care îl merită, în sistemul ştiinţelor contemporane. Ea nu trebuie să se limiteze doar la o simplă descriere a unor probleme, fie ele şi globale, cu care se confruntă lumea de azi...). Studiind un şir de concepte fundamentale, existenţiale, cum ar fi cele de globalism, globalizare, ordine globală, societate globală, conştiinţă, mentalitate globală etc., globalistica, evident, nu poate să nu fie legată de însăşi concepţia omului despre lumea în care el trăieşte,lumea globală de azi şi de mâine.Luînd în considerare acestea, metodologia cercetării globalisticii fără îndoială are un caracter conceptual-filosofic pronunţat, iar raportarea globalisticii la metodologia generală, la cea filosofică, la metodele, principiile filosofice de investigare este pe cât se poate de binevenită, firească, explicabilă, argumentată.

2. Având în vedere cele indicate mai susdespre obiectul de studiu, despre preocupările, natura conceptual-filosofică a globalisticii, aceasta nu poate fi altceva decât *o ştiinţă sintetică, o ştiinţă integrată, interdisciplinară, cu un demers multidisciplinar,* care se constituie la intersecţia frontierelor mai multor domenii – a ştiinţelor sociale, socio-umane, istorice, economice, politice, ale relaţiilor internaţionale etc. Această constatare este esenţială, întrucât permite a argumenta faptul că în cercetările sale globalistica poate şi trebuie să se bazeze atît pe materialele, datele, realizările altor ştiinţe, cât şi pe metodele, metodologiile de cercetare a acestora.

3. Este limpede că globalistica reprezintă şi semnifică, desigur, o investigare interdisciplinară, multiaspectuală, utilizând în acest scop diverse metode, tehnici, metodologii împrumutate din diferite domenii de cunoaştere. Aceasta nu exclude, dimpotrivă, presupune firește, faptul că, în acelaşi timp globalistica se axează şi *pe o metodologie proprie de cercetare,*care, însă, în mare parte urmează să fie elaborată.Ştiinţa globalistică se află doar la începuturile ei de dezvoltare. Este vorba, în primul rând, de metodele de cercetare la nivelul geo- (general, apoi general-particular, inclusiv la nivel de geoistorie, geostrategie, geoeconomie, geopolitică, geocultură etc.). În al doilea rând, specifice globalisticii sunt metodele comparaţiilor

internaţionale, metodele de analiză globală, inclusiv analiză sistemică, comparativă, factorială, la fel, şi metodele unor ample sinteze de ordin conceptual, filosofic, metodele de statistică globală etc.

4. Având un parcurs, poate de scurtă durată, globalistica studiază preponderent prezentul, totodată, fiind orientată, în special spre viitor. Globalistica este *o ştiinţă care cercetează viitorul,* problema dată fiind una cheie, fundamentală pentru demersul globalistic. În acest context, pentru constituirea, consolidarea şi dezvoltarea ulterioară a acestei ştiinţe este deosebit de important faptul că problema viitorului, mereu actuală, deşi astăzi mai mult ca oricând pentru omenire, este examinată de globalistică, din punctul de vedere al perspectivelor civilizaţiei umane.Acest lucru e o dovadă şi a necesităţii, dar şi a interesului crescând pentru această ştiinţă în devenire.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Formulaţi definiţia globalisticii ca ştiinţă.
2. Definiţi obiectul de studiu şi indicaţi principalele probleme ale globalisticii.
3. Argumentaţi definiţia globalisticii ca ştiinţă despre procesele şi problemele globale. Comparaţi această definiţie cu altele.
4. Precizaţi probleme şi consecinţe esenţiale ale globalizării economice contemporane.
5. Determinaţi şi explicaţi principalele aspecte politice ale globalizării.
6. Comentaţi conceptul de ordine politică globală din punctul de vedere al globalisticii.
7. Determinaţi consecinţele şi perspectivele globalizării contemporane.
8. Definiţi şi explicaţi conceptul de problemă globală a umanităţii.

Tematica pentru lucrul individual/ cercetări în grup:

1. Elaborarea unor referate ştiinţifice despre definiţiile şi abordările teoretice ale globalisticii în una din lucrările autorilor incluse în lista bibliografică.
2. Compararea şi prezentarea în formă de tabel a principalelor aspecte economice, politice, sociale, ecologice, culturale ale globalizării, a formelor, a manifestărilor, a problemelor, a consecinţelor acestora.
3. În baza studiului analitic de caz. Identificarea şi analiza conceptului de problemă globală a umanităţii şi exemplificarea principalelor probleme globale contemporane în baza cercetărilor şi a publicaţiilor realizate de Clubul de la Roma.
4. Examinarea şi prezentarea în formă de Power Point ale problemelor şi aspectelor esenţiale ale participării Republicii Moldova la procesele globale şi la soluţionarea problemele globale contemporane.

Bibliografie:

1. Rusnac Gheorghe, SacoviciVasile. Globalistica: Globalizarea şi integrarea, problemele globale ale contemporaneităţii, antiglobalismul. Materiale pentru prelegeri, cursuri şi

seminare speciale la politologie şi la alte discipline social-politice. Chişinău: CEP USM, 2007, 330 p.
2. Сакович В.А., Руснак Г.Е. Глобалистика: Глобализация и интеграция, глобальные проблемы современности, антиглобализм. Материалы. Кишинэу: CEP USM, 2006, 335 с.
3. Vasilescu Gr. Conceptul de ,,globalistică": cu privire la definiţia, obiectul, statutul, noţiunile şi problemele principale ale globalisticii.În:Studii internaţionale. Viziuni din Moldova. Chişinău: CEP USM, 2007, nr.2(3), p.191-202.
4. Василеску Г. Методологические аспекты глобалистики. Век глобализации. Исследования современных глобальных процессов. М., 2010, nr. 1(5), с. 18-29. – www.globalistica.ru, www.socionauki.ru, www.uchitel-izd.ru
5. Ciumacov Alexandr N., Vasilescu Grigore Ia. Globalistica în calitate de domeniu distinct al cunoaşterii interdisciplinare. – Moldoscopie. Probleme de analiză politică, 2014, nr.4 LXVII, p.156-173.
6. Dinu Mihail. Globalizarea şi aproximările ei, Bucureşti: Ed. Economică, 2004, 334p.
7. Procesul de globalizare: provocări şi soluţii. Chişinău: USM, 2004, 408 p.
8. Bari Ioan. Probleme globale contemporane, Bucureşti: Ed. Economică, 2003, 420 p.

INTEGRAREA EUROPEANĂ[5]

VASILESCU Grigore,
doctor habilitat în filosofie, profesor universitar

MORARI Cristina,
magistru în relaţii internaţionale, doctorandă, lector universitar

The article presents a theoretical, methodological background and historiography of the university course on European Integration. Authors give a complex analyses of bibliographical resources on which the study of European integration process is based. Also, there are presented the main definitions, concepts and terminology of the discussed issue. It is highlighted the difference between integration and cooperation, integration and adherence, there are studied economic and political forms of integration process and presented the main thesis of the main integrationist theories. In order to understand better European integration, authors explain the idea and concept of Europe. It is important to know what Europe was in its historical past, what it is today and what should it represent according to our ideas, concepts and ideals. The last part of the article is the methodology of European integration research, where is presented the necessity of classical research methods usage and underlined the pluridisciplinar and interdisciplinary character of European integration study.

Cuvinte cheie: integrare, integrare europeană, procese integraţioniste, integrare regională, Uniunea Europeană, Europa, aderare, unificare europeană.

Introducere. Conceptualizarea metodică a cursului

Cursul universitar "*Integrare europeană*" este conceput ca un studiu introductiv cu caracter teoretico-aplicativ care are drept *scop* principal familiarizarea studenţilor cu cunoştinţele de bază despre procesele integraţioniste contemporane, parte componentă ale cărora şi model este integrarea europeană. Menirea cursului este de a contribui în mod substanţial la formarea specialiştilor de înaltă calificare în domeniul larg al relaţiilor internaţională, cât şi în domeniul mai special al studiilor europene.

Actualitatea, necesitatea şi importanţa cursului constă în faptul că integrarea europeană este unul din cele mai complexe, variate, studiate şi discutate procese internaţionale şi regionale care trezeşte un mare interes nu numai din partea specialiştilor în domeniu, dar şi a cercurilor largi ai populaţiei. Este un proces în plină desfăşurare, un proces destul de contradictoriu, care are perspective evidente, dar care se confruntă şi cu probleme, riscuri, ameninţări, provocări etc., studierea cărora

[5] This research was supported by a Marie Curie International Research Staff Exchange Scheme Fellowship within the 7th European Community Framework Programme".

prezintă o stringentă necesitate, mare interes atât din punct de vedere teoretic, cât şi din punct de vedere practic, aplicativ. Respectiv, cursul universitar "Integrare europeană" cuprinde studierea aprofundată a principalelor elemente, componente ale acestui proces, a fenomenului în cauză, noţiunilor, categoriilor, teoriilor care îl descriu. Studiul respectiv include: evidenţierea esenţei, premiselor, principiilor, procedurilor, metodelor, formelor integrării europene; studierea cadrului teoretic al principalelor abordări integraţioniste; analiza evoluţiei istorice a procesiului de integrare; studierea instituţiilor, mecanismelor de funcţionare a Uniunii Europene, a politicilor comunitare, precum şi a relaţiilor Uniunii Europene cu principalii actori pe arena internaţională; abordarea problemelor, riscurilor, provocărilor, ameninţărilor cu care se confruntă procesul integraţionist european contemporan, precum şi a perspectivelor dezvoltării de mai departe a Uniunii Europene şi a viitorului european în ansamblu; studierea problemelor şi perspectivelor de integrare europeană a Republicii Moldova.

Cursul universitar de integrare europeană are de asemenea drept scop esenţial formarea şi dezvoltarea la studenţi a unor competenţe profesionale strict necesare unor specialişti în relaţii internaţionale, în studii europene în special. Printre *competenţele generale* se numără: capacitatea de a determina locul, rolul şi importanţa cursului pentru specialitatea relaţii internaţionale şi specializarea Studii Europene; capacitatea de a lucra in echipa, de a organiza şi a lua decizii, de a dezvolta relaţii interpersonale, de comunicare in vederea creşterii randamentului profesional; proiectare în practică a cunoştinţelor teoretice acumulate şi aptitudinilor formate la obiectul de studii „Integrarea europeană"; argumentarea necesităţii pregătirii teoretice în domeniul integrării europene, elaborării problemelor conceptuale ce ţin de procesele integrării şi unificării europene; elaborarea propunerelor privind interpretarea conceptuală şi rezolvarea practică a problenelor de integrare şi unificare europeană, inclusiv în ceea ce ţine de Republica Moldova. Printre *competenţele specifice* se evidenţiază: dezvoltarea spiritului critic în acumularea şi analiza informaţiei în domeniul integrării europene; analiza comparată a diferitor orientări şi concepţii privind Europa, integrarea şi unificarea europeană; elaborarea anumitor scenarii, diferitor proiecte ce ţin de evoluţia procesului de integrare şi unificăre europenă; prognozarea evoluţiei de mai departe a proceselor integraţioniste europene din perspectiva diferitor teorii, şcoli, concepţii integraţioniste; generalizarea activităţilor practice din domeniul integrării şi unificării europene atît în plan european, cît şi naţional.

Obiectivele generale ale cursului, conform curriculumui universitar, *la nivel de cunoaştere şi înţelegere* prevăd ca studenţii: sa determine obiectul de studiu al disciplinei "Integrare Europeană"; să cunoască aparatul categorial al disciplinei; să determine obiectivele şi conţinutul disciplinei; să cunoască abordările teoretice ale fenomenului integrării europene; să determine premisele şi etapele integrării europene; să cunoască formele de bază ale integrării regionale. *La nivel de aplicare*: să folosească cunoştinţele şi aptitudinile obţinute în analiza fenomenelor ce au loc pe scara europeană;să poată explica logica integrării regionale; să argumenteze importanţa şi

necesitatea integrării statelor la nivel european;să identifice criteriile de bază ale procesului integrării regionale;să identifice mecanismele, instituţiile şi politicile de bază ale integrării europene; să identifice problemele, riscurile, dilemele, perspectivele integrării şi unificării europene; să facă analiza comparativă a diferitor ansambluri regionale de pe arena internaţională. La nivel de integrare: să poată folosi cunoştinţele di domeniul integrării europene şi integrării regionale în general, în studierea de mai departe a Relaţiilor Internaţionale; să aprecieze importanţa domeniului integrării europene; să propună iniţiative de eficientizare a proceselor integraţioniste europene; să propună soluţii de rezolvare a problemelor cu care se confruntă procesul de integrare şi unificare europeană; să evalueze eficienţa proiectelor de integrare europeană, inclusiv celor elaborate în Republica Moldova.

Lucrul individual în cadrul cursului în general presupune utilizarea diferitor forme şi mijloace, cum ar fi: recenzarea anumitor studii teoretice, monografice, referate, studii bibliografice, cercetări şi comunicări individuale, studii de caz sau studii comparate, prezentări vizuale analitico-informaţionale în formă de Power Point, tabele, scheme etc. *Tematica pentru lucrul individual* sau în grup, mese rotunde etc. este orientată spre dezvoltarea capacităţilor de cercetare teoretică, abilităţilor analitice şi aplicative, necesare pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice din programul ulterior al studiilor universitare, precum şi a celor actuale pentru viitorii experţi şi funcţionari în relaţiile internaţionale.

În continuare propunem prelegerea "Istoriografia, bazele teoretico-conceptuale şi metodologia cercetării integrării europene" care are drept *scop* familiarizarea studenţilor cu fundamentele istoriografice, teoretico-conceptuale şi metodologice ale cercetării integrării europene, formarea la studenţi a anumitor *competenţe atât generale*, ce ţin de cunoaşterea surselor teoretice, a situaţiei în domeniul de cercetare, de anumite abilităţi analitice, gândire critică, cât şi *competenţe specifice*, orientate spre însuşirea limbajului şi a terminologiei speciale, a abordărilor teoretice privind fenomenul integrării europene, aplicarea acestora la analiza, cercetarea proceselor şi problemelor europene contemporane. Importanţa acestei prelegeri în cadrul cursului este extrem de mare, întrucât aceasta pregăteşte studenţii pentru asimilirea şi însuşirea întregului material la curs, pentru realizarea cercetărilor proprii ulterioare, inclusiv în cadrul tezelor de, de licenţă, mai apoi şi de master, pentru conştientizarea de către studenţi a importanţei, locului şi rolului cunoştinţelor respective în formarea profesională a specialiştilor la specialitatea Relaţii Internaţionale, inclusiv la specializarea ulterioară în Studii europene. Având în vedere anume aceste finalităţi pentru studiu, în prelegerea propusă sunt formulate următoarele *obiective*: de a prezenta multiaspectual şi complex istoriografia cercetării integrării europene; de a determina bazele teoretico-conceptuale ale cercetării integririi europene; de a prezenta şi evalua nivelul actual metodologic de cercetare a fenomenului integrării europene.

Formarea competenţelor în domeniu, realizarea scopului şi obiectivelor cursului, evaluarea rezultatelor studenţilor se vor efectua prin intermediul orelor de curs şi

seminar la disciplina Protocolul şi ceremonialul diplomatic. Totodată, pregătirea studenţilor şi formarea abilităţilor lor va avea loc şi prin plasarea materialelor teoretice şi cerinţelor practice pe platforma Moodle.

Planul prelegerii:

1. **Istoriografia cercetării integrării europene.**
2. **Bazele teoretico-conceptuale ale integrării europene.**
3. **Metodologia cercetării integrării europene.**

Lumea contemporană se caracterizează prin profunde schimbări în diverse domenii ale vieţii, prin multiple procese globale noi care determină evoluţia evenimentelor pe toate continentele şi în toate statele. În şirul acestor procese globale actuale, de rând cu globalizarea, localizarea, cele integraţioniste sunt unele dintre cele mai importante şi generale. Ele se încadrează în amplele procese de regionalizare care au loc în toată lumea. Aceste procese se produc pe toate continentele şi mobilizează într/o anumită măsură, într/o formă sau alta, majoritatea statelor lumii. De fiecare dată, ele capătă trăsături deosebite, particularităţi importante atât prin esenţă, cât şi manifestările lor.

Actualmente, integrarea europeană ca parte componentă a proceselor integraţioniste contemporane, a devenit un fenomensemnificativ şi reprezentativi. O idee de secole şi o practică deja de câteva decenii, Europa integrată şi unificată a schimbat cu mult lumea: este o putere globală şi influenţează toate procesele care au loc la nivel global, regional, local. Integrarea europeană, cu toate particularităţile ei, a devenit obiectul de studiual cercetărilor efectuate de specialişti din diverse domenii ale ştiinţelor politice, relaţiilor internaţionale, economice, sociologice, juridice etc.

În această prelegere sunt analizate aspectele istoriografice, teoretico-conceptuale şi metodologice ale cursului universitar de integrare europeană.

1. Istoriografia cercetării integrării europene

Integrarea ca proces a fost şi este examinată multiaspectual de cercetători din diferite domenii. Printre autorii ce se ocupă de această problemă sunt reprezentanţi de vază nu doar ai ştiinţelor politice şi ai relaţiilor internaţionale, dar şi ai celor economice, sociologice, juridice, ai altor ştiinţe sociale. Studiile realizate, deşi se deosebesc prin esenţa lor, totuşi au o orientare comună – se înscriu în cercetarea problemelor de integrare regională.

Cele mai ample şi complexe păreri privind procesul integraţionist aparţin cercetătorilor occidentali. Dintre lucrările fundamentale care au pus bazele teoretice ale studierii şi argumentării proceselor integraţioniste actuale, inclusiv celor europene, pot fi amintite, în primul rând, cele semnate de Karl W. Deutsch „*Political Community and*

the North Atlantic Area", D.Mitrany„*A Working Peace System*",A. Spinelli „*The Eurocrats"*, E. Haas „*Uniting of Europe*". Valoroase sub aspect ştiinţific sunt şi studiile "*European integration theory*", elaborate de A. Wiener şi T.Diez, „*Theories of european integration*" de B.Rosamond. În lucrările acestor autori se efectuează o analiză bine structurată, detaliată şi atotcuprinzătoare a aspectelor teoretice privind integrarea europeană, conceptualizarea, tipologizarea şi manifestarea acesteia. Astfel, monografia lui B. Rosamond, în mare parte, cuprindeexaminarea premiselor apariţiei şi a evoluţiei teoriilor şi a curentelor integraţioniste, locul şi rolul funcţionalismului, neofuncţionalismului, federalismului, tranzacţionalismului, interguvernamentalismului şi ale instituţionalismului în explicarea esenţei şi a mecanismelor de integrare europeană. Autorii A. Wiener şi T.Diez, pe lîngă cercetările teoretice ale intergrării şi ale teoriilor acesteia, oferă un studiu complex al dezbaterilor dintre curentele integraţioniste, prezentând diferite viziuni asupra procesului de integrare.

Problemele integrării europene, ale Uniunii Europene şi ale politicilor acesteia constituie obiectul de investigare pe care o interprindeautorului John McCormic în lucrarea sa „*Understanding the European Union. A concise introduction.*" Cercetătorul reflectează asupra faptului ce reprezintă Uniunea Europeană, exprimându-şi opinia că aceasta este o organizaţie, ale cărei împuterniciri, roluri şi responsabilităţi sunt unice în felul lor, în acelaşi timp, UE n-a devenit pe deplin o structură suprastatală sau un tip de Statele Unite ale Europei. În plus, el cerceteză detaliat impactul Uniunii Europene atât asupra vieţii europenilor, cât şi a populaţiei ţărilor din afara Europei.

Un alt autor, W. Molle,în lucrarea "*The economics of European integration. Theory, practice, policy*", face o cercetare amplă a fenomenului integraţionist European, din punct de vedere economic, prezentînd o etapizare a istoriei construcţiei europene, prin care, asemenea unui fir roşu, se evidenţiază tendinţele integrării economice. Lucrarea lui P.Pierson „*The Path to European Integration: A Historical Institutionalist Perspective*" redă aspectul interguvernamentalist al integrării europene.

O atenţie deosebită merit ălucrarea scrisă de H.Wallace şi W.Wallace „*Procesul politic în Uniunea Europeană",* care oglindeşte diverse aspecte ale integrării europene, ale procesului politic din cadrul comunităţii europene, rolul liderilor politici şi al instituţiilor în realizarea procesului integraţionist, interdependenţa sferelor politică şi economică, politicile europene şi sarcinile principale ale integrării. Înacest context, se include şi lucrarealui I. Bache şi G. Stephen „*Politica în Uniunea Europeană"* în care, prin intermediul unei abordări multiaspectuale, se descrie baza istorico-teoretică a procesului de integrare europeană, precum şi dimensiunea instituţional-funcţională a comunităţii europene.

Problematica integrării europene este analizată şi în studiile altor autori, cum ar fi: Ch. Hen şi L. Jacques „*Uniunea Europeană*", Ch. Pentland "*International Theory and European Integration*", Lindberg L. "*The political dynamics of European Economic integration*" etc.

Este de remarcat faptul că în Federaţia Rusă problemele integraţioniste, mai ales cele europene, au fost tratate permanent în lucrările savanţilor. Astfel, lucrarea lui B. Gh. Baranovski. ”*Политическая интеграция в Западной Европе*” datează încă din 1983 şi este un studiu complex al fenomenului integraţionist din Europa Occidentală. De acest subiect s-au ocupat Iu. B. Şiskov, elaborînd lucrarea „*Интеграционные процессы на пороге XXI века*” şi Iu. Borko. „*Расширение и углубление европейской интеграции.”* În aceste lucrări, autorii ruşi explică procesul integraţionist, relevînd evoluţia şi diferite aspecte al acestuia.

Prezintă interes şi lucrarea luiB. Gh. Şemiatencov. *„Европейская интеграция”,* în care autorul efectuează o analiză amplă a conceptului despre Europa, specificului procesului integraţionist european şi a funcţionalităţii acestuia. P.A. Tîgancov în „*Международные отношения: теории, конфликты, организации. Учебное пособие”* descrie căile de unificare a economiilor naţionale în procesul integraţionist. La rîndul său, A.S. Kniga şi V.N. Parhaev, în lucrarea ” *Европейская интеграция. Учебноепособие”* evidenţiază starea şi formele actuale ale integrării europene, teoriile şi consecinţeleacesteia.

Monografiile „*Европа: Проблемы интеграции и развития*” şi „*История европейской интеграции*” prezintă o abordare profundă a conceptelor de integrare europeană, procesul de integrare europeană şi perspectivele evoluţiei sale.

Dintre savanţii români, care au scris monografii cu aceeaşi tematică este M.Dobrescu, cu lucrarea ”*Integrarea economică,*” în care integrarea europeană este studiată din punct de vedere economic, analizându-se formele de realizare ale acesteia. Gh. Bărbulescu în multiplele sale lucrări: „*Uniunea Europeană de la economic la politic,” „Uniunea Europeană de la naţional la federal,” „Uniunea Europeană. Politicile extinderii”* etc., analizează multidimensional procesul european integraţionist şi Uniunea Europeană. D.-V. Savu, în lucrarea *„Integrarea europeană. Dimensiuni şi perspective,”* acordă atenţie, în special, etimologiei, conceptualizării şi teoriilor integrării europene. Lucrarea *„Politicile şi instituţiile Uniunii Europene”* a lui C. Bârzea cercetează construcţia europeană, identitatea europeană, instituţiile şi politicile europene, precum şi rezultatele proiectului european. Alţi autori abordează unele aspecte specifice ale problemei. I. Jinga şi A. Popescu prezentă termenii comunitari de bază, iar în lucrările lui G. Georgiu *„Identitate şi integrare*”, D.Miron ş.a. *„Economia integrării europene*”, D.Mazîlu *„Integrare europeană: drept comunitar şi instituţii europene”*etc sunt reflectate diferite aspecte instituţionale, economice şi juridice ale integrării europene.

Referindu-ne la realizările ştiinţei din Republica Moldova, cu referire la această temă, se poate constata că conceptualizarea integrării regionale şi a integrării europene a devenit obiectul de studiu a unui şir de savanţi şi experţi din mai multe domenii. Printre aceştia îi menţionăm pe Gh. Raţă cu lucrarea „*Integrare europeană*: *istorie, documente, analiză*”, pe V.Beniuc „*Европейскиеинтеграционныепроцессы. Теории, концепции, понятия”*, care explică esenţa conceptelor teoretice ale integrării

europene, analizează documentele şi procesele ce au stat la baza procesului integraţionist european. De asemenea, C. Cojocaru în studiul „*Dilema politic versus economic în construcţia europeană”*, tratează subiectul în mod atotcuprinzător, conturând principalele abordări teoretice ale fenomenului dat.

Studii importante în acest domeniu îi aparţin lui Vasilescu Gr., coordonator şi coautor la un şir de publicaţii consacrate problematicii europene: „*Unificarea Europeană: filosofia diversităţii*”, „*Unificarea Europeană: filosofia viitorului*”, „*Unificarea Europeană: Filosofie, Politică, Mentalitate*”, *„Studii Europene în Republica Moldova. Colecţie de programe analitice”,„Integrarea europeană pentru tine”*, precum şi al unui şir de articole, cum ar fi: „*Sarcini şi mecanisme interne de integrare europeană a Republicii Moldova”, „Filosofia unificării europene şi „politica moldovenească de integrare”, „Strategii de integrare europeană pentru Republica Moldova”* etc.

La fek, sunt valoroase studiile analitice autohtone, în care se reflectă cercetările efectuate de analiştii Institului de Politici Publice, experţii ONG-ului Adept, printre care V.Gheorghiu, E. Prohniţchi, L. Popescu şi alţii. În acest context, remarcăm şi publicaţia electronică, realizată în cadrul programelor europene a Fundaţiei Soros-Moldova, a autorilor A.Iovu şi N. Toderaş - studiul de necesitate „Europa Fundamentală,” întitulat „*Curriculum universitar şi recomandări bibliografice pentru publicul larg în domeniul Studiilor Europene”,* care identifică cerinţele curriculare şi bibliografice actuale, prin analiza resurselor existente.

Problematica integrării europene este abordată nu doar în monografii, dar şi într-un şir de articole publicate în diverse culegeri, reviste ştiinţifice de specialitate etc. Astfel, printre numeroasele reviste atât din Occident, din ţările europene, inclusiv din România, cât şi din Federaţia Rusă, un interes sporit au căpătat, mai ales: revista electronică, editată de Asociaţia pentru Studii a Comunităţii Europene din Austria ”*European Integration online Papers (EIoP)”, „Eastern Journal of European Studies”*, editat de Centrul de Studii Europene a Universităţii „Al.I.Cuza” din Iaşi, România, *„The Romanian Journal of European Studies”*, editat de Universitatea de Vest din Timişoara, revistele ruseşti *„Мировая Экономика и Международные Отношения”, “Обозреватель”, „Международные отношения. Политология. Регионоведение”, „Общественные и гуманитарные науки”* ş.a.

Dintre revistele editate în Republica Moldova în care sunt abordate problemele integrării europene indicăm în primul rând, cea editată de Catedra Relaţii Internaţionale a Universităţii de Stat din Moldova *„Studii Internaţionale. Viziuni din Moldova*,” revista ştiinţifică trimestrială, editată la fel de Universitatea de Stat din Moldova *„MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*”, ediţia periodică a Academiei de Ştiinţe din Republica Moldova *„Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice”*, revista *„Administrarea publică”* ş.a.

Astfel, putem concluziona că gradul de cercetare a problematicii integrării europene atât din punct de vedere teoretic, cît şi practic, este destul de înalt,

multidimensional şi complex. În acelaşi timp, întrucât procesul integraţionist european se află în continuă desfăşurare, înaintând permanent noi probleme care necesită studiere, istoriografia cercetării integrării europene se află şi ea în dezvoltare, conţinînd noi aspecte de abordare.

2.Bazele teoretico-conceptuale ale integrării europene

Analizând semnificaţia conceptului de integrare europeană, e necesar a sublinia, că în limba română verbul *"a integra"* înseamnă a se introduce într-un tot, devenind parte componentă a întregului, a se îngloba, a se armoniza într-un tot. Acesta provine din latinescul *integrare*, caresemnifică: a readuce la starea iniţială, a restabili, a relua, a înnoi, a întregi, a completa, a îndrepta, a repara, a împrospăta. Din punct de vedere etimologic, prin integrare sesizăm acţiunea de formare a unui întreg, prin unirea părţilor componente. Astfel, integrarea reprezintă în sine atât un proces, cât şi o stare finală. Starea finală dorită după integrarea actorilor este o comunitate (uniune) economică şi/sau politică. Procesul sau procesele includ mijloacele sau instrumentele prin care se realizează comunitatea. Mai există o condiţie importantă, care trebuie evidenţiată imediat: procesul integrării trebuie să fie voluntar şi consensual. [4, p.263].

Privită dintr-o perspectivă geografică, integrarea se desfăşoară la scară: 1) internaţională (spre exemplu, constituirea unor macroregiuni economice pe baza câtorva unităţi administrativ-teritoriale de nivelul doi); 2) regională (procesul de integrare europeană); aceasta poate fi la scară continentală (de exemplu, NAFTA, în cazul SUA, al Canadei şi Mexicului) sau subcontinentală (Uniunea Europeană, MERCOSUR, în America Latină); 3) globală – tendinţa, ce deocamdată se manifestă abia într-o fază incipientă, dar care va deveni tot mai pregnantă, odată cu consolidarea principalelor blocuri comercial-economice internaţionale şi, mai ales, odată cu avansarea procesului de globalizare.

Fenomenul integrării se manifestă prin două forme majore, primordiale: economică şi politică. Integrarea economică trebuie să fie urmată de cea politică, pe care o presupune şi o prefigurează totodată, iar integrarea politică poate constitui un factor dinamic pentru integrarea economică.

În acest context, P.A. Ţâgancov accentuează că există două căi esenţiale de a uni economiile câtorva state într-un tot întreg:1) asocierea politică a două sau a mai multe state precede celei economice şi constituie factorul determinant (de ex., unificarea Germaniei) şi 2)integrarea economică binevolă a statelor, politic independente (cazul Uniunii Europene) [7, p.207]. În aşa fel, integrarea economică reprezintă un proces complex de dezvoltare a economiei mondiale în condiţiile actuale, care se bazează pe o treaptă calitativ nouă, superioară a interdependenţelor şi a specializărilor dintre economiile diferitor state fiind determinată de un şir de factori, printre care un rol esenţial îl are revoluţia tehnico-ştiinţifică contemporană [9, p.6].

În funcţie de profunzimea integrării, economiştii propun să se distingă următoarele forme de ansambluri integraţioniste:

Zona de comerţ liber – o înţelegere între un grup de state de a înlătura barierile vamale şi comerciale dintre ele, menţinînd însă bariere naţionale în comerţul cu ţările terţe;

Uniunea vamală – o treaptă mai superioară, care reprezintă un acord dintre state de a stabili un tarif extern comun;

Piaţa unică – în care sunt eliminate obstacolele pentru libera circulaţie a capitalului, a forţei de muncă, a serviciilor şi a persoanelor;

Uniunea economică – expresia maximei integrări economice, în care se urmăreşte introducerea unei valute unice, armonizarea şi unificarea politicilor monetare, fiscale şi sociale[5, p.19, 22].

Deşi forma economică reprezintă la moment, în mod practic, latura cea mai avansată a proceselor integraţioniste, totuşi integrarea presupune politici, drept, instituţii, securitate, deci necesită la fel forme juridice, sociale, culturale. Aceasta conduce nu numai la faptul că ţările îşi armonizează structura instituţională internă, sistemele de administrare sau de justiţie, ci şi la transferul către instituţiile supranaţionale a tot mai multe competenţe, care, tradiţional, aparţineau statelor suverane. Astfel, unii cercetători, prin integrarea politică subînţeleg starea de coeziune ce există într-o comunitate politică, procesul prin care două sau mai multe unităţi politice îşi amplifică contactele de cooperare. În plus, integrarea presupune un nivel înalt de creştere a tranzacţiilor dintre unităţi, precum şi o amplificare a percepţiei unor interese şi valori comune.

La rândul său, unul dintre cei mai apreciaţi în materie autori occidentali, Ernest B. Haas, defineşte integrarea politică ca fiind "un proces în cursul căruia actorii politici din diverse structuri naţionale sunt convinşi să-şi modifice loialitatea, speranţele şi activităţile politice spre un nou centru, ale cărui instituţii posedă ori pretind jurisdicţie asupra statelor naţionale preexistente."[10, p.22]. Alţi autori, de exemplu, Leon N. Lindberg, înţeleg integrarea politică drept un proces, prin care naţiuni pînă atunci doritoare şi capabile să-şi conducă independent politica internă şi externă, încearcă să ia împreună anumite decizii sau să delege procesul de luare a deciziilor unor noi organe centrale.

Urmare a acestor şi a altor abordări, în literatura de specialitate s-au conturat un şir de curente privind fenomenul integrării. Printre cele mai cunoscute teorii integraţioniste se pot distinge: funcţionalismul (D.Mitrany), federalismul (G.Mackay), neofuncţionalismul (B. Haas, L. Lindberg), tranzacţionalismul (K.Deutch), interguvernamentalismul (L.Hoffmann) şi instituţionalismul (A.Liphast) [8] – toate acestea explicând integrarea în general şi cea europeană în special.

Funcţionalismul rezidă în convingerea că integrarea internaţională necesită a fi depolitizată, iar cooperarea eficientă dintre state şi prevenirea conflictelor poate şi trebuie să fie asigurată prin concentrarea eforturilor, atât la nivel naţional, cât şi

internaţional, asupra aspectelor de bunăstare.[2, p.26]. Cel mai renumit exponent ai acestei idei, D. Mitrany, consideră că garantarea unei păci durabile nu poate fi realizată prin unificare regională; e nevoie de crearea unor organisme internaţionale separate, care ar avea prerogative în anumite domenii. Fiind dotate cu puteri executive autonome, acestea ar îndepleni unele funcţii similare cu cele ale guvernelor naţionale, însă la un alt nivel. Aceasta ar încuraja cooperarea internaţională mai mult decât unele acţiuni de mare amploare.

Federalismul consideră că garantarea valorilor supreme, cum sunt pacea şi securitatea, ar putea fi realizată numai de federaţie. Aceasta presupune construcţia şi funcţionarea sistemelor politice, care, printr-o structură dual㠹 împarte autoritatea dintre centru şi subiectele federaţiei. Esenţa federalismului constă în faptul că diviziunea puterilor este efectuată în aşa mod, încât şi guvernele suprastatale şi cele statale sunt, în acelaşi timp, şi independente, şi coordonate, în cadrul unei sfere.

Neofuncţionalismul tratează integrarea, mai degrabă ca un proces, decât ca o stare finală. Keohane şi Hoffman explică fenomenul *spillover,* adică procesul când unificarea unei anumite sfere poate avea ca rezultat apariţia unei presiuni, în vederea comunizării şi în alte sfere relativ apropiate acesteia.

Interguvernamentalismul continuă tradiţia realiştilor prin faptul că oferă statelor un rol primordial pe arena internaţională. Astfel, statele, interesele lor, interacţiunea dintre ele şi rezultatele acestor interacţiuni influenţează nu numai relaţiile internaţionale, dar şi contribuie la procesele integraţioniste.

Tranzacţionalismul pune accentul principal nu pe integrarea politică instituţională, ci pe integrarea la nivel de economie, sociocultură, identitate politică, iar *instituţionalismul* se axează primordial pe existenţa instituţiilor şi regimurilor internaţionale, precum şi a rolului pe care acestea îl joacă, influenţînd politica statelor. Această stare de lucruri a condus la apariţia ideii, conform căreia, supranaţionalismul implică pierderea suveranităţii. Guvernele însă cooperează, din necesitate, şi nu este vorba despre pierderea suveranităţii, ci doar împărţirea ei în comun cu alţi subiecţi în vederea obţinerii anumitor performanţe [12, p.4].

Un lucru esenţial în cercetarea fenomenului integrării, din punct de vedere teoretic, este corelaţia dintre *integrare şi aderare*. Integrarea presupune că ţara, care doreşte să intre într-o organizaţie deja existentă, poate influenţa, în virtutea importanţei sale politice, a puterii economice, a amplasării strategice – regulile de funcţionare a organizaţiei într-o direcţie favorabilă pentru sine. În cazul aderării, noul membru nu are pretenţii reformatoare şi acceptă normele de funcţionare în vigoare pînă la momentul aderării sale. Mai mult decît, membrii organizaţiei existente pot impune condiţii pe care candidatul trebuie să le îndeplinească, eventual, chiar înainte de a fi admis. În cazul integrării europene, este vorba, mai ales, de aderarea ţărilor Europei Centrale şi de Est, care, pentru a fi acceptate, au trebuit să îndeplinească condiţiile aprobate la Consiliul European de la Copenhaga din 1993 [6, p.83].

Totodată, e necesar a face delimitarea conceptuală dintre *cooperare şi integrare* - ambele fiind metode ale unificării europene. Astfel, *cooperarea* rezidă în faptul că între statele europene există relaţii de colaborare. Acestea îşi perfecţionează legăturile stabilite între ele, dar nu cedează prerogative la nivel supranaţional, fiecare stat păstrându-şi suveranitatea naţională. *Integrarea* se deosebeşte de prima metodă de unificare, în general, şi de cea europeană, în particular anume prin faptul că presupune coexistenţa paşnică în interiorul unei uniuni de state care cedează o parte din suveranitatea sa naţională, astfel stabilindu-se competenţe exercitate în comun cu scopul clar de a realiza anumite obiective politice, economice, sociale, ce au o importanţă fundamentală pentru progresul şi dezvoltarea statelor respective [3, p.133].

În general vorbind, integrarea corelată cu unificarea prezintă în sine un proces contradictoriu. Deşi o uniune este rezultatul activităţii statelor, câteodată, interesele naţionale ale acestora intră în contradicţie cu logica desfăşurării procesului de unificare. Deseori, intensificarea proceselor integraţioniste se ciocneşte cu creşterea nivelului de conştiinţă de sine şi cu diferite manifestări ale naţionalismului. Pe lângă acestea, în calea construcţiei europene au stat şi alte dificultăţi legate îndeosebi de diversităţile europene, cum ar fi: limba, cultura, specificul etnic, trăsăturile specifice ale sistemelor administarativ-statale, deosebirile în dezvoltarea economică, necesitatea de a găsi compromisul dintre justiţia socială şi creşterea economică, dintre interesele geopolitice şi cele naţionale, precum şi cerinţa de a oscila între extinderea şi intensificarea integrării.

De la începuturi şi până în prezent procesul de integrare europeană a parcurs un şir de etape care au permis extinderea şi totodată aprofundarea construcţiei europene. Astăzi, Uniunea Europeană reprezintă o formaţiune politică hibridă, având elemente contradictorii de organizare: aspecte statale, federale/confederale şi o combinaţie de funcţii şi instituţii interguvernamentale şi supranaţionale. La baza existenţei sale se află patru tratate:

- Tratatul de instituire a ComunităţiiEuropeneaCărbunelui şiOţelului (CECO), semnatla 18 aprilie 1951 laParis, intrat învigoarela 23 iulie 1952 şiexpiratla 23 iulie 2002.
- Tratatul de instituire a Comunităţii Economice Europene (CEE), semnat la 25 martie 1957 la Roma, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958. Estenumitînmodfrecvent „TratatuldelaRoma".
- Tratatul de instituire a Comunităţii Europene a Energiei Atomice (Euratom), semnat la Roma în acelaşi timp cu Tratatul CEE.
- Tratatul privind Uniunea Europeană (UE), semnat la Maastricht la 7 februarie 1992, intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993. Este numit deseori „Tratatul de la Maastricht" [1, p.52-69].

Tratatele stau la baza tuturor acţiunilor Uniunii Europene, fiind modificate de fiecare dată când aderă noi state membre. Astfel, au fost adoptate tratatele de revizuire

a comunităţii europene, şi anume: Actul Unic European (1987), Tratatul de la Amsterdam (1997), Tratatul de la Nisa (2001) şi Tratatul de la Lisabona (2007).

Succesul integrării europene se datorează, în mare parte, modului neobişnuit de funcţionare a Uniunii Europene, deoarece statele membre ale UE rămân naţiuni suverane independente. Suveranitatea tuturor însă este reunită pentru a obţine o putere şi o influenţă mondială pe care niciuna dintre ele nu ar putea să o atingă pe cont propriu. Acest fapt presupune că statele membre deleagă anumite puteri de decizie unor instituţii comune, pe care le-au creat, astfel încât deciziile cu privire la probleme specifice de interes comun să poată fi adoptate în mod democratic, la nivel european. Există trei instituţii de decizie principale: *Parlamentul European*, care reprezintă cetăţenii UE şi este ales direct de către aceştia; *Consiliul Uniunii Europene,* care reprezintă statele membre individuale şi *Comisia Europeană*, care reprezintă interesele Uniunii ca un tot unitar. Acest „triunghi instituţional" elaborează politicile şi legile care se aplică pe întreg teritoriu al UE. În principiu, Comisia propune legi noi, iar Parlamentul şi Consiliul le adoptă. Comisia şi statele membre aplică aceste legi, dar Comisia asigură respectarea lor. Mai există câteva instituţii care îndeplinesc un rol esenţial în funcţionarea UE, cum ar fi Consiliul European, Curtea de Justiţie, Comitetul Economic şi Social European etc.

Funcţionarea ansamblului comunitar a contribuit la adoptarea de reguli care să garanteze echilibrul dintre interesele ţărilor membre şi atingerea obiectivelor propuse. În baza principiului de subsidiaritate, sistemului instituţional comunitar i-au fost delegate prerogative naţionale în domenii care acoperă ca sferă de influenţă mai mult decât spaţiile naţionale. A rezultat astfel un drept derivat numit *"acquis" comunitar*, obligatoriu atât pentru actualii membri, cât şi pentru ţările care solicită aderarea. Principalele elemente care constituie astăzi dreptul comunitar sunt: *reglementările (regulamentele),* aplicabile direct în toate ţările membre din momentul adoptării, fără a mai fi nevoie de transpunerea lor în dreptul naţional; *directivele*, care stabilesc doar obiective, lăsând statelor membre libertatea de a alege modul concret de realizare şi mijloacele necesare. Acestea se transcriu în legislaţia internă într-un anumit termen, asigurând, astfel, coordonarea şi armonizarea legislaţiilor naţionale; *deciziile*, cuprinzând măsuri obligatorii pentru subiecţi strict desemnaţi: unul sau mai multe state, întreprinderi etc.; *avizele, rezoluţiile* şi *recomandările*, cu rol de informare asupra poziţiei instituţiilor în anumite probleme de interes comunitar. La toate acestea se adaugă tratatele şi toate acordurile internaţionale.

Adoptarea în special a acquis-ului comunitar şi respectarea Criteriilor de la Copenhaga, şi anume corespunderea principiului criteriului politic, economic şi demonstrarea capacităţii de asumare a obligaţiunilor de stat-membru – prezintă la etapa actuală cerinţele de bază, în vederea aderării la Uniunea Europeană şi integrării în comunitatea europeană.

Pentru conceptualizarea integrării europene, în general, pentru înţelegerea a aceea ce numim europenitate, europenism, europenizare ca proces strâns legat de

integrare şi unificare europeană, se cere atât din punct de vedere teoretic, cât şi practic, aşa cum au arătat mai mulţi autori [13, 14], definirea ideii şi concepţiei despre Europa. Aceasta este, într-adevăr, atât de important pentru că, în primul rând, este absolut necesar să cunoaştem ce a fost Europa în trecutul său istoric îndelungat, ce reprezintă ea astăzi şi, principalul, trebuie să fie potrivit ideilor, concepţiilor, idealurilor noastre. Ce este Europa şi ce înseamnă a fi european este o esenţială şi interesantă întrebare ce ţine de integrare europeană înţeleasă, evident, nu doar ca un proces economic. În al doilea rând, e la fel de necesar, pornind de la această concepţie a Europei, să ştim ce trebuie şi cum să integrăm, ce se poate integra şi unifica în Europa, Uniunea Europeană şi ce este mai dificil sau imposibil. Fără o clarificare a acestor şi altor întrebări legate de Europa, europenitate, europenism, europenizare, este imposibil să percepem procesele de integrare şi unificare europeană, să explicăm multe din problemele, dificultăţile, contradicţiile, riscurile, provocările care apar şi, cu siguranţă, vor mai apărea în construcţia europeană, în avansarea proceselor integraţioniste europene.

Ideea despre Europa, aşa cum aceasta a apărut încă din Epoca Renaşterii europene [13], s-a consolidat şi s-a dezvoltat mai apoi pe parcursul secolelor, însemna şi înseamnă şi astăzi ideea unui spaţiu unic al păcii, al bunăstării şi prosperităţii – valori europene din cele mai importante care au stat şi trebuie şi în continuare să stea la baza construcţiei europene, la temelia proceselor de integrare şi unificare europeană. Acestea au semnificaţie şi sunt necesare de a fi promovate nu de dragul unor interese politice sau geopolitice, ci de la cetăţeni şi pentru cetăţeni, pentru care pacea şi bunăstarea dintotdeauna au fost şi rămân valori constante. Trebuie de subliniat acest lucru pentru a nu uita originile, dar şi pentru a avea în vedere scopurile şi obiectivele, orientările valorice, motivaţiile, perspectivele, adevăratele interese ale integrării şi unificării europene. Cu regret, ceea ce se întîmplă azi în Europa, în Uniunea Europeană, e un fapt elocvent că actualii politicieni, liderii europeni, reprezentanţii cercurilor de afaceri sau au uitat, sau nu ştiu despre aceste origini şi motivaţii, precum cum şi despre principiile de bază, procedurile integrării şi ale unificării.

De asemenea, este neapărat să accentuăm şi să luăm în considerare concepţia de Europa. Aceasta fiind înţeleasă şi promovată adecvat, ar putea mai bine orienta procesul integraţionist european şi ar servi ca un impuls şi un motiv suplimentar util pentru procesele de europenizare, implicarea în ele a maselor largi de cetăţeni. Literatura de specialitate precizează destul de clar această concepţie. În acest sens, sunt demne de luat în seamă ideile celebrului autor român Andrei Marga, care, întrebându-se „Ce ceste Europa”, în lucrarea de referinţă „Filosofia unificării europene”, cu argumente convingătoare, bazate inclusiv pe afirmaţiile mai multor gânditori europeni, a demonstrat că Europa este nu doar o economie unificată, nu doar o unitate politică, ci, în primul rând, o Cultură, un „cerc cultural”, o unitate spirituală, înainte de a fi o unitate de alt ordin!, o „spiritualitate, caracterizată de autonomia valorilor şi recunoaşterea de legi şi reguli generale, care susţin valoarea fundamentală a

solidarităţii". Este o cultură de tip european, bazată pe câteva fundamente, concepte-pivot, cum le numeşte autorul. Dintre acestea cele mai importante sunt cele ale libertăţii, ale adevărului, ale cunoaşterii, ale raţionalităţii, ale dreptului, ale autonomiei individului, conceptele sferei publice şi ale persoanei umane. Toate acestea formează acea tradiţie europeană, prin care putem explica mai multe noţiuni şi fenomene europene la fel legate de integrarea şi unificarea europeană, cum ar fi cele de apartenenţă, identitate, conştiinţă, mentalitate europeană etc [14, p.21-49].

Rolul deosebit al culturii în desfăşurarea proceselor integraţioniste europene, eficacitatea şi succesul acestora le-au evidenţiat permanent acei care au stat la începuturile construcţiei europene, inclusiv aşa numiţii „părinţii fondatori" ai integrării. Unul dintre aceştia, Jean Monnet, un iniţiator al primului proiect integraţionist european – comunităţii CECO, cel care a fundamentat cunoscuta metodă comunitară de integrare europeană, care-i poartă numele, după care integrarea trebuie să pornească de jos în sus, să înceapă cu integrarea economică, ca mai apoi să se treacă la cea politică şi la rezolvarea altor probleme mai complicate [2, p.11], fiind ulterior întrebat cum ar fi procedat dacă ar fi luat-o de la început, scria în *Memoriile* sale că ar fi început cu cultura. Trebuie să recunoaştem: multe dintre problemele, contradicţiile, provocările, ameninţările pe care le avem în înaintarea proceselor de integrare şi unificare se explică, de rând cu altele, prin lipsa sau insuficienţa culturii în tot şi în toate ce facem: în muncă, afaceri, politică, relaţii, trai etc.

3.Metodologia cercetării integrării europene

Dat fiind că integrarea europeană este un fenomen social şi un proces destul de complex, complicat, multiaspectual, cercetarea acesteia necesită aplicarea unei metodologii adecvate, care ar include neapărat metode, tehnici, proceduri, principii etc. atât generale (general-logice, conceptual-filosofice), particulare (regionale), cât şi specifice, speciale. Potrivit ştiinţei contemporane [15, p.145], o metodologie include în sine următoarele elemente: teze filosofice; principii normative care rezultă din teze; strategii de cercetare care întrunesc aceste principii; criterii de testare sau verificare a rezultatelor obţinute.

Dintre metodele generale, metodele cele mai universale, adică de maximă generalitate şi universalitate sub aspectul folosirii lor, ce se consideră a fi şi metode filosofice, în cercetarea problemelor de integrare europeană se aplică aşa metode, ca: metoda dialectică, privită concomitent ca metodă, dar şi ca ştiinţă, artă, utilizată pe larg în toate ştiinţele, pe parcursul întregii istorii multiseculare de dezvoltare a acestora, atestată şi în cercetările problemelor integrării europene, îndeosebi, cu referire la dinamica, dezvoltarea procesului respectiv, caracterul contradictoriu al acestui proces, legile manifestării şi la logica procesului de integrare, privind factorii, premisele, cauzele, condiţiile, finalităţile procesului de integrare etc.; metoda istorică, utilizată la fel de toate ştiinţele, e prezentă pe larg şi în cercetările problemelor de integrare

europeană, în special la analiza aspectelor istorice de apariţie şi evoluţie istorică a ideilor şi a conceptelor despre Europa, europenitate, integrare europeană, în examinarea aspectelor ce ţin de istoria construcţiei europene, de cele istoriografice ale integrării europene; metodele inductivă, deductivă, precum şi unitatea dintre inducţie şi deducţie, metode cu o anumită istorie şi tradiţie în evoluţia ştiinţelor. E vorba şi de metode la care se recurge adesea şi în cercetările diferitor aspecte ale integrării europene: metoda analitică ca una generală de cercetare, un şir de metode analitice/de analiză cu grade diverse de generalitate. Se face uz şi de metode speciale din diverse domenii. Ne referim la cercetares unor probleme de integrare europeană, despre care vom vorbi ulterior; metoda structural-funcţională, întrebuinţată în ştiinţa actuală mai ales la analiza fenomenelor complexe, cum am demonstrat că este şi fenomenul integrării europene. Metoda se asociază cu utilizarea principiului complementarităţii şi constă sau conţine trei laturi ale analizei structural-funcţionale şi sistemice, respectiv analiza structurală, analiza sistemică şi analiza funcţională- toate se folosesc frecvent în cercetările diferitor aspecte ale integrării europene. Am amintit aici doar de câteva dintre principale metode generale utilizate în cercetarea problemelor integrării europene, în realitate, adesea se aplică şi alte metode.

Dintre metodele particulare sau, cum li se mai spune, regionale, în studiile integrării europene, atestăm: metoda generalizării şi a abstractizării, metoda intuiţiei, metoda modelării, metoda formalizării, metoda axiomatizării, metoda observaţiei, metoda experimentului, metoda comparaţiei, metoda analogiei şi altele.

De fapt, trebuie să fim de acord cu unul dintre specialiştii principali din Republică în domeniul metodologiei cercetării ştiinţifice, Vasile Ţapoc, care menţionează în una dintre lucrările sale fundamentale că distincţia dintre metodele generale şi cele particulare şi speciale este cât se poate de relativă, deoarece sunt relative chiar sferele de utilizare a acestora. Ceea ce într-un context al cercetării se prezintă ca specific, luat într-un alt aspect mai restrâns, sărac şi extrapolat asupra unui domeniu mai larg se va manifesta ca general [15, p.201]. Totuşi, în cazul cercetărilor în domeniul integrării europene, un rol aparte şi o utilitate deosebită o au metodele speciale de investigaţie. Dintre acestea, ţinînd cont de faptul că problematica integrării europene face parte din domeniul ştiinţelor politice şi ale relaţiilor internaţionale, se pot releva metodele de analiză politică a fenomenelor respective. Din categoria metodelor speciale, utilizate în cercetările problemelor integrării europene mai pot fi numite: metodele statistice, dar şi altele de analiză economică, aplicate mai ales în studiul aspectelor economice ale integrării europene, metode de analiză cantitativă şi calitativă, metode de analiză contextuală, factorială, de content-analiză, invent-analiză etc.

La ceea la ce ne-am referit până aici, se încadrează în interpretările clasice ale metodologiei cercetării. Se ştie însă că, trăim într-o epocă a marilor schimbări, a apariţiei formelor noi de gândire, de cunoaştere, de acţiune. Unii chiar consideră că am fi martorii unor adevărate revoluţii, absolut noi, comparativ cu acelea prin care a trecut

omenirea. Este o epocă a revoluţiilor şi în domeniul ştiinţelor, inclusiv în ceea ce ţine de metodologii. În acest sens, unii autori vorbesc despre necesitatea de a depăşi abordările metodologice disciplinare tradiţionale şi de a trece la una inedită, cea a pluridisciplinarităţii sau a multidisciplinarităţii, a interdisciplinarităţii şi a transdisciplinarităţii. Niveluri metodologice mai avansate, care corespund scopurilor şi obiectivelor cercetării fenomenelor şi a proceselor complexe, mai complicate şi multiaspectuale, cum sunt fenomenul şi procesul integrării europene. Cu atât mai mult devin strict necesare cunoaşterea şi utilizarea, în cazul problemelor de integrare europeană, acestea, mai ales, făcând parte din domeniul complex al Studiilor Europene contemporane, al nivelurilor evoluate de abordare metodologică, amintite *supra*.

Pluridisciplinaritatea, potrivit explicaţiilor ce se fac în literatură [16], se referă la studierea unuia şi aceluiaşi obiect prin intermediul mai multor discipline deodată. În cazul nostru, este vorba de cercetarea acestui fenomen, integrarea europeană, cu suportul mai multor discipline, cum ar fi: ştiinţele politice, economice, istorice, juridice, sociale, culturologice etc. Aici însă este important să se ia în considerare scopul final, aşa cum se specifică în sursa citată *supra* [16]: „cercetarea pluridisciplinară aduce un *plus* disciplinei în cauză" (în cazul nostru, e vorba de *Integrarea europeană*), „dar acest „plus" se află în slujba exclusivă a disciplinei respective. Cu alte cuvinte, demersul pluridisciplinar se revarsă peste limitele disciplinelor, însă *finalitatea să rămână înscrisă în cadrul cercetării disciplinare*".

Interdisciplinaritatea „are o altă ambiţie, diferită de aceea a pluridisciplinarităţii. Ea se referă la transferul metodelor dintr-o disciplină într-alta". [16]. Se face distincţie între trei grade de interdisciplinaritate: a) un grad aplicativ; b) un grad epistemologic; c) un grad generator de noi discipline. Ca şi în cazul pluridisciplinarităţii, „interdisciplinaritatea debordează limitele disciplinei, însă *finalitatea sa rămâne de asemenea, înscrisă în cercetarea interdisciplinară*".

Transdisciplinaritatea „priveşte aşa cum indică prefixul „trans" ceea ce se află în acelaşi timp şi *între* discipline, şi *înăuntrul* diverselor discipline, şi *dincolo* de orice disciplină. Finalitatea ei este înţelegerea lumii prezente, unul din imperativele sale fiind unitatea cunoaşterii". În cazul cercetării problemelor integrării europene, transdisciplinaritatea poate fi considerată de o importanţă deosebită, fiind faptul complexităţii, multiaspectualităţii proceselor respective, a realităţilor europene, dar şi de aceea că în cercetarea acestora sunt implicate mai multe discipline. „*Cercetarea disciplinară*, cum subliniază autorul Basarab Nicolescu, *se referă cel mult la unul şi acelaşi nivel de Realitate*; de altfel, cel mai ades, ea se referă doar la fragmente ale unuia şi aceluiaşi nivel de Realitate, în schimb, *transdisciplinaritatea se preocupă de dinamica provocată de acţiunea simultană a mai multor niveluri de Realitate*. Descoperirea acestei dinamici trece în mod necesar prin cunoaşterea disciplinară. Transdisciplinaritatea, fără a fi o nouă disciplină ori o nouă superdisciplină, se nutreşte din cercetarea disciplinară, care, la rândul său, este limpezită într-o manieră nouă şi fertilă de cunoaşterea transdisciplinară, în acest sens, cercetările disciplinare şi

transdisciplinare nu sunt antagoniste, ci complementare". Urmează concluzia metodologică a autorului citat: „Cei trei stâlpi ai transdisciplinarităţii – nivelurile de Realitate, logica terţiului exclus şi complexitatea – determină *metodologia cercetării transdisciplinare*" [16].

Aşa dar, din cele expuse *supra* rezultă că metodologia tradiţională, clasică, disciplinară de cercetare a problemelor integrării europene trebuie completată cu metodologii inedite, actuale, în special cu cele ale pluridisciplinarităţii, ale interdisciplinarităţii şi ale transdisciplinarităţii. În general vorbind, derularea în continuare a proceselor integraţioniste europene, apariţia multor probleme noi, existenţa diverselor contradicţii, provocări, riscuri ale integrării şi unificării europene implică şi în continuare abordări noi, netradiţionale nu numai la nivel conceptual, teoretic, dar şi la cel metodologic – sarcini care revin ştiinţelor politice şi celor ale relaţiilor internaţionale, în special celor, care constituie aşa/numitele Studii Europene.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Identificaţi cercetările de bază privind fenomenul integrării europene.
2. Determinaţi principalele abordări conceptuale ale integrării europene.
3. Stabiliţi caracteristicele integrării economice şi politice europene.
4. Descrieţi metodele de cercetare a integrării europene.
5. Evaluaţi procesul de integrare europeană la etapa actuală.

Tematica pentru lucrul individual/ cercetări în grup:

1. Analiza controversei – integrare europeană şi aderare europeană în baza recenziilor, studiilor surselor teoretice bibliografice la curs etc.;
2. Studiul comparativ al tratatelor constituitive şi de revizuire a CEE/UE cu prezentări Power Point, scheme, tabele etc.;
3. Dezbatere privind rolul şi locul Uniunii Europene în sistemul relaţiilor internaţionale;
4. Prezentări în formă de referate şi comunicări pe tematica cursului, inclusiv privind problemele şi perspectivele europene a Republicii Moldova.

Bibliografie:

1. Bărbulescu I.Gh. *Uniunea Europeană: Aprofundare şi extindere: Cartea I: De la Comunităţile Europenela Uniunea Europeană*. Bucureşti: Edit. Trei, 2001.
2. Бенюк В. *Европейские интеграционные процессы. Теории, концепции, понятия*. Кишинёв: Типография, 2006.
3. Cojocaru C. *Dilema politic versus economic în construcţia europeană*. Chişinău: GAZETA SRL, 2006.
4. Ignat I. *Uniunea Economică şi Monetară Europeană*. Iaşi: Ed. Simponon, 1994.

5. Jinga I., Popescu A. *Integrarea europeană: dicţionar de termeni comunitari*. Bucureşti: Lumina-Lex, 2000.
6. *Международные отношения: теории, конфликты, организации*. Учебное пособие / Под ред. П.А. Цыганкова. Москва: Альфа-М, 2004.
7. Rosamond B. *Theories of european integration*. New York: Ed. Palgrave Macmillan, 2000.
8. Railean V. *Integrarea Ţărilor Est – Europene în Uniunea Europeană*. Chişinău: TACIS, 2001.
9. Savu D.-V. *Integrarea europeană. Dimensiuni şi perspective*. Bucureşti: Oscar Print, 1996.
10. Stăvilă I., Ungureanu O. *Uniunea Europeană ca model de integrare regională* În: Administrarea Publică, nr.4, 2001.
11. Ungureanu O. *Integrarea europeană. Curs universitar*. Chişinău: TACIS, 2001.
12. Duţu A., *Ideea de Europa şi evoluţia conştiinţei europene*. Bucureşti: Ed. All, 1999.
13. Marga A. *Filosofia unificării europene*. Cluj-Napoca: Editura Fundaţiei pentru Studii Europene, 2001.
14. Marga A. *Filosofia unificării europene*. Cluj-Napoca: Editura Fundaţiei pentru Studii Europene, 2001.
15. Ţapoc V. *Teoria şi metodologia ştiinţei contemporane: concepte şi interpretări*. Chişinău: CEP USM, 2005
16. *O nouă viziune asupra lumii: transdisciplinaritatea*. Extras din cartea „TRANSDISCIPLINARITATE – Manifest", de Basarab Nicolescu. Trad. de Horia Vasilescu, ediţie îngrijită de Magda Cârneci. Iaşi, România. – http://nicol.club.fr/ciret/ro/vizionro.htm - 26.11.2008.

SESIUNEA II. RELAŢIILE INTERNAŢIONALE ÎN CADRUL CURSURILOR DE SPECIALITATE ŞI OPŢIONALE: ABORDĂRI TEORETICO-METODOLOGICE

SECURITATEA INFORMAȚIONALĂ ŞI COLABORAREA INTERNAŢIONALĂ A SERVICIILOR SPECIALE

BUSUNCIAN Tatiana,
doctor în politologie, lector superior

This article examines the historiography, theoretical and conceptual bases and methodology of theory and practice of International Cooperation of the Intelligence services. The end of 20th century and the early 21st century are characterized by unprecedented complex and diverse phenomena generated by the changes in the political, social and economical contexts. Historiography, theoretical and methodological analysis of International Cooperation of the Intelligence services and its applicability allow us to clarify the place and role of Intelligence globally, nationally and regionally. Therefore, it is noted that in the created situation Intelligence services will meet the challenges of contemporary information determined by the information age, will strengthen its operational and analytical performance using new guidelines tools to prevent and combat more risk (one of the most serious being international terrorism) serving as establishing the most important relations between countries of the world. The international community does not cancel the missions and basic tasks of Intelligence, but rather, the number of services increases, perpetuates and requires a high level of knowledge, ingenuity, and a higher level of cooperation, collaboration and interaction.

Cuvinte-cheie: securitate informaţională, colaborare internaţională, servicii speciale de informaţii, comunicare, strategii, relaţii internaţionale, securitate naţională, securitate internaţională, terorism, diplomaţie, globalizare.

Introducere. Conceptualizarea metodică a cursului

Cursul universitar *Securitatea informaţională şi colaborarea internaţională a serviciilor speciale* are un caracter teoretico-practic. Necesitatea predării acestuia este determinată de dorinţa de a completa cunoştinţele absolvenţilor cu diplomă de licenţă la ciclul de studii universitare cu licenţă, celor admişi la studii postuniversitare de masterat. Aceasta asigură aprofundarea cunoştinţelor privind concepţiile teoretice şi exemplele din practica securităţii informaţionale şi a colaborării internaţionale a serviciilor speciale în activitatea, legată nemijlocit de tendinţele şi formele de colaborare internaţională, de esenţa şi conţinutul activităţii statului şi a coaliţiilor statale (interstatale), de direcţiile şi modalităţile lor de interacţiune, de implicarea instituţiilor societăţii civile, aconcilierii internaţionale, ca mijloc politico-diplomatic de soluţionare paşnică a diferendelor internaţionale. Cursul respectiv va contribui la

formarea unei imagini integrale despre securitatea informaţională şi colaborarea internaţională a serviciilor speciale în noul context de securitate din perspectiva eficacităţii metodelor de cooperare internaţională.

Actualitatea cursului rezidă în faptul că absolvenţii cu diplomă la ciclul de studii universitare de licenţă, care se specializează în Relaţii Internaţionale, vor însuşi profund noile resurse tehnologice, orientate spre susţinerea posibilităţilor de colaborare, în vederea valorificării oportunităţilor de acţiune şi de decizie, se vor familiariza cu practica prevenirii şi a soluţionării conflictelor pe cale paşnică, prin mijloace politico-diplomatice, datorită schimbului eficient de informaţii, analiză, expertiză privind contracararea eventualelor riscuri şi ameninţări la adresa securităţii internaţionale. Cursul universitar implică familiarizarea unor cunoştinţe despre principiile de bază ale securităţii informaţionale şi ale colaborării internaţionale a serviciilor speciale, identificarea necesităţilor de apărare a statelor împotriva ameninţărilor şi a vulnerabilităţilor, dezvoltarea capacităţilor, concordanţa structurilor, stabilirea de responsabilităţi comune, conturarea soluţiilor, compatibilitatea şi interoperaţionalizarea, pentru a intensifica dezvoltarea capacităţilor structural-funcţionale ale serviciilor speciale de informaţii; familiarizarea cu strategiile, tacticile şi tehnicile schimbului efectiv şi continuu de informaţii, în baza convenţiilor şi a protocoalelor de colaborare, a legilor, a normelor şi proceselor definitorii pentru modul specific de funcţionare; eficientizarea strategiilor şi a mecanismelor viabile, în vederea conlucrării şi a schimbului de experienţă dintre factorii de decizie ai serviciilor speciale de informaţii; însuşirea măsurilor eficace pentru diminuarea ameninţării globale, inclusiv cunoaşterea funcţionării mecanismului relaţiilor, a elaborării conceptului de politici comune de securitate şi apărare la nivel internaţional, care ar viza crearea bazelor de date comune şi a unui sistem instituţionalizat de contacte pentru îmbunătăţirea şi dezvoltarea unei noi dimensiuni de colaborare în cadrul coaliţiilor multinaţionale.

Scopul cursului universitar este studierea mai aprofundată a noţiunii şi a aspectelor ce ţin de securitatea informaţională şi de colaborarea internaţională a serviciilor speciale, de formarea şi dezvoltarea unor competenţe şi abilităţi profesionale, în vederea sporirii calităţii şi eficienţei activităţii la nivel internaţional.

Teoria şi practica securităţii informaţionale şi a colaborării internaţionale a serviciilor speciale au drept scop dezvoltarea următoarelor c*ompetenţe*: cultivarea sentimentului demnităţii în stabilirea relaţiilor interpersonale la nivelul colectivului profesional, al comunităţii naţionale, regionale sau internaţionale; manifestarea toleranţei în comunicarea cu persoanele din alte domenii de activitate; respectarea deontologiei profesionale în polemica cu colegii de serviciu; demonstrarea aptitudinilor profesionale în echipă; cunoaşterea fundamentelor teoretice în domeniul securităţii informaţionale şi a colaborării internaţionale al serviciilor speciale; aplicarea cunoştinţelor teoretice pentru descoperirea soluţiilor unor probleme practice în domeniu; cunoaşterea sau previziunea aspectelor globale importante utilizate de

politicieni şi lideri pentru luarea deciziilor şi soluţionarea conflictelor internaţionale, prin prisma colaborării internaţionale; elaborarea unor scenarii imediate şi de perspectivă pentru combaterea ameninţărilor globale.

Obiectivele generale ale cursuluila nivel de cunoaştere şi înţelegere prevăd ca absolvenţii cu diplomă de licenţă, admişi la studii postuniversitare de masterat să reproducă termenii şi categoriile de bază ale disciplinei; să explice esenţa şi conţinutul securităţii informaţionale şi ale colaborării internaţionale a serviciilor speciale; să cunoască diverse noţiuni generale de securitizare a informaţiilor, de colaborare internaţională a serviciilor speciale; să relateze despre teoria cooperării regionale în dezvoltarea strategiilor, despre punerea în aplicare a planului de acţiune şi a măsurilor necesare; să interpreteze noţiunile de securitate informaţională şi de colaborare internaţională a serviciilor speciale; să comenteze funcţiile şi organizarea serviciilor speciale, structura serviciilor naţionale de asigurare a securităţii statului; să caracterizeze dezvoltarea, structura şi organizarea serviciilor speciale, rolul acestora în societate şi în stat; să descrie evoluţia istorică a serviciilor speciale de informaţii, să cunoască principiile de clasificare a acestora.

Studiile universitare de masterat şi cele postuniversitare contribuie la conturarea unui profil al absolventului care vizează dezvoltarea de cunoştinţe, competenţe şi abilităţi cognitive. Competenţele la nivel de *aplicare* se referă la aprecierea rolului serviciilor speciale în relaţiile internaţionale, la capacitatea de a stabili relaţii de colaborare între serviciile speciale în domeniul combaterii criminalităţii tranfrontaliere şi a terorismului, la compararea structurii serviciilor diplomatice din diferite state ale lumii, la stabilirea structurii şi a organizării serviciilor speciale în societate şi stat, la identificarea noţiunilor şi a conceptelor principale ale spaţiului informaţional, la evaluarea riscurilor, a crimelor şi a fraudelor informaţionale, la diferenţierea criteriilor de clasificare a serviciilor speciale, la descrierea particularităţilor activităţii serviciilor speciale. *La nivel de integrare* - să demonstreze căile de colaborare în domeniul prevenirii actelor teroriste şi a crimelor cibernetice în soluţionarea paşnică, prin intermediul schimbului eficient de informaţii; să abordeze noţiunile de bază privind structura şi organizarea serviciilor speciale, ca dimensiune necesară dezvoltării relaţiilor internaţionale; să efectueze analize comparative în activitatea serviciilor speciale din istorie şi contemporaneitate; să propună iniţiative de evitare a atacurilor cibernetice în soluţionarea diferendelor; să evalueze rolul strategiilor de preântâmpinare şi curmarea fraudelor informatice; să argumenteze necesitatea de a examina activitatea serviciilor speciale şi locul acestora în politica internă şi externă a statului; să evidenţieze impactul globalizării asupra activităţii serviciilor speciale; să determine standardele şi practicile internaţionale în domeniul colaborării serviciilor speciale; să sintetizeze abordări sistemice a strategiei şi ale politicii de securitate cibernetică etc.

În continuare, vă propunem lecţia cu tema: ”**Istoriografia şi bazele teoretico-metodologice ale studierii disciplinei: SECURITATEA INFORMAȚIONALĂ ŞI**

COLABORAREA INTERNAȚIONALĂ A SERVICIILOR SPECIALE" din curriculumul universitar la specialitatea "Relaţii Internaţionale" prezintă istoria şi situaţia din domeniul de cercetare a obiectului de studiu, având drept *scop* formarea *competenţelor generale* de a lucra cu sursele teoretice, de a dezvolta abilităţile analitice şi de a-i orienta pe absolvenţii de la ciclul de studii universitare de licenţă spre gândirea critică în procesul de învăţare teoretică. Totodată, această lecţie va contribui la formarea *competenţelor specifice*, printre care menţionăm: însuşirea limbajului profesional, cunoaşterea cercetărilor teoretice esenţiale din cadrul cursului respectiv, evaluarea nivelului de investigare şi a specificului abordărilor teoretice în lucrările autorilor studiaţi. Importanţa acestei lecţii este justificată de necesitatea de a acumula un volum substanţial de cunoştinţe noi pentru a realiza cercetările ştiinţifice ulterioare, teza de master, teza de doctor, a conştientiza rolul şi locul acestora în pregătirea profesională şi în curriculumul universitar la specialitatea Relaţii Internaţionale. Orientându-ne spre aceste *finalităţi* pentru studiu, în lecţia propusă sunt formulate *următoarele obiective*: a prezenta viziunea complexă şi multiaspectuală a istoriografiei, a determina bazele teoretico-conceptuale ale securităţii informaţionale şi ale colaborării internaţionale a serviciilor speciale; a evalua metodologia cercetării securităţii informaţionale şi a colaborării internaţionale a serviciilor speciale.

Lucrul individual presupune produsul preconizat, recenzia unui studiu teoretic sau a unei monografii, referatul, cercetarea şi comunicarea individuală, studiul de caz sau comparat, prezentarea vizuală/PPT, fiind stabilite strategiile şi formele de realizare a acestuia: studiul bibliografic, elaborarea tabelelor comparative, prezentarea analitico-informaţională a investigaţiei, elaborarea schemelor etc. Tematica pentru lucrul individual sau în grup, pentru mese rotunde etc. este orientată spre dezvoltarea capacităţilor de cercetare teoretică, a abilităţilor analitice şi aplicative, necesare pentru realizarea investigărilor ştiinţifice din programul ulterior al studiilor universitare, precum şi a celor actuale pentru viitorii experţi şi funcţionari diplomatici în relaţiileinternaţionale. De exemplu:

1. ***Istoriografia cercetării securităţii informaţionale şi a colaborării internaţonale a serviciilor speciale***
2. ***Bazele teoretico-conceptuale ale securităţii informaţionale şi ale colaborării internaţonale a serviciilor speciale***
3. ***Metodologia cercetării securităţii informaţionale şi a colaborării internaţonale a serviciilor speciale***

1. Istoriografia cercetării securităţii informaţionale şi a colaborării internaţonale a serviciilor speciale

În noul context global, securităţii informaţionale şi colaborării internaţionale a serviciilor speciale le revine misiunea identificării şi susţinerii oportunităţilor de realizare a intereselor internaţionale şi de afirmare a valorilor de securitate, prin

valorificarea instrumentelor specifice erei informaţionale. Noile resurse tehnologice trebuie orientate spre susţinerea modalităţilor de colaborare, în vederea valorificării oportunităţilor de acţiune şi decizie. Astfel, serviciile speciale au responsabilitatea să conlucreze la programe comune ce ţin de dezvoltarea unei colaborări mai eficiente, în scopul sporirii transparenţei instituţionale. Noile structuri de securitate urmează să promoveze o deschidere reală către sfera civilă, prin conectarea la cele mai noi preocupări din instituţiile de învăţământ universitar, postuniversitar în domeniul securităţii internaţionale şi al apărării, susţinerea dialogului şi a înţelegerii dintre popoarele lumii. Astfel de instituţii stau la baza formării elitei din cadrul serviciilor speciale de informaţii.

Pentru studierea securităţii informaţionale şi a colaborării internaţionale a serviciilor speciale, au fost realizate noi abordări, au fost elaborate diverse metodologii întemeiate de o bază documentară solidă, menită să contribuie semnificativ la elaborarea unor strategii viabile la nivel internaţional. Iniţial, cercetările privind securitatea informaţională şi colaborarea internaţională a serviciilor speciale reprezentau un domeniu restrâns, de care, îndeosebi, se ocupa personalul militar specializat. În acest sens, un studiu detaliat este oferit de către S. Kent, reputat expert analist al CIA, care se consideră printre primii teoreticieni ce a studiat şi a analizat colaborarea internaţională a serviciilor speciale de informaţii. Ideile autorului au fost expuse în lucrarea *Strategic Intelligence for American World Policy* [15, p. 17-47], apărută în 1949, în care autorul descrie colaborarea internaţională a serviciilor speciale de informaţii drept un domeniu distinct, optând pentru intensificarea colaborării, în scopul împiedicării dezechilibrelor printr-un eveniment neprevăzut. Formula se impunea ca colaborarea internaţională a serviciilor speciale de informaţii să fie înţeleasă ca un mod specific de cunoaştere, divizat în trei categorii generale: elementul de bază, primar, descriptiv („descrierea lumii”), elementul curent narativ („descrierea schimbărilor de zi cu zi din lume”) şi elementul speculativ-evaluativ („predicţii asupra modului în care lumea se va schimba”). [10, p. 57]

Conform opiniei lui S. Kent, colaborarea internaţională a serviciilor speciale de informaţii se poate caracteriza prin trei termeni: ca act de cunoaştere (în sensul de informare asupra evenimentelor în desfăşurare sau în perspectiva de a se derula); ca organizaţie; ca activitate. El redă şi modul în care serviciile speciale internaţionale ar trebui să colecteze şi să examineze informaţia, precum şi produsulobţinut la sfârşitul acesteia ctivităţi, pentru a-l oferi factorilor de decizie. În viziunea lui S. Kent, colaborarea internaţională a serviciilor speciale se referă la schimburile de informaţii şi la analize relevante în promovarea intereselor naţionale/ internaţionale de securitate, în elaborare a politicilor strategice în acest domeniu şi restabilirea controlului asupra ameninţărilor din partea inamicilor actuali sau potenţiali. [1, p. 1-13] Deşiautorul ne furnizează informaţii preţioase în cunoaşterea domeniului, totuşi, având în vederere alităţile în care îşi desfăşoară activitatea ştiinţifică, el a fost ghidat mai mult de logica confruntării bipolare a „războiului rece”.

O altă lucrare de referinţă este semnată de J. Baud – Enciclopedia informaţiei şi a serviciilorsecrete. [20] Pe lângă un vastmaterialbibliografic, aicigăsimdate şi informaţiiextrem de utile despre metodele şi tehnicile folosite de serviciile speciale secrete în diverse epoci storice, despre evoluţia structurilor serviciilor şi a agenţiilor speciale şi a colaborării internaţionale, precum şi despre o serie de personalităţi celebre din istoria colaborării internaţionale a serviciilor speciale de informaţii.

De asemenea, o culegere valoroasă de documente privind istoricul colaborării internaţionale a serviciilor speciale este elaborată de R. Faligot şi R. Kauffer în – Istoria mondială a serviciilor secrete. [2] Experienţa istorică la care recurg autorii demonstrează utilitatea serviciilor speciale prin asigurarea unui flux de informaţii din domeniile politic, economic, militar, ştiinţific, ce pot contribui la garantarea securităţii atât la nivel naţional cât şi internaţional.

În mai multe studii de specialitate, printre care şi în lucrarea lui M. Lowenthal – Intelligence: From Secrets to Policy, conceptul „intelligence" este reprezentat prin trei aspecte: ca proces, ca produs al procesului, ca organizare – organizaţii naţionale/internaţionale, adică unităţi ce au ca obligaţie să asigure exercitarea în condiţii optime a unor funcţii (funcţii ale statului în care se întrevede structura serviciilor speciale). [17] În acest context, M. Lowenthal evidenţiază că colaborarea internaţională a serviciilor speciale de informaţii cuprinde mai mult decât schimbul de informaţii şi procesarea acestora în beneficiul factorilor decizionali şi al comandanţilor. Acest fapt e valabil chiar şi în cazul în care informaţiile date sunt, într-o anume măsură, confidenţiale ori secrete.

E de relevat şi studiul Terorism, antiterorism, contraterorism[7], elaborat de către un grup de experţi români printre care Gh. Arădăvoaice, D. Iliescu, L.D. Niţă.Ei arată că odată cu accelerarea procesului de globalizare, terorismul a produs mutaţii în strategia de securitate a statelor, aorganizaţiilor de securitate, inclusiv a serviciilor speciale de informaţii. Acest fapt determiă schimbarea concepţiilor despre poziţia şi rolul instituţiilor statului faţă de fenomenul în cauză cu grad înalt de risc şi pericol social. În viziunea autorilor [7], măsurile vizau, în general, intensificarea colaborării internaţionale în problema prevenirii şi combaterii terorismului, gestionarea mai prudentă şi mai responsabilă a informaţiilor, monitorizarea precaută a membrilor reţelelor teroriste, identificarea punctelor critice ale reţelelor teroriste, crearea unei baze de date/sistem electronic de evidenţă a reţelelor teroriste, supravegherea statelor ce sponsorizează terorismul. Ca şi în cazul oricărui demers aflat într-un stadiu incipient, apare un surplus de informaţii, paralelisme, inexactităţi ce împiedică punerea lor în aplicare. Aceste obstacole sunt cauzate şi de nota ocazională în care este vorba de colaborarea internaţională a serviciilor speciale în combaterea terorismului.

E de remarcat şi faptul că colaborarea internaţională în lupta contra terorismului este de o importanţă vitală pentru întreaga comunitate globală. Procesul de instituire a colaborării internaţionale în combaterea

terorismului, elaborarea principiilor şi a normelor fundamentale au evoluat pe parcursul istoriei. În acest sens primele eforturi multilaterale ale statelor s-au depus la sfârşitului anilor '20 şi a doua jumătate a anilor '30 ai secolului al XX-lea. Următorul pas în domeniul colaborării internaţionale s-a făcut în anul 1937 de către Societatea Naţiunilor, întocmind Convenţia privind Prevenirea şi Reprimarea Terorismului şi Convenţia privind Înfiinţarea Curţii Penale Internaţionale, care deocamdată nu a intrat în vigoare. Prevederile acestor acorduri au stat la baza constituirii principiilor şi a normelor de colaborare internaţională în prevenirea şi combaterea terorismului.

Examinarea chestiunii despre securitatea informaţională şi colaborarea internaţională a serviciilor speciale cu referire la combaterea terorismuluis-a intensificat după atentatele teroriste din 11 septembrie 2001, accentul s-a pus pe cercetarea fenomenului terorismului în epoca globalizării, pe specificul terorismului islamic şi al grupărilor teroriste, pe rolul organizaţiilor internaţionale în contracararea terorismului. [6] Nu s-a trecut cu vederea nici analiza tendinţelor şi a perspectivelor colaborării internaţionale a serviciilor speciale în combaterea terorismului transnaţional.[6] O atenţie deosebită se acordă şi studiilor ce reflectă specificul funcţionării Comunităţii de Informaţii a Statelor Unite ale Americii, ce este un model de garantare a securităţii naţionale. În acest context poate fimenţionat cercetătorul rus S.Starkin, care analizează detaliat bazele conceptuale, mecanismele şi tehnologiile activităţii Comunităţii de Informaţii a Statelor Unite ale Americii privind prevenirea şi combaterea terorismului. [5]

Printre reprezentanţii de seamă, care au reliefat locul şi rolul serviciilor speciale de informaţii după 11 septembrie 2001, se consideră şi S. Tsang –*Serviciile de informaţii şi drepturile omului în era terorismului global.*[4] Dincolo de securitatea fizică, autorul este de părerea că colaborarea dintre serviciile speciale de informaţii constituie un factor important de protejare şi promovare a intereselor strategice, politice şi economice ale statelor şi ale cetăţenilor ei atât în interiorul, cât şi în afara frontierelor sale.

O a doua categorie de studii specializate se referă la rapoartele administrative ale foştilor lucrători în domeniu, consemnate în *Le rôle des militaires dans la lutte contre leterrorisme* de Ph. Bonditti, C. Camus, St. Davidshofer, E. P. Guittet, J. P. Hanon [21], care privesc în mod direct serviciile speciale de informaţii. În acelaşi context, se înscriu şi lucrările care tratează problema măsurilor represive, luate împotriva organizaţiilor clandestine sau a simpatizantilor acestora atunci când sunt arestaţi. După cum afirma, de exemplu K. Kocsis [16, p. 1-4], sunt prezentate opinii cu privire la represiune şi la drepturile omului, având ca punct de plecare procesele penale în care autorii au fost implicaţi, pedepsele ce li s-au aplicat în condiţii de detenţie. Pe de altă parte, T. C. Bruneau [14, p. 448-460] emite părerea că aşa cum securitatea prin cooperare este un proces la nivel mondial, ale cărui obiective pot fi atinse numai cu condiţia ca state ori grupuri de state să nu se simtă ameninţate, tot astfel şi succesul

colaborarii antiteroriste este posibil, dacă popoare ori comunităţi etnice, sociale, religioase nu o simt îndreptată împotriva lor.

Cercetarea istoriografică întreprinsă ne permite a evidenţia existenţa unui cadru epistemologic consistent al istoriografiei securităţii informaţionale şi a colaborării internaţionale a serviciilor speciale, transformarea diferitor procese, schimbările care au avut loc în cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea până la 11 septembrie 2001, în care mecanismul principal al colaborării internaţionale a serviciilor speciale, în general, îl constituiau relaţiile bilaterale şi interacţiunea serviciilor speciale de informaţii pentru efectuarea unor operaţiuni speciale. Analiza publicaţiilor ştiinţifice în perioada 2001-2015, care a cuprins actul terorist din 11 septembrie 2001, în perspectivă istorică se prezintă ca o etapă preliminară a negocierilor internaţionale, permite diferenţierea percepţiei, proceselor normative şi de conduită în colaborarea serviciilor speciale. Astfel, într-un şir de lucrări şi culegeri remarcabile sunt examinate date şi informaţii destul de utile despre metodele şi tehnicile folosite de serviciile speciale în diverse epoci istorice, despre evoluţia structurilor serviciilor şi agenţiilor speciale, cât şi a colaborării internaţionale, precum şi despre o serie de personalităţi celebre din istoria colaborării internaţionale a serviciilor speciale de informaţii.

Concluzionând despre aspectul istoriografic a problemei cercetate, menţionăm că aceasta este complexă, ceea ce se relevă prin existenţa abordărilor contradictorii privind importanţa securităţii informaţionale şi a colaborării internaţionale a serviciilor speciale în domeniul relaţiilor internaţionale în funcţie de conjunctura internaţională, de interesele urmărite a celor ce studiază problematica respectivă. Delimităm, în acest sens, şcoala teoretică occidentală, inclusiv investigaţiile experţilor din SUA şi România, şcoala est-europeană şi abordările cercetătoriilor din Republica Moldova. De asemenea, evidenţiem faptul că securitatea informaţională şi colaborarea internaţională a serviciilor speciale au devenit obiect de studiu academic numai de câteva decenii, considerându-se un domeniu închis, secret, ce nu a permis o abordare ştiinţifică mai mare. Aşadar, studiile din ultimul deceniu în sfera securităţii informaţionale şi a colaborarii internaţionale a serviciilor speciale demonstrează schimbarea lor dintr-un caracter monoton în unul variabil şi global. Provocările „războiului rece” au dus la crearea unei adevărate reţele a centrelor de studii de securitate în Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, Israel, Canada, Germania etc.

2. Bazele teoretico-conceptuale ale securităţii informaţionale şi ale colaborării internaţonale a serviciilor speciale

Încercările cercetătorilor presupun, la momentul actual, o îmbinare a eforturilor de cunoaştere şi de valorificare a informaţiilor, prin proiectarea şi administrarea unor capacităţi ce includ unele reţele de cercetare şi dezvoltare, educare şi inovare, conectate prin cadre parteneriale la nivel naţional şi global, pe spaţiul informaţional reprezentat de sursele deschise. În acest context, ar fi necesară redefinirea domeniului

informaţiilor, prin intermediul conceptului de *servicii speciale sau intelligence (*termenul *intelligence* utilizat ca organizaţie, este tradus din limba engleză şi echivalează în articol cu *servicii speciale*), din perspectiva identificării unui model evolutiv, care să exprime o viziune dinamică şi sistemică a acestuia. Prin urmare, această redefinire s-ar produce în concordanţă cu dezvoltarea noilor teorii ştiinţifice, restructurând procesele serviciilor speciale de informaţii prin prisma teoriilor reţelelor sociale modificate sistemic printr-ointeracţiune inevitabilă cu tehnologiile informaţionale. Deşi în lumea modernă nevoia de a cunoaşte, de a avea informaţii a devenit un element primordial pentru dobândirea supremaţiei la nivelul entităţilor statale sau nonstatale, actuala „societate informaţională" nu a reuşitsă dea o caracterizare exactă a acestei activităţi de securitate informaţională şi de colaborare internaţională a serviciilor speciale, care se fundamentează pe *informaţie.*[8, p. 44] Astfel, în contextul complexităţii deosebite a pericolelor la adresa intereselor naţionale, realizarea unei colaborări a serviciilor speciale de informaţii este un deziderat al oricărei societăţi moderne, responsabile de destinele ei. În acest sens, *serviciile speciale* sau *intelligence,* termen nou, folositîn mediile academice de peste hotare, oferă demersului respectiv o contribuţie notabilă. Cu scopul de a înţelege limetele şi aspectele pozitive ale modalităţii de funcţionare a serviciilor speciale, vom începe cu definirea acestora.

Serviciile speciale de informaţii, în opinia cercetătorului P. Zeman [19], sunt organe speciale de stat, ale căror scop, efort şi misiune primară, este să protejeze statul şi societatea, asigurând la timp informaţia obiectivă şi calitativă privind securitatea reprezentanţilor aleşi ai statului sau ai organelor administrative ale statului. Toate serviciile speciale de informaţii au la dispoziţia lor unităţi operaţionale, tehnice, analitice şi de suport, ce folosesc mijloace de comunicare, supraveghere, control şi documentare. Totuşi, există o diferenţăsubstanţială care trebuie subliniată: serviciile speciale de informaţii sunt „servicii secrete", doar pentru simplul fapt că principiul de bază al activităţii lor este de a păstra în secret sarcini concrete şi numele persoanelor responsabile de acestea, precum şi metodele şi mecanismele utilizate în procesul de executare a acestor îndatorii. Dacă un guvern este preocupat de colaborarea şi de cooperarea serviciilor speciale de informaţii ale statului cu colegii din alte ţări, este absolut necesar de a menţine în taină această conlucrare, inclusiv informaţia garantată. [19]

Una dintre dificultăţile în încercarea de a înţelege rolul analizei de *servicii speciale* sau *intelligence* derivă şi din faptul că nu există o definiţie general-acceptată. Definirea termenului *intelligence* din limba engleză poate avea mai multe semnificaţii, dintre care indicăm următoarele: abilitatea de a gândi şi de-aînvăţa, de a informa şi de a colecta informaţii, persoane care culeg informaţii secrete (agenţi, colaboratori, spioni), spirit inteligent (în sensul entităţii capabile de gândire raţională). Având în vedere semnificaţiileindicate, preluarea acestui termen în limba română este argumentată de utilizarea unor echivalente pentru fiecare dintre sensurile termenului în limba română,

cum ar fi: informaţii prelucrate, serviciu special/agenţie de informaţii, proces/procesarea informaţiei, produs informativ care face referiri la domeniul extins şi cuprinzător al activităţii de informaţii, necesitând precizări suplimentare. [13, p. 149-160] Conceptul *intelligence* este unul complex şi poate fi utilizat din, cel puţin, trei perspective: ca proces, ca organizaţie şi ca produs. [17, p. 280-377] Conceptul *servicii speciale* nu derivă doar din valoarea asociată cuvântului englezesc *intelligence.* Aceeaşisemnificaţie se atribuie termenilor folosiţi în limba rusă - *razvedka*, în limba germană - *nachrichten* sau în limba franceză – *renseignement* [18, p. 48-60].

În zilele noastre o înţelegere adecvată a serviciilor speciale sau *intelligence* lipseşte. Acestor servicii le revin anumite împuterniciri, prin intermediul unităţilor lor operaţionale, tehnice, analitice şi de suport, recurgând la mijloace diverse de comunicare, de supraveghere, de control şi de documentare. Totuşi, există o diferenţăesenţială care trebuie relatată: serviciile speciale ale statelor democratice au rolul de a apăra securitatea societăţii civile de ameninţări interne şi externe; serviciile similare ale statelor autoritare şi totalitare au drept scop protecţia regimurilor (a grupărilor de putere concrete) şi a obiectivelor lor expansioniste posibile. Prin urmare, serviciile speciale ale statelor totalitare sunt orientate spre controlul populaţiei şi spre persecutarea grupărilor şi indivizilor opoziţionişti. Cea mai frecventă categorizare a serviciilor speciale este în conformitate cu direcţiile sferelor lor de activitate, cum ar fi:

- serviciile speciale de contracararecolectează informaţii privind intenţiile şi activitatea indivizilor pe teritoriul ţării lor, care ar putea pune în pericol suveranitatea, integritatea teritorială, securitatea naţională, ordinea constituţională, informaţia secretă şi interesele economice importante ale statului. Interesul lor primarîlconstituieterorismul, extremismul şi alte forme de violenţă,motivatăpoliticsauideologic. În unele ţări,elecolectează, de asemenea, informaţii privind crima organizată.
- Serviciile speciale externe colectează informaţii despre ţările străine sau informaţii ce provin din exterior. Aceste servicii au scopul de a identifica eventualele intenţii potenţiale ale ţărilor străine şi a ale agenţilor nonstatali, care activează peste hotare. Ele sunt orientate spre identificarea ameninţărilor din străinătate. Datoria acestora e să apere interesele politice, economice sau chiar de apărare a ţăriilor în străinătate. [19]

Dimensiunea structural-funcţională a serviciilor speciale conţine mai multe atribuţii şi direcţii de activitate. În legea fiecărui serviciu special este prevăzută structura funcţională a acestuia. În capitolul II, articolul 7, punctul d) al Legii privind Serviciul de Informaţii şi Securitate al Republicii Moldova este stipulată una dintre atribuţiile Serviciului: desfăşurarea activităţii de combatere a terorismului, a finanţării şi a asigurării materiale a actelor teroriste.[9]

Un alt mod de a percepe serviciile speciale este divizarea lor conform funcţiilor militare sau civile ale acestora. Serviciile militare speciale se ocupă de probleme militare: capacităţi de apărare, industria de apărare, diverse aspecte ale afacerilor

militare. Termenul „civil”, care induce un pic în eroare, înseamnă că serviciile speciale sunt responsabile de un spectru larg de probleme de ordin politic, economic şi de securitate, cu excepţia celor militare. Într-o virtuală diagramă circulară, activităţile serviciilor speciale civile, reprezentate de oporţiune a sferei, ar acoperi o zonă mai extinsă decât sectorul cercului care formează serviciile militare.

Necesitatea schimbărilor radicale atât în aria conceptelor, a metodelor şi a mijloacelor serviciilor speciale, cât şi în structura organizaţională a acestora este impusă de amprentele sociale, culturale şi tehnologice ale secolului al XXI-lea. Fragmentarea şi diversificarea periclitărilor şi a vulnerabilităţilor la adresa statului-naţiune, apariţia unor noi competitori statali pe arena globală şi marea ameninţare a actorilor nonstatali trebuie să aibă ca efect atât modificările la nivel organizaţional, birocratic în serviciile secrete, cât şi la cel al percepţiei populare asupra serviciilor speciale şi a necesităţii acestui domeniu de activitate. [3] O. Forcade şi S. Laurent sunt printre primii europeni care încearcă să demonstreze rolul serviciilor speciale în configurarea scenei internaţionale, în lucrarea *Serviciile secrete*. Autorii consideră că serviciilespeciale, indiferent de denumireape care o au, “speciale”, “secrete”,“de informaţii”, au provocatşi suscită un anumitmistermai ales datoritădiscreţiei şi secretuluiabsolut, în care suntperceputecălucrează. [12, p. 112-148]

Argumentarea termenului *servicii speciale* ar fi o denumire generală a tot ce înseamnă servicii secrete de spionaj, de contraspionaj, operative, tehnice, direcţia de informaţii şi contrainformaţii a armatei, inclusiv în Republica Moldova. O calitate importantă ce se referă la dimensiunea structural-funcţională a serviciilor speciale, este combaterea terorismului. În virtutea atribuţiilor funcţionale, efectivul operativ al fiecărei ţări desfăşoarăactivităţi informative şi operaţiuni speciale, pentru a evita şi a contracara tentativele teroriste. Actualmente mediul de securitate, serviciile speciale sunt obligate să demonstreze responsabilitate, eficienţă, deschidere şi respectarea normelor care implică rezolvarea celor mai stringente probleme, respectiv prevenirea şi combaterea terorismului internaţional. Comunitatea internaţională nu anulează misiunile şi sarcinile de bază ale serviciilor speciale, ci, dimpotrivă, numărul acestorasporeşte, perpetuează. Ele solicită un nivel ridicat de cunoştinţe şi ingeniozitate a unui personal cu capacităţi înnăscute şi dobândite, o instruire specializată, un grad mai înalt de colaborare, de cooperare, de conlucrare.

3. Metodologia cercetării securităţii informaţionale şia colaborării internaţionale a serviciilor speciale

Investigarea efectuată în domeniul securităţii informaţionale şi a colaborării internaţionale a serviciilor speciale, sarcina eficientizării acesteia în condiţiile actuale ale globalizării, ale agravării şi ale amplificării problemelor globale contemporane presupun aplicarea unei metodologii adecvate, a celor mai avansate metode, tehnici,

proceduri, atât clasice, cât şi noi, apărute recent în ştiinţele sociale, politice şi în cele ale relaţiilorinternaţionale.

Teoria şi metodologia ştiinţeimoderne includ un şir complex de metode, tehnici, proceduri, principii de cercetare, atât generale, general-logice, general-conceptuale, filosofice, cât şi particulare (sau regionale) şi speciale. Întrucât cercetările în domeniul securităţii informaţionale şi al colaborării internaţionale a serviciilor speciale aplică o serie de metode, sarcinile noastre, în acest subcompartiment metodologic, pornind de la teoria şi metodologia ştiinţei contemporane, sunt:

- a evidenţia metodele utilizate (tehnici, proceduri, principii etc.) de autori în lucrările ce au fost publicate la tema cercetată;
- a prezenta şi a argumenta în acest context, metodologia proprie, care a fost folosită la cercetarea problemelor de eficientizare a securităţii informaţionale şi a colaborării internaţionale a serviciilor speciale, inclusiv în lupta contra terorismului, îndeosebi, ceea ce ţine de Republica Moldova.

În cadrul temei studiate, *obiectul, problema noastră de cercetare,* importantă, din punct de vedere metodologic, este demarcarea dintre cele două planuri de metode: metodele (tehnicile etc.) de cercetare ştiinţifică a securităţii informaţionale şi a colaborării internaţionale a serviciilor speciale, inclusiv în combaterea terorismului, şi metodele (tehnicile, procedurile, modalităţile etc.) utiulizate de serviciile speciale în activitatea lor practică. Vom ţine cont de această delimitare la argumentarea metodologiei cercetării problemelor ce se referă la securitatea informaţională şi la colaborarea internaţională a serviciilor speciale, inclusiv la combaterea terorismului.

Vom începe cu descrierea şi argumentarea metodologiei, respectiv a metodelor generale de cercetare. Dintre acestea, în lucrările supuse analizei, considerate ca suport teoretic pentru investigare cel mai frecvent se utilizează: m*etoda istorică, metoda structural-funcţională, metodele inducţiei şi deducţiei, metoda dialectică, metoda sistemică*ş. a. Dintre metodele generale indicate, *metoda istorică* se aplicăla prezentarea etapizată şi exactă a evoluţiei dezbaterilor teoretice cu privire la istoria apariţiei şi dezvoltării securităţii informaţionale şi a colaborării internaţionale a serviciilor speciale, a studiilor asupra lor, a practicilor acestora. Metoda respectivă a facilitat efectuarea unei incursiuni istorice în domeniul cercetat. Metoda istorică a fost întrebuinţată pe larg într-un şir de lucrări şi culegeri preţioase, în care sunt examinate date şi informaţii destul de utile despre metodele şi tehnicele la care recurg serviciile speciale în diverse epoci istorice, evoluţia structurilor serviciilor şi agenţiilor speciale, a colaborării internaţionale, precum şi multe personalităţi celebre din istoria colaborării internaţionale a serviciilor speciale.

Această *metoda istorică* a fost utilizată în cercetarea istoriografică întreprinsă şi va fi eficientă în contextul în care vom evidenţia existenţa unui cadru epistemologic consistent al istoriografiei securităţii informaţionale şi al colaborării internaţionale a serviciilor speciale. Vom identifica dimensiunile structural-fucţionale a serviciilor speciale în noul context de securitate, schimbările care au avut loc în a două jumătate a

secolului al XX-lea şi începutul secolului al XXI-lea. Astfel, analiza publicaţiilorştiinţifice, din perspectiva istorică, va permite diferenţiereapercepţiei, a proceselor normative şi de conduită în colaborarea serviciilor speciale.

De rând cu metoda istorică, este aplicată şi *metoda structural-funcţională,* care în studiul nostru, ne-a servit pentru relevarea şi examinarea concepţiilor şi structurilor funcţionale, precum şi a transformărilorsemnificative din experienţa de colaborare a Comunităţii de Informaţii a SUA. În acelaşi timp, această metodă ne-a permis cercetarea priorităţilor informative şi a reformei sistemice a Comunităţii de Informaţi a SUA,ne-a facilitat analiza colaborării internaţionale antiteroriste şi a proceselor de luptă împotriva terorismului. Prin intermediul acestei metode am reuşit să descoperim măsuri eficiente pentru diminuarea ameninţării globale, transpunerea obligaţiilorinternaţionale în legi şi constituirea instituţiilor interne funcţionale. La fel, această metodă s-a aplicat la racordarea atribuţiilor şi a funcţiilor serviciilor speciale moldoveneşti, cu rigorile statului de drept şi ale comunităţilor informative moderne. *Sinteza* a fost utilizată pentru a scoate în prim-plan, din multitudinea de elaborări ştiinţifice şi practice, concepţiile, strategiile şi politicile eficiente de colaborare internaţională a serviciilor speciale.

Abordarea sistemică a permis analiza de ansamblu a serviciilor speciale vizând atribuţiile structurale ale acestora, fiecare element instituţional fiind studiat conform unor particularităţi. Această abordare a facilitat examinarea serviciilor speciale şi a comunităţilor de informaţii în calitate de sistem, care presupune necesitatea de aplicare a metodelor de management al informaţiei şi al cunoaşterii, abordarea dezvoltării prin utilizarea sistemelor deschise, modificări şi transformări controlate în domeniul serviciilor speciale, noi teorii ştiinţifice şi tehnologii informaţionale. Prin această metodă, am precizat, din punct de vedere legislativ, specificarea autorităţilor învestite cu împuterniciri în domeniul combaterii terorismului, stipulând existenţa unui sistem al organelor securităţii statului, a unei structuri specializate a puterii executive, menite să asigure, în limita competenţei sale, securitatea statului Republica Moldova. De asemenea, au fost scoase în evidenţădiferenţele substanţiale dintre Comunitatea de Informaţii a SUA şi serviciile speciale din alte state din perspectiva normelor, a obiectivelor şi a procedurilor lor, a folosirii resurselor umane şi a standardelor privind calitatea şi cantitatea de informaţii pe care acestea le colectează.

Astfel, se recurge şi la o serie de principii de cercetare, dintre care remarcăm: *criteriul ştiinţific şi al obiectivităţii. Principiul ştiinţific,* care prevede expunerea fenomenelor şi a evenimentelor din punct de vedere teoretico-analitic, conform rigoriilor ştiinţifice, a facilitat investigarea securităţii informaţionale şi a colaborării internaţionale a serviciilor speciale, a formelor, a strategiilor şi a mecanismelor în conexiune, conceptualizarea şi structurarea acestora. Studiul se bazează şi pe *principiul obiectivităţii,* fapt care a oferit autorului şansa să realizeze o investigaţie imparţială a acţiunilor serviciilor speciale în combaterea terorismului, a reacţionării acestora la

evenimentele globale. Au fost aplicate şi alte principii filosofice generale, precum cel al *interdisciplinarităţii, complementarităţii* etc.

Analiza comparată, care include examinarea funcţionării serviciilor speciale din anumite ţări în particular şi în cadrul regiunilor, implică evaluarea creşterii posibilităţilor de colaborare, pentru aîmbunătăţievoluţia gradului de interoperabilitate a instituţiilor de securitate şi de apărare internaţională, inclusiv a celor din Republica Moldova, cu structurile similare din UE şi NATO. De asemenea, această metodă a permis de a îmbina şi a studia diferite mecanisme şi practici de colaborare internaţională a serviciilor speciale în combaterea terorismului şi a crimei organizate.

Metoda analizei de conţinut a actelor şi a discursurilor oficiale a contribuit la argumentarea acţiunilor întreprinse. La fel, prin această metodă au fost cercetate formele de colaborare internaţională, strategiile, documentele oficiale, care imprimă un caracter juridic relaţiilor dintre serviciile speciale, comunităţile de informaţii ale diferitor ţări. Au fost studiate rapoarte, documente oficiale, interviuri, discursuri ale oficialilor, care exprimă poziţia fermă a serviciilor speciale de a conlucra la programe comune, ce ţin de dezvoltarea unei colaborări mai eficiente, care ar contribui la creşterea transparenţeiinstituţionale.

Metodologia cercetării ştiinţifice a securităţii informaţionale şi a colaborării internaţionale a serviciilor speciale a favorizat optimizarea creării unui teren de lucru destul de funcţional, şi anume, precizarea problematicii, stabilirea unui şir reprezentativ de elemente comparabile, determinarea trăsăturilor esenţiale ale elementelor definitorii ale colaborării serviciilor speciale de informaţii, formularea unor ipoteze, prognoze sau previziuni care facilitează corelarea şi structurarea informaţiilor la subiectul dat. În contextul celor menţionate, baza teoretică a cercetării au constituit-o lucrările din domeniul relaţiilor internaţionale, al dreptului internaţional, al ştiinţelor politice şi de securitate. Metodologia investigaţiei a inclus un arsenal complex de metode, tehnici, proceduri, principii de cercetare fiind atât generale, general-logice, general-conceptuale, filosofice, cât şi metode particulare şi specifice.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. A defini direcţiile principale de cercetare cu referire la teoria şi practica securităţii informaţionale şi al colaborării internaţionale a serviciilor speciale.
2. A relata despre abordările conceptuale, ce ţin de securitatea informaţională şi colaborarea internaţională a serviciilor speciale.
3. A stabili caracteristicele securităţii informaţionale şi ale colaborării internaţionale a serviciilor speciale.
4. A descoperi abordările principale şi metodele de analiză în examinarea securităţii informaţionale şi a colaborării internaţionale a serviciilor speciale.

5. A estima importanţa acţiunilor şi a controlului de securitate informaţională şi colaborare internaţională a serviciilor speciale, considerate garanţii de securitate naţională, economică şi personală.

Tematica pentru lucrul individual/cercetări în grup:

1. Pregătirea unei comunicări în baza cercetării istorico-politologice privind colaborarea serviciului diplomatic cu serviciile speciale de informaţii
2. Elaborarea şi prezentarea unei informaţii analitice despre impactul globalizării asupra activităţii serviciilor speciale de informaţii.
3. Evaluarea cadrului institutional şi normativ al serviciilor speciale de informaţii
4. Caracterizarea analitico-informaţională a metodelor şi a tehnicilor folosite de serviciile speciale de informaţii, în diverse epoci istorice, la nivel internaţional.

Bibliografie obligatorie:

1. Maior G. C. Intelligence. În: Intelligence, 2008, anul V, serie nouă, nr. 11, p. 1-13.
2. Faligot R., Kauffer R. Istoria mondială a serviciilor secrete. Bucureşti: Nemira, 2002, vol. 3, 4, 532 p.
3. Forcade O. , Laurent S. Serviciile Secrete. Puterea şi informaţia secretă în lumea modernă. Bucureşti: Cartier, 2008, 280 p.
4. Tsang S. Serviciile de informaţii şi drepturile omului în era terorismului global. Bucureşti: Univers Enciclopedic, 2008. 259 p.
5. Старкин С. В. Аналитические институты разведывательного сообщества США во внешнеполитическом процессе. Нижний Новгород: Стимул- СТ, 2011, 466 с.
6. Устинов В. В. Международно-правовые проблемы борьбы с терроризмом. Москва, 2002, 594 с.

Bibliografie auxiliară:

1. Arădăvoaice Gh., Iliescu D., Niţă L. D. Terorism, antiterorism, contraterorism, Bucuresti: Antet, 1997, 384 p.
2. Buzărnescu Ş. Sociologia opiniei publice. Bucureşti: Editura Enciclopedică Română, 1996, p. 44.
3. Legea Republicii Moldova privind Serviciul de Informaţii şi Securitate al Republicii Moldova. Nr. 753 din 23.12.1999. Publicat: 31.12.1999 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 156. http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311721 (vizitat 12.06.2015).
4. Niţă C. O încercare de definire a termenului „intelligence”. În: Revista Română de Studii de Intelligence. 2009, nr. 1-2, p. 57. http://www.animv.ro/ro/doc/rrsi1_2.pdf (vizitat18.06.2015).
5. Plano J. C., Riggs R. E., Robin H. S. Dicţionar de analiză politică. Bucureşti, 1993, p. 102-103.
6. Stoica C. Fundamente ale deciziei în managementul activităţii de realizare a securităţii naţionale. Bucureşti: A.N.I., 2006, 148 p.

7. Tănase T., Tudorance R. Transformarea intelligence-ului în contextul noilor provocări ale secolului al XXI-lea. În: Revista Română de Studii de Intelligence. Bucureşti : Academia Naţională de Informaţii "Mihai Viteazul", 2009, nr. 1-2, p. 149-160.
8. Bruneau T. C. Democracy and Effectiveness: Adapting Intelligence for the Fight Against Terrorism. Journal of Intelligence and CounterIntelligence. London: Taylor & Francis, 2008, vol. 21, p. 448 – 460.
9. Kent Sh. Strategic Intelligence for American World Policy. Princeton University Press, 1949, p. 17-47. http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA256389.(vizitat 22.06.2015).
10. Kocsis K. Reform in intelligence and security services in transition countries. În: Workshop on "Issues & Challenges of Intelligence Accountability in Democratic Societies" for Officials from Montenegro. DCAF. Geneva, 2007, p. 1-4. http://www.dcaf.ch/Event-Attachement/Reform-of-Intelligence-Security-Services-in-Transition-Countries-Kalman-Kocsis-Session-III
11. Lowenthal M. M. Intelligence: From Secrets to Policy. Washington DC: Congressional Quarterly Press, 2011. 5 th edition. 377 p.
12. Steele R. D. The New Craft of Intelligence: Achieving Asymmetric Advantage in the Face of Nontraditional Threats. OSS Inc., 2002, 60 p.
13. Zeman P. Intelligence Services of the Czech Republic: Current Legal Status and its Development. În: I-intelligence. 2007. http://www.uzsi.cz/uploads/cis_2006.pdf(vizitat 22.06.2015).
14. Baud J. Encyclopédie du renseignement et des services secrets. Paris: Lavauzelle-Graphic, 2002, 741 p.
15. Bonditti Ph. Le Role des Militaires dand la Lutte Contre le Terrorisme. 2008, 221 p.

ISTORIA DIPLOMAŢIEI STATULUI MOLDOVENESC[6]

CONACUVASILE,
magistru în relaţii internaţionale, doctorand, lector universitar

The word 'diplomacy' is understood in a whole range of companies so significant in terms of political, economic as well as science. The current sentence is obviously required particular theme, Diplomacy History of the Republic of Moldova and feature them in general. Thus it is necessary to mention that Moldova has framed Force- in achieving the main directions of foreign policy, that the initial phase involves the diplomatic relations abroad and securing the country in global and regional international organizations succeed in this field. The continuous development of the theory of international relations, modernization and development mechanisms to promote the diversification of foreign policy and diplomatic activities of the increasing integration processes have led to essentially new trends in the evolution of Moldovan diplomacy. To have a database of rules and principles of international law was necessary to develop the four elements of the work of the Ministry of Foreign Affairs. The result of this restructuring the Ministry of Foreign Affairs became a state institution authorized to have the mission to help build and achieve its policy for Moldova.

Cuvinte-cheie: istorie, diplomaţia statului moldovenesc, activitate diplomatică, solie, organele serviciului diplomatic, reprezentanţa soliei moldoveneşti.

Introducere. Conceptualizarea metodică a disciplinei

Cursul istoria diplomaţiei statului moldovenesc contribuie substanţial la asigurarea unei specializări corespunzătoare în instituţiile de învăţământ, profilate de domeniul relaţiilor internaţionale. Prin conţinutul său, cursul preconizează o iniţiere profundă a studenţilor de la specialitatea Relaţii Internaţionale din cadrul Departamentului Relaţii Internaţionale, FRIŞPA, USM, atât în problemele fundamentale şi particularităţile esenţiale ale istoriei diplomaţiei statului moldovenesc, de-a lungul evoluţiei sale istorice, cât şi în aspectele genezei, formării şi dezvoltării sistemului relaţiilor internaţionale, prin intermediul abordării istorico-diplomatice.

Un accent aparte se pune pe cunoaşterea de către studenţi a etapelor de constituire a diplomaţiei moldoveneşti, a instituţiilor diplomatice şi a funcţiilor lor, evidenţierea principalelor realizări ale diplomaţiei moldoveneşti în domeniul politicii externe, de-a lungul evoluţiei sale istorice.

Această disciplină mai este actuală prin faptul că reprezintă un studiu minuţios al problemelor organizării şi instituirii statale a serviciului diplomatic moldovenesc

[6] This research was supported by a Marie Curie International Research Staff Exchange Scheme Fellowship within the 7th European Community Framework Programme".

care este în strânsă legătură cu procesul de formare şi apariţie a statului moldovenesc pe arena internaţională. În acest context general, este important a sublinia fenomenul statalităţii contemporane, conexiunea sa cu activitatea şi practica diplomatică, care a avut ca suport experienţa istorică şi administrativă a statalităţii moldoveneşti, cu începere de la formarea Principatului Moldovei în sec.XIV şi până în prezent. Totuşi, istoria instituţiilor şi a activităţii diplomatice a statului nostru mai este insuficient studiată şi cunoscută, iar lipsa unor lucrări bibliografice autohtone, dedicate acestei probleme, motivează şi mai mult necesitatea predării acestui curs.

Scopul curslui este orientat spre însuşirea de către studenţi atât a genezei serviciului diplomatic moldovenesc, a structurii, funcţiilor, a caracteristicilor şi a necesităţilor lui, care a luat naştere odată cu procesul de formare a statului , cât şi a principalelor etape de dezvoltare până în prezent. Astfel cursul *Istoria diplomaţiei statului moldovenesc* este strâns legat de problematica relaţiilor internaţionale şi se profilează ca o disciplină distinctă, definindu-se ca o ştiinţă specială, cu toate trăsăturile şi componentele ei corespunzătoare, ce studiază apariţia şi dezvoltarea problemelor internaţionale majore şi a raporturilor diplomatice interstatale, instrumentul principal de realizare al acestor relaţii fiind diplomaţia, ca ansamblu de mijloace şi activităţi specifice în interesul promovării politicii externe a fiecărui stat, fără a putea fi, totuşi ,concepută în afara cadrului general al istoriei universale sau al istoriei diplomaţiei.

Disciplа *Istoria diplomaţiei statului moldovenesc* contribuie la dezvoltarea următoarelor c*ompetenţe:* educarea sentimentului de demnitate naţională şi al celui cetăţenesc; stabilirea relaţiilor interpersonale la nivelul colectivului profesional, al comunităţii naţionale sau internaţionale; dezvoltarea abilităţilor, a experienţelor, a raţionamentelor şi a logicii omului de stat; experienţa reprezentării statale, în raport cu persoanele străine, cu statele şi organizaţii internaţionale; demonstrarea capacităţilor de lucru în echipă; cunoaşterea problemelor teoretico-practice în domeniul serviciului diplomatic autohton contemporan.

Obiectivele generale ale cursului, conform curriculumului, *la nivel de cunoaştere şi înţelegere* prevăd ca studenţii: să identifice obiectul de studiu şi să definească conceptele fundamentale ale disciplinei; să reproducă termenii şi categoriile de bază ale disciplinei; să determine influenţa factorilor interni şi externi asupra diplomaţiei moldoveneşti, de la formarea statalităţii moldoveneşti până în prezent; să caracterizeze principalele direcţii de dezvoltare a activităţii misiunilor diplomatice moldoveneşti, în perioada medievală, modernă şi contemporană; să descrie evoluţia diplomaţiei moldoveneşi, prin intermediul tendinţelor şi priorităţilor de politică externă .

La nivel de aplicare: să aprecieze aportul şi rolul diplomaţilor moldoveni în soluţionarea multor probleme cu caracter internaţional, în diferite perioade istorice; să stabilească legătura dintre diplomaţie şi relaţiile internaţionale; să compare strategiile şi tacticile de negocieri diplomatice, utilizate de solii moldoveni în misiune; să determine

atât specificitatea problemelor, cât şi factorii de influenţă asupra relaţiile diplomatice iniţiat între statul moldovenesc şi statele vecine; să stabilească modelul de conduită profesională al diplomaţilor moldoveni din cele mai vechi timpuri până în prezent; să descrie stilul naţional al activităţii diplomatice moldoveneşti.

La nivel de integrare: să demonstreze rolul şi locul liderilor de stat în promovarea politicii externe a statului moldovenesc; să abordeze principalele norme de conduită şi abilităţile necesare pentru ocuparea funcţiilor şefilor de misiune dipolmatică în practica statalităţii moldoveneşti; să efectueze analiza specificului diplomaţii moldoveneşti în perioada medievală, modernă şi contemporană; să evidenţieze impactul factorului coercitiv asupra politicii externe moldoveneşti, în raport cu statele din vecinătatea apropiată.

În continuare, propunem cititorilor lecţia cu denumirea **„Istoriografia şi bazele teoretico-conceptuale ale studiului disciplinei ISTORIA DIPLOMAŢIEI STATULUI MOLDOVENESC" inclusă în curriculumul universitar la specialitatea „Relaţii Internaţionale**", care prezintă istoria şi situaţia din domeniul de cercetare a obiectului de studiu, având drept *scop* formarea *competenţelor generale* de a lucra cu sursele teoretice, de a dezvolta abilităţile analitice şi de a-i orienta pe studenţi spre gândirea critică, în cadrul procesului de studiu teoretic. Totodată, lecţia prezentată va contribui la formarea *competenţelor specifice*, printre care menţionăm: însuşirea limbajului profesional, cunoaşterea cercetărilor teoretice de bază din cadrul cursului respectiv, evaluarea nivelului de investigare şi a specificului abordărilor teoretice în operele autorior studiaţi. Valoarea acestei leccţii este determinată de necesitatea de a pregăti studenţii pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice ulterioare sub forma tezei de an şi a tezei de licenţă, conştientizarea rolului şi a locului acestora în pregătirea profesională şi în curriculumul universitar la specialiatea „Relaţii Internaţionale". Orientându-se spre aceste *finalităţi* pentru studiu, în lecţia propusă sunt formulate *următoarele obiective*: a prezenta viziunea complexă şi multiaspectuală a istoriografiei, a determina bazele teoretico-conceptuale ale diplomaţiei şi statului moldovenesc, de la formarea sa prin iniţierea primelor reprezentanţe permanente până în prezent şi a evalua periodizarea disciplinelor diplomaţiei statului moldovenesc

Lucrul individual presupune produsul preconizat: recenzia unui studiu teoretic sau unei monografii, referatul, cercetarea şi comunicarea individuală, studiul de caz sau comparat, prezentarea vizuală /PPT, fiind definitivate strategiile şi formele de realizare a acestuia: studiul bibliografic, elaborarea tabelelor comparative, prezentarea analitico–informaţională a investigaţiei, întocmirea schemelor etc.

Tematica pentru lucrul individual sau în grup, pentru mese rotunde etc. este orientată spre dezvoltarea capacităţilor de cercetare teoretică, a abilităţilor analitice şi aplicative, necesare pentru efectuarea cercetărilor ştiinţifice din programul ulterior al studiilor universitare, precum şi al celor actuale pentru viitorii experţi şi funcţionari diplomatici în relaţiile internaţionale. Formarea competenţelor în domeniul de specializare, realizarea scopului şi a obiectivelor cursului, evaluarea rezultatelor

studenţilor se vor efectua prin intermediul orelor de curs şi seminarelor la disciplina *„Istoria diplomaţiei statului moldovenesc”*. Totodată, pregătirea studenţilor şi formarea abilităţilor lor vor avea loc şi prin plasarea materialelor teoretice şi a cerinţelor practice pe platforma Moodle.

1. ***Istoriografia cercetării „Istoria diplomaţiei statului moldovenesc”.***
2. ***Bazele teoretico-conceptuale ale diplomaţiei statului moldovenesc.***
3. ***Periodizarea cursului ”Istoria diplomaţiei statului moldovenesc”.***

1. Istoriografia cercetării „Istoria diplomaţiei statului moldovenesc”.

Unul dintre primele izvoare ale diplomaţiei moldoveneşti în care se face o analiză detailată despre istoria politicii externe medievale, îl condtituie „Letopiseţul Ţării Moldovei” [19, p. 271], de la Dragoş Vodă până la Aron Vodă, scris de **Grigore Ureche.** El cuprinde evenimentele de la întemeierea statului moldovenesc (1352-1359) şi până la a doua domnie a lui Aron Vodă (1595).

Descendent al unei familii nobile, atestată la începutul secolului al XV-lea (n.cca. 1590, d. 1647), cronicarul Grigore Ureche este fiul vornicului Nestor Ureche, mare şi iscusit boier moldovean, considerat pe atunci una dintre personalităţile politice marcante ale Ţării Moldovei (purtător de solii la Poartă, mare logofăt şi mare vornic). Trebuie să menţionăm că la acea perioadă funcţia dregătoriei domneşti, pe lângă activitatea sa tradiţională şi cutumiară, avea şi competenţe din domeniul politicii externe şi de protocol, una dintre acestea era logofătul şi postelnicul care se ocupau de rezolvarea problemelor delicate în privinţa primirii solilor străini, şi prezentării mesajelor secrete domnul ţării ş.a. În perioada domniei lui Vasile Lupu, Grigore Ureche a fost unul dintre sfetnicii apropiaţi ai acestuia, ocupând funcţia de mare spătar, iar din anul 1642, urmând calea părintelui său, a ajuns mare vornic în Ţara de Jos.

În materie de politică externă, Gr. Ureche promova cu perseverenţă ideile de alianţă cu Polonia, în care vedea salvarea de urgia turcă, în plus că relaţiile de prietenie ale Moldovei cu Polonia aveau rădăcini seculare, întemeiate pe tratate de vasalitate, a cărei putere, pentru adepţii lor, era miza victoriei într-un eventual război de eliberare.

Ajungând la concluzia că prin propriile forţe Ţara Moldovei nu este capabilă a opune rezistenţă presiunii Imperiului Otoman, Gr. Ureche militează pentru formarea unei alianţe antiturceşti a statelor creştine. El a consemnat, în mod obiectiv, evenimentele şi procesele importante din istoria statului moldovenesc, fiind un înverşunat adversar al unei puteri domneşti fără controlul boierimii, Gr. Ureche şi-a scris cronica reflectând diverse probleme de pe poziţia marii boierimi. A glorificat eroica luptă antiotomană a moldovenilor pentru neatârnarea ţării şi în special, epoca domniei lui Ştefan cel Mare. În materie de politică externă, Grigore Ureche a promovat cu perseverenţă ideea polonofilă – „izbăvirea Moldovei de turci, numai în alianţă cu Polonia”.

Un alt izvor documentar al epocii referitor la diplomaţia statului moldovenesc este „Letopiseţul Moldovei”, scris de **Miron Costin** [11, p.98], care cuprinde consemnarea evenimentelor ce s-au produs între anii 1595-1652. Mare reprezentant al culturii moldoveneşti din secolul XVII, Miron Costin a fost fiul hatmanului Iancu Costin şi al Saftei din cunoscuta familie de boieri a Movileştilor din Moldova, s-a născut în 1633. Deja în 1634, Iancu Costin cu întreaga sa familie, a fost nevoit să se refugieze în Polonia, salvându-şi viaţa de mânia turcilor. Aici ei au obţinut cetăţenia (indigenatul) poloneze şi includerea în şleahta poloneză. În timpul aflării în Polonia, viitorul cronicar îşi face studiile la şcoala iezuită din oraşul Bar. Ajuns la maturitate, Miron Costin devine un om de o deosebită cultură, un adevărat politolog, posedând în aceeaşi măsură limbile: moldovenească, polonă, ucraineană, slava veche şi latina. Se întoarce în patrie abia la începutul anilor '50, unde, în scurtă vreme, urcă vertiginos pe scara ierarhică a unor înalte dregătorii domneşti până la cea de logofăt (dregătorie domnească, care era abilitată cu atribuţii din domeniul politicii externe şi al cancelariei de stat), pe care a ocupat-o din 1675 până la sfârşitul anului 1683, când se retrage din activitatea de stat. Executând multe funcţii pe lângă domnii moldoveni, M.Costin a fost martor ocular şi, în acelaşi timp, participant la multe evenimente din istoria Ţării Moldovei, pe care, în mare parte, le-a reflectat în cronica sa. În 1683, după înfrângerea oastei otomane, M. Costin, ca participant la asediul Vienei (în tabăra otomană), a fost făcut prizonier de către regele Poloniei, Ian Sobieţki, care însuşi l-a miluit, punându-i la dispoziţie unul din castelele sale de lângă oraşul Stryi, unde cronicarul a desfăşurat o activitate cărturărească, timp de aproape doi ani. După ce i s-a permis repatrierea, M. Costin nu a mai reuşit să capete încrederea domnului Constantin Cantemir, tatăl lui Dimitrie Cantemir.

Letopiseţul este divizat în 22 de capitole neintitulate, iar acestea în paragrafe, numite „*zaciale*" şi cuprinde o descriere amplă a istoriei politice a ţării moldoveneşti între anii 1595-1661, ce se încheie cu relatarea morţii lui Ştefăniţă vodă Lupu şi înmormântarea sa. Înzestrat cu o înaltă măiestrie de scriitor, Miron Costin a rămas, în primul rând, istoric căutând să-şi întemeieze opera sa pe o bază documentară extinsă. La elaborarea cronicii sale, cărturarul a apelat, pe larg, la un şir de lucrări ale istoricilor transilvăneni şi polonezi: L. Topeltin, „*Despre originea şi căderea transilvănenilor*", P. Piaseţki „*Cronica celor mai mai însemnate evenimente din Europa (1568-1638)*", A. Guagnini, „*Descrierea Sarmaţiei europene*" etc. Începând cu evenimentele din 1633 [11], M. Costin recurge frecvent la amintirile şi impresiile proprii, letopiseţul căpătând, într-o măsură oarecare, un aspect de memorii, mai cu seamă, când este vorba de domniile lui Vasile Lupu şi Gheorghe Ştefan. O altă operă a lui Miron Costin este „*Cronica Moldovei şi a Munteniei*", scrisă în 1677. În câteva capitole, autorul descrie cuceririle romane în Dacia, precum şi o serie de vestigii ale culturii materiale, ce atestă dominaţia romană în Bazinul carpato-dunărean; prezintă date convingătoare cu privire la originea latino-romanică a limbii materne, se opreşte succint la legenda despre Dragoş Vodă, la credinţele şi superstiţiile moldovenilor, înşiruie ţinuturile, râurile şi

oraşele Ţării Moldovei. În timpul prizonieratului în Polonia, M. Costin scrie „*Poiema polonă*" în versuri (în limba poloneză), în care proslăveşte originea romană a poporului său, deplânge soarta grea a contemporanilor săi sub dominaţia turcilor, exprimându-şi încrederea că vor fi în stare să izbândească în lupta pentru libertate cu ajutorul regelui polon.

Ca şi Gr. Ureche, M.Costin este încrezut în faptul că Moldova nu se va elibera cu propriile forţe de sub ocupaţia otomană, acest lucru fiind posibil doar în alianţă cu Polonia care, la acel moment, era o putere europeană considerabilă. Încrederea în rolul Poloniei de stat eliberator creşte şi mai mult, după ce regele Ian Sobieschi înfrânge turcii la Viena, în 1683.

În ceea ce priveşte Ion Neculce, [13] neamul nobil şi talentul său, l-au ajutat să ajungă în înalta societate şi să devină o persoană apropiată domnitorului. Antioh Cantemir aprecia mult capacităţile lui Ion Neculce şi chiar l-a desemnat spătar al domnitorului. Pe timpurile lui Dimitrie Cantemir, el a devenit hatman al oştirii moldoveneşti, a participat la campania militară de la Prut a lui Petru I, iar, după înfrângere, a plecat împreună cu D. Cantemir în Rusia. În anul 1719, Neculce s-a întors în Principatul Moldovenesc, schimbarea puterii influieţând nesemnificativ înalta lui poziţie în stat. Când domnitorul Constantin Mavrocordat a preluat puterea în mâinile sale, el îl numeşte pe I. Neculce la funcţia de vornic.

În „ Letopiseţul Moldovei" sunt reflectate evenimentele istorice de la domnia lui Dabija- Vodă 1661 până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat 1743, precedat de cele 42 de legende, intitulate „O seamă de cuvinte", bazându-se şi pe evenimentele trăite la care a fost mai totdeauna părtaş sau le-a cunoscut de aproape: acest lucru dă o valoare deosebită lucrării mai ales prin stilul memorialistic, bogat în evenimente şi date istorice concrete.

Experienţa politică şi militară rodnică, precum şi abilităţile lui de istoric se descoperă complet în lucrarea sa. Pornind de la experienţa predecesorilor săi, autorul face o descriere amplă a tabloului evoluţiei politice în Principatul Moldovenesc. El reproduce evenimentele atât în urma analizei critice a surselor, cât şi utilizând cunoştinţele proprii despre situaţia social-politică din ţară în decursul ultimelor trei decenii. Unul dintre scopurile lui Neculce este cel de instruire, autorul acordând cititorilor referinţe pentru că doar sprijinindu-ne pe experienţele trecutului, e posibil a nu comite greşeli ulterior. El conştientizează faptul că ocupaţia Fanarioto-Otomană epuizează economia ţării, nu oferă posibilitatea de a dezvolta forţa militară proprie şi, ca rezultat, Moldova nu este capabilă să se elibereze de sub jugul otoman, prin intermediul forţelor proprii. I. Neculce susţine că este necesar a creat o alianţă sigură care ar oprima imperialismul otoman. Spre deosebire de Grigore Ureche şi Miron Costin, care vedeau salvarea de sub ocupaţie, prin intermediul Poloniei, acesta este convins că numai alianţa cu Rusia ar permite Moldovei să se elibereze de sub dominaţia Turco-Fanariotă.

Cronicarul Macarie (sec.XV) este cunoscut ca autorul unei Cronici în limba slavonă, în două variante: prima expune faptele petrecute de la moartea lui Ştefan cel Mare (1504) până la 1541, iar a doua de la 1541 până la 1551, figura centrală a Cronicii fiind Petru Rareş. În această lucrare, găsim unele referiri la dregătoriile domneşti, în materie de politică externă şi anume, descrierile funcţiilor Logofătului şi ale Postelnicului, dregătorii cu competenţe în domeniul politico-diplomatic şi de protocol. În anul 1556, Macarie a tradus în slavonă şi a expus pe articole, după alfabetul său, colecţia bizantină de legi intitulată *„Sintagme sau Nomocanonul lui Matei Vlastareş"* solicitată fiind de Alexandru Lăpuşneanu (care a expediat-o în anul 1561 ţarului Rusiei Ivan IV cel Groaznic).

Nicolae Milescu sau **Neculai Milescu Spătarul** (în rusă - *Николай Гавриловичъ Спафарий*) (1636 - 1708) un cărturar, traducător, călător, geograf şi diplomat moldovean, fiind activ atât în Moldova, cât şi în Ţaratul Rusiei. Mai este cunoscut şi sub numele de *Spătarul Milescu-Cârnu*, denumirea de „Spătarul" provine de la faptul că a deţinut această funcţie o perioadă în Ţara Românească. L-a urmat în exilul său la Stockholm şi Stettin (1664-1667) pe Gheorghe Ştefan, vizitând Franţa pentru a crea o alianţă antiotomană. Se retrage din anul 1671 în Rusia la curtea ţarului Aleksei şi la şcoala slavo-greco-latină, înfiinţată de Petru Movilă, Nicolae Milescu Spătarul face o impresie atât de bună, încât ţarul îi încredinţează să administreze diverse misiuni în stat.

Nicolae Milescu este cunoscut pentru celebra sa activitate diplomatică prin Orient (1675-1678). Ţarul Aleksei îl trimite în misiunea diplomatică în China. Expediţia durează mai mulţi ani. Totuşi, relatarea despre călătoria întreprinsă constituie un adevărat document istoric. În istoriografia rusă, este cunoscut sub numele de *Nikolai Spatar*. Lucrarea sa *„De la Tobolsk până în China (note de călătorie)*" este editată în 1888 de G. Sion.

Dimitrie Cantemir (26 octombrie 1673 - 21 august 1723) a fost domn al Moldovei (martie aprilie 1693 şi 1710 - 1711), autor, cărturar, enciclopedist, etnograf, geograf, filosof, istoric, lingvist, muzicolog, compozitor, om politic şi scriitor moldobvean. Din 1695, a fost numit capuchehaie (agent, reprezentant diplomatic al domnitorilor moldoveni pe lângă Imperiul Otoman). Astfel se numeau şi agenţii domnitorilor pe lângă paşii oraşelor dunărene şi, uneori, soldaţii din garda personală a vizirului. Turcii l-au înscăunat pe Dimitrie Cantemir la Iaşi în 1710, având încredere în el, dar noul domn-cărturar a încheiat la *Luţk* în Rusia, la 2 -13 aprilie 1711, un tratat secret de alianţă cu Petru I, în speranţa de a elibera ţăra de sub dominaţia turcă şi de a preciza integritatea graniţelor şi faptul că ele vor fi apărate de armata Moldovei. În politica externă, s-a orientat spre Rusia ca entitate ortodoxă, opusă Islamului. Adept al domniei autoritare, adversar al boierimii şi un un susţinător al ţăranilor liberi. Lucrările principale, care au servit ca izvor istoriogarfic pentru acest curs sunt; „Istoria Creşterii şi Descreşterii Curţii Otomane", redactată în latină (Historia in cremento rumatque decrementorum Aulae Othomanicae), între 1714 şi 1716. În această lucrare,

Dimitrie Cantemir a relatat despre istoria Imperiului Otoman şi a analizat cauzele care ar fi dus la destrămarea lui, a insistat şi asupra posibilităţilor popoarelor asuprite de a-şi recuceri libertatea. Lucrarea a fost tradusă şi publicată în limbile engleză, franceză şi germană. O altă lucrare este ,,Descriptio Moldaviae" [3] (Descrierea Moldovei), scrisă în limba latină (1714 - 1716), când trăia în Rusia, la cererea Academiei din Berlin. ,,*Descriptio Moldaviae*" cuprinde trei părţi. Prima parte este consacrată descrierii geografice a Moldovei. D. Cantemir a întocmit prima hartă a Moldovei, prezentând flora şi fauna, târgurile şi capitalele ţării, de-a lungul timpului. În partea a doua a lucrării, este caracterizată organizarea politică şi administrativă a ţării. S-au făcut referiri detaliate la forma de stat, alegerea sau îndepărtarea din scaun a domnilor, la obiceiurile prilejuite de înscăunare a domnilor sau de mazilire a lor. În ultima parte a lucrării, există informaţii despre graiul moldovenilor. Lucrarea prezintă interes nu numai pentru descrierea geografică sau politică, bine documentată, ci şi pentru observaţiile etnografice şi folclorice. Dimitrie Cantemir a fost primul cărturar moldovean care a cuprins în sfera cercetărilor sale etnografia şi folclorul moldovenesc.

Cât priveşte istoria şi evoluţia diplomaţiei moldoveneşti, în sec. XX-XXI, observăm impactul şi rolul contextului geopolitic internaţional care a contribuit considerabil la consolidarea şi instituirea unor noi tipuri de relaţii cu comunitatea internaţională. Asigurarea şi promovarea politicii externe a Republicii Moldova, în raport cu alţi subiecţi, a fost posibilă prin instituirea şi modernizarea sistemului activităţilor diplomatice, exercitate de organele centrale ale statului, şi anume prin intermediul:

1. Organelor constituţionale pentru relaţii internaţionale;
2. Organelor specializate pentru relaţiile internaţionale.

În acest sens, sunt de remarcat studiile făcute de savanţii autohtoni V. Beniuc şi Gh. Rusnac, în lucrarea ,,Diplomaţia şi conceptele ei de bază," care au pus începutul discuţiilor cu privire la unele aspecte nedesluşite încă până la acel moment, în domeniul şi activitatea diplomatică şi a periodizării ei, în diferite etape istorice. Analiza cadrului legislativ naţional, la fel, este foarte important pentru cunoaşterea şi înţelegerea mai profundă a acestui domeniu de activitate, fapt ce impulsionează necesitatea modernizării şi a reorganizării serviciului diplomatic moldovenesc, având în vedere noile împrejurări, în plan global şi regional. Cu această ocazie, sunt de remarcat studiile autorilor autohtoni, care au încercat să pună accentul pe diverse laturi ale acestei probleme: Alexandru Burian [3], Artur Cozma [12], Cojocaru Gheorghe [8,9,10].

După obţinerea independenţei Republicii Moldova, în pofida unor succese sau insuccese, diplomaţia moldovenească a reuşit să obţină anumite rezultate pozitive în promovarea relaţiilor cu statele şi organizaţiile internaţionale. Astfel, Republica Moldova a fost primul stat din spaţiul CSI, care a devenit membru al Consiliului Europei şi printre primele ţări, din acelaşi areal, membru cu drepturi depline al Organizaţiei Mondiale a Comerţului. Politica externă era orientată spre cooperarea

bilaterală şi multilaterală, spre integrarea în Uniunea Europeană şi spre menţinerea în acelaşi timp, a relaţiilor cu CSI. Politica externă moldovenească este pur şi simplu „sortită" alianţei şi colaborării atât cu Orientul, cât şi cu Occidentul. Vectorul european al diplomaţiei moldoveneşti a vizat, în primul rând, Consiliul Europei ICE şi Uniunea Europeana (UE). Aderarea la CE în calitate de membru cu drepturi depline fiind concepută ca o etapă incipientă în procesul de aderare la UE.

În prezent, graţie evoluţiei serviciului diplomatic moldovenesc, există condiţii favorabile pentru realizarea scopului strategic al politicii interne şi externe a Republicii Moldova, aderarea la Uniunea Europeană.

În condiţiile dezvoltării complexe a relaţiilor internaţionale şi intensificării activităţilor, desfăşurate de Republica Moldova, în plan extern, se impune, în mod imperios, necesitatea de cunoaştere mai profundă a evoluţiei istorice a diplomaţiei moldoveneşti care nu se rezumă doar la procesele şi la evenimentele ce au avut loc în sec XX-XXI, ci şi la cele care au stat la originile apariţiei statului moldovenesc, a tradiţiilor seculare, cu gama largă de uzanţe şi experienţe acumulate în istoria sa.

2. Bazele teoretico-conceptuale ale diplomaţiei statului moldovenesc.

Stabilirea şi menţinerea raporturilor între state au impus apariţia unei activităţi, desfăşurate de organele care reprezintă statul în relaţiile internaţionale, activitate care a fost numită *diplomaţie,* Termenul diplomaţie îşi are originea de la formaţiunile statale ale *grecilor antici,* de la care a fost preluat, intrând mai apoi în vocabularul politic şi administrativ de stat în perioada modernă. Acest termen provine de la grecescul „diploo" care, iniţial, desemna acţiunea de redactare a actelor oficiale sau a diplomelor în două exemplare, dintre care unul era eliberat ca scrisoare de împuternicire sau recomandare trimişilor, iar celălalt se păstra în arhivă, purtătorul unui asemenea duplet a fost numit diplomat. Pe parcursul dezvoltării relaţiilor internaţionale, în literatura de specialitate, s-a schimbat sensul primar al termenului diplomaţie. În definirea termenului diplomaţie, s-au relevat diferite aspecte teoretice, astfel au fost formulate definiţii care tratează diplomaţia ca facând parte fie din domeniul ştiinţelor, fie din cel al artelor, fie din ambele. Dintre multiplele definiţii ale diplomaţiei, se evidenţiează cea dată de Morton A. Kaplan, unul dintre cei mai reputaţi analişti ai relaţiilor internaţionale. El defineşte diplomaţia ca „ştiinţă şi artă", ca „o profesiune distinctă, de o complexitate deosebită", implicând mânuirea cu inteligenţă a celor mai multe concepte, elaborate de ştiinţele sociale şi, îndeosebi, de ştiinţa dreptului şi relaţiilor internaţionale (New Approaches to International Relations), iar Nicolae Titulescu apreciază că „diplomaţia sintetizează mai multe ştiinţe", pe care „arta diplomaţilor le pune în complexele tratative în care sunt angajaţi".

Activitatea diplomatică a unui stat reprezintă una dintre cele mai vechi activităţi, menite să promoveze şi să asigure atât interesele naţionale cât şi să realizeze politica externă peste hotare. Problemele ştiinţelor politice, a relaţiilor internaţionale şi istoriei

diplomaţiei, au reprezentat un câmp vast de analiză teoretico-metodologică şi istoriografică. În literature de specialitate, editată în Republica Moldova pe parcursul ultimului deceniu, sunt abordate numeroase probleme ce ţin de asigurarea interesului naţional, promovarea politicii externe a statutlui, diplomaţiei, însă , problematica istoriei diplomaţiei statului moldovenesc, de la apariţie şi până în prezent, este studiată insuficient sau, în unele cazuri, găsim menţiuni sumare, fapt ce ne motivează să acordăm acestui domeniu o atenţie deosebită. Investigaţia dată este orientată spre a aduce, în măsura posibilităţilor, o contribuţie considerabilă la formarea conceptului de activitate diplomatică din punctul de vedere a asigurării interesului naţional de stat al Republicii Moldova, la conştientizarea relaţiei noţiunilor de ,,cetăţean-stat, patriotism, statalitate moldovenească, valori naţionale, logica omului de stat, interes naţional ". Diplomaţia moldovenească, în parcursul său istoric, a servit ca obiect principal al statului de promovare şi înfăptuire a politicii sale, s-a dezvoltat odată cu apariţia şi evoluţia statalităţii moldoveneşti, caracterul ei corespunzând atât naturii şi relaţiilor social-politice, scopurilor şi priorităţilor politicii externe, cât şi caracterului geopolitic.

Existenţa instituţiilor şi a practicilor diplomatice ale statului moldovenesc au apărut odată cu consolidarea şi afirmarea, în plan extern, a statului moldovenesc. Această confirmare o atestăm atât în izvoarele medievale scrise de cronicarii autohtoni, cât şi în documentelor străine, care fac referire la sec. XIV, când la est de Carpaţi se formează Pricipatul Moldovei, odată cu ,,Primul Descălecat" a lui Dragoş Vodă din 1352 [14, p. 271], şi a lui Bogdan I, care a domnit în Moldova până în 1365, fiind considerat întemeietorul statului independent. Această formaţiune statală, fiind condiţionată de poziţia geopolitică specifică, ce s-a aflat la interferenţa intereselor politice, militare şi economice ale marilor puteri, din perioada respectivă, de cele mai dese ori, jucând rolul de stat bufer între Europa civilizată şi lumea barbară.

Iniţial, pe parcursul secolelor XIV-XVI, Principatul Moldovei dobândeşte două dintre cele mai importante atribute ale statalităţii: ,, suveranitate şi independenţă". Această perioadă marcantă din 1359 -1538 a constituit timpul când Moldova şi-a determinat de sine stătător politica sa internă şi externă, perioada de timp care a marcat fortificarea societăţii moldoveneşti prin consolidarea conştinţei, a atributelor şi a valorilor naţionale a unor noţiuni ca: „Ţara Moldovei", „moldovean", „popor moldovenesc", „Limbă Moldovenească"., prin stabilirea relaţiilor politice, diplomatice, economice şi militare cu statele vecine.

Conjunctura internaţională în acel fragment de timp era una foarte complicată pentru statul nou apărut, deoarece erau ameninţate de state puternice sau regate feudale: Maghiar, Polonez, Otoman Austriac, care urmăreau includerea lui în sfera de influenţă şi de dominaţie proprie. Varianta ideală de evitare a acestui impediment real era unicul lucru: ,, Desfăşurarea activităţii diplomatice, întreţinerea relaţiilor de prietenie cu statele vecine, căpătarea unor aliaţi puternici care dau posibilitatea de a riposta, în caz de necesitate, la unele ameninţări sau riscuri la adresa securităţii naţionale".

Însăşi situaţia excepţională a poziţionării geopolitice a statului şi a poporului moldovenesc a făcut ca Principatul Moldovei, de-a lungul secolelor, să manevreze politic, între marile puteri, marile religii şi marile curente ideologice, în încercarea de a supravieţui, a-şi menţine suveranitatea şi identitatea naţională, aceasta s-a putut înfăptui doar prin instituirea unui serviciu diplomatic organizat şi eficient.

Obiectul de studiu al acestei disciplini constă în următoarele:

1. examinarea minuţioasă a aspectului istorico-evolutiv al politicii externe, promovat de statul moldovenesc de la apariţie şi pâna în prezent;
2. analiza „procesului de devenire şi instituţionalozare" a organelor serviciului diplomatic al statului Moldovenesc (instituţia dregătoriilor domneşti);
3. studierea funcţiilor şi rolului soliilor moldoveneşti de peste hotare;
4. structura şi funcţionalitatea serviciului diplomatic moldovenesc contemporan;
5. eficacitatea diplomatică în soluţionarea diferitor probleme, cu caracter internaţional şi regional.

Studierea structurii şi domeniului funcţional al sistemului diplomatic moldovenesc contribuie la înţelegerea mai profundă a diferitor aspecte ale proceselor istorice şi politice interne şi externe ale statului, la analiza corelaţiei dintre conjunctura internaţională şi promovarea politicii externe. Un accent aparte este pus pe cunoaşterea etapelor de constituire a diplomaţiei moldoveneşti, a instituţiilor diplomatice şi a funcţiilor lor. De asemenea, se relevă principalele realizări ale diplomaţiei moldoveneşti în domeniul politicii externe, obţinute de-a lungul evoluţiei istorice.

Sarcinile preconizate de disciplina „Istoriei diplomaţiei statului moldovenesc" sunt următoarele:

1. a stabili locul şi rolul statului moldovenesc, ca actor în contextul sitemului relaţiilor internaţionale, în diferite perioade istorice;
2. a evidenţia specificul raporturilor diplomatice medievale cu ţările vecine: Valahia, Polonia, Ungaria, Rusia;
3. a identifica mecanismul de promovare şi realizare a politicii externe a Ţării Moldova, în perioada modernă;
4. a releva impactul şi efectele unor acorduri internaţionale asupra statului moldovenesc, în perioada interbelică;
5. a evalua starea diplomaţiei Moldovei în contextul rivalităţii marilor puteri ;
6. a analiza activitatea şi organele diplomaţiei moldoveneşti, la etapa actuală.

3. Periodizarea cursului "Istoria diplomaţiei statului moldovenesc".

În procesul de analiză a cursului ***«Istoria diplomaţiei statului moldovenesc»,*** observăm următoarele etape, care au stat la baza consolidării şi formarii serviciului diplomatic moldovenesc:

1. instituirea dregătorilor domneşti şi competenţele lor în materie de politică externă şi în diplomaţie (caracterizată de două instituţii esenţiale de bază Logofătul şi Postelnicul);

2. atribuţiile domnului şi ale sfatului domnesc în domeniul politicii externe, competenţele cu caracter diplomatic (analiza competenţelor principalelor persoane în stat, stabilirea funcţiile reprezentative şi de protocol);

3. instituţia soliei organizarea activităţii diplomatice a agenţilor moldoveni peste hotare (stabilirea funcţiilor, rolului, structura soliei şi importanţa acesteia în stat);

4. instituţia Capuchehaie în perioada modernă (structura şi rolul ei specific în activitatea diplomatică);

5. instituirea organelor de politică externă a Republicii Moldova în sec XX-XXI

O altă clasificare privind periodizarea cursului «***Istoria diplomaţiei statului moldovenesc»***, în literatura de specialitate este următoarea:

- formarea Principatului Moldovei şi particularităţilor activităţii diplomatice moldoveneşti, în sec.XIV-XV;
- diplomaţia moldovenească în sec.XVI;
- relaţiile diplomatice ale Moldovei în sec. XVII;
- Moldova în raporturile diplomatice ale marilor puteri în sec. XVIII;
- problema Basarabiei în sistemul relaţiilor internaţionale în sec.XIX;
- diplomaţia moldovenească în sec.XX;
- consolidarea şi modernizarea serviciului diplomatic al Republicii Moldova în sec. XXI;

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Determinaţi direcţiile esenţiale de cercetare în cadrul disciplinei „Istoria diplomaţiei statului moldovenesc”.
2. Relataţi despre principalele aspecte ale obiectului de studiu al diciplinei „Istoriei diplomaţiei statului moldovenesc”.
3. Identificaţi trăsăturile periodizării diplomaţiei statului moldovenesc.
4. Evaluaţi importanţa şi necesitatea studiului şi conexiunea lui cu domeniul relaţiilor internaţionale.
5. Proiectaţi periodizarea disciplinei „Istoria diplomaţiei statului moldovenesc”.

Tematica pentru lucru individual/cercetări în grup:

1. Pregătirea unei comunicării, privind contextul internaţional şi circumstanţele apariţiei Principatului Moldovei în sec.XIV.
2. Elaborarea şi prezentarea unor informaţii analitice comparative despre viziunile de politică externă a Moldovei, în perioada medievală, exprimate de Grigore Ureche şi Miron Costin.

3. Prezentarea analitico-informaţională a cercetărilor istoriografice, efectuate de către Dimitrie Cantemir în planul politicii externe.

Bibliografie:

1. Beniuc V. Историядипломатии. Ч. I, Chişinău., 1996, 292 p.
2. Beniuc V., Cujbă D. Semnificaţia conceptului de relaţii internaţionale.In: Analele ştiinţifice ale USM, vol III Chişinău, 2000262 p.
3. Burian A. Introducere în practica diplomatică şi procedura internaţională. Chiţinău: Cartier, 2000,181 p
4. Cantemir D. Descrierea Moldovei, Chişinău: Litera 1998, 251 p.
5. Cereş I. Republica Moldova în relaţiile economice internaţionale 1991-1995. Chişinău: Civitas, 1998. 35 p.
6. Cernavodeanu P. Basarabia. Drama uneiprovinciiistoriceromâneştiîn context politic internaţional (1806-1920). Bucureşti, 1993, 211 p.
7. Chirtoacă N. Misiunile diplomatice:Organele ce contribuie la menţinerea şi dezvoltarea relaţiilor internaţionale.In:legea şi viaţa, nr 9(165). Chişinău, 2007, 17 p.
8. Cojocaru Gh. Politica externă a RM: Studii, Ediţia a doua, revăzută şi complectată. Chişinău, 2001, 49 p.
9. Cojocaru Gh. Republica Moldova în contextul relaţiilor internaţionale. Bucureşti, 2003, 539 p.
10. CojocaruGh. Confruntareasovieto-românăpefrontulideologic din RSS Moldovenească (1968-1979).Studiuşidocumente. Iaşi:Tipo Moldova, 2011, 764 p.
11. Costin M. Opere Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aron vodă încoace. Chişinău, 1989, 98p.
12. Cozma A. Recunoaşterea internaţională a RM şi stabilirea relaţiilor diplomatice cu statele lumii (1990-2001).In:Analele ştiinţifice ale USM , vol II.Chişinău, 2002, 150 p.
13. Eşanu A. Cultură şi civilizaţie medievală românească, Chişinău: Editura ARC, 1996, 271p.
14. Moldova în contextul relaţiilor politice internaţionale. 1387 – 1858. Tratate. Alcătuitor Eremia I. Chişinău, 1992, 53 p.
15. Neculce I. Letopiseţul Ţării Moldovei , biblioteca şcolarului. Bucureşti: Litera Internaţională, 2001 , 416 p.
16. Parasca P. Politica externă şi relaţiile internaţionale ale Ţărilor Române în epoca medievală. Chişinău, 2005, 172 p.
17. Roman A. Istoria diplomaţiei. Partea I, Curs de lecţii. Chişinău: Editura Academiei de Administrare Publică pe lîngă Guvernul R. Moldova, 1997. Ediţiaa II, Chişinău: Editura AAP, 2000.
18. Ureche Gr. Letopiseţul Ţării Moldovei. Chişinău : Litera, 1998, 271p.

ИМИДЖ ГОСУДАРСТВА

ЕЖОВ Александр
доктор политологии, старший преподаватель

In this article the author examines a theoretical, methodological and historiographical background of state (national) image. It is made an attempt to systematize the scientific literature on state (national) image; theoretical and methodological approaches of the phenomenon are also defined. The author mentions that, political image of the state plays an important role in international relations. Image of the country should be regarded as one of the competitive tools for solving state problems on the international arena. From the positive image of the state depends the development of trade and economic relations with other states, executing of foreign policy, as well it can be a powerful factor in the consolidation of the nation, strengthen of the identity of the people, one of the conditions of social security and effective negotiations, etc.

Ключевые слова: имидж, бренд, стереотип, имидж государства, имидж страны, репутация государства, внешнеполитический имидж государства, маркетинг территории, национальный брендинг, брендинг государства, публичная дипломатия, мягкая сила.

Введение. Методическая концептуализация курса

Опциональный курс *«Имидж государства»,* является курсом по выбору и предназначен для студентов первого цикла, третьего курса обучения по специальности "международные отношения".

Цель настоящего курса - формирование у студентов научного представления о международном имидже государства в современном мире в контексте новой геополитической реальности.

В современном мире все большее значение приобретают вопросы имиджа. Имидж государства играет важнейшую роль в сфере международных отношений. Положительный имидж страны принадлежит к числу стратегических задач внешней политики любого государства. Государства активно применяют новейшие информационные технологии для того, чтобы укрепить и защитить свой авторитет на международной арене. Знание основ политической имиджелогии и технологий построения и продвижения имиджа страны является важной составной частью подготовки специалиста-международника.

В рамках данного курса будет проведен теоретико-методологический и историографический анализ имиджа государства, будут рассмотрены технологии формирования и позиционирования внешнеполитического имиджа государства и его лидера, проанализирована политика формирования позитивного имиджа государства на примере опыта западных государств, изучены теории маркетинга

территории, выявлены особенности формирования имиджа территории на международной арене, исследован брендинг территории в теории международных отношений, будет проведен анализ мягкой силы как инструмента формирования имиджа государства, оценена роль публичной дипломатии в формировании имиджа государства, изучена роль средств массовой информации в процессе построения благоприятного имиджа страны, выявлены технологии информационного влияния на зарубежные аудитории, рассмотрены проблемы формирования международного имиджа Республики Молдова на современном этапе, исследован медиаобраз Республики Молдова в зарубежных печатных и электронных изданиях.

Место данного курса в профессиональной подготовке студентов специальности «Международные отношения» обусловлено необходимостью изучения основных подходов к пониманию сути имиджа государства и его значения в международном политическом процессе. Преподавание курса связано с другими обязательными курсами: «Мировая политика», «Внешняя политика Республики Молдова», «Европейская интеграция».

В результате освоения дисциплины у студентов формируются следующие *общие компетенции:* анализ и синтез центральных проблем в области международных отношений; постановка исследовательских целей и задач, выбор научно обоснованных путей их достижения и решения; умение применять знания в области социальных, гуманитарных и экономических наук, информатики для решения прикладных профессиональных задач; аргументирование собственной позиции в процессе принятия профессиональных решений.

Процесс изучения дисциплины направлен на формирование следующих *профессиональных компетенций*: анализировать внутренние и внешние факторы, влияющие на формирование международного имиджа государств; выделять основные тенденции и закономерности эволюции имиджа государства в связи со сменой внешнеполитического курса; самостоятельно интерпретировать и давать обоснованную оценку международному имиджу государства в условиях интерпретации региональных и международных событий; применять научные подходы, концепции и методы, выработанные в рамках маркетинга территории и национального брендинга, к исследованию конкретного международного имиджа государств; выявлять основные имиджевые проблемы Республики Молдова; применять теоретические знания на практике при анализе основных характеристик имиджа Республики Молдова в иностранной прессе.

Основные *задачи курса* в соответствии с куррикулумом заключаются в следующем: *на уровне знаний* - определить понятие имидж государства, образ и бренд страны в рамках анализа последних исследований и публикаций в данной области и выявить основные направления их исследования; рассмотреть основные компоненты структуры имиджа государства, выявить концептуальные основы публичной дипломатии; описать концептуальную модель

внешнеполитической имиджевой кампании, обобщить основные теоретические подходы к понятию маркетинга территории, выявить теоретические и практические аспекты государственного брендинга; *на уровне умений* - обобщить основные методологические подходы к исследованию имиджа государства, разграничить понятия образ страны и имидж государства, бренд и имидж государства; использовать концепции национального брендинга государства С. Анхольта в процессе продвижения государства на международной арене; аргументировать основные проблемы позиционирования государства во внешнеполитическом пространстве; *на уровне интеграции* - оценить значение процесса стереотипизации в процессе конструирования имиджа государства; уметь использовать инструменты softpower в процессе продвижения международного имиджа государства; оценить репутацию как один из политических факторов формирования имиджа и бренда государства; выработать программу продвижения национального бренда Республики Молдова.

Индивидуальная работа по курсу включает рецензию на теоретическую работу или монографию, реферат, индивидуальное исследование с презентацией результатов, исследование проблемы на конкретном примере, презентация PPT (библиографическое исследование, разработка таблиц и схем, информационно-аналитическое представление проблемы анализа). Тематика индивидуальной или групповой работы ориентирована на развитие навыков, необходимых для теоретического исследования, аналитических и прикладных способностей, необходимых для будущих экспертов и дипломатических работников в области международных отношений.

В продолжение предлагаем читателю лекцию на тему "Историография, теоретико-концептуальные и методологические основы имиджа государства" из куррикулума по дисциплине *Имидж государства в международных отношениях* для специальности «международные отношения». *Цель* лекции сформировать *общие компетенции работы с* научными источниками, развить аналитические способности и научить студентов мыслить критично в процессе теоретического анализа. В результате освоения материала лекции студенты формируют следующие профессиональные компетенции: знание научных категорий, свойственных данной дисциплине, аргументирование теоретических исследований в области международного имиджа государства, оценка уровня исследования и специфики теоретических подходов в работах анализируемых авторов.

Важность этой лекции определена необходимостью подготовки студентов к реализации научного исследования в виде курсовой работы, дипломной работы, для осознания роли и места исследования в процессе профессиональной подготовки по специальности международные отношения. *Задачи данной лекции* заключаются в следующем: рассмотретьисториографию изучения имиджа государства; определить понятие "имидж государства" на основе научных

подходов к исследованию; соотнести и разграничить понятия имидж и стереотип, имидж государства и имидж страны, имидж государства и репутация государства; обобщить методологические подходы к изучению имиджа государства; аргументировать необходимость конструирования позитивного и аттрактивного международного имиджа государства для достижения внешнеполитических целей; оценить важность изучения международного имиджа государства в контексте эффективной внешней политики страны.

Формирование компетенций, цели и задач курса, оценка результатов студентов будет проведена посредством лекционных и семинарских занятий по предмету *«Имидж государства»*. В тоже время подготовка студентов и формирование компетенций будет осуществляться при помощи размещения теоретических материалов и практических требований на платформе Moodle.

1. Историография изучения имиджа государства

2. Теоретико-концептуальные основы исследования имиджа государства

3. Методология исследования имиджа государства

1. Историография изучения имиджа государства

Политический имидж государства играет важнейшую роль в сфере международных отношений. От позитивного имиджа государства зависит развитие торгово-экономических отношений с другими государствами, проведение внешней политики страны, а также он может стать мощным фактором консолидации нации, укрепления идентичности народа, одним из условий социальной безопасности и эффективного ведения переговоров и т.д.

На протяжении всего существования человеческого общества имидж играл важную роль в политическом процессе. Понятие "имидж" (от англ. image - "образ", "изображение", "отражение" (в зеркале), "подобие", "метафора", "икона") формировалось и развивалось в течение многих веков. Его истоки восходят к глубокой архаике. Ещё не оперируя самим термином "имидж", политические деятели классической древности - ораторы и стратеги, консулы и императоры, многие мыслители средних веков и нового времени нередко стремились предстать перед массами вовсе не такими, какими они были на самом деле, а такими, какими их хотели бы видеть другие. Они задумывались о том, каким должен быть идеальный правитель, какими качествами он должен обладать в глазах подданных и насколько в реальности он должен отличаться от представлений о нем, каким должно быть идеальное государство. Отдельные аспекты изучения политического имиджа можно встретить на ранних этапах развития общественно-политической мысли в классических трудах Конфуция, Платона, Аристотеля, Фотия, Макиавелли и других мыслителей.

Однако анализ показывает, что научные теоретико-методологические предпосылки исследования политического имиджа в современном понимании были созданы лишь к середине XX века. Это было связано с институциональным оформлением данного феномена в западных демократических государствах. Термин "имидж" первоначально использовался в коммерческой рекламе для дифференциации товаров и имел довольно узкий смысл. В активный лексикон понятие "имидж" вошло из журналистской практики 60-х годов XX века, где оно использовалось прежде всего для акцентирования внимания на сценическом образе поп-музыкантов, процессе сращивания поп-музыки с шоу.

Среди зарубежных авторов, занимающихся исследованием политического имиджа, заметный вклад внесли в разработку проблемы ученые Д. Бурстин, С. Ивен, Е. Сампсон, Э. Бернейс, П. Бёрд, У. Липпман и др.

В тот же период внимание исследователей было обращено и к процессу формирования имиджа государства. Это было связано с началом «холодной войны» и как следствие необходимостью анализа отношений между противостоящими блоками и роли имиджа государств в этих взаимоотношениях [20]. В работах В. Бучанана, Х. Кантрила, К. Болдинга, У. Бронфенбреннера исследовался имидж Советского Союза, который в это время преимущественно сводится к образу врага.

На рубеже XX-XXI вв. теория целенаправленного формирования имиджа государства разрабатывается Г. Моргентау [3], Дж. Мерсером [2], Х. Янгом [4]. Исследователи данного периода по-разному трактуют вопрос о целях государства в процессе целенаправленного формирования имиджа государства.

Например, классический реализм, в лице американского исследователя Г. Моргентау, видит в целенаправленном формировании имиджа государства самоцель, так как честь и престиж в международных отношениях представляют значимость сами по себе.

В своей работе «Политика среди нации. Борьба за влияние и мир» Г. Моргентау высказывает идею о том, что цель политики престижа заключается в том, чтобы впечатлить другие страны той мощью, которой в действительности обладает страна, или же мощью, которой нет в действительности, но в существование которой другие страны должны поверить [3].

Для представителя теории игр Дж. Мерсера важным элементом позитивного имиджа государства выступает репутация, под которой исследователь понимает «характерные черты, на основе которых возможно предсказать или объяснить будущее поведение» [2, с. 16]. Именно репутация является важным фактором в процессе анализа последующих действий государства.

Заслуживает внимания точка зрения китайского исследователя Х. Янга, согласно которой причины, по которым государства стремятся создать благоприятный имидж на международной арене, коренятся в материальном

вознаграждении, которое государство получает в результате привлечения иностранных инвестиций, заключения выгодных сделок и т.д. [4].

В общественно-политической литературе советского периода изучение имиджа укладывалось преимущественно в рамки критического анализа западного опыта политической борьбы. Однако ученые, стремясь выявить негативные моменты в системе политических отношений западных стран и преимущества перед ней советской системы, подняли проблему манипулирования избирателями посредством имиджей, символов, мифов. Новый этап в рассмотрении политического имиджа был обусловлен демократическими процессами начала 90-х гг. XX века, крушением прежней политической системы и формированием новых механизмов выдвижения политических лидеров и борьбой за властные позиции в обществе. На этом этапе основное внимание уделяется рассмотрению персонального и корпоративного имиджа.

Несомненную ценность для молдавских исследователей представляют работы ученых стран СНГ, так как многие подходы к исследованию проблем формирования политического имиджа, в силу сложившихся исторических обстоятельств, являются схожими. В российской научной литературе проблеме имиджа уделяется большое внимание в связи с анализом различных концепций политического имиджа. Фундаментальные исследования в данной области предприняты Д. Ольшанским, В. Шепелем, А. Деркачом, А. Максимовым, М. Кошелюк, А. Панасюком, Л.Лаптевым, Е. Петровой и др.

В конце 1990-х – начале 2000-х гг. в процессе накопления практического опыта и эмпирических данных, анализа зарубежных концепций политического имиджа происходит переход на уровень фундаментальных исследований и расширение их проблематики, обращение к вопросам имиджа государства.

Теоретические и практические проблемы формирования имиджа страны рассматриваются в работах Т. Гринберг, И. Лябухова, К. Гаджиева, И. Василенко, Е. Василенко, Д. Гавры, А. Савицкой, Д. Замятина, Ф. Семяшкина, А. Сузи, К. Зубкова и др.

Сегодня в политической науке все чаще обсуждается вопрос о маркетинге территорий и роли брендинга в формировании внешнеполитического имиджа государства. В рамках данного направления заслуживают внимания работы Ф. Котлера, *С.* Анхольта, У. Олинса,К. Динни, И. Фэна, Н. Каневой, А. Чумикова, М. Бочарова, О. Тюкаркиной, А. Панкрухина, А. Гравера, В. Ляпорова и др.

За период с 1993 по 2010 год в мире вышло чуть больше 10 крупных книг по маркетингу и брендингу территорий – преимущественно американского или британского происхождения. С издания в 1993 году книги Филиппа Котлера, Дональда Хайдера и Ирвина Рейна «Маркетинг территорий: привлечение инвестиций, промышленности и туризма в города, штаты и страны» начался процесс изучения маркетинга в качестве механизма всестороннего продвижения территорий [13].

Особый интерес представляет и последующая работа Ф. Котлера «The Marketing of Nations. A Strategic Approach to Building National Wealth» (Нью-Йорк, 1997), в которой автор выделяет основные критерии благополучия нации и предлагает сделать SWOT-анализ для определения сильных и слабых сторон государства в процессе построения стратегии национального брендинга.

Существенный прорыв в исследовании механизмов продвижения территорий связан с работами английского аналитика Саймона Анхольта: “Brand New Justice: The Upside of Global Branding” (Оксфорд, 2003) and “Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Citiesand Regions” (Лондон, 2007) - разработчика комплексного, диверсифицированного подхода к национальному брендингу. Национальный брендинг – сравнительно новый концепт в политической науке, но уже стремительно обретающий свою популярность среди стран, озабоченных сохранением своей идентичности и стремящихся нарастить конкурентные преимущества. «Отцами» этого понятия практически одновременно стали два исследователя, которые с разных точек зрения начали формировать свои взгляды относительно национального брендинга, - *Wally Olins и Simon Anholt.* (более детально предложенная ими концепция будет рассмотрена в третьем вопросе данного раздела).

Огромную важность представляет труд Уолли Олинса – основателя компании Wolff Olins и соучредителя агентства Saffron Brand Consultants - «TradingIdentities: Why Countries and companies are taking on each others’ roles» (Лондон, 1999). Исследователь предлагает использовать модель формирования маркетингового бренда в процессе формирования бренда государства, он также вводит в научный оборот понятия «corporate identity» и «nation identity» и разрабатывает семиступенчатый процесс построения стратегии национального брендинга.

В декабре 2007 года вышла книга Кейта Динни, исследователя из токийского TempleUniversityJapan «Nationbranding: Concepts, Issues, Practice». Монография построена по принципу case-study – детальное изучение лучших мировых практик в области маркетинга территорий.

В области исследования проблем национального брендинга заслуживает внимания статья И. Фэна «Brandingthe Nation: Towarda Better Understanding», опубликованная в журнале *Place Branding and Public Diplomacy,* 2010. Исследователь отмечает, что государственный бренд - это некая совокупность всех существующих представлений и образов о стране, которая формируется в сознании заинтересованных аудиторий и которая состоит из следующих элементов: население, место, культура/язык/традиции, история, крупные торговые бренды, товары и услуги.

Привлекают внимание исследователей и вопросы имиджа государства на международной арене. Этой теме посвящен ряд публикаций Э. Галумова - профессора кафедры дипломатии Дипломатической академии МИД России,

директора Института актуальных международных проблем. Большой научный интерес для понимания процесса конструирования имиджа государства за рубежом представляет его монография «Международный имидж России: стратегия формирования» (Москва, 2003). В данной работе автор проанализировал исторические, социально-политические и социокультурные факторы, обусловившие современное восприятие Российской Федерации в мире, рассмотрены основные трудности и препятствия в деле его улучшения, предложены - на базе теоретических основ создания положительного образа страны - возможные стратегии практической деятельности в этом направлении.

Последние несколько лет в западной и российской научной литературе появился ряд публикаций, посвященных использованию инструментов "мягкой силы" в процессе формирования международного имиджа государства. Особо следует выделить публикации MelissenJ. «The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relation»; SzondiG. «Public Diplomacy and Nationl Branding»; Василенко Е. Стратегия «мягкой силы» в процессе формирования имиджа России и «Мягкая сила» имиджевой политики Италии; Русакова О. «Softpower» как стратегический ресурс и инструмент формирования государственного бренда: опыт стран Азии и др.

Значительная группа исследований связана с изучением закономерностей формирования имиджа России на международной арене. Фундаментальные разработки в этой области осуществлены Л. Соколовой-Сербской, П. Жуковой, М. Коломенским, Т. Колесниковой, М. Чапайкиной. Вопросы роли средств массовой информации в процессе формирования имиджа страны раскрыты в трудах М. Грачева, Н. Осиповой, А. Вилкова, А. Казакова и др.

Особое место в процессе изучения политического имиджа, в частности имиджа государства, в Российской Федерации занимает Академия имиджелогии РФ, которая с момента открытия в 2003 г. ведет активную работу по развитию политической имиджелогии как одного из важнейших направлений своей деятельности (Президент АИМ – д. психол. наук, проф. Е. Петрова; председатель секции политической имиджелогии АИМ – д. психол. наук, проф. Л. Лаптев).

Проблема формирования позитивного имиджа России за рубежом обсуждалась на различных форумах и научных конференциях. Важным этапом в процессе изучения имиджа страны в Российской Федерации стала организация Всероссийского симпозиума по проблеме построения интегральной модели имиджа государства в мировом информационном пространстве 23-24 марта 2009 года в рамках Санкт-Петербургского государственного университета. В результате работы симпозиума был опубликован сборник научных трудов «Имидж государства/ региона в современном информационном пространстве», в котором представлены научные изыскания и практические наработки российских и зарубежных специалистов в области регионального имиджмейкинга.

Особого внимания заслуживают материалы ежегодной научной конференции по проблемам имиджа государства кафедры российской политики факультета политологии МГУ имени М.В. Ломоносова, проводимой с 2011 года. В данных сборниках: Имидж России: город, регион, страна (Москва, ноябрь 2011); Имидж России: поиск инновационных технологий (Москва, март 2013); Имидж России: стратегия, тактика, технологии (Москва, ноябрь 2013); Имидж России «после Крыма»: парадоксы информационной войны (Москва, ноябрь 2014) - всесторонне рассматриваются стратегия и технологии регионального брендинга, особенности формирования современного имиджа российских городов и регионов, взаимосвязь территориальной и национальной имиджевой политики России.

Среди российских исследований последних лет следует отметить коллективную монографию под редакцией профессора И. Василенко *Имиджевая стратегия России в контексте мирового опыта (*Москва, 2013). В монографии рассматриваются возможности формирования имиджевой стратегии России с учетом национального и мирового опыта. Представлены современные технологии национального брендинга, оценивается позитивный опыт ребрендинга ведущих государств современного мира (Германии, США, Великобритании, Франции, Швейцарии, Италии, Индии, Бразилии и др.).

Быстрое распространение и эффективное использование имиджа государства в качестве инструмента политической борьбы не только в западных странах, в России, но и в современной Молдове способствовали актуализации данной проблематики в диссертационных исследованиях. Среди работ последних лет следует выделить кандидатскую диссертацию И. Лябухова «Государственная политика по формированию имиджа Российской Федерации на международной арене (Пермь, 2011). Это одна из немногих работ, в которой комплексно рассматриваются основные направления, субъекты государственной политики по формированию имиджа Российской Федерации на международной арене и технологии ее реализации на примере деятельности Министерства иностранных дел РФ.

Большой интерес представляет диссертационная работа Ю. Быбы «Имидж современного Российского государства: состояние и перспективы формирования» (Москва, 2008). Ученый анализирует современное состояние имиджа Российского государства и раскрывает основные проблемы и перспективы его развития.

В Республике Молдова данная проблематика изучена недостаточно, исследования носят разрозненный характер и в основном касаются результатов выборов и предвыборных технологий, однако можно отметить ряд таких исследователей, как В. Мошняга, Г. Руснак, А. Рошка, А. Перу, В. Сака, В. Морару, Т. Турко, К. Соломон, В. Стан, К. Марин, М. Шляхтитский, В. Пасечник, в трудах которых политический имидж рассматривается как один из

основных элементов электоральных и политических процессов. К сожалению, в Молдове проблематика имиджа государства представлена только несколькими научными статьями.

Значительный вклад в исследование проблемы имиджа государства и имиджа Республики Молдова внесли молдавские исследователи Т. Турко и Р. Светличная. «Имидж Республики Молдова в средствах массовой информации» - одна из немногих работ, в которой комплексно анализируются технологии формирования и продвижения имиджа Республики Молдова.

Важное значение для исследования проблемы продвижения имиджа Республики Молдова играют работы В. Ходорожи, в которых всесторонне исследован механизм создания и продвижения имиджа нашего государства средствами массовой информации.

Следует отметить также, что в Республике Молдова отсутствуют комплексные исследования политического имиджа. К сожалению, не существует политических институтов и школ, специализирующихся по данной проблематике. В России, например, создана Академия имиджелогии, организуются соответствующие конференции по основным проблемам политического имиджа и имиджа государства в частности, издаются монографии и учебные пособия.

В Молдове первая диссертация в области политического имиджа была представлена в 2005 году А. Перу «Продвижение имиджа политического лидера: методы и техники (на примере Республики Молдова)». В этой работе автор комплексно исследовала феномен политического лидерства и техники продвижения имиджа молдавских политических лидеров.

Необходимо также отметить единственное защищенное диссертационное исследование в области имиджа страны работу А. Гонцы «Медиа-фактор в создании странного имиджа Республики Молдова» (2009). Работа посвящена анализу роли СМИ в процессе формирования имиджа Республики Молдова на европейском уровне.

Анализ специальной литературы свидетельствует о том, что, несмотря на достаточно большое количество публикаций, касающихся различных аспектов политического имиджа, проблема имиджа государства требует дальнейшего изучения и осмысления. В специальной литературе практически отсутствуют научные публикации о проблеме имиджа государства в системе внешнеполитических задач государства, роли и деятельности Министерства иностранных дел в процессе продвижения позитивного имиджа государства.

2. Теоретико-концептуальные основы исследования имиджа государства

В современном мире формирование и использование привлекательного имиджа государства и его лидера, подкрепленного реальными достижениями государства в ключевых сферах социально-политической жизни, является одним из главных условий успеха страны на международной арене, гарантом признания ее влияния в мире.

Необходимо отметить, что литературы посвященной вопросам политического имиджа, достаточно много, и она довольно разнообразна, однако проблематика, связанная с формированием имиджа государства недостаточно освещена. Прежде чем приступить к исследованию имиджа государства, необходимо четко определить содержание понятий «имидж» и «политический имидж» в современной политической науке.

Так, российский исследователь Д. Ольшанский определяет имидж как «воображаемый образ человека, группы, организации, события, процесса или явления, создаваемый в сознании аудитории профессиональными имиджмейкерами».

Украинский исследователь профессор института международных отношений Национального университета имени Тараса Шевченко Г. Почепцов отмечает, что четкой дефиниции политического имиджа не существует: «имидж – это гибкие понятия, а любые определения – жесткие структуры. Соединение жестких и мягких структур невозможно, а мягкое определение бессмысленно».

В рамках современной политической имиджелогии политический имидж определяется как целенаправленно формируемый и пропагандированный образ кандидата, партии, общественного или политического движения [10, с. 21].

На основе проведенного анализа различных определений политического имиджа его можно рассматривать как сложившийся в массовом сознании на основе целенаправленных действий людей образ, создаваемый для реализации политических целей, выставляющий в позитивном свете личные качества политического лидера с целью вызвать к нему повышенный интерес и благоприятное отношение электората.

В научной литературе не существует однозначного мнения относительно и понятия имиджа государства. Рассмотрим наиболее часто цитируемые определения имиджа государства.

Так, например, американский исследователь К. Боулдинг отмечал важную роль, которую имидж страны традиционно играл в системе международных отношений, и рассматривал имидж как определенный поведенческий стереотип, основанный не на действительных фактах, а на престиже, мнениях, иллюзиях, которые люди создают о самих себе, на мифологическом представлении о прошлом, на воображаемом представлении о будущем, который способен влиять

как на поступки отдельных личностей или групп, так и на поведение целых наций [1].

Российский исследователь В. Задорожный считает, что политический имидж государства представляет собой воображаемый образ данного государства у граждан страны и зарубежья и это не просто психический образ сознания как отображение действительности. Это специально моделируемое целенаправленное отражение, т.е. отражение уже созданного профессионалами образа на основе некоторой реальности [16].

Политический имидж государства, по мнению Д. Ольшанского, - это "воображаемый образ данного государства у граждан страны и зарубежья".

Рассматривая имидж страны как разновидность политического имиджа, российский исследователь Э. Галумов выделяет два структурных элемента имиджа страны, а именно: «первичный имидж страны» - целостное представление о ней, возникающее у отечественной и зарубежной общественности в результате первичного знакомства, и «вторичный имидж страны» как результат политической деятельности государства и внутри страны и в международном сообществе. Также исследователь уточняет, что государство имеет несколько объективных имиджей: экономический, социальный, гуманитарный, политический, культурный, экологический и т.д. [8, с.109].

По мнению российского ученого К. Гаджиева, «имидж государства строится на причудливом сочетании реальных характеристик, спонтанно возникающих и/или целенаправленно создаваемых мифов, символов, стереотипов о различных сторонах внутренней и внешнеполитической жизни и деятельности государства с целью формирования у мировой общественности положительного или, напротив, негативного представления о нем. Автор также отмечает, что главное предназначение имиджа государства заключается в обеспечении легитимности внешней политики государства в глазах как своих граждан, так и мирового сообщества.

Имидж государства складывается из очень различных, разноплановых составляющих. Объектом имиджа может быть как политический или общественный деятель, так и различные составляющие государства или отдельные сферы жизнедеятельности страны: власть, экономика, армия, внешняя и внутренняя политика, ресурсы, права человека и многое другое. Немаловажную роль для общественного мнения играет ожидание эффективных действий от государственной власти по тем или иным вопросам [11, с. 53].

Итак, политический имидж государства можно определить как целенаправленно сформированный, эмоционально окрашенный образ государства, его властных институтов, политической, экономической и социальной системы в общественном сознании как внутри государства, так и за рубежом.

Спорным является вопрос о совпадении понятий «имидж» и «образ» в трактовке имиджа государства. В англоязычной литературе они обозначаются одним термином «image» и не разделяются. Некоторые исследователи, в том числе российские и молдавские, также отождествляют эти понятия. Вместе с этим «имидж» и «образ» не являются синонимами.

Под образом понимают психическое отражение, возникающее в системе связей и отношений субъекта с окружающим его миром. А имидж — продукт внешней имиджевой деятельности других субъектов, навязанный данному субъекту.

Э. Галумов отмечает, что имидж страны – это комплекс объективных взаимосвязанных между собой характеристик государственной системы (экономических, географических, национальных, демографических и т.д.), сформировавшихся в процессе эволюционного развития государственности как сложной многофакторной подсистемы мирового устройства, а образ государства – это база, определяющая, какую репутацию приобретает страна в сознании мировой общественности в результате тех или иных акций ее субъектов, взаимодействующих с внешним миром.

Российский исследователь Т. Гринберг рассматривает имидж как «рабочий» конструкт в формировании необходимого образа, а под образом подразумевает фрагменты реальности «отраженные» с разной степенью адекватности в сознании участников коммуникации [9]. На наш взгляд, главное в имидже - это целостность формируемого образа.

Дискуссионным в научной литературе является и вопрос о соотношении понятий «имидж государства» и «имидж страны». Такие исследователи как, Л. Соколова-Сербская, Э. Галумов и Ю. Быба не проводят четких разграничений между данными понятиями. А российский ученый И. Лябухов на основе глубокого теоретического анализа приходит к выводу о том, что понятия «имидж страны» и «имидж государства» не являются синонимами, имеют разное смысловое наполнение, свою специфику и предполагают разные пути и модели формирования. По мнению исследователя, имидж государства - более узкое понятие и включает в себя органы политической власти. Он может быть рассмотрен как с точки зрения формального разделения властей (имидж законодательной власти, имидж исполнительной власти, имидж судебной власти), так и более дифференцированно (имидж главы государства, органов власти, силовых структур, правящей политической элиты и государственной бюрократии). Имидж страны представляет собой комплекс географических, этнолингвистических, культурно-исторических, религиозных и хозяйственных факторов. Несмотря на то, что понятия «страна» и «государство» имеют свой специфический смысловой оттенок и предпочтительный контекст употребления, обыденное сознание не проводит между ними четкой границы [15, с. 251-252].

В структуре политического имиджа государства представляется возможным выделить две составляющие:

1. внутриполитическая составляющая имиджа, т.е. представления о своем государстве, сложившиеся у граждан данного государства;

2. внешнеполитическая составляющая имиджа (международный имидж), т.е. комплексное эмоционально окрашенное представление о государстве, сложившееся у зарубежных аудиторий, у мировой общественности, формирующееся на основе объективных характеристик этого государства спонтанно и целенаправленно.

По мнению российского исследователя В. Королько, имидж государства должен обладать следующими характеристиками:

- имидж государства должен планироваться, чтобы производить определенное впечатление с помощью символов и знаков.

- имидж государства должен быть правдоподобным, достоверным. Имидж должен идентифицироваться с конкретной страной.

- имидж государства должен быть ярким и конкретным. Он лучше срабатывает, если апеллирует к чувствам, быстро воспринимается, сосредоточивается на определенных чертах и ярко высвечивает один из несколько наиболее характерных для конкретной страны признаков.

- имидж государства должен быть упрощенным. Наиболее эффективен имидж простой и быстро запоминающийся.

- имидж государства должен быть до некоторой степени неопределенным и находиться где-то между чувствами и рассудком, между ожиданиями и реальностью. Он должен устоять перед непредвиденным развитием событий, изменениями в политических пристрастиях, соответствовать желаниям и ожиданиям разных людей [14, с. 312].

К формированию и улучшению внешнеполитического имиджа государства имеют непосредственное отношение следующие субъекты: средства массовой информации (отечественные и зарубежные); дипломатическая служба; международные неправительственные организации; общественные лидеры, в том числе представители культуры, спорта и т.д.; Интернет; внешнеполитическая реклама.

3. Методология исследования имиджа государства

Понятие имиджа государства многопланово, в основе его формирования – использование новейших достижений в смежных областях науки, таких как политология, философия, психология и др.

Методология исследования имиджа государства основана на использовании принципов объективности, научности, комплексности и системности, единства теории, эксперимента и практики.

На сегодняшний день теоретические и прикладные исследования политического имиджа охватывают широкий круг проблем и ведутся в самых разнообразных сферах социальной и политической жизни общества.В современных западных, российских и отечественных исследованиях политического имиджа можно выделить три основных направления: первое направлено на исследование индивидуального имиджа политического лидера (Э. Бернайз, Б. Брюс, Г. Почепцов, Е. Егорова-Гатман, В. Шепель и др.), второе сосредоточено на имидже политических партий, движений, организаций и государства в целом (Р. Бентон, А. Гармонова, М. Шашлов, Д. Сучу, В. Мошняга и др.), третье же направление раскрывает взаимосвязь между ними (Э. Галумов, Т. Гринберг, И. Киселев и др.).

Анализ научной литературы позволяет выделить несколько основных методологических подходов к изучению имиджа государства: собственно имиджевый (Э. Галумов, Д. Гавра и А. Савицкая, И. Киселева, Т. Гринберг и др.), брендинговый (С. Анхольт, У. Олинс, А. Чумиков, Д. Бочаров, В. Музыкант, А. Панкрухин, С. Игнатьев, О. Тюкаркина и др.), маркетинговый (Ф. Котлер, И. Арженовский, А. Блинов, А. Панкрухин и др.), геополитический (Д. Замятин, А. Новиков и др.) [7].

В рамках имиджевого подхода отметим модель, представленную в работе Э. Галумова «Международный имидж России». Общая модель внешнего имиджа государства, предложенная исследователем, включает в себя различные «образы государства», и последовательность формирования имиджа страны должна проходить строго от стадии политико-географического образа (ведущие географические знаки, символы, черты страны в политическом отношении) к национально-ценностному (концентрация ведущих знаков и символов, выражающих государственные интересы, цели и устремления в национально-идейном отношении).

На политико-географический образ страны, представляющий собой совокупность географических знаков, символов, черт страны в политическом отношении, накладывается природно-ресурсный образ – концентрация ведущих признаков и символов национальных ресурсных богатств в природном, ландшафтном или климатическом отношении. Следующим элементом в иерархии является цивилизационно-культурный образ, представляющий собой концентрацию национальных культурных знаков, символов и черт народа, страны в историческом и цивилизационном измерении. Затем следуют социоментальный образ народа, определенный Э. Галумовым как концентрация ведущих социальных признаков, символов, черт народа в ментальном отношении, и производственно-экономический образ, обозначенный исследователем как концентрация ведущих экономических символов, знаков, возможностей страны в научном, промышленном, и ином производственном

отношении; как символ благополучия, могущества и влиятельности государства. Завершает иерархию образов национально-ценностный образ [8].

Интересную структурную модель имиджа государства предложили Д. Гавра и А. Савицкая [7]. Эта модель представлена в виде кристаллической решетки, в узлах которой располагаются атомы – ключевые имидж-концепты. Исследователи предложили схемы как для внутреннего, так и для внешнего имиджа страны. Грани кристаллической решетки-куба фактически задают какую-либо сферу жизнедеятельности государства: общественно-политическую, производственно-ресурсную, национально-ментальную, социокультурную, культурно-историческую и национально-ценностную.

Основополагающими концептами в схеме внешнего имиджа государства являются: глава государства; политический дискурс; политическая история; крупные бренды; география и ресурсы; менталитет (совокупность черт национального характера); международный авторитет; базовые, общественно разделяемые ценности и идеи.

В схеме внутреннего имиджа страны акценты несколько смещаются, меняется состав и расположение концептов. Появляются такие концепты, как государственные проекты (все реформы и проекты, осуществляемые государством в экономической и социальной сферах); властные структуры [7].

Такая синтетическая модель на основе именно имиджевого подхода позволяет задать целостную смысловую сферу имиджа государства как для международного имиджа страны, так и для массового сознания граждан в данной модели.

Имидж государства как коммуникативная единица включает индивидуальные (персональные), социальные и символические блоки, которые, по мнению Т. Гринберг, можно дифференцировать по принципу объективности характеристик и субъективности [9].

Объективные параметры - условно-статичные:

- природный ресурсный потенциал;
- национальное и культурное наследие общества;
- геополитические параметры (географическое положение, площадь занимаемой территории, протяженность границ государства, выход к морям и т. д.);
- исторические события, повлиявшие на развитие государственности;
- базовая форма государственного устройства и структура управления.

Субъективные аспекты - условно-динамичные:

- социально-психологические настроения в обществе;
- характер и принципы деятельности общественно-политических объединений государства;

- морально-нравственные аспекты развития общества;
- устойчивость государственной экономики (оцениваемая комплексом показателей динамики ВВП, уровня доходов на душу населения, объема привлекаемых инвестиций, финансовой обеспеченности бюджетов, гарантий прав и свобод хозяйствующих на рынке субъектов реального сектора экономики и др.);
- правовое пространство государства и соответствие правовых норм международным требованиям;
- функции, полномочия и механизмы государственного регулирования различных областей и сфер деятельности в государстве (эффективность властной конструкции) [9].

Следующим подходом в анализе имиджа государства является брендинговый подход. Его сущность заключается в создании «страны (региона) - бренда», «страны – торговой марки». Бренд – понятие экономико-психологическое и одновременно – сферы теории и практики управления. Бренд (англ. Brand) в западных школах маркетинга характеризуется как торговая марка, которую потребители выделяют из других за счет уникального, в основном образного, идентификатора, а также дополнительной рациональной либо эмоциональной для себя ценности. Бренды символизируют воплощенные в жизнь самые различные ожидания от конкретных товаров [18].

Сегодня в политической науке все чаще обсуждается вопрос о национальном и территориальном брендинге и о роли брендинга при формировании имиджа государства. Понятие «национальный брендинг» сравнительно новое, хотя государства на протяжении всей истории своего существования постоянно поддерживали определенный имидж. Российский исследователь О. Тюкаркина определяет национальный брендинг как «комплекс мер в сфере экспорта, туризма, культуры, внутренней и внешней политики и инвестиций по разработке и имплементации стратегии построения бренда государства, направленный на улучшение имиджа страны, воспринимаемого как местным населением, так и иностранцами и активируемого с помощью различных инструментов (коммуникации, маркетинговые инструменты, публичная дипломатия и т.д.)» [21, с. 111].

У истоков исследования национального брендинга стояли два британских исследователя: С. Анхольт, У. Олинс.В конце 1990-х годов С. Анхольт впервые в качестве термина употребил словосочетание «брендинг мест». Он впервые говорит не о маркетинге территорий (place marketing), а о брендинге территорий (place branding) и брендинге государств (nation branding). В современной науке под брендингом территорий понимают стратегию повышения конкурентоспособности городов, областей, регионов, географических зон и

государств с целью завоевания внешних рынков, привлечения инвесторов, туристов, новых жителей и квалифицированных мигрантов.

Согласно С. Анхольту, в глобальном мире каждый город, регион, страна должны конкурировать за туристов, инвестиции, доверие, репутацию и уважение со стороны мировых СМИ. Имидж страны – это его конкурентное преимущество. Брендинг страны – это стратегический подход к развитию этого преимущества и видения того, куда страна может двигаться. Без такого видения страна не сможет успешно конкурировать.

В своих исследованиях С. Анхольт столкнулся с противоречием: так, страны, вовсе не занимавшиеся маркетингом своего национального бренда, продемонстрировали заметное улучшение государственного имиджа, в то время как другие тратили чрезвычайно большие деньги на рекламные и PR-кампании, продвигающие страновый бренд, но без особенных результатов. В результате в 2007 году С. Анхольт создал концепцию конкурентной идентичности («competitive identity»), расширяющее понятие «place branding», представив ее в виде шестиугольника, который включает шесть элементов современного бренда территории: *туризм, экспортные бренды, политику, бизнес и инвестиции, культуру, людей* [17].

По мнению С. Анхольта, в основе территориального брендинга должен лежать «синтез бренд-менеджмента с публичной дипломатией, сопровождаемый активным развитием торговли, инвестиций, туризма и экспорта». А успех *брендинга* заключается в правильной стратегии самоидентификации, когда в центре шестиугольника есть ответы на следующие вопросы: «Кто мы такие?» и « В чем наша сила и наш талант?». Свои тезисы С. Анхольт подкрепляет рядом глобальных исследований, известных как Anholt-GfK Roper Nation Brands Index («Индекс национальных брендов») и Anholt-GfK Roper City Brands Index («Индекс брендов городов»). В сущности Brand Index является единственным аналитическим рейтингом, оценивающим имиджи и стоимость брендов стран мира.

Выстроить бренд страны достаточно сложно. Необходимо проанализировать все позитивные составляющие имиджа страны и на их основе сформулировать символы и их смыслы, а также необходимо определить те символы, которые реально работают.

Английский исследовательтакже отмечает, что задачей брендинга любого государства является строительство и поддержание позитивных ассоциаций о себе, своих гражданах и продуктах, особенно это касается стран, которые почти не вызывают или вызывают очень мало ассоциаций. Конечной и главной целью странового брендинга является способствование росту благосостояния граждан страны [5, с.120].

Уолли Оллинс утверждает, что в основе национального бренда должны стоять некая ключевая идея и удачный слоган, например: «Откройте заново

Ливан» (Rediscover Lebanon), «Малайзия – настоящая Азия» (Malaysia is truly Asia), «Необыкновенная Индия» (Incredible India), "Мир встречается в Бразилии. Приходите праздновать жизнь" (The world meets in Brazil. Come celebrate life.), «Швейцарность» (Swissness), “Классная Япония” (Cool Japa”) “Классная Британия” (Cool Britannia), «Magic Italy» (Волшебная Италия)) - которые будут "дифференцировать страну и проецировать национальные характеристики эффективным и привлекательным способом". Согласно Оллинсу, ключевая идея, стоящая за брендом, должна отвечать 4 задачам:

1. она должна работать на эмоциональном и рациональном уровнях, чтобы взывать как к сердцу, так и к разуму людей;
2. она должна быть релевантна для всех аудиторий бренда;
3. она должна быть отличительной;
4. она должна быть правдивой.

В рамках маркетингового подхода А. Панкрухин формулирует цель маркетинга территорий: «маркетинг может помочь, чтобы нашу родину уважали, чтобы сюда ехали иностранные туристы, чтобы с ней стремились “иметь дело” зарубежные бизнесмены и инвесторы, чтобы учиться, работать, жить в ней было престижно» [19]. Объектом внимания маркетинга территорий выступает территория в целом. Маркетинг территории/государства способствует повышению престижа территории в целом, притягательности, привлекательности сосредоточенных на территории страны природных, материально-технических, финансовых, трудовых, организационных, социальных и других ресурсов, а также возможностей реализации и воспроизводства таких ресурсов.

В рамках геополитического подхода в трактовке К. Новикова в образ государства входят элементы, связанные с географическими и геополитическими параметрами; географический образ государства включает: географическое положение; климат; флору и фауну; воздух, воду, полезные ископаемые и другие природные ресурсы; географию населения (численность, структура и пр.); экономику; политический дискурс; социальную сферу [16].

Теоретико-методологическую основу исследования также составляют общенаучные методы познания социально-политических явлений и прежде всего: **исторический анализ,** посредством которого рассмотрена эволюция представлений об идеальном государстве; **системный подход**, позволивший выделить в политическом имидже государства определенный набор элементов, совокупность связей и отношений; **сравнительный метод,** направленный на сопоставлениеи анализ различных определений внешнеполитического имиджа государства; **психологический метод,** связанный с изучением особенностей имиджа политических лидеров в процессе формирования международного имиджа государства; **структурно-функциональный подход**, ориентированный на анализ технологий информационного влияния на зарубежные аудитории.

Исследование имиджа государства базируется на применении основных универсальных абстрактно-логических и эмпирических методов познания (анализ, синтез, индукция, дедукция, классификация, типологизация, массовый опрос, метод экспертных оценок, контент-анализ).

Остановимся более подробно на описании применения социологических методов при анализе имиджа государства.

Использование массового опроса для анализа имиджа государства является наиболее сложным, так как объектом исследования выступают или широкие группы (население государства в целом), либо целевые группы общественности (члены государственных и негосударственных учреждений, бизнесмены, представители транснациональных корпораций, иностранные журналисты, дипломаты), которых опросить достаточно сложно из-за высокой степени их занятости [6, с. 8].

Выбор метода экспертного опроса для анализа проблемы является наиболее рациональным, в то же время относительно незатратным, однако существуют некоторые недостатки этого метода, связанные с субъективным характером результатов исследования [6, с. 9].

Наиболее распространенным методом исследования проблемы функционирования имиджа государства за рубежом является контент-анализ. Данный метод объединяет в себе две составляющие: количественную (частота упоминания страны, определение ее места в потоке информационных сообщений) и качественную (насыщенность информации, тематика, тональность сообщений о государстве) [6, с. 10].

Вопросы для самоконтроля:

1. Назовите научные труды по проблемам имиджа государства.
2. Приведите определение понятий «политический имидж» и «политический имидж государства».
3. Рассмотрите основные методологические подходы к анализу имиджа государства.
4. Оцените научный вклад С. Анхольта и У. Оллинса в разработку проблемы национального брендинга.
5. Аргументируйте роль брендинга при формировании имиджа государства.

Темы для индивидуальной и групповой работы:

1. Технологии формирования позитивного образа государства во внешнеполитическом пространстве.
2. Влияние политического имиджа государства на экономический рост.
3. Роль национального брендинга при формировании внешнеполитического имиджа государства.

4. Основные направления формирования имиджа Республики Молдова на современном этапе.

Библиография:

1. Boulding K. National Images and International Systems. In: Journal of Conflict Resolution, 1959, № 3, p. 120-131.
2. Mercer J. Reputation and international politics. New York: Cornell University. 1996. 132 p.
3. Morgenthau Hans J. Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace. New York: McGraw-Hill, 1993. 419 p.
4. Wang H. National image building: a case study of China. International Studies Association meeting Paper. HongKong, 2001. http://isanet.ccit.arizona.edu/archive/wang.html (дата обращения: 20.03.2012).
5. Анхольт С. Брендинг: дорога к мировому рынку. Москва: Кудиц-образ, 2004. 272 с.
6. Балюк С. О возможности социологического подхода к изучению феномена образа страны. In: Имидж государства/ региона в современном информационном пространстве. Материалы симпозиума. Санкт-Петербург: Роза мира, 2010, с. 8-11.
7. Гавра Д., Савицкая А. Структурная модель имиджа государства / региона для внешних и внутренних аудиторий. In: Коммуникативные практики в современном обществе. Санкт-Петербург, 2008. http://www.statebrand.ru/upload/files /doc_1222464451.doc (дата обращения: 20.09.2010).
8. Галумов Э. Международный имидж России: стратегия формирования. Москва, 2003, 446 с.
9. Гринберг Т. Образ страны или имидж государства: поиск конструктивной модели. Москва, 2009. http://www.pravo33.wordpress.com (дата обращения: 20.09.2010).
10. Деркач А., Перелыгина Е. Политическая имиджелогия. Москва: Аспект-Пресс, 2006. 400 с.
11. Жукова П. Имидж России и ее безопасность: диалектика взаимосвязи. In: Власть, 2010, № 2, с. 53-55.
12. Задорожный В. Влияние политического имиджа государства на экономический рост. Москва, 2008. http://www.elitarium.ru/2007 /06/07/vlijanie_imidzha_gosudarstva_na_ jekonomicheskijj_rost.html (дата обращения: 20.09.2010).
13. Книги по маркетингу территорий. Москва, 2010. http://www.sostav.ru/blogs/27523/4453/(дата обращения: 08.02.2013)
14. Королько В. Основы паблик рилейшнз. Москва: Рефл. 2000. 528 с.
15. Лябухов И. О соотношении понятий "имидж государства" и "имидж страны" (к постановке проблемы). In: Журнал теоретических и прикладных исследований Алтайского государственного университета. Барнаул. 2011.http://izvestia.asu.ru /2011/4-1/pols/03.ru.html(дата обращения: 25.09.2012).
16. Новиков А. Географический имидж государства. Москва, 2009. http://pravo33.wordpress.com/2010/02/14 (дата обращения: 25.09.2010).
17. Олефиренко О., Карпищенко М. Проблемы теории и практики брендинга территорий на примере концепции формирования бренда Сумской области. В: Маркетинг і менеджмент інновацій, 2011, № 4. http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/ Mimi /2011_ 4_2/1_3.pdf (дата обращения: 08.02.2013)

18. Панкрухин А., Игнатьев С. Имидж страны: смена парадигмы. In: Корпоративная имиджелогия, 2008, № 2. Москва, 2008.http://www.ci-journal.ru/article/112/200802 image_country (дата обращения: 20.09.2010).
19. Панкрухин А. Зачем, кому и какой нужен маркетинг территорий. Москва, 2009. http://www.marketologi.ru/lib/terr/terr1.html (дата обращения: 20.09.2010).
20. Соколова-Сербская Л. Формирование политического имиджа Российской Федерации на международной арене (1992-1999 гг.) Автореферат диссер. доктора исторических наук. Москва, 2008. http://www.ceninauku.ru/page_19375.htm (дата обращения: 25.09.2010).
21. Тюкаркина О. Роль национального брендинга в формировании внешнеполитического имиджа современной России. In: Власть, 2011, № 12, с. 111-114.

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ТЕРРОРИЗМ

ЕЖОВАКристина,
доктор политологии, доцент

In this article the author examines a theoretical, methodological and historiographical background of the terrorism phenomenon. It is made an attempt to systematize the scientific literature on terrorism; theoretical and methodological approaches of the phenomenon are also defined. The author notes that, the phenomenon of terrorism is a multidimensional. Terrorism is known to mankind since ancient times. For centuries it was used as illegal, but a sharp and effective weapon in political struggle. But at the end of XX and at the beginning of XXI century terrorism acquires the characteristics of an international phenomenon. Its goals and objectives, as well as its human constituent component cross the national boundaries and cultures and become an international phenomenon.

Ключевые слова: международный терроризм, идеология терроризма, экстремизм, радикализм, фундаментализм, международная безопасность, глобализация, глобализм, новый мировой порядок, антитеррористическая политика.

Введение. Методическая концептуализация курса

Опциональный курс *«Международный терроризм»,* является курсом по выбору и предназначен для студентов первого цикла, второго курса обучения по специальности"международные отношения".

Цель настоящего курса - формирование у студентов научного представления о международном терроризмев процессе изучения его природы, форм и проявлений в современном мире, а также подходов к борьбе и профилактике данного феномена как на национальном, региональном, так и на международном уровне. В рамках данного курса будет проведен теоретико-методологический и историографический анализ терроризма, систематизированы его виды, изучена сущность, идеология, психология терроризма, рассмотрен религиозный фактор в контексте современного терроризма и экстремизма, исламский терроризм и экстремизм, проанализировано влияние процессов глобализации на эскалацию международного терроризма, изучены основные причины роста международной террористической угрозы в современном мире, рассмотрены международные террористические организации, угрозы, исходящие от террористической организации Исламское государство «DAESH», выявлены методы борьбы и профилактики терроризма на современном этапе. В рамках курса также рассматриваются корни терроризма в контексте социальных, политических, этнических, религиозных и других конфликтов. По результатам курса студентами будет правильно использован понятийный аппарат - термины

«террор», «терроризм», «радикализм», «экстремизм», «фанатизм», «фундаментализм», рассмотрен современный этап в развитии террористической активности, связанный с распадом биполярного мира, процессами глобализации. Весьма актуальным в современных условиях представляется ознакомление студентов с деятельностью международных организаций по борьбе с терроризмом (ООН, ЕС, СЕ, НАТО, ОБСЕ, СНГ и др.). Особое внимание автором уделено мерам профилактики и международному сотрудничеству Республики Молдова в области борьбы с терроризмом.

Курс *«Международный терроризм»* позволяет студентам овладеть самыми современными знаниями и навыками анализа терроризма, форм его проявления и подходов к борьбе с ним, необходимыми для работы в государственных органах и общественных организациях задействованных в обеспечении национальной безопасности и сфере внешней политики государства.

В результате освоения дисциплины у студентов формируются следующие *общие компетенции*: анализ и синтез центральных проблем в области международных отношений; постановка исследовательских целей и задач, выбор научно обоснованных путей их достижения и решения; овладение основными методами, способами и средствами получения, хранения, переработки и представления информации для решения профессиональных и социально значимых задач; использование иностранного языка (английского) в процессе изучения и исследования международных отношений; проявление толерантности в процессе личностной коммуникации.

Профессиональные компетенции, формируемые в процессе обучения: выработка предложений относительно эффективных методов профилактики терроризма в современном демократическом обществе, включительно в Республике Молдова; прогнозирование эволюции террогенной обстановки и специфика восприятия международного терроризма в различных регионах мира; оценка опасности со стороны международных террористических организаций; анализантитеррористического сотрудничества отдельных государств, международных организаций на уровне ООН.

Основные задачи курса в соответствии с куррикулумом заключаются в следующем:*на уровне знаний* - определить понятия «терроризм», «международный терроризм», «экстремизм»; выявить основные признаки, черты и причины терроризма в современных условиях; охарактеризовать основные типы терроризма; описать особенности исламского терроризма и экстремизма; рассмотреть основные причины роста международной террористической угрозы в современном мире; рассмотреть политические аспекты глобализации, ведущие к росту активности международного терроризма, обобщить основные правовые аспекты борьбы с терроризмом в рамках международных организаций. *На уровне умений студенты* смогутвыявить отличия и сходства в понятиях "терроризм"и "радикализм", "экстремизм", "фундаментализм", и "фанатизм"; установить

особенности конвенционного механизма борьбы с международным терроризмом; обобщить основные элементы и особенности контртеррористического сотрудничества в Европе; выявить специфику межгосударственного сотрудничества в борьбе с терроризмом на региональном уровне. *На уровне интеграции* - оценить правовые основы сотрудничества государств в борьбе с международным терроризмом; уметь анализировать проблему терроризма в национальном, региональном и глобальном контексте; проанализировать международный терроризм как отражение тенденций и проявление противоречий глобализационного развития; оценить контртеррористическую стратегию ООН; критически рассмотреть проблему «двойных стандартов» в политике ряда ведущих мировых держав и ее влияние на степень эффективности борьбы с международным терроризмом ООН; спрогнозировать возможные будущие проявления терроризма в современном обществе.

Индивидуальная работа по курсу включает рецензию на теоретическую работу или монографию, реферат, индивидуальное исследование с презентацией результатов, исследование проблемы на конкретном примере, презентация PPT (библиографическое исследование, разработка таблиц и схем, информационно-аналитическое представление проблемы анализа). Тематика индивидуальной или группой работы ориентирована на развитие навыков, необходимых для теоретического исследования, аналитических и прикладных способностей, необходимых для будущих экспертов и дипломатических работников в области международных отношений.

В продолжение предлагаем читателю лекцию на тему "Историография, теоретико-концептуальные и методологические основы исследования терроризма" из куррикулума по дисциплине *«Международный терроризм»* для специальности "международные отношения". *Цель* лекции - сформировать *общие компетенции работы с* научными источниками, развить аналитические способности и научить студентов мыслить критически в процессе теоретического анализа. В результате освоения материала лекции студенты формируют следующие профессиональные компетенции: знание научных категорий, свойственных данной дисциплине, аргументирование теоретических исследований в области терроризма, оценка уровня исследования и специфики теоретических подходов в работах анализируемых авторов.

Важность этой лекции определена необходимостью подготовки студентов к реализации научного исследования в виде курсовой работы, дипломной работы, осознания роли и места исследования в процессе профессиональной подготовки по специальности "международные отношения".*Задачи данной лекции* заключаются в следующем: рассмотретьисториографию изучения феномена терроризма; определить понятие "терроризм" на основе научных подходов к исследованию;соотнести и разграничить понятия терроризм и террор; терроризм и война, партизанская война; терроризм и национально-

освободительное движение; обобщить методологические подходы к изучению терроризма; аргументировать необходимость определения терроризма международным сообществом; оценить важность изучения терроризма для современного общества.

Формирование компетенций, цели и задач курса, оценка результатов студентов будет проведена посредством лекционных и семинарских занятий по предмету *«Имидж государства»*. В тоже время подготовка студентов и формирование компетенций будет осуществляться при помощи размещения теоретических материалов и практических требований на платформе Moodle.

1. ***Историография изучения феномена терроризма***
2. ***Теоретико-концептуальные основы исследования феномена терроризма***
3. ***Методология исследования терроризма***

1. Историография изучения феномена терроризма

Феномен терроризма является многоаспектным явлением. Терроризм и проблемы его политического, правового, финансового и иного противодействия анализируются философами, историками, политологами, социологами, правоведами, международниками, экономистами и представителями других наук. Это определяется специфичностью и уникальностью исследуемой проблемы, требующей междисциплинарного подхода. Современные западные и российские ученые приходят к выводу о необходимости «построения и институционализации террологии» [6, с. 253] - системы знаний о террористической и антитеррористической деятельности.

Терроризм известен человечеству с древних времен. Он в течение веков использовался в качестве незаконного, но острого и эффективного оружия в политической борьбе. Но именно в конце XX и в начале XXI века терроризм приобретает характерные черты международного явления.

Термин террор[7] (лат.) впервые ввел в оборот Аристотель для объяснения приема воздействия на зрителей во время трагедии в древнегреческом театре, однако объектом научной мысли терроризм стал в годы Великой французской революции. М. Робеспьер и Ж.-П. Марат обосновывали мысль о власти при помощи страха, который внушает террор. В 1798 году словарь Французской Академии наук определил его как «систему страха».В Великобритании он получил несколько иное значение - «правление ужаса».

[7]Террор и терроризм - это разноуровневые понятия, их теоретическое содержание будет рассмотрено во втором параграфе данной главы

В западной и российской литературе изучение проблем терроризма получило значительную теоретическую и эмпирическую проработку, хотя существуют разногласия, связанные с разным его толкованием. До сих пор отсутствует универсальное и признанное учеными и политиками определение терроризма**.** По подсчетам разных авторов, существует от 100 до 200 определений терроризма, ни одно из которых не признано классическим [9, с.17]. Проблема состоит в том, что, с одной стороны, имеются различные подходы к определению термина «терроризм», а с другой стороны, по политическим причинам труден процесс уточнения, в каких случаях терроризм можно квалифицировать как «международный».

Исследователи по-разному анализируют терроризм: одни исходят из широкого представления о нем как о «системе страха», другие сужают определение до действий религиозных фанатиков и экстремистов. Сложность проблемы определения терроризма заключается в том, что этот феномен содержит в себе множество пластов и уровней. Здесь можно сослаться на мнение английского исследователя У. Лакера, автора многих трудов, посвященных анализу данного феномена, который указывает на наличие в терроризме «случайного, недоступного пониманию элемента» [17, с. 169]. В начале 1970–х. годов XX века отмечалось, что «отсутствует адекватная и общепризнанная научная теория о политическом насилии и политическом терроризме». В одной из работ американского обществоведа Д. Лонга, занимавшего видный пост в Госдепартаменте США, отмечается: «Несмотря на большой общественный интерес, все еще отсутствует согласие в понимании того, что представляет собой терроризм… Никто из ученых до сих пор не преуспел в создании общей теории терроризма» [13, с. 32].

За последние годы мало что изменилось. Однако к началу XXI века западная литература о терроризме стала более обширной и разнообразной, если научный библиографический перечень трудов по терроризму в 70-е годы XX века насчитывал 26 названий, то сегодня он включает более 100 работ [14, с. 5].

Среди западноевропейских и американских исследователей проблем терроризма середины 70-х- конца 90-х XX века следует отметить работы Й. Александера, А. Шмида, Б. Дженкинса, У. Лакера, М. Ливингстона, П. Уилкинсона, М. Креншоу, Д. Лонга, Дж. Белла, Дж. Дугарда, Дж. Саймона и др., которые заложили основы террологии как науки и стали наиболее цитируемыми авторами. В данных исследованиях ученые рассматривают общие проблемы международного терроризма и причины его возникновения и распространения, анализируют государственную систему противодействия данному явлению в США, предлагают новые средства по предупреждению террористических акций, рассматривают условия международного сотрудничества в борьбе с актами международного терроризма.

Большой научный интерес для понимания сущности терроризма представляют монографии УолтераЛакера «Терроризм» (1977) и «Эпоха терроризма» (1987). В первой научной работе автор критически отнесся к попыткам многих исследователей того периода определить понятие «терроризм». У. Лакер призывал исследователей сосредоточиться на классификации типов терроризма, а в работе «Эпоха терроризма» пытался определить характеристики международного терроризма, подчеркивая, что ужасные условия жизни и давление государства вовсе не являются ключевыми причинами возникновения и роста «радикальных настроений в обществе».

Следует также отметить научный труд Марты Креншоу, профессора Веслеанского университета «Терроризм, легитимность и сила» (1983). В этом исследовании ученый кроме сущности феномена терроризм, проанализировала и причины, по которым женщины становятся террористами-самоубийцами. Основными мотивами выступает «желание повысить личный или семейный статус, под давлением, из-за идейных соображений».

Американский политолог Джеффри Саймон в работе «Террористическая ловушка» (1994) пытался проследить эволюцию терроризма. В своей монографии он отмечал, что многие проявления терроризма ведут свое начало с древности. По его словам, в те века ключевым мотивом была борьба за политическую власть.

После террористической атаки 11 сентября 2001 года на Всемирный торговый центр в Нью-Йорке наблюдается небывалый рост интереса со стороны научного сообщества к проблемам, связанным с международным терроризмом, исламизмом, религиозным экстремизмом, исламским фундаментализмом и радикализмом.Многие исследователи (Б. Хоффман, Н. Хомски, П. Бьюкенен) выдвигают нетрадиционные версии относительно событий 11 сентября 2011 года, в частности, противоположные позиции представителей американской администрации.

В монографии «Терроризм – взгляд изнутри» Б. Хоффман анализирует сепаратистский терроризм в странах Ближнего Востока, интернационализацию этого феномена, такие явления, как религия и терроризм, тактика, мышление и цели современных террористов.

В работе известного британского ученого-востоковеда Б. Луиса «Ислам и Запад» (Москва, 2003) проанализированы истоки «мусульманской ярости», которые он усматривает в противостоянии западной и восточной цивилизаций. «Это иррациональная, но в историческом плане вполне понятная реакция давнего соперника, направленная против иудео-христианской цивилизации с её секуляризмом и глобализмом, разрушающим традиционное общество».

До 90-х годов XX в. в российской (советской) историографии терроризм был практически закрытой темой, поскольку считалось, что социализм уничтожает социальные условия этого явления. Несмотря на это, по мнению ряда

ученых в исследовании терроризма можно условно выделить два периода. Первый этап охватывает период с конца 60-х годов до начала 90-х годов XX в., и второй, начавшийся с 1992 года, продолжается по настоящий момент [22, с. 8]. Наиболее обстоятельные разработки на первом этапе осуществлены Е. Ляховым, Л. Моджорян и Н. Ждановым.

Российским исследователем Е. Ляховым была издана первая монография, рассматривающая терроризм как преступление международного характера и исследующая проблемы сотрудничества государств в борьбе с международным терроризмом – «Проблемы сотрудничества государств в борьбе с международным терроризмом» (Москва, 1979). В монографии Л. Моджорян «Терроризм: правда и вымысел» (Москва, 1986) анализируется использование спецслужбами «империалистических государств» террористических организаций для расправы с прогрессивными государственными и политическими деятелями. Н. Жданов защитил первую на советском пространстве диссертацию посвященную проблемам терроризма – «Правовые аспекты борьбы с террористическими актами международного характера» (Москва, 1975).

На втором этапе исследования проблем терроризма необходимо отметить работы Г. Морозова, С. Грачева, Е. Примакова, К. Салимова, К. Егорова, В. Лукина и др.

Следует особо выделить монографию К. Салимова «Современные проблемы терроризма» (Москва, 1999), в которой автор раскрывает правовые проблемы выработки общих подходов государств СНГ по противодействию терроризму.

Среди многочисленных учебных пособий по проблемам терроризма следует обстоятельно остановиться на анализе работы под редакцией профессора В. Кикоти «Терроризм. Борьба и проблемы противодействия» (Москва, 2004). В данном учебном пособии рассмотрены различные подходы к определению сущности терроризма и его типологизации; показаны истоки терроризма; охарактеризованы основные этапы развития этого явления за рубежом и в Российской Федерации; проанализированы современные проблемы, стоящие перед правоохранительными органами России и других стран в деле борьбы с терроризмом. В сравнительном анализе использован региональный, российский и зарубежный опыт противодействия терроризму.

Особый интерес представляет работа, изданная под редакцией А. Возженикова «Международный терроризм: борьба за геополитическое господство» (Москва, 2007). Авторы книги — ученые и эксперты по вопросам обеспечения национальной безопасности, борьбы с религиозным экстремизмом и терроризмом - детально анализируют понятие и типы терроризма, причины возникновения международного терроризма и факторы, влияющие на его развитие в современных условиях, исследуют зарубежный опыт противодействия терроризму со стороны государства и общества. В

географическом плане работа охватывает разные регионы мира: Европу, Ближний, Средний и Дальний Восток, Центральную и Южную Азию, Кавказ. Особое внимание уделяется проблемам борьбы с терроризмом в России.

Среди российских исламоведов,следует выделить работы А. Игнатенко, И. Добаева, Л. Васильева.В рамках анализа публикаций последних лет особого внимания заслуживают монографии Е. Степановой, Д. Базаркиной, Д.Нечитайло.

Российский ученый Е. Степанова - руководитель Группы по исследованию проблем мира и конфликтов Института мировой экономики и международных отношений (ИМЭМО РАН) в книге «**Терроризм в асимметричном конфликте: идеологические структурные аспекты**» (Москва, 2010) предлагает комплексный анализ основных экстремистских идеологий (прежде всего, религиозного экстремизма и радикального национализма) и организационных форм современных группировок и сетей, использующих террористические методы в вооруженных конфликтах.

В исследовании Д. Базаркиной «Терроризм и антитеррористическая деятельность: коммуникационный аспект» (на материалах Европейского Союза (Москва, 2013) проанализированы средства и методы коммуникации террористических организаций и антитеррористических структур Европейского Союза на фоне основных социально-политических и экономических проблем в ЕС.

Стратегия и тактика исламистских группировок в Афганистане, Ираке, Саудовской Аравии, Йемене, на Северном Кавказе, в странах Африки, в Сирии, Палестине, Ливане, Иордании, государствах Европы и в России рассмотрена в монографии Д.Нечитайло «Идеология и практика современного радикального исламизма» (Москва, 2013).

В первой половине 2010-х гг. основными поводами для обострения научного интереса к терроризму и противодействию терроризму были три сюжета: Афганистан, Ирак/Сирия и активность ИГИЛ. Среди авторских статей по проблемам терроризма, опубликованных в периодических изданиях за последние два года, следует выделить работы вЕ. Степановой: *Основные тенденции в области современного терроризма (часть I всер. из 2-х статей,) и Основные тенденции в области современного терроризма: регионализация вооруженных радикально-исламистских движений на примере ИГИЛ* (часть II) в журнале Индекс безопасности (зима и осень 2014); Тесленко Е., Пеструилова Н. Феномен «ИГИЛ» в журнале Виктимология (2015); Яшлавский А. Экстремистские группировки в сирийской гражданской войне: новые игроки и новые угрозы - в журнале Мировая экономика и международные отношения (2014); Мазур О. Ближний Восток: на острие противоречий в журнале Век глобализации (2015). Исследователи отмечают, что на сегодняшний день в мире сложилась опасная обстановка, характеризующаяся нестабильностью во многих

регионах, расслоением общества, открытой враждой между государствами и религиозными течениями. Основной тенденцией в области террористической активности в начале XXI века является регионализация современного терроризма. Нестабильность на Ближнем Востоке усугубилась с активизацией деятельности террористической группировки «Исламское государство» - суннитской террористической группировки ваххабитского толка, действующей на территории Ирака и Сирии.

С сожалением следует отметить, что лишь в последнее десятилетие в молдавской политической науке терроризм стал исследоваться как специфическое явление. В Республике Молдова на современном этапе, изучением терроризма занимаются в основном в рамках Академии наук Молдовы, Государственного университета Молдовы, в частности факультета международных отношений, политических и административных наук и юридического факультета, в рамках Службы информации и безопасности Республики Молдова. Особо следует отметить работы О. Балана, Н. Пинтилей, Л. Думняну, М. Муту, Ю. Рикичински (международно-правовые аспекты проблемы); В. Жука, К. Завтур, Д. Илащука, В. Антоновой, Д. Бэц, М. Бенкич, Т. Бусунчан, (политические аспекты проблемы) И. Лисник, А. Ченушэ, Г. Гладки, В. Сыли (уголовно-правовые аспекты проблемы).

В Молдове первая диссертация по проблемам терроризма была представлена Ю. Рикичински в 2005 году по специальности "международное публичное право". В этой работе исследователь комплексно проанализировал теоретические и научно-практические вопросы, связанные с концепцией международной безопасности, и рассмотрел терроризм, как фактор, ведущий к ее дестабилизации.

Необходимо также отметить диссертационное исследование В. Антоновой «Политические воздействия международного терроризма» (Кишинэу, 2008), в которой автор исследовал влияние международного терроризма на международные отношения.

Итак, проведенный историографический анализ западной, российской и отечественной специальной литературы позволяет условно разделить известные научные труды, посвященные терроризму, на несколько групп. К первой группе относятся работы, связанные с изучением политико-психологических и нравственных аспектов данного явления как в теоретическом плане, так и в практическом ракурсе. Наиболее известные научные разработки в этой области принадлежат И. Вананди, А. Шмиду, П. Уилкинсону, А. Андрееску, Д. Ницэ, К. Делчя, А. Бэдулеску, З. Арухову, Н. Лазареву, Д. Ольшанскому, Л. Скворцову, А. Киве, В. Федорову и др.

Второе направление связано с исследованием международного терроризма как международно–правовой категории политического характера. Наиболее заметные разработки в этом направлении были сделаны в научных трудах Ё.

Александера, Ф. Гросса, Дж. Белла, Г. Арэдэвоаиче, В. Кикоти, Е. Ляхова, Л. Моджорян и др.

Третье направление рассматривает проблему международного терроризма сугубо с уголовно-правовых и криминологических позиций. Наиболее обстоятельные разработки в этом направлении осуществлены С. Комбс, Ю. Антоняном, С. Беляевым, В. Емельяновым, И. Власовым, В. Петрищевым, В. Устиновым и др.

Качественно новый этап в исследовании феномена международного терроризма наступил тогда, когда он стал рассматриваться как глобальная проблема современности. Подобный подход (четвертое направление) характерен, прежде всего, для таких ученых, как М. Креншоу, Й. Бодански, Ф. Фалкони, А. Сетте, К. Хиршман,Н. Томеску, И. Будунеску, А. Гушер, Е. Кожушко, Д. Швец, Е. Степанова и др.

Пятое направление наименее изучено. Оно рассматривает международный терроризм как феномен и следствие процессов глобализации. В русле данного направления заслуживают быть отмеченными исследования У. Лафебера, В. Василенко, В. Выборнова, О. Зотова, С. Казенкова и В. Кумачева, Г. Мирского и В. Мальцевой и др.

Источниковую базу исследования феномена терроризма составляют официальные документы, в которых отражены проблемы и задачи борьбы с терроризмом. Среди них документы международных организаций, включая резолюции Генеральной Ассамблеи ООН, Совета Безопасности ООН, материалы Антитеррористических центров, зарубежные антитеррористические программы, а также законы и нормативные акты зарубежных государств, двухсторонние соглашения государств и т.д.

2. Теоретико-концептуальные основы исследования феномена терроризма

Глобализация мирового сообщества ставит перед исследователями в качестве первоочередной задачи поиск точного определения понятия терроризма и международного терроризма и его классификации. Это позволит прояснить суть самого явления и критериев идентификации его конкретных выражений и форм.

Как отмечалось выше, в международной политико-правовой литературе нет единого определения терроризма, которое бы устраивало всех участников международных отношений, хотя попытки предпринимаются постоянно. Важным фактором, затрудняющим единый подход к определению терроризма и как следствие этого, выработку согласованных объединенных международных мер по борьбе с ним, является крайняя политизированность оценок. Так, например, Специальный комитет по международному терроризму Генеральной

Ассамблеи ООН с 1972 году, ведет интенсивную деятельность в данном направлении, но до настоящего момента не пришел к устраивающему всех участников международных отношений определению.

Одним из первых научное определение терроризма дал американский историк Дж. Хардман в статье «Терроризм», опубликованной в четырнадцатом томе «Энциклопедии социальных наук» в 1934 г. Под терроризмом Дж. Хардман понимал метод, посредством которого организованная группа или партия стремится достичь провозглашенных ею целей преимущественно через систематическое использование насилия. Террористические акты направляются против людей, которые как личности, агенты или представители власти мешают достижению целей такой группы [12, с. 24].

Зарубежные исследователи П. Уилкинсони Б. Хоффман определяют терроризм как незаконное применение или угрозу использования насилия против лиц, чтобы принудить правительства выполнить их политические или идеологические требования.

Известный американский исследователь А. Шмидт проанализировал более 100 определений терроризма, представленных в научной литературе до 1983 года. Он занимался поиском точек соприкосновения, надеясь в итоге получить детальное определение терроризма. Благодаря эмпирическому анализу он выявил общие для большинства определений элементы и на основе 13 из них создал свое определение терроризма. Он рассматривал терроризм как метод борьбы, в котором жертвы служат символической целью; террористы в состоянии создавать постоянное чувство страха путем использования насилия против нормативного поведения, что создает аудиторию вне непосредственной жертвы и оканчивается изменением отношений и действий со стороны общества [12, с. 31].

Этимология термина "терроризм" свидетельствует о том, что корни этого понятия произрастают из латинского слова "terror", обозначающего страх, ужас. И действительно, необходимым элементом, присутствующим в любой террористической акции, является устрашение политического противника либо тех людей, которые выступают в роли непосредственных жертв террористов.

Недостатком имеющихся определений является также выбор только политических целей. Так, например, известный руководитель спецслужб ФРГ Г. Нонлау определяет терроризм как “вид борьбы, который в политических целях или по политическим мотивам пытается вынудить государственные органы или граждан насилием или угрозой к определенным действиям”.

Румынский исследователь Г. Арэдэвоаиче рассматривает терроризм как систематическое использование насилия в политических целях против государственного строя страны [3, с. 33].

Некоторые зарубежные исследователи терроризма рассматривают терроризм как разновидность социального конфликта. Как отмечал по этому по-

воду Ё. Александер, директор Института по изучению международного терроризма, "терроризм – это канал, по которому идет недовольство и нетерпение маргинальных слоев. Террористические средства и методы закрепляют, дестабилизируют существующую социальную структуру" [1, с. 4]. Однако подобное определение мало способствует пониманию сущности терроризма.

Директор центра исследований политических наук «Ренд Корпорэйшн» Б. Дженкинс предложил определение терроризма, которое часто используется органами безопасности. Он определяет терроризм как использование или угрозу использования силы, направленную на достижение политических изменений. Это достаточно простое определение, но оно не решает задачи определения проблемы.

Если рассматривать терроризм как социально-политическое явление, то, по нашему мнению, наиболее удачным является определение, предложенное российским правоведом В. Петрищевым, так как он рассматривает терроризм как сложное социально-политическое явление: "терроризм – это систематическое, социально или политически мотивированное, идеологически обоснованное использование насилия, либо угроза применения такового (насилия), посредством которого через устрашение физических лиц осуществляется управление их поведением в выгодном для террористов направлении и достигаются преследуемые террористами цели" [19, с. 11].

Следует отметить несовершенство определения понятия «терроризм» в Законе о борьбе с терроризмом Республики Молдова. Статья 1 Закона о борьбе с терроризмом и статья 278 УК Республики Молдова определяет терроризм как «совершение взрывов, поджогов или других действий, создающих опасность для жизни людей или причиняющих значительный имущественный ущерб либо провоцирующих иные общественно опасные последствия, в целях нарушения общественной безопасности, устрашения населения или оказания воздействия на принятие решений публичными властями либо физическими лицами, равно как и угроза совершения таких действий с той же целью». На наш взгляд, в этой формулировке смешаны цели, мотивы, методы, способы и результаты конкретных террористических акций.

Для определения феномена терроризма необходимо рассмотреть вопрос о соотношении понятий "терроризм" и "террор", который является наиболее сложным и запутанным в научной литературе, и в зависимости от того, каким образом исследователи представляют себе их соотношение, делаются противоположные выводы.

Термин "террор" (terror) в переводе с латинского означает "страх, ужас" и определяется как политика устрашения, подавления политических противников насильственными мерами. По справедливому замечанию украинского ученого-юриста В. Емельянова, террор обычно связывают с деятельностью

государственной власти в определенные периоды существования государства (государственный террор) и характеризуют с репрессивной и жесткой деятельностью государственной власти по отношению к своим политическим противникам внутри страны (внутренний террор) и за ее пределами (внешний террор). Внешний террор определяют как "агрессивную или колониальную политику государства, направленную на захват чужих территорий, разграбление национальных богатств порабощенных народов, попрание элементарных прав человека". Примерами внешнего террора могут служить, по мнению В. Емельянова монголо-татарское иго на Руси, действия фашистской Германии на оккупированных территориях, деятельность колониальных властей.

Внутренний государственный террор В. Емельянов делит на судебный и внесудебный. Судебный террор заключается в уголовном преследовании политических противников, а внесудебный внутренний государственный террор может выражаться в терроре военного характера, в административном и идеологическом терроре. Внутренний террор военного характера имеет место при подавлении любой вооруженной оппозиции и народных волнений. Административному террору присуще чрезмерное усиление бюрократического аппарата, а для идеологического террора свойственно насаждение одной идеологии и преследование всякого инакомыслия [9, с. 236-243].

Аналогичную точку зрения высказывает и белорусский исследователь Е. Кожушко. Он считает, что под террором следует понимать политику репрессий со стороны государства, опирающегося на мощь своих силовых институтов, а терроризм - это нечто иное, как насилие, осуществляемое со стороны оппозиционных группировок. Оружием террора выступают репрессии, а оружие терроризма - это террористический акт.

По мнению российского политолога Д. Ольшанского, террор – это прежде всего ужас», то есть эмоциональное состояние, возникновения которого добиваются террористы, осуществляя террористические акты. Террористический акт для террористов является средством, использование которого ведет к реальным и потенциальным жертвам и состоянию террора (ужаса). Террор оказывается необходимым для террористов результатом их террористических действий. В совокупности же вся цепочка террорист – террористический акт – террор составляет терроризм как целое явление [18, с. 15-18].

На наш взгляд, терроризм и террор – это разноуровневые понятия. Терроризм - это преднамеренное, политически мотивированное насилие, в большинстве случаев осуществляемое в отношении третьих лиц, не имеющих к террористическим действиям и их целям никакого отношения, чтобы принудить органы власти или другие структуры к выполнению требований террористов.Террор же представляет собой акции массового насилия (физического, психологического или идеологического), осуществляемого

общественно-политическими структурами, которые обладают неограниченной властью над находящимися в их сфере деятельности социальными слоями, в целях склонения масс к определенному поведению.

Для определения понятия «международный терроризм» необходимо разграничить акты международного терроризма и террористические акты внутригосударственного характера. Но из-за различий политических подходов странам мира не удается договориться о том, какой террористический акт является актом международного терроризма.

В титуле 18 Свода законов США зафиксировано развернутое определение международного терроризма: “означает – (A) насильственные действия, представляющие опасность для человеческой жизни; (B) действия, совершаемые с целью запугать или принудить гражданское население; или оказывать влияние на политику правительства; а так же (C) действия, которые имеют место внетерриториальной юрисдикции США или за пределами их национальных границ, но совершаемые преступниками с целью запугать или принудить США или ту страну, где находится преступник, или получить политическое убежище”.

В том же Своде законов, но уже в титуле 22 содержится одно из самых кратких определений международного терроризма: “террористические действия, в которые вовлечены граждане или территория более чем одной страны” [7, с. 18]. Эти определения позволяют выделить основное свойство международного терроризма – транснациональность.

По мнению Е. Ляхова, акты международного терроризма совершаются индивидом или группой индивидов, действующими самостоятельно или согласно инструкциям государства, и направлены против общечеловеческих ценностей, охраняемых не только национальным, но и международным правом [15, с. 30]. Тем самым, исследователь говорит о существовании международного государственного терроризма.

Индийский исследователь С. Агравал, считает, что наиболее удачным является смешанное определение понятия "международный терроризм", включающее общую дефиницию и основные элементы этого преступления, По его мнению, необходимые элементы международного терроризма - это угроза насилием или применение насилия, создающие условия опасности для невинных людей или населения в целом, и международный характер преступления. Следовательно, С. Аграваля указывает на террористические акты, которые в известной мере затрагивают международные отношения, но угрожают не собственно их субъектам и международному правопорядку, а людям, гражданскому населению, которые не имеют отношении к целям террористического акта [15, с. 23].

Международная организация уголовной полиции – Интерпол в разработанном Руководстве по борьбе с международным терроризмом называет отдельные признаки международных террористических актов: цели,

объявленные террористами, затрагивают несколько стран; начало и окончание преступления включают в себя несколько стран; средства преступной деятельности поступают из другой страны; ущерб наносится нескольким странам или международным организациям; жертвами преступления становятся граждане различных стран или участники мероприятий, проводимых международными организациями [20, с. 122].

Таким образом, в результате анализа разных определений международного терроризма мы видим различающиеся между собой трактовки одного и того же понятия. Резюмируя точки зрения наиболее авторитетных исследователей терроризма, *международный терроризм можно определить как применение негосударственного и государственного насилия, или угрозы насилия, направленного на подрыв основ международных отношений, угрожающего мирному сосуществованию народов и государств, влекущего бессмысленную гибель людей, используемого с целью оказания давления на различных субъектов международной деятельности, устрашения государственных, политических, общественных и религиозных деятелей.*

На наш взгляд, данное определение объединяет основные характерные черты международного терроризма.

3. Методология исследования терроризма

Теоретической и методологической основой анализа терроризма является междисциплинарный подход к исследованию терроризма, сформировавшийся в последние десятилетия на основе взаимодействия политологии с другими научными дисциплинами – философией, социологией, правом.

Несмотря на ряд трудностей в определении терроризма, можно выделить несколько методологических подходов к исследуемой проблеме:*психологический, социологический, геополитический, цивилизационный и миросистемный.*

Психологический подход базируется на изучении личности террориста и психологии террористической группы. Личность террориста всегда привлекала к себе внимание исследователей. Многие ученые полагают, что стоит изучить психологию терроризма, и проблема борьбы с данным феноменом получит надёжную научную базу. Однако именно это оказалось самой сложной и до сих пор неразрешимой задачей. По мнению румынских исследователей К. Делчя, А. Бэдулеску психология терроризма объясняет мышление, психологические и физические процессы террористов, рекрутирование и отбор субъектов в террористической организации, а также мотивы вступления в террористическую группу [4, с. 151].

Известный российский психолог С. Рощин предлагает три психологические модели личности террориста. Первая - модель психопата-

фанатика - человек, который руководствуется своими убеждениями (религиозными, идеологическими, политическими) и искренне считает, что его действия, независимо от результатов, полезны для общества, поэтому он оказывается способным совершить что угодно. Вторая – модель фрустрированного человека, она характеризуется невозможностью для человека по каким-то причинам достичь жизненно важных для него целей, и это, по мнению С. Рощина неизбежно порождает у него тенденцию к агрессивным действиям. Третья – модель человека из ущербной семьи. «Жестокое обращение родителей с ребёнком, его социальная изоляция, дефицит добрых отношений может привести к формированию озлобленной личности с антисоциальными наклонностями. При определённых условиях люди такого психологического склада легко могут стать инструментами террористических организаций» [18, с.120-121].

Российский исследователь Д. Ольшанский при анализе личности террориста выделяет три наиболее ярких варианта психологических синдромов личности, свойственных террористам [18, с. 145-153]:

1. «Синдром зомби». Он проявляется в постояннойсверхбоеготовности, широко развитой враждебносте с тотальным образом врага.

2. «Синдром рэмбо». Ключевой характеристикой этой структуры служит сознание "миссии", добровольно возложенных на себя тяжелых, но благородных альтруистических обязанностей.

3. «Синдром камикадзе», который проявляется в уничтожении себя вместе со своими жертвами в ходе террористического акта.

По мнению Д. Ольшанского, корни терроризма лежат не только в психологии, сколько в политических, экономических и иных социальных отношениях. И терроризмом люди занимаются не столько в силу психологических отклонений, сколькоаномий политических, экономических, идеологических, религиозных и др. В рамках данного подхода заслуживает внимания точка зрения российского исследователяпсихологических особенностей политического экстремизма и терроризма М. Арчакова.Он выделяет три категории участников террористической группы.

Первая категория участников – так называемые «идеологи», или «лидеры». Они, по мнению ученого, «редко проливают чужую кровь, для них чужая боль, страдания, смерть – лишь абстракция, позволяющая держать мир в повиновении и достичь своих целей». Представители данной группы, как правило, являются такими от природы, не испытывают угрызений совести и не считают себя садистами. Вторая категория участников – «администраторы», или «управленцы», «вожди» более мелкого калибра. Они неплохие организаторы, разработчики направлений деятельности террористического сообщества, региональные руководители, специалисты в области вербовки, психологической обработки, специальной подготовки. Третья категория участников – самая

многочисленная и представлена рядовыми участниками, исполнителями террористических актов, подготовленными боевиками или просто «пехотой». В этой группе можно встретить людей с садистскими наклонностями, которые проявлялись у них с раннего детства в виде стремления причинить страдания другим людям [5, с.72-73].

В рамках *социологическогоподхода* причины терроризма обосновываются условиями жизни людей (ущемлением прав человека, бедностью, нищетой и т.д.). В настоящее время примерно 1,3 млрд. людей живут в условиях абсолютной нищеты, около миллиарда людей в мире не занимаются производительным трудом, миллиард - неграмотены. Почти каждый третий житель Земли все еще не пользуется электричеством. Примерно 1,5 млрд. человек не имеют доступа к безопасным источникам питьевой воды, 2 млрд. – прозябают в антисанитарных условиях, 840 млн. человек, в том числе 200 млн. детей, голодают или страдают от недоедания. В бедных странах ежегодно умирают 14 млн. детей от неизлечимых болезней и 500 тыс. женщин при родах. Нищета, голод, политическая нестабильность и социальные кризисы ведут к вооруженным конфликтам и росту терроризма [21, с. 117].

Однако следует заметить, что террористические организации существуют на данный момент и в развитых странах ЕС, например в Великобритании, Испании, Франции, Бельгии и поэтому связывать терроризм только с социальными причинами не совсем верно в методологическом плане. *Геополитический подход* опирается на анализ геополитических процессов современного миропорядка, с целью выявления причин роста современного терроризма. Геополитическую точку зрения анализируют российские ученые С. Казенков иВ. Кумачев, считающие, что росту терроризма в мире, особенно в его нестабильных регионах, способствует миропорядок переходного периода. Разрушение старых глобальных и региональных структур международной безопасности сопровождается “расшатыванием и развалом государственных образований”. В мире появляется все больше геополитических пустот и зазоров, особенно в силовой сфере. Зоны, где они появляются, становятся объектами пристального внимания и приложения политики международного терроризма [10].

Суть изменений, о которых говорят ученые, заключается в переходе от двухполярного мирового порядка к однополярному. Что не может не вызывать изменений в расстановке сил в регионах мира. Это способствует появлению и усилению террористических группировок в данных регионах. Профессор Корнуэльского университета УолтерЛафебер связывает эскалацию международного терроризма с триумфализмом США как одного из ключевых акторов современной мировой политики. Внешнеполитическая стратегия США, считает У. Лафебер, усугубила последствия противоречивого развития, связанного с усилением глобализации и складывающейся бифуркационной

структурой мира. Сосредоточенность на внутринациональных интересах, ошибочность стратегий культурной и внешней политики, не учитывавших реалии демократического плюрализма и рост влияния неправительственных организаций, отмечаются как характерные черты глобального триумфализма США, вызвавшего к более активной жизни международный терроризм [2, с. 8–9, 16–17].

Цивилизационный подход основывается на изучении этнических и религиозных мотивов террористической деятельности. Основоположником цивилизационного подхода к исследованию терроризма по праву считают профессора Гарвардского университета США СэмюэлаХантингтона. В 1993 г. он обосновал концепцию "столкновения цивилизаций". С. Хантингтон полагал, что в современном мире главные конфликты будут происходить между нациями и группами, принадлежащими к различным цивилизациям. Именно здесь, т.е. вдоль линий разлома между цивилизациями разворачиваются самые значительные конфликты, в которых терроризм занимает все более доминирующее место. Цивилизацию исследователь трактует как определенную культурную общность и некий общий уровень культурной идентичности людей.

С. Хантингтон был убежден, что международный исламский терроризм появился в результате противоречий между западной и исламской цивилизациями. Профессор считал, что «главная проблема, стоящая перед Западом, – это не исламский фундаментализм, это ислам, иная цивилизация, народы которой убеждены в превосходстве своей культуры и удручены тем, что их мощь гораздо ниже. А проблема для ислама – это Запад, иная цивилизация, народы которой убеждены в универсальном характере своей культуры и полагают, что их превосходящая, пусть и уменьшающаяся мощь налагает на них обязанность распространять эту культуру по всему миру». Согласно С. Хантингтону, конфронтация между Западом и исламскими странами является «столкновением цивилизаций».

Обосновывая цивилизационную концепцию, российский ученый А.Гушер, руководитель Центра стратегического развития, замечает, что современная глобальная ситуация на нашей планете обуславливается ростом в мире социально-экономических и межцивилизационных противоречий, противостоянием между развитым Севером и отстающим в развитии Югом. Страны «золотого миллиарда» стараются навязать свои взгляды остальной части мирового сообщества и заставить ее последовать своему примеру, но результат получается прямо противоположный желаемому. Растет пропасть между богатыми и бедными странами, народами. По мнению А. Гушера, наблюдается маргинализация мира, и неизбежным ответом на все это является усиление маргинального экстремизма и международного терроризма, борьбы с «неверными». Данная концепция верна в современных экономических и политических условиях развития межцивилизационных отношений. Но

необходимо заметить, что религиозный фактор в данных противоречиях не является доминирующим, только в случае прямого противостояния он выходит на первый план.

Миросистемныйподход, ориентирует на выявление причин терроризма, обусловленных процессами глобализации. В русле данного направления заслуживают быть отмеченными исследования проблем современного глобального общества: глобальная проблема выживания всего человечества, глобальная проблема безопасности, формирование системы международной безопасности, через призму перехода многих стран к информационному обществу, деятельность ТНК и т.д.

В современном своем виде глобализация характеризуется экономической, социальной и политической интеграцией, которая угнетает и унижает огромные массы людей, теперь уже не только в рамках отдельных стран, а в мировом масштабе. Процесс глобализации до предела обострил разрыв между процветающими и бедными странами. Теперь в качестве угнетенных выступают не классы, а целые страны. Усиливается мировое социальное расслоение на супербогатые страны и сверхбедные, так как глобализация направлена на дальнейшее обогащение богатых. Уровень доходов 20% богатых в XIX в. превышал уровень доходов 20% бедных в три раза, а сегодня эта цифра возросла до 86%. В итоге современный мир напоминает пирамиду. На ее вершине — самая мощная в экономическом, военном и технологическом плане держава - США. Затем идет группа высокоразвитых индустриальных государств, ниже - страны среднего уровня. Население всех этих стран, вместе взятых, составляет примерно одну десятую человечества, или так называемый «золотой миллиард». А внизу пирамиды девять десятых человечества, или оставшийся остальной, «третий мир».

Механизм взаимосвязи международного терроризма и глобализации анализируется в статье российского исследователя О. Зотова «Глобализация и международный терроризм: генетическое родство». Ученый полагает, что глобализация серьезно сказалась на безопасности всего мирового сообщества. Ее суть заключается в силовой борьбе за передел власти и собственности во всемирном масштабе в интересах избранного меньшинства. Глобализация направлена на всемирное размывание границ, эрозию государств и захват внешних рынков. Ее идеал - неограниченная легкость и простота перемещения сырья, продукции, труда и капитала с целью извлечения сверхприбылей с минимальными издержками. Этот порядок, по мнению О. Зотова, выгоден международному терроризму. Именно глобализация позволяет террористам легко внедряться в любую экономическую и государственную систему, уничтожая ее изнутри. С данной точкой зрения можно не согласиться так как именно в современном глобализирующемся мире созданы дополнительные способы борьбы с терроризмом, а именно законодательные, различные меры

профилактического характера, которые продвигаются при помощи СМИ [8, с. 36].

Ученый также высказывает идею о том, что у глобалистов и террористов интересы и цели однотипны: сверхдоходы и сверхвласть. Организация ТНК, структур оргпреступности и локального и международного терроризма мало чем отличается друг от друга: те и другие устроены по типу квазигосударства и узурпируют роли и функции настоящего государства. Существенное отличие глобалистов от террористов заключается в том, что терроризму характерна идеологическая, религиозная основа. О. Зотов также замечает, что современному миру характерен диктат терроризма, «диктатура террора превращает демократию в фикцию. Открытая террористическая диктатура есть фашизм». «Современный глобальный фашизм – хамелеон, чей продукт (глобальный терроризм) многолик и на первый взгляд иррационален. Но сверхзадача неофашизма с "человеческим лицом" – борьба за всеобщий передел источников власти и собственности, за "вторичное накопление"; эта цель допускает любые средства и преступления, включая самые чудовищные» [8, с.38-39]. Западные исследователи и общественные деятели все чаще называют международных террористов фашистами, сравнивая их идеи с идеями фашизма.

Интересную точку зрения относительно международного терроризма высказывает американский исследователь Ф. Фукуяма. Он в 2002 г. ввел в научный оборот такой термин, как «исламофашизм». Он утверждал, что сегодняшний «конфликт цивилизаций» – это не просто борьба с терроризмом и не борьба с исламом как религией или цивилизацией, а скорее «борьба с исламофашизмом», т.е. с радикально нетерпимой и антисовременной доктриной, отрицающей ценности западной цивилизации, которая недавно получила распространение во многих частях исламского мира [11, с. 79].

Российский исследователь В. Мальцева в своей статье«Терроризм в альтернативных условиях глобализации "по-американски" полагает, что глобализация "по-американски" вызвала к жизни такое чудовищное явление, как международный терроризм. Расширение «зон влияния» США в мире с позиции военной силы, развязывание новых «локальных войн» не только не разрешают, а наоборот, обостряют наиболее важные общечеловеческие проблемы. От глобализации выигрывают ведущие государства мира, а издержки от ее осуществления ложатся главным образом на развивающиеся страны и на менее защищенные слои населения [16, с. 74].

Важное значение для раскрытия темы терроризма имеет также использование концепций *конфликтологии и конфликторазрешения*. Теоретико-методологическую основу исследования феномена терроризма также составляют общенаучные методы познания социально-политических явлений и прежде всего: *исторический подход,* определяющий специфические особенности присущие терроризму на различных исторических этапах развития*;*

политологический анализ, с помощью которого можно выявить идеологические основания и факторы международного терроризма, способствующие росту террористической деятельности; *сравнительный анализ,* направленный на сопоставление и анализ различных определений терроризма и международного терроризма; *системный подход,* благодаря которому были исследованы социально-политические особенности международного терроризма как отражение и следствие тенденций и противоречий глобального развития; *структурно-функциональный,* ориентированный на анализ международного сотрудничества и правового регулирования в борьбе с терроризмом и на определение основополагающих элементов антитеррористической политики; *институциональный подход,* направленный на анализ деятельности социальных институтов (в частности, государства) в борьбе с терроризмом; *диагностика и прогнозирование* социальных процессов. При анализе терроризма используются основные универсальные абстрактно-логические и эмпирические методы познания (анализ, синтез, индукция, дедукция, классификация, типологизация, наблюдение, метод экспертных оценок).

Вопросы для самоконтроля:

1. Назовите научные труды по проблемам терроризма в современном мире.
2. Приведите определение понятий «терроризм» и «международный терроризм».
3. Разграничьте понятия «террор» и «терроризм».
4. Рассмотрите основные методологические подходы к анализу современного терроризма.
5. Проведите сравнительный анализ воззрений исследователей относительно причин активизации международного терроризма в контексте глобализации.
6. Аргументируйте важность разрешенияпроблемы определения понятия «терроризм» и «международный терроризм» мировым сообществом.

Темы для индивидульной и групповой работы:

1. Проблемы и перспективы антитеррористической и контртеррористической политики в контексте эскалации современного терроризма.
2. Роль ООН в борьбе с терроризмом на современном этапе.
3. Особенности противодействия финансированию терроризма: вопросы ответственности и совершенствования законодательства.
4. Религиозно-политический терроризм в «благополучных» обществах.
5. Исламский фундаментализм и этапы его распространения.
6. Ваххабизм в современном мире.

Библиография:

1. Alexander Y. Terrorism: theory and practice. Boulder: Westview press, 1979. 280 p.

2. La Feber W. The Post September 11 debate over empire. Globalization, and fragmentation. In: Political Science Quarterly, 2002, Vol. 117, № 1. p. 8–9, 16–17.
3. Arădăvoaice G. Sfîrşitul terorismului. Bucureşti: Antent, 2002. 213 c.
4. Delcea C., Bădulescu A. Terorismul. Studii şi cercetări asupra fenomenului terorist. Cluj-Napoca, 2008, 448 p.
5. Арчаков М. Психологические особенности политического экстремизма. В: Власть. 2010. № 12. с. 71–74.
6. Барышников С. Специально-научные основания построения системы знаний в террологии: принцип развития. In: Мир науки, культуры, образования, № 4 (29) 2011, с. 253-261. www.uni-altai.ru/engine/download.php?id=8394 (vizitat 22.01.2012)
7. Власов И. Зарубежное законодательство в борьбе с терроризмом. Москва: Городец-издат, 2002. 141 с.
8. Зотов О. Глобализация и международный терроризм: генетическое родство. In: Терроризм – угроза человечеству в XXI веке. Москва: Крафт +, 2003, с.36-48.
9. Емельянов В. Терроризм и преступления с признаками терроризирования. Санкт-Петербург: Пресс, 2002. – 284 с.
10. Казенков С., Кумачев В. Международный терроризм в условиях переходного миропорядка: недооценка угрозы. www.russ.ru./politics/articles/1999 (vizitat 12.09.2006)
11. КафтанВ. Терминологическое противоборство вокруг концепта «терроризм». In: Власть, 2009, №4, с. 77-80.
12. Кикотя В. Терроризм. Борьба и проблемы противодействия. Москва: ЮНИТИ, 2004, 592 с.
13. Лазарев Н. Терроризм как тип политического поведения. В: Социологические исследования, 1993, №8, с.32-36.
14. Лазарев Н.Терроризм как социально-политическое явление: истоки, формы и динамика развития в современных условиях. Автореферат диссертации канд. полит. Наук. Москва, 2007. sartraccc.ru/Disser/lazarev.pdf (vizitat 20.01.2012)
15. Ляхов Е. Терроризм и межгосударственные отношения. Москва: Международные отношения, 1991. 212 с.
16. Мальцева В. Терроризм в альтернативных условиях глобализации «по-американски».В: Власть, 2007, №1, с.74-78.
17. Новикова Г. Сильная стратегия слабых. Террор в конце XX века. В: Полис, 2000, №1, с.169-172.
18. Ольшанский Д. Психология терроризма. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 286 с.
19. Петрищев В. Заметки о терроризме. Москва: УРСС, 2001. 281 с.
20. Самович Ю. О понятии "международный терроризм". В: Вестник Томского государственного университета. 2012. № 361. с. 120 – 123
21. Сумбатян Ю. Проблемы современной цивилизации. В: Социально-гуманитарные знания, № 4, 2003, с. 111-119.

GEOECONOMIA[8]

Andrei ILAŞCIUC
magistru în relaţii internaţionale, doctorand, lector universitar

CIOBU Emil,
doctor în filosofie, conferenţiar universitar

The end of the Cold War and the intensification of Globalization have unleashed new forces in politics and world economy. These have led to a review of the traditional approach of the International Relations and propose new paradigms, among which is the Geoeconomy. Historiographical, theoretical, and methodological analysis of the Geoeconomy allow us to determine its role and place on the global arena and to evaluate its impact on power relations between major international actors.

Cuvinte cheie: geoeconomie, şcoală geoeconomic, spaţiu geoeconomic, fluxuri geoeconomice, putere geoeconomică, competitivitate geoeconomică, expansiune geoeconomică, armă geoeconomică, război geoeconomic, securitate geoeconomică, riscuri şi ameninţări geoeconomice.

Introducere. Conceptualizarea metodică a cursului

Cursul ”*Geoeconomia”* este conceput ca un studiu cu caracter interdisciplinar care are ca scop să completeze setul de discipline care se predau la specialitatea „relaţii internaţionale’’. Această disciplină tinde să îmbogăţească cunoştinţele studenţilor cu noi abordări asupra rolului statului în procesul globalizării economiei mondiale. Totodată, geoeconomia încearcă să lărgească viziunile studenţilor asupra noţiunilor centrale pentru un specialist în domeniul relaţiilor internaţionale: spaţiu, putere, influenţă, etc. Cursul va contribui la formarea unui tablou integru asupra evoluţiilor şi tendinţelor de pe arena politică mondială.

Actualitatea cursului este condiţionată de creşterea rolului factorului economic în politica externă a statelor lumii la etapa contemporană, dar şi de apariţia unor schimbării de amploare ce au loc în spaţiul politico-economic mondial cauzate de intensificarea procesului de globalizare (crize economico-financiare de proporţii, evoluţia proceselor de integrare a statelor, remodelarea ierarhiei statelor din sistemul de relaţii internaţionale, etc.). Cursul implică însuşirea de cunoştinţe despre: şcolile şi

[8] This research was supported by a Marie Curie International Research Staff Exchange Scheme Fellowship within the 7th European Community Framework Programme”.

teoriile de bază ale geoeconomiei; aspectele de bază a dimensiunii geoeconomice a relaţiilor internaţionale; utilizarea instrumentelor şi metodelor de operare ale geoeconomiei; aplicarea principalelor metode de analiză şi cercetare în geoeconomie.

Scopul cursului „Geoeconomia" este de a contribui la formarea unei viziuni moderne asupra proceselor şi fenomenelor care au loc în sistemul de relaţii internaţionale contemporane.

Cursul are drept scop dezvoltarea *următoarelor competenţe: d*ezvoltarea capacităţii de a cerceta aspectele geoeconomice ale relaţiilor internaţionale; utilizarea şi aplicarea principalelor metode de analiză şi cercetare în geoeconomie, precum şi demonstrarea aptitudinilor de analiză a instrumentelor şi metodelor de operare ale geoeconomiei; explicarea tendinţelor de evoluţie ale proceselor şi problemelor geoeconomice; prognosticarea evoluţiei sistemului de relaţii internaţionale din perspectiva geoeconomică

Obiectivele generale ale cursului, conform curriculumului, *la nivel de cunoaştere şi înţelegere* prevăd ca studenţii: să definească conceptele de bază ale „Geoeconomiei": „spaţiu geoeconomic", „strategie geoeconomică", „putere geoeconomică", „geofinanţe", etc.; să se familiarizeze cu terminologia de bază a disciplinei date; să identifice aparatul metodologic de investigaţie al disciplinei „Geoeconomia"; să sistematizeze principalele ameninţări la adresa securităţii economice. *La nivel de aplicare:* să clasifice perioadele evoluţiei istorice ale gîndirii geoeconomice; să determine potenţialul geoeconomic al Republicii Moldova; să prezinte scopurile, funcţiile şi instrumentarul geoeconomiei; să compare situaţia geoeconomică din diferite state, inclusiv şi în Republica Moldova; să stabilească şi să identifice modelele de comportament geoeconomic; să argumenteze eficienţa tehnicilor utilizate în războiul geoeconomic; să identifice distincţia dintre „geoeconomie", „geopolitică", „geostrategie" şi ‚geofinanţe". *La nivel de integrare:* să ofere studii de caz relevante prin situaţii întemeiate pe baze teoretice bine argumentate; să estimeze impactul globalizării asupra potenţialului geoeconomic al Republicii Moldova; să prognozeze viitoarea arhitectură geoeconomică de pe arena internaţională şi să prezinte scenarii de evoluţie a polurilor geoeconomice.

Lucrul individual din cadrul cursului respectiv presupune produsul preconizat: recenzia unui studiu teoretic sau monografii, referatul, cercetarea şi comunicarea individuală, studiul de caz sau comparat, prezentarea vizuală /PPT, fiind definitivate strategiile şi formele de realizare a acestuia: studiul bibliografic, elaborarea tabelelor comparative, prezentarea analitico – informaţională a investigaţiei, elaborarea schemelor etc. Tematica pentru lucrul individual sau în grup, mese rotunde etc. este orientată spre dezvoltarea capacităţilor de cercetare teoretică, abilităţilor analitice şi aplicative, necesare pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice din programul ulterior al studiilor universitare, precum şi a celor actuale pentru viitorii experţi şi funcţionari diplomatici în relaţiile internaţionale.

În continuare, este propus cititorilor lecţia cu denumirea **”Istoriografia şi bazele teoretico-metodologice ale disciplinei „GEOECONOMIA”** din curriculum universitar la specialitatea „relaţii internaţionale” care prezintă rădăcinile intelectuale; situaţia din domeniul de cercetare; obiectul de studiu şi abordarea teoretică a noţiunii de „geoeconomie”. Totodată, articolul urmăreşte *scopul* de a forma *competenţe generale* de a lucra cu sursele teoretice, de a dezvolta abilităţile analitice şi de orienta pe studenţi spre gândirea critică în cadrul procesului de studiu teoretic. În acelaşi timp, lecţia prezentată va contribui la formarea *competenţelor specifice*, printre care menţionăm: însuşirea limbajului profesional, cunoaşterea cercetărilor teoretice de bază din cadrul cursului respectiv, evaluarea nivelului de cercetare şi a specificului abordărilor teoretice în operele autorilor studiaţi. Importanţa acestei lecţii este justificată de necesitatea de a pregăti studenţii pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice ulterioare sub forma tezei de an şi a tezei de licenţă, conştientizarea rolului şi locului acestora în pregătirea profesională şi curriculumul universitar la specialitatea Relaţii Internaţionale. Orientându-se spre aceste *finalităţi* pentru studiu, în lecţia propusă sunt formulate *următoarele obiective*: de a prezenta viziunea complexă şi multiaspectuală a istoriografiei, de a determina bazele teoretico-conceptuale ale geoeconomiei şi de a evalua metodologia cercetării geoeconomiei.

Formarea competenţelor în domeniu, realizarea scopului şi obiectivelor cursului, evaluarea rezultatelor studenţilor se vor efectua prin intermediul orelor de curs şi seminar la disciplina Protocolul şi ceremonialul diplomatic. Totodată, pregătirea studenţilor şi formarea abilităţilor lor va avea loc şi prin plasarea materialelor teoretice şi cerinţelor practice pe platforma Moodle.

1. ***Istoriografia cercetării Geoeconomiei***
2. ***Bazele teoretico-conceptuale ale Geoeconomiei***
3. ***Rădăcinile istorice ale şcolilor geoeconomice contemporane.***

1. Istoriografia cercetării Geoeconomiei

Cursul „Geoeconomia” este o disciplină relativ nouă în domeniul cercetării relaţiilor internaţionale, care a reuşit să relanseze dezbaterile în cadrul obiectului său de studiu asupra unui şir de probleme devenite tradiţionale pentru ştiinţa politică şi economică. În acest sens, geoeconomia încearcă să răspundă într-o manieră proprie la întrebări de fel: care este rolul statului în condiţiile globalizării; ce reprezintă puterea şi influenţa în relaţiile internaţionale la început de secol; ce conotaţie capătă spaţiul în politica mondială spaţiu în epoca noilor tehnologii economice, informaţionale şi politice. Totodată, geoeconomia bazându-se pe o mecanică cu totul diferită de cea care a existat pînă acum (confruntări militaro-politice, relaţii interstatale, drept internaţional codificat, etc.), încearcă să reconsidere arsenalul instrumentelor şi mijloacelor de control al spaţiului politic şi economic global. O „Pax Oeconomicana’’ tinde să ne spună că

pentru câteva decenii înainte, relaţiile dintre subiecţii relaţiilor internaţionale, vor fi structurate de factorul economic, care suprapunându-se cu cel spaţial, va genera o nouă logică de contemplare [1].

Primul studiu dedicat geoeconomiei ca un nou cadru de dezvoltare a relaţiilor internaţionale post-război rece, aparţine „părintelui" geoeconomiei *Edward Luttwak*. În lucrarea sa *„De la geopolitică spre geoeconomie. Logica conflictului, gramatica comerţului"*, autorul nu doar lansează termenul propriu-zis de „geoeconomie" dar şi schiţează pentru prima dată conţinutul acestuia [2]. După părerea lui *Luttwak,* competiţia între state nu a luat sfârşit o dată cu dispariţia marii confruntări a supra-puterilor din epoca bipolară. Din acest punct de vedere, confruntările strategico-militare vor fi transpuse în domeniul economiei, fapt care va duce la cedarea poziţiilor deţinute de geopolitică în favoarea geoeconomiei. Aceasta din urmă, este văzută de autor ca o nouă politică ce va condiţiona elaborarea unor procedee economice de apărare şi atac îndreptate spre obţinerea avantajelor şi superiorităţii asupra altor naţiuni.

În noile condiţii create în relaţiile internaţionale, instrumentele comerciale le vor înlocui pe cele militare. Capitalul devine mai important în comparaţie cu forţa militară, inovaţiile civile capătă o valoare mai sporită decât dezvoltarea militar-tehnică, iar penetrarea pieţelor reprezintă adevăratul indicator al puterii şi nu posedarea diferitor baze militare. Principala deosebire între geoeconomie şi geopolitică, reprezintă supremaţia tehnologică şi comercială în defavoarea controlului regiunilor. Din acest punct de vedere, geoeconomia încearcă să scoată în evidenţă importanţa unor factori noi în politica internaţională. Totodată, *Luttwak* menţionează că, geoeconomia are rolul de a consolida naţiunea în jurul unor ameninţări cu caracter economic. În încercarea de a-şi consolida ideile înaintate anterior, *Luttwak* vine cu un nou concept aflat în strânsă legătură cu geoeconomia- turbocapitalismul (reprezintă capitalismul actual în care procesele decurg într-un ritm mult mai rapid datorită informatizării şi globalizării economiei mondiale) [3]. Unul din rezultatele epocii turbocapitalismului în derulare, reprezintă conflictele de tip nou - cele geoeconomice.

Un aport important în dezvoltarea paradigmei geoeconomice, o au cercetătorii francezi *Pascal Larot şi Philippe Baumard*. Aceşti cercetători s-au preocupat de problema statutului geoeconomiei în ierarhia ştiinţelor sociale. În acest sens, ei au încercat să stabilească relaţia geoeconomiei cu domeniile înrudite: geografie, economie, istorie, geopolitică. Totodată, ei explică natura interesului faţă de geoeconomia manifestat de teoreticienii şi practicienii din domeniul relaţiilor internaţionale [4].

Un aport important în dezvoltarea geoeconomiei ca paradigmă o au cercetătorii italieni *Paolo Savona, Sergio Fiore, Fulceri Bruni Roccia şi Carlo Jean*. Astfel, în lucrarea colectivă *„Geoeconomia. Supremaţia spaţiului economic",* ei întreprind o analiză a domeniului geoeconomic prin prisma rolului acestuia la etapa contemporană în dezvoltarea statului, riscurilor, a metodelor şi instrumentelor de operare geoeconomică [5]. În compartimentele sale *Carlo Jean şi Paolo Savona* analizează

problemele cu care se confruntă statul în epoca globalizării economice [5, pp. 19-60]. Fuga capitalului în zonele atractive ce oferă avantaje sporite, este văzută de către Jean drept una din principalele ameninţări la adresa statului ca principala instituţie integratoare a naţiunii. Acest proces, mai este amplificat şi de creşterea rolului regiunilor în producerea bogăţiilor, rol care tradiţional era deţinut de către stat. Regiunile dezvoltate, tot mai insistent sfidează una din funcţiile de bază ale statului - redistribuirea bogăţiilor. Ele deja nu mai sunt de acord cu faptul că statul le ia o parte din mijloace şi le împarte regiunilor mai sărace (de altfel, cazurile Italiei şi Spaniei în acest sens, sunt cele mai elocvente). Din acest punct de vedere, cercetătorul vorbeşte despre riscul ca lumea să se transforme „în arhipelag compus din insule ale bogăţiei într-un ocean al sărăciei" [5, p. 37]. Ca una din soluţiile minimalizării acestor riscuri, Jean propune abordarea geoeconomică care ar ajuta statul să-şi păstreze poziţiile de unic arbitru şi element integrator pe arena politică internaţională.

La rîndul său, *Sergio Fiore* [5, pp. 61-95] cercetează aspectele instituţionale ale concurenţei geoeconomice. El efectuează o analiză a organizării instituţionale italiene, evidenţiind lacunele acesteia în comparaţie cu modelele statelor industrial dezvoltate în special a celui american. Totodată, el atrage atenţia asupra importanţei dezvoltării unei sisteme bine organizate de instituţii de stat în frunte cu un organ responsabil şi competent în problemele competiţiei geoeconomice.

Aspectul financiar al geoeconomiei este investigat de către *Fulceri Bruni Roccia* [5, pp. 96-157]. Accentul de bază, este pus pe cercetarea relaţiei dintre spaţiul statal (şubred şi mereu diluat de fluxurile financiare sau aşa numitele „geofinanţe") şi cel al finanţelor (al cărei forţă creşte permanent) totodată, *Bruni Roccia* vorbeşte despre setul de instrumente cu care se operează în prezent în cadrul spaţiul financiar: arma financiară strategică; instrumentele monetare; instrumentul „capital market" şi „export finance".

În spaţiul CSI pot fi evidenţiate lucrările câtorva cercetători notabili în domeniul geoeconomiei. Unul din pionerii studiilor geoeconomice din Rusia, *Ernest Kochetov* (fondatorul şcolii geoeconomice ruseşti) în lucrare sa „*Geoeconomia. Valorificarea spaţiului economic mondial*" abordează geoeconomia ca un model de sistem care ar permite existenţa şi/sau supravieţuirea statului în noul context economic global apărut după războiul-rece [6]. Lucrarea lui *Kochetov* reprezintă o abordare a geoeconomiei de pe poziţiile ştiinţei economice, influenţa geopoliticii fiind minimală. Totodată, cercetătorul rus încercă să elaboreze un model de strategie geoeconomică naţională care ar permite statului să facă faţă concurenţei globale. În acelaşi timp, el introduce în uzul ştiinţific conceptul de atlas geoeconomic care presupune un spaţiu global structurat şi ierarhizat în trei sub-sisteme: sub-sistemul monetar şi de bunuri (fluxul bunurilor şi finanţelor) organizaţional-economică (sistemul de instituţii economice); normativă (sistemul de acorduri, reglementări şi înţelegeri în domeniul economic mondial).

Un alt cercetător rus care s-a preocupat de cercetarea domeniul geoeconomic, este *Alexandr Neklessa*. În lucrările sale, *Neklessa* abordează geoeconomia ca o

localizare spaţială a activităţii economice în context global, iar în domeniul relaţiilor internaţionale aceasta reprezintă o contopire a politicii cu economia [7]. Autorul utilizează în lucrările sale pe larg, ideea de „pax oeconomicană" – sistemă de organizare geoeconomică a lumii [1]. Totodată, introduce în uz ideea de model hexagonal care reprezintă o integrare a sistemelor de activitate economică dependente de unele sau altele grupări statale sau spaţii geografice. Rezultatul formării acestui model, reprezintă o matrice compusă din patru spaţii geografice strict localizate (Occidentul, Orientul industrializat, Sudul bogat în materii prime, Eurasia Nordică) şi două spaţii geoeconomice fără de o localizare geografică strictă (cvasi-nordul transnaţional şi arhipelagul „sudului adânc") [1].

2. Bazele teoretico-conceptuale ale Geoeconomiei

De menţionat faptul că, mulţi politicieni, cercetători şi ziarişti, ne fiind iniţiaţi în domeniul de studiu al geoeconomiei, utilizează greşit această noţiune. În acest sens, apare necesitatea unei clarificări a acestei noţiuni.

În definirea termenului de geoeconomie pornim de la descifrarea semnificaţiei acestui cuvânt. Astfel, termenul este compus din două cuvinte: „geo'' şi „economie''. Prefixul „geo'' ne arată natura influenţelor asupra rădăcinii „economie''. În acest sens, o primă definiţie a acestui termen ar suna astfel: geoeconomia este o disciplină care studiază implicaţiile factorilor geografici asupra economiei.

Însă, această explicaţie este restrânsă şi îngustă, deoarece tinde să arate că geoeconomia operează cu noţiuni şi termeni de natură fizică, în timp ce în aparatul categorial al acestei discipline intră un şir de categorii mai degrabă de formaţie mentală. În acest sens, am putea aduce exemplul spaţiului virtual al finanţelor planetare, care reprezintă o dimensiune intangibilă a spaţiului.

O anumită doză de claritate în ceea ce priveşte sensul termenului de geoeconomie este introdusă de definiţiile mai multor cercetători ce s-au preocupat de acest domeniu de studiu. Astfel, pentru prima dată, termenul de „geoeconomie'' a fost introdus în uz în anul 1990, de către fostul consilier a preşedintelui SUA, *Edward Luttwak*. El menţionează faptul că geoeconomia s-a născut în sînul geopoliticii şi o defineşte ca o fundamentare teoretică a politicii de stat, îndreptată spre obţinerea victoriei în competiţia economică dintre state [8]. Aproximativ de aceeaşi părere sunt *Carlo Jean* şi *Paolo Savona*, cercetători italieni, care susţin că geoeconomia este o geopolitică economică [5, p. 42].

Cercetătorul francez *Pascal Larot* susţine că geoeconomia „analizează strategia economică (comercială în special) adoptată de naţiuni, pentru a proteja economia naţională, precum şi de a ajuta propriile companii de a cuceri anumite sectoare ale peţii, care conferă un element de putere, influenţă sau liderism internaţional''[9].

Cercetătorul rus *Ernst Kochetov* e de părere că în câmpul geoeconomiei se întrevăd interesele strategice ale statului în procesele economice şi a dinamicii politice ale acestuia, în contextul schimbărilor globale ale lumilor-economii''[6, p.8].

Însă, după cum putem observa din definiţiile aduse mai sus, conţinutul geoeconomiei este redus la strategii defensive şi ofensive practicate de stat în contextul concurenţei economice mondiale. Dar aceste explicaţii ale geoeconomiei ca concept, sunt iarăşi înguste, deoarece geoeconomia în ansamblul său constituie în primul rînd o activitate economică a omului în spaţiu, care nu doar se limitează la cucerirea şi apărarea bunurilor sale dar şi la valorificarea potenţialului întru propria bunăstare. Acest moment, după părerea noastră, lărgeşte considerabil încărcătura conceptuală a geoeconomiei, implantându-i o dimensiune care tinde să abordeze existenţa umanului în spaţiu, economie şi politică.

O definiţie mult mai generală dar mai amplă după conţinut, este cea dată de *Philip Moro Defarges*, care afirmă că geoeconomia este „interacţiunea dintre homo economicus şi spaţiu, influenţa factorilor spaţiali asupra sferei de producţie şi distribuirii mărfurilor, utilizarea spaţiului pentru desfăşurarea activităţii economice'' [10, p. 104].

Din câte am avut posibilitatea să observăm din definiţiile aduse mai sus, nu există o o părere unanimă în rândurile cercetătorilor, în ceea ce priveşte definirea termenului de geoeconomie. Cu unele definiţii parţial suntem de acord, iar pe altele le considerăm prea înguste pentru a explica în plină măsură complexitatea fenomenului de geoeconomie.

Din aceste considerente vom încerca să aducem o definiţie proprie, pe care însă nu o considerăm completă, din care cauză nu mai poate fi pusă în dezbateri. Aşa dar, după părerea noastră, geoeconomia este o strategie a actorilor economiei mondiale (în special a statului) în vederea realizării intereselor sale, în condiţia existenţei unei concurenţe planetare acerbe, o strategie bazată pe disponibilizarea propriului potenţial politico-economic, dar şi cel tehnico-ştiinţific şi informaţional, ţinând cont de particularităţile spaţiului în care acţionează actorii.

Toate definiţiile aduse mai sus, evidenţiază clar sau subînţeleg câteva elemente importante: stat, strategie, putere şi activitate economică, toate acestea fiind plasate într-un anumit spaţiu. Credem că aceste elemente sunt foarte importante pentru a înţelege mai bine tematica geoeconomiei, abordată în această lucrare. De aceea din această cauză, vom încerca să asamblăm aceste elemente într-un cadru teoretico-conceptual, pentru a răspunde la întrebarea cheie a acestui subcapitol: care este câmpul de studiu al geoeconomiei? În cele ce urmează mai în jos, o să încercăm să dăm răspunsurile la această întrebare, întru cît fără de răspuns, credem noi, este dificil să vorbeşti despre geoeconomie ca un domeniu ce se preocupă de abordarea unor procese complexe.

Apărută ca o încercare de a descrie schimbările de la sfârşitul secolului XX, geoeconomia a ajuns astăzi să aibă mai multe pretenţii decât o simplă expunere a proceselor şi fenomenelor ce se derulează în lume. Această situaţie a generat o serie de întrebări în cea ce priveşte statutul şi rolul geoeconomiei în ierarhia ştiinţelor moderne, fapt de la sine înţeles, deoarece geoeconomia este o ramură tânără de cercetare.

De la bun început, ţinem să menţionăm faptul că, geoeconomia are un caracter interdisciplinar. Din punct de vedere epistemologic, geoeconomia este o sinteză a economiei (analiza factorilor de producţie, a potenţialului economic, şamd), geografiei (analiza factorului spaţial asupra economiei), istoriei (analiza continuităţilor şi similitudinilor istorice dintre spaţiile economico-politice etc.) şi politicii (factorul forţei). Însă, fundamentul ei teoretic este totuşi economia din care cauză analizele geoeconomice se prezintă uneori ca nişte analize economice pure.

Unii cercetători merg mai departe în explicarea geoeconomiei, susţinând că aceasta din urmă este o nouă teorie a avantajului economic a naţiunii care a luat forma avantajului geoeconomic a acestora: fiecare stat se specializează în producerea mărfurilor şi serviciilor deficitare, sau care au un preţ scăzut şi o calitate relativ înaltă pe pieţele externe, comparativ cu alte state. Ca un argument în favoarea acestei teze se poate de citat pe preşedintele american Bill Clinton care vorbea despre o concurenţă a naţiunilor în economia mondială.

Cercetătorii francezi *Ph. Baumard* şi *P. Larot* consideră că geoeconomia are rădăcini mult mai adînci şi diverse decât pare la prima vedere. În acest sens, ei menţionează că geoeconomia s-a format şi există la interferenţa economiei (la nivel macro şi micro economic), istorie (istoria antreprenoriatului şi a economiei), ştiinţelor cu prefixul ,,geo'' (geoistorie şi geopolitică), sinergetică (teoria organizării), ţinând cont de domeniul social [4].

Philippe Moreau Defarges consideră că geoeconomia a apărut ca disciplină, datorită interacţiunii a trei factori [10, pp. 105-106]:

1. *Adâncirea interdependenţelor şi crearea reţelelor*: procese cauzate de apariţia noilor actori în relaţiile internaţionale, fluxurile nemateriale ale finanţelor şi informaţiei, care după opinia lui a dus la sfârşitul geografiei tradiţionale şi apariţia celei virtuale. Geografia nouă, este extrem de mobilă şi e dictată de fluxurile economice şi deplasările locale ale domeniilor de producţie. În acest fel apare o serie de discipline noi cum ar fi geoeconomia, geofinanţele, geoinformaţiile şi geotehnologia;
2. *Căderea „Cortinei de Fier" şi colapsul experimentelor comuniste:* ceea ce a pus capăt confruntărilor ideologice şi a liniilor de demarcare şi prin urmare a atras în procesele economiei mondiale tot globul pământesc*;*
3. *Eterogenitatea actorilor vieţii internaţionale:* slăbirea controlului statal şi dispariţia hotarelor a dus la apariţia actorilor nestatali, cum ar fi corporaţiile transnaţionale sau au creat posibilitatea activităţii în grup a unor actor nestatali spre exemplu pe pieţele de capital. În acest context, geoeconomia apare ca o sistematizare şi un control a acţiunilor acestor actori pe pieţele mondiale, cu scopul de a crea o stabilitate.

Cît priveşte statutul geoeconomiei în ierarhia ştiinţelor moderne, considerăm că aceasta totuşi mai degrabă este o disciplină de studiu, decât o ştiinţă. Acest fapt se datorează următoarelor considerente: şubredităţii sale, condiţionată de numărul

considerabil al contradicţiilor pe care le conţine [4]. Aceste contradicţii sunt de ordin metodologic: ea a împrumutat metode din geopolitică, geostrategie, geografie economică şi economie mondială; empiric: trebuie să facă faţă unui val de date şi informaţii din mai multe domenii, care necesită o prelucrare şi analiză; şi de ordin ontologic: ceea ce ţine de combinarea spaţiului virtual cu cel fizic.

O ştiinţă este un sistem conceptualizat de cunoştinţe despre un obiect, dar şi un domeniu de studiu, care: explică natura proceselor şi fenomenelor; elaborează soluţii şi modele axiologice, ontologice şi gnoseologice despre procese şi fenomene; încearcă să prognozeze evoluţia proceselor şi transformărilor. Acest sistem se bazează pe metodele şi mijloacele sale de cercetare. Deocamdată, geoeconomia, după părerea noastră, nu corespunde rigorilor şi criteriilor care ne permite să o numim o ştiinţă aparte. După părerea noastră, ar fi corect să spunem că geoeconomia este mai degrabă un domeniu de cercetare, o disciplină de studiu care se află la etapa incipientă a dezvoltării sale.

3. Rădăcinile istorice ale şcolilor geoeconomice contemporane.

Activitatea umană în cea mai mare parte a sa, pe parcursul istoriei, este o activitate economică inseparabilă de spaţiu. În acest sens, relaţia spaţiu-economie a fost exploatată de către om chiar din cele mai vechi timpuri. Cele mai mari centre economice erau aşezate la intersecţia căilor comerciale sau în spaţiile fizice ce au permis o dezvoltare economică: fluvii, mări, insule, etc. Însă, asemeni geopoliticii, primele reflecţii geoeconomice apar mai târziu şi sunt legate de conştientizarea unor avantaje sau dezavantaje, a unor probleme ce ţin de organizarea economică a spaţiului, sau sunt condiţionate de apariţia unor necesităţi economice ce impuneau o abordare a problemelor economice la nivel de teorie. În acest sens, trebuie de menţionat că primele teorii în gândirea economică, apar în nişte condiţii specifice, determinate de un şir de factori. Astfel, Marele Descoperiri Geografice au schimbat cardinal concepţia despre globul pământesc şi au servit ca un imbold pentru activitatea economică în Europa. Apariţia şi dezvoltarea relaţiilor capitaliste, de asemenea, au jucat un rol important în transformarea mentalităţii. Sub lovitura spiritului întreprinzător al negustorului şi comerciantului se prăbuşeau dogmele despre economie, persistente în feudalism. Comerţul şi camăta deja numai sunt păcate şi vicii umane interzise de Dumnezeu, ci chiar necesare unei dezvoltări economice. În această ordine de idei, trebuie de menţionat că deja spre sf. se. XV încep. sec. XVI apare şi prima teorie economică modernă, care aborda probleme de comerţ extern, internaţional şi probleme de politică economică externă, numită teoria mercantilistă. Mercantiliştii pledau pentru sporirea rezervelor de metale preţioase ale statului, solicitându-i celui din urmă o implicare masivă în această privinţă. Ca o soluţie de a atinge acest scop, mercantiliştii, au pledat pentru dezvoltarea comerţului exterior protejând prin diferite mijloace proprii negustori şi comercianţi. Mai târziu această politică va căpăta denumirea de politică comercială protecţionistă şi se va manifesta în diferite ipostaze [11].

Dezvoltarea economică rapidă a Angliei în sec. XV-XVI a dus la apariţia unor teorii care justificau expansiunea economică şi colonială a acestei ţări, care au îmbrăcat forma liberalismului în economie. În acest sens, apare teoria avantajului absolut lui *A. Smith* şi teoria avantajului relativ a lui *D. Ricardo*. Ideile lor principale se reduc la necesitatea acordării de către stat a unor libertăţi sporite, agenţilor economici în plan intern, iar în cel extern, eliminarea barierelor economice în comerţul exterior. Deşi teoriile acestor doi mari gânditori, au abordat diverse probleme de economie politică, ei totuşi nu s-au preocupat de plasarea economiei în spaţiu. Adică în teoriile sale, *A. Smith* şi *D. Ricardo* nu au ţinut cont de unele realităţi spaţiale, cum ar fi spre exemplu distribuirea resurselor umane şi naturale în spaţiu, localizarea polurilor economice, probleme de fluxuri comerciale şi transport [11].

Ca o reacţie la liberalismul lui *A. Smith* şi a altor ,,liberschimbişti'', apare ideile şi concepţiile lui *Fridrich List*, un ilustru economist german din perioada modernă. Pornind de la ideea că de comerţul liber profită doar naţiunile puternice din punct de vedere economic, *List* critică teoriile avantajului absolut şi relativ. Ca o alternativă în schimb, el aduce ideea dezvoltării unui sistem naţional de economie care ar proteja dezvoltarea economică a ţării. În acest sistem naţional accentul se pune pe industrializarea economiei şi a factorilor de producţie. Ca o măsură necesară pentru atingerea acestui scop, *List* prea ideea mercantiliştilor de protecţionism, motivând-o prin fragilitatea ramurilor care abia se dezvoltă într-o ţară (În întreaga sa lucrare ,,Sistemul naţional de economie politică'' *List* vorbeşte despre Germania). De asemenea, *List* vorbeşte şi despre misiunea civilizatoare ale Occidentului, prin care are în vedere necesitatea cuceririi sau colonizării de câteva naţiuni puternic dezvoltate a statelor slabe sau mici. În contextul acestei idei, poate pentru prima dată în istoria gîndirii economice întâlnim ideea unor centre economice puternice, car ar ,,iradia razele civilizaţiei asupra restului lumii'' [12, p. 278]. Aceste centre sunt nişte naţiuni industrializate care sunt posturi avansate ale puterii şi bogăţiei. Aşa dar pentru prima dată în istoria teoriilor economice, *F. List* s-a preocupat de probleme ce ţin de plasarea economicului în spaţiu, idei care mai târziu vor fi abordate tot mai insistent atît la nivel teoretic, dar mai ales la cel practic.

După *F. List*, de probleme legate de relaţia spaţiu-economie, s-au preocupat diferiţi savanţi şi cercetători. Teoria geopolitică tratează la fel aceste probleme, însă reieşind din necesităţile sale practice. Pentru geopolitică, dezvoltarea economică, deşi este condiţionată de o serie de factori spaţiali, este necesară doar pentru ca statul să-şi dezvolte un potenţial militaro-politic considerabil în confruntările sale cu alte state.

Teoria despre spaţiul vital a naţiunii, fără îndoială că presupune mai întâi de toate un spaţiu economic cu resurse naturale şi minerale, însă, este un spaţiu care este subordonat necesităţilor statului şi puterii sale militare. Această optică de tratare a relaţiei economie-spaţiu, a fost ridicată la rang de politică statală pe parcursul unei perioade lungi de timp şi s-a menţinut pînă la sfârşitul ,,războiului rece'' (sau în cazurile unor state încă mai persistă).

Însă, chiar dacă geopolitica a tratat din acest unghi de vedere relaţia economie-spaţiu, meritul ei constă în faptul ca ea a elaborat o metodologie de studiere a unui spaţiu, care mai târziu a fost preluat de geoeconomie. Ştiinţa economică a statului sau „ecopolitica'' lui *R. Kjelen* a fost prima încercare de studiere a spaţiului economic a statului şi a relaţiilor economice ale acestuia. În acest sens, el vorbeşte despre o emporopolitică care se preocupă de studierea relaţiilor comerciale externe şi a partenerilor strategici a statului, de o autarhiopolitică sau satisfacerea nevoilor economice proprii fără de a apela la mediul extern (autosuficienţa cu resurse naturale a statului), precum şi despre o economopolitică adică studierea vieţii economice ale statului [13].

Un rol important în dezvoltarea teoriilor geoeconomice din prezent, o au lucrările lui *Fernand Broudel* şi *Immanuel Wallerstein*. *F. Broudel* este considerat primul istoric geoeconomist, care prin lucrările „Regiunea Mediteriană în epoca lui Filip II'' şi „Civilizaţia materială, economia şi capitalism în sec. XV-XVIII'' a abordat nemijlocit problemele economice prin încadrarea lor în spaţiu [14:15]. El consideră că, există trei elemente ce întreţin o relaţie durabilă: omul, economia şi timpul. El demonstrează că problema organizării politice a mers de mână cu structura economică a spaţiului pe parcursul întregii istorii umane. În acest sens, el vorbeşte despre micro-spaţii (sate, oraşe, pieţe) care sunt nişte comunităţi umane, după care el analizează centrele economice ale timpului, denumite de el economii-lumi (universe economice). Acestea din urmă, sunt nişte universuri care sunt autosuficiente în resurse umane şi naturale, în care coeziunea internă se realizează prin intermediul legăturilor şi schimburilor. Aducând o clasificare a regiunilor economice, centre, periferii şi semi-periferii, el abordează migraţia lor de-a lungul istoriei.

O continuare a ideilor lui *F. Broudel*, constituie lucrările lui *I. Wallerstein,* care este profund marcat de acestea. El preia ideea lui *F. Broudel* de lume-economie, însă deja sub forma de lume-sistem şi propune clasificarea sa a regiunilor economice mondiale. La fel ca şi F. Broudel, *I. Wallerstein* face în lucrările sale o analiză a centrelor economice mondiale de la începutul epocii capitaliste pînă în prezent, abordând şi migraţia lor [16].

În răstimpul scurt al existenţei geoeconomiei ca disciplină de studiu, am putea observa şi o reliefare a unor şcoli cu trăsături deja bine determinate cu abordările sale specifice. În această ordine de idei, am evidenţia şcolile din SUA, Franţa, Italia şi Rusia.

Şcoala americană de geoeconomie, apare o dată cu sfârşitul „războiului rece'' ca un răspuns la noile schimbări în economia mondială, precum şi a noului rol al SUA în lume după marea confruntare Est-Vest. Fondatorul acestei şcoli, *Edward Luttwak*, într-un şir de lucrări, menţionează faptul că SUA combinând politicul cu forţa militară riscă să cedeze poziţiile sale în lume. În acest sens, SUA ar trebui deja să combine forţa economică cu politicul, deoarece cum consideră el, doar economia puternică va atribui autoritate statului în relaţiile internaţionale. Or, cum menţionează un alt apologet al geoeconomiei americane „ „Geopolitics''- arta şi practica politicii externe tradiţionale şi de securitate, aşa cum au fost definite de „Războiul Rece''- e o paradigmă care deja nu mai oferă soluţii politice adecvate problemelor ce stau în faţa SUA în clipa cînd ea intră

în sec. XX. O paradigmă geoeconomică- o politică economică externă, discret concepută pentru a deschide pieţe pentru export şi investiţiile americane - e acum necesară pentru a face faţă provocărilor create de dependenţa crescândă a economiei interne a SUA faţă de pieţele globale.'' [17].

Continuând motivaţiile lui *E. Luttwak*, se schiţează şi anumite strategii americane în epoca globalizării: pentru a-şi menţine statutul său de stat lider în plan mondial, statul SUA trebuie să promoveze interesele companiilor sale în relaţiile economice internaţionale, să acorde atenţie sporită capitalului uman prin instruirea unor cadre profesionale competente şi să investească în dezvoltarea tehnologiilor de vârf. Ideile lui *E. Luttwak* au avut o reflecţie în doctrina economică şi cea a politicii externe ale SUA, adoptate îndată după sfârşitul ''războiului rece'', în timpul cînd acesta din urmă deţinea postul de consilier a preşedintelui D. W. Bush senior, precum şi în aşa numita doctrină Clinton.

Şcoala geoeconomică franceză la rândul său, a apărut ca o reacţie la noile sfidări ale economiei mondiale, dar în special la hegemonismul economic american şi a creşterii puterii economice a Germaniei. De altfel, lucrările mai importante ale cercetătorilor francezi sunt nişte studii ale comportamentului SUA în relaţiile economice internaţionale, în care se atrage atenţia la metodele, strategiile şi mijloacele utilizate de corporaţiile transnaţionale americane. Conştientizarea pericolului la adresa economiei naţionale, precum şi ambiţiile de ,,veche putere'' a Franţei (exprimate prin intermediul mijloacelor şi metodelor geoeconomice), a cauzat o creştere a numărului de centre de cercetare în Franţa. Specificul acestor instituţii constă în specializarea lor bine definită pe anumite probleme, precum ar fi spre exemplu războiul informaţional şi cel economic, inteligenţa economică şi tehnologiile de vârf, finanţele mondiale şi corporaţiile transnaţionale şamd. Din această şcoală am putea evidenţia pe *Pascal Larot* (redactorul revistei ,,Geoeconomie''), *Ignacio Ramonet* (redactorul revistei ,,Le Monde Diplomatique'').

Şcoala geoeconomică italiană este reprezentată în primul rînd de Carlo Savona şi *Paolo Savona* care pun accentul mai întâi de toate pe efectele transformărilor economice la nivel mondial asupra instituţiilor statale. Ei menţionează fragilitatea acestora sub presiunea circulaţiei finanţelor mondiale şi a noilor tehnologii de vârf, care sunt de origine migratoare şi care în consecinţă creează oaze de prosperitate şi insule de sărăcie. Toate aceste observaţii, au o motivare internă, care reiese din problemele specifice ale Italiei: Nordul Bogat şi Sudul Sărac, incapacitatea statului italian de a asigura o dezvoltare durabilă pe fundalul proceselor economice din Europa şamd. Din aceste motive ei pledează pentru o apărare a statului, care este unica structură capabilă să reglementeze distribuirea veniturilor în stat, să rezolve problemele legate de şomaj şi să investească în sistemul de învăţămînt.

Geoeconomia rusească a apărut din sînul cercetătorilor ce se preocupau de economia mondială şi studii globale (globalistica). Printre reprezentanţii acestei şcoli am putea evidenţia pe *E. Kochetov* şi *A. Neklessa*. Din această cauză geoeconomia rusă are

foarte multe tangenţe cu cea din urmă. Ea este o conştientizare a faptului că dacă Rusia nu se va transforma şi ajusta la noile realităţi economice ale economiei mondiale, ea nu va mai fi în stare să-şi reîntoarcă statutul său de mare putere. Specificul acestei şcoli constă în faptul că ea a încercat să găsească o cale proprie de dezvoltare, din care cauză geoeconomia apare ca o neoeconomie sau „Pax Oeconomicana'', care se preocupă de crearea unui model geoeconomic a lumii, la baza căreia ar sta echilibrul intereselor strategice a zonelor geoeconomice deja create.

În concluzie, am putea menţiona că, geoeconomia este disciplina care încearcă să analizeze dinamica proceselor economice şi politice care au loc în spaţiul global dintr-un nou unghi de vedere. Deşi, este un câmp de studiu relativ nou, geoeconomia, a reuşit să remodeleze hărţile mentale ale teoreticienilor şi practicienilor şi prin aceasta să formeze o reprezentare mai complexă a relaţiilor internaţionale la etapa contemporană. Din acest punct de vedere, geoeconomia ca disciplină de studiu la specialitatea „relaţii internaţionale", se înscrie organic în setul de cursuri predate studenţilor, având drept scop primar îmbogăţirea cunoştinţelor de specialitate a viitorilor specialişti.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Determinaţi principale abordări ale termenului de „Geoeconomie".
2. Relataţi despre evoluţia istorică a conceptului de „Geoeconomie" în gândirea politică şi economică universală.
3. Identificaţi trăsăturile caracteristice a şcolilor contemporane de geoeconomie.
4. Analizaţi relaţia geoeconomiei cu alte ştiinţe şi discipline înrudite.
5. Evaluaţi importanţa studierii geoeconomiei în contextul proceselor ce se derulează pe arena politică internaţională.

Tematica pentru lucru individual/cercetări în grup:

1. În baza cercetării istoriografice, pregătirea unei referat ştiinţific, privind rădăcinile teoretice ale geoeconomiei.
2. Elaborarea şi prezentarea unei informaţii analitice, în format PPT, privind abordările noţiunii de „Geoeconomie".
3. Reprezentarea schematică a ştiinţelor şi disciplinelor înrudite cu geoeconomia.
4. Elaborarea unui tabel comparativ privind specificul şcolilor contemporane în geoeconomie.
5. Efectuarea unei comunicări a obiectului de studiu al geoeconomiei în format PPT.

Bibliografie:

1. Неклесса А. И., În „Глобальное Сообщество: новая система координат (подходы к проблеме)", Алестейя. 2000. p.312
2. Luttwak, Edward. From Geopolitical to Geo-economics, Logic of Conflict, Grammar of Commerce', În: The National Interest, no 20, 1990. p. 17-24.

3. Luttwak, Edward. Turbo-Capitalism: Winners and Losers in the Global Economy. Cambridge University Press. p. 295
4. Philippe Baumard, Pascal Lorot. Le champ géoéconomique : une approche épistémologique. În: La Revue Française de Géoéconomie, Vol. 1, N° 3, automne 1997. http://www.ege.fr/download/17.Le_champ_geoeconomique.pdf. (accesat: 14.05.2016)
5. Карло Жан, Паоло Савона „Геоэкономика. Господство экономического пространства'', Moscova: Ad Marginem. 1997. p. 207.
6. Кочетов „Геоэкономика. Освоение мирового экономического пространства'', Moscova: Бек. 1999. p. 461.
7. Неклесса А. Геоэкономика. http://www.archipelag.ru/geoeconomics/ (accesat: 02.05.2016)
8. Luttwak, Edward. From Geopolitical to Geo-economics, Logic of Conflict, Grammar of Commerce', În: The National Interest, no 20, 1990. p. 17-24.
9. Lorot Pascal. La géoéconomie, nouvelle grammaire des rivalités internationals http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/FD001147.pdf
10. Моро де Фарж Филип, Введение в геополитику. Moscova: Конкорд. 1996. p. 147
11. Sută N., Sută-Selejan T „Istoria comerţului mondial şi a politicii comerciale'' editura Bucureşti: ALL. 1997. p. 111.
12. List F. „Sistemul naţional de economie politică''., Bucureşti: Academia Republicii Socialiste România. 1973. p. 278
13. Nicu Sava I. „Școala geopolitică germană''. Bucureşti: INFO-TEAM. 1997. p. 159
14. Бродель Ф. Время мира. Материальная цивилизация, экономика и капитализм в XV-XVII вв. Vol. 3. Moscova: Прогресс. 1992. p.678
15. Бродель Ф. Динамика капетализма. Smolensk: Полиграмма. 1993. p. 128. http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/braudel/
16. Wallerstein I. The capitalist World-Economy. Essays. Cambridge-Paris 1979. p. 295
17. Stokes, Bruce, "A Geoeconomic Strategy for the 21st Century," În: Trade Strategies for A New Era: Ensuring U.S. Leadership in a Global Economy. Geza Feketekuty and Bruce Stokes. New York: A Council on Foreign Relations Book. 1998. pp. 162-174

STUDII GEOPOLITICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

LAVRIC Aurelian,
doctor în istorie, conferenţiar universitar

Geopolitical Studies represent an important part of scientific research in the field of the International Relations. Their role in the university curricula is indisputable. Although they are in a stage of affirmation, such studies can contribute to the edification of the Moldovan state, if there will be an interest from the decision makers for the results of research. This paper was structured in four parts: 1. The Historiography of Research; 2. Theoretical and Conceptual Bases; 3. The Research Methodology.

Moldovan Geopolitical Studies can be tackled within the framework of regional studies in this field, from Central and Eastern Europe (the space of the former "socialist bloc", with Romania in, and of the post-Soviet space). Currently, the Republic of Moldova is situated in the frontier zone of the two contemporary geopolitical spaces: EU and CIS (or Eurasian Union in formation, dominated by Russia). The dilemma East-West?, of the Moldovan State belonging to one of the two geopolitical complexes, the Transnistrian conflict and the problem of Moldovan-Romanian communities from historical Moldavian territories (from Ukraine) are the themes of the Moldovan geopolitical researchers.

Cuvinte cheie: geopolitică, studii geopolitice, ansamblu geopolitic, spaţiu geopolitic, regiune, zonă.

1. ***Istoriografia cercetării studiilor geopolitice în Republica Moldova***
2. ***Bazele teoretico-conceptuale ale studiilor geopolitice din RM***
3. ***Metodologia învestigării studiilor geopolitice în Republica Moldova***

1. Istoriografia cercetării studiilor geopolitice în Republica Moldova

Studiile geopolitice din Republica Moldova se înscriu în cadrul celor regionale din acest domeniu, din spaţiul Europei Centrale şi de Est (al spaţiului fostului „bloc socialist", din care face parte şi România şi al spaţiului post-sovietic). Datorită trecutului istoric comun a comunităţii culturale şi lingvistice, mai mulţi cercetători examinează Republica Moldova ca făcând parte, împreună cu România, dintr-un spaţiu comun, ceea ce a determinat cercetarea unor teme, inclusiv în studiile geopolitice. Totuşi, în diverse lucrări, România este inclusă atât în spaţiul sud-est-european sau balcanic (graţie prezenţei Dobrogei în graniţele statului român, Dunărea fiind considerată limita nordică a spaţiului balcanic), cât şi în spaţiul Europei Centrale (ţinând cont de faptul că Transilvania a fost parte a Imperiului Habsburgic, care a înglobat statele ce constituie astăzi Europa Centrală *sui generis*), în timp ce Republica Moldova este inclusă în spaţiul Europei de Est (partea sa sudică). Actualmente, Republica Moldova se află în (sau constituie efectiv?) zona de frontieră a celor două spaţii geopolitice contemporane consacrate: al UE (Europa Occidentală şi Europa

Centrală – fostele state din blocul socialist, cele trei republici baltice ex-sovietice) şi al CSI (sau al Uniunii Eurasiatice în formare, dominat de Rusia).

Deşi ar fi neîntemeiat să se vorbească despre o şcoală românească de geopolitică, în ultima perioadă, în România s-au remarcat mai mulţi cercetători, care au editat mai multe studii geopolitice notorii. În afară de preocupările specialiştilor din sectorul Relaţiilor Internaţionale pentru Geopoliică, mai există patru filiere pe care cercetători din domenii conexe au ajuns la Geopolitică: *juridică (Drept)* (ex. G.Micu [18], cu o monografie consacrată spaţiului Republicii Moldova şi editată la Chişinău), *sociologică* (d.e., I. Bădescu, D. Dungaciu [8]. Acesta din urmă e bine cunoscut în Republica Moldova atât datorită faptului că a fost consilier pentru probleme de politică externă şi securitate al preşedintelui interimar al Republicii Moldova, M. Ghimpu (28 august 2009 – 28 decembrie 2010), cât şi graţie mai multor studii semnate de el despre spaţiul din care face parte Republica Moldova. Ele au apărut de sub tipar la Chişinău); *geografică* (d.e., S. Neguţ [21], [22], V.Simileanu şi R. Săgeată [29]), *istorică* (d.e. A. Cioroianu [7]; V. Socor [31] – un autor român, care scrie mult despre spaţiul moldovenesc şi despre raporturile geopolitice ale Republicii Moldova. E născut la Bucureşti, dar în prezent locuieşte la München, în Germania; C. Filip [12]).

Unii istorici din Ucraina se referă la geopolitica statului vecin, atunci când scriu despre istoria actuală – în special despre evenimentele din 2005, când a avut loc *revoluţia oranj*. Un exemplu concludent, Serghei Ekelicik. [9] Printre cercetătorii din domeniul geopoliticii din Federaţia Rusă, se remarcă Alexandr Dughin, unul dintre exponenţii conceptului de sistem internaţional multipolar şi al statutului de pol de putere în spaţiul euroasiatic al Rusiei.

În studiul său, A. Cioroianu nota că „(...) analiza temeinică (cărţi, studii, centre de reflecţie specializate) a evoluţiilor din aria postsovietică a zonei noastre de Uniune Europeană şi de alianţă NATO rămâne totuşi cu totul incipientă în spaţiul intelectual românesc”. [7, p.20] Nici în Republica Moldova studiile de acest gen (şi care să vizeze *aria postsovietică*, inclusiv, în raport cu *zona de UE şi NATO, limitrofă a României*) nu sunt mai multe şi mai avansate. Printre autorii moldoveni cu câteva volume de lucrări geopolitice publicate, se remarcă Oleg Serebrian. [25], [26], [27] De asemenea, menţionăm studiul lui Alexandru Burian [4], al lui Vitalie Ciobanu [6], ş.a.. Prin cele cîteva articole care abordează subiecte geopolitice în presa de la Chişinău şi prin lucrările publicate pe site-uri pe Internet, s-au evidenţiat O. Nantoi, Anatol Ţăranu, Igor Boţan, Roman Mihăieş ş.a.. Există preocupări cu privire la geopolitică şi la Catedra de relaţii internaţionale a USM (A. Lavric [15], S. Cebotari) ş.a.

Totodată, constatăm apariţia de sub tipar, la Chişinău, în ultimul timp, în traducere în limba română, a mai multor lucrări ale unor cercetători de geopolitică din Uniunea Europeană: S. Kahn [14], Frédéric Encel [10], D. Chaudet, F. Parmentier, B. Pélopidas [5], Philippe Nemo [23], J.-S. Mongrenier [19] ş.a.. Acestea sunt în măsură să creeze o competiţie în mediul academic (mai ales, printre cercetători din domeniul Relaţiilor Internaţionale, interesaţi de Geopolitică) din Republica Moldova, deşi

numărul lor este mic , în comparaţie cu ce se publică în lume. De o importanţă deosebită pentru cercetătorii din Republica Moldova din sectorul Geopoliticii sunt şi studiile editate în traducere la Bucureşti ale unor savanţi celebri din lume: de exemplu, cercetătorul american Z. Brzezinski [2], [3], cel iranian E. Ezzati [11] ş.a..

În Republica Moldova, aproape la fel ca şi în România, studiile geopolitice au apărut mai târziu. Din păcate, în timpul regimului totalitar comunist, atât în URSS (implicit în RSSM) cât şi în România, studiilor geopolitice nu li s-a acordat atenţia cuvenită. În *Prefaţă* la lucrarea lui O. Serebrian (*Geopolitica spaţiului pontic*), Aurel Codoban notează că „Refuzul cu care marxismul a întâmpinat geopolitica vine de la faptul că el nu accepta o influenţă directă a ceva extrasocial asupra societăţii". [26, p.6]

Considerăm că unul dintre primii cercetători din spaţiul românesc, care au folosit abordări geopolitice în studiile lor, este istoricul român Gheorghe Brătianu. În studiul său *Marea Neagră* [1], elaborat încă în 1941-1943 (când a ţinut un curs despre evoluţia „chestiunii Mării Negre" la Universitatea din Bucureşti), autorul face referinţă la geopolitica spaţiului în cauză. Regimul totalitar comunist din România nu a permis dezvoltarea studiilor geopolitice, ale căror începuturi se pot constata în lucrările lui Gheorghe Brătianu, dar şi ale altor cercetători notorii (nu în ultimul rând – Nicolae Iorga). În lucrarea menţionată, savantul nota: „Noi trăim aici la o răspântie de drumuri, la o răspântie de culturi şi, din nefericire, şi la o răspântie de năvăliri şi imperialisme. Noi nu putem fi desfăcuţi din întregul complex geografic, care [...] ne mărgineşte şi ne hotărăşte, în acelaşi timp, destinul, între cele două elemente care îl stărânesc: Muntele şi Marea. Ceea ce aş vrea să vă apară lămurit este că, pentru a înţelege trecutul, trebuie să înţelegem mai întâi întregul complex geografic, istoric, geopolitic (subl. A.L.), din care acesta face parte". [1, p.27] Exprimând fundamentul abordării sale ştiinţifice a trecutului spaţiului românesc, cercetătorul român consemna: „În tot cazul, istoria românească nu ar putea fi înţeleasă fără să se ţină seama de drumurile şi influenţele care se încrucişează pe teritoriul unde a evoluat, astfel încât l-au făcut o adevărată răscruce a civilizaţiilor şi a negoţului, dar şi, din nefericire, a invaziilor şi a războaielor. În acest ansamblu de împrejurări, pe care o întreagă şcoală construise ştiinţa nouă şi ambiţioasă a geopoliticii (subl. A.L.), Marea Neagră se află prin forţa lucrurilor pe primul plan al interesului şi al cercetării". [1, p.68-69]. Autorul studiului introductiv la volumul respectiv, Victor Spinei, precizează: „În altă ordine de idei, el [Gheorghe Brătianu] nu concepea să trateze regiunile pontice ca o unitate geopolitică monolitică". [1, p.27] Statele riverane fac parte din diverse „complexe [sau ansambluri, notă A.L.] geopolitice", iar spaţiul din jurul Mării Negre este unul al confluenţei acestora, fiind în permanentă schimbare, inclusiv a configurării conturului respectivelor *complexe geopolitice*.

Gh.Brătianu şi-a intitulat *Introducerea* la studiul său – *Geografia istorică şi politică a Mării Negre*. Deşi în lucrarea sa foloseşte atât noţiunea de *geopolitică*, cât şi pe cea de *geografie politică*, el nu arată totuşi care este diferenţa dintre acestea. O încercare, în acest sens, a făcut-o O.Serebrian. În lucrarea sa *Geopolitica spaţiului*

pontic „cea mai simplă definiţie a geopoliticii ar fi ştiinţa politică ce studiază influenţa factorului spaţial asupra politicului, pe când geografia politică, paronim cu care este frecvent confundată geopolitica, studiază tocmai inversul – influenţa factorului politic asupra spaţiului (formarea hărţii politice a lumii)". [26, p.14-15] Desigur, cele două noţiuni (şi fenomenele pe care le desemnează) se află în strânsă (şi chiar indestructibilă) legătură. E de subliniat şi raportul dintre noţiunile de *geopolitică* şi *relaţii internaţionale*: „Geopolitica studiază raportul spaţiu – politică, fără a distinge sau separa aspectul vieţii politicii interne şi externe a unui stat. (...) La rândul său, teoria relaţiilor internaţionale e preocupată doar de studierea actorilor (stat, organizaţii internaţionale, ideologie, religie, companii transnaţionale) şi a factorilor (economic, politic, tehnologic, cultural şi social) ce determină evoluţia sistemului relaţiilor internaţionale în ansamblu". [26, p.15]

Cei care se ocupă de problemele geoplitice trebuie să cunoască unele date importante de natură istorică despre apariţia geopoliticii şi despre cercetătorii care au stabilit-o. Astfel, „termenul de geopolitică a fost introdus în circuit în anul 1899 de politologul suedez Rudolf Kjellen (1864-1922), chiar dacă părinte al geopoliticii este considerat geograful german Friedrich Ratzel (1844-1904). (...) O mare contribuţie la dezvoltarea ştiinţei geopolitice a avut-o geopoliticianul german Karl Haushofer (1869-1946). Împreună cu alţi trei iluştri geopoliticieni germani – Otto Maul, Hermann Lautensach şi Erich Obst – , el a înfiinţat cunoscuta revistă de geopolitică «Zeitschrift fuer Geopolitik», considerată şi astăzi cea mai solidă publicaţie care a existat în acest domeniu". [26, p.14-15] Serebrian susţine că, deşi este „o ştiinţă, cu precădere, germană, geopolitica a avut în perioada antebelică şi interbelică o seamă de reprezentanţi distinşi şi în statele anglo-saxone": amiralul american Alfred Tayer Mahan (1840-1914), geograful englez Halford Mackinder (1961-1947) şi politologul americano-olandez Nicholas John Spykman (1893-1943). [26, p.15-16]

Cu toate că articolele ce reflectă tematica geopolitică apar în revistele ştiinţifice din Republica Moldova, cu regret, nu există o revistă specializată în acest domeniu. În România există mai multe asemenea reviste: *GeoPolitica. Revistă de Geografie Politică, GeoPolitică şi GeoStrategie* [13], *Revista Română de Geopolitică şi Relaţii Internaţionale.* [24] ş.a.

2. Bazele teoretico-conceptuale ale studiilor geopolitice din Republica Moldova

Una dintre noţiunile esenţiale, utilizate în studiile geopolitice, este cea de *ansamblu geopolitic*. „Un ansamblu geopolitic ar fi un areal geografic, cu condiţii specifice pentru crearea unui climat politic, propriu unei regiuni. Acest climat ar putea fi influenţat de prezenţa sau absenţa unei mari puteri sau puteri regionale, de poziţia faţă de principalii poli de gravitaţie ai sistemului relaţiilor internaţionale (aspectul topopolitic), de harta demografică şi etno-confesională, de interdependenţa economică

regională, de izolarea sau larga deschidere a regiunii, cauzată de factori naturali, cum ar fi configurarea ţării, dar şi de mari bariere interne: lanţuri muntoase, debuşeuri, fluvii internaţionale, mări, adică de aspectele morfopolitic şi fiziopolitic. Un ansamblu geopolitic include state întregi, dar poate cuprinde şi părţi ale unor state imense sau situate la frontiera unor ansambluri geopolitice, cum e cazul Rusiei şi al Ucrainei (...)". [26, p.17] Cu referire la această definiţie, trebuie spus totuşi că „natura nu suportă vidul" şi istoria ne învaţă că într-un spaţiu geografic întotdeauna se vor da bătălii între poli de putere pentru întâietate în dominare, iar în urma acestora, se va impune o putere dominantă. Deşi, în *Dicţionarul de geopolitică* [28] lipseşte noţiunea de *spaţiu geopolitic*, cred că aceasta poate fi utilizată. Ea desemnând un areal mai larg decât *un ansamblu geopolitic*; *un spaţiu geopolitic* poate cuprinde câteva *ansambluri geopolitice*. De exemplu, în spaţiul geopolitic post-sovietic există *complexul geopolitic CSI* (fără republicile baltice şi Georgia), dominat de Rusia (implicit, *complexul geopolitic Uniunea Eurasiatică*, în curs de instituire, Rusia dorind să-l înlocuiască cu CSI-ul; de la 1 ianuarie 2012 a intrat în vigoare Uniunea vamală Rusia – Kazahstan – Belarus, din cadrul Uniunii Eurasiatice), dar şi alte complexe: GUAM, inspirat de SUA; BSEC, inspirat de Turcia; sau Organizaţia de Cooperare de la Shanghai (OSC), în care China este unul dintre animatori. Prin aderarea Lituaniei, a Letoniei şi a Estoniei la NATO şi UE, observăm că o parte din spaţiul post-sovietic a fost integrat în aceste două organizaţii – complexe geopolitice.

În studiile geopolitice mai sunt folosite alte noţiuni apropiate de cea de ***spaţiu***. De exemplu, Adrian Cioroianu, în studiul său menţionat mai sus [7], recurge la un şir de astfel de noţiuni: „***arii*** geografice/ de influenţă" sau „geopolitica *ariei* noastre europene", „***zona*** noastră" sau „*zonă* a hărţii", „istoria ***regiunii***", „***perimetru*** european/geografic şi geopolitic", „***sferă*** de influenţă/ de interes direct" sau „*sfera* ex-sovietică", „***areal*** de influenţă", „evoluţia *faliilor* de putere" [între două *straturi*, notă, A.L.], Republica Moldova – „*linie de graniţă* între latinitate şi slavism" ş.a. Autorul român apelează la expresii ca: „spaţiu panrus", „spaţiu [ex]sovietic", concretizând spaţiul la care se referă. Mai pot fi utilizate noţiuni ca: *porţiune, sector, teritoriu, cadru geografic* sau *geopolitic*. Tematica lucrărilor geopolitice ale cercetătorilor din Republica Moldova, axată pe conceptul *spaţiului geopolitic*, cuprinde atât subiectul apartenenţei statului moldovean la un spaţiu geopolitic (dilema Est-Vest?), subiectul conflictului din zona nistreană a ţării, cât şi subiectul spaţiului istoric moldovenesc (teritoriile istorice moldoveneşti înstrăinate, actualmente, în Ucraina).

1. Tema *dilemei Est – Vest?, a aparţenenţei la un spaţiu geopolitic* este una preferată pentru cercetările geopolitice actuale din Republica Moldova şi din alte state din zonă (inclusiv pentru România, până la aderarea acesteia în NATO şi UE). De fapt, acestea încearcă să rezolve dilema *Est – Vest?*, care rămâne valabilă pentru Republica Moldova. Altfel spus, această temă trece ca un fir roşu în studiile geopolitice, iar geopoliticienii aduc argumente în sprijinul ideii pe care o susţin apriori, răspunzând la întrebarea: Cărui *spaţiu (ansamblu) geopolitic* ar trebui să aparţină actualul stat

Republica Moldova? Se ştie că în prezent, Alianţa pentru Integrare Europeană (formată din PLDM, PD şi PL) promovează integrarea în Uniunea Europeană, de vreme ce partidul de opoziţie PCRM s-a pronunţat pentru integrarea în Uniunea Vamală [Rusia, Kazahstan, Belarus] (şi-a început activitatea de la 1 ianuarie 2012) a Uniunii Eurasiatice (îşi va începe activitatea din 2015). Cele două structuri sunt incompatibile: un stat nu poate fi, în acelaşi timp, membru în ambele organizaţii. Majoritatea geopoliticienilor din RM au scris lucrări, tratând *dilema Est – Vest*.

2. O temă valoroasă, oglindită în tema studiile geopolitice din Republica Moldova este cea a *conflictului privind zona nistreană a Republicii Moldova*. Cu toate că până acum nu au fost publicate studii ample (monografii) cu referire la această temă, au fost redactate numeroase articole în reviste ştiinţifice din Republica Moldova (incluiv în *Studii Internaţionale. Viziuni din Moldova*; *Revista Moldovenească de Drept Internaţional şi Relaţii Internaţionale* ş.a.). Comunitatea ştiinţifică din Republica Moldova nu contestă esenţa geopolitică a conflictului nistrean, importanţa şi conotaţia sa geopolitică pentru Rusia, el servind drept un mijloc „de a împiedica unirea Republicii Moldova cu România şi (...) de a avea un stat moldovenesc manevrabil" [25, p.196-197], dependent de Moscova, care să nu adere la NATO, iar în ultima vreme, Kremlinul şi-a declarat dorinţa de a vedea integrat statul moldovean în Uniunea Eurasiatică, adică de a-l abate de la calea integrării în Uniunea Europeană. În acest context, este vizibilă o legătură directă între tema opţiunii pentru integrarea în unul dintre cele două spaţii geopolitice şi tema conflictului nistrean.

3. O temă care nu poate să nu fie prezentă în sfera preocupărilor geopoliticienilor moldoveni este cea a *spaţiului istoric moldovenesc*, care vizează nordul Bucovinei, ţinutul Herţa, nordul şi sudul Basarabiei, teritorii care au fost încorporate prin abuz la 4 noiembrie 1940 în Ucraina. În acest context, poate fi utilă experienţa şcolii geopolitice germane din perioada interbelică. Referindu-se la această şcoală, în timpul său de glorie, a „Republicii de la Weimar" (1918-1933), Oleg Serebrian afirmă că atunci erau utilizate două demersuri geopolitice: cel *geocentric* şi cel *etnocentric*. Acestea au „marcat în egală măsură geopolitica germană din perioada anilor 1919-1939" [25, 93], chiar dacă s-a creat impresia că discuţia s-a concentrat asupra demersului geocentric. Ambele abordări au o movaţie a „poziţionării geografice, ele reprezentând două părţi ale aceleiaşi medalii – prima susţinea că hegemonia germană în Europa ar fi dictată de factori spaţiali, cea de-a doua milita pentru «suprapunerea» frontierelor etnice şi politice ale naţiunii germane". [25, p.93] Astfel, geopolitica etnocentrică germană includea trei obiective majore:

1. „ (...) promovarea unui discurs geopolitic axat pe limbă, cultură şi identitate şi definit prin conceptul «spaţiilor naţional-culturale germane». (...) Ideea unei legitimităţi mai mari a graniţelor etnice, în raport cu cele politice (...)". [25, p.93] E de remarcat faptul că în cele 14 puncte ale planului de pace, expus de preşedintele american Woodrow Wilson, în data de 8 ianuarie 1918, era promovat principiul autodeterminării popoarelor „de-a lungul liniilor de naţionalitate clar recognoscibile".

Cu toate acestea, Tratatul de la Versailles, semnat la Conferinţa de Pace de la Paris, din 1919, nu a ţinut cont pe deplin de acest principiu şi, de altfel, nu a fost ratificat de Senatul SUA. Se poate afirma că puterile triumfătoare au tratat Germania, este drept, ca pe un stat învins – după alte standarde, regiuni importante, locuite de populaţii germane compacte, rămânând în afara graniţelor Germaniei şi Austriei. „În acest context, revizuirea tratatului de la Versailles, în vederea revenirii Germaniei la graniţele din timpul lui Bismark, precum şi alipirea Austriei şi a teritoriilor populate de germani din Boemia şi Moravia, este prezentată ca luptă legitimă pentru înfăptuirea unităţii şi libertăţii poporului german". [25, p.93]

2. „ (...) reanimarea imaginii idealizate a «Reichului lui Carol cel Mare» şi a dimensiunii mistice a naţiunii germane şi a destinului ei. (...) revenirea la ideile refacerii «vechiului Reich» (se are în vedere «Sfîntul Imperiu Roman al Naţiunii Germane» sau edificarea «Marii Germanii» (unirea tuturor provinciilor germane sub hegemonie austriacă). (...) Interdependenţa mistică dintre «spaţiul german» şi poporul german este acceptată ca generatoare a identităţii germane".

3). „ (...) «demolarea» viziunilor franceză şi americană asupra naţiunii, ce presupune o relaţie de sinonimie între «naţiune» şi «cetăţenie»". Este vorba aici de punerea sub semnul întrebării a ideii „naţionalităţii civice". [25, p.93]

Odată cu venirea la putere a naţional-socialiştilor, s-a ajuns la o compromitere şi „banalizare" a geopoliticii germane. Totuşi, în perioada „Republicii de la Weimar" (1918-1933), au fost elaborate „lucrări de esenţă etnocentristă, printre ele numărându-se *Mica enciclopedie a graniţelor naţiunii germane* şi *Atlasul etnografic german*". [25, p.94] Conceptul *spaţiului naţional-cultural* a devenit o paradigmă de cercetare, care s-a impus masiv atunci, rămânând valabilă şi astăzi în Europa.

De fapt, „după înfrângerea suferită de cele două imperii germane în Primul Război Mondial, cercetătorii «etnocentrişti» au pus în joc mijloacele lor în lupta pentru menţinerea «spiritului german» în regiunile cedate de Germania şi Austria, în urma tratatelor de pace, precum şi în unele ţinuturi periferice ale Germaniei, unde existau importante minorităţi etnice". [25, p.95] Şi astăzi, în studiile geopolitice, minorităţile etnice sunt examinate ca un factor important: atât minorităţile de acelaşi neam, aflate în străinătate, cât şi cele de alt neam, ce se găsesc în interiorul graniţelor statului analizat. Cercetătorul german Alfred Brackmann a investigat „în Varmia şi Mazuria cauza comportamentului progerman al acestora [polonezilor] în timpul plebiscitului din 1919, plebiscit în care Societatea Naţiunilor le oferea ocazia să aleagă între a rămâne supuşi germani sau a trece sub suveranitate poloneză". [25, p.95] Ei însă au preferat să rămână supuşi germani. Să nu uităm că în Alsacia şi Lorena s-a înregistrat un fenomen opus: populaţia majoritară germană din acele provincii a preferat să fie parte a statului francez, respingând (sau neimplicându-se activ în a promova) ideea integrării celor două provincii în statul german. Considerăm că cercetătorii din RM, care elaborează lucrări geopolitice, pot să efectueze investigaţii cu privire la chestiunea: de ce în 1990 (poate şi în prezent) mulţi dintre moldovenii de pe malul stâng al Nistrului nu s-au

identificat cu năzuinţele populaţiei de pe malul drept al fluviului, în favoarea unui stat moldovenesc independent, ci preferau URSS-ul. În *Memoriile* sale, Mircea Snegur notează: „Cea mai de proporţii contramăsură opusă avalanşei de acţiuni antistatale a avut loc în duminica de 16 septembrie 1990, pe stadionul din satul Lunga, situat în preajma Dubăsarilor. Aici s-a desfăşurat o Mare Adunare Naţională a transnistrenilor. Atmosfera era încurajatoare. Se adunaseră circa 10 mii de oameni din toate localităţile regiunii. Spre deosebire de manifestaţiile de acest gen din dreapta Nistrului, în tribuna improvizată, alături de drapelul naţional, era arborat şi steagul u.r.s.s. Când câţiva dintre sosiţii de la Chişinău au propus ca acesta să fie îndepărtat, localnicii nu au căzut de acord. Ei nu susţineau separatismul, dar nici ieşirea din u.r.s.s. nu o concepeau". [30, p.23]

E de notat că în Germania din acea perioadă, savanţii care efectuau studii geopolitice se răgăseau în jurul „Fundaţiei pentru studierea spaţiului naţional-cultural german" din Leipzig, iar ceva mai târziu, în 1925, la Academia Germană din München. „Aceste două instituţii au fost centrele spirituale ale geopoliticii etnocentrice în perioada «Republicii de la Weimar»". [25, p.96] Din păcate, în Republica Moldova – care se confruntă cu un conflict (în zona nistreană) de sorginte geopolitică – interesul autorităţilor pentru cercetări geopolitice lipseşte cu desăvârşire: atât în privinţa asigurării unui cadru instituţional – crearea unui Institut de Stat de cercetări geopolitice (de exemplu, în cadrul AŞM), cât şi în ceea ce priveşte solicitarea opiniei cercetătorilor în domeniul Geopoliticii la elaborarea politicilor/strategiilor cu referire la reglementarea conflictului din Estul RM sau a celor ce privesc ajutorarea comunităţilor conaţionalilor noştri din teritoriile istorice moldoveneşti din Ucraina. Cu regret, se poate observa că autorităţile de la Chişinău nu elaborează asemenea politici şi strategii. Eforturile cercetătorilor de la Societatea de Studii Germanice, fructificate în editarea *Micii enciclopedii a germanilor din zonele limitrofe şi din străinătate* şi a *Atlasului etnografic german*, proiecte iniţiate înainte de 1933, chiar dacă rezultatele cercetărilor au fost publicate în timpul celui de-al Treilea Reich, sunt un exemplu al atenţiei pe care trebuie să o acorde specialiştii în domeniul Geopoliticii comunităţilor conaţionalilor din afara graniţelor propriului stat şi promovării intereselor naţionale ale statului. Am publicat câteva studii vizând problemele comunităţilor conaţionalilor noştri din teritoriile istorice moldoveneşti din Ucraina. [16], [17]

3. Metodologia investigării studiilor geopolitice în Republica Moldova

În ceea ce priveşte *medodele de cercetare* ale geopoliticii, ele sunt mai multe. Gheorghe Brătianu, cel care poate fi considerat un precusor al şcolii geopolitice româneşti, încă în proces de formare şi afirmare în prezent, a scos în evidenţă una dintre abordările geopoliticii, apluicată chiar de Jacques Pirenne, „a cărui expunere este în foarte mare parte cea a fazelor succesive ale rivalităţii ce opune, începând cu zorii istoriei, imperiul continental puterii maritime. Acum mai bine de un sfert de secol,

Nicolae Iorga folosea o metodă (subl., A.L.) analoagă, atunci când îşi intitula lucrările premergătoare pentru a sa *Încercare de sinteză a istoriei omenirii: Chestiunea Dunării, Chestiunea Mării Mediterane, Chestiunea Oceanelor*". [1, p.67] Aşadar, una dintre *metodele* geopoliticii, utilizată în examinarea trecutului unui stat sau a unui spaţiu geografic, aşa cum fac Gh. Brătianu, N. Iorga ş.a., dar care este folosită şi pentru analiza raporturilor internaţionale, în perioada actuală, ale unui stat, este tocmai această studiere: 1) a unui stat (a unui popor) în contextul unui spaţiu geopolitic mai larg, din care face parte; 2) a influenţei exercitate asupra sa – din partea acestui spaţiu şi, în primul rând, din partea unui pol [sau a mai multora] de putere – o putere mondială sau regională – sub aspectul politic, al relaţiilor economice, al celor culturale ş.a.

În cadrul studiilor geopolitice se apelează la mai multe metode de cercetare. Una indisolubilă este ***metoda istorică***: un stat sau un spaţiu sunt investigate în evoluţia lor istorică, în care au suferit influenţele diferitor factori. Această metodă contribuie la cercetarea, analiza şi reflectarea problemelor investigate „în retrospectiva şi evoluţia lor istorică". [20, p.88] De asemenea, este utilizată ***metoda sociologică***: chestionarea şi sondarea opiniei publice, cu scopul studierii cauzelor şi a condiţiilor care au favorizat o stare de fapt sau anumite evoluţii. „Sociologia se ocupă cu cercetarea legităţilor dezvoltării şi funcţionării sistemelor sociale din societatea umană". [20, p.88] De aceea, metodele sale sunt utile în geopolitică, pentru identificarea năzuinţelor şi a tendinţelor din rândurile societăţii unui stat, a comunităţilor conaţionalilor din străinătate sau ale minorităţilor etnice din interiorul graniţelor unui stat. De o importanţă majoră, în studiile geopolitice, sunt şi ***metodele statistice***: elaborarea unor baze de date, a unor recomandări axate pe asemenea baze de date. În geopolitică, sunt aplicate plenar datele recensămintelor, inclusiv pentru *elaborarea unor hărţi (atlasuri) etnice*. Prin aceasta, dacă pornim de la premisa existenţei unei solidarităţi între reprezentanţii unui popor, despărţiţi însă de graniţele câtorva state, pot fi identificate tendinţe şi preferinţe ale unei comunităţi, implicit ale unei minorităţi etnice sau părţi ale unui popor, care s-a dezvoltat într-o anumită perioadă în condiţii specifice (vezi cazul majorităţii populaţiei din Alsacia şi Lorena, care, deşi germană, la plebiscit s-a pronunţat pentru încorporarea acestor provincii în cadrul Franţei sau cazul populaţiei moldoveneşti din Transnistria, care până la 27 august 1991, în mare parte, nu agrea desprinderea de URSS şi independenţa Republicii Moldova). O ***metodă*** indispensabilă este şi cea a ***content analysis***-ului: cercetarea documentelor internaţionale, a actelor adoptate (de exemplu, în situaţia RM, atât a celor adoptate de către autorităţile de la Chişinău, cât şi ale regimului de la Tiraspol), dar şi a declaraţiilor de presă, a volumelor (de exemplu, de memorii sau de reflecţii) editate de persoane care au (au avut) o influenţă asupra evoluţiilor dintr-un spaţiu, declaraţiile de presă ş.a. ***Metoda analitică***, cu ***funcţiile*** sale ***de stematizare (structurare – analiza structurală), sinteză, generalizare, pronosticare*** – chiar dacă unii critici susţin că *pronosticarea,* sau identificarea unor perspective (evoluţii în perspectivă), nu ţine de ştiinţă – este indisolubilă Geopoliticii. În acest context, este utilă şi ***metoda de modelare***: un

cercetător va modela anumite situaţii, pentru a identifica una sau mai multe soluţii viabile pentru o problemă (de exemplu, pentru soluţionarea unui conflict teritorial sau geopolitic). O altă ***metodă*** este cea ***comparativă***, mai ales atunci când este investigat un conflict teritorial. Analiza unui cercetător este mai inteligibilă atunci când el compară conflictul investigat dintr-o ţară cu alte conflicte asemănătoare (de exemplu, conflicte îngheţate). De asemenea, este utilizată ***metoda interviului*** şi ***metoda de observare*** – mai ales în condiţiile în care cercetătorul se poate deplasa pe teren: de exemplu, în teritoriile istorice moldoveneşti, aflate în prezent dincolo de hotarele Republicii Moldova (nordul Bucovinei, ţinutul Herţa, nordul şi sudul Basarabiei). În studiile geopolitice, mai este folosită ***metoda descrierii***, deoarece, înainte de a prezenta unele analize, cercetătorul trebuie să informeze publicul despre faptele în a căror bază a efectuat cercetarea şi a ajuns la anumite concluzii. Din şirul de *metode particulare* ale ştiinţei, acestea sunt mai des întrebuinţate în studiile geopolitice. Desigur, cercetătorii din domeniul studiilor geopolitice se conduc de principiile metodologice generale ale ştiinţelor: *veridicitate*, *raţionalitate*, *verificabilitate* şi *perfectibilitate* [20, p.22]. Prin investigaţiile sale, geopolitica îndeplineşte mai multe funcţii ale ştiinţei: *cognitivă*, *explicativă*, *de cercetare*, *educativă sau didactică*, *critică (analiza [cercetarea şi interpretarea] critică a legilor, constatarea defectelor, a erorilor, a lacunelor în actele normative)*, *de generalizare şi sintetizare*, *de previziune* ş.a.

Concluzii. Studiile geopolitice în Republica Moldova se află în fază de consolidare. Tematica geopolitică oferă un câmp vast de afirmare cercetătorilor care sunt preocupaţi de destinul şi viitorul statului moldovenesc şi a poporului acestei ţări. Fără o percepere profundă a conotaţiilor geopolitice a evenimentelor internaţionale şi de pe continentul european, fără o cunoaştere a proceselor care au loc în cele două mari spaţii geopolitice, între care se află Republica Moldova, nu se pot sesiza problemele care există şi oportunităţile ce apar în faţa statului nostru. Cecetătorii în domeniul geopolticii pot contribui plenar, prin studiile lor, la realizarea unora dintre sarcinile prioritare, ce stau în faţa statului moldovenesc: integrarea europeană, soliţionarea conflictului nistrean şi integrarea comunităţii conaţionalilor din afara Republicii Moldova în spaţiul cultural şi informaţional al ţării. Realmente, geopoliticienii pot sugera factorilor de decizie de la Chişinău că e necesar să-şi asume responsabilitatea pentru spaţiul istoric moldovenesc – cu referire la teritoriile moldoveneşti înstrăinate (aflate, actualmente, în cadrul Ucrainei). E vorba de un spaţiu de interes al Republicii Moldova, în care să activeze consulate şi reprezentanţe ale unui Institut Cultural Moldovenesc (la Cernăuţi, Noua Suliţă, Reni). Chiar dacă nu dispune de potenţialul economic al Federaţiei Ruse, care a declarat spaţiul post-sovietic (cu excepţia republicilor baltice) drept „vecinătate apropiată” – adică spaţiu al zonei sale de influenţă (în care şi-a asumat apărarea etnicilor ruşi), Republica Moldova trebuie să aibă o atitudine demnă, dar echilibrată şi înţeleaptă în ceea ce priveşte spaţiul istoric moldovenesc transfrontalier. Ea poate şi trebuie să exercite ceea ce în literatura de

specialitate este numit *soft power*, în raport cu spaţiul în care convieţuiesc comunităţile compatrioţilor noştri dincolo de actuala graniţă, stabilită la 4 noiembrie 1940.

Cu toate că interesul guvernului de la Chişinău pentru cercetările din mediul academic, inclusiv în domeniul geopoliticii, actualmente este scazut, aplicarea studiilor geopolitice, alături de altele, în procesul de instruire şi formare a studenţilor de la Facultatea de Relaţii Internaţionale şi Ştiinţe Politice, poate să inspire încredere în faptul că elita politică de la Chişinău va avea o viziune şi o abordare modernă faţă de această problemă. Doar astfel se va înfaptui politica intereselor naţionale, ceea ce va face ca Republica Moldova să ocupe un loc meritoriu pe arena internaţională.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Relataţi despre autorii de referinţă din Republica Moldova, care au publicat lucrări privind cercetările geopolitice.
2. Determinaţi noţiunile: „complex geopolitic" (Gheorghe I. Brătianu), „ansamblu geopolitic" (Oleg Serebrian) şi „spaţiu geopolitic".
3. Stabiliţi principalele metode de cercetare ce se aplică în studiile geopolitice.
4. Argumentaţi că necesitatea de a examina evoluţia unui stat trebuie văzută în contextul spaţiului geopolitic, din care acesta face parte.
5. Demonstraţi utilitatea hărţilor etnice în studiile geopolitice.

Tematica pentru lucru individual/cercetări în grup:

1. Realizarea unui studiu comparat privind avantajele şi dezavantajele aderării Republicii Moldova la UE şi Uniunea Vamală
2. Identificarea şi analiza în formă de tabel a factorior interni şi externi ce influenţează situaţia geopolitică a Republicii Moldova
3. Întocmirea şi prezentarea unui referat ştiinţific despre rolul conflictului în zona nistreană a Republicii Moldova asupra evoluţiei geopolitice a statului moldovenesc, identificând consecinţele conflictului

Bibliografie:

1. Brătianu Gheorghe. *Marea Neagră*. Iaşi: Polirom, 1999.
2. Brzezinski Zbigniew. *Marea tablă de şah. Supremaţia americană şi imperativele sale geostrategice*. Bucureşti: Univers Enciclopedic, 2000.
3. Brzezinski Zbigniew. *America şi lumea. Conversaţii despre viitorul politicii externe americane*. Bucureşti: Editura Antet, 2009.
4. Burian Alexandru. *Geopolitica lumii contemporane*. Ediţia a II-a. Chişinău: CEP USM, 2008.
5. Chaudet Didier, Parmentier Florent, Pélopidas Benoît. *Imperiul în oglindă. Strategii de mare putere în Statele Unite şi în Rusia*. Chişinău: Cartier, 2008.
6. Ciobanu Vitalie. *Anatomia unui faliment geopolitic: Republica Moldova*. Iaşi: Polirom, 2005.

7. Cioroianu Adrian. *Geopolitica Matrioşkăi. Rusia postsovietică în noua ordine mondială*. Bucureşti: Editura Curtea Veche, 2009.
8. Dungaciu Dan. *Lumea în 2020: UE, SUA şi noi*, în *Lumea în 2020. O schiţă a viitorului global prezentată de Consiliul Naţional de Informaţii al SUA*. Chişinău: Cartier, 2008.
9. Ekelcik Serghei. *Istoriia Ukrainî. Stanovlenie sovremennoi naţii*. Kiev: Editura K.I.S., 2007.
10. Encel Frédéric. *Orizonturi geopolitice*. Chişinău: Cartier, 2011.
11. Ezzati Ezzatollah. *Geopolitica în secolul XXI*. Bucureşti: Editura TOP FORM, 2010.
12. Filip Corneliu. *Dosarul Transnistria. Istoria unui „conflict îngheţat”*. Bucureşti: Editura Institutului de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale, 2011.
13. *GeoPolitica. Revistă de Geografie Politică, GeoPolitică şi GeoStrategie*, Bucureşti. http://www.geopolitic.ro/index.html .
14. Kahn Sylvain. *Geoplitica Uniunii Europene*. Chişinău: Cartier, 2008.
15. Lavric Aurelian. *Controverse în arcul parlamentar privind orientarea geoplitică a Republicii Moldova*. În: *Analele Ştiinţifice ale Universităţii de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu”din Cahul*. Volumul VII, 2011, p. 119-126.
16. Lavric Aurelian. *Minoritatea moldo-română din Ucraina: probleme actuale şi perspective de supravieţuire*. În: Studia Universitatis. Chişinău: CEP USM, nr. 4, 2011, p. 61 – 66.
17. Lavric Aurelian. *Problema graniţei ucraineano-moldoveneşti – generatoare a problemelor comunităţii românilor din afara graniţelor României şi Republicii Moldova*. În: *Românii din afara graniţelor ţării. România – Moldova – Ucraina – împreună spre Europa*. Iaşi: Editura Junimea, 2011, p. 246 – 254.
18. Micu Gabriel. *Basarabia, România şi geopolitica marilor puteri*. Chişinău: Editura Pontos, 2011.
19. Mongrenier Jean-Sylvestre. *Rusia ameninţă oare Occidentul?* Chişinău: Cartier, 2010.
20. Moraru Anton. *Introducere în metodologia juridică*. Chişinău: Editura Labirint, 2008.
21. Neguţ Silviu. *Introducere în Geopolitică*. Bucureşti: Editura Meteor press, 2008.
22. Neguţ Silviu. *Geopolitica. Universul puterii*. Bucureşti: Editura Meteor press, 2009.
23. Nemo Philippe. *Ce este Occidentul?* Chişinău: Cartier, 2008.
24. *Revista Română de Geopolitică şi Relaţii Internaţionale*. Bucureşti, http://www.crisc.ro/descriereRRGRI.php .
25. Serebrian Oleg. *Politică şi geopolitică*. Chişinău: Editura Cartier, 2004.
26. Serebrian Oleg. *Geopolitica spaţiului pontic*. Chişinău: Editura Cartier, 2006.
27. Serebrian Oleg. *Despre geopolitică*. Chişinău: Editura Cartier, 2009.
28. Serebrian Oleg. *Dicţionar de geopolitică*. Iaşi: Editura Polirom, 2006.
29. Simileanu Vasile, Săgeată Radu. *Geopolitica României*. Bucureşti: Editura TOP FORM, 2010.
30. Snegur Mircea. *Labirintul destinului. Memorii*, vol. 2. Chişinău, 2008.
31. Socor Vladimir. *Geopolitics and its implications for Moldova. Chisinau between Moscow, Brussels and Washington*, http://www.ape.md/lib.php?l=ro&idc=271.

МЕСТО И РОЛЬ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В МИРОВОЙ ГЕОСТРАТЕГИИ

СТЕРКУЛ Наталья,
кандидат политических наук, доцент

This paper deals with theoretical and conceptual foundations of the study of the place and the role of the South-Eastern Europe in the global geo-strategy. The paper reveals the historiography of the issue, highlights the fundamental works and researches in this area. Particular attention is paid to the Balkan Peninsula, which has long been a very contentious region and attracted the attention of scientists and researchers. The training course tells about the key issues of the political process on the Balkan Peninsula, enumerates the major external actors pursuing their own strategic objectives in the region of the Southeast Europe. The author analyzes the works of researches from the Balkan region, which allows him to give the comprehensive look at the problems under study. He pays particular attention to the theoretical and conceptual foundations of the problems under consideration, to the conceptual apparatus, discloses diverse approaches to the study of such terms as "Balkanization", "world Geostrategy," "geo-economic factor," "delimitation", "demarcation", "The Eurasian Balkans" "The traditional Balkans" and others. The research methodology includes the legal framework and a set of scientific methods and approaches by which the author examines and analyzes the key processes and trends occurring both in the Balkan Peninsula and in the South-Eastern Europe as a whole in this tutorial.

Ключевые слова: геостратегия, межгосударственные противоречия, фактор нестабильности, балканизация, ресурсный потенциал, сферы влияния, региональные кризисы.

Введение. Методическая концептуализация курса

Факультативный курс *Республика Молдова в Юго-Восточной Европе* предлагается для слушания студентам-международникам с целью углубления и закрепления знаний теоретико-прикладного характера, полученных в течение первых двух лет обучения. Он направлен на рассмотрение исторических особенностей развития государств Юго-Восточной Европы, обоснование приоритетов внешнеполитических ориентиров данных государств, оценку значимости регионального сотрудничества, направленного на консолидацию усилий для стабильного и динамичного развития.

Актуальность курса состоит в необходимости формирования у студентов, специализирующихся в области международных отношений,целостного видения основных процессов и тенденций, имеющих место в регионе Юго-Восточной Европы в современных условиях мирового развития. Теоретико-прикладной характер дисциплины позволяет получить глубокие теоретические знания о развитии данного региона, а также практические навыки, направленные на самостоятельную выработку и предложение студентами специальных мер,

позволяющих решить целый спектр проблем, который характерен для региона в целом, и сотрудничеству Республики Молдова со странами региона в частности.

Цель курса направлена на формирование у студентов знаний об особенностях исторического развития государств Юго-Восточной Европы, умения обосновывать место и роль данных государств в современных международных отношениях, а также формулировать и выдвигать собственные предложения, разрабатывать инициативы, программы и меры, направленные на возможное повышение результативности сотрудничества государств региона.

В рамках данного курса особое внимание отводится развитию у студентов компетентности, направленной на: развитие аналитических навыков и умений синтезировать ключевую информацию об основных изменениях во внешней политике государств; развитие коммуникативных способностей; умение работать в команде; оценку перспектив развития отношений Республики Молдова со странами Юго-Восточной Европы; выработку предложений и инициатив, направленных на повышение уровня регионального сотрудничества.

Общие цели дисциплины. Согласно аналитической программе курса, *на уровне знания и понимания* предполагается, что студенты должны: владеть понятийным аппаратом; понимать исторические особенности развития данного региона; определять место и роль государств Юго-Восточной Европы в современной системе международных отношений; уметь пояснять основные направления сотрудничества Республики Молдова со странами Юго-Восточной Европы. *На уровне применения:* анализировать исторические факты и события, касающиеся развития государств Юго-Восточной Европы; проводить сравнительный анализ внешнеполитической направленности данных государств, основных достижений и проблем в рамках выбранного вектора развития; выделять политические и социально-экономические факторы, оказавшие влияние на дестабилизацию ситуации на Балканах; аргументировать собственную позицию по вопросам важности двустороннего и многостороннего сотрудничества государств региона с другими субъектами международных отношений.*На уровне интеграции:* оценить вовлеченность государств Юго-Восточной Европы в международную политику после окончания холодной войны; разработать инициативы, направленные на стабилизацию ситуации на Балканах; дать оценку перспективам европеизации государств Юго-Восточной Европы; разработать программу, направленную на повышение сотрудничества Республики Молдова и государств Юго-Восточной Европы.

Индивидуальная работа со студентами направлена на развитие аналитических способностей и прикладных навыков и умений будущих специалистов международных отношений в области международной безопасности и предполагает: написание рецензии на определенное научное исследование или монографию, реферата, самостоятельное исследование определенной проблематики; проведение сравнительного анализа; подготовку

презентации в формате PowerPoint; разработку стратегий и форм их реализации (библиографический обзор, разработка сравнительных таблиц, информационно-аналитическое представление исследования, разработкасхем и т.д.).

Тематика для индивидуальной работы или работы в группах, круглые столы и т.д. ориентированы на развитие исследовательского потенциала, аналитических и прикладных навыков, необходимых впоследствии для реализации научных исследований, предусмотренных университетской программой, а также для профессионального формирования будущих экспертов и специалистов в области международных отношений.

Предлагаемая читателям лекция под названием «Теоретико-концептуальные основы исследования места и роли Юго-Восточной Европы в мировой геостратегии» в рамках учебного курса «Республика Молдова в Юго-Восточной Европе» согласно университетской аналитической программе по специальности «Международные отношения» содержит комплексный обзор историографии и теоретико-методологических основ изучения заявленной проблематики. Основной целью является формирование у студентов *общей компетентности*, развитие аналитических способностей и критического мышления в рамках данного теоретического курса. В то же время представленная лекция направлена на формирование *особой компетентности*, заключающейся в освоении терминологии в ракурсе развития умений профессиональной коммуникации; изучении базовых теоретических основ в рамках данного курса; оценки уровня исследования и особенностей теоретических подходов в работах представителей международного научного сообщества, изучение которых предусмотрено программой курса. Важность лекции обосновывается необходимостью подготовки студентов для выполнения в последующем таких научных исследований, как курсовая работа, дипломная работа, осознания роли и места всего вышеперечисленного в профессиональной подготовке. Ввиду этого в предложенной лекции сформулированы следующие задачи: провести анализ историографии изучения важности региона Юго-Восточной Европы в контексте геостратегического фактора; обосновать теоретико-концептуальные основы исследования основных геостратегических процессов в Юго-Восточной Европе; оценить методологию изучения интересов великих держав в регионе Юго-Восточной Европы.

Формирование компетенций, цели и задач курса, оценка результатов студентов будет проведена посредством лекционных и семинарских занятий по предмету *«Имидж государства»*. В тоже время подготовка студентов и формирование компетенций будет осуществляться при помощи размещения теоретических материалов и практических требований на платформе Moodle.

1. Историография изучения важности региона Юго-Восточной Европы в контексте геостратегического фактора

2. Теоретико-концептуальные основы исследования основных геостратегических процессов в Юго-Восточной Европе

3. Методология изучения интересов великих держав в регионе Юго-Восточной Европы

1. Историография изучения важности региона Юго-Восточной Европы в контексте геостратегического фактора

Историография изучения региона Юго-Восточной Европы достаточно богата как фундаментальными трудами, научными исследованиями изучения исторического развития данного региона, так и архивными документами, содержащими конкретные факты и являющимися реальным подтверждением внутриполитических перипетий в регионе. Многие монографические работы отражают некоторые проблемы Балканского полуострова, являющегося частью Юго-Восточной Европы, как правило, они связаны с геостратегическими, геополитическими и геоэкономическими факторами. В научных трудах можно встретить плюрализм мнений и подходов, характерных для нынешнего состояния теории международных отношений. Особое внимание в них отводится роли Балканского региона в мировой политике, а также государствам, которые являются странами-участницами Восточного партнерства.

Важным видится подробно остановиться на рассмотрении понятия геостратегия, которое трактуется как политическая наука, определяющая средства и методы достижения геополитической цели государства или союза государств, которая направлена на сохранение и увеличение мощи государства, а при неблагоприятных условиях на снижение ущерба и восстановление потенциала государственных акторов [2, с. 12]. В иерархии политических наук геостратегия занимает подчиненное положение по отношению к политике и геополитике [1, с. 15]. В мировой геостратегии отражены интересы государств, в данном случае -касающиеся региона Юго-Восточной Европы.

Геостратегический фактор крайне важен во внешней политике государств. Как правило, его роль проявляется в большей мере именно в тех регионах, которые занимают особое геополитическое положение и обладают богатым ресурсным потенциалом. Именно поэтому регион Юго-Восточной Европы представляет собой интерес для мирового научного сообщества, а также для преимущественно потенциально сильных государств, преследующих свои интересы в данном регионе.

Поскольку Балканский полуостров остается географической основой Юго-Восточной Европы, ему уделяется особое внимание в работах многих исследователей. Среди многочисленных трудов следует остановиться на анализе работы *В.Н. Виноградова "Международные отношения на Балканах"*[4, 330с.]. В ней автор обстоятельно анализирует роль Балканского полуострова в Юго-

Восточной Европе, которая,по его убеждению,обусловлена целым рядом факторов, в том числе связанных со сложными переплетениями межэтнических, межрелигиозных и межгосударственных противоречий в регионе. Автор обосновывает стратегическое значение Балканского полуострова в общеевропейских, а после Второй мировой войны также и в глобальных геополитических комбинациях и расчетах,уделяет внимание фактору нестабильности в этом регионе. Автор формулирует мнение, что именно незавершенность процессов национально-государственного строительства в том, что касается их этнических и межэтнических аспектов,является основной причиной постоянных кризисов и войн.

Особый интерес представляет работа, изданная под редакцией *Е.Ю. Гуськова "Югославия в огне: документы, факты, комментарии (1990-1992)* [12, 372с.].В ней собраны ключевые документы, отражающие начальный этап кризиса и распада Социалистической Федеративной Республики Югославии (СФРЮ), в частности политические преобразования и расстановку политических сил в начале 1990-х годов, кризис федерации и концепции его преодоления, межнациональные столкновения, войны в Хорватии, Боснии и Герцеговине, интернационализацию югославского кризиса, создание независимых югославянских государств.

В историографии особенно обстоятельно исследуется эволюция Балканского региона, выделяются ключевые проблемы развития Балканского полуострова, рассматриваются основные внешние игроки, преследующие свои стратегические цели. Все это в значительной степени усугубляло нестабильную ситуацию на Балканах и привело к многочисленным столкновениям внешних и внутренних интересов в регионе Юго-Восточной Европы. В связи с этим особый интерес представляют работы представителей самого Балканского региона.

Так, в работе известного югославского аналитика и публициста *Ранко Петковича*балканизация рассматривается как состояние постоянного конфликта между балканскими государствами по поводу территорий и непрерывная атомизация Балканского региона. Поднимаются вопросы об исторических предпосылках появления данного процесса, о проблеме многоэтничности, насильственной перекройки границ и национально-освободительном опыте балканских народов [27, с.3].

В работе *Мартынова М.Ю. "Балканский кризис: народы и политика"*[7, 445с.] основное внимание уделяется проблемам эскалации сепаратизма и межэтнических конфликтов в регионе Юго-Восточной Европы. Глубинно анализируются югославский федерализм и национальная политика, этнизация политических процессов, межэтнические отношения в период становления новых государств на Балканах, а также рассматривается Югославский кризис в контексте геополитического опыта.

Огромную важность представляет труд *Н.В. Васильева и В.А. Гаврилова "Балканский тупик?"* [7, 445с.]. В ней авторы обращаются к исторической судьбе Югославии, выделяют основные проблемы, с которыми столкнулось международное сообщество в процессе югославского кризиса. Значительное внимание в работе уделено исследованию роли России как важного геостратегического фактора на Балканах. Приведенные в книге исторические данные позволяют по-новому взглянуть на ряд балканских проблем в контексте внешнеполитической деятельности и соперничества великих держав за сферы влияния в данном регионе.

В монографии *"Балканы сегодня и завтра: военно-политические аспекты миротворчества"* [12, 376с.] на основе обобщения и систематизации результатов миротворческих операций, анализа опыта практической деятельности в Боснии и Герцеговине, в Косово и Метохии подводятся итоги миротворческой деятельности. Для подтверждения правильности теоретических положений и разработки практических рекомендаций по подготовке и применению миротворческих сил авторами проанализированы формы и способы выполнения Дейтонских соглашений 1995 г., обобщены мнения участников операций, в том числе и непосредственно действовавших в зонах ответственности многонациональных сил в Боснии и Герцеговине, в Косово и Метохии. В штаб-квартире НАТО и в штабах войск были изучены документы по планированию миротворческой операции. Монография состоит из двух частей и охватывает период с 1995 по 2000 годы. Основное внимание уделяется материалам, связанным с исторической ролью и значением Балканского региона для европейской безопасности, рассматривается обстановка в бывшей Югославии до начала операции многонациональных сил, проанализированы подготовка и проведение миротворческой операции. На основе оценки действий многонациональных сил в Боснии и Герцеговине выявлены проблемы плана реализации Дейтонских соглашений 1995 года, а также даны рекомендации по применению многонациональных сил в миротворческих операциях с участием России.

В коллективном научном сборнике *"Юго-Восточная Европа в эпоху кардинальных перемен"* [11, 113с.] освещаются основные особенности региона Юго-Восточной Европы в целом и Балканского региона в частности. В нем отмечается, что в контексте международных событий последних двух столетий и в сопутствующих ему представлениях современников Юго-Восточная Европа, более известная под именем Балкан, неизменно сочеталась с негативными коннотациями. Уточняется, что с понятием "Балканы" часто ассоциировался термин "балканизация", означавший состояние постоянного конфликта между государствами по поводу спорных территорий и положения проживавших за пределами своих стран этнических групп населения. К этой характеристике можно добавить фактор многолетней корыстной "игры" крупных европейских и

мировых держав на противоречиях как между балканскими государствами, так и между населявшими их народами. Уделяется внимание уже упоминавшемуся на страницах данной работы факту - распаду в конце XX века самого крупного балканского государства - Союзной Федеративной Республики Югославии. Отмечается, что возникшие в итоге региональные кризисы и конфликты не преодолены и по сей день. Вопреки этому большинство стран региона хотя и не всегда последовательно и успешно, но включаются в процессы модернизации и продвижения по пути атлантической и европейской интеграции. В общественном сознании большинства балканских стран становится все более заметным желание поскорее преодолеть опасную склонность к конфликтам, пресловутый синдром "балканизации", стереотипные представления о Балканах как о "пороховом погребе" и "уязвимом подбрюшье" континента.

Среди авторских статей, опубликованных в периодических изданиях, следует выделить работы *А.А. Языковой* [23, с. 135-150], *Е.Г. Понамаревой* [20, с. 64-77], *И. Зуевой* [19, с. 87-107], в которых формулируется мнение о том, что государства Балканского полуострова и всего региона Юго-Восточной Европы формировались в условиях противоречивых культурно-исторических и политических влияний. Более того, в XX веке на Балканах произошло мощное столкновение порожденных западной цивилизацией идеологий - коммунизма, фашизма и национализма, что еще более усилило конфликтный потенциал региона. Иными словами, многие из ныне свойственных Балканскому региону проблем уходят корнями в прошлое. Среди них и исторически сложившаяся многоэтничность, и позднее формирование наций и государств, и, как следствие этого, затяжная экономическая отсталость и политическая нестабильность. Отмечается, что характерной чертой международного развития балканских государств остается их зависимость от крупных европейских держав, которые после мировых войн сами решали крайне болезненные для Балкан вопросы об установлении либо изменении государственных границ.

Важность историографического анализа региона Юго-Восточной Европы в контексте геостратегического фактора подчеркивается также и тем, что по территории региона проходят важные транспортные магистрали, которые соединяют Западную Европу с Юго-Западной Азией, что обуславливает повышенный интерес к безопасности и стабильности развития региона.

В данном контексте необходимым видится остановиться также на роли Европейской политики соседства, инициированной Европейским союзом и предложенного в ее рамках проекта Восточного партнерства. Данный проект объединил основные цели Украины, Республики Молдова, Армении, Азербайджана, Грузии и Беларуси в процессе европейской интеграции [13, с. 92-93]. В целом Восточное партнерство обусловлено необходимостью сближения восточных соседей ЕС, повышения в данных государствах уровня жизни, стабильности и безопасности. Европейский союз пытается найти инструменты, с

помощью которых удастся провести внутренние преобразования в данных странах, что, с одной стороны, позволит самим данным государствам повысить свой престиж на международном уровне, а с другой стороны- создаст атмосферу стабильности и безопасности в регионе, т.е. преимущественно у границ ЕС.

В рамках Восточного партнерства Республика Молдова добилась определенных результатов, что обусловило внимание научного сообщества страны к анализу основных достижений в процессе европейской интеграции. Исследователи отмечают перспективы Восточного партнерства и анализируют некоторые сложности, возникающие в процессе реализации данного проекта. Среди исследователей важным видится выделить работы Г. Кэлдаре [24, с.176-179], Г. Василеску [26, с.247-253], С. Чеботарь [25, с.125-139] и многих других. В них обращается внимание на геополитическое расположение Республики Молдова, которое является крайне выгодным и дело не только в соседстве со странами-членами ЕС, а в территории, которая служит своего рода «транспортным коридором» в ЕС. А также на важность поддержания безопасности и стабильности в регионе Юго-Восточной Европы ввиду комплекса действий Республики Молдова, направленных на разрешение Приднестровского конфликта, что позволит обеспечить безопасность в регионе, а значит, вблизи ЕС.

Таким образом, можно заключить, что историография изучения места и роли Юго-Восточной Европы в контексте геостратегического фактора достаточно богата и отражает основные тенденции развития данного региона. Также она свидетельствует о наличии определенных проблем и противоречий как внутри взаимоотношений государств Юго-Восточной Европы, так и с учетом интересов внешних игроков и попыток установления с их стороны сфер влияния в регионе и реализации поставленных целей.

2. Теоретико-концептуальные основы исследования основных геостратегических процессов в Юго-Восточной Европе

Основополагающими терминами в теоретико-концептуальном анализе геостратегических процессов в Юго-Восточной Европе являются следующие понятия:

- "балканизация" появляется в научном дискурсе в конце XIX века как обозначение особенностей процесса суверенизации этнически и культурно неоднородного политического пространства Юго-Восточной Европы, находившегося под внешним управлением Австро-Венгрии, Османской Турции и Италии. С конца XX века "балканизацию" следует рассматривать не только как объективный и закономерный процесс, обусловленный региональной спецификой, но и как метод управления политическим пространством в условиях глобализации [10, с.5-15].

Роль Балканского полуострова в Юго-Восточной Европе обусловлена целым рядом комплексных причин, так или иначе связанных с геостратегическим фактором. Сущность его трактовки заключается в том, что на протяжении веков Балканы были местом столкновения чужих интересов. Карту Балкан много раз перекраивали, не считаясь с волей самих жителей полуострова. Отсюда во многом и та самая "балканская чересполосица", незаконченность межэтнического и межгосударственного разграничения разных народов, постоянные кризисы и войны.

Ввиду этого для нас крайне важным видится понятие "делимитации границ". На основе соответствующего международного договора происходит установление линии государственной границы, осуществляемое по картам, как правило, крупномасштабным, с подробным изображением на них рельефа, гидрографии, населенных объектов.

При делимитации договаривающиеся стороны проведенную на карте линию границы, как правило, сопровождают подробным описанием. Карта с нанесенной на ней линией государственной границы обычно подписывается или парафируется, скрепляется гербовыми печатями договаривающихся сторон и является составной частью договора Договоры о государственной границе обычно бывают бессрочными.

В тех случаях, когда к государству примыкают морские пространства, оно имеет право самостоятельно устанавливать свои морские границы и пределы распространения своего территориального моря, если они соприкасаются не с территориальным морем другого государства, а с водами открытого моря. Такие границы устанавливаются государством взаконодательном порядке в соответствии с международным правом.

Линия морской границы, обозначающая пределы территориальных вод государства, определяется по внешней кромке этих вод, отмеряемых от линии наибольшего отлива моря или от прямых исходных линий, устанавливаемых так же законодательством государства вдоль его побережья или во внутренних водах. В тех случаях, когда территориальные или внутренние воды государства соприкасаются с соответствующими водами другого государства, их делимитация осуществляется на основе договоренности.

В свою очередь "демаркация границ" - определение и обозначение пограничными знаками линии государственнойграницы на местности в соответствии с договорами о делимитации границы и приложенными к ним картами и описаниями. Работа по демаркации границ осуществляется специально создаваемой сторонами смешанной комиссией. Во время работ по демаркации производится топографическая съемка или аэрофотосъемка местности, на основании чего составляется крупномасштабная топографическая

карта пограничной полосы, устанавливаются пограничные знаки (столбы, проволочные заграждения) и определяются их топографические координаты.

Делимитация и демаркация границ имели место в Юго-Восточной Европе, что обусловило неоднозначное отношение к переделу границкак со стороны политиков, так и со стороны народов, населяющих данный регион. Эти геостратегические процессы усилили возможность большего внешнего влияния на отдельные страны региона.

В данном контексте интересна точка зрения Збигнева Бжезинского, который определяет район Закавказья, Передней и Центральной Азии термином "Евразийские Балканы" и указывает, что они действительно напоминают более старые, более знакомые Балканы в Юго-Восточной Европе: в политических субъектах не только наблюдается нестабильная ситуация, но они также являются соблазном для вмешательства со стороны более мощных соседей, каждый из которых полон решимости оказать сопротивление доминирующей роли другого соседа в регионе. Именно это знакомое сочетание вакуума силы и всасывания силы и оправдывает термин "Евразийские Балканы".

"Традиционные Балканы" представляли собой потенциальный геополитический объект притязаний в борьбе за европейское господство, "дуги нестабильности", простирающейся "от региона южнее Сахары в Африке через Северную Африку на Ближний Восток, Балканы, Кавказ, Южную и Центральную Азию и часть Юго-Восточной Азии". Роль Балканского полуострова в этой дуге обусловлена целым рядом факторов, в том числе связанных со сложными переплетениями основных противоречий в регионе.

В то же время Балканские страны оказались в той или иной мере составной частью "дуги нестабильности", образовавшейся в результате острых межнациональных конфликтов на территории распавшейся Югославии и в южных областях бывшего СССР. На этом фоне просматриваются две основные тенденции общей обстановки в Юго-Восточной Европе, характерной для конца 80-х-начала 90-х гг.XXвека:

- возрастание реальной самостоятельности стран Балканского региона, их независимости от крупных европейских держав;

- их одновременное "вползание" в острый экономический и политический кризис, усиление нестабильности и конфликтности, распространение национализма и межэтнических противоречий, призывы к пересмотру межбалканских границ.

Используя теоретические разработки национализма в мировой науке, сравнивая исторические стадии возникновения и развития этого явления в Восточной Европе и других странах, важно подчеркнуть несколько основных моментов.

Во-первых, все посткоммунистические страны Восточной Европы исторически либо входили в состав многонациональных империй под властью

других этносов, либо находились в вассальной зависимости от них. Накопив богатый и героический опыт борьбы за независимость в прошлом, они не имели сколько-нибудь длительного времени для своего национально-государственного строительства. Период между двумя мировыми войнами XX в. был коротким и к тому же омраченным непримиримыми глобальными противоречиями между коммунизмом и капитализмом, а также европейским противостоянием нарождающегося фашизма, западных демократий и Советского Союза. На этом отрезке времени речь шла не столько о поиске оптимальных путей создания национальных государств, сколько о выборе внешнеполитического вектора развития или лавировании между крупнейшими державами.

Во-вторых, развитие Восточной Европы всегда было обременено острейшими внутренними этноконфессиональными конфликтами, проникающими в жизненную ткань даже этнически близких народов (знаменитый "спор славян между собой").

В-третьих, общая принадлежность к "социалистическому лагерю" после Второй мировой войны стимулировала не формирование наций, а конструирование неких интернациональных общностей, ведомых гиперинтернациональным образованием - СССР. Внешне при этом этнонациональные противоречия исчезали, но в действительности не разрешались окончательно, а загонялись вглубь, что подтвердилось распадом СССР, Чехословакии и Югославии [28].

С началом посткоммунистической трансформации латентные и тлеющие этнонациональные противоречия находились под пеленой политического "освобождения" от коммунистического прошлого. Неудовлетворенность ходом и результатами посткоммунистической трансформации заставили конфликты разгореться с новой силой. Проявление их в новых условиях было в любом случае неизбежно, но масштаб и накал страстей могли быть меньшими.

Таким образом, национализм стал той "третьей" идеологией немалой части населения и борющихся за власть политических сил, которая заполнила вакуум, образовавшийся после краха коммунизма и разочарования в результатах провозглашенных либерально-демократических реформ. По замыслам реформаторов, вакуум должен был быть заполнен либерально-демократическими ценностями. Однако этого не произошло: не было необходимых социально-экономических и политических условий, лишь некие предпосылки, как оказалось, перечеркнутые ложным пониманием степени зрелости собственных обществ и несбывшимися надеждами на эффективность одномоментной модернизации по примеру развитых государств. Эта объективная ситуация неизмеримо усугубилась неготовностью политических и экономических элит в странах региона к выполнению задач, диктуемых не групповыми, корпоративными, личными, а общественными и государственными интересами.

Что касается концептуальных основ изучения Восточного партнерства в рамках политики ЕС в отношении Юго-Восточной Европы, которые являются важными для теоретического осмысления основных процессов в регионе, обусловленных геостратегическим фактором, то в основном они сосредоточены на:

- анализе проведения структурных экономических реформ в странах-участницах;
- гармонизации законодательств в соответствии с нормами и требованиями ЕС;
- развитии торгово-экономического сотрудничества;
- вопросах о заключении соглашений об ассоциации и выработке договорной базы о создании зон свободной торговли;
- реализации договоренностей в сфере энергетики;
- развитии транспортной структуры в регионе [22, с.151-156].

Таким образом, теоретико-концептуальные основы исследования основных геостратегических процессов в Юго-Восточной Европе отражают ключевые проблемные вопросы, связанные с неоднородностью политического пространства региона Юго-Восточной Европы, взаимосвязью межэтнических, межрелигиозных и межгосударственных противоречий, делимитацией и демаркацией границ, а также с процессом реформирования государств в соответствии со стандартами ЕС.

3. Методология изучения интересов великих держав в регионе Юго-Восточной Европы

Методология исследования включает нормативно-правовую базу (Дейтонское соглашение 1995 года [30]; Пакт Стабильность для Юго-Восточной Европы 1999 года [32]), а также целый комплекс научных подходов и методов, посредством которых изучаются и анализируются основные процессы и тенденции, происходящие как на Балканском полуострове, так и в Юго-Восточной Европе в целом. Следует заметить, что историография и методология исследования тесно взаимосвязаны и позволяют комплексно изучить основные процессы и тенденции, имеющие место в данном регионе.

Так, к базисным теоретико-методологическим основам относится ***исторический подход***, который позволяет не только проследить историю развития данного региона, но и выявить доминирующие интересы основных внешних акторов.

Ключевые стратегические интересы к региону со стороны России и США:

✓ интересы России в Юго-Восточной Европе во многом обусловлены историческим фактором. Это касается прежде всего Балкан, которые остаются одним из важных геополитических стратегических приоритетов Российской

Федерации [15, с.11-14]. В отношении Балкан в центре внимания России есть несколько важных в геополитическом плане целей:

- не допустить дипломатической изоляции России в этом регионе;

- сдерживать вмешательство Запада (особенно Германии) во внутреннюю политику славянских народов;

- помешать атлантистам "навязать" сербам, болгарам решение, которое бы исключало присутствие России;

- в международном плане - добиться того, чтобы судьбы славянских народов определял Совет Безопасности ООН, а не США, Германия или Великобритания [8, с. 212].

Глобальная цель всех этих шагов – поддержание стабильности и безопасности в регионе. В геостратегическом плане Россия всегда стремилась к предотвращению попыток Запада сделать НАТО, а не ООН стержнем системы европейской безопасности. Кроме того, следует заметить, что дестабилизация положения в регионе явилась одной из причин обострения геополитического соперничества между Россией и Турцией. Все это вместе взятое, а также другие причины являются для России серьезным фактором, чтобы сохранять свое влияние на Балканах, укреплять отношения не только с Болгарией, Сербией, но и с Грецией, активно противостоящей Турции, расширять сотрудничество с Болгарией, Сербией и Грецией [31].

Кроме того, стратегические интересы Российской Федерации выражаются и в попытках сохранения своего влияния в отношении стран-участниц Восточного партнерства. Это вызывает противостояние России и ЕС по многим вопросам политического и экономического характера и требует глубинного изучения и анализа.

✓ интересы США - постепенное созревание интереса американских политиков, а также представителей бизнес-круговк Балканам явилось своеобразным индикатором роста амбиций США, их претензий как великой державы на мировое лидерство. В конце XX века Соединенные Штаты прочно утвердились в этом новом для них качестве. Сочетание США и Балканы в наши дни ассоциируется с вполне определенными трагическими событиями - парадоксальным путем реализации Соединенными Штатами политики миротворчества и борьбы за демократию и права человека. Реальная сфера их политического и экономического влияния в XXI веке уже распространилась за пределы западного полушария [15, с.12]. Американо-балканские отношения свидетельствуют о серьезных изменениях в самой структуре международных связей.

К методологическим основам исследования относится и ***структурно-функциональный подход,*** которыйпозволяет обстоятельно исследовать роль международных структур, участвующих в урегулировании локальных кризисов в регионе Юго-Восточной Европы. Общая стратегия Североатлантического

союза в отношении рассматриваемого региона направлена на установление стабильности на Юго-Востоке Европы и содействие интеграции Албании, Боснии и Герцеговины, Сербии, Хорватии, Черногории и бывшей Югославской Республики Македонии в евроатлантические структуры. Участие НАТО в событиях в регионе стало поворотным моментом в истории Североатлантического союза:помимо задач времен «холодной войны» по обороне территории собственных стран-членов, НАТО также осуществляет деятельность по урегулированию кризисов за пределами своих традиционных границ [19, с.5].

Используя беспорядочные колебания баланса сил на постсоветском пространстве, США и Германия сделали все для того, чтобы расширить свое политическое, экономическое и военное присутствие за счет вытеснения России из зоны ее традиционных интересов. Инструментом этой экспансии стало НАТО, силовое давление которого вызвало появление Дейтонского соглашения, отражающего прежде всего геополитические интересы США и Германии. Именно включение НАТО в Балканский конфликт инициировало появление политики "двойных стандартов", при которой интересы разных стран диктуют неравноправное отношение к участникам столкновения.

ОБСЕ в качестве единственной общеевропейской организации безопасности играет ключевую роль в поддержании европейского мира и стабильности. В отличие от НАТО, созданного в рамках концепции "коллективной обороны", ОБСЕ может считаться прообразом системы "кооперативной безопасности", предполагающей изменение норм поведения государств как в отношениях друг с другом, так и во внутренней политике (в основном, в сфере обеспечения прав человека и национальных меньшинств). Однако результаты участия ОБСЕ в урегулировании кризиса в Косово не позволяют сделать вывод о высокой эффективности данной организации в сфере обеспечения безопасности. В процессе урегулирования выявились расхождения в позициях стран, участвовавших в конфликтном взаимодействии, по вопросу о том, какое место отводится ОБСЕ в формирующейся системе европейской безопасности и каким образом должна происходить координация ее действий с ООН, НАТО.

При оценке роли ОБСЕ в новой системе европейской безопасности США и другие страны-члены НАТО исходят из стремления закрепить лидирующую роль за НАТО. Под предлогом незавершенности процесса ее институционализации,ОБСЕрассматривается лишь как вспомогательный элемент, призванный дополнять такие структуры, как НАТО и ЕС, и оказывать им посильную помощь в обеспечении безопасности в Юго-Восточной Европе [29].

Внастоящее время в странах Юго-Восточной Европы преобладает ориентация на Европейский Союз, который постепенно берет на себя

ответственность за судьбу региона. Будучи заинтересованным в устранении очагов напряженности в Европе, ЕС видит свою задачу в том, чтобы максимально содействовать всесторонней демократизации и экономическому благополучию региона. Вместе с тем, сам Европейский Союз как уникальное политическое и экономическое образование находится сегодня в процессе серьезной внутренней трансформации, более того- кризиса, связанного с неудачами прежней стратегии, направленной на одновременное расширение и углубление европейской интеграции. Очевидно, что пересмотр интеграционной стратегии ЕС потребует и корректировки планов по включению наиболее проблемных стран Юго-Восточной Европы в этот процесс.

В наиболее общем виде стратегии европейской безопасности применительно к региону разработаны и предложены на сегодняшний день Европейским Союзом и НАТО. В их основе лежит идея европеизации, поэтапной интеграции всех государств Юго-Восточной Европы в НАТО и ЕС. Очевидна общность целей в этих стратегиях, направленных на стабилизацию региона. Вместе с тем, НАТО, безусловно, сохраняет роль проводника интересов США, то есть, рассматривает европейскую безопасность сквозь призму евро-атлантических отношений. В то же время Европейский Союз, интенсивно развивая и реализуя на практике Общую внешнюю политику и политику безопасности (ОВПБ) и Европейскую политику в области безопасности и обороны (ЕПБО) стремится выстраивать свою внешнюю политику и политику безопасности независимо от США, курс которых по определенным вопросам не совпадает с европейским [20, с.13-14].

Методологию курса невозможно глубинно и обстоятельно представить без использования **системного анализа**, который позволяет комплексно отобразить процесс европейской интеграции государств региона.

В процессе урегулирования острой фазы конфликтов в регионе была заложена основа обеспечения европейской безопасности посредством выработки модели реагирования международного сообщества на региональные кризисы в постбиполярную эпоху. Победа силовой модели урегулирования кризисов, предложенной и реализованной США/НАТО, обеспечила лидирующую роль НАТО в операциях по поддержанию мира при поддержке ЕС и ОБСЕ. Однако при этом НАТО оказалась не в состоянии выработать эффективную модель постконфликтной стабилизации.

Основной тенденцией в региональной стабилизации Юго-Восточной Европы является заметное усиление роли Европейского союза. Многие государства региона полагаются на экономическую и политическую помощь Европейского союза, видя в нем главный центр притяжения, и часто прибегают к его посредничеству и в двустороннем диалоге с соседями [6].

Сравнительный анализ в исследовании места и роли стран Юго-Восточной Европы в мировой геостратегии является основополагающим. Регион

Юго-Восточной Европы был всегда уязвим в отношении как межгосударственных, так и гражданских войн. Важность изучения развития данных государств в XXI веке в контексте сравнительного анализа представляет особый интерес для многихисследователей, поскольку он позволяет выявить как основные достижения, так и ключевые проблемные вопросы по исследуемой тематике.

Таким образом, теоретико-концептуальные основы исследования места и роли Юго-Восточной Европы в мировой геостратегии содержат глубокий историографический и фактологический материал, который помогает осмыслить истоки и предпосылки как имеющихся старых проблем, так и новых, возникающих в современных условиях и обусловленных протекающими процессами и тенденциями. Это позволяет прийти к пониманию важности данного региона в складывающихся реалиях мирового развития с точки зрения учета всего комплекса геополитических, геоэкономичесих и геостратегических факторов.

Вопросы для самоконтроля:

1. Назовите научные труды, в которых анализируются основные процессы, тенденции и проблемы развития Юго-Восточной Европы.
2. Дайте определение понятиям «геостратегия», «балканизация», «демаркация границ», «делимитация границ».
3. Раскройте сущность рассмотренных методологических подходов к анализу интересов ведущих акторов в регионе Юго-Восточной Европы.
4. Обоснуйте основные причины, обусловившие повышение интереса ЕС к активизации сотрудничества со странами Юго-Восточной Европы.
5. Оцените роль Юго-Восточной Европы в мировой геостратегии.

Темы для индивидуальной и групповой работы:

1. Подготовка научного доклада о роли Балканского полуострова в Юго-Восточной Европе.
2. Представление аналитической информации об основных проблемах и противоречиях в политике государств Юго-Восточной Европы.
3. Представление аналитической информации о достижениях и перспективах Восточного партнерства.
4. Оценка докладов, разработанных в рамках рабочих групп по анализу Балканских кризисов и их последствий для Юго-Восточной Европы.
5. Подготовка презентации в формате PowerPointпо теме: Интересы внешнихакторов в Юго-Восточной Европе.

Библиография:

1. Абылгазиев И.И., Ильин И.В., Кефели И.Ф. Глобальная геополитика. – Москва: МГУ, 2010. – 312с.
2. Арутюнян О.В., Сергунин А.А. Восточное партнерство ЕС: «Второе дыхание»? В: Научно-аналитический журнал Обозреватель – Observer. 2012. Т. 264. №1. С. 92-93.
3. Балканы как точка бифуркации системы международных отношений. В: Вестник МГИМО. 2008. №1. с. 14-23.
4. Баранов Н.А. Посткоммунистические трансформации стран Центральной и Восточной Европы. http://nicbar.ru/polit_trans.htm (vizitat 12.05.2014)
5. Вандам А.Е. Геополитика и геостратегия. – Москва: Кучково Поле, 2002. – 272с.
6. Васильева Н.В., Гаврилов В.А. Балканский тупик (Историческая судьба Югославии в XX веке). – Москва: Гея итэрум,2000. – 480с.
7. Васильцова Н. Роль ОБСЕ в новой системе европейской безопасности на примере урегулирования Косовского кризиса. http://www.prof.msu.ru/publ/balk/009.htm (vizitat 2.04.2015)
8. Виноградов В.Н. Международные отношения на Балканах. Москва: Наука, 1990. – 330с.
9. Восприятие НАТО в Республике Молдова. Между мифом и реальностью. – Кишинев, 2014.
10. Галкин А. Национальные проблемы в эпоху потрясений. В: Власть. 2015. №4. с. 11-14.
11. Глобализация versusбалканизация. В: Свободная мысль, 2008, №7, с. 31-44.
12. Дейтонское соглашение. http://ria.ru/spravka/20101121/296950694.html (vizitat 5.12.2014)
13. Дергачев В. Геополитическая трансформация Юго-Восточной Европы / Научные труды в семи книгах. http://www.dergachev.ru/analit/14.html (vizitat 2.05.2015)
14. Европейский Союз и региональные конфликты. Под ред. Н.К. Арбатова, А.М. Кокеев. – Москва: ИМЭО РАН,2011. - 143 с.
15. Жуковская Н.В. Балканский вопрос во внешней политике США. Автореферат. – Москва: МГУ. 2002. – 23 с.
16. Зуева И. Большой Балканский демонтаж. В: Индекс безопасности. 2010. №2 (93).с. 87-104.
17. Мартынова М.Ю. Балканский кризис: народы и политика. – Москва: Старый сад,1998. – 445с.
18. Морозов Ю.В., Глуков В.В., Шаравин А.А. Балканы сегодня и завтра: военно-политические аспекты миротворчества. – Москва. 2001. – 376с.
19. Нартов Н.А., Нартов В.Н. Геополитика. – Москва: ЮНИТИ-ДАНА,2007. – 527 с.
20. НАТО на Балканах. Брифинг НАТО. Февраль 2005.
21. Николаенко Д. Пространственно-временная динамика процессов социокультурного освоения территорий. – СПб.: Амадеус,2002. с. 5-15.
22. Юго-Восточная Европа в эпоху кардинальных перемен. – Москва: Весь мир, 2007. – 113с.
23. Пакт Стабильности для Юго-Восточной Европы // http://lawrussia.ru/texts/legal_574/doc574a100x544.htm (vizitat 24.03.2015)

24. Понамарева Е.Г. "Балканский передел" как зеркало глобализации. В: Обозреватель – Observer. 2008. №5. с. 64-77.
25. Соколова П.С. Балканский регион и Европейская безопасность (актуальные проблемы и пути их решения). Автореферат. – Москва: РАН Институт Мировой экономики и международных отношений. 2007. – 33 с.
26. Стеркул Н. Мотивы и достижения стран-участниц Восточного Партнерства: взгляд из Республики Молдова. В: Восточное партнерство Цели–опыт-вызовы. Анализ процесса имплементации в государствах охваченных программой /под науч. ред. Петра Байора. Краков: KSIGARNIA AKADEMICKA, 2013. с. 151-156.
27. Югославия в огне: документы, факты, комментарии. Под ред. Е.Ю. Гуськова. – Москва: Экспертинформ, 1992. – 372с.
28. Языкова А. А. Процесс трансформации и балканские кризисы В: Актуальные проблемы Европы. 2004. №4, с. 135-150.
29. Caldare G. Negocierea Acordului de Asociere a Republicii Moldova la Uniunea Europeana În: Ştiinţa politică în Republica Moldova: realizări şi perspective. – Chişinău. 2011. p. 176-179.
30. Cebotari S., Budurin–Goreacii C. The Republic of Moldova in the context of Eastern Partnership. În: Moldoscopie (probleme de analiză politică). – Chişinau. 2013. p. 125-139.
31. Vasilescu G. Strategii de integrare europeana pentru Republica Moldova. În: Ştiinţa politică în Republica Moldova: realizări şi perspective. – Chişinau. 2011. p. 247-253.
32. Ranko Petkovic. Effects of the Yugoslav Crisis upon the Balkan Situation. CSS Survey.Belgrade, March 1996. P. 3.

ПАРТНЕРСТВО И СОТРУДНИЧЕСТВО НАТО С СУБЪЕКТАМИ МИРОВОЙ ПОЛИТИКИ

СТЕРКУЛ Наталья,
кандидат политических наук, доцент

In this article are considered the theoretical and conceptual foundations of research policy dealing with NATO cooperation and partnership with actors in world politics. NATO as an international political – military organization has a significant role in the contemporary international relations and international security system. The author uses the historiography research; highlights the fundamental papers and scientific research in this area. Particular attention is given to the Alliance's new command structure, building peace and stability in crisis regions, NATO's role in civil emergency planning. The largest and most visible change in NATO after the end of Cold War is the involvement in conflict settlement, peace and stability building in crisis regions. Also, the author analysis NATO's activities and policies, different approaches and visions to the terminology – «partnership» and «cooperation», new direction of NATO's partnership policy, partnership and cooperation programs. Particular attention is paid to cooperation between Republic of Moldova and NATO and NATO special programs which are carried out in Moldova.

Ключевые слова: военно-политическая организация, международная безопасность, политика НАТО, партнерство и сотрудничество, операции по поддержанию мира, кризисное урегулирование.

Введение. Методическая концептуализация курса

Учебный курс *НАТО – Партнерство и Сотрудничество* представляет собой дисциплину теоретико-прикладного характера, необходимость изучения которой обосновывается важностью получения знаний о деятельности ведущей международной военно-политической институциональной структуры, стратегиях безопасности и конкретных практических примерах сотрудничества стран-членов НАТО, а также выработанных в рамках НАТО программ партнерства. Он направлен на формирование аналитического мышления у студентов-международников.

Актуальность курса состоит во все более возрастающей роли НАТО в современных международных отношениях. На протяжении достаточно длительного исторического периода времени НАТО остается ведущей международной структурой, играющей ключевую роль в поддержании архитектуры международной безопасности. История ее создания и эволюции, внутренняя структура, организация процесса принятия решений в рамках Североатлантического альянса, процесс расширения НАТО и проводимая данной организацией политика безопасности в современных условиях представляет

особую ценность для будущих специалистов в области международных отношений.

Цель курса состоит в формировании у студентов знаний о политике безопасности, проводимой НАТО, умении аналитически мыслить, осмыслять сущность и направленность специализированных программ НАТО, анализировать основные достижения проводимых в ее рамках военных операций, формулировать собственные выводы и строить прогнозы о политике НАТО в среднесрочной и долгосрочной перспективе.

В рамках данного курса особое внимание отводится развитию у студентов компетентности, направленной на: способность к анализу и синтезу учебного материала; обоснование собственной позиции с профессиональной точки зрения; формирование толерантности, терпимости и гуманности, что видится особенно важным для специалистов в области международных отношений; применение теоретических знаний в решении практических проблем, с которыми сталкивается НАТО; оценку перспектив партнерства и сотрудничества Республики Молдова и НАТО; разработку предложений для международных проектов, касающихся разрешения проблем безопасности, с которыми приходится сталкиваться Республике Молдова в нынешних условиях.

Общие цели дисциплины. Согласно аналитической программе курса, *на уровне знания и понимания* предполагается, что студенты должны владеть терминологией и категориальным аппаратом дисциплины; уметь объяснять роль НАТО в поддержании безопасности в системе международных отношений; определять основные функции органов НАТО, являющихся частью ее институциональной структуры; понимать роль международного сотрудничества в рамках реализации политики безопасности НАТО. *На уровне применения:* проводить сравнительный анализ взаимодействия НАТО с другими международными структурами; выявлять основные угрозы для евроатлантической безопасности в современных условиях; апеллировать к примерам военных операций НАТО и деятельности НАТО, направленной на борьбу с терроризмом; выделять основные принципы политики безопасности НАТО на европейском континенте; оценивать значимость всеобъемлющей системы безопасности НАТО. *На уровне интеграции:* использовать на практике теоретические знания, приобретенные в рамках изучения курса; строить прогнозы последующего развития деятельности НАТО; предлагать возможные сценарии развития политики партнерства и сотрудничества НАТО с новыми партнерами; формулировать предложения и меры, направленные на сближение взаимодействия НАТО и Республики Молдова.

Индивидуальная работа со студентами направлена на развитие аналитических способностей и прикладных навыков и умений будущих специалистов международных отношений в области международной безопасности и предполагает: написание рецензии на определенное научное

исследование или монографию, реферата;самостоятельное исследование определенной проблематики; проведение сравнительного анализа; подготовку презентации в формате PowerPoint; разработку стратегий и форм их реализации (библиографический обзор, разработка сравнительных таблиц, информационно-аналитическое представление исследования, разработку схем и т.д.).

Тематика для индивидуальной работы или работы в группах, круглые столы и т.д. ориентированы на развитие исследовательского потенциала, аналитических и прикладных навыков, необходимых впоследствии для реализации научных исследований, предусмотренных университетской программой, а также для профессионального формирования будущих экспертов и специалистов в области международных отношений.

Предлагаемая читателям лекция под названием «Теоретико-концептуальные основы исследования партнерства и сотрудничества НАТО с субъектами мировой политики» в рамках учебного курса «НАТО – Партнерство и Сотрудничество» согласно университетской аналитической программе по специальности «Международные отношения» содержит комплексный обзор историографии и теоретико-методологических основ изучения политики НАТО. Основной целью является формирование у студентов *общей компетентности*, развитие аналитических способностей и критического мышления в рамках данного теоретического курса. В то же время представленная лекция направлена на формирование *особой компетентности*, заключающейся в освоении терминологии в ракурсе развития умений профессиональной коммуникации; изучении базовых теоретических основ в рамках данного курса; оценки уровня исследования и особенностей теоретических подходов в работах представителей международного научного сообщества, изучение которых предусмотрено программой курса. Важность лекции обосновывается необходимостью подготовки студентов для выполнения в последующем таких научных исследований, как курсовая работа, дипломная работа, осознания роли и места всего вышеперечисленного в профессиональной подготовке и аналитической программе по специальности «Международные отношения». Ввиду этого в предложенной лекции сформулированы следующие задачи: провести анализ историографии исследования деятельности НАТО; рассмотреть теоретико-концептуальные основы изучения партнерства и сотрудничества Североатлантического альянса; оценить методологию изучения партнерства и сотрудничества НАТО с Республикой Молдова.

Формирование компетенций, цели и задач курса, оценка результатов студентов будет проведена посредством лекционных и семинарских занятий по предмету *«Имидж государства»*. В тоже время подготовка студентов и формирование компетенций будет осуществляться при помощи размещения теоретических материалов и практических требований на платформе Moodle.

1. Историография исследования деятельности НАТО

2. Теоретико-концептуальные основы изучения партнерства и сотрудничества Североатлантического альянса

3. Методология изучения партнерства и сотрудничества НАТО с Республикой Молдова

1. Историография исследования деятельности НАТО

Деятельность НАТО широко изучается мировым научным сообществом, исследователи анализируют различные аспекты проблем безопасности, которые пытается решить данная институциональная структура в современных условиях мирового развития. Особое внимание отводится ретроспективному анализу деятельности НАТО, ее структуре, целям и задачам, процессам реформирования и расширения организации, а также нынешнему этапу ее развития.

НАТО представляет собой наиболее развитую структуру многосторонних инструментов обеспечения безопасности. В настоящее время идет процесс адаптации данного надинституционального образования к новым обстоятельствам и переосмыслению своей роли в мировой политике. Среди новых миссий Альянса особое значение приобретает решение задач кризисного регулирования и миротворчества. Место и роль НАТО во взаимозависимом мире определяются политической силой, военной дееспособностью, а также расширением ее пространственного ареала.

Историография исследования деятельности НАТО богата своим содержанием, в ней находят отражение и противоречивые тенденции, и сложности развития данной структуры, обосновывается необходимость поддержания ею международной безопасности, раскрывается специфика современных вызовов и угроз, ведется поиск путей, которые явятся мощной основой для укрепления сотрудничества и диалога между участниками Североатлантического альянса.

Среди множества научных работ, в которых рассматривается деятельность НАТО, являющейся универсальной международной военно-политической организацией, прежде всего следует выделить классические труды, которые обрели широкую известность и популярность. В частности, речь идет о работе В. Штоля «Роль и место НАТО в системе европейской и международной безопасности в условиях глобализации» [11, 352с.], где автор анализирует роль НАТО в глобализирующемся мире, рассматривает приоритетные сферы деятельности блока и новые направления сотрудничества. Основной акцент в исследовании сделан на изучении сотрудничества в военно-политической сфере между НАТО и странами Центральной и Восточной Европы.

Особый научный интерес представляет монография О. Валецкого «Новая стратегия США и НАТО в войнах в Югославии, Ираке, Афганистане и ее влияние на развитие зарубежных систем вооружения и боеприпасов». В работе освещаются вопросы развития новых типов управляемого и кассетного оружия и его влияния на тактику иностранных армий и стратегию государств, обладающих достаточными запасами подобного оружия, прежде всего США и блока НАТО [1, 344с.]. Автор приводит конкретные примеры и подкрепляет свою аргументацию и видение проблематики фактологическим материалом.

В целом хотелось бы отметить, что российские исследователи большое внимание уделяют расширению зоны влияния Североатлантического альянса, распространяющуюся в том числе и на Восточную Европу, трансформации НАТО в условиях возникновения новых угроз и вызовов международной безопасности, а также увеличению числа стран-членов и партнеров Североатлантического союза.

Также видится важным обратить внимание наработу зарубежного исследователя Б. Коллинса «НАТО. Путеводитель по проблемам» [4, 178с.], в которой автор пытается осмыслить сущностный аспект деятельности НАТО, анализирует эффективность механизма выработки решений в рамках данной структуры, уделяет внимание ответственности государств-членов, а также детально изучает ключевые проблемы расширения НАТО. Особый интерес представляет стремление автора избежать предвзятости, о чем свидетельствует подкрепленная достаточно весомыми аргументами критика Б. Коллинсом политики Альянса, его ошибок, а в некоторых случаях – расхождений между декларированными целями и конкретными действиями. Такой подход видится крайне важным, особенно в свете неоднозначного отношения к деятельности Альянса в мире в целом и в странах Юго-Восточной Европы в частности.

В подавляющем большинстве научных трудов зарубежных авторов основной акцент сделан на значимости и необходимости функционирования Альянса как важнейшего звена обеспечения международной безопасности. Особая роль отводится в данном контексте доминированию США в различных направлениях деятельности организации, а так же продолжению курса на завоевание лидерства в международных делах с постепенным втягиванием в орбиту военно-политической деятельности Альянса не только отдельных государств, но и таких организаций, как ООН и ЕС, а также других региональных межгосударственных объединений. Краеугольным камнем большинства работ является вопрос о расширении зоны стратегической активности НАТО, укреплении позиций Альянса на международной арене, а также предоставлении Североатлантическому союзу глобального масштаба действий.

В контексте рассмотрения историографии важным видится уделить внимание публикациям, которые изданы по итогам саммитов и конференций

НАТО. Так, в частности, следует выделить информационный гид НАТО «Пражский саммит и трансформация НАТО» [12, 110с.], где основное внимание уделяется ключевым решениям, к которым удалось прийти в результате проведения данного саммита, касающиеся новых форм взаимодействия и практической кооперации государств-членов НАТО, расширяющейся зоны безопасности и диалогу НАТО с ЕС, а также двустороннему сотрудничеству: НАТО-Россия, НАТО-Украина. В информационном гиде приводятся выдержки из официальных документов – Декларации Пражского саммита, Плана действий партнерства против терроризма и других.

Также следует отметить работу «НАТО: мифы и реальность» [6, 175с.], которая построена на материалах конференции, состоявшейся в преддверии саммита НАТО в Чикаго в 2012 году. В ней собраны ответы на наиболее интересные вопросы, касающиеся: реальной политики НАТО и ее отличий от официального дискурса; методов обеспечения единства внутри Альянса; моделей действий США и НАТО в вопросах безопасности; целей, которые преследуют США и НАТО в Средней Азии, Иране и Афганистане.

Особый интерес представляет работа С. Козлова «Силы специальных операций НАТО: расширение до 1999 года» [3, 878с.], в которой рассматриваются специальные операции стран НАТО, вошедших в блок до 1999 года, особое внимание отводится подразделениям специального назначения и спецоперациямармии и флота, спецподразделениям антитеррора и полиции. Обращается внимание на технику и вооружения, которыми располагает спецназ данных стран НАТО.

В контексте историографического анализа важным видится отметить публикуемые издания центра НАТО, которые служат значительным подспорьем для осмысления новых тенденций в деятельности НАТО. Среди них следует выделить Брифинги НАТО. В них уделяется внимание наиболее важным вопросам в текущей деятельности НАТО:

- новой структуре командования в рамках преобразования НАТО (стратегическому командованию, главному командованию операций, центру межвидовых боевых действий, учебному центру объединенных сил, обеспечению боеготовности сил реагирования НАТО, многонациональным объединенным оперативно-тактическим группам, командованию развернутыми операциями, силам повышенной готовности в военной структуре НАТО) [7, 12с.];

- роли НАТО в области гражданского чрезвычайного планирования (ключевые органы, занимающиеся гражданским и чрезвычайным планированием в НАТО, практическая польза работы НАТО в области гражданского чрезвычайного планирования, помощь по ликвидации последствий стихийных бедствий, защита важных объектов инфраструктуры) [9, 9с.];

- борьбе с терроризмом [19, 6с.].

Целесообразным видится обратить внимание, что в Республике Молдова особое внимание отводится изучению деятельности НАТО. Это становится все более своевременным в свете происходящих изменений во внешней политике государства – европейской интеграции и возможной евроатлантической направленности развития страны в будущем, что актуализирует проблематику нейтралитета государства. Ввиду этого многие исследователи пытаются осмыслить и комплексно проанализировать двусторонний диалог НАТО – Республика Молдова, его последствия и преимущества. Так, в частности, следует выделить публикации Р. Горинчоя [14, с. 14-25], В. Сакии С. Чеботарь [15, с. 33], К. Ешану [16, с. 79-86] и многих других исследователей.

Следует отметить материалы Центра информации и документации НАТО в Республике Молдова. На официальном сайте НАТО представлена подробная информация о самом центре и основных направлениях его деятельности [20], а также о миссии НАТО, расширении и присоединении новых членов, программах по партнерству НАТО, а также о взаимодействии НАТО с некоторыми субъектами мировой политики. Особое внимание отводится основам сотрудничества между НАТО и Республикой Молдова.

Таким образом, историография изучения деятельности НАТО представляет особый интерес для осмысления основных изменений, происходящих в рамках данной институциональной структуры и ее официальной политики. Важным видится особо подчеркнуть тот факт, что большинство научных исследований содержат ретроспективный анализ деятельности НАТО и одновременно с этим принципиально новые подходы к рассмотрению основных направлений политики Альянса в современных условиях. Это позволяет констатировать некоторые результаты трансформационного процесса внутри данной структуры, повышения внимания НАТО к вопросам партнерства и сотрудничества со многими субъектами мировой политики.

2. Теоретико-концептуальные основы изучения партнерства и сотрудничества Североатлантического альянса

Усиление внимание к партнерству между НАТО и другими странами было начато в 1990-е годы как часть продолжающегося процесса трансформации Альянса. Взаимоотношения Альянса с другими акторами международных отношениях строятся на разработанных Альянсом стратегических концепциях и программах. Практически все они содержат ключевые принципы, объединенные одной основной идеей – партнерством и сотрудничеством.

Теоретико-концептуальные основы партнерства играют первостепенную роль в понимании сущности политики сотрудничества НАТО, которая выработана для различных государств с учетом их особенностей. Теоретические постулаты являются базой для реализации целого комплекса практических мер,

направленных на создание единого партнерского блока. При этом НАТО удалось выработать достаточно эффективный механизм взаимодействия со многими государственными субъектами. Существенным подспорьем в этом процессе явилась информационная составляющая.

С момента распада Советского Союза в НАТО не прекращаются споры о трансформации или даже о возможном упразднении блока. Взгляды о том, что с исчезновением советской угрозы Альянс потерял свой смысл существования, хотя и сформулированы давно, не потеряли своего смысла,и по сей день и имеют как своих сторонников, так и противников. Защитники идеи оправданности существования Альянса убеждены, что в качестве ведущей международной военной организации, объединяющей целый ряд преуспевающих стран, глубоко заинтересованных в глобальной стабильности, НАТО идеально приспособлена для того, чтобы справляться с такого рода задачами. Противники же, напротив, доказывают, что миру требуется новая система безопасности, которая будет способной справиться с вызовами и угрозами современности. Все это заставило Альянс искать возможности для трансформации своей структуры и расширения основных направлений деятельности, соответствующих нынешним реалиям мирового развития.

После окончания холодной войны НАТО начала интенсивно прилагать усилия, направленные на обеспечение стабильности в государствах, граничащих со странами-членами НАТО [5, с.12]. Для стимулирования и обеспечения стабильности Альянс применял как организационные, так и практические механизмы. В качестве примеров организационных структур, созданных НАТО для обеспечения стабильности за пределами государств-членов, можно привести Совет евроатлантического партнерства (СЕАП), Совместный постоянный Совет НАТО-Россия (СПС), Совместную комиссию НАТО-Украина и Средиземноморский диалог. Концепция регулирования кризисов была взята на вооружение НАТО в качестве инструмента обеспечения и поддержания стабильности на периферии Альянса.

Кроме того, появление новых вызовов и угроз после окончания противостояния двух военно-политических блоков - НАТО и Организации Варшавского договора в период холодной войны, обусловило необходимость выработки принципиально нового подхода к строительству вооруженных сил НАТО. Группировкам войск надлежало стать более компактными, мобильными, лучше взаимодействовать друг с другом, быть способными действовать за пределами зоны ответственности Альянса. Все эти новшества нашли свое отражение в Стратегической концепции НАТО от 1999 года.

За период с 1991 год по настоящий момент прошло три расширения НАТО, объединивших в результате практически все страны Европы под ее эгидой. Это обусловило целый комплекс проблем и противоречий, среди которых наиболее важными являются:

- проблема стабильности, единства и потенциала организации;

- проблема эффективного управления блоком, оптимального согласования и урегулирования интересов стран-членов;

- проблема политической неоднозначности новых инициатив США;

- проблема необходимости противостояния нетрадиционным угрозам безопасности, а именно вызовам, которые создают так называемые несостоявшиеся государства в разных регионах мира;

- проблема избыточной сконцентрированности интересов Альянса на Европе [12, с. 58-59].

Для установления отношений с наибольшим числом стран при наименьших усилиях и противодействии со стороны других государств страны-члены Альянса признали необходимость отказаться от разветвленной системы базовых перечней и индивидуальных программ сотрудничества. Используя инструмент, предусмотренный «Планом работы Евро-Атлантического партнерства», были созданы единый перечень мероприятий партнерского сотрудничества и Индивидуальная программа партнерства и сотрудничества, которая заменила различные партнерские форматы. В соответствии с ней все партнеры НАТО, независимо от формата взаимодействия, получили доступ к интенсифицированным программам, в которых ранее могли участвовать только члены Совета Евроатлантического партнерства.

Тем самым под партнерством и сотрудничеством подразумевается возможность взаимодействия НАТО с широким кругом участников международных отношений на основе разработанных ею программ, что позволяет данной институциональной структуре оказывать влияние на развитие событий в различных регионах мира и тем самым увеличивать свою мощь.

Регулирование кризисов, процесс расширения НАТО, программа «Партнерство ради мира» и инициатива «Оружие массового поражения» (ОМП) стали главными механизмами распространения стабильности за пределами традиционной зоны ответственности НАТО, как это было изначально определено в статье шестой Вашингтонского договора. Политика НАТО концептуально формулировалась следующим образом: выход за пределы традиционной географической зоны способен обеспечить мир и безопасность на континентах, расширяя и укрепляя сотрудничество и партнерство все с большим количеством стран [10, с. 44].

Основу для сотрудничества в рамках НАТО составляют отношения между североамериканскими и европейскими членами Североатлантического союза. Эти страны разделяют важнейшие общие ценности и интересы, они привержены защите демократических принципов. Безопасность Европы и Северной Америки неделима, эти два континента связаны между собой, что актуализирует реализацию приоритетных областей сотрудничества, в первую очередь - в обеспечении безопасности.

Согласно Стратегической концепции НАТО от 2010 года, безопасность на основе сотрудничества будет достигаться путем выстраивания партнерских отношений с соответствующими странами и международными организациями, активного содействия контролю над вооружениями, нераспространению и разоружению, а также за счет открытости членства в Альянсе для всех европейских демократий, которые соответствуют стандартам НАТО.

В настоящее время для улучшения обстановки безопасности НАТО укрепляет отношения с международными организациями, в том числе с Европейским союзом, Организацией по безопасности и сотрудничеству в Европе, ООН, а также со странами, не входящими в НАТО, в том числе с Россией, Украиной, Республикой Молдова, с государствами-партнерами в Евроатлантическом и Средиземноморском регионах. Основная цель сотрудничества с другими институциональными структурами состоит в совместном противодействии новым вызовам безопасности XXI века - в частности, международному терроризму и распространению оружия массового поражения.

Так, тесное сотрудничество НАТО и ЕС выражается в многостороннем измерении этого взаимодействия, которое представляет собой основу для диалога и консультаций по многим вопросам международной безопасности, что способствует укреплению доверия между странами, а также развитию партнерских отношений.

Организация Объединенных Наций составляет ядро широкой институциональной основы, на которой строится деятельность Североатлантического союза. Этот принцип закреплен в основополагающем договоре НАТО. Резолюции Совета Безопасности ООН позволили НАТО получить мандат на проведение крупных операций по поддержанию мира на Балканах и в Афганистане, они также образуют основу деятельности миссии учебной подготовки НАТО в Ираке. Сотрудничество и консультации со специализированными учреждениями ООН выходят за пределы сферы кризисного регулирования и охватывают широкий круг вопросов, включая гражданское чрезвычайное планирование, военно-гражданское сотрудничество, противодействие торговле людьми, акцию по ликвидации мин и борьбу с терроризмом.

НАТО и ОБСЕ интенсивно сотрудничают в процессе поддержания мира и стабильности в Евроатлантическом регионе посредством предотвращения конфликтов и кризисного урегулирования.

Решения НАТО принимаются на основе консенсуса с учетом интересов всех членов организации. Несмотря на то, что в Альянс входят государства как более, так и менее развитые с военной точки зрения, все они вносят свой вклад в развитие коллективной безопасности стран-участниц. Различные мнения всегда существовали и продолжают существовать в рамках Альянса. Это касается, в том

числе, и наиболее важных решений, как, например, в случае войны в Ираке, которую не поддерживали Германия и Франция. Однако существующие разногласия не наносят вреда сплоченности НАТО, поскольку страны-участницы взаимодействуют на основе демократических принципов в рамках Альянса, принимая во внимание интересы и свободу выбора каждого из участников, особую роль в данном контексте играет также принцип коллективной безопасности. На сегодняшний день НАТО представляет собой не только могущественную военную силу, но и поддержку делу мира и развития стран-участниц и партнеров [2].

Поскольку в сфере безопасности, особенно в борьбе с терроризмом и распространением оружия массового уничтожения, ныне требуется все большая солидарность, НАТО постоянно расширяет свою политику партнерства. Основной акцент сделан на упрочении отношений с широким кругом стран и международных организаций. К ним относятся государства-партнеры в Евроатлантическом регионе, страны «большого» Средиземноморского региона, «контактные страны», такие как Япония, Австралия, Пакистан и Китай, а также международные организации. Особое внимание в контексте политики НАТО уделяется усилению сотрудничества для укрепления международной безопасности.

Политика НАТО способствует как установлению контроля над внутриполитическими процессами в странах-партнерах, так и возможности максимального использования их потенциала в коалиционных миссиях. Все это позволяет рассматривать Альянс как глобальную военно-политическую организацию, способную контролировать деятельность лояльных к нему стран для достижения того миропорядка, который бы обеспечивал безопасность и защищал интересы стран блока. Его партнеры позволяют НАТО де-факто легитимизировать свои действия в любой части света, что делает возможным характеризовать НАТО как мощнейшую военно-политическую структуру в мире.

Таким образом, рассмотрение теоретико-концептуальных основ изучения партнерства и сотрудничества Североатлантического альянса позволяет сформулировать вывод о понимании внутри данной структуры важности партнерства и сотрудничества и продвижении этой политики в современных условиях посредством реализации специализированных программ со странами-партнерами. Это позволяет укрепить потенциал НАТО и повышаетее возможности в поддержании безопасности и сохранении мира.

3. Методология изучения партнерства и сотрудничества НАТО с Республикой Молдова

Взаимоотношения Республики Молдова с Североатлантическим альянсом имеют давнюю историю развития, которая берет свое начало с момента

обретения нашим государством независимости. В начале 90-х годов руководство Республики Молдова выразило готовность участвовать в поддержании глобальной безопасности посредством присоединения к проекту партнерства, инициированного НАТО.

Методология исследования партнерства и сотрудничества НАТО с Республикой Молдова представляет собой совокупность подходов и общенаучных методов к изучению рассматриваемой проблематики. Так, в частности, основополагающим является исторический подход, позволяющий проследить эволюцию сотрудничества Республики Молдова и Североатлантического альянса. Остановимся подробнее на наиболее знаменательных событиях, имевших место в контексте двустороннего взаимодействия.

Сотрудничество Республики Молдова с НАТО начинается с 1992 года, после чего интенсифицируется поступательный двусторонний диалог. Что касается непосредственно самого партнерского взаимодействия между сторонами, то начало ему было положено в 1994 году, когда Республика Молдова присоединилась к программе «Партнерство ради мира». Это стало значимым шагом для нашей страны и в некотором смысле обусловило ее дальнейшее сотрудничество с евроатлантическими структурами.

В данном контексте важным видится отметить роль Индивидуального плана действий (IPAP) Республика Молдова – НАТО, подписанного 7 июня 2005 года, который состоит из четырех основных разделов: политические проблемы и проблемы безопасности; военные и оборонные проблемы; информирование общественности, наука и планирование чрезвычайных ситуаций; административные аспекты, защита информации и ресурсов.

В соответствии с данным Планом основными стратегическими целями Республики Молдова являются: интеграция в Европейский Союз, усиление диалога и углубление отношений с евроатлантическими структурами. Документ обеспечивает активизацию и углубление диалога с евроатлантическими структурами, в первую очередь с целью осуществления реформ в секторе безопасности. Индивидуальный план действий по партнерству с НАТО фокусируется на таких направлениях, которые, в первую очередь, касаются территориальной целостности Республика Молдова, борьбы с терроризмом и организованной преступностью, демократического контроля над вооруженными силами ипроведением реформ. По сути, данный документ предусматривает реформирование государственных институтов страны в соответствии с евроатлантическими стандартами [18].

Структурно-функциональный подход позволяет рассмотреть сущность и специфику партнерства и сотрудничества НАТО с Республикой Молдова. Двустороння заинтересованность в партнерских отношениях позволила добиться значительных успехов в процессе реализации взятых на себя Республикой

Молдова обязательств. Это касается как соблюдения договорной базы, так и реализации ключевых программ, участницей которых стала Республика Молдова.

Республика Молдова активно участвует в международных миссиях по поддержанию мира и восстановлению постконфликтных регионов. Важным видится подчеркнуть, что ее шаги в этом направлении осуществляются на добровольной основе. Современные реалии требуют выработки многостороннего подхода к обеспечению безопасности. Имея определенный опыт в процессе попыток урегулирования Приднестровского конфликта, Республика Молдова участвует в международных миссиях по поддержанию мира, внося таким образом свой вклад в поддержание мира и безопасности.

На протяжении многих лет НАТО пыталась противостоять не только традиционным вызовам, но и выявившимся принципиально новым проблемам в этой области. Речь идет об экологической и информационной безопасности, защите от кибертерроризма и других угрозах современности. Именно поэтому сотрудничество НАТО со многими странами не является только военным, а подразумевает развитие науки и инноваций, а также финансовую поддержку для развития этих областей. Так, в Республику Молдова с целью реализации программы НАТО «Наука ради мира и безопасности» были привлечены существенные финансовые средства на научные исследования, улучшение информационной инфраструктуры страны, исследования в области обороны, реализацию многочисленных проектов в гражданском секторе [2].

Сотрудничество Республики Молдова и Организации Североатлантического договора подкреплено регулярными контактами на высшем уровне, определяются новые направления сотрудничества, поддерживается постоянный диалог на высшем уровне между партнерами. Все это свидетельствует о заинтересованности сторон в углублении и укреплении сотрудничества. Для Республики Молдова участие в программах НАТО создает условия безопасности и повышения обороноспособности государства. Действующее руководство страны намерено приложить все усилия, чтобы более тесно сотрудничать с политическими и военными структурами НАТО.

Реформы обороны и сектора безопасности являются основными направлениями сотрудничества. НАТО поддерживает демократические, институциональные и судебные реформы, реализуемые в Республике Молдова. Важным видится добиться обеспечения транспарентности военных расходов, планирования бюджетной обороны и обеспечения демократического контроля над вооруженными силами. Другим важным направлением является сотрудничество с НАТО в области планирования чрезвычайных ситуаций и ликвидации стихийных бедствий. Уполномоченные органы Республики Молдова уже накопили в этом богатый опыт за годы сотрудничества с НАТО.

Особое внимание со стороны НАТО уделяется обеспечению информационной безопасности в Республике Молдова. Альянс способствует борьбе с киберугрозами. Кибероборона является ключевым приоритетом областью сотрудничества для Республики Молдова, так как имеет решающее значение для обеспечения национальной безопасности.

В 2014 году продолжалось активное взаимодействие между партнерами. Генеральный секретарь НАТО Андерс ФогРасмуссен отметил приверженность Республики Молдова к усилению политического диалога и практического сотрудничества, подчеркнул необходимость продолжать реализацию программы по реформированию сектора обороны и налаживать более тесные связи между сторонами. Среди основных достижений сотрудничества Республики Молдова и НАТО им были отмечены: модернизация военной академии Молдовы и усилия по укреплению прозрачности в оборонном секторе [21].

Сотрудничество Республики Молдова и НАТО в рамках в программы «Наука ради мира» относится к безопасности окружающей среды. Североатлантический альянс обеспечивает техническую поддержку и подготовку военных инженеров, тем самым предоставляя помощь для выполнения обязательств, которые Правительство Республики Молдова взяло на себя, подписав Оттавскую конвенцию [22].

Системный подход позволил отразить не только достижения в рамках партнерства, но и ключевые проблемы, которые обострились в процессе укрепления сотрудничества. Прежде всего, речь идет о необходимости разрешения Приднестровского конфликта. Расширение сотрудничества с НАТО в секторе безопасности имеет особое значение для продвижения реформ. Одним из приоритетов для Молдовы, является устранение одного из главных вызовов безопасности граждан и урегулированиеконфликта. В связи с этим НАТО регулярно подтверждала поддержку независимости и территориальной целостности Республики Молдова и необходимость мирного урегулирования конфликта в Приднестровье. Это является одной из приоритетных задач для нашего государства, так как наличие конфликта тормозит интеграционные процессы страны.

Также дискуссионным является вопрос о нейтралитете. Согласно Конституции, Республика Молдова является нейтральной страной и стремится приблизиться к евроатлантическим стандартам. Степень сотрудничества НАТО-Республика Молдова зависит от готовности страны продолжать процесс реформирования и укрепления существующих демократических институтов. Принцип нейтралитета государства является предметом весьма неоднозначных дискуссий.

Принимая во внимание свой статус нейтралитета, Республика Молдова путем внедрения IPAP не преследует цели вступления в НАТО, но надеется использовать план для усиления преобразований в секторе обороны и

национальной безопасности. С этой целью в Республике Молдова планируется создать необходимую политическую и правовую базу для внедрения IPAP, а также необходимые институциональные механизмы. План прямо предусматривает, что Республика Молдова продолжит сотрудничество с Советом Европы, ОБСЕ и Европейским Союзом в продвижении демократических реформ, обеспечении верховенства закона, соответствия законодательства и национальной практики в области прав человека общепринятым международным стандартам. Молдова продолжает реформировать юридическую и электоральную системы, реформируются центральная и региональная администрации. Предпринимаются попытки для улучшения функционирования юридического аппарата, который регламентирует свободу прессы и доступ общественности к информации.

Также важным видится отметить, что положение Республики Молдова в международной системе безопасности, особенно на региональном и субрегиональном уровнях, довольно сложное. Республика Молдова не обладает необходимыми ресурсами для того, чтобы способствовать проведению внешней политики безопасности. Принимая во внимание тот факт, что НАТО и ЕС являются стержневыми элементами европейской системы безопасности, Республика Молдова должна сохранить выбранный ею внешнеполитический вектор. Однако не следует недооценивать возможность тенденции самоизоляции и асимметричности в случае переориентации курса страны на Восток, поскольку это может изолировать Республику Молдова от участия в европейских процессах [15, с. 33]. Существуют определенные риски, способные негативно отразиться на общем состоянии страны.

Таким образом, методология изучения партнерства и сотрудничества НАТО с Республикой Молдова предполагает комплексное использование и сочетание различных научных подходов и методов, которые позволяют обозначить основные достижения в этой области и выявить наиболее значимые проблемные вопросы, нуждающиеся в поиске оптимальных вариантов их разрешения. В целом, обозначенная проблематика требует пристального внимания и последующего глубинного комплексного изучения.

Вопросы для самоконтроля:

1. Назовите основные научные работы, в которых раскрывается сущность деятельности и основные направления политики НАТО.
2. Определите значение терминов «партнерство» и «сотрудничество» в контексте деятельности Североатлантического альянса.
3. Обоснуйте, в чем состоит основное назначение программ НАТО.
4. Раскройте основные направления сотрудничества НАТО с Республикой Молдова.

5. Сформулируйте аргументы, свидетельствующие о необходимости поддержания партнерства и сотрудничества Республики Молдова и НАТО в современных условиях.
6. Оцените возможности разрешения обозначившихся проблем в процессе сотрудничества НАТО и Республики Молдова.

Темы для индивидуальной и групповой работы:

1. Подготовка научного доклада о программах НАТО в Республике Молдова, сложностях и перспективах их реализации.
2. Представление аналитической информации о партнерстве и сотрудничестве НАТО в XXI веке.
3. Оценка докладов, разработанных в рамках рабочих групп по проблемам безопасности и новым возможностям Североатлантического альянса.
4. Реформа сектора обороны и безопасности: опыт Республики Молдова.
5. Составление таблицы на основе сравнительного анализа позиций государств о расширении НАТО.
6. Подготовка презентации в формате PowerPoint по теме: НАТО-Республика Молдова: сотрудничество в области мира и безопасности.

Библиография:

1. Валецкий О. Новая стратегия США и НАТО в войнах в Югославии, Ираке, Афганистане и ее влияние на развитие зарубежных систем вооружения и боеприпасов. – Москва: Арктика 4Д. 2008. – 344с.
2. Восприятие НАТО в Республике Молдова. Между мифом и реальностью. – Кишинев: ЦИД НАТО. 2014.
3. Козлов С. Силы специальных операций НАТО: расширение до 1999 года. – Москва: Русская панорама: Арктика 4Д. 2015. – 878с.
4. Коллинс Б. НАТО. Путеводитель по проблемам. – Санта-Барбара, Денвер, Оксфорд: Прэгер. 2011. – 178с.
5. Коэн Р., Михалка М. Публикация №3 Центра им. Маршалла. Безопасность на базе сотрудничества: новые перспективы международного порядка. 2001. – 85с.
6. НАТО: мифы и реальность. Уроки для России и мира. – Москва: Кучково поле. 2012. – 175с.
7. Новая структура командования в рамках преобразования НАТО. Брифинг НАТО: Брюссель-Бельгия. Август 2005. – 12с.
8. Данилов Д. «Валлийская» стратегия НАТО: искусство перевоплощения. В: Обозреватель-Observer. 2015. №4. – С. 54-70.
9. Роль НАТО в области гражданского чрезвычайного планирования. Брифинг НАТО: Брюссель-Бельгия. Сентябрь 2006. – 9с.
10. СправочникНАТО. Public Diplomacy Division. NATO 1110 Brussels - Belgium 2006. – С. 44.

11. Штоль В.В. Роль и место НАТО в системе европейской и международной безопасности в условиях глобализации. Москва: Научная книга. 2006.- 352 с.
12. The Prague summit and NATO's transformation. – Brussels-Belgium: NATO Public Diplomacy Division. 2003. – 110 p.
13. Тимакова О. Программы партнерства НАТО и планы глобального доминирования Альянса.В: Обозреватель-Observer. 2015. №3. – С. 56-66.
14. Gorincioi R. Elaborarea noii Concepţii de securitate naţionala prin prisma cooperarii cu Alianţa Nord Atlantică. Studii internaţionale viziuni din Moldova. 2007. Vol. IV. №3. – p.14-25.
15. Cebotari S. Xenofontov I. The Republic of Moldova in the Context of the European Security System, Postmodern Openings, Year 2, Vol. 6, June, 2011, p. 33.
16. Eşanu C., Bogatii I. Relatii transatlantice: evoluţii şi perspective. În: Studii internaţionale viziuni din Moldova. 2007. Vol. IV. №3. – p. 79-86.
17. Saca V., Cebotari S. Republica Moldova între statul de neutralitate şi aderarea la NATO. În: Studii internaţionale viziuni din Moldova. 2007. Vol. IV. №3. – p. 65-72.
18. Vitalie N., Ciobanu N., Codreanu Gh. Balan. NATO parteneriat pentru pace RM. Academia Militară a Forţelor Armate «Alexandrucel Bun». -Chishinau. 2014. – 43p.
19. Combating terrorism at sea. Briefing NATO. –Brussels-Belgium. 2006. - 6p.
20. Centrul de informare şi documentare privind NATO în Moldova. http://nato.md/ (vizitat2.05.2015)
21. NATO Secretary General and Moldovan Foreign Minister discuss stepping up cooperation. Новостной портал НАТО. 2014 год. http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_106985.htm (vizitat12.06.2015)
22. NATO' srelations with the Republic of Moldova. http://www.nato.int/cps/ru/natohq/topics_49727.htm (vizitat2.05.2015)

CONFLICTELE INTERNAŢIONALE[9]

TEOSA Valentina,
doctor habilitat în politologie, profesor universitar

In the article, the author presents the university course on "International Conflicts», taught to the 3rd grade bachelor students. The importance of the course is stipulated by the necessity of increasing global, regional and national cooperation between various actors in the field of international relations, especially conflict prevention and resolution. Starting with analyses of contemporary world development tendencies, the author has indicated the most important factors of increasing conflictuality and appearance of global, regional and national conflicts. The article covers the historiography, methodology and theoretical aspects of international conflicts and argues that diversity of historiography of international conflict studies bring a variety of approaches to the research methods.

Cuvinte-cheie: conflicte internaţionale, conflictualitate, potenţialul de conflict, soluţionarea conflictelor, strategii internaţionale.

Introducere. Conceptualizarea metodică a cursului

Cursul universitar Conflictele internaţionale este adresat studenţilor anului III, cu scopul însuşirii aparatului categorial, fundamentelor teoretice şi aspectelor aplicative ale acestei discipline. Actualitatea cursului este determinată de necesitatea crescândă a conlucrării, pe plan global, regional şi naţional, între diferiţi subiecţi ai relaţiilor internaţionale, pentru găsirea obiectivelor comune şi metodelor de aplanare a conflictelor. Optarea pentru colaborare şi aplicarea mijloacelor nonviolente de soluţionare a conflictelor presupune studierea teoriei conflictelor şi a metodelor de reglementare a lor. Cunoaşterea metodelor şi tehnicilor de soluţionare a conflictelor este o necesitate pentru viitorii specialişti în domeniul relaţiilor internaţionale. Cursul dat completează cunoştinţele acumulate la disciplinele de teorie a relaţiilor internaţionale, ştiinţe politice, geopolitică şi globaslistică. *Scopul cursului* este cultivarea în conştiinţa studenţilor a conceptului de conflicte internaţionale, formarea unor abilităţi de rezolvare a conflictelor internaţionale şi familiarizarea cu metodele de soluţionare a conflictelor.

Cursul Conflicte internaţionale contribuie la dezvoltarea următoarelor c*ompetenţe*: capacitatea de a selecta concepţiile concrete şi utilizarea lor la analiza diferitor situaţii; determinarea consideraţiilor privind starea conflictuală mondială la

[9] This research was supported by a Marie Curie International Research Staff Exchange Scheme Fellowship within the 7th European Community Framework Programme".

început de mileniu; conştientizarea problemelor şi strategiilor reglamentării conflictelor internaţionale; explicarea configuraţiilor noi ale conflictelor contemporane; pronosticarea extinderii conflictelor contemporane; argumentarea genezei "noilor" tipuri de conflicte internaţionale; interpretarea dimensiunilor şi dinamismului dezvoltării conflictelor internaţionale; generalizarea activităţii practice a actorilor privind eleminarea cauzelor conflictelor international; evaluarea rolului negocierii şi medierii în rezolvarea conflictului; identificarea stilurilor şi metodelor de management al conflictelor internaţionale.

Obiectivele generale ale cursului, conform curriculumui*, la nivel de cunoaştere şi înţelegere,* prevăd ca studenţii: să determine obiectivul de studiu al disciplinei; să distingă noţiunile de bază a disciplinei; să determine obiectivele şi conţinutul disciplinei; să cunoască izvoarele teoretice ale ştiinţei despre conflictul internaţional; să determine cauzele şi etapele conflictelor; să relateze despre în procedura reglementării conflictelor. *La nivel de aplicare:* să însuşească abilităţile practice de reglementare a conflictelor de diferite niveluri; să utilizeze diferite forme de soluţionare a conflictelor; să clasifice tipurile de conflicte; să argumenteze necesitatea utilizării mijloacelor paşnice de reglementare a conflictelor. *La nivel de integrare:* să aprecieze nivelul de conflictualitate şi să evalueze importanţa de soluţionare a conflictelor în relaţiile internaţionale; să propună iniţiative de eficientizare a metodelor de reglementare; să propună soluţii optime de rezolvare a situaţiilor conflictuale; să evalueze eficienţa mijloacelor de soluţionare a conflictelor.

Lucrul individual este orientat spre dezvoltarea abilităţilor analitice şi aplicative ale viitorilor experţi şi funcţionari diplomatici în relaţiile internaţionale. Ulterior este propusă elaborarea ştiinţifico-metodică a prelegerii din curriculumul disciplinei Conflictele internaţionale. Lucrul individual presupune produsul preconizat: recenzia unui studiu teoretic sau monografii, referatul, cercetarea şi comunicarea individuală, studiul de caz sau comparat, prezentarea vizuală /PPT, fiind definitivate strategiile şi formele de realizare a acestuia: studiul bibliografic, elaborarea tabelelor comparative, prezentarea analitico-informaţională a investigaţiei, elaborarea schemelor etc. Tematica pentru lucrul individual sau în grup, mese rotunde etc. este orientată spre dezvoltarea capacităţilor de cercetare teoretică, abilităţilor analitice şi aplicative, necesare pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice din programul ulterior al studiilor universitare, precum şi a celor actuale pentru viitorii experţi şi funcţionari diplomatici în relaţiile internaţionale.

În continuare, propunem cititorilor lecţia cu denumirea ***"Conflictele internaţionale - abordări istoriografice, teoretice şi metodologice"*** din cadrul disciplinei Conflicte internaţionale, care prezintă istoria şi situaţia din domeniul de cercetare a obiectului de studiu, având drept *scop* formarea *competenţilor generale* de a lucra cu sursele teoretice, de a dezvolta abilităţile analitice şi de orienta pe studenţi spre gândirea critică în cadrul procesului de studiu teoretic. Totodată, lecţia prezentată va contribui la formarea *competenţelor specifice,* printre care menţionăm: însuşirea

limbajului profesional, cunoaşterea cercetărilor teoretice de bază din cadrul cursului respectiv, evaluarea nivelului de cercetare şi a specificului abordărilor teoretice în operele autorior studiaţi. Importanţa acestei lecţii este justificată de necesitatea de a pregăti studenţii pentru realizarea cercetărilor ştiinţifice ulterioare sub forma tezei de an şi a tezei de licenţă, conştientizarea rolului şi locului acestora în pregătirea profesională şi curriculumul universitar la specialiatea Relaţii Internaţionale. Orientându-se spre aceste *finalităţi* pentru studiu, în lecţia propusă sunt formulate *următoarele obiective*: de a analiza situaţia conflictelor internaţionale în lumea contemporană, de a prezenta viziunea complexă şi multiaspectuală a istoriografiei, de a determina bazele teoretico-conceptuale ale conflictelor internaţionale şi de a evalua metodologia cercetării conflictelor internaţionale.

Formarea competenţelor în domeniu, realizarea scopului şi obiectivelor cursului, evaluarea rezultatelor studenţilor se vor efectua prin intermediul orelor de curs, seminar şi lucrului individual la disciplina Conflicte internaţionale. Totodată, pregătirea studenţilor şi formarea abilităţilor lor de cercetare va avea loc şi prin plasarea materialelor teoretice şi sarcinelor practice pe platforma Moodle.

1. ***Conflictele internaţionale în lumea contemporană***
2. ***Istoriografia cercetării conflictelor internaţionale***
3. ***Bazele teoretico-conceptuale şi metodologice ale investigării conflictelor internaţionale***

1. Conflictele internaţionale în lumea contemporană

Dintre tendinţele dezvoltării lumii contemporane, ce influenţează apariţia conflictelor, locul central îl ocupă fenomenul care, după finisarea războiului rece şi după apariţia teoriei despre ciocnirea civilizaţiilor a lui S. Hangtington, în cercul cercetătorilor din ştiinţa politică, se caracterizează drept *creşterea conflictualităţii* sau *intensificarea temei de conflict*. Monitorizarea izbucnirii conflictelor, propusă de ediţii internaţionale speciale, demonstrează că numărul conflictelor armate şi violente, în ultimele două decenii, nu este stabil, se observă tendinţa spre descreştere în anii ’90 ai secolului trecut ,şi invers, o sporire esenţială în secolul XXI până la războaie regionale cu impact global şi cu jertfe mari [1].

1989 – 36 de conflicte armate în 32 de ţări; 1995 – 30 de conflicte armate în 25 de puncte ale lumii; 1999 – 27 de conflicte armate în 25 de puncte ale lumii; 2005 – 15 conflicte militare; 2005-2009 – 19 conflicte militare; 2010-2011 – (≈ 40 de conflicte); 2012 – 34 de conflicte militare; 2013 – 25 de războaie limitate şi 20 de războaie puternice; 2014 – 25 de războaie limitate şi 21 de războaie puternice; 2015 – 24 de războaie limitate şi 19 de războaie puternice.

Intensificarea conflictualităţii şi a apariţiei conflictelor internaţionale, în secolul XXI, s-a produs sub înrâurirea a doi factori importanţi: *restructurarea sistemului internaţional şi globalizarea*. Primul dintre factorii de influenţă a condus, în plan politic, la modificări radicale ale sistemului internaţional, de la modelul Westfalic spre lumea unipolară, astfel, s-au unit multiple cauze ale conflictelor: reducerea suveranităţii statului-naţiune; schimbarea accentelor dintre interesul naţional, securitatea naţională şi securitatea internaţională, controlul asupra folosirii resurselor naturale; identitatea culturală şi naţională; contradicţii între interesele naţionale şi limitele resurselor, precum şi interesele altor state; metamorfoza interesului naţional al statelor mari – până la interesele globale dincolo de hotarele lor; necesitatea ordinii mondiale de tip nou, bazate pe prioritatea intereselor internaţionale, general-umane, comune pentru întreaga omenire; tendinţa spre autonomie, descentralizare şi separatism.

În acest proces, se regăseşte cel de-al doilea factor, ce influenţează substanţial crearea precondiţiilor de conflicte, pe care cercetătorii îl numesc fenomen central al secolului XXI – *globalizarea*. Fenomenul dat exprimă un proces înrădăcinat în secolul XX, reflectând creşterea interdependenţei statelor, a economiilor, a culturilor. El contribuie la reprezentarea mai limitată a spaţiului internaţional în conştiinţa umană, în consecinţă, duce la apariţia noilor tipuri de ameninţări: *migraţia globală a populaţiei* de la periferiile statelor occidentale dezvoltate, cu scopuri economice [15, 251]; apariţia *fenomenului de globalizare opusă* [2], când migranţii luptă pentru drepturile specifice culturii/tradiţiilor lor; tendinţa răspândirii fenomenelor „terorismului internaţional", ale naţionalismului, ale fundamentalismului, ale extremismului în spaţiile Europei contemporane şi în alte regiuni ale lumii.

Actualmente, au loc transformări de natură politică, diplomatică, social-economică, tehnologică, informaţională, etc. Aceste modificări structurale au determinat creşterea frecvenţei şi a intensităţii unor situaţii deosebite, ce se numesc crize sau conflicte. Crizele diferă, în funcţie de propriile caracteristici şi de domeniul de manifestare. Conflictele din lumea contemporană cunosc o evoluţie specială, datorită fenomenului globalizării. Globalizarea presupune prefaceri radicale la nivelul societăţilor tradiţionale, ca rezultat al comerţului internaţional ridicat, al creşterii investiţiilor şi al schimburilor culturale între state. Analiza ştiinţifică a relaţiilor internaţionale trebuie să aibă în vedere, în ansamblul lor, o serie de coordonate, realităţi, spre a sesiza, pe această bază, mecanismele care declanşează diverse evenimente şi procese internaţionale, inclusiv stările de cooperare şi pace, de tensiune, de conflict, de război. Raporturile conflict-cooperare au infăţişarea lor specifică, în mişcare, în cadrul relaţiilor interstatale.

Fără a delimita clar conflictul internaţional şi conflictul interstatal, putem preciza semnificaţia conflictului internaţional ca relaţii între state, care pot exista la toate

nivelurile şi în diferite proporţii. În acest context, se deosebesc patru etape ale conflictului: 1. conştientizarea incompatibilităţii; 2. creşterea nivelului de încordare; 3. presiune fără aplicarea forţei armate; 4. războiul. Conflictul internaţional, în sens îngust, se referă la situaţiile în care „ţările întreprind acţiuni una împotriva alteia".

Din punctul de vedere al manifestării conflictului, după părerea cercetătorului român F. Răpan, conflictualitatea este cea mai gravă problemă a lumii contemporane. Totodată, ea conţine în sine şi potenţialul de mişcare, de dezvoltare, de „ieşire din starea de echilibru static, neproductiv şi intrarea în acel echilibru dinamic, în care complexitatea domină hazardul şi regenerează spiritul creativ" [10, p.23-24].

În baza acestei abordări, este promovată o viziune optimistă privind implicarea politicii în procesul de aplanare a conflictualităţii şi de soluţionare a conflictelor la etapa contemporană, pe care nu o putem pune la dispoziţia viitorilor cercetători în domeniul conflictelor internaţionale/ cercetătorilor eventualelor conflicte, pentru că este formulată, în mod concludent, de omul care are încredere în capacitatea umană de a ieşi din situaţii conflictuale: „Este o realitate în paradox, potrivit căreia conflictualitatea generează politici şi strategii nonconflictuale pentru soluţionarea conflictualităţii, ştiut fiind faptul că politica este, în esenţa ei, o expresie centrală şi concentrată a interesului, iar strategia a fost, este şi va fi întotdeauna ştiinţa, experienţa şi arta de a pune în operă o decizie politică sau o anumită politică." [15, p.249]

Militând pentru colaborare şi aplicarea mijloacelor nonviolente de soluţionare a conflictelor, înseamnă studierea teoriei conflictelor internaţionale şi a metodelor de reglementare a lor. Cunoaşterea bazelor teoretico-conceptuale, a metodelor şi tehnicilor de rezolvare a conflictelor este o necesitate pentru viitorii specialişti în domeniul relaţiilor internaţionale. Anume aceste obiective sunt reflectate în subiectele prezentate ulterior. Ele pot servi pentru studenţi drept model de efectuare a cercetărilor istoriografice şi a elaborării bazelor teoretico-metodologice în tezele de an, de licenţă, de masterat, şi alte tipuri de lucrări ştiinţifice, incluse în planul de învăţământ la specialitatea „Relaţii Internaţionale".

2. Istoriografia cercetării conflictelor internaţionale

În teoria relaţiilor internaţionale, conflictele sunt examinate din mai multe perspective. Teoria relaţiilor internaţionale, fiind partea componentă a ştiinţei politice în investigarea conflictelor internaţionale, se bazează pe un domeniu larg şi bine dezvoltat în politologie, care este dedicat studiului propriu-zis al conflictelor politice. Domeniul dat a evoluat dinamic în secolul XX şi s-a format în subdomeniul politologic, care a obţinut statutul de studii interdisciplinare cu titlul – *teoria conflictelor, conflictologie* sau *conflict studies.*

Abordarea conflictelor internaţionale prin prisma „teoriei conflictelor", se referă la problemele legate, mai întâi, de evidenţierea *originii conflictelor internaţionale*. În

teoria actuală, cele mai populare sunt două viziuni diferite asupra apariţiei conflictelor internaţionale:

a) explicarea motivelor, legate de caracterul structurii sistemului internaţional – I. Galtung a propus *„structura teoretică a agresiunii”* [3];

b) desprinderea acestei cauze din context, adică din mediul intern al sistemului relaţiilor interstatale, ce reprezintă o varietate a concepţiei structurale faţă de problema conflictului internaţional, reflectată în recomandările făcute de K. N. Waltz pentru a concretiza ideile lui I. Galtung. El relevă *„trei niveluri de analiză a conflictelor: nivelul individului, nivelul statului şi nivelul sistemului internaţional”* [5].

O altă paradigmă a abordării conflictelor în cadrul teoriei relaţiilor internaţionale, a rezultat din lucrările, dedicate cercetării conflictelor internaţionale, în contextul *studiilor de securitate sau al celor strategice* – security studies or strategy studies, care adesea se folosesc ca sinonime în subdomeniul teoriei relaţiilor internaţionale. Totuşi, actualmente, între aceste două tipuri de studii, există o diferenţă esenţială.

La etapa contemporană, istoriografia investigării conflictelor internaţionale în securitate demonstrează că, analiza conflictelor internaţionale în ambianţa cercetărilor strategice se efectuează în cadrul paradigmei realismului politic. În primul rând, reperul principal al acestei abordări constă în necesitatea aplicării forţei pentru a realiza scopurile politice. Teoreticianul ei de bază a fost C. von Clausewitz [6].

Totodată, e de menţionat că reprezentanţii cercetărilor strategice, deseori, se conduc de ideea de a reduce conflictul internaţional la unul dintre tipurile sale – ciocnirea armată a statelor, utilizarea forţei militare, ce devine una dintre trăsăturile conflictelor internaţionale. În situaţiile, când nu se recurge la forţa armată, conflictele internaţionale sunt caracterizate prin prisma preconflictului sau postconflictului. Acest lucru poate să ducă la o tratare superficială a conflictului existent. În consecinţă, poate să dispară perspectiva de a evita declanşarea conflictului în fază armată. E necesar de a sublinia că, sarcina principală a cercetărilor strategice este să stabilească cum trebuie să se comporte statul în cazurile de conflict, când se recurge la forţa militară.

În opinia savantului american J. M. Collins – acţiunea asupra părţii adverse pe calea ameninţărilor cu forţa, a presiunii, a diplomaţiei şi a altor metode, exclude necesitatea unei violenţe directe şi contribuie la asigurarea unei păci durabile [7].

Cercetările strategice devin în Occident una dintre principalele direcţii în ştiinţa relaţiilor internaţionale, ele formează obiectul de studiu al instituţiilor speciale. (de exemplu SUA) [10].

În centrele universitare din ţara vecină, România, bunăoară în Bucureşti (Universitatea Naţională de Apărare „Carol I”), în Sibiu (Universitatea „Lucian Blaga”, specialitatea „Studii de Securitate”) şi alte oraşe, sunt studiate multiaspectual politicile şi strategiile în gestionarea conflictualităţii şi a conflictelor. Savanţii români, în ediţiile academice, se axează pe aspecte importante pentru investigarea conflictelor internaţionale, cum ar fi următoarele subiecte: coordonate ale evoluţiei mondiale: între

securitate şi conflictualitate; paradoxurile asimetriei în conflictele internaţionale la etapa actuală; gestionarea situaţiilor de conflict şi de criză; soluţii la provocările conflictuale ş.a. Un interes deosebit îl au studiile de caz, legate de conflictul din COSOVO, din Georgia etc. [10].

O altă concepţie în cercetările conflictelor internaţionale, o atestăm în lucrările, dedicate analizei problemelor păcii şi conflictelor, dacă conflictele sunt examinate din perspectiva studiilor despre pace sau *peace studies.* Această abordare este foarte eficientă, când e vorba de prevenirea conflictelor, de căutarea căilor de soluţionare a conflictelor, precum şi de gestionarea situaţiei de postconflict, atunci când pacea este foarte fragilă. Politicienii, împreună cu societatea civilă, trebuie să asigure implementarea măsurilor de rigoare pentru menţinerea păcii stabile, prin diminuarea tensiunii sociale şi prin reducerea conflictualităţii.

Rolul cercetărilor teoretico-analitice ale conflictelor, în legătură cu problematica vastă a constituirii păcii durabile în Republica Moldova, este evident datorită activităţilor desfăşurate de organizaţiile internaţionale, graţie proiectelor internaţionale implementate de reprezentaţii mediului academic şi ai societăţii civile de pe ambele maluri ale Nistrului, în vederea ameliorării conflictului din Republica Moldova. Savanţii noştri şi-au unit eforturile cu societatea civilă şi cu organizaţiile internaţionale, pentru a extinde tematica investigărilor ştiinţifice, a valorifica caracterul aplicativ al studiilor efectuate. Bilanţul acestei conlucrări sunt prezentate în două publicaţii ştiinţifico-metodice, apărute în ultimii trei ani. În 2013, a fost editat ghidul teoretico-metodologic „Studii de pace şi soluţionarea conflictelor în curriculum-ul universitar" [15]. Acesta este o culegere a cercetărilor şi ale colaborării interuniversitare în cadrul proiectului „Moldovan peace scholars and practitioners network", desfăşurat de Departamentul (Catedra) de Relaţii Internaţionale din anul 2010 în colaborare cu Civil Defense Research Center, Roma, Italia.

În lucrare se conţin articole ştiinţifico-metodice, dedicate istoriografiei cercetărilor în studiile de pace (B.Venturi, E.Mursa) şi diferitor aspecte despre conflicte (V.Ţâcu, A.Papţova, O.Jacota, I.Cojocaru, V.Lîsenco, V.Rotaru). Compartimentul de elaborări metodico-didactice ale studiilor de pace şi de soluţionare a conflictelor în cadrul cursurilor universitare, include curriculumuri şi unele materiale didactice la disciplinele „Conflicte internaţionale" (V.Teosa), „Prevenirea conflictelor şi gestionarea crizelor" (C.Eşanu) etc. În acest ghid, un loc aparte i se atribuie compartimentului destinat studenţilor. El cuprinde culegerea materialelor originale (reading) pentru învăţarea ce se referă la disciplinele „Peace Studies in Theory and Practice of International Relations" (C.Morari) şi „Conflictele internaţionale" (V.Teosa) [15].

Diversificarea cercetărilor în problematica păcii şi a conflictelor a fost oglindită în lucrarea „Dialoguri de pace în Moldova: integrare socială, politici şi strategii de acomodare din perspectiva academică" (Coordonatori: V.Teosa, C.Morari). Aici sunt prezentate rezultatele cercetărilor Conferinţei ştiinţifice „If You Want Peace, You

Have to Plan for It" din 18-19 septembrie 2015, desfăşurată în cadrul proiectului „Peaceful Conflict Transformation from Academic Perspective", finanţat de Agenţia Austriacă pentru Dezvoltare, organizată de ONG-ul Institutul pentru dezvoltare democratică şi socială „CIVIC", în colaborare cu Centrul Moldo-Austriac pentru iniţiative de pace, schimbări democratice şi soluţionare a conflictelor al Facultăţii Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Universitatea de Stat din Moldova.

Culegerea e alcătuită din diverse studii despre transformarea paşnică a conflictelor, reflectând subiecte, cum ar fi: rezolvarea şi reglementarea conflictelor, promovarea măsurilor de încredere, securitatea naţională şi internaţională, studii despre pace etc. [16].

În teoria relaţiilor internaţionale, în ultimele decenii, s-a constituit un domeniu special al investigării strategiilor internaţionale, privind soluţionarea conflictelor şi rolul complex al organizaţiilor internaţionale în procesele pacificatoare. În acest context, studiile teoretico-analitice se axează pe experienţa actorilor importanţi în relaţiile internaţionale cum sunt ONU, Uniunea Europeană, OSCE şi alte structuri regionale, al căror impact asupra conflictelor, în diferite părţi ale lumii, este esenţial, fiind reglementat de prevederile dreptului internaţional.

Uniunea Europeană a devenit intermediară în rezolvarea mai multor conflicte, dintre care un loc deosebit îl ocupă cele din spaţiul post-sovietic: din Ucraina, Republica Moldova, Georgia. Savanţii din diferite ţări, în cadrul proiectelor internaţionale de investigare, au depus eforturi, pentru a efectua cercetările strategiei actuale a UE de *europenizare* a statelor „de la periferia europeană", care propun mecanisme concrete pentru modificarea conflictelor. Un exemplu elocvent ar fi Politica Europeană de Vecinătate, Parteneriatul Estic, Acordurile de Asociere cu UE etc. [13].

Totodată, datorită diverselor proiecte europene şi organizaţiilor internaţionale, se întreprind mai multe studii de caz, fiind confruntate cu experienţa de soluţionare a conflictelor existente din Ucraina, Moldova, Georgia, Karabahul de Munte [12].

Cercetătorii şi experţii din Republica Moldova abordează această problemă prin diferite unghiuri de vedere ale studiului de caz al conflictului Transnistrean şi ale cercetărilor comparate. Au fost susţinute teze de doctor la această temă de către N.Ţveatcov, E. A. Salem. Un studiu comparat al conflictului Transnistrean şi al celui din Karabahul de Munte efectuează tânărul cercetător E.Vardanean; investigarea factorului democratic în soluţionarea conflictelor din Georgia şi Moldova îi aparţine doctorandului A.Creşniov.

Actualitatea acestei teme pentru Republica Moldova a fost un motiv întemeiat pentru a forma o reţea de cercetători şi de practicieni în examinarea păcii şi în soluţionarea conflictelor, ce se află pe lângă Centrul Moldo-Austriac pentru Iniţiative de Pace, Schimbări Democratice şi Soluţionare a Conflictelor în cadrul Facultăţii de Relaţii Internaţonale, Ştiinţe Politice şi Administrative a USM.

Reprezentanţii mai multor universităţi din Chişinău (USM, IRIM, ULIM, „Perspectiva INT"), Bălţi, Comrat şi Tiraspol, împreună cu partenerii internaţionali: Agenţia Austriacă pentru Dezvoltare, ONG-ul Hilswerk Austria din Moldova, CDRC din Bologna, Italia, cu suportul substanţial al Delegaţiei UE în Moldova, au organizat câteva conferinţe ştiinţifice, au efectuat cercetări ştiinţifice, elaborări metodice şi au realizat ediţii speciale, dedicate promovării Studiilor şi Dialogurilor de Pace în procesul de aplanare a conflictelor regionale şi de stabilire a dialogului, de creare a atmosferei de încredere şi de construire a păcii [15].

Această străduinţă a tinerilor cercetători se sprijină pe studiile academice ale renumiţilor savanţi din domeniu, precum C.Eşanu, C.Solomon, A.Roman, Gh.Caldare, E.Ciobu ş.a. În concluzie, putem recurge la unele dintre ideile lansate de prof. C.Eşanu, care a propus să se elaboreze şi să se includă acest curs în curriculumul specialităţii „Relaţii Internaţionale", USM: „deşi s-au întreprins încercări de fondare a teoriei generale a conflictelor, nici una nu s-a încununat cu succes deosebit. Până în prezent, nu există o teorie generală a conflictelor internaţionale. Accentuăm:

- în acest rol nu se pot situa nici polemologia, nici conflictologia, nici sociologia conflictelor.
- în primul rând, variatele cercetări n-au relevat o corelaţie stabilă între unele sau alte atribuţii ale actorilor internaţionali şi între comportamentul lor în conflicte;
- în al doilea rând, factorii care se pot considera ca determinanţi în procesul conflictual, de regulă variază la diferite etape ale acestui proces;
- în al treilea rând, caracterul motivelor şi cel al conflictelor, adeseori, coincid, ceea ce, de asemenea, creează dificultăţi în posibilităţile fondării unei teoriei unice a conflictelor [15].

3. Bazele teoretico-conceptuale şi metodologice ale investigării conflictelor internaţionale

Diversitatea istoriografiei cercetării conflictelor, inclusiv a celor internaţionale, ne face să credem că există mai multe abordări pentru cercetarea lor. La baza acestora, au stat atât lucrările clasice în domeniu, precum şi ideile diferitor cercetători, care permit unele examinări complexe ale conflictelor actuale. Cu toate acestea, cercetătorii începători, trebuie să conştientizeze faptul că fiecare autor, elaborând o concepţie personală despre studierea subiectului investigat, se bazează pe noţiunile şi teoriile deja existente, identificând dintre acestea definiţiile şi ideiile potrivite cercetării sale. Referindu-se la predecesori, autorul completează şi dezvoltă ideliile lor, înlocuind sistemul categorial şi fundamentele teoretico-conceptuale ale cercetării sale, incluzând ideile principale, care vor constitui materialul investigării şi vor determina structura şi cuprinsul său, noutatea ştiinţifică şi originalitatea.

Concomitent cu metodele şi instrumentele selectate pentru aplicarea în procesul de lucru, se creează metodologia autorului asupra unei cercetări concrete, care ia forma

existentă şi ulterior e dezvoltată în investigările precedente (ceea ce deja justifică eficienţa abordării) sau ia o tratare inedită ce diferă de obiectul de studiu, de unde şi rezultă scopul, şi sarcinile, stabilite de autor.

Astfel, punctul de pornire şi baza pentru fiecare studiu, de la teza de an până la teza de master, inclusiv alte cercetări consistente şi diferite ca valoare, constau în elaborarea *metodologiei cercetării, care determină şi calitatea rezultatelor ştiinţifice*. Prin urmare, este important pentru noi ca, în procesul studiului istoriografic, să se evidenţieze teoriile, ideiile, noţiunile şi tipurile de conflicte internaţionale. Unele dintre ele vor fi prezentate în această secţiune.

E de remarcat faptul că, la etapa actuală, teoria relaţiilor internaţionale a evoluat în mai multe direcţii. Prima, am putea s-o numim clasică, încadrându-se în ştiinţa politică, precum a determinat Congresul UNESCO 1948, se realizează foarte productiv în studiile fenomenelor şi ale proceselor internaţionale contemporane. Alta, reflectând complexitatea relaţiilor internaţionale, o prevede nu numai în calitate de obiect de studiu al ştiinţei politice, dar şi într-un şir de alte ştiinţe, cum ar fi: dreptul, sociologia, economia, recurgându-se la propria abordare interdisciplinară, pentru a cerceta fenomenele şi procesele, care se constituie dintr-o asociere de concepte, tehnici şi metode de investigare, din două sau mai multe discipline, pentru a obţine rezultate interesante.

Actualmente, un tip special de investigare, în viziunea noastră, îl reprezintă aşa-numitele cercetări empirice, puse în aplicare, prin diverse proiecte şi programe de organizaţiile internaţionale, centrele de cercetare nonguvernamentale sau de structurile societăţii civile (ONG-uri). E de relevat faptul că printre acestea, un loc deosebit îl prezintă studiile, iniţiate de structuri de talie mondială. Acestea se convoacă în echipe internaţionale puternice ce includ specialişti din diverse domenii, dezvoltând şi oferind, deseori, abordări inovatoare pentru efectuarea cercetărilor regionale şi naţionale. Ele aduc o contribuţie solidă în evoluarea caracterului aplicativ a teoriei relaţiilor internaţionale. În cazul dat, poate servi drept exemplu realizarea, începând cu anul 1992, cercetărilor asupra panoramei globale a conflictelor de Insitutul Heidelberg pentru Cercetarea Internaţională a Conflictelor, Germania.

Analiza unei bibliografii bogate privind conflictele internaţionale demonstrează că cercetătorii propun diferite definiţii şi clasificări ale conflictelor internaţionale, bazându-se pe abordări specifice criteriilor de tipologizare în evidenţierea tipului de conflicte. În temeiul definiţiei celei mai generale a conflictului, de la care porneşte majoritatea absolută a cercetătorilor, acesta este descris ca o opoziţie, un dezacord sau o incompatibilitate între două sau mai multe părţi [13, p.273].

În literatura de specialitate a conflictologiei, există o varietate de definiţii ale termenului „conflict”. Astfel, în Occident, este utilizat pe scară largă conceptul de conflict, formulat de către renumitul teoretician american L. Coser. În accepţia sa, conflictul reprezintă lupta pentru valori şi aspiraţie pentru un statut anumit, putere şi

resurse, în care scopurile uneia dintre părţile conflictuale sunt neutralizarea, păgubirea sau elinimarea inamicului [8].

În studiile occidentale moderne ale conflictului, se vădesc două direcţii majore: prima – studiul conflictelor proprii (Europa de Vest); a doua – asimilarea modalităţilor de realizarei păcii şi consimţământului, în cazul unei acţiuni militare (R.Fisher, U.Yuri din SUA) [10]. În acelaşi timp, se reliefează constituirea unei direcţii speciale – teoria soluţionării conflictelor. Ea este considerată de adepţii acesteia ca pasul următor şi destul de necesar în teoria conflictului, reprezentând în sine o teorie a transformării conflictelor, fiind suficient de dezvoltată. Aceasta îşi concentrează atenţia asupra sintezei şi a conceptualizării experienţei de soluţionare a conflictelor concrete, reprezentând o nouă tendinţă în cercetarea conflictelor în contextul unui mediu concret [9].

Trebuie de menţionat faptul că istoriografia acestei ramuri este foarte extinsă, deoarece conflictele ce sunt în curs de declanşare, în diferite zone ale lumii, furnizează un material vast pentru cercetările de natură empirico-aplicativă în cadrul teoriei transformării conflictului. Aceste lucrări se disting printr-un caracter analitic profund, printr-o semnificaţie practică a sintezelor teoretice şi a recomandărilor. La rândul lor, se poate releva cercetarea ştiinţifică a strategiilor internaţionale, bazată pe studiul procesului de reglementare a conflictului palestino-israelian, realizată în teza de doctor a lui E.A.Salem, fiind susţinută la Universitatea de Stat din Moldova [18].

Aceeaşi tendinţă se dezvoltă şi în ştiinţa autohtonă, datorită existenţei, pe parcursul a 25 de ani, conflictului îngheţat din ţară. Lucrările renumiţilor cercetători din Republica Moldova, precum şi ale tineriilor specialişti, s-au axat pe analiza istoriei, a situaţiei actuale atât a conflictului, cât şi a procesului de soluţionare a acestuia. Într-o istoriografie destul de amplă a conflictului transnistrean, se investighează diverse aspecte legate de transformarea conflictului, de eficienţa procesului pacificator şi a punerii în aplicare a măsurilor de consolidare a siguranţei.

Conform abordării Insitutului Heidelberg, pentru Cercetarea Internaţională a Conflictelor (Germania), un conflict politic este o incompatibilitate percepută de intenţii între indivizi sau grupuri sociale. O astfel de incompatibilitate rezultă din prezenţa actorilor care informează şi acţionează în anumite obiecte. Aceste acţiuni şi comunicări sunt cunoscute drept măsuri, în timp ce obiectele constituie problemele legate de divergenţele de poziţie. Actorii, măsurile şi problemele sunt atributele constitutive ale conflictului politic [1, p.6].

O încercare de a crea o teorie generală privind tipologizarea conflictelor a întreprins-o sociologul norvegian I.Galtung. El a propus să se distingă doar două categorii de conflicte: intrastatal (în interiorul statului) şi interstatal (între state) [17]. Totuşi, această schemă a tipologizării conflictelor nu este una perfectă şi cea din urmă, deoarece există diverse motive pentru mai multe subdiviuzi ale acesteia, fiecare dintre care are propriul argument.

În opinia cercetătorilor F. Braiar şi M.-R. Djalili, conflictele internaţionale se deosebesc *conform naturii lor, motivaţiilor actorilor şi proporţiilor.* Există conflicte interstatale clasice; cele interstatale cu tendinţa spre integrare; războaiele de eliberare naţională etc. Potrivit criteriilor de apariţie şi scopului, se evedinţiază conflictele teritoriale şi neteritoriale, conflictele social-economice, ideologice; aşa-numitele conflicte generalizatoare sunt caracterizate după potenţialul ce-l au de a se transforma în conflicte mondiale, regionale, subregionale şi limitate. În literatura de specialitate, sunt descrişi detaliat *factorii, care influenţează apariţia lor*. Pentru cercetarea acestui subiect, din perspectivă politologică, sunt relevanţi următorii factori:

- *factorii structurali sau factorii obiectivi* – nivelul dezvoltării economice, structura societăţii etc., care determină posibilitatea dezvoltării conflictului până la etapa de conflict armat – pentru un cercetător este important să ştie că această viziune *trebuie studiată în faza de apariţie a conflictului;*

- *factorii procedurali sau subiectivi* – politica promovată de părţile conflictuale, cât şi de părţile terţe, calităţile individuale ale liderului politic – aceşti factori *sunt foarte utili în perioada soluţionării conflictului;*

- *influenţa actorilor externi* – statali şi nonstatali (organizaţiile umanitare, organizaţiile de căutare a persoanelor dispărute în cadrul conflictelor militare, bussinesul, mass-media, etc.) – *este importantă la toate etapele şi fazele conflictului;*

- *stabilirea unei orientări politico-geografice specifice* – conflictele apar în regiunile/statele care sunt în curs de dezvoltare sau în stalele care se află în tranziţie de la un sistem de guvernare totalitar la unul democratic;

- *apariţia unui număr mare de refugiaţi*, jertfe din rândurile populaţiei paşnice şi a altor consecinţe umanitare – reprezintă încă un factor care complică situaţia în zonele date; precum şi *apariţa ameninţărilor şi a catastrofelor ecologice*.

Conflictul politico-teritorial se caracterizează printr-o multitudine de reguli internaţionale, care trebuie analizate: condiţiile apariţiei, nivelul de intensitate şi de agresivitate, formele de dezvoltare, urmările opoziţiei, ale confruntării, amploarea şi durata acestuia, starea de educaţie a toleranţei, toleranţa părţilor implicate în confruntare. Metoda comparativ-istorică permite a urmări modelele generale de apariţie şi de dezvoltare a diverselor conflicte internaţionale, în baza divergenţelor geopolitice din diferite perioade istorice şi a compara procesele de desfăşurare a lor. Prin analiza comparativă de abordare a intereselor geopolitice ale multor actori în relaţiile internaţionale, sunt identificate caracteristicile comune şi particularităţile. Percepţia conflictelor internaţionale ca un tot întreg, la fel, este creată datorită metodei funcţional-sistemice.

Cu toate acestea, trebuie să luăm în considerare, de asemenea, caracterul nestatornic al conflictelor internaţionale, care, uneori, este asimetric, se schimbă potenţialii participanţi la conflicte, dar şi tipul surselor şi al ameninţărilor la adresa securităţii şi stabilităţii internaţionale. Odată cu formarea structurii moderne a relaţiilor internaţionale, se modifică sau sunt create noi mecanisme şi metode de rezolvare a

conflictelor. Ţinând cont de procesul obiectiv de globalizare a relaţiilor internaţionale, apariţia, dezvoltarea şi soluţionarea definitivă a conflictelor depind de atitudinea şi de acţiunile comunităţii internaţionale şi ale organizaţiilor multilaterale. Motivele obiective ale conflictelor internaţionale se ascund şi în disfuncţiile structurale ale sistemului actual de relaţii internaţionale. Ideea este că însuşi sistemul internaţional după destrămarea lumii bipolare, este instabil. Structura internă a legislaţiei internaţionale este supusă transformării. Majoritatea ţărilor depun eforturi pentru a construi un sistem multipolar internaţional, care ar corespunde, în mod obiectiv, atât scopurilor de realizare a obiectivelor internaţionale comune, cât şi intereselor naţionale individuale.

Un anumit model, pentru cercetătorii tineri în elaborarea unei metodologii a tezei de licenţă sau a unui alt tip de lucrare, poate servi abordarea inclusă în baza metodologiei cercetării analitice anuale, care cuprinde în sine definiţia conflictelor, clasificarea lor, semnificaţia problemelor conflictuale, categorii şi indicatori ce evaluează intensitatea conflictului. Ca o analiză recentă a conflictelor violente, se aplică clasificarea cauzelor, tipurile de armament folosite, caracteristici ale celor participanţi la conflict, nivelul distrugerii, numărul refugiaţilor [1, p.6]. În Barometrul din 2015, sunt evidenţiate următoarele tipuri de conflicte: interstatale, în care sunt implicaţi doar actorii recunoscuţi pe plan internaţional; intrastatale – cu concursul actorilor statali şi nonstatali; şi conflictele substatale - între actorii nonstatali [1, p.8].

O altă abordare este demonstrată în lucrările ilustrului cercetător din Republica Moldova al conflictului palestino-israelian, E.A.Salem. În opinia sa, sensul divizării conflictelor în politice interne şi politice externe este mai mult decât evident. În conflictele externe, ca actori ai conflictului acţionează statul (sau coaliţia de state). Relaţiile dintre ele sunt întotdeauna caracterizate printr-o concurenţă reciprocă, care a luat cele mai drastice forme (militare). În acest context, o atenţie deosebită se cere a acorda noţiunii de interese naţionale, deoarece ţările din CSI au valorificat conceptul de protecţie a „intereselor naţionale” în situaţia conflictului internaţional. La baza conflictelor internaţionale se află, în primul rând, contrazicerea intereselor statale. Una dintre trăsăturile distinctive ale unui astfel de conflict, în condiţiile actuale, reprezintă pericolul de distrugere în masă, în cazul izbucnirii ostilităţilor armate dintre state [17].

În această privinţă, optimismul prudent suscită atenţia cercetătorului care, potrivit unor rapoarte, în ultimul deceniu al secolului XX, s-a evidenţiat o schimbare a poziţiilor dominaţiei tipurilor de conflict în lume şi, anume, trecerea lor din sfera externă în cea internă a statului. Această explicaţie, în accepţia noastră, nu este o tendinţă în secolul XXI, pentru că conflictele civile din interiorul unui stat, devin mai severe. După cum arată practica, de multe ori, ele poartă în sine ameninţarea spre o escaladare într-o fază fierbinte. În acelaşi timp, se vizualizează o schimbare evidentă a naturii conflictului: conflictele intrastatale iau forma unui caracter al conflictelor regionale sau internaţionale, fiind factorii destabilizării celui mai dificil sistem de securitate din regiune şi incluzând în scopurile sale un şir de state – actorii externi

interesaţi în promovarea politicii lor într-o anumită zonă. Ba mai mult, dacă în conflict iau parte supraputerile sau statele deţinătoare de armament nuclear ori alt tip de arme de distrugere în masă, atunci ameninţarea la adresa păcii şi a securităţii ia amploare globală; dacă în situaţia conflictuală sunt predominant încadrate statele la nivel regional, atunci conflictul îşi menţine caracterul local.

Potrivit opiniei cercetătoriului E.A.Salem, practica demonstrează că, în orice situaţie de conflict internaţional între participanţii direcţi şi indirecţi, sunt prezente trei niveluri de stări de confruntare: cu potenţialul de impact global, regional şi naţional, gradul de severitate al confruntării lor nefiind acelaşi la fiecare dintre niveluri. El este dinamic şi se poate trece de la un nivel la altul. Pentru comunitatea internaţională, este important să obţină pe orice cale, un nivel scăzut de confruntare în situaţiile de conflicte internaţionale. Ierarhia priorităţilor este construită în aşa fel, încât să se asigure, mai presus de toate, securitatea globală; să se excludă ameninţarea la adresa umanităţii, în rezultatul unei posibile ciocniri directe în conflict a puterilor nucleare şi a deţinătorilor de arme de distrugere în masă; apoi să se reducă participanţii „centrelor de putere"; în cele din urmă, să se readucă conflictul la originile apariţiei sale, la nivelul de confruntare a forţelor interne [18].

Astfel, printre abordările conflictelor, alături de dimensiunea teoretică, care formează baza cercetării şi concepţia ei, în conformitate cu scopul autorului, locul principal îl ocupă cercetarea analitică. Aceasta este fundamentată pe utilizarea metodei comparative, de regulă, în combinaţie cu metoda studiului de caz, adică cu studiul aprofundat al problemei, privind investigarea unui anumit conflict. Anume cercetarea analitică oferă posibilitate autorului de a verifica tezele teoretice şi ipotezele înaintate, de a sugera propriile concluzii şi recomandări, în scopul de a soluţiona probleme relevante pentru cercetarea ştiinţifică.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Identificaţi premisele şi determinaţi necesitatea studierii conflictelor internaţionale.
2. Relataţi despre tendinţele de creştere a conflictualităţii în lumea contemporană.
3. Stabiliţi în ce constă influenţa globalizării asupra conflictelor internaţionale.
4. Demonstraţi corelaţia dintre interesul naţional al statului (statelor) şi apariţia conflictului internaţional.
5. Clasificaţi abordările teoretice ale conflictelor internaţionale.
6. Evaluaţi factorii care influenţează apariţia conflictelor internaţionale în sec. XXI.

Tematica pentru lucrul individual / cercetări în grup

6. Elaborarea unui referat ştiinţific despre abordarea teoretică a conflictelor internaţionale în una din lucrările, incluse în lista bibliografică.
7. Argumentarea, în baza studiului comparat, a specificului factorilor structurali şi procedurali în analiza conflictelor contemporane, rezultatele prezentându-se în formă de tabel.

8. Determinarea influenţei actorilor externi asupra conflictelor internaţionale şi prezentarea în formă de informaţie, în baza studiului analitic de caz.
9. Demonstrarea multitudinii aspectelor ce influenţează apariţia conflictelor actuale (cu caracter geopolitic, umanitar, ecologic etc.) în formă de Prezentare în Power Point (5 slide-uri).

Bibliografie:

1. Conflict Barometer 2015. Heidelberg Institute for International Conflict Research. Heidelberg, 2016. Available at: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/
2. Benhabib, J. Social conflict and growth. Journal of Economic Growth. 1996, Volume 1, Issue 1, p.125–142.
3. Galtung J. Institutionalized Conflict Resolution. Journal of Peace Research. Nr.4, 1965.
4. Boulding K. Conflict and Defense: A General Theory. Harper & Row. NY, 1963. 308 p.
5. Waltz K. Man, the State, and War. Columbia University Press. New York, 1959. 263 p.
6. Clausewitz Carl von. On war. Princeton University Press. Princeton. 637 p.
7. Collinz. J. M. Military Strategy: Principles, Practicpes, and Historical Perspectives. Potomac Books. Washington. 2002. 333 p.
8. Coser L. The functions of social conflict. Routledge. 1956. 188 p.
9. Miall H. Conflict transformation: A Multidimensional Track. Berghoff research Center for Constructive Conflict Management, 2004. 20 p.
10. Politici şi strategii în gestionarea conflictualităţii. Vol.I, coord: Constantin Moştoflei. Vol.II. Universitatea Naţională de apărare „ I.Carol”. Bucureşti, 2008. 312 p.
11. Коппитерс Б., Эмерсон М., Хёйссен М., Ковзиридзе Т., Нутчева Г., Точчи Н., Валь М. Европеизация и разрешение конфликтов: конкретные исследования европейской периферии. М., 2005. 312 с.
12. Доверие и построение мира на южном Кавказе. Проект «Коалиция для восстановления довеерия», Норвежский хельсинский комитет етс. Тбилиси, «Глобусь», 2015. 255 с.
13. Eastern Partnershi Revisited. Friedrich Ebert Stiftung & Stefan Batory Foundation, Warsaw, 2015. 104 p.
14. Ştiinţa politică şi societatea în schimbare. În: Materialele Conferinţei ştiinţifice internaţionale. Chişinău, 13 noiembrie 2015. (Политическая наука и изменяющееся общество. Материалы международной научной конференции. Кишинэу, 13 ноября 2015г. На румынском, английском и русском языках). Chişinau, CEP USM, 2015. 667 c.
15. Studii de pace şi soluţionarea conflictelor în curriculumul universitar. Ghid teoretico-metodologic. Coordonatori: V.Teosa, B.Venturi. Chişinau, CEP USM. 2013.
16. Moldovan Peace Dialogues: Societal Integration, Accommodative Policies and Strategies, from an Academic Perspective. Chişinau, CEP USM, 2015, 246 p. Available at: http://peacebuilding.md/images/stories/dialoguridoc.pdf
17. Салем. Е.-А. Современные конфликты и способы их урегулирования. На примере приднестровского и палестино-израильского конфликтов. Кишинэу, 2007. 155 с.
18. Салем. Е.-А. Международные стратегии разрешения региональных конфликтов: современные подходы и практики (На примере палестино-израильского конфликта). В: Моногр. Молд.гос.ун-т. Каф.межд.отношн. Кишинэу, CEP USM, 2011. 113 с.

SESIUNEA III. BAZELE LINGVISTICE ALE EFICIENTIZĂRII PROCESULUI DE PREDARE – ÎNVĂŢARE – EVALUARE A LIMBILOR STRĂINE CU OBIECTIVE UNIVERSITARE LA SPECIALITATEA ”RELAȚII INTERNAȚIONALE”

UNELE CONSIDERENTE PRIVIND PREDAREA LIMBILOR STRĂINE PENTRU SPECIALITATEA RELAŢII INTERNAŢIONALE (IN LOC DE PREFAŢĂ)

COTLĂU Maria,
doctor în filologie, conferenţiar universitar
COJUHARI Irina, magistru, doctorandă,
lector universitar

COTLĂU Maria: Limba străina cu obiective specifice ca componentă a formării profesionale în cadrul specialităţii Relaţii Internaţionale. Obiectivele vizate în cadrul formării academice a ciclului de licenţă Limba străină de specialitate rezultă din demersul didactic orientat spre publicul-ţintă, motivat de necesitatea de implicare lingvistică profesională, construită pe discursuri specifice fiecărui subdomeniu din aria profesională, raportate la nivelul exigenţei pieţei de muncă naţionale, europene şi al concurenţei induse prin globalizare.

Pentru desfăşurarea activităţii academice profesorul de limba străină purcede la conceperea de curricula respectivă în cadrul unui demers-tip de limbă străină (A, B) de specialitate, specificitatea cărora rezidă în varietatea situaţiilor comunicaţional-acţionale convergente obiectivelor şi căutarea de soluţii didactice pertinente. Principiul fundamental implică punerea în aplicare a unei metodologii adaptate procesului de predare/învăţare/evaluare a limbii străine cu obiective specifice prin selectarea şi elaborarea de tehnici didactice pentru dezvoltarea competenţelor de comprehensiune şi de exprimare orale şi scrise, de mediere şi interacţiune prin intermediul unor cunoştinţe lexico-gramaticale, sintactice şi discursive specifice, necesare capacităţii comunicaţional-acţionale în limba străină din perspectiva profesională.

În cadrul Facultăţii de Relaţii Internaţionale a Universităţii de Stat din Moldova disciplina Limba străină de specialitate A şi B se realizează doar la prima etapă a procesului de la Bologna, LMD, înscriindu-se în următoarele niveluri ale Cadrului European Comun de Referinţă pentru Limbi: de la minim A1/A2 până la B2, B2+. Volumul orar rezervat acestui curs este în număr de 240 de ore, repartizat pe patru semestre, a câte patru ore săptămânal, aproape suficient pentru un demers tip de

aplicare a unor strategii, pentru un învăţământ productiv universitar. Astfel, se oferă studenţilor posibilitatea de a-şi crea un fundament de cunoştinţe, de competenţe, de capacităţi în domeniul limbii străine de specialitate pe care ei le pot completa şi dezvolta pe parcursul formării lor ulterioare.

Specificitatea limbii străine din domeniul relaţiilor internaţionale şi ştiinţei politice. Obiectul de studiu vizează conectarea conţinutului academic la standardele cunoaşterii profesionale iniţiale, la utilizarea adecvată în situaţii comunicaţional-acţionale respective. Studenţii sunt antrenaţi în realizarea procesului de achiziţionare a competenţelor inerente comunicării în baza anumitor acte concrete de comunicare situaţională, prin dezvoltarea unor competenţe de înţelegere orală şi scrisă, şi de exprimare orală scrisă. Competenţa „savoir-faire" este realizată în registrul ştiinţifico-administrativ şi implică dobândirea anumitor abilităţi profesionale teoretice şi practice, necesare pentru cariera diplomatică, activitatea în diferite organisme de administrare publică naţională şi internaţională în sectoarele guvernamentale sau private, în organizaţii neguvernamentale.

Finalităţile cursului de limba străină de specialitate repartizate pe anii I-II de studiu de licenţă nu reprezintă doar stăpânirea pur lingvistică şi/sau specializată a limbilor franceză/engleză/germană necesare, dar şi dezvoltarea a competenţelor de înţelegere, de acceptare şi de adaptare (în unele cazuri) la mediul socio-multicultural deosebit de cel naţional; iniţierea cu unele „savoir", „savoir-faire" şi „savoir-être" comportamentale pentru a se integra mai uşor într-o societate străină.

Cursul integral include patru componente generale ale procesului de predare/învăţare/ evaluare a limbilor franceză/engleză/germană cu obiective specifice. Prima componentă se referă la achiziţionarea cunoştinţelor lexico-gramaticale şi a competenţelor lingvistice menţionate anterior, utilizarea a limbii străine generale în situaţii de comunicare de fiecare zi: schimb de opinii, corespondenţa personală sau pentru a identifica şi a reacţiona la anumite situaţii din viaţa cotidiană: rendez-vous telefonic, alcătuirea unui e-mail, conversaţie în cadrul unei recepţii sau întâlnire de afaceri. Aici sunt incluse şi competenţele de posedare a unui limbaj specializat: noţiuni şi termeni care le desemnează.

A doua componentă cuprinde achiziţionarea unor cunoştinţe culturale minime din trecut şi din actualitatea ştiinţifică, economică, politică, tehnică, a patrimoniului cultural, a tradiţiilor, a normelor de conduită, a practicilor culturale sau economice specifice unor grupe sociale din ţările limba cărora este studiată.

Componenta a treia presupune achiziţionarea unor „savoir-faire" comportamentale atât generale (ritual de stabilire de relaţii cu o persoană necunoscută, codificarea anumitor acte de schimb reciproc avantajos, gestionarea spaţiului sau a timpului), precum şi de „savoir-faire" specifice conform sferei profesionale din domeniul relaţiilor internaţionale.

Componenta a patra include achiziţionarea de „savoir-faire" şi „savoir-être" tehnice repartizate în două subdomenii: competenţele generale: deprinderea de a-i

vorbi cuiva, de a transmite informaţii, de a lua notiţe, de a justifica, de a argumenta, precum şi competenţele specifice mediului profesional: a întreţine un dialog de angajare la serviciu, de a modera o şedinţă, de a întocmi anumite documente ce ţin de activitatea diplomatică, de corespondenţa diplomatică.

Vom menţiona că cele patru componente sunt în relaţii strânse în ceea ce priveşte conţinutul şi obiectivele lor.

Cojuhari Irina: Language Teaching within the Process of Europeanization: Uniting TSU and MSU Successful Experience.[10] Universities have always had some international dimension, either in the concept of universal knowledge and related research, or in the movements of students and scholars. However, in recent years the international dimension of higher education has changed dramatically responding to the challenges of globalized world. Today it ranges from the mobility and competition for students, teachers and scholars; export of academic systems and cultures; research cooperation; knowledge transfer and capacity building; student and staff exchange; internationalization of the curriculum and of learning outcomes; cross-border delivery of programmes, projects and institutions; to virtual mobility, digital learning and collaborative online international learning.

Despite the fact that for many high education practitioners internationalization represents a messy concept, it is significant for the sustainability of higher education at national level and subsequently the contribution that higher education makes to the development of a nation, its people; and its ability to compete in a global market.
According to EUA International Survey undertaken in 2013 "Internationalization in European higher education. European policies, institutional strategies and EUA support", one of the most frequently mentioned areas to enhance internationalization is referred to language skills of students and staff - "…more courses should be given in English or in other foreign languages and … teaching staff and students should be given an opportunity to improve their language skills…" [1, p.16]

Being pushed this year through a language studies' reform within Moldova State University, which presupposes a, drastic reduction in hours for language teaching, we have been making an attempt to create an innovative working approach to these studies organization within the Department of International Relations, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences. Certainly, in doing that it is absolutely impossible not to take into account challenges of today's global and regional processes whether internationalization or Europeanization.

In this regard my recent secondment to Georgia in the framework of FP7 Marie Curie Actions People, International Research Staff Exchange Scheme "Possibilities and limits, challenges and obstacles of transferring CEE EU pre-accession best practices and experience to Moldova's and Georgia's pre-accession processes" has given me an excellent chance to familiarize with and study the experience of language teaching organization at Ivane Javakhishvili Tbilisi State University(TSU).

---

[10] "This research was supported by a Marie Curie International Research Staff Exchange Scheme Fellowship within the 7th European Community Framework Programme".

In this article we would like to outline the experience of our Georgian colleagues in comparison with the approaches existing in Moldova State University through accentuating the best practices in attempt to come to the most working variant of language studies organization. Moldova and Georgia, two countries that are passing now through the EU pre-accession period, both countries are subject to the process of Europeanization. Apparently they have a lot in common and comparing any of their successes and failures on this way will undoubtedly allow us to choose the most correct steps.

First of all it is necessary to mention that Tbilisi State University is structured differently. It has TSU Language Center dealing with language studies organization and TSU Examination Center responsible for all kind of testing. These two centers are two important structures for language studies management and arrangement, Moldova State University (MSU) does not possess. The former administers a range of special chairs or subdivisions within different faculties and departments. Meanwhile, we reckon that in this case nuances of management are not so essential. What is counted first and foremost are the results.

Thus, every year in TSU approximately 2000 thousand students are given the possibility to pass the language examination and get a special certificate to take part in exchange programmes. This is an institutional in house test, which is the copy of well-known IELTS examination without oral interview. The certificate university issues may be used by students only within the exchange programmes organized by TSU. Consequently during the last three years approximately 30 students from the Department of International Relations, Faculty of Social and political Sciences, TSU have gone to other countries with exchange programmes. All this provides ample evidence of overwhelming Georgian success in internationalization of education.

One more successful TSU practice of language teaching, which is also used by MSU, but may be not so widely refers to the setting up of different language training centers by countries truing to promote their language and culture in Georgia. As the best examples in the European context may be cited Turkish and Portuguese ones. These centers are located in different parts of university and act as independent units apart from TSU departments and Language Center. However, they cooperate with Language Center shaping their teaching in accordance with its curricula. Within these centers languages are taught at different levels by native speakers. The former promote culture and literature and deliver public lectures on their countries' history.

Moreover TSU develops active cooperation with embassies of different countries. Embassies provide faculties and organize technically the invitation of language specialists for one or two years who teach for instance "Practical Guides of English" or "Conversation Skills". Courses taught by such language specialists are very popular due to their practical value, but they are not credited within academic programs. With reference to language teaching in the TSU Department of International Relations it is worth noting that unlike the similar Department at MSU language studies last for three years and one more year is a considerable advantage. As at MSU learning of two foreign languages is compulsory. Alongside this, learning English language is compulsory and absolutely necessary for all TSU students from the Department of International Relations. Therefore, in the first year after the examination test students are divided into different groups of English language knowledge:

beginners, intermediate and upper-intermediate. Beginners have an intensive course of English to be ready to pass B2 level examination at the end of the second year.

In the second year students have two hours for Basic language and two hours for ESP classroom per week. In this year they get the opportunity for learning the second language usually German, French or Turkish are chosen. The second foreign language is also taught four hours per week. Within English for Specific Purposes classes students work with professional texts from the field of international relations and international politics. The topics that are touched upon according to the syllabus are the following: "From doing history to thinking historically :Historical consciousness across history and international relations", "The International Criminal Court and the law fare of judicial intervention", "Securitization revisited: Theory and cases ", Intervening to strengthen sovereignty: The lessons of the UN Intervention Brigade for global peacekeeping", "The 'war on terror' and the battle for the definition of torture, " Conditions for changing inter-organizational relations: The G8 summit and the European Union".

In the third year of studies after getting their B2 level certificate students have ESP classes solely. Within these classes they are taught some elements of "Theory of International Relations" and "History in International Relations", "Negotiation and Diplomacy", "Energy Politics", "Small States", "Democracy", "Peace Building and Crisis Management", "Soft Power", "Terrorism and Disruptive Technologies", "Sports", "Eastern Neighborhood Policy".

Evidently the choice of topics doesn't meet all the paramount needs and it doesn't fully cover the most frequent situations in which an expert in international relations will have to use the language. Moldovan curricula comprise a larger number of language situations and tasks to be accomplished leaving the students less space for failing in in future, but in the meantime, they practically lack elements of academic language. Being a serious drawback for students' academic mobility development it definitely has to be overcome. Insufficient attention to teaching of academic English can be tracked in Georgian curricula as well.

To extend their knowledge of English language in TSU Department of International Relations students are given a significant part of the reading in this language for other courses such as "Introduction to International Relations", "Philosophy of International Relations", "Macroeconomics" taught in Georgian, as a rule. Given the fact that being enrolled in this Department students are divided according to the level of their language knowledge, some of them attesting a good enough one (upper-intermediate, as it was mentioned above), it seems to be quite reasonable to give them the possibility to enrich their knowledge at maximum. Therefore, in our opinion, the innovation which is planned to be introduced this year within MSU Department of International Relations will become a better practice.

The question is of forming a group of students demonstrating an appropriate level in an introductory test whose language of instruction at the university will be English. Probably we will meet gifted students, perhaps future brilliant scholars who didn't learn English at school. In this situation they risk to end up in losing. Anyway this problem can be easily solved by offering them the possibility to take B2 level examination after the first year of studies and then join the group with English as language of instruction.

Certainly, forming such a group will allow students to be better prepared to stay in the classroom with native speakers. It will reduce the problem of terminology knowledge they often confront continuing their studies within exchange programs.
It would be excellent if the students of this group could benefit from one-semester course of advanced English for Academic purposes (EAP). The course may become a useful practice ground for developing the skills of academic speaking and writing helping learners in their studies in a foreign language. Taking into consideration the experience of two universities Tbilisi State University and Moldova State University we have tried to induce the best working model of language studies organization, which can be introduced in the MSU Department of International Relations. We think this model will substantially maximize students' chances in international academic mobility and exchange programmes.

First of all, English has to be learned by all the students on a compulsory basis. In the beginning of university studies, after a diagnostic testing students should be divided according to their level of English language knowledge. Those who attest an upper-intermediate or advanced level are enrolled in a special group with English as the language of instruction. Other students with elementary or pre-intermediate level of language knowledge must take the course of General English to achieve the level of Independent Speaker at the end of the first year. For the beginners the solution may be found in offering them a highly intensive course implying a lot of individual work.

In the second year students are recommended to complete English for Specific Academic Purposes (ESAP) course. The course has to teach learners how to understand and take effective notes on extended lectures, including how to follow the argument and identify the speakers' point of view. Moreover, the students have to be skilled in effectively participating in a variety of realistic situations, from seminars to presentations, including developing an argument and use stance markers. They must be trained in how to produce coherent and well-structured assignments, in how to paraphrase and use the academic phrases. After completing the course students have to understand a wide range of texts, from academic textbooks to Internet articles, to analyze complex sentences and identify such things as the writer's stance. The course has to be focused on the knowledge and use of key vocabulary both in the field of international relations and academic study in general.

Teaching the second foreign language may represent a similar methodological combination of General English and English for Specific Academic Purposes only with a limited number of covered topics and skills. In the second year of studies possible but effective addition to ESAP course may become special language courses in English offered optionally, such as "Diplomatic Rhetoric", "Formal Correspondence" or "Negotiation Techniques". As we can notice the suggested approach contradicts with the general tendency within MSU to reduce learning hours for language instruction, which may be reason for serious obstacles. However, its advantages are unquestionable forcing it to be put into practice at least partially or gradually.

Bibliography

1. "Internationalization in European higher education: European policies, institutional strategies and EUA support – European University Association". A European strategy for higher education internationalization. 14V. EUA support to institutional internationalization. Web 04.05.2016. <http://www. eua.be>EUA_International_Survey

PECULIARITIES OF TEACHING ENGLISH KINSHIP TERMS

BOLIEV Veaceslav,
Master in English Philology, Lecturer

In this paper is undertaken an analysis of some peculiarities of teaching kinship terms, which represent one of the indispensable elements of human society and play an important role in social organization of the world nations. The organization of the family unit and the structure of kinship relationships vary in different communities and in time. Hence, there are certain differential peculiarities of kinship terminology in different languages, which can cause potential problems when teaching them. The difference can be both in terms of the number of lexemes used to denote kinship relations and in terms of the range of relationships each lexeme is used to describe. In other words, the kinship system of a particular culture is embedded in its language, and, thus, is unavoidable in language teaching.

We live nowadays in a more globalizing and quickly changing world, in which the knowledge of cultural issues becomes more and more important. Not in vain, accumulating cultural knowledge of another language is often considered an additional skill in language learning. In fact, being aware of the cultural differences help people to prevent misinterpretation caused by confusing cultural referents. The aim of language teaching is to develop both linguistic and cultural competence, which can be defined as intercultural communicative competence [1, 34]. On the other side, the idea can be defended that cultural knowledge is not only an educational objective in itself, which is separate from language, on the contrary, we can support the notion of language as a social practice, in this way culture would become the core of language teaching [2, 9]. According to this perspective, culture awareness must be understood both as enabling language proficiency and being the product of reflection on language proficiency. Words are generally used by people to communicate, but at the same time the acceptance of their meaning and their usage often goes far beyond traditional meaning description in dictionaries. It happens because the use of language not only includes the verbal but also the cultural factors. Thus, language and culture are two similar systems of interdependent symbols. Cultural factors are deeply interwoven with the language, and, thus, are morphologically and structurally reflected in the forms of the language. This discussion has already been raised considering the relationship between vocabulary and perception [3, 7]. Sapir had even argued that the vocabulary of a language clearly reflects the physical and social environment of a people [4, 54]. Under this perspective, it seems possible to interpret the language as part of our culture. Thus, the relationship between culture and language is related to Sapir-Whorf hypothesis. One of the strongest statements is that the way in which we think about the world is influenced by the language we use. Hence, Kramsch quoted this hypothesis, claiming that the structure of the language one habitually uses influences the manner in which

one thinks and behaves [2; 11]. So, it is reasonable to assume that such special terms as kinship ones occur in all natural languages as all human societies consist of individuals related to one another in families and in a wider circle of relations. The set of lexemes specifying the consanguineal and affinal positions of one's own kin in relation to oneself can be regarded as constituting a semantic field. The structure imposed on this field by conventional usage of kinship terminology varies greatly from society to society. This is why the field of kinship has often provided linguists and anthropologists with scope for the airing of relativist ideas. But there is also scope for the universalists as kinship terminology can be presented in terms of a universal set of symbols from which each language or culture draws its system [5, 236].

The study of kinship and family and recent developments regarding these studies are relevant because they help to understand the different connotations that the same kinship term may have in different cultures. In fact, kin terms constitute a culture's kinship vocabulary, a catalogue of the names assigned to relatives, (father, mother, uncle, etc.). They provide not only convenient labels, but also assist in the identification of important social categories and principles. The fact that kinship terms have a central role within the cultural-linguistic investigation is demonstrated also by the fact that they raise a very important translation and teaching issues, due to the connotations they have in different communities. Despite the fact that kin terms are fundamentally subjective categories, which might vary across cultures, it has been observed that almost every culture has constructed a system of terms that conforms to one of six widely occurring basic patterns. Therefore, family and kinship seem to be two universal categories present in all the cultures of the world. In fact, on the one hand, a conspicuous amount of studies, articles and papers concerning these special terms has cropped up, on the other hand, there is little mention to studies dedicated to investigate their teaching challenges. This seems to be rather unusual, especially because there is apparently nothing more culturally bound than family and kinship and, as a result, kinship terms. In this sense there appears to be an apparently unmotivated lack of research. Despite the acceptance of kinship as a universal concept, it has been clearly defined neither by anthropologists nor by sociologists. According to Radcliffe Brown [6, 280] kinship is a system of dyadic relations between person and person in a community, the behavior of any two persons in any of these relations is regulated in some way and to a greater or less extent by social usage. Consistent with this definition, kinship, constitutes part of that total network of social relations called social structures and it is indeed part of them. It includes definite social groups of which the most important is the family. On the other side, in the Encyclopedia Britannica kinship is defined as "the socially recognized relationship between people in a culture who are held to be biologically related or who are given the status of relatives by marriage, adoption, or other ritual" [7]. Thus, kinship terms, generally, constitute a nexus between social studies (or sociology/anthropology) and linguistics. While these represent concepts describing society's units in social studies or sociology and

anthropology, they also feature in semantics and sociolinguistics, both of which are aspects of linguistics. The manner in which people construct and understand their relationships with others has a direct impact on the words they use to describe these relationships. Hence, it is important to describe some peculiar differences between semantic fields of kinship vocabulary in Romanian and English, in order to offer some possibilities to EFL learners for achieving their awareness concerning this language issue and the differences under discussion.

The semantic field of kinship vocabulary is taught in the earliest stages of EFL learning, and most probably it is the first instance when, especially young, EFL learners encounter equivalent lexemes in two languages whose meanings do not correspond in a one-to-one manner. Further, we will look into the differences in kinship vocabulary between the English and the Romanian languages. In recent years a lot has been said and written about the relationship between language teaching and the culture in which that language is spoken, and by which, eventually, that culture is being communicated. Thus, the kinship system of a particular culture is embedded in that culture's language, and, thus, it is unavoidable in language teaching. The English kinship system belongs to the Eskimo type which emphasizes the nuclear family (parents and their children), and conceptually merges all other relatives into broad categories. This type is also called a linear system since it separates direct descendants from collateral kin. Different lexemes are used for all the members of a nuclear family, while all collateral relatives are terminologically merged. Moreover, it is interesting to note that all nuclear family lexemes are of Germanic origin (father, mother, brother, sister, son and daughter), while lexemes used for collateral relatives are all of French origin (uncle, aunt, cousin, nephew and niece). Another interesting feature of this system is the merging of consanguineal and affinal relatives (relatives by marriage). In order to determine the main peculiarities of teaching English kinship terms, it is useful to see first how the language divides the semantic space of this field. A relative is a person who is related to someone else (Ego) by blood or by marriage. Those related by blood are called "consanguineal" relatives, and those by marriage "affinal relatives". Two blood relatives are related by the fact that they share in some degree the stuff of a particular heredity. Each has a portion of the natural, genetic substance. Relative by marriage, on the other hand, is defined with reference to the relative by blood. Marriage is not a material thing in the same sense as biogenetic heredity is. The description and analysis presented here are concerned with consanguineal terms used in 'reference' only. Further, the data analysed have only to do with the situation in which someone inquires of another in the absence of the person referred to by the kinship term. 'What kin relationship, if any, is he (she) to you?' This invites the answer 'He (She) is my...'or 'He (She) is not a relative'. The importance of controlling the-context in which data are elicited is obvious when one considers how personal considerations affect the use of kinship terms in address. Using the syntactically-controlled context above, we obtain the following list for English consanguineal

terms: *mother, father, daughter, son, aunt, uncle, brother, sister, grandmother, grandfather, cousin, niece, nephew, granddaughter, grandson.* The semantic features involved in the labelling of the above-mentioned relatives are: their sex (e. g. 'brother' vs. 'sister'), generation (e. g. 'father' vs. 'grandfather'), and lineality (e. g. 'sister' vs. 'cousin').

Using the same syntactically-controlled context as that used for consanguineal relatives, we may arrive at the following list for English affinal relatives: *wife, husband, mother-in-law, father-in-law, sister-in-law, brother-in-law, son-in-law, daughter-in-law, cousin-in-law.* There are at least the following distinguishable classes which can be referred to as 'relatives by marriage'. First, there is Ego's own spouse, for whom there are basic kin terms: 'wife' and 'husband'. Second, there are the closest blood relatives of Ego's own spouse, namely, 'mother-in-law', 'father-in-law', 'sister-in-law' and 'brother-in-law' respectively. Also among this class are the spouses of Ego's own close consanguineal relatives: 'sister-in-law', 'brother-in-law', 'son-in-law' and 'daughter-in-law'. All these are derived lexemes consisting of a basic kin term functioning as a stem and the suffix '*-in-law*' to indicate the affinal relationship. These derivative kin terms are to be regarded as single lexemes since the suffix "- in-law" is not generalizable to all basic terms. We do not, for example, have *'aunt-in-law*' or *'uncle-in-law'*. Third, there are spouse's sibling's children for whom two consanguineal terms are used, 'niece' and 'nephew'. Fourth, there are those who are the spouses of any of the remainder of Ego's blood relatives, i. e. all those except daughter's husband and son's wife. This would include, for instance, cousin's spouses. For some of these relatives, consanguineal terms may be used such as 'uncle', 'aunt' or derivative kin terms such as 'cousin-in-law'. The term 'cousin-in-law' is to be regarded as a single lexeme for the same reason that we regard 'brother-in-law' as one lexeme. The ambiguities of the phrases 'in-laws' and 'relatives by marriage' begin to appear when we consider the fact that different ways of tracing connections by marriage are possible. Difficulties start from the fact that a son's wife and daughter's husband, for example, are 'daughter-in-law' and 'son-in-law', but uncle's wife and aunt's husband do not take the "- in-law". They are 'aunt' and 'uncle' and are not distinguished from the consanguineal relatives referred to by these terms. Remarriage, death or divorce may raise special problems which further can complicate matters. Here again the problem of the uncle or aunt married to a blood relative can be a source of some uncertainty. It is sometimes the case that the husband of an aunt or the wife of an uncle are 'uncle' and 'aunt' only as long as they remain married to Ego's blood relatives. This follows from the fact that they are uncle and aunt just because they are the husband of an aunt or the wife of an uncle. When they are no longer related by marriage, that is, when their marriage is over because of, for example, divorce, they are no longer strictly 'uncle' or 'aunt'. Nevertheless, if Ego has developed a special relationship such as that of affection with an aunt's husband or an uncle's wife, then Ego may not cease to refer to

this person as 'uncle' or 'aunt' even if the marriage breaks up. For some people an uncle is an 'uncle' when a special relationship obtains directly with him, and so too an aunt.

It should be also clear that there are some similarities as there are differences in the way English and Romanian divide the semantic space of kinship. In both languages there is one one lexeme to refer to Father's Father and Mother's Father - the sex of the linking relative is ignored; English uses 'grandfather, Romanian - "bunelu". We find the same similarity with father's mother and mother's mother for which English uses the lexeme 'grandmother' and Romanian - "bunica". The same applies also to English 'grandson' (son's son, daughter's son) and "granddaughter" (son's daughter, daughter's daughter) and Romanian "nepot" and "nepoată" respectively. Another similarity is observed in the relationships of the 'immediate family' where some of the English and Romanian lexemes can be put into a one-to-one correspondence as follows: father – tata, mother – mama, brother – frate, sister – sora, son – fecior, daughter – fiica. More striking, however, are the differences in the way the two languages deal with the consanguineal relationships. For the English lexeme 'uncle' there are two Romanian lexemes referring both to mother's brother and father's brother: "unchi" and "nene", and for the English lexeme "aunt" there are two Romanian counterparts: ""tante" and "mătuşa". A possible explanation for this difference may be the fact that the parents' brothers and sisters in our society occupy a special place and they are more entitled, by tradition, to assume 'family authority' in the absence of the 'real parents' and often take decisions concerning the welfare of the family members. For each of the English lexemes 'nephew' and 'niece' there is also one expression correspondingly: "nepot" and "nepoată". But here we can detect another substantial difference in the fact that in Romanian the words "nepot" and "nepoată" are used both for son and daughter of grandparents, and at the same time for brother's and sister's children. The matter gets more complicated when we compare the semantic area covered by the English lexeme 'cousin' with how the same area is dealt with in Romanian. In English cousin refers both to uncle's and aunt's child (a boy and a girl), whereas Romanian offers words "verişor" (boy) and "verişoară" (girl). However, English still has special equivalents to make a gender differentiation here ("he/boy-cousin" and "she/girl-cousin"), though they are rarely used. Thus, English, uses one term to refer to several relationships in the case with the term "cousin", regardless of his/her sex. In addition to that, English makes use of the suffix "-in-law" functioning as a second element in many compound lexical items e. g. 'father-in-law', mother-in-law', 'brother-in-law', 'sister-in-law', etc. Romanian, on the other hand, makes a similar use of two gender differentiated expressions referring to affinal relationships, e. g. socru/soacra, ginere/noră, cumnat/cumnată, etc. In other words, compared with Romanian, English uses a very limited number of terms to describe the affinal relationships. Another point of difference is the way the two languages refer to spouse's father and mother. English refers to spouse's father and mother as 'father-in-law' and 'mother-

in-law' dealing with the affinity through 'father' and 'mother', which may be regarded as logical since we are dealing with fathers and mothers. Interestingly enough, Romanian additionally deals with the relationship through making precision to male spouse's father-in-law (socru mare) and female spouse's father-in-law (socru mic) and correspondingly to male spouse's mother-in-law (soacră mare) and female spouse's father-in-law (soacră mică). Besides this, English has two separate lexemes for 'wife' and 'husband' functioning as co-hyponyms to the lexeme 'spouse' which itself functions as a superordinate. Romanian also uses two terms – soţie and soţ", the latter also used when necessary as a superordinate.

Thus, we have established the fact that the semantic fields of kinship vocabularies in Romanian and English have both similarities and differences. These differences are of a conceptual, and consequently structural nature. When I speak of conceptual differences, it actually means that, as Archibald wrote, "second language learning certainly involves looking at things from a different perspective" [6, 525]. That's why it is important to understand that words do not name objects, but classify concepts and when we start learning a foreign language, we are familiar with many concepts, but in the process of learning a foreign language we learn new concepts, and broaden or narrow the ones we have already adopted. The idea is that if we can make students aware of the above-mentioned differences it will help both of us, students and teachers, to achieve our goal easier and faster. The goal is language learner proficiency which means that he or she is very much aware of linguistic and cultural differences and knows how to express him or herself clearly using concepts, and consequently language units. When teaching English language kinship vocabulary, teachers are not introducing new concepts. Concepts of kin relationships already exist in the native language, but they are different in some issues. In conclusion, it can be said that teaching foreign language is as much about teaching concepts as it is about teaching linguistic units. Thus, teacher should make all the necessary efforts to present the new or different concepts to the students, and even more to reinforce them through different activities. We have discussed the field of "kinship" at some length because it is so often used as an example to demonstrate the way in which the same substance may have a different form imposed upon it by different languages. It has been shown that the field in English differs partially from that in Romanian. The difference is both in terms of the number of lexemes used to denote kinship relationships and in terms of the range of relationships each lexeme is used to describe. However, as there are differences between the two kinship systems, there are also similarities as most of the terms referring to the 'immediate family'. Thus, we may conclude when teaching kinship terminology and comparing the lexicons of two (or more) languages, it is more revealing to contrast the systems, or at least the subsystems (i.e. the fields) to which the lexical items belong rather than making a comparison of one lexeme with another. This suggests a new approach to contrastive lexical analysis - an

approach based on contrasting lexis in fields rather than as atomistic units, as has been the traditional practice. The new approach has at least the advantage of 'comprehensiveness'; the meaning of a lexical item can be seen and contrasted as a unit in a system rather than in isolation.

Bibliography:

1. Byram, M., Morgan, C. *Teaching and learning language and culture*. Multilingual Matters Ltd., Clevedon, Avon, England, 1994.
2. Kramsch, C. *Context and culture in language teaching*. Oxford University Press Oxford, UK, 1993.
3. Henle, P. *Language, thought, and culture*. University of Michigan Press, Ann Arbor, 1958.
4. Sapir, E. *Culture, language, and personality*. University of California Press, Berkeley, 1958.
5. Leach, E. R. *Concerning Trobriand Clans and the Kinship Category "Tabu".* Cambridge University Press, Cambridge, 1958.
6. Radcliffe-Brown, A. R. *Structure and Functions in Primitive Society*. Routledge, London, 1952.
7. Encyclopedia Britannica Ultimate Reference Suite. Encyclopedia Britannica, Inc., 2003.
8. Archibald, J. *Second Language Acquisition*. Longman, London, 1997.

ASPECTE PRACTICE PRIVIND SCRIEREA ESEURILOR ARGUMENTATIVE ÎN CADRUL STUDIERII LIMBII ENGLEZE CU OBIECTIVE SPECIFICE

BUDURINA-GOREACII Carolina,
magistru în ştiinţe politice, doctorandă, lector universitar

The essay as a literary genre is hard to define exactly, but, in short, an essay is awritten text in order to present and argue a point of view on a particular topic of the author. The essays are not fictive, but are subjective texts.

An argumentative essay is the most important type of an essay. Most often, the subject presented in theessay is a controversial one that draws many opinions.

This article will examine some practical aspects of writing an argumentative essay, as well as emphasizingthe mostcommon mistakes used by students at English lessons with specific purposes.

Argumentarea este un mijloc prin care se susţine sau se demonstrează un punct de vedere privitor la o anumită temă. Este procesul de justificare logică a unei opinii pe care vrem să o susţinem. Procesul argumentării unei opinii presupune parcurgerea unor paşi obligatorii: a susţine, a dovedi, a consolida.Scopulargumentării este dea convingecititorul privitor la valabilitatea opiniei exprimate. O opinie nesusţinută de argumente nu este o argumentare, ci o afirmaţie nejustificată (lipsită de valabilitate).

Dicţionarul de ştiinţe ale limbii precizează că domeniul argumentării\ argumentaţiei se găseşte la intersecţia logicii cu retorica şi lingvistica şi că argumentarea e definită fie ca strategie logică, fie ca o activitate verbală servind la justificarea sau respingerea unei opinii, deci ca o construcţie lingvistică cu însuşiri discursive specifice. Argumentarea este deci o construcţie raţională, o construcţie textuală şi o construcţie discursivă, aparţinînd deopotrivă logicii, lingvisticii şi retoricii.

Să argumentezi înseamnă să plasezi idei şi cunoştinte într-un raport de interacţiune logică şi de succesiune adecvată, astfel încît să conducă la acceptarea sau la respingerea anumitor aserţiuni.

Argumentarea din perspectivă comunicativă reprezintă comunicarea produsă de un vorbitor cu scopul de a convinge cititorul de validitatea unei teze proprii sau a altcuiva. Din acest punct de vedere, argumentarea poate fi sinonimă cu demonstraţia, pentru că se urmăreşte convingerea altuia, diferenţa fiind că în cazul demonstraţiei, adevărul este de natură cognitivă, iar argumentarea se leagă de forţa persuasivă a discursului.

Caracteristici ale argumentării:

- argumentarea este deschisă (putem adăuga noi argumente la altele deja invocate);

- este contextualizată (ancorată într-un loc, spaţiu, moment);
- este legată de dimensiunea pragmatică;
- are caracter practic;
- prezintă o perspectivă asupra lucrurilor, un punct de vedere;
- presupune o ordine a etapelor aleatorie, determinate de variabile;
- este deschisă interferenţelor de diferite tipuri.

Pentru construirea unei argumentări, există un tipar general: se face planul pentru atingerea scopului vizat, se utilizează indici retorici cu funcţie emfatică. Dovezilepropuse pot fi de tipul: fapte, exemple, argumente de autoritate.

Componentele argumentării sunt: tema/teza, tehnicile de argumentare, finalitatea argumentării. Alegerea argumentelor reprezintă o etapă importantă, relevant fiind faptul în ce gen discursiv se include argumentarea: în relaţia dintre protagonişti sau în relaţia lor cu ceilalţi. [2, p.7-8]

Dacă e să facem referinţă la dimensiunea conceptuală a termenului despre eseul argumentativ, atunci vom menţiona că acesta este un tip de scriere a lucrării, care necesită ca studentul să-şi susţină o poziţie cu privire la un subiect folosind dovezi din experienţa personală, din literatură, exemple istorice şi de cercetare, pentru a-şiconfirma punctul de vedere. În acest sens, sunt utilizate mai multe argumente, pentru a-şi adeveri opinia. De obicei, un eseu argumentativ explorează două aspecte ale unei teme şi demonstrează de ce o parte sau o poziţie este mai bună.

În procesul de pregătire aredactării unui eseu argumentativ, este necesar să se evalueze diferite părţi ale problemei. Cercetarea subiectului presupune atît analiza surselor primare (documente originale), cât şi celor auxiliare (informaţii, referinţe dintr-un document primar).

Un eseuargumentativbundepinde de treicalităţi:

- Preciziaînprezentareaargumentelor;
- Aplicareacorectă a termenilor;
- Claritateadovezilor.

În acelaşi timp, acesta trebuie să fie divizat în segmente distincte, dintre care e absolute nevoie ca întotdeauna să conţină: introducerea, cuprinsul şi concluziile.

Titlu: Cele mai bune titluri prezintă o sinteză concisă şi lesne de reţinut a eseului argumentativ. Deoarece titlul lucrării depinde de argumentul final, de obicei, cel mai bine e ca acesta să fie scris după ce aceasta a fost elaborată.

Atunci când alegem o problemă pentru discuţie, este necesar să se respecte anumite cerinţe. Unele titluri acoperă o gamă largă de subiecte. De exemplu, la studierea limbii engleze cu obiective specifice, tema „Multiculturalismul” reprezintă un subiect prea general, deoarece în acest context ar trebui să facem referinţă la laturile descriptiv-demografice, normativ-ideologice şi politico-pragmatice. Oricare dintre acestea ar putea fi analizate mai detaliat dacă le examinăm separat.

În acelaşi timp, atunci cînd trebuie să să optăm pentru unul dintre cele două aspecte ale problemei, este necesar să cercetăm bine ambele părţi ale subiectului. Chiar dacă deja ştimce parte vom susţine, investigareane va sugera idei pentru a indica contraargumentele.

Introducerea reprezintă prima parte a lucrării, ce, deseori, atrage atenţia cititorului. Eseurile argumentative pot începe cu fapte, statistici sau cu citate ce vizează subiectul eseului. O altă strategie eficientă, în acest sens, o poate constitui formularea unei întrebări care urmează a fi abordată în eseu. Orice aserţiune prezentată trebuie să fie laconică. De asemenea, este necesar să fie evitate afirmaţiile generale (de exemplu: „Chiar de la începuturi, oamenii au fost preocupaţi de...” sau „Americanii au apreciat dintotdeauna proprietăţile lor materiale”). Un alt aspect eronat, utilizat în introducere se referă la şirul de cuvinte fără esenţă folosite de student, dar care nu contribuie la elucidarea argumentului principal în lucrare (de exemplu: „În scopul de a evalua cauzele revoluţiei, este important să fie analizaţi cu atenţie numeroşi factori”). Introducerea ar trebui să conţină din una sau două fraze lungi. Bunăoară, în cazul în care teza va demonstra că „Monarhiile moderne sunt cele parlamentare, în care monarhul domneşte, dar nu conduce”,urmează să se includă o explicaţie laconică a subargumentului principal: „Monarhiile moderne sunt cele parlamentare, în care monarhul domneşte, dar nu conduce, deoarece guvernul îşi exercită puterea prin partide politice şi e responsabil în faţa unui parlament ales de popor”.

Într-un eseu succint (de exemplu, în limita a 1-2 pagini), introducerea ar trebui să cuprindă un singur paragraf, un volum de aproximativ un sfert de pagină. Deaceea, este necesar să fie rezervatmai mult spaţiu pentru a prezenta argumente în lucrarea propriu-zisă.

Formularea (tezei) ipotezei. Aceasta, de obicei, se regăseşte în ultima propoziţie din introducere şi serveşte ca linie directoare a eseului. Ea reprezintă ideea ce va fi susţinută în cadrul eseului. Totuşi, există două opţiuni de prezentare a ipotezei noastre.

Opţiunea 1: Vor fi descrise ambele părţi ale problemei, apoi se va exprima opinia proprie, explicându-se ulterior de ce a fost selectat aspectul respectiv. Această alegere este utilă în cazul în care nu există o părere personală despre problema cercetată sau cititorul nu este bine familiarizat cu subiectul abordat. Astfel, se va clarifica problema, indicând, în acelaşi timp, cele două părţi adverse şi se va evalua fiecare dintre ele. Acest lucru va demonstra că am analizat într-adevăr subiectul.

Opţiunea 2: Iniţial, se va exprima viziunea personală. În acest context, se vor enumera şi vor explica motivele pentru alegerea aspectului respectiv. Recunoscând argumentele celeilalte părţi, ulterior se vor infirma / respinge. Această opţiune este utilă atunci când cititorul are deja cunoştinţe despre problema atacată, ceea ce permite a fi mai asertivi şi a prezenta un argument solid şi convingător. Se va selecta cea mai puternică dovadă de cercetare şi se va prezenta opinia proprie. Acesta este, de obicei, un punct pentru fiecare paragraf. În continuare, se va comenta unul sau două puncte ale părţii opuse, pentru a demonstra cum pot cititorii obiecta în privinţa argumentului

nostru. Apoi, se va indica modul în care aceste argumente nu sunt rezonabile, lipsite de logică sau ineficiente. Astfel, se va dovedi căpunctul nostru de vedere este unul elocvent pentru cititor.[3]

Cuprinsul. Odată ce în introducere a fost pregătit terenul pentru discuţie şi a fost prezentată poziţia ce va fi adoptată, urmează partea cea mai extinsă a eseului, în carese vor exprima argumentele a căror menire e să convingă cititorul.

Fiecare ***paragraf*** din cuprins va începe cu o aserţiune ce se va desprinde din titlul eseului. Afirmaţia trebuie să anunţe argumentul paragrafului şi să demonstreze clar modul în care acesta va susţine considerentul general al lucrării.

Totodată, fiecare paragraf va dezvolta o idee distinctă, în timp ce orice afirmaţie se va demonstra în circa jumătate de pagină. Acest spaţiu este, de regulă, suficient pentru expunerea ideilor justificative (documente etc.). Modul cel mai obişnuit de a susţine teza este de a formula o *aserţiune*şi de a oferi apoi*suporturi, dovezi, exemple,* care să o confirme. De asemenea, este posibil să se înceapă cu o rezumare a mostrelor (*dovezile*), după caresă se tragă concluzia.

E firesc ca în eseul argumentativ studentul să-şi prezinte opiniile mai întâi, pe urmă să ia o atitudine critică faţă de eventualele păreri opuse (contra-argumentele). De asemenea, e posibil a începe cu analiza punctelor de vedere cu care studentul nu e de acord, el poate să le critice cu scopul de a-şiexprima părerea.

Concluzia e o parte importantă a eseului pentru că însumează teza şi argumentele în favoarea ei, creându-i cititorului o impresie clară despre poziţia pe care o adoptă studentul. Nu e recomandabil ca la această etapă să se introducă idei noi, ce nu au fost abordate în eseu. La fel, nu e rezonabil a recurge la concluzii în loc de a exsprima viziunea proprie. Procedând astfel, cititorul poate să creadă că oricine gîndeşte orice ce doreşte. În principiu, ideea e adevărată. Cu toate acestea, studentul trebuie să-şi amintească cu ce scop a scris eseul. Acesta nu e doar pentru a spune cititorilor ce poziţi are faţă de subiect, ce consideră, ci şi pentru a-i convinge de validitatea argumentelor sale, pe care să vrea şi ei să le susţină sau măcar să le cunoască. De aceea, e absolut ineficient a spune ca oricare concepţie faţă de subiect este în egală măsură de justificată.

În acelaşi timp, unii profesori insistă ca concluzia să ofere un simplu rezumat al argumentului principal din eseu. Alţii consideră că această abordare este una repetabilă şi neinteresantă. În cele din urmă,într-un eseu reuşit va fi deja stabilit argumentul de bază. Utilizarea concluziei, în vederea elucidării unor idei importante, reiese din argumentele şi dovezile prezentate. Acestea ar putea oferi câteva lecţii pe care oamenii de astăzi ar trebui să le urmeze sau materialul ar putea suscita un interes personal/emoţional.

Astfel, cele mai frecvente caracteristici ale concluziei unui eseu argumentativ sunt:

Sinteza argumentului: În concluzie, studentul va reformula şi va face un rezumat al etapelor esenţiale ale argumentului.

Reformularea tezei: Studentul va reformula şi va susţine ideea despre rolul tezei, întrucât tot eseul a gravitat conţinutul său pentru a o demonstra. Unii consideră că a rescrie teza întocmai este o metodă retorică foarte eficientă. Alţii - că este bine a o reformula.

Propoziţiile de final: Această secvenţă semnalează că e vorba de închiderea eseului. Iată câteva eventuale moduri de scriere a ultimelor propoziţii:

- discută despre subiectul ce-l va prezenta, ceea ce va reliefa importanţa eseului. De asemenea, aceasta poate să-l ajute pe cititor să aplice noua informaţie sau să vadă lucrurile în ansamblu;
- îi oferă/propune cititorului ceva la care să se gândească, o modalitate de a utiliza eseul în viaţa de zi cu zi;
- pune întrebările ce-l vor stimula pe cititor săgăsească o nouă abordare a subiectului.

Greşelile stilistice ce pot fi evitate la redactarea unui eseu argumentativ

De obicei, acestea nu sunt de natură gramaticală, însăele diminuează analiza temei tratate şi creează dificultăţi în privinţa clarităţii argumentelor. Iată unele dintre acestea:

1. Evitaţi citatele ce nu se referă la problema examinată, identificând întotdeauna sursa sau autorul citatului folosit. În caz contrar, cititorii nu vor înţelege contextul în care s-a inclus citatul respectiv.

De exemplu: „Limbajul politic este astfel proiectat încât face ca minciunile să pară demn de încredere, crimele respectabile şi vântul ca ceva solid*". E m***ult mai bine astfel:*** Nuvelistul, jurnalistul, eseistul şi critical englez, George Orwell menţiona că: „Limbajul politic este astfel proiectat, încât face ca minciunile să pară demne de încredere, crimele respectabile şi vîntul ca ceva solid*"*.

Exemple în engleză: „*Political language is designed to make lies sound truthful and murder respectable and to give an appearance of solidarity to pure wind". **Much better:** George Orwell (English novelist, journalist, essayist, critic saidthat:* „*Political language is designed to make lies sound truthful and murder respectable and to give an appearance of solidarity to pure wind".*

2. A evita verbele la diateza pasivă (Passive Voice), în deosebi cele ce ascund adevărata persoană care desfăşoară acţiunea. Specialiştii în domeniu sunt foarte interesaţi de ceea ce se întâmplă. Diateza pasivă, de multeori, nu oferă cititorului posibilitatea să afle cine sau ce a făcut ca ceva să se producă, ceea ce creează confuzii la studierea problemei.

De exemplu: (1) „NATO este acuzată că a ales confruntarea în locul consolidării relaţiilor" –În exemplul (1), diateza pasivă *e m**ult mai bine:** (2)*„Rusia acuză NATO că a ales confruntarea, în locul consolidării relaţiilor**".*** În exemplul (2), avem diateza activă.[4]

În engleză: *„NATO is accused of choosing confrontation instead of strengthening relations” - passive voice. (2)**Much better:**„Russia accuses NATO that it has chosen confrontation instead of strengthening relations” - Active Voice.*

3. A se recurge la timpul trecut, atunci când se expun evenimentele sau se scrie despre declaraţiile din trecut. Unii cercetători apelează la timpul prezent, indiferent de momentul cînd au loc faptele, cu certitudinea că această tactică „însufleţeşte” proza cuiva. Cu toate acestea, acest lucru ar putea crea neclarităţi sub aspect cronologic.

De exemplu: „Reunită pentru prima dată la 10 ianuarie 1920, la Londra, Societatea Naţiunilor îşi stabileşte sediul la Geneva în luna noiembrie a aceluiaşi an”. ***E mult mai bine:*** *„Reunită pentru prima dată la 10 ianuarie 1920, la Londra, Societatea Naţiunilor şi-a stabilit sediul la Geneva în luna noiembrie a aceluiaşi an”.*

În engleză: *„The League held its first meeting in Londonon January 10, 1920 and sets up its headquarter in Genevaon November 1 of the same year”.* ***Much better:****„The League held its first meeting in Londonon January 10, 1920 and set upits headquarter in Genevaon November 1 of the same year”.*

4. A evita cuvintele, expresiile sau frazele folosite de un cerc restrâns de perosane, bunăoară jargoanele politice (political jargons etc.).

De exemplu: „*Statul Roşu este ţara în care se votează, în primul rând, pentru republicani sau conservatori, în timp ce statul albastru reprezintă ţara în care se votează, în primul rând, pentru democraţi sau liberali*”.

În engleză: „*Red state is a country that votes primarily for Republicans or conservatives, while a Blue state refers to citizens who vote primarily for Democrats or liberals”.*

5. A evita utilizarea excesivă a unor termeni noi. Aceştia ar putea să nu se potrivească necesităţilor noastre exacte. Dacă nu se cunoaşte cu adevărat cuvântul, e mai bine să se consulte un dicţionar de specialitate sau să acceseze site-uri de încredere pentru a vedea cum au întrebuinţat alţii acest exemplu. Numai după aceea să stabilim dacă trebuie inclus în lucrare.

6. A nu încheia un alineat cu o propoziţie care introduce subiectul celui ce urmează. Unii au însuşit aceste cerinţe în gimnazii sau în licee. Aşa cum am indicat anterior, fiecare paragraf ar trebui să conţină un singur subiect şi o idee principală. E mult mai eficient a termina un paragraf, apoi a începe altul, anunţând argumentul esenţial al acestuia. Atât timp cât toate paragrafele vor prezenta argumente privind viziunea studentului asupra problemei analizate, cu atât cititorul va fi capabil să fie ghidat mai uşor de cele expuse. Astfel, va fi elaborată o lucrare integrală şi bine structurată. [1]

7. A evita propoziţiile prea lungi sau prea scurte. Utilizarea acestora în eseurile argumentative reprezintă modul în care ideile voastre vor reflecta mesajul ce trebuie să ajungă la cititor. Dacă o propoziţie este foarte mare, nu se va putea înţelege conţinutul celor expuse. Din contra, în cazul în care afirmaţiile sunt prea laconice, acestea diminuează dezvoltarea logică a ideii.

8. A evita repetarea cuvintelor. Reiterarea anumitor cuvinte, de obicei, rezultă din dorinţa studentului de a evidenţia unele idei. Cu toate acestea, folosind aceleaşi lexeme poate deveni plictisitor. În acest caz, este bine de a utiliza sinonime.

9. A evita propoziţiile care încep cu conjuncţii coordonatoare. O greşeală specifică multor studenţi constă în folosirea necorespunzătoare a conjuncţiilor coordonatoare (de exemplu: şi – *and*, dar – *but*, aşa cum – *as*, pentru – *for* etc.). Se apelează la ele pentru a coordona anumite idei în aceeaşi propoziţie. Uneori, ele se pot afla la începutul propoziţiei. În cazul în care textul are prea multe conjuncţii coordonatoare la începutul propoziţiei, apare o incoerenţă a ideilor, se observă şi o lipsă a conexiunilor dintre propoziţii. Deci, să încercăm a le folosi doar atunci când sunt justificate.

Din cele menţionate supra, putem conchide că iniţial aceste reguli pot părea dificile. Dacă se va încerca a le adapta la stilul propriu, în curând se va observa că redactarea eseurilor argumentative va fi o adevărată satisfacţie, iar eforturile studenţilorvor fi apreciate atât de profesori, cât şi de cititori.

Scrierea corectă a eseurilor argumentative reprezintă o formă incontestabilă în dezvoltarea gândirii critice şi a abilităţilor de cercetare a studenţilor şi demonstrează capacitate a de a exrima opinia despre o anumită problemă. Studenţii, deasemenea, îşi vor consolida unele priceperi retorice: relevarea rolului unei probleme sau a unor eventuale soluţii privind o anumită politică.

În plus, un eseu argumentativ scris bine conţine câteva afirmaţii clare, strucurate, care sunt urmate de dovezi bine documentate: studneţii învaţă să nu devieze de la subiect, să anticipeze unele obiecţii despre viziunea lor şi să ofere alternative ce ţin de soluţionarea/abordarea problemei discutate.

Bibliografie

1. EndyC. How to write an argumentative essay, în http://web.calstatela.edu/faculty/cendy/writing_tips.pdf (Accesat la 08.08.2015)
2. Filimon A. F. *Analiza textului de tipargumentativ.* Bucureşti: Ed. Balneara, 2011, 96 p.
3. How to Write an Argumentative Essay, în http://www.bellevuecollege.edu/asc/writing/essays-guides (Accesat la 08.08.2015)
4. Rusia acuză NATO că a ales confruntarea în locul consolidării relaţiilor, înhttp://www.digi24.ro/Stiri/Digi24/Extern/Stiri/Rusia+acuza+NATO+ca+a+ales+confruntarea+in+locul+consolidarii+re (Publicat 09:09 12.04.15, Accesat la 10.08.2015).

PLURILINGVISMUL ÎN FORMAREA SPECIALIŞTILOR ÎN DOMENIUL RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE

COTILEVICI Violeta,
magistru în filologie romanică, doctorandă, lector universitar

This article presents the importance of multilingualism in forming specialists in the domain ofinternational relations. The multilingual education in the professional training represents the growing priority of impressive possibilities of professionals' training and of increasing efficiency of teaching, learning and evaluation in higher educational institutions. The bilingualism is defined as a phenomenon of current use by the same person of two different languages – a net advantage to extend the personal knowledge field.

Teaching a specialized foreign language is an act of integrated learning of contents of other disciplines, the educational culture and the learning theories. The teaching methods and models adopted for a bilingual education allow an intellectual conscious development. The Council of Europe is concerned about the improving communication between European citizens speaking different languages and belonging to different cultures because the communication facilitates the mobility and exchanges the contribution in this way to mutual understanding and strengthen cooperation. Consequently, the linguistic problems of Europe entered in the political sphere claiming the elaboration of a language policy of integration. The promotion policy of multilingualism is an answer to linguistic and cultural diversity of Europe

1. Bilingvism/plurilingvism - generalităţi

2. Importanţa bilingvismului/pluringvismului în formarea specialiştilor în domeniul relaţiilor internaţionale

3. Interconexiunea în cadrul studierii limbilor străine

1. Bilingvism/plurilingvism – generalităţi

Printre cele aproape cincizeci de definiţii care au fost formulate pentru bilingvism, unele se pot considera mai limitate, altele cuprind o precizare mai amplă a aceluiaşi fenomen. Iată două definiţii mai scurte. Individul „care utilizează în mod curent şi la fel de bine două limbi". [3, p.96]. Se referă la „cunoaşterea a două limbi la nivelul de limbă maternă". (Bloomfield 1933: 56) În aceste definiţii nu sunt incluşi însă bilingvii care cunosc mai bine una din cele două limbi.

Conform Dicţionarului explicativ al limbii române, bilingvismul este un fenomen de utilizare curentă de către aceeaşi persoană a două limbi diferite. Aceeaşi sursă recomandă următoarea definiţie pentru plurilingvism: folosirea a mai multor limbi de către un individ sau un grup social. [3] Ambii termeni provin din limba franceză. Astfel, dicţionarul explicativ francez *Le Petit Larousse* propune aceleaşi definiţii pentru cei doi termeni: bilingvism, plurilingvism.

Cercetările lingvistice la această temă au demonstrat deja că, între indivizii bilingvi, sunt puţini aceia care vorbesc la acelaşi nivel ambele limbi, ei fiind denumiţi de Michael A. K. Halliday *ambilingvi* [6]. La fel, mai greu poate fi acceptată acea

definiţie mai largă pentru bilingvism, potrivit căreia individul bilingv, pe lângă limba sa maternă, trebuie să aibă pentru a doua limbă numai o competenţă minimală în unul din cele patru niveluri de cunoştinţe de limbă: *înţelegere, vorbire, citire* sau *scris* [8]. Putem fi de acord cu acele definiţii care nu pun accentul doar pe nivelul de cunoaştere a limbilor, ci amintesc şi de latura funcţională a lor. William Francis Mackey afirmă că bilingvismul este „folosirea şi cunoaşterea a două sau mai multe limbi" [7], iar Uriel Wienreich, în cartea sa *Language in Contact*, care poate fi considerată, fără îndoială, prima capodoperă a bilingvismului, dă următoarea definiţie. „Practica folosirii alternative a două limbi este numită *bilingvism,* iar persoanele implicate, *bilingvi*". [14] Tot Uriel Weinreich observă că două sau mai multe limbi se află *în contact* dacă sunt folosite alternativ de către aceleaşi persoane; indivizii care folosesc limba se constituie, aşadar în *locus*-ul ('locul') contactului. [15] Cercetătoarea descrie bilingvismul cu ajutorul a patru criterii:

1. originea bilingvismului;
2. identificarea internă şi externă a bilingvilor;
3. nivelul de cunoaştere a limbilor;
4. funcţia limbilor cunoscute.

E necesar de subliniat faptul că bilingvismul nu este un fenomen care apare sporadic şi numai în unele regiuni de pe mapamond. Se ştie că pe glob sunt vorbite aproximativ 5 mii de limbi şi sunt doar peste două sute de ţări. Aşadar, multe ţări pot fi considerate multilingve, ţări în care se vorbesc mai multe limbi şi unde locuiesc multe grupuri de vorbitori, folosind alături de limba maternă, şi limba ţării a cărei cetăţeni sunt. În studiile lingvistice care tratează fenomenul bilingvismului apare mereu ideea că aproximativ o jumătate dintre locuitorii de pe glob sunt bilingvi sau se află în mediu bilingv, sau, poate e surprinzător şi de necrezut, „în lume sunt mai mulţi indivizi bilingvi decât monolingvi". [10]

Cercetătorii bilingvismului, având în vedere diversitatea bilingvilor, au ajuns la concluzia că practica utilizării a două limbi se poate ilustra ca o linie continuă, alături de care se pot asocia, la diferite distanţe, vorbitorii bilingvi după nivelul de cunoaştere a limbilor pe care le aplică. De ce devine o persoană bilingvă? Motivele sunt numeroase, dintre care amintim doar cele mai cunoscute: individul s-a născut într-o familie în care părinţii posedă limbi materne diferite (căsătorii mixte); individul trăieşte într-o comunitate în care normele de comunicare zilnică necesită a se recurge la două limbi; individul a migrat dintr-o arie lingvistică în alta.

Individul bilingv, bazându-se pe limbile pe care le cunoaşte, poate vorbi cu un monolingv sau cu un bilingv; în acest fel se delimitează *modul de vorbire monolingv* de *felul de vorbire bilingv*. În opinia lui François Grosjean [5, p.261–264], în viaţa cotidiană, vorbitorii bilingvi pot fi poziţionaţi pe o linie continuă a situaţiilor de care depind anumite moduri de vorbire. La un capăt al liniei se constituie modul de vorbire monolingv, iar la celălalt, modul de vorbire bilingv. În modul de vorbire monolingv, bilingvul activează limba partenerului, care este una din limbile pe care le posedă. Acel

bilingv care vorbeşte cursiv, fără accent, limbile cunoscute de el este capabil în ambele limbi să vorbească ca un monolingv. Nu aceasta însă este condiţia bilingvismului, cum am arătat deja anterior, pentru ca un bilingv să vorbească în ambele limbi asemenea unui monolingv. Aşadar, e important să precizăm că *într-un individ bilingv nu se află două persoane monolingve*. Cele mai cunoscute fenomene lingvistice pentru modul de vorbire bilingv sunt: interferenţa, alegerea limbilor, schimbarea de cod, împrumutul şi mixtura de cod.

2. Importanţa bilingvismului/plurilingvismului în formarea specialiştilor în domeniul relaţiilor internaţionale

În pregătirea profesională, învăţământul bi/multilingv reprezintă o prioritate de a dezvolta unele posibilităţi impresionante de formare a specialiştilor şi de sporire a randamentului predării-învăţării-evaluării în instituţiile de învăţământ superior. Bilingvismul se defineşte ca un fenomen de utilizare curentă de către aceeaşi persoană a două limbi diferite – un avantaj net superior, pentru a extinde câmpul de cunoaştere personal.

Predarea limbii străine de specialitate este, de fapt, actul de însuşire integrată a conţinuturilor altor discipline, cultura educaţiei şi teoriile învăţării. Teoriile studierii limbilor cu referire la multilingvism şi la educaţie provin mai degrabă din teoriile interacţioniste decât dintr-o formă de abordare computaţională. Aceste teorii se bazează:

a) în primul rând, pe modul în care învăţarea unei a doua limbi diferă de învăţarea limbii materne;

b) în al doilea rând, ele se concentrează asupra (dez)avantajelor învăţării explicite, orientate pe gramatică şi formă, faţă de învăţarea implicită, orientată pe discurs şi sens;

c) în al treilea rând, teoriile învăţării limbilor se concentrează şi pe impactul competenţei multilingve asupra aspectelor cognitive ale creierului. [11]

Rolul profesorului de limba străină e să exploreze suporturi, dispozitive, abordări şi politici în procesul de formare a unui specialist în Relaţii Internaţionale, multilateral dezvoltat. O astfel de didactică nu este diferenţiată de ceea ce presupune învăţământul bilingv/multilingv, care constă în furnizarea integrală sau parţială a unor sau mai multe discipline nonlingvistice în limbi secundare, considerate limbă de instruire, predare, iniţiere.

Un astfel de învăţământ tinde să se extindă ţinând totuşi cont de anumite tradiţii educaţionale, de cultură şi limbi de circulaţie internă – un aspect destul de inflexibil în plan naţional, pentru a putea fi adaptat la exigenţele reale de formare a unui specialist în domeniu.

Învăţământul bilingv este benefic atât pentru stăpânirea unei limbi străine, cât şi pentru cea maternă. Acest tip de învăţământ reprezintă un avantaj preţios cu privire la

metodele de lucru. El ne permite sa lucrăm eficace într-un spectru larg de cunoştinţe. Alegerea învăţământului bilingv semnifică asigurarea cu un avantaj cantitativ, deoarece orele de curs ale disciplinelor non-ligvistice se adaugă la cele de limba străină, intensificând, astfel, posibilitatea de a practica o limbă străină. Aici există şi un avantaj calitativ evident : limba străină devine instrumentală, este utilizată în situaţii reale. Limba străină ca şi cea maternă devine limbă de studiu. În aşa mod o limbă străină devine cu siguranţă mult mai atractivă. Numeroasele efecte lingvistice, care apar, sunt pozitive.

În procesul studierii unei discipline într-o limbă străină, se ivesc diverse probleme lingvistice, care se rezolvă mai simplu decât atunci când ar fi apărut la o lecţie de limbă străină. În cazul învăţământului bilingv, studentul dezvoltă cunoştinţe de limbă specifice disciplinei, utilizând documentele caracteristice (tabele, hărţi, diagrame etc.), făcând exerciţii proprii acestei materii (rezumate, sinteze, descrieri). Astfel studentul va fi mult mai atent la semnificaţia fiecărui cuvânt pentru realizarea sarcinilor propuse. Pentru a acorda atenţie asupra sensului oricărui cuvânt, se evită traducerea, ceea ce face ca studentul să gândească în limba străină.

După cum s-a menţionat, învăţământul bilingv creează avantaj, atât pentru disciplină, cât şi pentru limba maternă. Cât priveşte limba maternă, se achiziţionează un limbaj specific. Învăţarea noţiunilor, a conceptelor într-o limbă străină obligă la o reflectare lingvistică aprofundată.

Metodele şi modelele didactice, adoptate pentru învăţământul bilingv, permit o dezvoltare intelectuală conştientă. Pe plan cultural, utilizarea unei limbi diferite de limba maternă implică o confruntare constantă – la nivel conştient şi inconştient – cu civilizaţia limbii pe care o vorbim. Acest tip de confruntare este, de obicei, productiv. Această interacţiune de metode este profitabilă dezvoltării unei multitudini de perspective utile pentru persoanele care vor trăi într-o societate complexă şi dinamică, unde diferite culturi şi identităţi sunt recunoscute.

Învăţământul bilingv este important pentru viitorii diplomaţi, care ar trebui să cunoască obligatoriu două limbi europene, iar pentru a treia sau chiar a patra o comprehensiune pasivă. Se ştie că diplomaţii trebuie să cunoască limba ţării unde sunt acreditaţi.

Europa se caracterizează prin diversitate geografică, dar şi prin diversitate culturală şi lingvistică. Această diversitate nu exclude deschiderea frontierelor şi mondializarea schimburilor ca progrese ale integrării europene, ce fac din cunoaşterea limbilor o garanţie esenţială, profesională şi culturală pentru cetăţeanul de mâine.

Consiliul Europei este preocupat de ameliorarea comunicării între cetăţenii Europei, care vorbesc diferite limbi şi aparţin diferitor culturi, deoarece comunicarea facilitează mobilitatea şi schimburile, contribuind pe această cale la înţelegerea reciprocă şi la consolidarea cooperării. Prin urmare, problemele lingvistice ale Europei au intrat în sfera politicului, ceea ce implică elaborarea unei politici lingvistice de integrare. Astfel, politica de promovare a plurilingvismului vine ca răspuns la

diversitatea lingvistică şi culturală a Europei. Prin plurilingvism, aşa cum se specifică în „Proiectul Cartei Europene a Plurilingvismului", se înţelege folosirea mai multor limbi de către un individ, faţă de multilingvism, care desemnează coexistenţa mai multor limbi în cadrul unui grup social. Un stat sau o societate plurilingvă este compus/ă în mod majoritar de indivizi capabili să se exprime la diverse niveluri de competenţă în mai multe limbi. Plurilingvismul este în Europa forma cea mai indicată şi eficientă de comunicare, el are ca valori toleranţa, acceptarea diferenţelor şi a minorităţilor. Strâns legate de cetăţenia europeană activă, plurilingvismul şi diversitatea culturală sunt o componentă fundamentală a identităţii europene.

Cunoaşterea lumii nu se poate face decât prin intermediul limbii. De aceea cunoaşterea unei limbi străine sau a mai multor limbi înseamnă o lărgire a orizontului individului – calea înţelegerii la un nivel net superior şi a problemelor actuale. Limba constituie accesul privilegiat la orice cultură. Niciodată exhaustivă sau perfectă, traducerea nu poate înlocui apelul direct la formele de expresie ale limbii-sursă. Fiind purtătoare ale unei culturi, limba oferă acces la diverse viziuni asupra lumii. Astfel, competenţa plurilingvă stă la baza intercomprehensiunii. Înţelegerea între doi vorbitori de limbi diferite va fi întotdeauna mai bună atât în plan informaţional, cât şi în plan emoţional, dacă, în loc să se recurgă la o a treia limbă, fiecare dintre ei va folosi limba celuilalt. Adevărata intercomprehensiune nu poate să se bazeze decât pe aplicarea în comun a limbilor cu o tradiţie culturală.

Plurilingvismul schimbă percepţia pe care o putem avea despre relaţiile internaţionale. Pentru că plurilingvismul poartă în el valori de deschidere către celălalt, înlocuieşte psihologia înfruntării şi a conflictelor de interese cu spiritul de dialog şi de construire a unui viitor comun. Este unul dintre răspunsurile la „şocul civilizaţiilor" şi la diversele forme de hegemonie politică, economică şi culturală. Alegerea unei singure limbi ca limbă de comunicare internaţională nu creează în nici un caz o garanţie a intercomprehensiunii, ci, dimpotrivă, o limbă de dominaţie. Intercomprehensiunea şi interacţiunea dintre variatele domenii de cercetare, aparţinând unor sfere culturale diferite, constituie sursa progresului şi se bazează pe plurilingvism. Astfel, plurilingvismul reprezintă un element esenţial al inovării ştiinţifice. Limbile, în calitatea lor de martori ai experienţei umane, trebuie protejate. Nu toate limbile pot avea aceeaşi aplicare în domeniul ştiinţei, al comerţului sau al relaţiilor internaţionale, dar toate merită sa fie studiate, folosite, predate ca sisteme intelectuale şi culturale de referinţă, deschise spre lume. Valoarea interculturalităţii şi a plurilingvismului fiind recunoscută, protejarea şi încurajarea limbilor regionale sau minoritare nu se pot face în detrimentul limbilor oficiale şi al necesităţii învăţării lor. În statutul şi în funcţionarea instituţiilor internaţionale, limbile nu pot avea toate aceeaşi pondere. Trebuie găsite echilibrele necesare, pentru a permite limbilor de mică circulaţie naţională şi internaţională să beneficieze de o deplină recunoaştere. Din moment ce promovează cunoaşterea celuilalt, plurilingvismul, este, prin definiţie, favorabil dezvoltării comerţului într-o limbă a păcii. Plurilingvismul, garanţia progresului

economic, este, în acelaşi timp, un atu individual fundamental, prin deschiderea culturală şi intelectuală pe care o aduce. Sistemele educative europene au rezultate foarte variabile în domeniul învăţării limbilor străine. Se cuvine ca în urma studierii şi a evaluării practicilor în vigoare, să se selecteze ceea ce se realizează mai bun în acest domeniu, în scopul obţinerii unor competenţe reale sub toate aspectele practicilor lingvistice.

3. Interconexiunea în cadrul studierii limbilor străine

Unii cercetători din domeniul plurilingvismului consideră că învăţarea unei limbi străine este mai eficace, dacă se recurge în mod conştient la unele experienţe din trecut referitoare la o limbă străină studiată. Creierul unei persoane care deja a însuşit o limbă străină este plin de experienţe care pot fi de natură diversă. Pe de o parte, e vorba despre experienţe obţinute în cadrul învăţării unei limbi, pe de altă parte, este vorba de experienţe legate de însuşi sistemul limbii. Activate în mod abil, aceste experienţe ajută la învăţarea rapidă a limbilor străine. Didacticienii din domeniul plurilingvismului numesc acest fenomen predarea limbilor terţiare. [18]

Termenul „limbă terţiară" semnifică o limbă străină, învăţată după prima limbă străină, adică a doua, a treia, a patra limbă. Formula „franceza ca prima limbă străină şi engleza ca a doua limbă străină" sau invers este larg răspândită în oferta lingvistică universitară de la noi. Este de notat faptul că în cadrul universitar învăţarea primei limbi străine nu este încă finisată, cînd începe studierea altei limbi. Astfel, este mai simplu pentru studenţi să înveţe limba engleză/franceză, având deja cunoştinţe de franceză/engleză.

Predarea limbilor terţiare nu înseamnă dezvoltarea unui nou concept de didactică-metodologică, dar precizarea şi diferenţierea caracterelor specifice învăţământului şi, ulterior, învăţarea limbilor străine.

Însuşirea unei limbi străine L1 poate facilita învăţarea unei altei limbi străine L2. Se spune: cu cît mai multe limbi înveţi cu atât mai bine înveţi să le înveţi. Învăţarea mai multor limbi străine duce la dispariţia fricii şi a neîncrederii în sine, la creşterea curiozităţii şi oferă o motivaţie suplimentară. Cei care stăpânesc deja o limbă străină au structura bine formată, pentru a înţelege funcţionarea sintactică a limbilor, în general, şi pentru a memoriza mai uşor lexicul. Învăţarea unei limbi străine reprezintă o gimnastică a minţii, un antrenament. Bagajul lexical şi sintactic, acumulat pe parcursul studierii limbii engleze, ajută la constituirea celui francez şi invers. Alfabetul este acelaşi, structura frazei, de asemenea. Problema se răsfrânge asupra acelor popoare care au un alfabet diferit de cel latin. E de înţeles faptul că limba engleză contribuie la învăţarea limbii franceze, dar e nevoie a acorda atenţia cuvenite pentru a nu crea la pronunţare a sunetelor (aşa cum există cuvinte a căror ortografie este asemănătoare), indicarea genului, numărului, la respectarea acordului. Deseori, engleza are rolul de limbă-punte între astfel de limbi ca farsi, rusa, etc. şi franceza. În exteriorul Europei

tradiţia învăţământului limbilor slave, prin intermediul limbilor-punte este deja foarte bine pusă la punct, în specia,l în SUA. Este o situaţie diferită pentru vorbitorii unei limbi din aceeaşi familie ca şi franceza. Ei apelează la modelul propriei limbi, care are multe similitudinile cu limba franceză. Aici e cazul să vorbim de limba română, care se aseamănă mult cu franceza. Dacă e să deschidem dicţionarul explicativ român, vom observa că foarte multe cuvinte provin din limba franceză. Limbile din aceeaşi familie reprezintă adesea caracteristici comune pe plan morfosemantic. Există cazuri cînd studenţii comit greşeala de a inventa cuvinte în limba franceză, pornind de la cele româneşti. Există militanţi pentru esperando, o limbă artificială, lesne de învăţat (în 160 ore), clară, precisă, fără excepţii, logică şi care permite studierea mai uşoară a altor limbi. La etapa actuală, se propune o educaţie în domeniul plurilingvismului, care s-a dezvoltat o dată cu deschiderea frontierelor, cu mondializarea, cu mobilitatea [11].

Cadrul European Comun de Referinţă pentru Limbi relevă că definiţia obiectivelor generale şi globale nu semnifică utilizarea aceloraşi metode uniforme de predare, care ar fi valabile în ansamblul pentru predarea limbii străine în domeniul universitar. Se pot formula o serie de principii didactice generale, dar metodele de predare şi procedeele de învăţare depind, înainte de toate, de condiţiile caracteristice unei regiuni şi chiar de situaţii particulare care pot exista în cadrul unui anumit grup. Aceste metode şi procedee sunt determinate de un anumit număr de factori şi de modul în care interacţionează în circumstanţe specifice. Factorii care formează baza elaborării metodelor şi a procedeelor de învăţare, adaptate la predarea şi învăţarea unei limbi terţiare, sunt:

- un concept comun de predare a limbilor terţiare: obiective comunicative/ interculturale/ pedagogice;
- particularităţile grupului;
- limbile existente, cunoştinţele anterioare (limba-ţintă şi cultura sa; învăţarea limbilor străine; stilul de învăţare proprii unei culturi date);
- trăsăturile: individuale, cunoaşterea prealabilă a unei limbi, contextul cultural, motivaţia, interesul etc;
- situaţia lingvistică, politica lingvistică;
- metode de predare şi tradiţii specifice culturii studentului;
- timpul disponibil;
- resursele pedagogice disponibile;
- proximitatea şi depărtarea geografică, în raport cu limba-ţintă.

Herbert Christ se pronunţă asupra ,,culturii de a gândi cu voce în cadrul lecţiei" şi de o nouă cultură a contribuţiei studentului la procesul de învăţare a limbilor". Dialogul din cadrul lecţiei asupra învăţării limbilor semnifică dezvoltarea competenţelor metacognitive. Învăţarea cognitivă cuprinde compararea, discuţia şi activarea în mod explicit a tot ce studenţii au înmagazinat în termeni de cunoştinţe lingvistice şi experienţe de învăţare a limbilor. [11]

Acest procedeu de comparare şi de discuţie (supoziţii, ipoteze) transformă studentul într-un explorator activ al universului său lingvistic mental şi al procesului de învăţare lingvistică, care îi este propriu. A activa plăcerea de a descoperi „universul limbilor" - cum sunt structurate limbile, care este interconexiunea dintre ele, cum se învaţă o limbă – poate reprezenta o motivare pentru studierea unei limbi străine şi contribuie cu succes la înviorarea învăţământului. Studiile în domeniu au demonstra: chiar copiii de la vârsta primară sunt receptivi la compararea limbilor şi sunt capabili a descrie şi a discuta maniera în care ei învaţă. [2]

La începutul anilor '90, se afirma din ce în ce mai mult că există diferenţe atât calitative cât şi cantitative în învăţarea primei limbi străine şi a celei de a doua limbi străine. E vorba mai întîi de analiza şi de descriere deosebirilor, plecând de la diverse perspective. De aici, a apărut un număr mare de modele pentru învăţarea limbilor străine.

Unii specialişti solicită integrarea regulată şi sistematică în cursul de limba străină a cunoştinţelor lingvistice şi a experienţelor lingvistice, obţinute deja de către student. În general, studenţii nu activează completamente, din propria iniţiativă, experienţa obţinută în timpul studierii primei limbi străine. Ei trebuie încurajaţi în mod sistematic să utilizeze repertoriul lor lingvistic într-o manieră prealabilă. Acest lucru e necesar atunci când studentul învaţă mai mult decât două limbi străine. Conştientizarea joacă aici un rol destul de important constituind cheia care permite transferarea experienţelor şi a cunoştinţelor. Este necesar a exersa punerea în practică a acestei anticipări spre limbile străine deja studiate. Această idee se axează pe rezultatele neurolingvisticii, demonstrând că în creierul studentului toate limbile sunt legate între ele. Această interconexiune care există, de fapt, ar putea fi exploatată. Se consideră că prima limbă străină trebuie predată studenţilor într-un mod cumpătat. În manualele recent apărute didactica limbilor terţiare este deja luată în consideraţie.

Conceptul conştientizării nu poate să funcţioneze la fel pentru toate popoarele. În domeniul didacticii limbilor străine, este important a ne conduce de ideea că ceea ce considerăm noi ca ideal nu poate fi idealul lumii întregi.

Noţiunea didactică de intercomprehensiune sau eurocomprehensiune apare la începutul anilor '90 într-un cadru european, pentru a atinge obiectivul politicii lingvistice a Uniunii Europene. Noţiunea pleacă de la observarea potenţialului de comprehensiune între locutorii celor trei grupuri lingvistice europene: limbile romanice, slave şi germanice. În acest context, cercetările lingvistice, didactice, pedagogice, efectuate asupra relaţiei de intercomprehensiune, furnizează bazele pentru exploatarea cognitivă a conţinutului între limbi.[2]

Chiar dacă nu suntem poligloţi, putem spune că într-un oarecare mod înfruntăm adesea situaţii plurilingve variabile încă de la cea mai fragedă vârstă. Aceasta are loc datorită mass-mediei, fluxului de circulaţie a populaţiei şi consecinţelor sociolingvistice mai mult sau mai puţin stabile, punând în contact limbi care ieri erau distanţate.

Există totuşi o dilemă, trebuie să ne bazăm pe interconexiunea dintre limbi sau nu. Pentru a da răspuns la această întrebare, este necesar a studia ce apare între limbi şi ce se întâmplă în interiorul lor. Pentru a vorbi o limbă străină, trebuie să pornim de la ceva cunoscut, pentru a explora un necunoscut. Această abordare a fost dezvoltată în lucrările lui Jean-Claire Benveniste cu privire la învăţarea mai multor limbi pe baza descrierilor comparative, care arată continuitatea şi transparenţa dintre limbile cu origine comună. În plan didactic, atitudinea comparativă are la bază două operaţii : asimilarea (rezultatul comparaţiei pozitive) şi expansiunea (rezultatul comparaţiei negative). Asimilarea semnifică înţelegerea de la cunoscut (transfer de structuri) şi expansiunea este lărgirea orizontului de comprehensiune spre necunoscut (aproprierea structurilor complet sau parţial diferite). Acest lucru deschide o perspectivă pentru interconexiunea dintre limbi. Asimilarea ajută la dezvoltarea competenţei comune, dar expansiunea duce la funcţionarea sistemului operator central, ceea ce specialiştii numesc un depozit, unde cunoştinţele se elaborează continuu.

Didactica plurilingvismului este un concept global al învăţării limbilor străine. Nu este altceva decât o didactică transversală, care completează celelalte didactici disciplinare. Una dintre etapele principale pentru didactica plurilingvismului reprezintă cunoştinţele studentului deja obţinute şi luarea lor în considerare în procesul de învăţare a unei limbi. Acest fenomen este numit intercomprehensiune – a înţelege într-un text în limba străină-ţintă ceea ce poate fi dedus din limba maternă sau dintr-o oarecare altă limbă. Intercomprehensiunea, nu exclude, în principiu limbile de origine.

Promovarea plurilingvismului este un scop central al politicii europene în domeniul limbilor. Conform Uniunii Europene, eventual, cel mai mare număr de cetăţeni trebuie să posede cel puţin două limbi europene în afară de limba maternă. Chiar dacă limbile nu sunt concret numite, experienţa ne arată că engleza şi franceza sunt cele mai utilizate în diverse domenii.

Primele tentative de creare a unui curriculum global pentru limbile străine depăşesc sub aspect calitativ evoluţiile conceptuale, cunoscute până în prezent. Propunerea de a uni curriculumul mai multor limbi într-un singur document, unic şi general aparţine lui Karl-Richard Bausch. [9]

Într-o societate cognitivă, capacitatea de a învăţa pe tot parcursul vieţii este un calificativ cheie. Acest lucru este important pentru a învăţa unele limbi noi şi pentru a readuce la un nivel mai bun a limbilor deja cunoscute. La bază se află ideea că limbile sunt vectorul cunoştinţelor, de felul cum sunt însuşite depinde capacitatea de a recurge la informaţii culturale inedite.

În urma unor cercetări, s-a dovedit că există totuşi o intercomprehensiune globală romanică şi germanică. Studenţii germanofoni de la filologia romanică ajung să înţeleagă texte de specialitate într-o limbă necunoscută de ei până atunci, de exemplu, limba portugheză, în doar patru ore. Aceasta se datorează faptului că studenţii dispuneau deja de baze de transfer într-o cantitate suficientă sau de o limbă-punte.

Practica demonstrează că aceşti studenţi s-au bazat pe prima limbă romanică studiată, dar şi pe limba engleză şi germană.

EuroCom este acronimul de la EuroComprehensiune, care simbolizează intercomprehensiunea europeană în cadrul celor trei mari grupuri lingvistice europene: limbile romanice, slave şi germanice. Conceptul de EuroCom comportă dimensiuni lingvistice, didactice şi politice interdependente. Dimensiunea politico-lingvistică, cea prin care se obţine un plurilingvism european de o manieră modulară, influenţează conceptele de didactică a limbilor (predarea competenţei receptive cu ajutorul mijloacelor de bază ale transferului interlingual). Aplicarea acesteia necesită cercetarea lingvistică fundamentală în domeniul utilizării relaţiilor de rudenie ale grupurilor lingvistice (investigate în domeniul intercomprehensiunii). În Europa, limbile nu sunt "străine" unele faţă de celelalte. În familiile lingvistice romanice, slave şi germanice europenii se pot înţelege. EuroCom deschide drumul spre plurilingvism. Intercomprehensiunea europeană este complementară la nivel cultural englezei - ca limbă universală. EuroCom protejează bogăţia culturală şi lingvistică a Europei. Metoda EuroCom vrea să le ofere europenilor plurilingvismul într-un mod realist, aceasta însemnând să îi ajute să obţină, datorită competenţei interlinguale de lectură, competenţa receptivă într-unul din grupurile de limbi. EuroCom demonstrează studentului, că prin intermediul cunoştinţelor limbii materne şi al unei limbi-punte el are deja informaţii suficiente necesare, pentru a percepe în cel mai scurt timp, o ştire sau un text de specialitate într-una dintre limbile înrudite, pe care doreşte să o înveţe. Pornind de la competenţa de lectură, pe parcurs se vor obţine şi celelalte competenţe.

Astfel, se transmit strategii de receptare bazate pe transfer, pentru a permite europenilor obţinerea receptării multilinguale într-o foarte scurtă. EuroCom filtrează, cu ajutorul celor şapte site din limbile romanice înrudite, în acelaşi timp, necunoscute vorbitorului, destule cunoştinţe, care să-l susţină pe acesta să înţeleagă cât mai mult din limba pe care doreşte să o înveţe. Metoda sus-numită susţină, astfel, la însuşirea unei competenţe generale de limbă. [16]

„O Europă de poligloţi nu este o Europă a oamenilor care vorbesc multe limbi în mod curent, ci, în cel mai bun caz, a celor care atunci când se întâlnesc pot să vorbească în limba lor şi să înţeleagă limba celuilalt.” [12]

Bibliografie:

1. *Cadrul European Comun de Referinţă pentru Limbi*, Consiliul Europei, Strasburg, 2000.
2. Chardenet, Patrick, *Qu'est-ce que l'intercompréhension?Le français à l'Université*, decembrie 2007 - N°04.
3. *Dicţionarul explicativ al limbii române*, ediţia a II-a, Academia Română,Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Bucureşti: Univers Enciclopedic, 1996.
4. Dictonnaire explicatif français. *Le Petit Larousse,* Paris : Cedex, 2002.

5. Grosjean François. *A psycholinguistic approach to code-switching: The recognition of guest words by bilinguals.* În: Lesley Milroy, Pieter Muysken eds., *One speaker, two languages: Cross−disciplinary perspectives on code−switching.* Cambridge UP.1995, p. 259−275.
6. Halliday Michael. *The Users and Uses of Language,* în Joshua A. Fishman ed. *Reading in the Sociology of Language*. The Hague – Paris: Mouton, 1968, p. 139−169.
7. Mackey Francis, *Bilingualism and Multilingualism.* În: Ulrich Ammon, Norbert Dittmar, Klaus J. Mattheier eds. *Sociolinguistics/Soziolinguistik, AnInternational Handbook of the Science of Language and Society/Eininternationals HandbuchzurWissenschaft von Sprache und Gesellschaft.* Berlin − New York: Walterde Gruyter, 1987, p. 699−713.
8. Macnamara John. *The bilingual's linguistic performance.* Journal of Social Issues. Nr. 23, 1967, p. 58−77.
9. Meibner Franz-Joseph. *Didactique du pluriliguisme et développements scolaires.* Universitatea din Giessen/Germania).
10. Myers-Scotton Carol. *Multiple voices, An introduction to Bilingualism.* Malden, MA, USA, Oxford, UK, Carlton, Victoria, Australia, Blackwell Publishing, 2006.
11. Pradal François. *Une langue peut ouvrir à beaucoup d'autres,Le français dans le monde,* ianuarie-februarie 2008. Nr. 355.
12. Umberto Eco. *La ricerca della lingua perfetta*, 1993 – Seuil, 1994.
13. Van de Craen Piet. *Învăţarea integrată a limbilor străine şi a conţinuturilor altor discipline, cultura educaţiei şi teoria învăţării*. În:

http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/cont_lang_integ_learning-oth-rmn-t06.pdf

14. Weinreich Uriel. *Languages in Contact, Findings and Problems.* New York, Publications 7 of Linguistic Circle of New York. Nr. 1, 1953.
15. Weinreich Uriel. *Contact lingvistic şi contact sociocultura.* În: Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Dumitru Chiţoran. Ed. *Sociolingvistica. Orientări actuale.* Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1975, p. 40−45.
16. http://eurocomcenter.eu/index2.php?lang=ro&main_id=3&sub_id=3&datei=konzept
17. http://www.ecml.at/documents/pub112F2004HufeisenNeuner.pdf
18. http://www.goethe.de/ges/spa/prj/sog/mud/fr2854662.htm

EVALUAREA COMPETENȚELOR LINGVISTICE ÎN CICLUL UNIVERSITAR DIN PERSPECTIVA ACȚIONALĂ

COTLĂU Maria,
doctor în filologie, conferenţiar universitar

GUȚU Ion,
magistru în filologie germanică, lector universitar

Within the foreign language learning/teaching process the most important are considered the tests and the examination papers structure that take into consideration both the peculiarity of a foreign language itself and study finalities. It is necessary to emphasize the core objective focused on the development of student's communicative potential.

1.1 Învăţarea limbilor străine în universitate vizează înzestrarea studenţilor cu competenţe în vederea unei comunicări eficiente în limba ţintă în diferite situaţii din viaţa cotidiană. Universitatea îşi asumă responsabilitatea să dezvolte competenţele lingvistice ale studenţilor pentru ca ei să fie capabili să-şi continue studiile într-o limbă străină, iar la finalizarea studiilor ei să poată exercita activitatea profesională la nivel internaţional utilizînd limba/limbile străine la locul lor de muncă. Din ce în ce mai des studenţii validează o parte din cursuri în limba străină, fie în cadrul schimburilor internaţionale, fie în instituţiile naţionale în urma asistării la unele prelegeri în limba ţintă.

Învăţarea unei limbi străine în ciclul universitar diferă de limba străină generală din cadrul preuniversitar deoarece se pune accentul, sau se concentrează pe studierea limbii străine cu obiective universitare, specifice, profesionale. Această limbă străină se deosebeşte de cea studiată anterior în liceu posedînd trăsături specifice lexicale, terminologice, sintactice şi stilistice.

Este dovedit că pentru o parte bună din studenţi, învăţarea unei limbi străine diferită de cea maternă este un element motivant, pentru că ei au intenţia să lucreze, să se angajeze şi să obţină un loc de muncă într-un context internaţional fie în ţara noastră, fie peste hotarele ei. În plus, posibilităţile de mobilitate, de schimb cu universităţile de peste hotare cresc atunci cînd studenţii posedă limba străină utilizată de profesionişti străini în domeniul lor de studii.

1.2 Metoda acţională (bazată pe rezolvarea sarcinilor şi evaluarea în limba de specialitate.

Limba este o entitate atît de complexă, că un test în limba străină poate să evalueze o componentă/două componente ale unui întreg. Este vorba despre testarea competenţelor lingvistice, care tradiţional sunt divizate în două domenii: competenţele

de recpţie (audiere şi lectură) şi competenţele de producere (vorbire şi scriere). Cadrul european comun de referinţă pentru limbi analizează limbile şi le clasează în 57 de competenţe, care totuşi nu trebuie să fie testate una cîte una. Cu atît mai mult, testul care evaluează scrisul, de exemplu, trebuie să verifice cîteva competenţe, inclusiv cele de cunoştinţe lexicale, sintactice, stilistice. Evaluarea acestor competenţe se efectuează prin intermediul unor teste de performanţă, în situaţii autentice în limba străină.

Conform metodei acţionale care este axată pe îndeplinirea unei sarcini, profesorul propune studentului o sarcină care îl încită să acţioneze. Termenul „tâche", sarcină, semnifică o activitate care impune studentul să înveţe limba, privilegiind sensul în atingerea scopului planificat. Reuşita este evaluată în termeni de realizare a unui produs, iar sarcina este concepută ca una apropiată de uzul din viaţa de toate zilele. Astfel, învăţarea concepută în perspectiva acţională se sprijină pe metoda comunicativă în studierea limbilor.

Conform metodei acţionale, o micro-sarcină va descrie o activitate generală care trebuie să fie realizată cu succes cu un rezultat bine definit la sfîrşitul ei. Pentru atingerea acestui rezultat, studentul trebuie să realizeze produse predefinite, şi anume un raport, dare de seamă în scris cu explicarea problemei cu soluţiile posibile şi o prezentare orală a acestor soluţii în contextul dat (situaţie şi cadru). Toate aceste activităţi şi produse sînt legate intre ele. Pentru a acorda ajutorul necesar studentului în scopul atingerii rezultatului dorit, profesorul îi punctează sarcini intermediare precise.

Perspectiva acţională în învăţarea şi evaluarea limbii străine reprezintă o continuitate a metodei comunicative; scopul nu mai este realizarea unui joc de roluri în care studentul poate să prezinte performanţele lingvistice obţinute, dar şi să le însereze într-un context şi o situaţie specifică, cu un scop bine determinat. Nu se va aprecia faptul că studentul s-a exprimat corect din punct de vedere lingvistic (de exemplu, dacă a fost capabil să solicite o informaţie despre itinerarul pe care trebuie să-l parcurgă pentru a ajunge la destinaţie (la nivelul A al Cadrului european) sau să alcătuiască o prezentare pe un subiect la o specialitate (la nivelul C), ci dacă el a reuşit să realizeze obiectivul şi finalitatea sarcinei, în cazurile exemplelor menţionate anterior, dacă el a găsit locul unde vroia să ajungă (nivelul A) sau dacă ascultătorii au înţeles conţinutul prezentării şi dacă conţinutul a avut un impact asupra activităţii grupului (nivelul C).

Relaţia dintre perspectiva acţională şi metoda comunicativă se prezintă în felul urmator:

Metoda comunicativă	Perspectiva acţională
Scopul: a permite studentului să comunice în situaţii determinate	Scopul: a permite studentului să-şi exprime opiniile/ideile sale în viaţa/uzul de toate zilele

În scema prezentată (vezi Anexa 1), Christian Puren plasează sarcina în centrul contextului de învăţare.

Conţinutul sarcinei include scopuri bine determinate, care necesită un „input" deosebit/specific şi impune realizarea unor activităţi specifice. Faptul acesta are un impact asupra rolului profesorului şi rolului studentului şi este influenţat de către situaţia de învăţare (apprentissage) şi dinamica grupului. Este cert că ambele roluri, cel al profesorului şi cel al studentului, trebuie revăzute pentru că ele diferă de situaţiile „tradiţionale" din auditoriu. Pentru a îndeplini sarcinile şi activităţile propuse, studentul trebuie să efectueze unele sarcini succesive cu anumite etape care î-i vor permite să atingă scopul final.

Citatul care urmează din articolul lui Christian Puren demonstrează în ce măsură perspectiva acţională este diferită de metoda „tradiţională" a învăţării şi evaluării lingvistice: „o unitate didactică adoptă inputul prin acţiune ea este concepută în formă de o acţiune unică." Acest citat vrea să zică că toate sarcinile intermediare sunt parte integrantă a macro sarcinei şi a scopului final şi că ele sunt intr-o strînsă legătură. Într-o unitate de învăţare în perspectiva acţională, sarcinile luate izolat nu sînt independente unele de altele şi nu pot fi îndeplinite fără o viziune asupra întregului proiect sau a problemei vizate. Dacă pe parcursul unei evaluări cu itemi discreţi studentul poate, de exemplu, să reuşească să susţină partea orală fără a susţine proba scrisă, atunci la un examen conceput în perspectiva acţională, în care este necesar de a înţelege documentele scrise şi de a înţelege după audiere pentru a acţiona.

Profesorul care aplică perspectiva acţională în învăţarea/predarea limbilor poate să utilizeze atît studiul de caz, proiectele, cît şi simulările globale. În timp ce simulările globale şi proiectele sînt mai creative şi pun accentul pe competenţele de producere, studiul de caz pleacă de la o problemă de rezolvat şi începe printr-o fază de recepţie importantă, esenţială pentru o reuşită a activităţii concepute; fără o analiză detaliată a problemei, studentul nu va fi în stare să găsească o soluţie la această problemă.

În procesul de evaluare lingvistică, studiul de caz şi proiectul sunt potrivite pentru testele de competenţă şi pentru examenele finale de formare. Dacă un curs se bazează pe o simulare globală, un proiect specific integrat în simularea vizată poate să servească drept un examen final de formare.

Perspectiva acţională în învăţarea limbilor a fost deja implementată în programele de studiu a numeroaselor centre lingvistice universitare din Europa, însă nu şi în domeniul evaluării. În prezent o echipă de didacticieni sub egida Centrului de Limbi de pe lingă Consiliul Europei (2009) lucrează asupra elaborării unui caiet de sarcini (cahier de charge) pentru evaluarea limbilor de specialitate în perspectivă acţională la nivelul B2. Finalitatea acestui proiect GULT este elaborarea unui caiet de sarcini şi modele pentru o evaluare transparentă a limbilor de specialitate în perspectiva acţională în invăţămîntul universitar.

În testele lingvistice „tradiţionale" cele patru (sau cinci) competenţe sunt evaluate una cîte una separat. Aceste teste acoperă şase domenii diferite: lectura,

audierea, exprimarea orală în continuu, interacţiunea verbală/conversaţia, scrisul şi uzul pertinent al limbii (sintaxa şi lexicul limbii de specialitate). În uzul cotidian, competenţele se prezintă rareori separate şi sunt în mod firesc legate între ele. Profesorul, în timpul evaluării clasice ale diferitor competenţe comunicative, poate să facă o analiză şi să se pronunţe dacă studentul este capabil să înţeleagă un text scris sau să efectueze o prezentare şi apoi să discute cu grupa, însă nu putem să ne pronunţăm dacă studentul este apt să reproducă informaţia cheie şi ideile adiacente ale unui set de documente scrise şi orale în faţa grupei, să extragă momentele importante pentru el şi să le folosească pentru a elabora o dare de seamă/o prezentare sau o soluţie a unei probleme.

Metoda acţională ne oferă posibilitatea de a combina armonios toate competenţele şi aspectele limbii (gramatica, vocabularul, terminologia, stilul, registrul) într-o perspectivă integrativă şi holistică.

Vom menţiona că sarcinile de producere sunt autentice şi pot să corespundă unor situaţii din viaţa reală, ceea ce nu este reprezentativ în cadrul evaluării competenţelor de recepţie. Referitor la problema dată, este nevoie de timp pentru a face unele progrese în vederea creării unei ambianţe autentice într-un mediu universitar de studiere şi învăţare a unei limbi străine de specialitate.

2.Elaborarea unui test valid

În primul rînd, profesorul care este pe calea de a elabora un test pentru un examen în perspectiva acţională trebuie mai întîi de toate să găsească o problemă sau un proiect autentic necunoscut/puţin cunoscut studenţilor, în caz contrar cei care sunt deja familiarizaţi cu domeniul vizat vor avea un avantaj faţă de cei care nu sunt la curent cu acest domeniu. Problema/Proiectul trebuie să fie autentic şi să corespundă domeniului de cercetare sau a centrului de interese al studentului, să fie pertinent pentru el.

Un element important este autenticitatea sarcinei: profesorul trebuie mai apoi să chibzuiască bine şi să aleagă o microsarcină compatibilă cu situaţia reală a studenţilor, care vizează autenticitatea rolului lor. Deci nu îi vom atribui rolul unui preşedinte al unei firme multinaţionale studentului deoarece după absolvire el nu va fi angajat la astfel de post.

La etapa următoare, vom purcede la întocmirea unui dosar care va conţine documente potrivite (în formă orală şi scrisă) care se referă la problema sau proiectul dat. Acest material factologic necesită o triere după diferite criterii, vom menţiona cele mai relevante:

- fişierele audio/video utilizate pentru componenta de audiere a examenului ;
- textul/textele scrise adaptate corespunzător pentru componenta „lectură”;

- complementaritatea textelor scrise/pentru audiere (dacă studentul poate să utilizeze informaţia extrasă din documentul de audiere pentru a răspunde la întrebările din componenta „lectură”);

- caracterul utilitar al documentului în cadrul dosarului, ordinea lui de prezentare, care documente pot să fie neutilizate.

Un element relevant este integrarea unei situaţii pe care profesorul trebuie să o creeze/descrie pentru a plasa studentul într-un context/cadru corespunzător/adecvat, în care el va trebui să acţioneze; unele repetări pot să-l ajute în explicitarea situaţiei.

Următoarea etapă în elaborarea testului este însăşi sarcina/micro-sarcina care trebuie să fie una realistă şi detaliată. Sarcina dată trebuie să precizeze natura generală a activităţii – studiu de caz sau proiect, în termeni clar definiţi: situaţia, rolul studentului, problema/proiectul şi propunerea de a găsi o soluţie.

Ultima etapă reprezintă fixarea unor sarcini intermediare pentru fiecare dintre cele patru comtenţe, care trebuie să fie integrate în macro-sarcină şi să se completeze.

Structura unui examen propusă de echipa GULT:

- introducere în tematică şi în (macro) – sarcină;
- comprehensiunea orală şi cea scrisă;
- activitatea asupra unui studiu de caz/de analiză a unui caz (în binom sau în grupuri mici);
- producrea scrisă;
- producrea orală.

Să examinăm componenta introducere în tematică. Este relevant de a descrie cadrul general şi macro-sarcina studentului, ceea ce i-ar permite să-şi concentreze atenţia mai apoi asupra elementelor pertinente ale informaţiei. Pe parcursul examenelor „tradiţionale”, studentul caută informaţia specifică din fiecare întrebare, însă înţelesul general al textului în întregime deseori îi scapă. În perspectiva bazată pe îndeplinirea unei sarcine, studentul caută informaţia necesară pentru rolul său, pentru a găsi o soluţie o soluţie adecvată la problema vizată. Atenţia se focalizează asupra elementelor pertinente similar acţiunilor din viaţa reală; iată de ce introducerea are o relevanţă deosebită, chiar dacă este foarte scurtă.

Referitor la componenta „audiere şi vorbire” vom menţiona că studentul trebuie să realizeze nişte sarcini care vizează competenţe de recepţie. Textele scrise şi cele propuse spre audiere trebuie sa acopere aspecte diferite şi să corespundă tematicii generale în intenţia de a evita utilizarea de către student a informaţiei extrase din documentele destinate audierei pentru a răspunde la întrebările din componenta „lectură” şi vice-versa.

Este oportun de a înmîna în acelaşi timp ambele părţi ale testului – comprehensiunea orală şi cea scrisă – pentru a permite studentului mai multă autonomie. Grupul de studenţi în acest caz pot să se organizeze într-un mod mai liber şi să decidă ei însăşi repartizarea timpului pentru soluţionarea sarcinei destinate audierii

sau celei de lectură, odată ce au ascultat înregistrările. Studentul nu este nevoit să aştepte ca colegii săi să finalizeze sarcina de audiere înainte de a trece la lectură, ceea ce corespunde unei situaţii reale în care unele persoane posedă o flexibilitate mai mare în organizarea activităţii lor.

Referitor la activitatea asupra studiului de caz/analiza unui caz vom nota că elementul de noutate constă în analiza dosarului în mod autonom. Studenţii sunt plasaţi în binom (sau în grupuri mici) care elaborează împreună o soluţie sau o propunere şi care va fi prezentată mai apoi în componenta orală a examenului. În funcţie de posibilităţile locale, studenţii se vor bucura de o libertate totală în utilizarea tuturor resurselor disponibile, de exemplu: biblioteca, diferite centre de cercetare sau internet.

Studentul, pe parcursul realizării componentei care evaluează produsul scris, va trebui să lucreze de unul singur, pentru că se apreciază competenţa vizată a fiecăruia în mod individual, totuşi el poate să se folosească de dosar şi notiţele sale din etapa de analiză a cazului. La sfîrşitul activităţii de evaluare, produsul scris se fotocopiază deoarece ea va fi utilizată pentru proba orală.

Examenul oral nu se va desfăşura imediat după componentele de evaluare menţionate anterior din motivul că unii studenţi sunt deja destul de obosiţi şi faptul acesta îi va dezavantaja pe cei care ar susţine printre primii, de aceea este preferabil de a fixa examenul oral peste două zile.

Studenţii care au participat în grupuri mici sau în cuplu, se vor regăsi în aceiaşi componenţă pentru susţinerea probei orale.În prealabil, înaintea începerii examenului, studentul va primi fotocopia produsului său scris şi i se va solicita să pregătească o prezentare comună a soluţiei propuse, în doi/în grup. În continuare se va proceda la analiză cu dezbaterile corespunzătoare ale examinatorilor privind modul de rezolvare/soluţionare a problemei sau modalităţile de îndeplinire ale proiectului în vederea clarificării unor aspecte, examinării unor răspunsuri deschise şi a fezabilităţii proiectului. Situaţia creată corespunde cu cea reală la locul de muncă, atît la universitate, cît şi în sectorul privat: se cere unei echipe de lucru să lanseze un proiect sau să găsească o soluţie pentru o problemă. În cazul dat, angajatul trebuie să analizeze situaţia, să pregătească o dare de seamă în scris care va fi prezentată echipei sau şefului. Astfel, situaţia propusă pentru evaluare va avea un caracter aproape autentic, iar studenţii îşi vor învesti energia în găsirea şi propunerea unor soluţii reale, căci ei simt necesitatea de a demonstra competenţele lor lingvistice şi cele din domeniul de specialitate, străduindu-se să convingă interlocutorii lor.

În cele ce urmează, ne vom referi la timpul rezervat pentru susţinerea probelor menţionate. Conform unor date ale UNIcert, care au experimentat şi au obţinut succese la examenul propus unor candidaţi de nivelul C1 al CECR din unele centre şi universităţi europene

- comprehensiunea orală şi cea scrisă: 90 de minute după două audieri ale unui text înregistrat;

- activitatea asupra studiului de caz/analizei de caz în cuplu sau în grupuri mici: 90 de minute, cu o pauză de 30 de minute;
- produsul în scris: 90 de minute;
- examinarea orală: 30 de minute pentru student, 60 de minute pentru activitatea în cuplu.

Este cert faptul că examenul va fi de o durată mai mare pentru nivelul B2 al CECR.

Certificarea franceză, CLES, Certificat de compétences en langues de l'enseignement supérieur (Certificat de competenţe lingvistice în învăţământul universitar), constituie un prim exemplu de implementare a metodei acţionale în evaluare. Formatul său a fost conceput de către o echipă de lucru compusă din profesori selectaţi în diferite universităţi. Certificarea vizată este independentă de studierea din centrele de limbi străine, dar poate fi utilizată în evaluare pe parcursul învăţării sau la sfîrşitul cursului, acest certificat validează nivelele de competenţă B1, B2 sau C1 al CECR.

Proba pentru nivelele susmenţionate se axează pe un scenariu care plasează studentul într-o situaţie inspirată din viaţa reală, în care el va trebui să dea dovadă de stăpînirea unor competenţe langajiere, sociolingvistice şi pragmatice corespunzătoare situaţiei. La nivelul B1, contextul este cel al unei şederi/aflări în străinătate (în legătură cu mobilitatea internaţională), la nivelul B2, este vorba despre explorarea unui subiect de ordin general cu expunerea ulterioară, ţinînd cont de diferite abordări şi puncte de vedere, la nivelul C1, studentul (la masterat sau viitorul cercetător) trebuie să demonstreze că este capabil să comunice la tema ce ţine de domeniul său de studiu.

Să analizăm un exemplu de probă CLES pentru nivelele B2 şi C1 propusă de către echipa de lucru UNIcert care testează patru competenţe: Lectura, Audierea, Scrisul, Conversaţia. Primele trei competenţe sunt evaluate în timpul unei probe scrise de o durată de 2 ore şi 45 de minute. În cadrul cînd se propune o situaţie studentului, se propune un rol (mission) care are drept scop realizarea unei sarcine scrise şi a unei sarcine orale. Pentru a se isprăvi cu aceste sarcini, studentul cercetează un dosar compus din documente autentice pentru audiere cu o durată de 5 minute si documente autentice scrise de aproximativ 9000 de semne. După primele 30 de minute consacrate comprehensiunei fragmentelor de audiere, studentul îşi va repartiza timpul, de unul singur, pentru exploatarea documentelor scrise şi întocmirea unei sinteze în 250 – 350 de cuvinte. Comprehensiunea documentelor nu reprezintă un scop în sine, ci o etapă intermediară, deasemenea micro-sarcinile de comprehensiune vizează atît ghidarea studentului în cercetarea materialului factologic, cît şi evaluarea capacităţilor de comprehensiune orală şi comprehensiune scrisă. Competenţa lingvistică (lexicală şi gramaticală) nu este evaluată prin itemi care apreciază stăpînirea vocabularului şi structurilor morfologice sau sintactice, ci prin realizarea sarcinilor finale scrise şi orale.

Această primă parte a probei este urmată de o interacţiune orală dintre doi/trei studenţi cu durata de 10 – 15 minute. În continuare ei vor îndeplini rolurile atribuite, apropiindu-şi informaţiile obţinute anterior. La această fază, gestionarea sarcinei şi capacitatea de a comunica sunt nişte criterii de evaluare la fel de relevanţi ca şi corectarea lingvistică.

La nivelul B2, subiectele propuse sunt de ordin general, iar însuşirea limbii de specialitate se referă mai mult la nivelul C1. În cazul dat este vorba despre o verificare a stăpînirii unor competenţe operaţionale de tip universitar.

Studentul trebuie să:

- prelucreze informaţia: să selecteze, să o claseze, să prezinte în ordine ierarhică datele, să identifice unele poziţii;

- să-şi apropieze această informaţie: să restituie argumentele, să le pună în relaţie unele cu altele, să prezinte un punct de vedere, să participe la dezbateri, să găsească un consens.

În final, vom conchide că certificarea descrisă vizează să valideze competenţa de comunicare, plasînd studentul într-o situaţie reală, într-un cadru social în care el este indemnat să acţioneze. Alegerea scenariului de evaluare corespunde voinţei de evaluare într-o modalitate globală, într-un context dublu: universitar şi în raport cu domeniul de specialitate.

***Bibliografie*:**

1. AFANet website: http://www.afanet.info
2. CLES website: http://www.certification-cles.fr
3. Pasho S., Haloci A. *Harmoniser l'approche actionelle et l'évaluation dans l'apprentissage français langue étrangère*. În: *Probleme de lingvistică generală şi romanică. Actele colocviului ştiinţific in memoriam Gr. Cincilei*. Chişinău, 14 decembrie 2012, Tomul III, 191-198.
4. Puren Chr. *Formes pratiques de combineson entre perspective actionelle et approche communicative: analyse comparative de trois manuels*. În: *Langues modernes*. 05.01.2008, 1-13.
5. UNIcert website: http://www.urz.tu-dresden.de/unicert

REPÈRES TECHNIQUES DANS L'ORGANISATION DES TABLES RONDES AUX COURS DE FRANÇAIS DE SPÉCIALITÉ

DAMASCHIN Ina,
magistru în filologie romanică, lector universitar

Une „table ronde" est un débat, organisé sur la base de l'égalité absolue entre les participants, afin d'examiner un thème ne faisant pas l'unanimité. Elle représente une forme singulière de prise de parole en public. Viola pourquoi, elle nécessite une approche ouverte et une attention particulière au détail. En qualité d'animateur, il faudra bien entendu rester neutre et éviter à tout prix que l'échange soit écrasé par certains participants, monopolisant la parole. Relancer, encourager, pousser la réflexion des participants sera une grande partie de votre travail.

L'invention de la Table ronde est le symbole même de l'idéal de la royauté arthurienne et de la reconnaissance de la chevalerie. En privilégiant ce motif, les auteurs arthuriens rappellent ainsi l'origine ancienne et merveilleuse de la royauté d'Arthur. La Table ronde perpétue l'usage ancien celte selon lequel les guerriers étaient assis autour du roi. Mais les auteurs médiévaux se plaisent à lui donner un caractère universel en expliquant que la table est ronde parce qu'elle signifie la rotondité du monde.

Après cette table, il y eut encore la Table ronde établie selon le conseil de Merlin et pour une grande signifiance. On l'appelle Table ronde pour désigner par là la rondeur du monde, et le cours des planètes et des astres au firmament; dans les révolutions célestes on voit les étoiles et mainte autre chose, aussi peut-on dire que la Table ronde représente bien le monde. Vous voyez bien que de toutes terres où habite la chevalerie, soit chrétiennes, soit païennes, les chevaliers viennent à la Table ronde. Quand Dieu leur donne la grâce d'en être compagnons, ils s'en tiennent plus honorés que s'ils avaient conquis le monde entier, et ils quittent pour cela pères et mères, femmes et enfants. Vous l'avez vu par vous-même : du jour où vous êtes parti de chez votre mère pour être compagnon de la Table ronde, vous n'avez plus eu désir de vous en retourner, mais vous fûtes aussitôt gagnés par la douceur et fraternité qui doit être entre tous les compagnons.

La forme ronde de la table est très symbolique: elle montre que tous les Chevaliers sont égaux. S'ils siègent autour de cette table c'est de part leurs mérites et pour aucun autre critère. Leur place par rapport au siège du Roi aurait pu introduire une sorte de hiérarchie aussi, pour y remédier, la place d'un Chevalier était tirée au sort. L'égalité et la fraternité étaient des valeurs importantes aux yeux du Roi Arthur. Sur chaque siège, était inscrit en lettres d'or "*Ici doit s'asseoir …*" [1, p.22].

C’est l’histoire de l’apparition de l’idée de la table ronde. Mais que’est-ce qu’elle en représente de nos jours?

Une "table ronde" est un débat, organisé sur la base de l'égalité absolue entre les participants, afin d'examiner un thème ne faisant pas l'unanimité. La forme circulaire de la table est le symbole absolu d'absence de préséance puisque chacun des intervenants occupe un arc de cercle parfaitement identique, quelle que soit sa position sociale ou hiérarchique.

Comment bien animer une table ronde? La table ronde est une forme singulière de prise de parole en public. Elle nécessite une approche ouverte et une attention particulière au détail. Alors qu’est-ce qui peut faire de vous un bon animateur de table ronde ?

Pour aborder le sujet sans confusion, il faut tout d’abord définir le concept de table ronde. C’est un rassemblement de collaborateurs et spécialistes de la question réunis pour discuter, échanger, proposer des idées sur une thématique et avec un objectif. Il est donc question d’un travail de groupe, et comme tout travail de groupe, il nécessite un guide, l’animateur.

Introduire la rencontre. Lorsque vous arrivez dans la salle où se déroule la table ronde, placez-vous à un endroit qui ne vous mettra pas en position de décideur pour éviter d’être vu comme distant ou hors de la conversation. Vous devez introduire en rappelant à tous les participants pourquoi ils sont ici: **le sujet de la rencontre** et **l’objectif de l’échange** que vous allez avoir. Un bon moyen de délier les langues est de demander à chacun de se présenter plutôt que de s’en occuper soi-même: nom et profession ou poste dans l’entreprise. Cela permettra aussi aux autres participants d’avoir des repères pour la discussion qui va suivre.

Vous aurez ensuite le champ libre pour détailler le plan de la réunion: [2, p.18]. **quels sont les points à aborder? Quelle durée pour chaque point? Quelles sont les règles de courtoisie à respecter?** Un bon échange est un échange qui possède un cadre, et il est primordial que les intervenants sachent quand ils peuvent s’exprimer et quand ils doivent écouter avant de se lancer.

Gérer un groupe. Une fois le coup d’envoi donné, votre rôle doit être beaucoup plus actif. Vous devez garder les participants centrés sur le sujet et interrompre aussi vite que possible les hors-sujets, tout en restant courtois. Vous êtes là pour faciliter la conversation, vous devrez donc intervenir pour aider les participants et la discussion à avancer. Vous réagirez rapidement en conséquence si quelqu’un montre des indices qu’il veut parler mais n’ose pas, si un participant ne s’exprime pas clairement ou doit développer son idée, si une question n’a pas eu de réponse, ou si l’échange devient confus et les participants parlent tous en même temps.

Il faudra bien entendu rester neutre et éviter à tout prix que l’échange soit écrasé par certains participants, monopolisant la parole. **Relancer, encourager, pousser la réflexion des participants sera une grande partie de votre travail.** Il faudra aussi vérifier l’heure fréquemment pour éviter de dépasser, et garder un temps pour faire la

synthèse de la discussion, et si possible un tour de table pour donner à chacun l'occasion de donner ses impressions. Le temps de saluer la participation de chacun, vous aurez la satisfaction d'avoir animé efficacement cette table ronde, et d'avoir rempli l'objectif de votre entreprise, et votre objectif personnel.

Animer et intervenir dans une table ronde. Conseils pour un débat à la fois ordonné et animé. [3, p.90].

1. Pour les animateurs

1. Disposer les lieux en fonction des rôles des uns et des autres et des conditions d'écoute et de visibilité.
2. Afficher le titre et le programme sur la porte.
3. Se soucier de l'orientation du public dans le bâtiment.
4. Assurer l'accueil.
5. Ouvrir la séance formellement, à l'heure dite ou presque.
6. Se présenter.
7. Rappeler le titre et les enjeux du débat.
8. Présenter les participants ou leur demander de se présenter avec une consigne claire.
9. Annoncer la structuration éventuelle du débat en plusieurs phases, indiquer leur durée.
10. Dire à quels moments le public aura la parole.
11. Lancer une première question assez générale invitant chaque discutant à se situer et à dire dans quel esprit il aborde le débat.
12. Etre attentif aux demandes de parole, explicites ou non, aux signes non verbaux d'envie d'intervenir ou d'impatience.
13. Solliciter les intervenants qui prennent moins souvent la parole, en leur laissant néanmoins une porte de sortie.
14. Interpeller un discutant pour ensuite lui poser une question, et non l'inverse.
15. Inviter les intervenants trop brefs à préciser leur pensée, pousser les intervenants trop prudents dans leurs retranchements.
16. Demander aux discutants de donner leur avis, de ne pas se retrancher derrière d'autres acteurs.
17. Reformuler à quelques reprises l'état du débat, dire ce qui a été débattu, ce qui reste à l'être.
18. Couper court, courtoisement mais fermement, aux propos qui sortent du sujet.
19. Ne pas s'enfermer dans son plan, être à l'écoute, se laisser surprendre.
20. Comme animateur, rester au centre, ne pas laisser le doute s'installer sur qui mène le débat, donne la parole, définit les limites.
21. Faire circuler la parole entre les discutants. Ne pas débattre avec eux, mais les inciter à débattre entre eux.

22. Gérer le temps qui reste, annoncer qu'on s'approche de la fin, solliciter les dernières interventions.
23. Conclure en résumant quelques points forts, sans chercher un consensus.
24. Ne pas redonner la parole après la conclusion,
25. etc.

2. Pour les discutants

1. Débattre avec les autres débatteurs plutôt qu'avec les animateurs.
2. Défendre un point de vue personnel, en insistant sur quelques idées-clefs.
3. Avancer des arguments, et pas seulement des opinions.
4. Donner des exemples concrets.
5. S'appuyer sur des sources extérieures, des travaux scientifiques, des expériences pédagogiques.
6. Eviter de caricaturer les positions des autres discutants.
7. Interpeller les autres discutants.
8. Interpeller les animateurs.
9. Questionner la validité des questions posées.
10. Eviter une question gênante en la dirigeant vers un autre discutant.
11. Mettre en évidences les contradictions d'autrui.
12. Nuancer les prises de position d'autrui.
13. Promettre qu'on aurait encore des choses à dire sur tel ou tel point, et qu'on le fera plus tard si on nous redonne la parole.
14. Anticiper les arguments qui pourraient affaiblir sa propre démonstration.
15. Parler brièvement, et de façon percutante.
16. Eventuellement, se moquer de soi-même.
17. Formuler "l'état du débat" et montrer en quoi il s'oriente dans une mauvaise direction.
18. A défaut de pouvoir démontrer que l'on a raison, tenter d'expliciter pourquoi les autres ont tort.

Vos intervenants sont en place, le public a répondu présent et vous voici dans le rôle de Monsieur ou Madame Loyal ! A vous de faire en sorte que les échanges soient fluides, animés, constructifs. Oui, mais concrètement, comment faire quand c'est la première fois ?

Pendant la table-ronde : [5, p.251].

– Déployez vos antennes ! Toute information sur le déroulement des échanges vous permettra d'en adapter le rythme, la tonalité ou le contenu. Donc, écoutez ce qui se dit, bien sûr, mais surtout, soyez attentif à tous les signes de communication non verbale émis par les intervenants ou le public. La posture, les regards, les gestes vous donnent autant d'indices sur le niveau de concentration dans la salle; à chaque fois que vous le sentez descendre, introduisez un changement. Par exemple, passez la parole à

un autre intervenant, lancez un sondage à main levée, projetez une vidéo… ou proposez une pause!

– Pour solliciter les participants, qu'ils soient à la tribune ou dans la salle, utilisez au maximum des questions ouvertes plutôt que fermées. Par exemple, [4, p.289]. demandez « Quelles questions ce sujet vous évoque-t-il? » plutôt que le sempiternel « Avez-vous des questions ? », qui reste trop souvent sans réponse.

– Si vous avez suivi les conseils concernant la préparation d'une table ronde, la vôtre doit aborder successivement 2 à 4 thématiques différentes. Dans ce cas, à la fin de chaque partie, synthétisez en 2 ou 3 phrases les idées principales qui ont émergé pendant le débat et créez une transition avec le thème abordé dans la partie suivante.

– Trouvez le bon équilibre entre souplesse et respect du programme pendant les échanges. Permettre à un intervenant de prendre 5 minutes de plus que prévu pour répondre à une question du public, c'est être souple. Le laisser partir dans une digression de 15 minutes, c'est se laisser déborder!

– A la fin des échanges, après une synthèse globale et un mot de remerciement pour chacun, invitez les participants à compléter le questionnaire de satisfaction que vous aurez préparé une semaine avant et à partager un verre avant de partir. Vous pourrez ainsi prendre « à chaud » la température du public.

Après la table ronde :

– Envoyez dès le lendemain, ou au plus tard dans les 48 heures, un mail aux intervenants, les remerciant personnellement pour leur implication.

– Dans les mêmes délais, adressez à tous les participants le compte-rendu de la table ronde, agrémenté de 2 ou 3 photos. Si tout cela est joliment mis en page, c'est encore mieux, bien sûr!

Voici quelques conseils qui vous seront utiles pour créer des échanges vivants entre 3 à 6 intervenants et un public venu les écouter et dialoguer avec eux.

Dans ce passage, on va vous parler de la préparation à mettre en place avant l'événement, une fois que les intervenants et participants ont été invités et la salle réservée. C'est cette phase de préparation qui va vous permettre d'arriver imperturbable au jour J, alors consacrez-y le temps nécessaire!

2 à 3 semaines avant :

– Renseignez-vous autant que possible sur les intervenants de votre table ronde. Dans l'idéal, passez un moment par téléphone avec chacun d'eux pour cerner ce qu'il va être intéressant de mettre en valeur chez eux (leur expérience personnelle, leur dernières recherches, des anecdotes…)

– Essayez également d'obtenir des informations sur votre public. Il vous sera plus facile d'animer les débats si vous connaissez les profils et les attentes des gens dans la salle. Vous pouvez éventuellement lancer un petit sondage 1 à 2 semaines avant votre rencontre, via un formulaire Google Documents, par exemple.

Si possible, « recrutez » un photographe qui immortalisera cette rencontre, ainsi qu'un rédacteur qui saura résumer en quelques lignes les idées forces du débat. Pourquoi ne pas confier cette mission à votre stagiaire en BTS communication qui ne demande qu'à faire ses preuves?

1 semaine avant: [6, p.118].

– Préparez un déroulé prévisionnel de la table ronde, en 2 à 4 parties thématiques maximum, avec un temps alloué à chacune. Imaginons par exemple que vous deviez animer une table ronde sur la prévention dentaire, vous pourrez imaginer une 1ère partie consacrée aux dernières avancées scientifiques dans ce domaine, une 2ème aux actions de sensibilisation du grand public et une 3ème aux actions de sensibilisation des scolaires.

– Listez une dizaine de questions à poser aux intervenants pour chaque partie de la table ronde. Quand votre public « séchera », vous pourrez relancer le débat avec ces questions préparées.

– Si vous connaissez bien certaines personnes dans la salle, vous pouvez éventuellement en faire des complices en leur demandant de préparer quelques questions à l'avance de leur côté. Cette précaution permettra de dynamiser les échanges depuis le public si nécessaire.

– Prévoyez déjà l'après table ronde! Il va être important pour vous de mesurer le degré de satisfaction des intervenants et des participants, afin de savoir ce qui a bien fonctionné, mais aussi ce que vous devrez améliorer une prochaine fois. Un questionnaire sondant 5 à 10 points précis sera suffisant. Et voici encore éventuellement un bel exercice pratique pour votre stagiaire!

La veille : Préparez bien la salle et les aspects logistiques. De petits détails peuvent avoir leur importance pour que chacun se sente à l'aise au moment de prendre la parole : de l'eau pour les intervenants, une température confortable, un vidéoprojecteur placé de façon à ne gêner personne, une bonne visibilité, une acoustique de qualité…

Une table ronde nécessite une recherché d'information afin que les participants soient bien documentés sur chaque point à discuter.

Les discussions entre experts peuvent constituer le fait saillant de tout programme de conférence, mais seulement si elles sont bien planifiées. Vous trouverez ci-dessous des directives et des suggestions pour assurer la réussite d'une réunion d'experts [7, p.180].

- Il y a deux façons différentes d'organiser une table ronde: la première est plus axée sur la présentation, l'autre davantage sur la discussion. Dans une réunion axée sur la présentation, chaque expert a environ 15 minutes pour faire sa présentation. Suit une discussion entre les membres animée par le modérateur, et, finalement, des questions de l'assemblée. Par ailleurs, dans une réunion axée sur la discussion, le modérateur lance le débat en posant une question directement à chaque membre du groupe. Ici, les questions sont déterminées et

fournies à l'avance aux experts pour qu'ils aient la chance d'y réfléchir. Le producteur de la conférence vous informera à l'avance du format que prendra votre table ronde.

- Le rôle du modérateur de la table ronde est primordial. Il doit organiser la discussion et voir à ce que chaque panéliste soit bien préparé. Le jour de la conférence, le modérateur agira comme «garde-temps» et verra à ce que chaque expert ait une part équitable du temps pour s'exprimer. De plus, le modérateur doit avoir préparé des questions pour les experts au cas où les questions des délégués se feraient attendre.
- Il est très important que le modérateur et les experts coordonnent la séance avant la conférence. De cette façon, tous les thèmes mentionnés dans votre table ronde sur a brochure sont couverts, en évitant un chevauchement. Si vous désirez de l'aide pour coordonner une réunion pré-conférence ou une conférence téléphonique, nous sommes à votre disposition. Vous trouverez aussi une liste des conférenciers dans cette enveloppe, si vous préférez contacter vos collègues directement.
- Quel que soit le format de votre table ronde, il est essentiel que chaque membre sache exactement combien de temps il a pour faire sa présentation. Évidemment, il est impossible de faire une présentation complète en 15 minutes; vous devez donc choisir judicieusement les points à couvrir.
- Il est également très important que tous les experts préparent des documents écrits, peu importe le format de la discussion. Ces documents peuvent prendre la forme d'un court article narratif, d'acétates ou d'une présentation PowerPoint ou même d'une liste de 10 principaux conseils. Ces documents de présentation sont requis au plus tard trois semaines avant la conférence.

Bibliographie:

1. Albert M. C. et Souchon M. *Les textes littéraires en classe de langue.* Hachette, Paris, 2000, 245p.
2. Cicurel F. *Préparer une table ronde*. Hachette. Collection: Autoformation, Paris, 1999, 189p.
3. Moirand S. *Situations d'écrit.* CLE International, Paris, 2003, 205 pages.
4. Pendanx M. *Les activités d'apprentissage en classe de langue*. Hachette, Paris, 2004, 350p.
5. Peytard J. *Littérature et classe de langue.* Hatier-Crédif/Coll. « LAL », Paris, 2000, 317p.
6. Vigner G. *Lire du texte au sens*. CLE international, Paris, 1979, 180p.
7. Barthes R. *Le plaisir du texte* Éditions du Seuil, Paris, 1973, 290p.

PARADIGMA UTILIZĂRII INSTRUMENTELOR TIC ÎN PREDAREA/ÎNVĂȚAREA LIMBII STRĂINE DE SPECIALITATE

GUȚU Ion,
magistru în filologie germanică, lector universitar

The aim of the present article is to present ESP students' attitude towards and impact of different authentic materials on their motivation, to identify advantages and disadvantages of using these authentic resources for learning purposes, to discuss the need for new ways of information finding and to research ICT tools used by students to access online materials. The article also focuses on the significance of technology e-learning in ESP learning which encourages students to come across different authentic materials related to their study subject, develop interaction and critical thinking skills and become more autonomous and responsible for their own learning.

Învăţământul de astăzi trece prin mari provocări cauzate de noile tehnologii, abundenţa de surse de informare, fiind astfel forţat să caute noi metode eficiente de predare şi învăţare. Aplicarea tehnologiilor informaţionale şi de comunicare reprezintă o forţă motrice care implică schimbări fundamentale în domeniul tehnologiilor educaţionale începînd cu ultimul deceniu al secolului 20.

Aplicarea TIC în scopul predării/învătării a devenit una dintre problemele majore ale învăţământului contemporan. Cercetarile privind utilizarea TIC pentru învăţarea limbii străine capătă o prioritate din ce în ce mai mare. Complexitatea atitudinilor şi aşteptărilor studenţilor, care ne ajută să înţelegem mai bine aspectele de învăţare a limbii este evidenţiată în literatura de specialitate privind predarea limbilor străine. [4]

Engleză a devenit "limbă stabilită a ştiinţei şi tehnologiei". [3] Engleza cu obiective specifice (ESP) se concentrează mai mult pe limba într-un anumit context decât pe predarea gramaticii şi a structurilor lingvistice, de aceea, contextele autentice, precum şi utilizarea limbii în situaţiile unei activităţi tipice creşte interesul în procesul de învăţare a ESP. [2]

Este considerată esenţială investigarea atitudinii studenţilor faţă de diverse materiale autentice şi dovedirea necesitatăţii unor noi modalităţi de găsire a informaţiilor în scopuri educaţionale. Acest obiectiv este cel mai bine realizat prin analiza atitudinii studenţilor faţă de resurse şi tehnologii autentice, avantajele şi dezavantajele lor, probleme întâmpinate şi rezultatele învăţării.

Printre sarcinile de bază ale unei astfel de cercetări evidenţiem următoarele:

1. Analiza atitudinii studenţilor faţă de impactul materialelor autentice asupra motivaţiei lor.

2. Identificarea avantajelor şi dezavantajelor pe care studenţii le întâmpină în timp ce lucrează cu materiale autentice.
3. Cercetarea instrumentelor TIC utilizate de către studenţi pentru a accesa materiale online.

Nunan şi Miller [5] definesc drept materiale autentice cele care „nu au fost create sau editate în mod expres pentru cei care învaţă limbi străine. Materiale autentice ilustrează modul în care limba engleză este folosită în mod natural de către vorbitorii nativi". Acest lucru înseamnă că obiectele de zi cu zi în limba ţintă pot fi calificate drept materiale autentice şi pot fi utilizate nu doar pentru engleza generală, ci şi pentru învăţarea / predarea ESP. Există un numar nelimitat de resurse autentice, problema fiind în exclusivitate cea a creativităţii căutării:

- Obiecte de zi cu zi (de exemplu carduri bancare, pliante, fotografii, chitanţe, cataloage, monede, rapoartele, declaraţii financiare, instrucţiuni, conturi bancare, formularele de cerere, forme de înregistrare, email-uri, diagrame, acorduri, broşure, instrucţiuni bancare, etc);
- Ziare, reviste, difuzări radio şi tv, filme artistice, filme documentare, site-uri de internet, literatură de specialitate.
- Site-uri uşor accesibile (spre exemplu, publicaţii autentice în domeniu, statistici, rapoarte, sondaje, etc.)

Una dintre sarcinile cele mai dificile cu care profesorii de ESP se confruntă în mod constant este modul de a capta interesul studenţilor şi a stimula motivaţia lor de a învăţa. Materialele selectate din lumea reală, aduse în sala de clasă prin profesori sau studenţi pot reflecta utilizarea limbii reale şi pot contribui la procesul global de învăţare. Cu ajutorul site-urilor web, profesorii şi studenţii ESP au la dispoziţie o varietate mare de materiale disponibile: texte, materiale vizuale, ziare, reviste, difuzări radio şi tv, clipuri video şi multe altele. Conceptul de autenticitate îi face pe studenţi să-şi dezvolte propriile strategii pentru a face faţă unei limbi reale şi în acelaşi timp îi împiedică pe studenţi de a fi dependenţi de o limbă simplificată.

Siteurile web uşor accesibile pot ajuta studenţii să găsească materiale autentice relevante bazate pe sarcini. Rolul cursantului în calitate de furnizor de text, în acest caz, este important, deoarece, în învăţarea şi predarea de zi cu zi expunerea la un astfel de tip de materiale poate face sarcina mai interesantă şi mai motivantă.

Dezvoltarea exponenţială cunoscută de tehnologia informaţiei şi comunicaţiilor în ultima

decadă a condus la înregistrarea unei adevărate revoluţii în domeniul instruirii asistate de calculator. Pe fondul schimbărilor rapide şi progresului tehnologic înregistrat, precum şi pe fondul tendinţei de globalizare a educaţiei universitare şi eliminare a graniţelor dintre stundenţi, noi perspective s-au deschis pentru practica educaţională. Astfel, practica educaţională a fost completată cu metode moderne de predare-învăţare-evaluare, metode specifice societăţii informaţionale.

Una dintre aceste metode presupune utilizarea unei abordări orientate mai mult pe instruire în ceea ce priveşte procesul educaţional. Utilizat iniţial doar ca un termen generic care se referea la dezvoltarea unui mediu electronic pentru furnizarea mai flexibilă a educaţiei, e-learning a devenit mai mult decât un simplu experiment. S-a dovedit pe baza studiilor şi proiectelor experimentale că utilizarea e-learning împreună cu tehnologiile informaţiei şi comuncaţiilor oferă posibilitatea îmbunătăţirii semnificative a procesului educaţional. În prezent, e-learning-ul a devenit o alternativă viabilă la metodele de educaţie tradiţionale, astfel că a fost adoptat de către multe dintre unităţile de învăţământ, mai ales datorită avantajelor oferite de posibilitatea instruirii continue sau de cele legate de larga aplicabilitate în cadrul organizaţiilor cele mai diverse. Studiile de specialitate publicate în ultimii cinci ani arată o creştere continuă a utilizării e-learning în cadrul organizaţiilor.

Avantajele activităţilor care utilizează computerul pot fi:

- stimularea interesului faţă de cunoştinţele predate prin captarea atenţiei datorită prezentării audio-vizuale a noţiunilor, eliminându-se astfel riscurile neatenţiei datorate rutinei sau plictiselii;
- dezvoltarea gândirii logice şi creative prin implicarea elevilor în soluţionarea unor probleme, care presupun parcurgerea anumitor etape de rezolvare sau prin prezentarea de către calculator a raţionamentului prin care s-a ajuns la o anumită soluţie pentru problema în discuţie;
- mai multe posibilităţi de formare a competenţei comunicative;
- stimularea imaginaţiei prin prezentarea audio-vizuală a cunoştinţelor, dar şi prin folosirea jocurilor pe calculator care duc la creşterea vitezei de reacţie în momentul apariţiei unor stimuli;
- individualizarea instruirii, programele specifice instruirii asistate de calculator având calitatea de a permite elevilor să înveţe conform propriului ritm, fără emoţii care să le modifice modul de a se comporta sau de a reacţiona;
- feedback imediat, semnalizându-se cu o mare rapiditate eventualele erori sau dificultăţi apărute, facilitându-se corectarea imediată a acestora şi ducând la responsabilizarea celor care învaţă;
- un mediu de instruire “Safe” (dacă nu sunteţi mulţumit, puteţi înregistra vocea din nou);
- evaluarea obiectivă cu ajutorul computerului, testele fiind aplicate elevilor şi corectate după un anumit program implementat, fără să intervină factori perturbatori ai aprecierii rezultatelor. Singurul factor care ar putea să perturbeze aprecierea rezultatelor cu ajutorul computerului este aşa numita eroare instrumentală, care nu este „vina” calculatorului, ci a celui care a conceput testul de evaluare. Instruirea asistată de calculator oferă elevilor posibilitatea de se autoevalua;
- antrenarea elevilor în perspectiva educaţiei permanente, instruirea asistată de calculator vând o mare contribuţie în pregătirea elevilor pentru acest stil de viaţă;

- promovarea învăţământului deschis la distanţă datorită utilizării Internetului şi a altor surse multimedia.

În cadrul cursului asistat la calculator se poate aprofunda mai bine termenul de portofoliu electronic, numit şi e-portofolio sau digital portofolio. Acesta este o colecţie de documente stocate pe un calculator şi administrată de către un utilizator. Uzual, colecţia respectivă este disponibilă pe web, caz în care se mai numeşte şi webfolio. Documentele respective pot consta în text, imagini, multimedia, intrări de blog, link-uri, etc. Anumite aplicaţii de administrare a e-portofoliilor admit grade variate de acces al audienţei de aşa natură încât numai anumite secţiuni din e-portofolio sunt vizibile la un moment dat .

Din punct de vedere educaţional, un portofoliu electronic poate fi văzut ca o înregistrare a actului de învăţare, care poate furniza dovezi asupra progreselor făcute. O astfel de înregistrare este strâns legată de planul de învăţare, facilitând reflecţia utilizatorilor asupra avansului propriu, ducând la o conştientizare crescută a necesităţilor şi strategiilor de învăţare.

Este uşor de făcut paralela între e-portofoliu şi identitate digitală (descriere a unui individ folosind mijloace digitale: pagina web, blog, adresa de mail, profile pe site-urile sociale, albume personale de imagini, etc.). În special generaţiile mai tinere sunt obişnuite să-şi creeze identităţi digitale utilizând software de prezentare şi unelte pentru crearea de pagini web .

Consolidarea, timp de peste 300 de ani, a unui sistem de învăţământ general, având la bază manualul proiectat de Comenius şi dezvoltarea rapidă a sistemelor electronice de calcul din ultimii 30 de ani au generat noi disensiuni asupra terminologiei utilizate într-un domeniu, prin excelentă, transdisciplinar, şi anume didactica. [6]

Primele şcoli publice (1780) au adoptat modelul profesorului ca manager, în care acesta constituia principalul conducător al procesului instrucţional şi al mijloacelor folosite în cadrul clasei. După 1951, sunt promovate în şcoli primele tehnologii educaţionale, dar începand cu această perioadă, este înregistrată şi o crestere semnificativă a numărului de instruiţi la nivelul unei clase. După 1981, sunt realizate primele aplicaţii de instruire şi exersare (drill and practice). Începând din 1984, producătorii de aplicaţii comerciale dezvoltă programe de mediere a învăţării (tutorials) şi programe-jocuri destinate învăţării (learning games). Acestea cunosc o răspandire foarte largă prin formele de promovare: demo, shareware, freeware. După 1990, sunt dezvoltate sistemele multimedia şi instrumentele software de proiectare pedagogică. Aplicaţiile sunt realizate pe compact-discuri (CD-ROM). Sistemele Learningware şi Authorware marchează principalele direcţii ale mediului educaţional asistat de calculator. [6]

E-learning, termen introdus în 1998 de Jay Cross, fondatorul Internet Time Group, a devenit extrem de popular. O căutare cu Google la începutul lui august 2010 oferă aproximativ 197.000.000 de referinţe pentru e-learning, reprezentând de trei ori

mai mult faţă de aceeaşi perioadă a anului 2006. Învăţământul electronic sau e-learning reprezintă o modalitate actuală de dezvoltare a educaţiei, în concordanţă cu descoperirile tehnologice. O definiţie concisă a termenului de învăţământ electronic poate fi: "oferirea educaţiei, instruirii sau învăţământul prin mijloace electronice". [7] Termenul este utilizat în zilele noastre şi ca termen unificator pentru o multitudine de tehnici de învăţare, instruire prin mijloace asistate de calculator. Învăţământul electronic se referă la utilizarea tehnologiilor Internetului pentru a furniza un vast şir de soluţii, care amplifică performanţa şi cunostinţele. În general, termenul de e-learning este sinonim cu online learning, Web based learning.

Iată cateva definiţii ale termenului de e-learning:

- Orice activitate sau proces virtual utilizat pentru a obţine date, informaţii, abilităţi sau cunostinţe. E-learning înseamnă astfel învăţarea într-o lume virtuală, în care tehnologia cooperează cu creativitatea umană pentru a accelera şi uşura cunoaşterea profundă a domeniului studiat. [8]
- Oferire aunor oportunităţi de învăţare, instruire sau programe educaţionale cu ajutorul unor mijloace electronice. [9]
- Acoperă o vastă categorie de aplicaţii şi procese, precum: instruirea asistată de calculator, învăţarea prin intermediul Internetului/Intranetului (Web based learning), învăţământ oferit prin intermediul calculatorului (computer based learning), clase virtuale, colaborare online. Conţinutul electronic este oferit cu ajutorul Internetului, a casetelor audio şi video, prin satelit, CD-ROM sau televiziune interactivă. [10]
- Posibilitate de a imbunătăţi învăţământul prin utilizarea dispozitivelor de calcul (ex. PCurile, cd-urile, DVD-urile, televiziunea, PDA-urile, telefoanele mobile) şi a tehnologiei comunicaţiei (prin utilizarea Internetului, e-mailului, forumurilor de discuţii sau a software-ului colaborativ de tip wiki sau blog). [11]

În sens larg, prin e-learning se înţelege totalitatea situaţiilor educaţionale în care se utilizează semnificativ mijloacele tehnologiei informaţiei şi comunicaţiilor. Termenul, preluat din literatura anglo-saxonă, a fost extins de la sensul primar, etimologic, de învăţare prin mijloace electronice, acoperind acum aria de intersecţie a acţiunilor educative cu mijloacele informatice moderne.

În accepţiunea modernă, procesul de învăţământ bazat pe resurse, utilizează atât modele

clasice cu suporturile cunoscute (modele fizice), cât şi modele virtuale aparţinând tehnologiei multimedia. E-learning-ul reprezintă o componentă a modelului bazat pe tehnologie.

O caracterizare a învăţământului electronic poate fi realizată pe baza următoarelor criterii:

- procesul de învăţare este orientat către instruit şi se realizează într-o locaţie virtuală;

- resursele educaţionale sunt accesibile pe Web şi distribuite (prin utilizarea, integrarea accesarea bibliotecilor electronice şi materialelor multimedia, prin antrenarea specialistilor în discuţiile subiecţilor);

- instruiţii beneficiază de orientarea unui tutore (instructor, moderator) care planifică activitatea grupului de participanţi, supune dezbaterii acestora aspecte ale cursului în conferinţe asincrone (forum-uri de discuţii, blog-uri) sau sincrone (chat, clasă virtuală), furnizează resurse auxiliare, comentează temele, impune direcţii;

- prin interacţiune şi colaborare, grupul de participanţi formează pe parcursul cursului, de multe ori şi după, o comunitate virtuală; acestia pot fi caracterizaţi prin aşa numita "fluiditate a rolurilor", prin balansul continuu al rolului instructor-instruit în grupul de învăţare, prin restructurarea continuă a echipelor de învăţare în funcţie de interese sau obiective.

- materialul cursului are o componentă statică, cea pregătită de tutore împreună cu o echipă specializată, şi una dinamică, rezultată din interacţiunea participanţilor, din sugestiile, comentariile, resursele aduse de acestia;

- cele mai multe medii de e-learning permit monitorizarea activităţii participanţilor, iar unele şi simulări, lucrul pe grupuri, interacţiunea audio, video.[7]

Menţionăm faptul că actualmente termenul e-learning a ajuns să înlocuiască practic toţi termenii care desemnau o nouă manieră de integrare a mijloacelor ICT în procesul de instruire.

Realizările e-learning pot fi clasificate din mai multe puncte de vedere. [1] Vom selecta două dintre ele:

- Realizări e-learning pe bază de CD: studenţii primesc cursurile pe CD, vor instala aceste cursuri pe calculatorul propriu şi pot începe pregătirea, învăţarea.
- Realizări e-learning pe bază de reţea: cursurile pot fi accesate prin intermediul reţelei (intranet/internet) de pe serverul central.

În ambele situaţii, cursurile sunt în format electronic, diferenţa constă doar în modul de urmărire a studiului. Dacă în primul caz, specialistului care coordonează cursurile îi este foarte greu să obţină informaţii în legătură cu modul în care cursantul parcurge materialul, are sau nu întrebări, reuşeşte să asimileze materia cerută, în cazul al doilea aceste informaţii pot fi accesate de pe serverul care furnizează serviciile de curs.

Realizările e-learning-ului cuprind următoarele elemente care se grupează în jurul studentului dornic de a obţine cunostinţele necesare:

1) *Infrastructură* – mulţimea de elemente hard şi soft care permite accesul la informaţiile pe care studentul vrea să le insusească.

2) *Conţinut* – cunostinţele sub formă electronică care acoperă tematica cursului (sub formă de text, audio, video, simulări).

3) *Servicii* – realizarea planurilor de învăţământ, relaţia cu învăţământul tradiţional, evidenţa cunoştinţelor dobândite de studenţi, managementul capacităţii

studenţilor, cerinţe pe care orice realizare e-learning va trebui să le gestioneze în mod corespunzător.

Principalii participanţi în proces sunt: administratorul de sistem, instruiţii si instructorul. Prin diversitatea formelor şi complexitatea contextului, mediul Web promovează acţiunea colaborativă, atât la nivelul actului educaţional, prin interacţiunea instruitului cu instructorul sau cu alţi instruiţi, cât şi la nivelul procesului de elaborare a propriilor tehnologii deinstruire, prin implicarea unor colective specializate în elaborarea aplicaţiilor, a conţinutului şi a intreţinerii şi dezvoltării permanente a soluţiei e-learning. Progresul inregistrat în activitatea de învăţare determină un grad mai pronunţat de colaborare a instruitului. În mod similar, într-o tehnologie e-learning, nivelul de interacţiune şi colaborare creşte dacă acestea determină în mod real un progres în dobândirea şi aplicarea deprinderilor.

Sistemele de învăţare în format electronic reprezintă cel mai modern mod de pregătire profesională, fiind, în acelasi timp, mult mai deschis şi mai accesibil decât toate modalităţile clasice de predare. Cursurile e-learning se disting prin interactivitate şi dinamism, combinând animaţia, sunetul şi filmul video, astfel încat atenţia cursanţilor se va menţine vie pe toată durata cursului. [12]

Noile tehnologii ale informaţiei şi comunicaţiilor schimbă perspectiva asupra practicii educaţionale, completând cadrul educaţional cu metodologii moderne de învăţare specifice societăţii informaţionale. E-learning-ul nu doreşte să înlocuiască sistemele educaţionale tradiţionale, ci să intărească procesul de învăţare. Adoptat în unitaţile de învăţământ, ca o alternativă la educaţia tradiţională, acesta a condus la formarea învăţământului la distanţă. În acelasi timp, facilitează procesul de instruire continuă a membrilor unei comunităţi care adoptă o soluţie de e-learning.

Instrumentele TIC şi sistemele de e-learning vor deveni instrumente de formare a personalităţii şi creativităţii utilizatorilor. Prin instruire personalizată şi colaborare distribuită se vor putea eficientiza toate activităţile umane în societatea bazată pe cunoaştere a acestui început de secol. Instruirea asistată capătă un conţinut cu o anumită funcţionalitate, aflat într-o permanentă evoluţie, condiţionată de echipele de profesori, formatori şi administratori ai conţinutului şi ai funcţionalităţii acestuia şi de specialiştii din domeniul tehnologiei informaţiei, care asigură portabilitatea în noile medii. Contextul este deschis şi condiţionat de segmentul de instruiţi vizat şi de „dorinţa de viaţă“ a sistemului viu numit e-learning.

Bibliografie :

1. Elthes Z. Realizări e-learning si blended learning. În:ConferinţaNaţională de Invăţământ Virtual, ediţia a VI-a, 2008.
2. Fiorito L. 2005. *Teaching English for Specific Purposes* (ESP). http://www.usingenglish.com/teachers/articles/teaching-english-for-specific purposes-esp.html

3. Fortanet-Gomez I., Räisänen Ch. eds., 2008. *ESP in European Higher Education – Integrating Language and Content*.John Benjamins Publishing.
4. Hurd S., 2003. *Learner Difference in Independent Language Learning Contexts. In: Linguistics and Area Studies Guide to Good Practice*. <http://www.lang.ltsn.ac.uk/resources/ goodpractice.aspx?resourceid=1573>
5. Nunan D., & Miller L. eds., 1995. *New Ways in Teaching Listening*.Alexandria, VA: TESOL. http://www.lmp.ucla.edu/lp/AuthenticMaterialsGuide.pdf
6. Rosca I.G., Apostol C.,Zamfir G.*E-learning – paradigma a instruirii asistate*, Revista *Informatica Economica*, nr. 2 (22)/2002.
7. http://depmath.ulbsibiu.ro/chair2/craciunas/model%20standard%20platforma%20eLearnin. pdf
8. http://www.mountainquestinstitute.com/definitions.htm
9. www.intelera.com/glossary.htm
10. http://www.cybermediacreations.com/elearning/glossary.html
11. http://en.wikipedia.org/wiki/Elearning
12. http://www.datagram.ro/solutii_elearning.php

TEHNICI DE PREDARE A COMPREHENSIUNII SCRISE ÎN LIMBA ENGLEZĂ CU OBIECTIVE SPECIFICE

MOȚPAN Carolina,
magistru în ştiinţe politice, doctorandă, lector universitar

The development of reading skills has become a priority during the teaching-learning process of studying foreign languages. The art of comprehending any concept requires having the ability to integrate what we already know about a topic with new information. The article analyses the English reading comprehension, as a foreign language that comprises communication, cultural and linguistic objectives. The author focuses on the reading comprehension strategies that could help students understand their worlds by understanding what they read. Creating a thinking mind is a complex task which requires teachers to model, guide, and monitor their students' ability to read and respond to text, conversation, situations and graphic works.

Dezvoltarea competenţelor orale şi scrise a devenit o prioritate în procesul de predare, învăţare şi asimilare a limbilor străine. În procesul de învăţare a limbilor străine se urmăreşte achiziţionarea următoarelor competenţe:

• de comprehensiune orală, de asemenea interdiscursivitatea cu referinţelor politice, sociale şi culturale;

• de comprehensiune scrisă şi capacitatea de a sintetiza informaţiile de diversă provenienţă;

•a exprimării scrise ce permite stăpînirea diferitor genuri, registre şi nivele ale limbii;

•competenţa translingvistică ce vizează interpretarea orală şi traducerea în scris;

• de a analiza documente, identificînd problematica acestora.

Comprehensiunea scrisă în limba engleză, privita ca limbă străină, înglobează obiective de comunicare, culturale, precum şi obiective lingvistice.

În viziunea lui Marie Miller, [4, p. 23] formator de limba engleza ca limba străină, din cadrul Univrsităţii din Alsace, susţine că obiectivele comunicaţionale a comprehensiunii scrise pot fi structurate în:

Obiective operaţionale de reflectare: →comprehensiune orală
→comprehensiune scrisă
Obiective operaţionale de producere: →producere orală
→producere scrisă

Ținînd cont de pronosticurile lui Yvonne Cossu, [7, p. 106] obiectivul integral al comprehensiunii scrise este de a poseda metode şi tehnici eficiente de lectură şi formare a deprinderilor, în scopul de a ajunge la automatisme, oferind rapid accesul la sensul textului.

În concepţia lui Sophie Moirand, [6, p 56] comprehensiunea scrisă stabileşte un proces activ de cooperare dintre cititor şi autor. Din aceasta perspectiva, comprehensiunea scrisă presupune cunoaşterea limbii, a atitudinilor, a valorilor şi a tradiţiilor.

Ch. Nutall, [1, p. 87] susţine că competenţa scrisă implica abilităţi pe care studentul trebuie să le cultive individual, iar suscesul profesorului se va considera performanţa obţinută de acesta, de a înţelege textul fără ajutorul său. În acest mod, comprehensiunea scrisă nu va fi predată, ci învăţată.

Conform opiniei lui Mireille Quivy şi Claire Tardieu, [5, p. 31] exploatarea unui document scris, presupune obiective bine delimitate, deoarice: comprehensiunea scrisă a unui text în limba engleză, ca limba străina cu obiective specifice, ramîne a fi un proces complex, exhauziv, funcţia sa, rămîne a fi didactică (…) urmărindu-se scopul ca studenţii urmeaza să devină independenti, nu doar la cursul de engleză, dar şi în viaţa profesională, cotidiană. Astfel, textele oficiale şi valorificarea documentele autentice de specialitate sunt destinate de a fi citite şi nu ascultate.

La dezvoltarea comprehensiunii scrise, studenţii întîlnesc cîteva obstacole:

• dificultatea de a se concentra pe parcursul lecturii în momentul ”atenţeie de a înţelege”;

•dificitul vocabularului de specialitate;

•necunoaşterea cadrului de referinţă;

•absenţa metodelor de a înţelege un text;

•dificultatea de a identifica şirul logic sau cronologic;

•dificultatea de a emite ipoteze şi deducţii.

In aceast itinerar didactic, profesorul are drept scop de a permite studentului de a înţelege cum funcţioneaza metodele şi strategiile pe care le aplică pentru comprehensiunea unui text.

Pentru abordarea lecturii unui text în limba engleză de specialitate se recurge la:

• activităţi de prelectură;

• lectura propriu-zisă;

• post-lectură.

Etapa de *pre-lectură*, insufla de obicei încredere studentului, utilizind lexicul cunoscut pentru a-l insusi pe cel necunoscut. El va fi pus în starea de receptivitate, iar activarea reprezentărilor sale, îi va oferi posibilitatea de a anticipa subiectul global, susţinut de anumite etape.

De exemplu:

→ look and anticipate (A privi şi a anticipa);

→ look at the picture: what do you say? (Priviţi imagine, ce sesizaţi?)

→ what is the title of the text? (Care este titlul textului?)

→ how many paragraphs are there? (Din cîte paragrafe este format textul?)

→ what may the text talk about? (Care este subiectul abordat de autor?)

Astfel, profesorul va putea să anunţe subiectul, cu ajutorul documentelor iconografice (imagini, scheme euristice), care de regula asociaza textul; va putea sa solicite o cercetare a informaţiei în mod progrsiv, biografic, istoric sau cultural; să recurgă la utilizarea unui brainstorming oral, de multe ori, lexical. Prin intermediul acestui şir de activităţi de pre-lectură, studentul va formula ipoteze; asadar pe plan psihologic, se vor combină mai multe operaţiuni mentale: - Care este obiectivul lecturii? – Prin ce mijloace sunt transmise informaţiile către cititor? –Ce ipoteze pot fi emise?

Sa ne referim la unele conceptualizări de abordare a subiectului tratat în text. Este importante să inducem studentului, înainte de a începe lectura, faptul că nu este necesar să înţeleagă toate cuvintele din text pentru a sesiza sensul, dar poate face ipoteze asupa unor cuvinte, ţinînd cont de ocurenţa contextuală.

La etapa de *lectură*, studentul implicat trebuie să-şi dezvolte singur tehnicele de reperare, deoarice tehnicele de lectură variază în dependenţă de obiectivul vizat. In această perspectivă, Sophie Moirand, [6, p 98] abordează următoarele tehnici:

• lectura ce vizează o comprehensiune globală (originea documentului şi subiectul tratat: (*skimming)* – pornind de la titlul textului şi abordînd anticiparea şi deducerea subiectului);

• căutarea informaţiei (*search reading*);

•evidenţierea elementelor precise (*scanning*)- reprezintă o metodă de analiză sistematică şi selectivă a informaţiei conţinută într-un text. La această etapă se utilizează grile, fişe de lectură (worksheet, reading sheet), studentul este ghidat spre identificarea elementelor esenţiale.

De exemplu:

→ timpul: informaţii despre perioada, epoca abordată.

→ locul: spaţiul geografic menţionat.

→ personajele: - numele personajelor principale/ -numele personajelor secundare.

• Lectura ce vizează descoperirea mesajului transmis de autor (*responsive reading*).

La etapa de lectură a comprehensiunii scrise, se pot folosi de asemenea diverse întrebări, care necesită intrebuintareacunoştinţelor. Exemplu: *Read the text. What kind of document is it? Justify your answer*. (Citiţi textul, Ce tip de document este? Justificaţi răspunsul). Acest document ar putea fi o scrisoare oficială, un extras dintr-un articol de presă, un proiect de lege, o declaraţie etc. La aceasta etapa se pot completa diferite grile. A se vedea:

WHO	*WHAT*	*WHERE*	*WHEN*

În funcţie de nivelul de cunoaştere a limbii engleze a studenţilor, pentru comprehensiunea scrisă detailată se poate apela la folosirea aşa –ziselor cărţi de identitate a personajelor principale:

Nume	*Prenume*	*Vîrstă*	*Profesie*	*Descriere fizică*	*Portret psihologic*	*Alte particularităţi*

Sau se poate recurge la alte tipuri de grile pentru o categorie de studenţi cu un nivel mai avansat:

Paragrafe	*Extragerea detaliilor*	*Reperarea cuvintelor/ frazelor cheie*	*Exprimarea ideii principale folosind vocabularul propriu*

De menţionat faptul că, o altă importantă etapă în comprehensiunea scrisă, vizează activităţile asupra lexicului (vocabularul de specialitate sau cuvintele necunoscute). În această ordine de idei pot fi efectuate următoarele exerciţii:

• reperarea cuvintelor transparente;

• pentru cuvintele necunoscute, se poate recurge la decompunerea acestuia, căutînd rădăcina şi familia de cuvinte;

• identificarea sensului lexicului necunoscut prin intermediul indiciilor oferite de context. Exemplu:

Cuvînt necunoscut	*Indice gramatical*	*Ocurenţa*	*Categoria gramaticală*	*Ipoteze asupra cuvîntului*	*Verificare în dicţionar*
Starving	-ING(verb subst., adj.)	Our poor country(s)	Adjectiv	Înfometat	Very hungry

Etapa de *post-lectură* se infaptuieste de obicei de către subiect în mod individual, deoarice este etapa cînd se va realiza legătura dintre elementele obţinute cu finalitatea de a reconstrui sensul precis al textului, realizînd comentarii şi interpretări. Aici pot fi folosite sintezele, rezumatele sau a organiza şi ierarhiza evenimentele din cadrul textului prin scheme, organigrame ceea ce permite studentului să înţeleagă structura textului.

În plan psiholingvistic, pot fi evidenţiate următoarele operaţiuni: sinteza, reprezentarea grafică, reconstruirea conţinutului, reformularea, interpretarea, concluziile.

Kathleen Julie [3, p. 50] accentuează ideea că etapa de *post-lectură*, reprezintă faza de verificare a obiectivelor lecturii. In acest contex, Kathleen Julie, evidentiaza cele două tipuri de întrebări : *display questions*- cu obiectiv pedagogic/ *referential questions*- întrebări propriu-zise, de reformulare mai mult creativă şi mai puţin automată. Studentul va reconstrui ceea ce a înţeles. Profesorul va porni de la cunoştinţele deja obţinute pentru a achiziţiona altele noi.

Este de semnalat faptul că în procesul de comprehensiune scrisă, subiectul trebuie să dispună de anumte competenţe: *1) a şti să fie, 2) a şti să facă, 3) a şti.*

La etapa *a şti să fie*, studentul trebuie să fie capabil de a se concentra, a avea încredere în sine, acceptînd să citească chiar dacă nu cunoaşte toate cuvintele de specialitate şi aplicînd indicaţiile şi metodele oferite de profesor.

Comprehensiunea scrisă cuprinde în sine şi competenţa de a *şti să facă,* prin prisma acestei idei se înţelege, capabilitatea studentului de a anticipa subiectul incepind cu titlul, primul paragraf sau cu o imagine. Tot aici studentului i se vor propune cîteva obiective: să evidenţieze cuvintele cheie sau chiar frazele cheie, degajînd ideile esenţiale; să decupeze frazele în unităţi de sens; să realizeze relaţii de sens dintre diversele elemente de informare; să repereze raporturile logice dintre unităţile de sens; să pună în evidenţă compoziţia lexicului şi a procedeelor de dirivare; să utilizeze dicţionarul; să perceapă implicitul. Studentul trebuie *să ştie* să identifice timpurile verbale utilizate, conectorii logici, tipurile de pronume, adjective, prepoziţii şi funcţia acestora în construirea sensului.

In concluzie putem afirma faptul că realizarea comprehensiunii scrise se sprijină pe indici paratextuali, pentru a identifica natura documentului şi va formula ipoteze, recuperînd elementele semnificative de ordin sintactic, morfologic lexical şi cultural; dar sunt necesari şi indici extralingvistici: segmentarea textului, crearea ordinii logice dintre elementele ce furnizează informaţie, orientînd studentul, după cum afirmă Danielle Bailly [2, p 121], spre formarea unui echilibru dintre explicit şi implicit. Obiectivele principale care stau la baza comprehensiunii scrise sunt următoarele:

• identificarea diferitor tipuri de enunţuri (declarativ, interogativ, negativ) ;

• relevarea elementelor paratextuale : caracterul scrierii, nume proprii, cifre, date, paragrafe;

• notarea cuvintelor purtătoare de sens: elementele expresive, indicii spaţio-temporali şi conectorii logici ai textului ;

• enunţarea sensului avînd la temelie contextul;

• recunoasterea cuvintelor cheie;

• verificarea cuvintelor necunoscute, prin derivare şi compunere;

•relectura şi confirmarea ipotezelor, practicînd lucrul în grup, profesorul repartizînd activităţile;

•efectuarea pauzelor recapitulative pentru a facilita asimilarea, memorizarea, anticiparea concluziilor şi a reflecţiei personale;

• consolidarea şi îmbogăţirea vocabularului, datorită producerii orale sau a expresiei scrise.

Bibliografie:

1. Nutall Ch. , Batir du sens en anglais pour comprendre l'anglais écrit ; Lorraine, 2002.
2. Bailly Danielle, Les mots de la didactique des langues, le cas de l'anglais ; Ophrys, 1998.
3. Julié Kathleen, Enseigner l'anglais, Hachette Education, CECRL, 2008.
4. Miller Marie, La Comprehension Ecrite, l'IUFM ; Alsace, 2007.
5. Quivy Mireille, Claire Tardieu ; Glossaire de didactique de l'anglais; Ellipses, 2002.
6. Moirand Sophie, Enseigner à communiquer en langue étrangère ;Hachette, 1990.
7. Cossu Yvonne, L'enseignement de l'anglais; Nathan, 1995.

COMPETENȚA COMUNICATIVĂ INTERCULTURALĂ ÎN CONTEXTUL PREDĂRII LIMBILOR STRĂINE

STEJARU Selena,
magistru în studii europene, doctorandă, lector universitar

A key point in this article constitutes the way in which language and communication are context bound, thus, learning or teaching a foreign language should be kept in mind the fact that language represents both a linguistic and a social phenomenon. Through education in formal contexts, students are often encouraged to discover and relate to the culture of that specific culture. Indubitable, education intends to keep pace with the constant social, political or economic changes that characterize today's society. Intercultural communication have become a norm in various fields of activity and it is important to take into consideration its impact on education. stages.

Ca urmare a caracterului ambivalent al limbii, învăţarea unei limbi străine oferă implicit o deschidere spre valori şi norme culturale. De aceea, această deschidere se conturează la nivelul comunicării interculturale prin conţinuturi atitudinale, suplimentare celor cognitive şi acţionale. Această complementaritate poate fi motivată prin faptul că învăţarea unei limbi străine favorizează expunerea la un context lingvistic şi social nou, determinând individul să manifeste o serie de atitudini faţă de această noutate. Facilitarea dezvoltării acestor cunoştinţe de către studenţi, modelarea unor atitudini şi abilităţi, formarea cadrelor didactice reprezintă o componentă fundamentală a procesului de redefinire culturală a Europei contemporane. [1, p. 29] Uniunea Europeană şi Comisia Europeană, prin intermediul diferitelor politici educaţionale şi reglementări (Carta Albă a dialogului intercultural, Ghidul privind obiectivele predării şi învăţării limbii, recomandarea 2006/962/EC), pun tot mai mult accentul pe înţelegerea şi acceptarea diferenţelor culturale în contexte diverse, fie ele profesionale, sociale sau educaţionale.

Un obiectiv, apărut în ultimul deceniu al secolului trecut, devenid indispensabil în întregul proces educaţional, dar maiales în cel de predare/învăţare a limbilor străine, este interculturalitatea, care reactualizează obiectivele de natură culturală şi literară şi se concretizează prin competenţa de comunicare interculturală. Ideea de interculturalitate se referea la o cunoaştere a vieţii culturale şi spirituale a mediului străin fără a stimula reflecţia şi înţelegerea, întreaga acţiune axându-se pe ceea ce generic se referă la „elementede cultură şi civilizaţie". Atât cunoaşterea culturală, cât şi preocuparea cu literatura, în procesul de predare/învăţare a limbilor străine, nu sunt scopuri în sine, ci ele trebuie să contribuie la înţelegerea ‚realităţii', a gândirii, a acţiunii şi a normelor şi valorilor societăţii din ţările în care se vorbeşte limba străină. [2, p.119]

Interculturalitatea atrage după sine dezvoltarea altor câteva obiective secundare, care contribuie, de fapt, la realizarea acestui obiectiv central al procesului actual de predare/învăţare a limbilor străine, şi anume: plurilingvismul – stimularea învăţării mai multor limbi; învăţarea interculturală – învăţarea prin experienţă lingvistică şi culturală; învăţarea autonomă – capacitatea de a continua procesul de învăţare al limbilor străine, în mod independent; transdisciplinaritatea – integrarea a mai multor discipline de învăţământ, în care se regăseşte dimensiunea interculturală; specializarea lingvistică pe domenii de specialitate – posibilitatea de a utiliza limba străină în diferite contexte profesionale.

În condiţiile generate de noua conjunctură europeană, dar şi mondială, standardul de calitate al procesului de predare/învăţare a limbilor străine trebuie să ţină seama de următoarele obiective: *capacitatea de comunicare* - având în vedere că aproximativ 60% din europeni îşi achiziţionează cunoştinţele de limbi străine în şcoală, aceasta trebuie să-i pregătească să facă faţă oricărei situaţii de comunicare din viaţa cotidiană sau profesională. Procesele de comunicare tot mai complexe determină şi o anumită progresie în procesul de predare/învăţare a limbilor străine, care trebuie să corespundă nivelurilor de cunoaştere şi de competenţă, stabilite prin Cadrul european comun de referinţă pentru limbi: învăţare, predare, evaluare [3], în felul acesta se asigură un progres continuu, vizibil în învăţare, pe de o parte, şi se stimulează interesul de durată pentru învăţarea limbilor străine, pe de altă parte. *Interacţiunea* - în vederea dobândirii capacităţii de a interacţiona în limba străină, formele de interacţiune specifice limbii ţintă şi marcate de cultura ţintă trebuie săconstituie obiectul procesului de predare a limbilor străine. În cele mai multe situaţii însă sunt prelucrate doar formele de interacţiune caracteristice şi impusede procesul didactic. Introducerea formelor concrete de interacţiune, în procesul didactic, ar face posibilă contextualizarea lor într-un amplasament instituţional formal, fapt ce ar conduce la aplicarea unor procedee interacţionale, care pot influenţa în mod pozitiv, atenţia, percepţia şi prelucrarea cognitivă. *Interculturalitatea* - gestionarea optimă a unui proces interacţional cu interactanţi din medii culturale şi lingvistice diferite, nu se reduce doar la o întrebuinţare, mai mult sau mai puţin corectă, a limbii străine, în funcţie de situaţia de comunicare, ci presupune şi o raportare la sistemul culturalţintă. Realizarea acestui obiectiv depinde de ceea ce se numeşte competenţa de comunicare interculturală, competenţă care trebuie să includă cel puţin două limbi străine şi anumite disponibilităţi afective şi comportamentale. *Centrarea procesului didactic pe elev*- în predarea limbilor străine, ca şi înpredarea altor discipline, acest lucru înseamnă un grad de autonomie ridicat înprocesul de învăţare, autonomie care presupune şi relaţionarea cu experienţele lingvistice şi culturale individuale, rezultate din socializare, din contactul directcu membrii altor spaţii lingvistice şi culturale. În felul acesta se dezvoltă capacitatea de reflectare şi implicit de conştientizare lingvistică şi socioculturală, din perspectiva învăţării unei limbi străine. [4, 63]

Modul constructiv de a lucra cu o multitudine culturală şi cu diferite reprezentări valorice, în planul relaţiilor interumane, nu mai reprezintă doar o calificare a managerilor din organizaţiile transnaţionale. Acest lucru a devenit un obiectiv general în formarea şi dezvoltarea personalităţii unui individ. Cheia convieţuirii şi a cooperării în mediile pluriculturale, în opinia majorităţii celor care se ocupă de gestionarea interacţiunii în astfel de medii, o reprezintă competenţa de comunicare interculturală, care a devenit astfel, de mai bine de două decenii, un concept foarte vehiculat, ale cărui semnificaţii şi dimensiuni nu au fost încă definitiv determinate.

În opinia cercetătorilor William Gudykunst şi Young Kim, competenţa de comunicare interculturală presupune o dublă localizare, ceea ce implică abordarea ei din două unghiuri: „Din primul punct de vedere, competenţa se află „în interiorul" comunicatorului, iar din cel de-al doilea competenţa este „între comunicatori" [5, p. 232] Gudykunst amplifică noţiunea de competenţă incluzând şi aspectul de interacţiune, care presupune şi o evaluare socială a interactanţilor, în funcţie de calitatea procesului de comunicare. Comportamentul dezvoltat în procesul de comunicare poate fi evaluat pe baza adouă dimensiuni: adecvarea comportamentului comunicativ la situaţia de comunicare dată şi eficienţa comportamentului comunicativ, concretizată în realizarea obiectivelor de comunicare propuse.

Competenţa de comunicare interculturală nu se limitează doar la o anumită cultură, ci ea implică adaptabilitatea cognitivă, afectivă şi operaţională a sistemului interior al unui individ la toate sistemele de comunicare interculturală. [5, p.259] Comunicarea interculturală este un proces dinamic, care, presupunând mişcarea dintr-un spaţiu cultural în altul, aduce în prim plan, mereu, alţi interactanţi, fiecare marcat de caracteristicile culturii proprii. Pentru desfăşurarea corespunzătoare a unui proces de comunicare interculturală, luând în calcul acest aspect al schimbării relativ frecvente şi rapide a mediului cultural, dar şi cele trei dimensiuni – cognitivă, afectivă şi operaţională – care alcătuiesc competenţa de comunicare interculturală, înseamnă că interactanţii trebuie să dispună de: *conştiinţă interculturală* - cunoştinţe istorice, politice, economice, cunoaşterea rolurilor, inteligenţă socială, cunoştinţe de specialitate; *sensibilitate interculturală* -motivaţie şi interes faţă de alte culturi, acceptarea diversităţii şi a diferenţelor culturale, respect faţă de tradiţiile şi obiceiurile altor culturi, şi un *comportament intercultural*- competenţă socială, competenţă interacţională, competenţă lingvistică, strategii de evitare a neînţelegerii şi de explicare a înţelegerii greşite, modalităţi de abordare a prejudecăţilor şi stereotipurilor. [6, p.114]

Formarea şi dezvoltarea competenţei de comunicare interculturală este complexă, multidimensională şi variată, ce depinde de situaţia de comunicare şi implică patru dimensiuni interdependente: dimensiunea cognitivă, dimensiunea afectivă, dimensiunea acţională şi dimensiunea reflexivă. Stăpânirea unei limbi străine sau/şi existenţa unui fond de cunoaştere explicit despre particularităţile culturale ale unui mediu, identificat ca diferit de cel propriu, nu asigură nimănui competenţa necesară pentru a face faţă situaţiilor de comunicare interculturală. [7]. Michael Byram

face, de altfel, deosebirea dintre „competenţa interculturală, însemnând, în accepţia sa, capacitatea de a interacţiona în limba maternă cu oameni din alte spaţii culturale şi lingvistice, şi competenţa de comunicare interculturală, care se referă la capacitatea de comunicare într-o limbă străină. În mod similar, face diferenţa dintre învăţarea interculturală, care vizează însuşirea anumitor cunoştinţe, moduri de comportament, competenţe şi reprezentări, avându-i în centrul atenţiei, în special, pe migranţi, şi procesul intercultural de predare şi învăţare a limbilor străine, care se orientează mai mult spre cel, pe care Byram îl numeşte „vorbitor intercultural" [7, p.38] şi care în situaţiile de comunicare dovedeşte competenţe care depăşesc aspectul strict lingvistic, definitorii fiind competenţele din sfera socioculturală şi din cea socială. „Un vorbitor intercultural [este] cineva, care are o competenţă diferită de cea a vorbitorului nativ, cineva care este capabil să vadă şi să stabilească relaţii între limbi şi culturi, mai bine decât cineva care încearcă, şi de obicei nu reuşeşte să imite un vorbitor nativ. Competenţa de vorbitor intercultural este de asemenea dificil de dobândit şi cei mai mulţi dintre cei care învaţă limbi străine nu-şi vor atinge scopul, însă ei vor dobândi, totuşi, un anumit nivel din această competenţă (...)". [8, p.364]

Formarea competenţei interculturale se bazeaza pe relaţia dintre cultura de origine şi cultura străină. Această relaţie se bazează, în primul rând, pe sensibilitatea individului faţă decultura ţintă, dar şi pe strategiile de comunicare, dezvoltate în funcţie de situaţiade comunicare, şi pe modul în care acestea pot fi aplicate şi modificate într-un proces interacţional intercultural. În formarea acestei competenţe trebuie să se ţină seama însă şi de alte aspecte, cum ar fi: funcţia de mediator cultural între cultura proprie şi cea străină, funcţie pe care o poate îndeplini, în principiu, orice persoană cunoscătoare a unei limbi străine şi implicit a contextului cultural ţintă, însă doar profesorul de limbi străine este capabil să facă acest lucru în mod profesionist, abilitatea de a rezolva, într-un mod pozitiv şi totodată constructiv, confuziile, înţelegerile greşite şi situaţiile conflictuale generate de diferenţele culturale, depăşirea prejudecăţilor, a stereotipurilor şi a clişeelor. [9] Formarea competenţei interculturale presupune, după cum arată şi Bennet, un proces de sensibilizare a educatului, care la începutul procesului de învăţare a unei limbi străine se caracterizează, în general, printr-o atitudine etnocentrică, care poate duce la o respingere categorică a elementelor noi, necunoscute, diferite din cultura ţintă. Fazele acestui proces de sensibilizare prin interacţiunea cu o altă cultură variază mergând de la forme negative extreme, cum ar fi apărarea principiilor culturale proprii, punându-se un accent deosebit pe etnocentrism, trecând prin diminuarea diferenţelor, ca urmare a unei recunoaşteri, însă superficiale, a deosebirilor culturale, şi până la acceptarea unor reprezentări, a unor modele comportamentale şi a unor concepţii despre lume, diferite de cele proprii. Acest proces de adaptare, caracterizat de sensibilitatea fiecărui individ faţă de un context străin şi de capacitatea acestuia de a-şi schimba sistemul de referinţă, conduce inevitabil la obiectivul enunţat mai sus, şi anume acela de formarea competenţei interculturale, care,

în cele din urmă, se concretizează într-un sistem integrativ, în care sunt incluse atât asemănările, cât şi diferenţele culturale.

Alptekin vede în competenţa de comunicare interculturală „o aculturaţie" a individului, care prin pătrunderea într-un alt sistem de referinţă ajunge la o nouă perspectivă asupra lumii înconjurătoare. Mulţi autori, printre care Habermas, Chomsky, Piepho, accentuează obiectivul socio-cultural al procesului de predare şi învăţare a limbilor străine, excluzând astfel componenta lingvistică. Chiar şi multe din definiţiile competenţei interculturale au o viziune unilaterală. O astfel de perspectivă poate sugera însă o subordonare a scopurilor cognitive ale învăţării unei limbi străine celor afectiv-emoţionale, cum ar fi empatie, toleranţă, înţelegere, care devin astfel prioritare. Până în prezent, nu există dovezi argumentate ştiinţific, din care să rezulte că experienţele pozitive făcute în plan afectiv pot avea efecte favorabile în dobândirea capacităţilor lingvistice practice. De asemenea, competenţa interculturală, oricât de amplă ar fi ea, nu poate influenţa în mod pozitiv comportamentul unei persoane, nici în mediul cultural propriu, nici în cel străin. O delimitare strictă între competenţa de comunicare şi cea interculturală nu este posibilă, deoarece ambele coexistă, implicându-se una pe cealaltă, iar utilizarea unei limbi presupune un microcontext situaţional într-un macrocontext cultural. În prim plan trebuie puse, sub aspect comparativ, elementele lingvistice şi culturale, care diferă din punct de vedere al formei şi al funcţiei în limba maternă şi în limba străină, respectiv în cultura proprie şi în cea străină, în felul acesta contribuindu-se la transmiterea şi formarea atât a competenţei de comunicare, cât şi a competenţei interculturale. [10]

Cadrul european comun de referinţă pentru limbi: învăţare, predare, evaluare şi Portofoliul lingvistic european, [3] în forma lor orientativă, încearcă să stabilească, printre altele, şi competenţele care trebuie formate, astfel încât beneficiarul unui curs de limbă străină: elev, student sau adult, să devină un utilizator competent al limbii străine învăţate. Cadrul european comun face referire la două categorii de competenţe: competenţe generale şi competenţe de comunicare, fiecare dintre ele reprezentând un cumul de mai multe competenţe parţiale, de la competenţele generale, reprezentate de un sistem de referinţe culturale care structurează cunoaşterea implicită şi explicită a unei culturi, [11] trecând prin competenţa individuală care face referire la identitatea, personalitatea şi atitudinea generală a unui individ, atitudine caracterizată de „un angajament critic faţă de cultura străină" şi de „capacitatea şi dorinţa de a abandona atitudinile şi percepţiile etnocentrice şi capacitatea de a stabili şi de a menţine o relaţie între cultura proprie şi cultura străină" [7, p.54] şi până la cunoaşterea procedurală alcătuită din acele abilităţi practice, din viaţa cotidiană şi profesională, concretizate în convenţii, norme şi rutine, şi a căror percepere corectă permite o abordare interculturală a situaţiei de comunicare ş icapacitatea de a învăţa şi a înţelege reprezentând modul în care cel care învaţă o limbă străină observă, participă activ la noile experienţe şi integrează noile cunoştinţe de natură lingvistică şi culturală în fondul său de cunoaştere deja existent.

Procesul actual de predare şi învăţare a limbilor străine, având ca obiectiv central comunicarea, vizează, de fapt, un conţinut integrativ care să dea o perspectivă unitară celor trei dimensiuni: cunoaşterea limbii şi a culturii străine, comportamentul faţă de cultura ţintă, competenţa de comunicare, elementele lingvistice şi cele de cultură şi civilizaţie formând o unitate indisolubilă. Esenţială este competenţa de comunicare interculturală, reprezentând capacitatea de a comunica eficient cu oameni din diverse culturi, care sunt percepute ca fiind diferite de cultura proprie. După cum competenţele de specialitate şi cele strategice nu pot exista independent de competenţele individuale şi sociale, la fel competenţa interculturală nu ar trebui tratată ca o competenţă de sine stătătoare, ci numai în context cu celelalte competenţe, cu menţiunea că se face referire la o situaţie de comunicare cu elemente culturale diferite. Într-un sens foarte larg, competenţa de comunicare interculturală înseamnă capacitatea individului de a percepe, recunoaşte, accepta şi înţelege un context cultural străin, de a se comporta adecvat şi flexibil, în funcţie de situaţia de comunicare, răspunzând în felul acesta aşteptărilor interlocutorilor săi din alte culturi, de a conştientiza diferenţele şi asemănările culturale dintre cultura proprie şi cea străină, de arelativiza propria cunoaştere şi de a-şi păstra, totuşi, identitatea culturală.

Bibliografie

1. Iucu R. Calitate şi formare – dimensiunea multiculturală a proceselor de asigurare a calităţii în sistemele de formare a personalului didactic în Bârlogeanu L. (coord.) Interculturalitate – Studii, cercetări, experienţe. Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 2007.
2. Krumm H. J., Grenzgänger-das Profil von Deutschlehrern in einer vielsprachigen Welt. În: Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache, 1993.
3. Council of Europe (2000), A Common European Framework of Reference for Languages. Cambridge: Cambridge Universtiy Press.
4. Bennett M.J. Basic Concepts of Intercultural Communication: Selected Readings. USA, UK: Intercultural Press.1998.
5. Gudykunst W. / Kim Y. Y. Communicating with Strangers, London: McGraw-Hill, 1992.
6. Kramsch C. Language and culture. Oxford: Oxford University Press, 1998.
7. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon: Multilingual Matters, 1997.
8. Byram M. Developing the intercultural speaker for international communication. În: Intercultural Communication and Language Learning. Dublin: p.17-35; 1999.
9. Bennet M. Towards Ethnorelativism, A Developmental Model of Intercultural Sensitivity. În: Plaige. M. R. (ed.), Education for the InterculturalExperience, Yarmouth, Intercultural Press, p. 21-71; 1993.
10. Alptekin C. Towards intercultural communicative competence. În:Journal vol. 56/1, Oxford, Oxford University Press, p.57-64; 2002.
11. Dooly M. Integrating Intercultural Competence and Citizenship Education intoTeacher Training: a Pilot Project, Citizenship Teaching and Learning, vol. 2, Nr.1, 2006.

SESIUNEA IV. CERCETAREA ŞTIINŢIFICĂ A RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE: UNELE RECOMANDĂRI METODICE

ELABORAREA REFERATULUI ŞTIINȚIFIC

CĂLDARE Gheorghe,
doctor în istorie, conferenţiar universitar

STERCUL Natalia,
doctor în politologie, conferenţiar universitar

In this article the authors analyse the means of elaborating a scientific paper - one of the forms of the educational - scientific activities in the higher educational institutions. In the text, we formulate the notion of scientific paper and the importance of its elaboration for the development of the knowledge and research capacities of MA and Bachelor students. The authors emphasise the main requirements of a scientific paper, its main component parts, sources of information, the style and language of the study, as well as the ways of elaborating the bibliography.

In the final part of the article are presented two examples of how you should elaborate a scientific paper in the field of International Relations: "The activity of the Ministry of Foreign Affairs and European Integration" and "Republic of Moldova - EU cooperation at present: realities and perspectives".

1. ***Ce reprezintă referatul ştiinţific?***
2. ***Regulile/cerinţele şi structura referatului ştiinţific***
3. ***Particularităţile şi recomandările practice ale pregătirii referatului ştiinţific în domeniul relaţiilor internaţionale***

1. Ce reprezintă referatul ştiinţific?

Referatul ştiinţific este o formă de organizare a activităţii de studiere şi cercetare, scopul de bază al căreia constă în dezvoltarea capacităţilor individuale de cunoaştere ale studentului ori a masterandului instituţiei de învăţământ, în amplificarea priceperii lui de a dobândi, a aprofunda şi a înţelege în mod ctreator cunoştinţele profesionale relevante.

Referatul este o lucrare scrisă, în care se prezintă succint cercetarea unei anumite probleme, în baza studierii şi a prelucrării materialului teoretic şi empiric. În esenţă referatul este o lucrare de cercetare ştiinţifică individuală, în care se descrie fondul problemei cercetate, iar expunerea materialului poartă un caracter teoretico-tematic, în procesul căruia sunt prezentate puncte de vedere diverse, dar şi propriile opinii ale

autorului. Referatul se utilizează pentru însuşirea procedeielor, metodelor şi mijloacelor de lucru cu sursele de cunoaştere a unei discipline concrete de studiu. În referatul ştiinţific nu se reproduce conţinutul surselor studiate, dar se efectuează analiza, totalizarea, sistematizarea şi restructurarea lor. Referatele sunt scrise atât în baza materialelor teoretice, cât şi în baza studierii experienţei de activitate practică. În unele cazuri, pentru scrierea referatului este suficientă studierea şi analiza amplă a unei surse teoretice, ori descrierea unei experienţe reuşite aplicată în practică de un savant concret [2].

2. Regulile/cerinţele şi structura referatului ştiinţific

În vederea pregătirii referatului ştiinţific, sunt importante:

- capacitatea de a înţelege experienţa reprezentanţilor comunităţii ştiinţifice, de a evidenţia elementele cele mai preţioase şi de a determina esenţa problemei ştiinţifice studiate;
- analiza tuturor faptelor şi a evenimentelor cunoscute;
- expunerea poziţiei proprii faţă de problema analizată;
- capacitatea de a prezenta corect rezultatele studiului [5].

Pentru aceasta sunt necesare următoarele: de a clasifica materialul selectat; a-l prelucra din punct de vedere statistic; de a-i face analiza ştiinţifică; de a expune logic materialul; de a face concluzii; de a formula recomandări practice.

În procesul lucrului asupra referatului pentru început este important de a alcătui planul acestuia, deoarece el va sta la baza pregătirii studiului. În plan urmează să fie incluse etapele de scriere a referatului, care se va încadra în următoarea schemă logică:

- alegerea unei teme proprii de cercetare şi argumentarea importanţei ei;
- selectarea literaturii;
- formularea scopului şi obiectivelor concrete ale cercetării;
- alcătuirea planului referatului ştiinţific;
- alegerea metodelor de cercetare ştiinţifică, care să permită realizarea scopului propus;
- descrierea procesului de cercetare;
- formularea concluziilor finale şi aprecierea rezultatelor cercetării [3].

De menţionat că unii specialişti/metodişti recomandă alcătuirea prealabilă a două – trei variante de plan, utilizînd pentru aceasta metode diferite. Totodată, se admite divizarea compartimentelor lucrării, care vor expune esenţa problemei în mod cronologic şi consecutiv. De asemenea, un procedeu reuşit ar fi evidenţierea unor subiecte, care vor include anumite aspecte ale problemei. Se poate reliefa în problema cercetată (în fenomen, eveniment), premisele, desfăşurarea acţiunilor, rezultatele, factorii pozitivi sau negativi, argumentele „pro” şi „contra”. Expunând materialul într-o anumită consecutivitate, se poate de apreciat avantajele ori lacunele fiecărei variante a planului. Astfel, sunt create premise reale pentru apreciierea fiecărei părţi constitutive a

lucrării, dar şi a variantei ei finale; se asigură expunerea logică şi consecutivă a problemei; se poate determina ce materiale pot fi suplimentar utilizate etc. O structură optimă a lucrării permite de a preciza părţile componente ale acesteia, care urmează să conţină elemente subordonate logic (compartimente, capitole, paragrafe). Pentru a reflecta conţinutul lucrării, fiecare parte constitutivă a ei trebuie să fie intitulată în mod distinct, pentru a-i reflecta conţinutul. După aceia toate materialele şi compartimentele lucrării se adună/concentrează într-un tot întreg.

Este important de remarcat că referatul trebuie să conţină trei compartimente esenţiale: partea introductivă, partea de bază, încheierea şi lista surselor bibliografice, utilizate în procesul de scriere a lucrării. În introducere se argumentează importanţa temei cercetate, în partea de bază a referatului ştiinţific se prezintă esenţa lucrării, iar în încheiere sunt formulate concluziile de rigoare.

Cea mai complicată parte a lucrării pentru student o constituie, de obicei, analiza şi sistematizarea materialului, dar şi scrierea textului propriu zis. După ce a fost scrisă prima variantă a lucrării, este necesară în mod obligatoriu prelucrarea textului, şi anume:

- precizarea conţinutului;
- verificarea respectării exigenţelor tehnice.
- redactarea textului.

La această fază de pregătire a lucrării se atrage atenţie asupra expunerii logice şi consecutive a materialului, cum ar fi: dacă au fost argumentate suficient anumite poziţii şi evidenţiate cele principale, dacă s-a reuşit de reliefat în ce constă noutatea studiuliui. Cu deosebită atenţie se verifică toate formulările şi definiţiile ce se conţin în lucrare. După eliminarea anumitor lacune de structură intervine etapa aprecierii volumului materialelor utilizate şi dacă ele sunt expuse la un nivel suficient de detaliat. Următoarea etapă prevede verificarea respectării parametrilor tehnici a referatului ştiinţific. La acest compartiment se cere de stabilit dacă au fost respectate întocmai cerinţele înaintate pentru scrierea unor asemenea lucrări, la care se referă: divizarea în compartimente, prezenţa referinţelor la surse şi respectarea regulelor de citare a acestora, alcătuirea indicilor bibiliografici, pregătirea tabelelor şi a materialelor ilustrative etc. Etapa finală a pregătirii referatului include redactarea textului. Este important ca lucrarea să fie expusă într-un stil unic; anumite formulări din text pot fi evidenţiate; se verifică dacă au fost respectate normele ortografice şi de punctuaţie [4].

Este necesar de subliniat că textul referatului are un anumit conţinut, care este exprimat atât prin cuvinte şi termeni, cât şi cu ajutorul schemelor, tabelelor şi diagramelor, prin intermediul cărora se efectuează prezentarea conţinutului. Textul studiului este redat prin noţiuni ştiinţifice. De aceea fiecare lucrare se bazează pe anumiţi termeni, care trebuie evidenţiaţi în mod special. În selectarea termenilor necesari pentru un studiu concret se recomandă de consultat la început dicţionarele explicative şi enciclopedice, dar şi dicţionarele de limbi străine, în care se conţin explicaţii generale privind interpretarea adecvată a cuvintelor şi termenilor[5].

Încheierea la referat trebuie să fie scrisă în baza concluziilor care se conţin în partea principală a lucrării, deoarece încheierea costituie compartimentul final al studiului, care trebuie să includă şi concluzii, de aceea concluziile trebuie să fie formulate în mod clar şi concis. Concluziile, din punct de vedere al sensului conţinutului, nu depind una de alta, consecutivitatea lor este determinată de logica generală a constituirii referatului ştiinţific. Concluziile care se referă la probleme teoretice, se expun înaitea celora care au aspecte practice. Stilul încheierii trebuie să fie laconic, clar, logic şi convingător.

- ***Sursele de informare***

Înainte de a începe procesul de căutare a surselor informative se recomandă de a schiţa o variantă a planului referatului, fapt ce va permite ca sursele necesare să fie identificate mai lesne şi mai précis.Termenul "sursă de informare ştiinţifică" înseamnă un document care conţine o anumită informaţie.

Sursele documentare constituie volumul principal de informaţii utilizate în activitatea ştiinţifică. Atunci când se caracterizează sursele documentare de informare ştiinţifică, se atrage atenţie în primul rând la varietatea acestora. Sursele documentare de informare ştiinţifică se divizează în principale şi secundare. În cele principale (documente, publicaţii) se conţin, de obicei, informaţii ştiinţifice şi speciale noi, iar în cele secundare - rezultatele analizei/prelucrării logice a documentelor principale, la care se atribuie monografiile. La sursele de informare ştiinţifică pot fi incluse, de asemenea, revistele referative/tematice, ediţiile informative curente şi materiale cu caracter analitic. Revistele referative/tematice reprezintă o publicaţie informativă de prim rang, care conţine preponderent referate, dar în unele cazuri şi adnotaţii, descrierea bibliografică a literaturii, fapt ce reprezintă interes sporit pentru ştiinţă şi practică. La ediţiile informative curente se atribuie ediţiile informative care conţin analiza articolelor, descrierea/caracteriizarea publicaţiilor etc., astfel că se evită apelarea la sursele primare. Cît priveşte materialele cu caracter analitic, acestea sunt ediţii informative de analiză a tendinţelor în dezvoltarea unui anumit domeniu (dimensiune, problemă) a ştiinţei şi tehnicii [5].

- ***Stilul şi limbajul referatului***

Referatul ştiinţific trebuie să demonstreze capacitatea autorului de a expune cu claritate gândurle şi opiniile sale. În acest context o mare importanţă se atribuie stilului şi limbajului referatului. Stilul reprezintă o particularitate aparte a limbajului ştiinţific şi presupune următoarele:

- expunerea logică a materialului, prin care se subânţelege expunerea ştiinţifică;
- consecutivitatea prezentării materialului, ori fiecare compartiment al lucrării să se bazeze pe cel precedent;
- exactitate în prezentarea faptelor, informaţiilor, a termenilor ştiinţifici utilizaţi în textul lucrării.

Limbajul referatului trebuie să fie concis, clar şi precis. O atenţie aparte în referat se atribuie exactităţii în prezentarea definiţiilor şi termenilor. Claritatea limbajului presupune că textul referatului este accesibil şi lesne de înţeles, fapt ce permite de a percepe mai uşor concluziile autorului. Într-un text expus în mod concis se reuşeşte, practic, de a evita repetările inutile.

- ***Lista literaturii***

Referatul ştiinţific se finalizează cu prezentarea listei literaturii, care urmează după încheiere şi se expune de pe pagină nouă. În lista literaturii se includ sursele teoretice publicate, documente şi legi, precum şi materiale de arhivă. Toată literatura se prezintă strict în ordine alfabetică, după prima literă a numelui autorului lucrării, denumirii documentului ori a unui studiu colectiv, în care nu se indică cu claritate un anumit autor (culegeri de articole, materiale ale conferinţelor ştiinţifice etc.). Fiecare lucrare are numărul ei de ordine, în baza cărora acestea sunt citate în textul referatului ştiinţific.

3. Particularităţile şi recomandări practice pregătirii referatului ştiinţific în domeniul relaţiilor internaţionale

În condiţiile actuale, studierea relaţiilor internaţionale este de o actualitate aparte, deoarece schimbarea rapidă a evenimentelor pe arena mondială necesită analiza şi examinarea detaliată a acestora. Totodată, lucrul individual al studentului este o parte indispensabilă a procesului de învăţământ. Una din formele activităţii didactice şi ştiinţifice de cercetare a studenţilor în domeniului relaţiilor internaţionale este pregătirea referatelor ştiinţifice, precum şi a comunicărilor, prezentate la seminare. Acest gen de activitate contribuie la formarea capacităţilor analitice şi permite crearea deprinderilor teoretico-practice în domeniul de studii.

Formarea tradiţională de pregătire a referatului ştiinţific în domeniul relaţiilor internaţionale prezintă studierea unei probleme concrete în acest domeniu, evidenţierea importanţei ei teoretice şi practice. În alegerea temei trebuie să se ia în calcul faptul că aceasta poate să se schimbe, să sufere modificări cauzate de evoluţia relaţiilor internaţionale, dar şi de interesele ştiinţifice ale studentului. Principiile prioritare în formularea temei referatului o constituie actualitatea, complexitatea şi originalitatea ei.

Una din formele referatului pe tematica relaţiilor internaţionale o constituie analiza unor lucrări originale a specialiştilor în domeniu, cu prezentarea comentariilor proprii ale studentului. Aceasta va permite autorului să selecteze şi să utilizeze diverse variante a terminologiei, să prezinte argumente în favoarea unui anumit specialist, ori să formuleze opinia proprie.

O formă mai complicată a pregătirii referatelor în domeniul relaţiilor internaţionale prevede utilizarea metodelor sociologice, de evidenţiere a rezultatelor

obţinute. De obicei, forma respctivă se aplică în pregătirea pentru participare la conferinţele studenţeşti.

Pregătirea referatelor ştiinţifice în domeniul relaţiilor internaţionale, deşi variate ca formă, trebuie să conţină următoarele:

- analiza profundă şi complexă a tuturor factorilor, fenomenelor, proceselor şi tendinţelor care se referă la tema dată;

- multitudinea informativă, caracterul inovativ şi originalitatea în expunerea materialului;

- analiza şi aprecierea diverselor puncte de vedere în problema respectivă, dar şi prezentarea opiniei proprii.

- ***Recomandări practice***

În vederea facilitării pregătirii de către studenţi/masteranzi a referatelor ştiinţifice la specialitatea "Relaţii Inpernaţionale" vom prezenta în continuare două exemple de scriere a referatelor în domeniul dat. Primul exemplu se referă la pregătirea referatului pe tema "Activitatea Ministerului Afacerilor Externe şi Integrării Europene al Republicii Moldova".

După cum se cunoaşte MAE este organul central de specialitate al administraţiei publice, abilitat să promoveze şi să înfăptuiască politica externă a Republicii Moldova. Pentru pregătirea referatului la tema dată se recomandă ca studentul/masterandul să consulte bibliografia respectivă, care conţine un şir de acte normative, monografii, culegeri de articole etc. La acestea se referă Regulamentele MAE (din anii 1997, 2005, dar şi cel mai recent – din 22.08.2011) [6], Legea Republicii Moldova cu privire la serviciul diplomatic, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 20, din 05.02. 2002 [7], Regulamentul cu privire la activitatea misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova din 29 iulie 2007, Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova din 30 decembrie 2010 [8], precum şi unele monografii, la care se referă I. Anghel "Drept diplomatic şi consular", Bucureşti, 1996; A. Burian "Introducere în practica diplomatică şi procedura internaţională", Chişinău, 2008; Gh. Căldare "Diplomaţia practică", Chişinău, 2009; "Serviciul diplomatic: teorie şi practică"[9], Chişinău, 2011 ş. a.

Etapa a doua în pregătirea referatului este alcătuirea planului lucrării. Considerăm că planul referatului la această temă ar include Introducerea, Partea de bază, Încheierea şi Lista bibliografiei. Iar acum să examinăm succint conţinutul fiecărui compartiment al lucrării.

1. Introducere. În această parte a lucrării se va argumenta importanţa şi rolul MAE în promovarea politicii externe a Republicii Moldova, atât după proclamarea independenţei de stat, în 1991, cât şi la etapa actuală, când ţara noastră este membru cu drepturi depline a comunităţii internaţionale.

2. În Partea de bază a referatului urmează să fie analizate aşa subiecte, cum ar fi: a) Reorganizarea MAE, elaborarea cadrului legislativ al serviciului diplomatic,

pregătirea cadrelor; b) Activitatea misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova (ambasadelor, consulatelor generale şi a reprezentanţelor permanente ale ţării noastre pe lângă organizaţiile internaţionale); c) Obiectivele principale ale activităţii MAE la etapa actuală (sporirea eficienţei în activitatea Ministerului, inclusiv promovarea activă a diplomaţiei economice, realizarea rolului coordonator al MAE în aprofundarea colaborării cu principalii actori internaţionali, protejarea intereselor cetăţenilor Republicii Moldova peste hotare şi prestarea serviciilor consulare de calitate etc.).

3. Încheiere. Deoarece aceasta este partea finală a lucrării, urmează a fi făcute totalurile studiului, expuse concluziile de bază şi formulate anumite propuneri. Pentru a înainta recomandări argumentate privind eficientizarea activităţii externe a ţării noastre, este important ca studentul/masterandul să cunoască ultimele modificări operate în structura Ministerului, obiectivele care sunt înaintate în prezent faţă de structurile serviciului diplomatic, dar să dispună şi de o anumită practică diplomatică (eventual, să efectuieze stagiul de practică în MAE). Lista literaturii, după cum am menţionat deja, va include acte normative, monograţii, culegeri de articole etc.

Cel de-al doilea exemplu se referă la pregătirea referatului pe tema "Colaborarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană la etapa actuală: realităţi şi perspective". Această temă este una centală a disciplinei, deoarece integrarea europeană în prezent a devenit un deziderat fundamental al politicii externe al Republicii Moldova. Realizarea plenară a acestui obiectiv va permite plasarea ţării noastre într-un sistem de securitate, stabilitate şi prosperitate, guvernat de valorile democratice şi libertăţile fundamentale ale omului. Având în vedere faptul că problematica integrării europene este dezbătută frecvent în mediiile ştiinţifice, dar şi de către opinia publică, bibliografia la această temă trebuie selectată cu deosebită atenţie. Lista literaturii pentru pregătirea referatului va include un şir de acte normative, culegeri statistice, monografii şi articole în reviste de specialitate, la care se referă "Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova: „Libertate, Democraţie, Bunăstare", din 30.12. 2010 [8], Elemente de bază din Planul de Acţiuni privind liberalizarea regimului de vize cu Uniunea Europeană şi Programul Naţional de implementare a acestuia [10], Comerţul exterior al Repiblicii Moldova în anul 2012 [11], studiul "Ştiinţa politică în Republica Moldova: realizări şi perspective", Chişinău, 2011 [12], numeroase articole publicate în reviste de specialitate, presa periodică, etc.

Planul referatului la această, temă, la fel ca şi cel precedent, ar urma să includă trei compartimente: Introducerea, Partea de bază, Încheierea şi Lista bibliografiei.

1. În Introducere studentul/masterandul urmează să argumenteze esenţa vectorului european al politicii externe a Republicii Moldova la etapa actuală, care are drept scop modernizarea ţării sub aspect politic, economic şi social. În special se cere de evidenţiat că prin promovarea coerentă a unei politici de europenizare a tuturor aspectelor vieţii social-politice şi economice a ţării, elaborarea şi implementarea noului cadru juridic de colaborare cu UE, se va reuşi într-o perioadă previzibilă de a

transforma Republica Moldova într-o ţară elegibilă pentru aderarea la structurile europene.

2. În Partea de bază a lucrării la această temă se propune de examinat următoarele subiecte: a) Esenţa Programului de activitate al Guvernului Alianţei pentru Integrare Europeană al Republicii Moldova la compartimentul "Colaborarea cu Uniunea Europeană" şi începutul procesului de realizare a acestuia; b) Desfăşurarea negocierilor moldo-comunitare privind elaborarea Acordului de Asociere la UE, a Acordului de liberalizare a regimului de vize cu UE şi a Acordului de creare a Zonei de Liber Schimb Aprofundat şi Cuprinzător Republica Moldova – Uniunea Europeană; c) Starea actuală şi perspectivele de avansare a Republicii Moldova la un stadiu calitativ nou în colaborarea cu Uniunea Europeană. Studentul/masterandul trebuie să evidenţieze principalele aspecte ale acestor acorduri, să reliefeze problemele cu care se confruntă ţara noastră în plan intern, dar şi extern, în negocierea acordurilor respective cu oficialităţile de la Bruxelles.

3. În Încheiere tradiţional sunt făcute totalurile lucrării, fiind formulate şi anumite propuneri. La acest compartiment al referatului autorul va expune succint rezultatele la zi a relaţiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, inclusiv a perspectivelor de semnare a noilor acorduri de colaborare moldo-comunitare. Este necesar ca în concluziile şi propunerile finale să se menţioneze că perspectiva europeană a ţării noastre depinde nu doar de autorităţi, dar şi de fiecare cetăţean, care prin aportul său concret va contribui la apropierea ţării noastre de spaţiul european.

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Care sunt cerinţele de bază pentru pregătirea referatului ştiinţific?
2. Evidenţiaţi exigenţele principale care se referă la structura referatului ştiinţific.
3. Ce reprezintă sursele documentare de informare şi care sunt varietatea lor?
4. Enumăraţi formele referatelor ştiinţifice în domeniului relaţiilor internaţionale şi evidenţiaţi specificul lor.
5. Numiţi specialiştilii de vază în domeniului relaţiilor intaernaţionale (străini şi autohtoni), lucrarile cărora prezintă interes pentru pregătirea referatelor ştiinţifice.

Tematica orientativă pentru referatul ştiinţific:

1. Cooperarea Republicii Moldova cu statele UE.
2. Relaţiile diplomatice moldo-ruse.
3. Noile caracteristici ale cooperării comerciale şi economice cu statele UE.
4. Dialogul politic dintre Republica Moldova şi Ucraina la etapa actuală.
5. Relaţiile bilaterale dintre Republica Moldova şi România

Bibliografie:

1. Басков М.И. От реферата до дипломной работы. Москва: Феникс. 2001. – 64с.

2. Безрукова В.С. Как написать реферат, курсовую, диплом. - Спб: Питер. 2004. -176с.
3. Каньковски П.В. Как написать реферат. Методическое пособие. – Новокузнецк. 2010. - 26с.
4. Кузнецов И.Н. Рефераты, курсовые и дипломные работы: методика подготовки и оформления. Учебно-методическое пособие. – Москва: Издательско-торговая корпорация "Дашков". 2004. - 352с.
5. Неволина Е.М. Как написать реферат. – Москва: Урал Л.Т.Д.. 2001. с. 10-11. - 191с.
6. Regulamentul privind organizarea şi funcţionarea Ministerului Afacerilor Externe şi Integrării Europene al Republicii Moldova. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova, Nr. 630 din 22.08.2011.
7. Legea Republicii Moldova cu privire la serviciul diplomatic. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 20, din 05.02.2002.
8. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova "Libertate, Democraţie, Bunăstare", din 30 decembrie 2010. www.gov.md.
9. Serviciul diplomatic: teorie şi practică. Suport de curs. CEP USM, Chişinău, 2011.
10. Elemente de bază din Planul de Acţiuni privind liberalizarea regimului de vize cu Uniunea Europeană şi Programul Naţional de implementare a acestuia.// Monitorul Guvernamental, Nr. 2, 2011.
11. Comerţul exterior al Republicii Moldova în anul 2012. Biroul Naţional de Statistică al Republicii Moldova. Chişinău, 2013.
12. Ştiinţa politică în Republica Moldova: realizări şi perspective. Studii Internaţionale. Chişinău, CEP USM, 2011.

ПОДГОТОВКА НАУЧНОГО РЕФЕРАТА

КЭЛДАРЕ Георгий,
кандидат исторических наук, доцент

СТЕРКУЛ Наталья,
кандидат политических наук, доцент

In this article the authors analyse the means of elaborating a scientific paper - one of the forms of the educational - scientific activities in the higher educational institutions. In the text, we formulate the notion of scientific paper and the importance of its elaboration for the development of the knowledge and research capacities of MA and Bachelor students. The authors emphasise the main requirements of a scientific paper, its main component parts, sources of information, the style and language of the study, as well as the ways of elaborating the bibliography.

In the final part of the article are presented two examples of how you should elaborate a scientific paper in the field of International Relations: "The activity of the Ministry of Foreign Affairs and European Integration" and "Republic of Moldova - EU cooperation at present: realities and perspectives".

1. Что такое научный реферат?

2. Правила написанияи структура научного реферата

3. Особенности и практические примеры написания научного реферата в области международных отношений

1. Что такое научный реферат?

Научный реферат представляет собой форму организации учебно-исследовательской деятельности, основное назначение которой состоит в развитии познавательной самостоятельности студента или слушателя учебного заведения, его умений самостоятельно приобретать, углублять и творчески осмысливать приобретаемые профессионально значимые знания.

Реферат - это письменная работа, в которой кратко изложено исследование какой-либо проблемы на основе изучения и переработки теоретического и эмпирического материала, это самостоятельная научно-исследовательская работа, где раскрывается суть исследуемой проблемы, а изложение материала носит проблемно-тематический характер. В нем освещаются различные точки зрения и излагаются собственные взгляды. Реферат предназначен для освоения приемов, методов и средств работы с источниками познания конкретной учебной дисциплины. В научном реферате не пересказывается содержание изучаемых источников, а осуществляется их анализ, обобщение, переструктурирование, систематизация и т.д. Реферативная работа может выполняться как на материале

теории, так и на основе изучения опыта практической деятельности. Иногда для ее написания бывает достаточно изучить и глубоко проанализировать один теоретический источник или описать опыт успешного применения какого-либо метода обучения конкретным ученым [2].

2. Правила написанияи структура научного реферата

При выполнении научного реферата важно:

- осмыслить опыт представителей научного сообщества, выявить в нем все самое ценное и определить сущность изучаемой научной проблемы;
- перечислить все известные факты и события;
- выразить собственную позицию по рассматриваемой проблеме;
- грамотно оформить результаты исследований [5].

Для этого необходимо: классифицировать собранный материал; статистически корректно его обрабатывать, научно анализировать и обобщать; выстраивать материал логически; делать выводы; выдавать практические рекомендации.

Планируя ход работы над рефератом, важно составить план работы, который станет основой данного исследования, и выработать четкую последовательность написания реферата. В общем виде она состоит из следующей логической схемы:

- выбор темы исследования и обоснование ее важности;
- информационный поиск;
- постановка цели и конкретных задач исследования;
- составление плана научного реферата;
- выбор методов (методик) проведения исследования, которые помогут слушателю учебного заведения достичь поставленной цели;
- описание процесса исследования;
- формулировка конечных выводов и оценка результатов [3].

Следует заметить, что некоторые методисты рекомендуют предварительно составить два-три варианта плана, применяя при этом различную методику. Можно также вычленить разделы, которые будут хронологически, последовательно, друг за другом раскрывать суть проблемы. Также хорошим способом является выделение вопросов, охватывающих отдельные стороны проблемы. В проблеме (в явлении, событии) следует выделить предпосылки, ход действий, результаты или основные факторы, благоприятные и отрицательные черты, аргументы "за" и "против". Раскладывание материалов в определенной последовательности представляется крайне важным для студента, поскольку позволяет ему обратить внимание на преимущества и недостатки каждого из структурных вариантов. Так появляется возможность, в полном смысле этого слова, увидеть каждую из отдельных частей работы и всю ее целиком; добиться,

чтобы была выдержана правильная последовательность в изложении; выяснить, какими данными следует еще дополнить исходные материалы. На основе найденной структуры произведения определяется, какой должна быть ее рубрикация, т.е. деление на логически соподчиненные элементы (части, разделы, параграфы, пункты). Каждый из них снабжается заголовком, отражающим его содержание. После этого все отдельные материалы вместе с заголовками, отражающими рубрикацию, складываются между собой.

Важно отметить, что реферат должен состоять из трех основных разделов: вводной части, основной части, заключения и списка библиографических источников, использованных в процессе написания работы. Во введении обосновывается важность выбранной темы, в основной части научного реферата раскрывается ее суть, в заключении формулируются выводы.

Самая сложная часть работы для студента - это, как правило, анализ и обобщение собранных материалов и написание самого текста. Получившийся первоначальный вариант необходимо в обязательном порядке доработать, а именно:

- уточнить содержание;
- проверить правильность оформления;
- провести редактирование текста.

Следует посмотреть, насколько логично и последовательно изложен материал, достаточно ли аргументированы отдельные положения, выделены ли основные принципиально важные моменты при изучении поставленной проблемы, удалось ли отчетливо показать, что нового несет в себе произведение. С особой тщательностью проверяются все формулировки и определения. После устранения структурных дефектов можно приступать к оценке объема приводимых в работе материалов и степени подробности их изложения.

Следующий этап - проверка правильности оформления научного реферата. Здесь все должно быть сделано в соответствии с определенными правилами. Касаются они фактически всех элементов данной работы: ее рубрикации, ссылок на литературные источники, цитирования, составления библиографических указателей, оформления таблиц и иллюстративных материалов и т.д.

Заключительный этап – редактирование. Здесь важным является достижение единства стиля изложения; внесение в текст различных подчеркиваний, дополнительных рубрикаций; проверка правильности орфографии и пунктуации [4].

Необходимо отметить, что текст реферата имеет определенное содержание, которое выражается не только словесно – терминологически, но и с помощью схем, таблиц, графиков. Основа содержания – это научные понятия. Каждая работа строится на них и их соподчинении. Их надо выделять особо. При подборе терминов, необходимых для конкретного исследования, начинать работу нужно с толковых и энциклопедических словарей, словарей иностранных слов,

где дается общепринятое, однозначное толкование терминов, хотя особенности каждого словаря вносят свои нюансы в их значение [5].

Заключение должно быть написано на уровне обобщения основной части реферата, поскольку заключение – это эпилог работы, т.е. комплексная форма завершения исследования, включающая в себя выводы. Поэтому выводы желательно формулировать четко и кратко. Выводы не зависят друг от друга по смысловому содержанию, их последовательность определяется общей логикой построения научного реферата. Выводы, относящиеся к вопросам теории, предшествуют выводам, имеющим практическое значение. По стилю написания заключение должно быть лаконичным, четким, логичным, доказательным и убедительным.

- Источники информации

Поиск источников информации следует начинать после наброска плана реферата, поскольку тогда поиск источников станет целенаправленным, более точным и содержательным. Под "источником научной информации" понимается документ, содержащий какое-то сообщение.

Документальные источники содержат в себе основной объем сведений, используемых в научной деятельности. Характеризуя документальные источники научной информации, необходимо прежде всего подчеркнуть их многообразие. Все документальные источники научной информации делятся на первичные и вторичные. В первичных документах и изданиях содержатся, как правило, новые научные и специальные сведения, во вторичных - результаты аналитико-синтетической и логической переработки первичных документов, т.е. это так называемые монографии. Также следует выделить реферативные журналы, экспресс-информацию и аналитические обзоры. **Реферативные журналы** - основное информационное издание, содержащее преимущественно рефераты, иногда аннотации и библиографические описания литературы, представляющей наибольший интерес для науки и практики. **Экспресс-информация** - информационные издания, содержащие расширенные рефераты статей, описания изобретений и других публикаций, позволяющих не обращаться к первоисточнику. **Аналитические обзоры** - информационные издания, дающие представление о состоянии и тенденциях развития определенной области (раздела, проблемы) науки или техники [5].

- Стиль и язык работы

Чрезвычайно важным является продемонстрировать умение четко излагать свои мысли. Стилю и языку в тексте научного реферата должно уделяться большое внимание. Этот стиль представляет собой особенность научного языка и предполагает:

- формально-логический способ изложения материала, т.е. научное изложение;

- смысловую законченность, целостность и связность речи, т.е. яркую демонстрацию последовательности развития мысли, переходов от одной мысли к другой;

- точность изложения фактов, сведений, специальной научной терминологии в тексте.

Речь должна быть точной, ясной и краткой. Смысловой точности уделяется особое внимание в научном реферате. Ясность речи подразумевает ее доступность и доходчивость, что способствует более легкому восприятию текста и выводов автора. Краткость позволяет избежать ненужных повторов.

- Список литературы

Списком литературы завершается описание исследования. Он следует за заключением и оформляется с новой страницы.Вносимая в список литература - это опубликованные теоретические источники, нормативно-правовые документы, а также архивные материалы. Вся литература оформляется строго в алфавитном порядке, по первой букве фамилии автора работы, наименования документа или коллективного труда, у которого нет точно определенного авторства. Каждой работе присваивается свой порядковый номер, и затем на него делаются ссылки в тексте работы при цитировании.

3. Особенности и практические примеры написания научного реферата в области международных отношений

Изучение международных отношений приобретает особую актуальность в современных условиях, поскольку стремительно изменяющиеся реалии мировой политики требуют детального рассмотрения и анализа. Самостоятельная работа студентов является неотъемлемой частью учебного процесса. Одной из форм учебной и научно-исследовательской работы студентов в области международных отношений является написание рефератов и подготовка по ним специальных сообщений на семинарских занятиях. Это формирует и развивает аналитические способности и предоставляет возможности для формирования навыков и накопления теоретико-прикладных знаний по специальности.

Традиционной формой написания научного реферата по международным отношениям являются исследования конкретной проблемы в области международных отношений, выявление ее теоретической и практической значимости. При выборе тематики студенту следует учитывать, что она может корректироваться, дополняться или сужаться в зависимости от меняющихся реалий в области мировой политики и международных отношений, а также

сферы научных интересов студента. Исходными принципами при формулировке темы является актуальность, проблемность, оригинальность.

Важно обратить внимание и на другую форму реферата по международным отношениям - реферат одной или нескольких оригинальных работ современных специалистов в области международных отношений с анализом и комментариями студента. Это поможет студенту научиться правильно подбирать и использовать различные варианты формулировок терминов, приводить аргументы в пользу точки зрения автора или, напротив, обосновывать доводы в противовес авторской позиции, т.е. приводить контраргументы, а также развивать мысли автора.

Проведение самостоятельного исследования в области международных отношений по одной из актуальных проблем с использованием методов социологии, описанием полученных результатов – это более сложная форма научного реферата по специальности «Международные отношения», как правило, чаще всего она используется для подготовки к студенческим конференциям.

При всех различиях форм и видов научных рефератов в области международных отношений они должны содержать:

- глубинный и комплексный анализ факторов, явлений, процессов и тенденций, которые относятся к выбранной теме;

- информационную насыщенность, новизну и оригинальность изложения материала;

- анализ и оценку различных точек зрения по данной проблеме, наличие собственного отношения к изучаемой проблеме.

- Практические примеры

Для облегчения подготовки студентами/магистрами научных рефератов по специальности «Международные отношения» представляем два примера написания научных рефератов в данной области. Первый пример касается подготовки реферата по теме «Деятельность Министерства иностранных дел и Европейской интеграции Республики Молдова».

Как известно, МИД является центральным органом государственного управления, уполномоченным продвигать и реализовывать внешнюю политику Республики Молдова. Для подготовки реферата по данной теме студенту/магистру рекомендуется подобрать соответствующую библиографию, которая содержит массив нормативных актов, монографий, сборников, статей и т.д. Необходимо обращаться к Регламенту МИДа (за 1997, 2005 и недавнему–от 22.08.2011) [6], Закону Республики Молдова о дипломатической службе, опубликованномув МониторулОфичиал Республики Молдова №20 от 05.02. 2002 [7], Регламенту о деятельности дипломатических представительств Республики Молдоваот 29 июля 2007 года, Программе деятельности Правительства

Республики Молдова от 30 декабря 2010 [8], а также к некоторым монографиям, к числу которых относятся: И. Ангел «Дипломатическое и консульское право», Бухарест, 1996; А. Буриан «Введение в дипломатическую практику», Кишинэу, 2008; Г. Кэлдаре «Практическая дипломатия», Кишинэу, 2009; «Дипломатическая служба: теория и практика» [9],Кишинэу, 2011 и др.

Второй этап подготовки реферата подразумевает необходимость составления плана работы. Данный план включает в себя введение, основную часть, заключение и список литературы. А теперь кратко рассмотрим содержание каждого раздела научного реферата.

1. Введение. В этой части работы аргументируется важность и роль МИДа в осуществлении внешней политики Республики Молдова как после провозглашения независимости в 1991 году, так и на современном этапе, когда наша страна является полноправным членом международного сообщества.

2. В основной части реферата анализируются следующие вопросы: а) реорганизация МИДА, разработка законодательных рамок дипломатической службы, подготовка кадров, б) деятельность дипломатических миссий Республики Молдова (посольств, консульств и постоянных представительств нашей страны в международных структурах); в) основные цели деятельности МИДа на современном этапе (повышение эффективности работы Министерства, включая активное содействие экономической дипломатии, реализации роли координатора МИДа в углублении сотрудничества с ключевыми международными субъектами, защиту интересов граждан Молдовы за границей и предоставление консульских услуг).

3. Заключение. Поскольку это заключительная часть работы, то необходимо подвести итоги проведенного исследования, сформулировать выводы и предложить рекомендации. Для того чтобы выработать рекомендации относительно повышения эффективности за пределами нашей страны, важно, чтобы студент/магистр знал о последних изменениях в структуре Министерства, о целях, которые в настоящее время являются первостепенными в структурах дипломатической службы (возможность проведения стажировок в Министерстве иностранных дел). Список литературы, как уже отмечалось, будет включать в себя нормативные акты, монографии, собрания сочинений и т.д.

Второй пример касается подготовки реферата по теме «Сотрудничество с Европейским Союзом на современном этапе: реалии и перспективы». Эта тема является основной в рамках данной учебной дисциплины, поскольку европейская интеграция в настоящее время стала основным направлением во внешней политике Республики Молдова. Реализация данной цели позволит нашей стране стать частью системы безопасности, стабильности и процветания, управлять демократическими ценностями, свободой и фундаментальными принципами. Принимая во внимание тот факт, что проблема европейской интеграции широко освещается в средствах массовой информации, и обсуждается широкой

общественностью, библиография по данной теме должна быть подобрана с большой осторожностью. Список литературы для подготовки реферата будет включать ряд нормативных документов, статистические данные, монографии и статьи в специализированных научных журналах, к которым относятся:«Программа деятельности Правительства Республики Молдова»: «Свобода, Демократия, Благосостояние» от 30.12.2010 [8], основные элементы Плана действий по либерализации визового режима с ЕС и Национальной программы по его внедрению [10], Внешняя торговля Республики Молдова в 2012 году [11], «Политическая наука в Республике Молдова: достижения и перспективы», Кишинэу, 2011 [12], многочисленные статьи, опубликованные в научных журналах и т.д.

План реферата по данной теме, также как и предыдущий, будет включать три части: введение, основную часть, заключение и список литературы.

1. Во введении студент/магистр аргументирует сущность европейского вектора Республики Молдова на современном этапе, который направлен на политическую, экономическую и социальную модернизацию страны. В частности, необходимо показать очевидность продвижения политики европеизации по всем аспектам социально-политической и экономической жизни страны, разработки и внедрения нового юридического аппарата по сотрудничеству с ЕС, что позволит Республике Молдова в обозримом будущем преуспеть в вопросе получения членства в европейских структурах.

2. В основной части работы по данной теме предлагается рассмотреть следующие аспекты: а) сущность Программы деятельности Правительства Альянса за Европейскую интеграцию Республики Молдова в разделе «Сотрудничество с Европейским Союзом» и начало процесса его реализации; б) проведение переговоров, касающихся разработки Соглашения об ассоциации с ЕС, Соглашения по либерализации визового режима с ЕС и Соглашения по созданию зоны глубокой и всеобъемлющей свободной торговли; в) нынешнее состояние и перспективы развития Республики Молдова на качественно новом этапе сотрудничества с Европейским Союзом. Студент/магистр должен осветить основные аспекты этих соглашений, чтобы подчеркнуть основные внутренние проблемы, с которыми столкнется наша страна, и внешние, касающиеся заключения соглашений с должностными лицами в Брюсселе.

3. В заключении традиционно подводятся итоги проделанной работы, формулируются предложения. В этой части реферата автор кратко приводит основные результаты по изучению отношений Республики Молдова с ЕС, включая перспективы подписания новых соглашений о сотрудничестве. Необходимо, чтобы в выводах и рекомендациях отмечалась европейская перспектива для нашей страны, которая зависит не только от властей, но и от каждого гражданина, чей вклад будет способствовать продвижению нашей страны на европейское пространство.

Вопросы для самоконтроля:

1. Каковы основные правила написания научного реферата?
2. Назовите основные требования к соблюдению структуры научного реферата.
3. Что такое документальные источники информации и каковы их разновидности?
4. Перечислите формы научных рефератов в области международных отношений и выделите их особенности.
5. Назовите наиболее известных современных исследователей в области международных отношений, чьи работы представляют интерес для изучения и написания научных рефератов.

Ориентировочные темы научных рефератов:

1. Сотрудничество Республики Молдова со странами ЕС.
2. Молдо-российские дипломатические отношения.
3. Новые возможности торгово-экономического сотрудничества РМ со странами ЕС.
4. Политический диалог между Республикой Молдова и Украиной в современных условиях.
5. Двусторонние отношения Республики Молдова и Румынии.

Библиография

1. Басков М.И. От реферата до дипломной работы. Москва: Феникс. 2001. – 64с.
2. Безрукова В.С. Как написать реферат, курсовую, диплом. - СПб: Питер. 2004. -176с.
3. Каньковски П.В. Как написать реферат. Методическое пособие. – Новокузнецк. 2010. – 26с.
4. Кузнецов И.Н. Рефераты, курсовые и дипломные работы: методика подготовки и оформления. Учебно-методическое пособие. – Москва: Издательско-торговая корпорация "Дашков". 2004. – 352с.
5. Неволина Е.М. Как написать реферат. – Москва: Урал Л.Т.Д.. 2001.– 191с.
6. Regulamentul privind organizarea şi funcţionarea Ministerului Afacerilor Externe şi Integrării Europene al Republicii Moldova. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova, Nr. 630 din 22.08.2011.
7. Legea Republicii Moldova cu privire la serviciul diplomatic. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 20, din 05.02.2002.
8. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova “Libertate, Democraţie, Bunăstare”, din 30 decembrie 2010. www.gov.md.
9. Serviciul diplomatic: teorie şi practică. Suport de curs. CEP USM, Chişinău, 2011.
10. Elemente de bază din Planul de Acţiuni privind liberalizarea regimului de vize cu Uniunea Europeană şi Programul Naţional de implementare a acestuia// Monitorul Guvernamental, Nr. 2, 2011.
11. Comerţul exterior al Republicii Moldova în anul 2012. Biroul Naţional de Statistică al Republicii Moldova. Chişinău, 2013.
12. Ştiinţa politică în Republica Moldova: realizări şi perspective. Studii Internaţionale. Chişinău, CEP USM, 2011.

TEZA DE AN – MODALITATE DE CERCETARE ŞTIINŢIFICĂ A STUDENŢILOR

CIOBU Emil,
doctor în filosofie, conferenţiar universitar

EJOVA Cristina,
doctor în politologie, conferenţiar universitar

In this chapter, the authors analyze the guidelines for preparing and writing a course paper. Recommendations are made for the students enrolled in speciality "international relations".

A course paper is an individual written assignment with elements of independent scientific research. In a course paper the student must show the scientific knowledge of the chosen topic, and the availability of basic skills of scientific research. The theme of course paper is determined by a complex of professional disciplines at this stage of training and involves mainly learning theoretical knowledge. As a result of the accomplishment of the course paper the student must assimilate the basic skills to conduct scientific research.

A course paper is performed by students on the second year of education and prepares students to perform more complex task – diploma thesis.

1. Rolul şi importanţa tezei de an. Planificarea procesului de cercetare.

2. Cerinţe generale privind structura şi conţinutul tezei de an.

3. Sursele şi aparatul ştiinţific utilizate în elaborarea tezei de an (referinţe şi bibliografie)

1. Rolul şi importanţa tezei de an. Planificarea procesului de cercetare

Învăţământul superior actual este axat pe pregătirea specialiştilor capabili să desfăşoare în condiţiile moderne o activitate profesională independentă, ce necesită cunoştinţe, deprinderi şi abilităţi. Astfel, o atenţie deosebită se acordă executării de către studenţi a unor activităţii independente de cercetare, dezvoltării abilităţilor de gândire critică, bazate pe abordările ştiinţifice existente, concepte, teorii ştiinţifice.

Formarea specialiştilor în domeniul relaţiilor internaţionale este un proces complex, cu multe faţete, care include atât instruirea teoretică şi practică, cât şi acumularea experienţei de cercetare ştiinţifică. Principala componentă a activităţii de cercetare ştiinţifică a studenţilor este elaborarea tezei de an.

Teza de an este o formă iniţială de instruire şi de cercetare ştiinţifică efectuată independent de către studenţi, sub îndrumarea unui coordonator ştiinţific. Teza de an

este un mijloc important de formare şi dezvoltare a capacităţii de analiză a aspectelor teoretice şi practice a relaţiilor internaţionale. Rolul ei principal constă în faptul că în procesul de elaborare a lucrării studentul nu numai că îşi aprofundează cunoştinţele teoretice, dar, de asemenea, aplică cunoştinţele teoretice în practică, manifestînd abilităţi de cercetare. Conţinutul tezei de an trebuie să conţină elemente ale comprehensiunii de către student a problemelor abordate în baza unui studiu minuţios al literaturii ştiinţifice existente. Materialele colectate, studiile efectuate pentru realizarea tezei de an pot fi tratate mai pe larg în teza de licenţă.

Teza de an este o activitate de cercetare independentă a studentului, în care se formulează problema, se identifică şi se realizează obiectivele, utilizând diferite metode ştiinţifice. Aceasta înseamnă că studentului trebuie să arăte capacitatea de a utiliza metodologia de cercetare pentru analiza unei probleme ştiinţifice, să prezinte argumente în susţinerea unei legităţi, manifestări, unui fenomen. Într-o lucrare de acest gen, pot fi observate evoluţia abilităţilor studentului, capacităţii de analiză prin trecerea de la concret la abstract, de la general la particular, şi vice-versa; manifestarea capacităţii de a trece de la teorie la practică.

Teza de an oferă posibilitatea de formare a următoarelor competenţe: abilitatea de a opera cu texte ştiinţifice; abilitatea de analiză a teoriei şi istoriei relaţiilor internaţionale din perspectiva dezvoltării globale; aplicarea metodologiei de analiză a doctrinelor şi abordărilor contemporane în cadrul teoriei relaţiilor internaţionale; de a forma competenţe de cercetare în domeniul relaţiilor internaţionale. Astfel, realizarea tezei de an este o formă nu numai de cercetare, dar şi de instruire a studenţilor. Ea se concentrează pe dezvoltarea abilităţilor de lucru independent, bazat pe căutarea, sistematizarea şi sintezarea informaţiilor existente; studierea în profunzime a problemei, formarea abilităţilor de analiză şi evaluare critică, prin metode ştiinţifice moderne, a materialul investigat.

Conţinutul şi redactarea tezei de an reprezintă componentele de bază ale lucrării ştiinţifice: ea trebuie să conţină formularea clară a problemei şi obiectivelor de cercetare, argumentarea actualităţii cercetării, prezentarea gradului de investigare a problemei; ceea ce se efectuează pe baza cadrului metodologic folosind unele metode concrete, să conţine concluzii consistente logice, să aibă un conţinut integru şi complet.

În procesul de elaborare a tezei de an se realizează următoarele obiective didactice:

- Comprehensiunea abordărilor teoretice, metodelor de cercetare;
- Aprofundarea şi consolidarea cunoştinţelor teoretice şi abilităţilor practice, dobîndite pe parcursul anului 1 şi 2 de studiu;
- Dobîndirea capacităţii de a selecta independent, a sistematiza şi analiza literatura de specialitate;
- Dezvoltarea capacităţii de cercetare independentă în domeniul relaţiilor internaţionale.

Elaborarea tezei de an cuprinde următoarele etape:

1) Selectarea conducătorului ştiinţific şi coordonarea cu catedra a candidaturii conducătorului ştiinţific. Conform planului de studiu, catedra oferă studenţilor lista disciplinelor la care este posibil să fie elaborată o teza de an şi nominalizează candidaturile coordonatorilor ştiinţifici. După selectarea coordonatorului ştiinţific şi obţinerea acordului coordonatorului, studentul urmează să aleagă tema de cercetare şi să se familiarizeze cu cerinţele de elaborare a tezei de an. Pe parcursul anului, sub îndrumarea coordonatorului ştiinţific (de regulă, profesorul ce ţine prelegeri şi seminare în această grupă) este elaborată o singură teză de an, termenii elaborării şi susţinerii sînt stabiliţi de catedră.

2) Familiarizarea cu indicaţiile metodice privind scrierea şi redactarea tezei de an în domeniul relaţiilor internaţionale. Calitatea tezei de an, în mare măsură, depinde de respectarea cerinţelor privind scrierea şi redactarea tezei de an înaintate de catedră. Iniţial studentul trebuie să conştientizeze faptul că teza de an este o cercetare ştiinţifică independentă, realizată în scris, după un plan şi conţinut aprobat de coordonatorul ştiinţific şi prezentată în termenii stabiliţi. În procesul de elaborare a tezei de an vor avea loc consultări sistematice cu coordonatorul ştiinţific pentru a oferi consultări studentului, a verifica conţinutul şi corectitudinea redactării textului tezei de an, precum şi a evalua, în ansamblu, lucrarea. În cazul în care nu sînt respectate cerinţele privind aspectul, conţinutul, şi nivelul teoretico-ştiinţific al tezei, coordonatorul ştiinţific înapoiază studentului lucrarea pentru completare şi corectare a greşelilor. Lucrarea finisată este prezentată pentru verificare coordonatorului ştiinţific nu mai tîrziu de trei săptămâni înainte de data scadentă a prezentării oficiale la catedră.

3) Selectarea temei şi aprobarea/acceptarea/coordonarea ei de conducătorul/ coordonatorul ştiinţific. Tezele de an sunt scrise la disciplinele aprobate de către Catedra Relaţii Internaţionale. Alegerea temei tezei de an se face dintr-o o listă a temelor, incluse în curriculumurile disciplinelor de specializare şi aprobate de catedră. Tema de cercetare trebuie să fie actuală şi să satisfacă nevoile actuale ale practicii sociale. Teza de an trebuie să abordeze o problemă şi să conţină elemente de cercetare ştiinţifică. Studentul, cu acordul conducătorului ştiinţific, poate singur propune o temă de cercetare. În selectarea temei de cercetare studentul, în primul rînd, trebuie să se ghideze de propriul interes ştiinţific.

4) Elaborarea unui plan şi program de lucru. Coordonatorul ştiinţific oferă asistenţă studentului în elaborarea programului de lucru pentru întreaga perioadă de realizare a tezei de an, inclusiv cu fixarea consultaţiilor obligatorii.

5) Studierea şi sistematizarea surselor şi literaturii ştiinţifice. Conducătorul ştiinţific consultă studentul în procesul de selectare a literaturii de specialitate iniţiale.

La elaborarea tezei de an studentul foloseşte dicţionare, manuale, suporturi de curs, publicaţii ştiinţifice în reviste de specialitate: «Современная Европа», «Мировая экономика и международные отношения», «Международная жизнь», «Полис», «Европейская безопасность: события, оценки, прогнозы», «Полития»,

«Власть», «Общественно-политические науки и современность», «Социс» ş. a. sau publicaţii electronice («Международные процессы», «Космополис»), etc.

La această etapă, se recomandă de a face notiţe în fişele bibliografice, fixînd ideea principală a lucrării în cauză.

Lista bibliografică, conform cerinţelor de redactare a bibliografiei, trebuie să fie elaborată la finele celei de a doua etape.

6) Modificarea programului de lucru şi coordonarea acestuia cu conducătorul ştiinţific. Orice modificare adusă programului de lucru la elaborarea tezei de an şi în planul tezei trebui să fie coordonată şi aprobată de coordonatorul ştiinţific.

7) Întocmirea/alcătuirea planului tezei de an. Iniţial planul tezei de an se discută cu conducătorul ştiinţific. Acesta trebui să reflecte ideea de bază a cercetării şi să conţină formularea problemei abordate, scopul şi obiectivele lucrării, precum şi definirea obiectului cercetării. Planul trebuie să conţină cele mai importante şi actuale aspecte ale problemei cercetate. Formularea şi conţinutul fiecărui capitol va fi bine gîndit şi va fi desfăşurat prin prezentarea consecvenţă a informaţiei în paragrafele ulterioare. Toate modificările în planul tezei de an urmează a fi coordonate şi aprobate de conducătorul ştiinţific.

8) Colectarea, analiza şi sintetizarea materialului pe această temă. Materialele colectate trebuie folosite critic. Prezenţa în textul lucrării a numeroaselor referinţe asigură calitatea înaltă a cercetării. În scopul confirmării propriilor argumente autorul apelează la citate. Există două forme de citate: directe şi indirecte. Într-un citat direct textul este reprodus exact ca în sursă şi se ia în ghilimele; în cazul citatelor indirecte ideile autorului sînt exprimate cu cuvinte proprii. În ambele cazuri, la sfîrşitul citatului se face o notă de subsol la sursa iniţială. În caz cînd se citează doar un fragment, după deschiderea ghilimelelor şi / sau la sfîrşitul frazei se pun puncte de suspensie.

În procesul de scriere a tezei de an se exclude plagiatul şi încălcarea normelor de etică profesională.

9) Prezentarea/ordonarea textului tezei de an. În teza de an, textul se expune coerent şi logic. Între capitolele şi paragrafele tezei trebuie să existe o continuitate, iar în expunerea materialului din paragrafe, se vor folosi tranziţii logice, utilizînd îmbinări stabile de cuvinte, cum ar fi: "în urma analizei", "generalizînd punctele de vedere/opiniile", "rezultă că" etc. Textul ştiinţific se caracterizează prin faptul că include concepte şi date obţinute în urma analizei teoretice şi observaţiilor de durată. Textul ştiinţific operează cu diverse categorii şi concepte ştiinţifice, cum ar fi: ordinea mondială, sistemul internaţional, interesul naţional, actor internaţional, etc. Astfel textul tezei de an trebuie să fie expus succint şi clar, excluzînd posibilitatea de interpretare subiectivă şi ambiguă. Teza de an trebuie să fie scrisă într-un limbaj ştiinţific şi redactată.

10) Prezentarea tezei de an coordonatorului ştiinţific. Conducătorul ştiinţific, verifică textul lucrării şi prezintă studentului observaţiile sale cu privire la conţinutul şi calitatea redactării tezei de an. Pentru modificările necesare studentului i se acordă o perioadă determinată de timp. Dacă lucrarea nu este redactată sau nu corespunde cerinţelor înaintate privind elaborarea tezei de an, coordonatorul ştiinţific are dreptul să nu o accepte pentru verificare.

11) Corectarea şi completarea textului lucrării în conformitate cu observaţiile expuse de coordonatorul ştiinţific. După introducerea modificărilor solicitate de coordonatorul ştiinţific şi înainte de prezentarea versiunii finale a tezei de an, se recomandă textul lucrării să fie verificat cu atenţie, pentru a evita erori gramaticale, stilistice şi semantice. În procesul de elaborare a tezei de an studentul trebuie să fie responsabil şi conştiincios, să informeze în mod regulat, dar nu mai rar de o dată pe lună, coordonatorul ştiinţific la ce etapă se află, în conformitate cu programul de lucru.

Elaborarea tezei de an nu este o compilare de idei teoretice, concepte şi opinii expuse în literatura de specialitate pe o problemă sau alta, ea necesită de la student expunerea şi argumentarea logică a faptelor, formularea propriilor opinii. În acest context este important ca tema selectată să conţină un element de problemă. În procesul de scriere a tezei de an studentul trebuie să înveţe să opereze cu literatura de specialitate, să facă referinţe, să-şi expună opiniile, utilizînd limbajul ştiinţific de specialitate, să formuleze concluzii şi să prezinte rezultatele studiului.

2. Cerinţe generale privind structura şi conţinutul tezei de an

Teza de an reprezintă o lucrare structural integră şi finisată. **Structura tezei de an** conţine următoarele componente obligatorii: foaia de titlu, lista abrevierilor, cuprins (planul tezei), introducere, conţinutul de bază (cuprinde două capitole), concluzii, bibliografie şi anexe.

Foaia de titlu şi Cuprinsul (planul tezei) sunt prezentate pe primele două pagini a lucrării după modelul din Anexa 1 şi Anexa 2. Foaia de titlu conţine informaţii cu privire la instituţia de învăţământ în care lucrarea a fost efectuată (Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative) şi catedra, care este responsabilă pentru executarea lucrării (Catedra Relaţii Internaţionale), tema lucrării, date despre autor (numele şi prenumele, grupa academică, anul de studii). De asemenea, se indică funcţia, gradul ştiinţific, numele şi prenumele coordonatorului ştiinţific, precum şi locul (Chişinău) şi anul de realizare a tezei de an.

Cuprinsul reprezintă o enumerare a titlurilor capitolelor şi paragrafelor cu indicarea paginii. Este important ca titlurile capitolelor, paragrafelor şi indicarea paginii în cuprins, să coincidă cu textul lucrării. Pentru numerotare se folosesc doar cifre arabe. Numerotarea capitolelor se face cu o singură cifră, cu punct (1.); numerotarea paragrafelor – cu două cifre cu puncte (1.1.). O asemenea numerotare

permite autorului să reflecte o subordonare logică a materialului în textul lucrării. Cuvîntul "Capitol" este plasat în faţa titlului capitolului, cuvîntul paragraf nu se indică înainte de titluri.

Introducerea este un compartiment important al tezei de an, în care rezumativ se prezintă toate ideile fundamentale, justificării cărora este dedicat studiul. Ea va reflecta actualitatea şi importanţa problemei investigate, gradul de cercetare a temei, obiectul cercetării, scopul şi obiectivele cercetării, suportul metodologic al lucrării, noutatea ştiinţifică a lucrării, structura şi volumul lucrării.

Actualitatea şi importanţa problemei abordate presupune elucidarea de către autor a locului problemei cercetate în cadrul proceselor contemporane şi legătura existentă între tema cercetată şi evenimentele de ultima oră din viaţa socială, politică (naţională şi internaţională), economică din societate, precum şi reflectarea impactului factorilor istorici şi politici internaţionale asupra temei cercetate. Formularea convingătoare al actualităţii tezei de an este deja o dovadă a cunoaşterii profunde de către autor a materialului.

Nivelul de cercetare temei. În acest compartiment al introducerii nu se enumără pur şi simplu sursele folosite la elaborarea lucrării, dar se face şi o clasificare a lor. Prezentarea literaturii ştiinţifice se face în baza analizei cronologice, în conformitate cu logica de expunere a materialului, scopurile şi obiectivele studiului. Gradul de cercetare începe cu o descriere a cercetărilor din occident, prezentînd succint rezultatele studiilor şi menţionînd importanţa cercetărilor în contextul problemei studiate în teza de an. După prezentarea literaturii de specialitate din occident, urmează analiza lucrărilor autorilor din Federaţia Rusă, România şi Republica Moldova. În acest compartiment literatura de specialitate poate fi clasificată potrivit şcolilor/abordărilor ştiinţifice. Este important ca prezentarea şi analiza literaturii să nu se reducă la o simplă enumerare ale autorilor şi lucrările acestora.

Obiectul de cercetare prezintă un fenomen al realităţii, în cadrul cărora se presupune cercetarea problemei evidenţiate.

Problema de cercetare este o latură a obiectului, care concret va fi analizată în cercetarea dată.

Scopul şi obiectivele tezei. Scopul lucrării este de a explora problemele, conturate de tema aleasă, precum şi direcţiile şi metodele lor de soluţionare. Scopul cercetării rezultă din titlul lucrării şi trebuie formulat clar şi concis. Obiectivele cercetării reprezintă rezultatele teoretice şi practice ale studiului realizat. Acestea determină structura cuprinsului (planului) tezei de an.

De exemplu: Tema tezei de an este "Politica de combatere a extremismului islamic la etapa contemporană". Scopul acestei lucrări constă în analiza teoretico-metodologică şi empirică a politicii de combatere a extremismului islamic la etapa contemporană. Pentru realizarea acestui scop au fost înaintate următoarele obiective de cercetare:

- de a studia istoriografia cercetării extremismul islamic;

- de a analiza şi sintetiza definiţiile extremismului religios şi politic existente în literatura de specialitate;

- de a caracteriza principalele tipuri şi cauze ale extremismului religios şi politic;

- de a dezvălui esenţa ideologiei extremismului islamic şi conceptului de jihad, etc

Baza metodologică a cercetării. Metodologia de cercetare este un construct teoretic, ce reprezintă un cadru al cercetării, determinat de metodele de colectare şi prelucrare a materialului teoretic şi empiric.

Ştiinţele sociale nu au metode specifice de cercetare, aplicate strict domeniului său de studiu. Astfel, ele adaptează şi aplică în procesul de cercetare metodele general ştiinţifice şi metodele altor discipline (atît sociale, cît şi ştiinţelor naturale) [6, p. 46]. Literatura de specialitate, dedicată metodelor de cercetare, în special, tehnicilor de analiză a relaţiilor internaţionale, este numeric puţină.

La elaborarea tezei de an studentul este ghidat de anumite abordări, existente în ştiinţele politice (inclusiv în relaţiile internaţionale). În opinia noastră, o clasificare reuşită a metodelor de cercetare pentru studiul ştiinţelor politice a fost oferită de cercetătorii ruşi V. Pugachev şi A. Soloviev [4]. Cercetătorii au împărţit cele mai importante şi frecvent utilizate metode în trei grupe: metode generale de studiu ale fenomenelor politice, metode logice şi metode empirice.

Metodele generale de cercetare ale fenomenelor politice includ abordarea substaţială, metoda istorică, metoda dialectico-critică, metoda sociologică, analiza sistemică, abordarea instituţională, funcţională, analiza structural- funcţională, abordarea comparativă, culturală, normativă, behavioristă, antropologică şi psihologică.

Metodele logice asigură organizarea şi desfăşurarea procesului cognitiv. Acestea includ: analiza şi sinteza, inducţia şi deducţia, analogia, modelarea, clasificarea, abstractizarea şi trecerea de la abstract la concret, îmbinarea analizei istorice şi logice.

Metodele empirice includ prelucrarea statistică a datelor, metode sociologice, content analiza, analiza evenimentelor, tehnici de cartografiere cognitivă, evaluare de experţi.

La nivelul practic al teoriei relaţiilor internaţionale se aplică următoarele metode: metode de analiză a situaţiei (observare, studiul documentelor, comparaţiei), metode explicative (content-analiza, studiu de caz, cartografiere cognitivă, experimentul), metodelor de pronosticare (metoda Delphi, elaborarea de scenarii, abordare sistemică) [6, p. 46-75].

Noutatea ştiinţifică a rezultatelor obţinute. Noutatea ştiinţifică este un criteriu de cercetare ştiinţifică, care determină gradul de transformare, completare şi concretizare de date ştiinţifice.

Structura şi sumarul compartimentelor tezei. În acest compartiment se descrie succint studiul realizat, în care se menţionează introducerea, capitolele, concluziile, bibliografia şi anexele.

Conţinutul de bază al lucrării cuprinde materialul care elucidează integral problema investigată în teza de an. Primul capitol, de regulă, include 2-3 paragrafe şi are un caracter istoriografic şi teoretico-conceptual. Titlurile paragrafelor oglindesc şi concretizează conţinutul capitolului, însă nu-i repetă titlul. Acestea ar trebui să fie formulate în aşa mod, încît să nu repete şi să nu cuprindă un domeniu mai vast de cercetare decît titlul lucrării, deoarece în capitol se elucidează doar un aspect a problemei investigate în teza de an şi denumirea lui ar trebui să reflecte această subordonare. În primul capitol vor fi relevate conceptele, teoriile şi abordările metodologice a problemei sau fenomenului studiat, expuse tipologii şi funcţii a fenomenului investigat, va fi prezentată o scurtă trecere în revistă a literaturii de specialitate pe tema investigată, va fi argumentată opinia autorului în problema investigată, vor fi identificaţi factorii care influenţează procesul/fenomenul cercetat. În elucidarea unor probleme controversate e cazul să se apeleze la diferite puncte de vedere existente în domeniu, precum să fie expusă şi opinia studentului. La trecerea în revistă a literaturii nu se vor enumăra toate lucrările consultate de student, ci se vor indica şi evalua critic doar cele mai valoroase publicaţii, relevante pentru tema tezei.

Capitolul doi va avea un caracter empiric, practic, ce vor dezvălui aspectele funcţionale ale temei investigate. Este important să existe legătura logică între capitole şi paragrafe, să se menţină consecutivitatea ideilor în elucidarea temei. De asemenea acest capitol poate include cercetări realizate de autor, cum ar fi content analiza presei, un sondaj sociologic, interviuri cu experţi etc.În cele două capitole e de dorit să fie acelaşi număr de paragrafe şi volumul paragrafelor să fie aproximativ acelaşi. Fiecare capitol trebuie să se finiseze cu concluzii succinte, iar paragrafele cu o sinteză/generalizare a ideilor expuse. Expunerea materialului în teza de an trebuie să fie coerentă şi logică. Toate secţiunile tezei trebuie să constituie o unitate logică/un sistem integru. O atenţie deosebită trebuie acordată trecerilor logice de la un capitol la altul, de la un paragraf la altul, şi în cadrul paragrafului - de la un subiect la altul. Teza de an trebuie să demonstreze:

- familiarizarea studentului cu literatura de bază, în care se reflectă tema investigată;
- capacitatea de a identifica problema şi a identifica metodele ei de soluţionare;
- capacitatea de a expune consecvent esenţa subiectelor abordate;
- stăpînirea unui aparat conceptual şi terminologic ştiinţific relevant;
- un nivel acceptabil de pregătire, inclusiv posedarea stilului de expunere ştiinţifică;
- scrierea independentă a textului şi expunerea propriilor concluzii;
- conţinutul lucrării şi structura acesteia trebuie să corespundă titlului său, obiectului de studiu, scopului şi obiectivelor cercetării;

Închiere reflectă un rezumat succint ale principalelor etape al studiului şi conţin cele mai importante deduceri teoretice şi practice, recomandări fundamentate pe cercetările studentului. Concluziile autorului trebui să se raporteze la scopul şi obiectivele studiului, expuse în Introducere. Subdiviziunea "Concluzii" are un volum de cel puţin 3 pagini de text tipărit.

Bibliografia. Recomandările privind elaborarea listei bibliografic vor fi expuse în al treilea subiect. Mai detaliat regulile de redactare a listei bibliografice vor fi elucidate în compartimentul *sursele şi aparatul ştiinţific utilizate la elaborarea tezei de an (referinţe şi bibliografie).*

Anexe. Numărul şi caracterul anexelor în lucrare este determinată de către autor. De obicei, anexele includ tabele, grafice, date statistice ce sprijină şi completează tema investigată. Anexele calitative cresc semnificativ nivelul tezei de an şi, prin urmare, şi avizul final al coordonatorului ştiinţific. Ele pot fi elaborate în baza sistematizării unor abordări metodologice a problemei investigate, clasificării istoriografiei cercetării în anumite etape, în baza tabelelor, ce conţin o analiză comparativă a definiţiilor, inclusiv şi chestionarul elaborat de autor, pentru un sondaj sociologic, etc.

Pentru a elabora o teză de an valoroasă, studenţii trebuie să cunoască principalele criterii de evaluare a lucrării. Principalele criterii de evaluare a tezei de an rezultă din cerinţele înaintate privind elaborarea ei. Aceste criterii sunt:

- gradul de familiarizare cu starea actuală a problemei investigate (se evaluează sursele de informare care au fost studiate din literatura selectată pentru teza de an);
- caracterul complex al referinţelor; referinţe la cercetătorii preocupaţi de problema studiată (se estimează numărul notelor de subsol ce nu se repetă pe o pagină);
- argumentarea actualităţii cercetării din punct de vedere al realităţilor ştiinţifice contemporane (acest criteriu presupune evaluarea oportunităţii studierii temei tezei de an, în lumina celor mai recente realizări şi cercetări ştiinţifice);
- conţinutul tezei de an, profunzimea studiului şi capacitatea de comprexensiune a problemelor investigate (la acest criteriu se evaluează corespunderea planul cu conţinutul lucrării, analiza problemelor cercetate, logica de expunere a materialului, prezenţa aparatului ştiinţific adecvat şi corespunderea lui cu obiectivele cercetării);
- lucrul independent şi creativitatea în abordarea problemei investigate (se evaluează prezenţa potenţialului creativ al autorului lucrării exprimat prin existenţa propriilor concluzii, opinii; propunerea modalităţilor de soluţionare a problemei investigate);
- realizarea sarcinilor invocate în lucrare şi corelarea lor cu concluziile finale (în acest caz, se estimează gradul de realizare a obiectivelor propuse şi reflectarea rezultatului realizării lor în concluziile lucrării);
- calitatea concluziilor expuse în lucrare (se estimează originalitatea opiniilor autorului exprimate în secţiunea "Concluzii". Este de dorit ca studentul să ofere soluţii noi şi originale pentru problema investigată);
- gradul de noutate al rezultatelor obţinute (se estimează contribuţia autorului la procesul de cercetare al problemei);
- corectitudinea expunerii şi prezentarea logică a materialului (lucrarea trebuie să fie scrisă în conformitate cu regulile gramaticale si ortografice, în expunerea textului se va folosi stilul ştiinţific);

- calitatea formatării tezei de an (lucrarea trebuie formatată potrivit recomandărilor metodice privind formatarea tezei de an elaborate de catedră).

În legătură cu criteriile de evaluare a tezei de an expuse, ne vom opri mai detaliat la regulile de redactare şi tehnoredactare a lucrării. Lucrarea se tapează la calculator, utilizîndu-se semnele diacritice corespunzătoare: font - Times New Roman, mărimea fontului 14 pt, spaţiu – 1,5. Textul se scrie pe hîrtie albă format A4 (210x297 mm). Paginile tezei trebuie să aibă un cîmp cu dimensiunile: de sus şi de jos în cm – 2,5, în stînga - 3, dreapta - 1,5 cm.

Volumul tezei de an trebuie să fie de 40 de pagini de text, fără bibliografie şi anexe. Bibliografia trebuie să conţină cel puţin 50 de surse; anexele vor constitui nu mai mult de 1/3 din volumul textului lucrării. Modul de distribuire a textului în secţiunile tezei de an este prezentat în Anexa 3.

Textul tezei de an trebuie să fie formatat, aliniat (aranjat) după lăţime şi structurat pe aliniate (în mediu 3 aliniate pe pagină). Mărimea alineatului trebuie să fie aceiaşi în întreaga lucrarea. Una dintre cerinţe în redactarea textului este respectarea standardelor şi regulilor la scrierea abrevierilor. În textul lucrării toate cuvintele trebuie să fie scrise în întregime, cu excepţia abrevierilor.

Paginile vor fi numerotate consecutiv de la pagina de titlu la ultima pagină. Pagina de titlu şi cuprinsul nu sînt numerotate, dar se numără (prima pagină numerotată este Introducerea şi se numerotează cu cifra trei). Numerotarea se face în secţiunea de jos, recomandabil să fie pe mijloc. Fiecare capitol începe din pagină nouă. Aceeaşi regulă se aplică şi pentru alte secţiuni ale tezei de an (introducere, concluzie, bibliografie, anexe, etc), pe cînd paragrafele continuă pe aceeaşi pagină. La scrierea lucrării se recomandă să se respecte raportul dintre volumul capitolelor şi paragrafelor. Diferenţa în numărul de pagini la fiecare paragraf nu trebuie să depăşească două pagini. Capitolele se numerotează cu cifre arabe, cu punct. De exemplu, Capitolul 1. Paragrafele sunt numerotate în cadrul fiecărui capitol. Numerotarea paragrafelor include numărul capitolului şi numărul paragrafului, separate de punct. De exemplu, 1.1; 1.2.

În conţinutul tezei pentru scrierea titlurilor capitolelor se recomandă a folosi majuscule, titlurile paragrafelor se scriu cu litere mici. Titlurile paragrafelor şi capitolelor se evidenţiază cu textul tip Bold. Nu se permite împărţirea pe silabe a cuvintelor în titlurile paragrafelor şi capitolelor şi după titluri punct nu se pune. *Regulile de tehnoredactare a bibliografiei* vor expuse în următorul subiect. *Anexele* includ tabele, grafice, diagrame, etc. În redactarea lor există standarde, ce trebuie respectate. Fiecare anexă este numerotată şi i se atribuie un titlu, de asemenea, trebuie să se specifice sursa de informaţie în baza cărora a fost elaborată anexa. În caz ca anexa a fost elaborată de autor, acest moment, este menţionat. Dacă anexa conţine un tabel, titlul ei este indicat de asupra tabelului, în cazul schemei - sub ea. Exemplu de redactare a anexei vezi Anexa 1. Dimensiunile imaginii politice: principalele caracteristici. Teza de an trebuie să fie copertată (copertă euro).

3. Sursele şi aparatul ştiinţific utilizate la elaborărea tezei de an (referinţe şi bibliografie)

În activitatea de cercetare ştiinţifică studenţii se confruntă cu necesitatea de a lucra cu surse ştiinţifice. La elaborarea tezei de an studentul selectează de sinestătător materialul necesar. E cazul să fie alese corect sursele potrivite, astfel încît studentul să nu se "dezorienteze" în mulţimea de materiale disponibile. În prezent, atît bibliotecile, cît şi Internetul oferă o cantitate uriaşă de literatură ştiinţifică şi didactică. Din literatura ştiinţifică şi didactică fac parte:

Manualul - principalul tip de literatură didactică - o carte pentru studenţi, în care materialul dintr-un anumit domeniu de cercetare este prezentat sistematizat. În *manual* materialul este expus potrivit unor principii metodice şi are un caracter consecvent/succesiv, adică este redat în funcţie de vîrsta, nivelul de cunoştinţe şi caracteristicile cognitive ale studenţilor. *Lucrarea didactică* - un tip de publicaţie didactică, care conţine recomandări practice cu privire la problematica abordată în cadrul unui curs, oferă indicaţii specifice privind realizarea unor obiective didactice/de instruire. Suport de curs - un alt tip de literatură didactică, în care autorul a publicat cursul de prelegeri la o disciplină academică. *Monografia* este o lucrare ştiinţifică, care sintetizează rezultatele unui studiu exhaustiv al unei problemei. Monografia poate fi editată de către unul sau mai mulţi autori (o monografie colectivă). *Articolul ştiinţific* este o lucrare completă şi coerentă, în care este reflectat un subiect, o problemă etc.

Culegerea de articole ştiinţifice este o ediţie ştiinţifică, ce compilează lucrări (articole) cu conţinut ştiinţific. De obicei, o ediţie este dedicată unei probleme ştiinţifice unice, care este abordată din diferite perspective. Materialele conferinţei (simpozionului) - compilaţie unică, editată la finele conferinţei (ştiinţifice, ştiinţifico-practice, ştiinţifico-metodice, etc), ce conţine rapoarte, discursuri, rezoluţii şi recomandări ale conferinţei şi alte materiale. Revistă ştiinţifică - revistă care conţine articole şi materiale cu caracter de cercetare teoretică, precum şi cu caracter aplicativ, destinat cercetătorilor ştiinţifici, studenţilor, masteranzilor şi doctoranzilor. De regulă, fiecare domeniu de cercetare (ramură ştiinţifică) are revistele sale. De asemenea, la elaborarea tezei de an se folosesc enciclopedii, dicţionare şi ghiduri.

În continuare ne vom referi mai detaliat la procesul de colectare şi selectare a literaturii de specialitate, în special lucrul cu sursele electronice/on-line. Colectarea literaturii la tema lucrării ştiinţifice cuprinde mai multe etape:

Etapa I - elaborarea listei iniţiale a surselor. Lista iniţială a surselor poate include literatura, recomandată de cadrele didactice în cadrul prelegerilor şi seminarelor, manuale, lucrări didactice, articole ştiinţifice la temă. Întocmirea liste iniţiale a surselor este însoţită de elaborarea fişelor bibliografice, cu indicarea datelor privind lucrarea ştiinţifică, rezumatul lucrării, note privind conţinutul.

Etapa II – colectarea surselor bibliografice. Această etapă include vizite la bibliotecă, lucrul cu catalogul bibliotecii, introducerea în "propria cartotecă/ propriul fişier" a surselor bibliografice existente în bibliotecă, colectarea literaturii pe Internet.

În Internet există multe sisteme de căutare atît cunoscute, cît şi mai puţin cunoscute, ce aplică un algoritm unic de căutare a informaţiei solicitate, astfel studenţii nu ar trebui să beneficieze numai de un singur sistem de căutare, ci mai bine ar întocmi o listă cu mai multe sisteme de căutare. În procesul de căutare e bine să diversifice formularea îmbinărilor de cuvinte-cheie, de asemenea pot fi folosite formulările ce reflectă titlurile paragrafelor din cuprinsul tezei. Aceasta va extinde limitele de căutare şi va oferi mai multe link-uri la surse credibile de informaţie. Nu se va acorda atenţie link-urilor ce redirecţionează utilizatorii la arhive de lucrări gata scrise, magazine online de cărţi, deoarece nu întotdeauna există posibilitatea de a livra aceste cărţi în Moldova.

Ca surse utile de informaţie pot fi considerate revistele de specialitate şi resursele de reţea, precum şi copiile electronice de cărţi, ghiduri şi suporturi de curs. La elaborarea unei teze de an studenţilor le pot fi utile următoarele adrese de email a revistelor ştiinţifice periodice, pe site-urile cărora este disponibilă gratuit arhiva numerelor publicate:

- www.intertrends.ru - Revista «Международные процессы», publicată din 2003. Este un forum ştiinţifico-didactic pe relaţii internaţionale şi se poziţionează ca"prima revista de teorie a relaţiilor internaţionale din Federaţia Rusă". Pe site-ul acestei reviste este posibil accesul liber la arhiva numerelor publicate.
- www. globalaffairs.ru - «Россия в глобальной политике» - un partener rus şi analogul Foreign Affairs din anul 2002. Este publicat la iniţiativa Consiliului rus privind politica externă şi de apărare. Arhiva este disponibilă gratuit pe site-ul revistei.
-http://www.isras.ru/authority.html - Revista «Власть», o revistă ştiinţifico-politică din Federaţia Rusă, editată de Institutul de Sociologie al Academiei de Ştiinţe a Rusiei. Publicaţia reflectă o gamă largă de opinii privind politică internă şi internaţională a Rusiei la etapa contemporană şi din istoria sa. Revista cooperează cu importante centre analitice şi instituţii academice din Federaţia Rusă.
-http://www.politstudies.ru/- revista "Полис", editată de Asociaţia Rusă de Ştiinţe Politice şi este o revistă rusească ştiinţe politice, se poate găsi, de asemenea, articole pe probleme internaţionale.
-http://www.carnegie.ru/proetcontra/ - revista "Pro et Contra", editată de Centrul Carnegie din Moscova. Publicaţiile sînt dedicate problemelor de politică internă şi externă a Federaţiei Ruse. Arhiva este disponibilă pe site-ul revistei.
-http://www.rau.su/observer/ - revista informativ-analitică lunară - Обозреватель - Observer, în care sînt abordate probleme privind situaţia socio-economică din Rusia, dezvoltarea unei societăţi democratice, consolidarea statului, aspecte ale politicii militare şi externe, dezvoltarea educaţiei, ştiinţei şi culturii.

Etapa III – lucrul cu sursele propriu-zise. Cele mai potrivite locuri unde poate fi găsită literatura de specialitate este biblioteca universitară, biblioteca naţională şi bibliotecile municipale. Articole din reviste şi ziare pot fi găsite în sala de periodică.

Astfel, bibliografia tezei de an trebuie să cuprindă doar literatura, care a fost folosită (dar nu neapărat citată) la elaborarea lucrării şi să conţină cel puţin 40 de surse. Este necesar să se utilizeze lucrările autorilor din Occident, Federaţia Rusă, România, precum şi a cercetătorilor autohtoni; articole din reviste ştiinţifice de specialitate, publicate în ultimii doi sau trei ani, monografii, acte normative naţionale şi internaţionale (convenţii internaţionale, declaraţii şi rezoluţii ale organizaţiilor internaţionale, etc), precum şi surse online/electronice. La elaborarea tezei de an numărul de manuale folosit trebuie să fie minim. De regulă, sursele folosite în limba română, engleză, rusă (sau altă limbă străină), trebuie să fie în proporţie egală.

Bibliografia se aranjează în ordine alfabetică în următoarea ordine: sursele în limba română, sursele în limba engleză (sau altă limbă străină), sursele în limba rusă, inclusiv surse de pe Internet. La elaborarea tezei de an studenţii pot utiliza materiale din internet, însă atunci cînd fac referinţă, trebuie să indice titlul materialului, link-ul către site-ul folosit şi data cînd a fost accesat. Bibliografia include toate sursele utilizate la elaborarea unei teze de an. Numerotarea surselor din bibliografie trebuie să fie continuă - de la prima la ultima sursă.

La fiecare citat sau menţionare a unei lucrări se face referinţă (notă de subsol) şi se numerotează. Nu este permisă transcrierea directă sau scanarea textului din monografii, articole, manuale fără a face referire la autor, inclusiv folosirea tabelelor de date, diagramelor, figurilor, formulelor care aparţin altor autori. Dacă faptele sunt bine cunoscute (spre exemplu: data cînd a începutul războiului), referinţa nu este necesară. Însă, dacă se menţionează fapte şi cifre concrete, atunci sursa trebuie indicată. Citatele extinse nu întotdeauna asigură calitatea lucrării. De obicei, se citează autorul dacă este important cum a fost exprimată o idée sau dacă se doreşte să se definească o noţiune, termen, fenomen etc. Dacă forma de exprimare nu este importantă, e suficient să se parafrazeze ideea (să fie expusă cu propriile cuvinte), dar autorul citatului trebuie să fie menţionat.

O referinţă corectă se face folosind cuvinte introductive sau expresii speciale, cum ar fi: în viziunea, potrivit informaţiilor din raport, conform datelor, în conformitate cu, după cum s-a menţionat, în opinia noastră, etc. *Notele de subsol* sunt întocmite, ca şi lista bibliografică, doar că este indicată pagina exactă sau paginile de unde s-au citat informaţiile. La întocmirea notei de subsol se foloseşte caracterul Times New Roman - 10. *Descrierea bibliografică* conţine informaţii bibliografice despre sursa, citată după reguli, care stabileşte conţinutul şi ordinea compartimentelor şi elementelor, şi destinate pentru identificarea şi caracterizarea generală a sursei.

Modelul de tehnoredactare a surselor bibliografice: *monografie, manual* - Stepanova E. Terrorism in asymmetrical conflict. Ideological and structural aspects: New York: Oxford University Press Inc., 2008. 182 p.; *articol ştiinţific* - Vasilescu Gr., Busuncian T. Separatismul în Bazinul Mărilor Negre şi Caspice – sursă a terorismului internaţional. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Chişinău: USM, 2013, nr.1 (LX), p. 183-195.; *sursa electronică* – Горин С.

Теоретические основы репутациологии. Москва, 2007. http://creativeconomy.ru/library /index.php?id=107&page=3) (vizitat 10.01.2008); *autoreferatul tezei de doctor* - Peru A. Promovarea imaginii liderului politic: metode şi tehnici (cazul Republicii Moldova). Autoref. tezei de dr. în politologie. Chişinău, 2004. http://www.cnaa.md/files/theses/ 2004 /3221/ aurelia_peru_abstract.pdf (vizitat 27.12.2004)

Subiecte pentru autoevaluare:

1. Identificaţi caracteristicile generale a lucrării de an ca un tip de lucrare de cercetare?
2. Care sunt principalele etape de pregătire şi completare a tezei de an?
3. Descrieţi componentele structurale ale tezei de an?
4. Enumeraţi şi descrieţi compartimentele din introducerea tezei de an?
5. Care sunt sursele ştiinţifice utilizate la elaborarea unei teze de an?

Tematica orientaivă pentru teza de an:

1. Apărarea drepturilor omului ca direcţie primordial în activitatea Consiliui Europei.
2. Evoluţia politicii de securitate a organizaţiei pentru cooperare de la Shangai.
3. Regulile protocolului diplomatic şi formele ceremoniale ale conferinţelor internaţionale şi organizaţiilor internaţionale.
4. Globalizarea economiei globale: premise, rezultate, consecinţe.
5. Esenţa şi formele de bază a mişcării antiglobaliste la etapa actuală.

Bibliografie:

1. Ţapoc V. Teoria şi metodologia ştiinţei contemporane: concepte şi interpretări. Chişinău, CEP USM, 2005. 212 p.
2. Лудченко А., Лудченко Я., Примак Т. Основы научных исследований. Киев: Знания, КОО, 2001. 113 с.
3. Методические указания по написанию рефератов и курсовых работ для студентов, обучающихся по специальности «Экономическая теория». Санкт-Петербург: Издво СПбГУЭФ, 2010. 32 с.
4. Пугачев В., Соловьев А. Введение в политологию. Москва: Аспект пресс, 2000. 382 с.
5. Сабитов Р. Основы научных исследований. Челябинск: Челяб. гос. ун-т., 2002. 138 с.
6. Цыганков П. Теория международных отношений. Москва. 2004. 624 с.
7. Черненкова Е., Иноземцева В. Письменные работы бакалавров политологии. Часть 1. Подготовка курсовой работы. Учебное издание. Петрозаводск: Издательство ПетрГУ, 2011. 23 с.

ANEXA 1. FOAIA DE TITLU A TEZEI

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA RELAŢII INTERNAŢIONALE, ŞTIINŢE POLITICE ŞI ADMINISTRATIVE
CATEDRA RELAŢII INTERNAŢIONALE
(font 14, Bold, centered)

NUMELE DE FAMILIE, PRENUMELE AUTORULUI
(font 14, Bold, centered)

TITLUL TEZEI (font 14, Bold, centered)

Teză de an **(**font 14, Bold, centered)

Conducător ştiinţific: Semnătura **Numele, prenumele, gradul ştiinţific**

Autorul: Semnătura

CHIŞINĂU, 2016

ANEXA 2. PLANUL TEZEI DE AN

CUPRINS:

LISTA ABREVIERILOR…….

INTRODUCERE……

CAPITOLUL 1. TITLUL CAPITOLUL I

1.1. Denumire paragrafului …….....

1.2. Denumirile paragrafului …….....

1.3. Denumirile paragrafului ….....

1.4. Concluzii la primul capitol …….

CAPITOLUL 2. TITLUL CAPITOLUL II

2.1. Denumirile paragrafului …….....

2.2. Denumirile paragrafului ….....

2.3. Denumirile paragrafului ….....

2.4. Concluzii la al doilea capitol …….....

ÎNCHEIERE.....

BIBLIOGRAFIE.....

ANEXE..... .....

ANEXA 3. COMPARTIMENTELE TEZE DE AN ŞI VOLUMUL LOR

Denumirea compartimentelor	**Volum orientativ, pagini**
FOAIA DE TITLU	1
LISTA ABREVIERILOR	1
CUPRINS	1-2
INTRODUCERE	4-5
CAPITOLE DE BAZĂ ALE TEZEI	30
ÎNCHEIERE	2-3
TOTAL PAGINI (Textul de bază, fără bibliografie şi anexe)	40 pagini
BIBLIOGRAFIE	50 surse
ANEXE	nu se limitează

Note* Capitolele şi paragrafele să fie echilibrate în volum.

КУРСОВАЯ РАБОТА – ФОРМА НАУЧНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ДЛЯ СТУДЕНТОВ

ЧОБУ Емил,
доктор философии, доцент

ЕЖОВА Кристина,
доктор политологии, доцент

All student works: reports, essays, course papers, graduation works are the form of scientific research. Course paper - is the written work of the student, in accordance with the educational plan on a particular theme, which contains the elements of scientific research. Course paper presumes the expression of the student ability to move from theory to practice, to show the skills of research activity.

In this chapter, the author analyzes the guidelines for preparing and writing a course paper. Recommendations are made for the students enrolled in speciality "international relations".

1. ***Общая характеристика курсовой работы***
2. ***Подготовка курсовой работы***
3. ***Структура и правила оформления курсовой работы***

1. Общая характеристика курсовой работы

Курсовая работа представляет собой особый, первоначальный вид учебной и научно-исследовательской работы, проводимой студентами самостоятельно под руководством преподавателя по определенной теме. Термин «курсовая» содержит в себе корень латинского слова «cursus», что означает «бег, движение» [4, с. 4].

Подготовка курсовой работы является важным этапом обучения студента в университете, результирующим итогом и одним из основных элементов учебного процесса по подготовке специалистов по специальности «международные отношения», второго курса обучения. Главной целью подготовки и написания студентами курсовой работы является развитие навыков самостоятельного исследования и составления аналитических выводов и рекомендаций. При написании курсовой работы студент должен демонстрировать умение использовать различные методы исследования.

Курсовые работы пишутся по предметам, утверждаемым кафедрой международных отношений. Выбор темы курсовой работы осуществляется на основе тематического списка, включенного в куррикулум по соответствующим дисциплинам специализации, утвержденного кафедрой. Курсовая работа должна быть посвящена какой-либо проблеме и содержать элементы научного

исследования. Студент, по согласованию с преподавателем, может предложить свою тему курсовой работы. При выборе темы курсовой работы студент долженпрежде всего руководствоваться собственным научным интересом. Поощряется, но не считается обязательным, чтобы курсовая работа являлась этапом в подготовке дипломной работы.

В течение года под руководством научного руководителя (как правило, преподавателя, ведущего занятия в данной группе) пишется только одна курсовая работа, сроки ее написания и защиты устанавливает кафедра. Курсовая работа выполняется в письменном виде с согласованной с научным руководителем формой, планом и в строго обозначенные сроки. Написание курсовой работы включает систематические консультации с научным руководителем с целью оказания помощи студенту, контроля над ходом выполнения работы, проверки содержания и оформления работы, а также оценки работы. Научный руководитель оказывает студенту помощь в разработке календарного плана работы на весь период выполнения курсовой работы, и также оказывает помощь студенту в выборе необходимой основной литературы. При невыполнении требований к оформлению, содержанию и научно-теоретическому уровню курсовой работы руководитель возвращает ее студенту для доработки и устранения недостатков. Полностью выполненная курсовая работа представляется научному руководителю на контроль не позднее, чем за три недели до установленного срока официальной защиты на кафедре.

Курсовая работа представляет собой теоретико-концептуальное и прикладное исследование актуальных проблем изучаемых дисциплин. Она посвящена самостоятельной разработке избранной проблемы. Целью написания курсовой работы является закрепление, углубление и обобщение знаний по учебным дисциплинам профессиональной подготовки, научное изучение проблем на основе критического анализа научных источников, формирование навыков самостоятельного теоретического осмысления автором рассматриваемых вопросов и выработка на их основе аналитических выводов и практических рекомендаций.

Работа по выбранной тематике- это не просто компиляция теорий, позиций и фактов, изложенных в научной литературе, она требует от студента логики аргументации и изложения, формулирования личной позиции. Поэтому очень важно, чтобы выбранная тема содержала элемент проблемы. В ходе подготовки курсовой работы студент должен научиться правильно работать с научной литературой, реферировать источники, научно оформлять и излагать свои мысли, формулировать выводы и грамотно и убедительно представлять результаты исследования.

2. Подготовка курсовой работы

В целях упорядочения основных этапов работы над курсовым исследованием составляется рабочий план с указанием сроков выполнения. Примерный план работы над курсовой работой включает следующие этапы:

1) **Выбор темы и согласование ее с научным руководителем.** Тема исследования должна быть актуальной и соответствовать потребностям современной социальной практики.

2) **Ознакомление с научной литературой и источникамиих систематизация.** Для выполнения курсовой работы студент использует словари, учебные пособия, научные публикации по выбранной теме в специализированных периодических изданиях: «Современная Европа», «Мировая экономика и международные отношения», «Международная жизнь», «Полис», «Европейская безопасность: события, оценки, прогнозы», «Полития», «Власть», «Общественно-политические науки и современность», «Социс» и др., или в интернет изданиях («Международные процессы», «Космополис»), электронные научные и научно-просветительские ресурсы.

Работуна этом этапе целесообразно сопровождать записями в библиографических карточках, фиксирующими главную мысль рассматриваемой работы.

Результатом работы на втором этапе должна стать выработка библиографического списка, соответствующего требованиям стандарта библиографических описаний.

3) **Составить план работы и продумать содержание ее частей.** План работы необходимо обсудить с научным руководителем. Он должен отражать основную идею работы и содержать формулировку решаемой проблемы, цели и задачи работы, а также определение объекта и предмета исследования. В нем должны быть выделены наиболее актуальные вопросы темы. При составлении плана следует продумать содержание каждой главы и последовательность в изложении информации в параграфах. Все изменения плана курсовой работы должны быть согласованы с научным руководителем.

4) **Сбор, анализ и обобщение материалов по теме.** Полученные материалы следует использовать критически. Наличие многочисленных ссылок в тексте курсовой работы служит свидетельством высокого качества исследования. Для подтверждения собственных доводов автору следует приводить цитаты. Различают две формы цитирования: прямое и непрямое. При прямом цитировании заимствованный текст берут в кавычки и приводят в той грамматической форме, в какой он дан в источнике, при непрямом цитировании идет предельно точный пересказ идей автора. В обоих случаях в конце цитаты ставится сылка на первоисточник. При этом необходимо, чтобы цитаты полностью соответствовали первоисточнику. В случае заимствования только

части текста из контекста следует ставить отточие после открывающихся кавычек и/или многоточие в конце фразы.

При подготовке курсовых работ особое внимание уделяется недопущению плагиата, и нарушения правил профессиональной этики.

5) **Подготовка текста курсовой работы.** Представлениематериала в курсовой работе должно быть последовательным и логичным. Все главы и параграфы исследования должны быть связаны между собой, а аспекты проблемы, изложенные внутри параграфа, должны быть связаны логическими переходами с использованием устойчивых сочетаний, как: «как показал анализ», «резюмируя точки зрения», «отсюда следует, что» и т.п. Научный текст характеризуется тем, что в него включаются только полученные в результате теоретического анализа и длительных наблюдений концепции и факты. Научный текст оперирует различными научными категориями и понятиями, например: мировой порядок, международная система, национальный интерес, международный актор и т.д. Текст курсовой работы должен быть краток и точен в формулировках, необходимо исключать возможность субъективного и неоднозначного толкования. Курсовая работа должна быть написана грамотным языком и правильно, строго оформлена.

6) **Представление завершенной и оформленной курсовой работы научному руководителю**. Научный руководитель, ознакомившись с текстом курсовой работы, представляет студенту свои замечания, касающиеся содержания и оформления работы. На доработку курсовой работы студенту предоставляется ограниченный период времени.

7) **Доработка текста курсовой работы по требованию научного руководителя и согласно его замечаниям**. После доработки текста на основе замечаний научного руководителя и перед сдачей окончательного варианта его надо тщательно проверить воизбежание грамматических, стилистических и смысловых ошибок.

Относиться к курсовой работе следует со всей ответственностью и добросовестностью. Студент должен систематически, но не реже одного раза в месяц информировать научного руководителя о ходе выполнения курсовой работы в соответствии с календарным планом работы.

3. Структура и правила оформления курсовой работы

Структура работы предполагает наличие в ней следующих обязательных компонентов: Титульный лист, Список аббревиатур, Содержание (план) работы, Введение, Основная часть (включающая 2 главы), Заключение, Библиография и Приложения.

Титульный лист и план выполняются на двух первых листах работы по определенной форме (см. Приложение 1; 2). Титульный лист должен содержать

информацию об учебном заведении, где выполнена работа (Государственный университет Молдовы), факультете (Факультет международных отношений, политических и административных наук) и кафедре, которая отвечает за выполнение работы (кафедра международных отношений), формулировку темы, сведения об авторе (фамилия и имя, академическая группа, курс). Кроме того, должны быть указаны должность, ученая степень или ученое звание научного руководителя, его фамилия и имя, а также место (Кишинэу) и год написания курсовой работы.

Введение- очень важная часть курсовой работы, которой уделяется особое внимание. В нем необходимо отразить *актуальность и значимость исследуемой проблемы;степень ее исследования;объект и предмет исследования; цель и задачи исследования; методологическую основу исследования; научную новизну*и кратко представить *структуру и объем исследования.*

Основная часть работы должна содержать материал, позволяющий наиболее полно раскрыть тему курсовой работы. Первая глава, как правило, включает 2-3 параграфа и носит историографический и теоретико-концептуальный характер. В ней раскрываются основные понятия, концепции, теории, методологические подходы к исследованию проблемы или явления, представляется типология и функции исследуемого феномена, приводится критический краткий обзор литературы по избранной теме, обосновывается позиция автора по проблеме исследования, выделяются факторы, оказывающие влияние на исследуемый процесс. В обзоре литературы не нужно описывать все работы, прочитанные студентом. Необходимо лишь назвать и критически оценить наиболее ценные публикации, имеющие непосредственное отношение к теме курсовой работы.

Вторая глава носит эмпирический, прикладной характер, в ней раскрываются функциональные аспекты исследуемой темы. При этом важно сохранить логическую связь между главами и параграфами, последовательность раскрытия темы. Данная глава может включать и специальные исследования, проведенные автором. Например, контент-анализ прессы, результаты анкетирования, экспертного интервью с целью подтверждения гипотезы автора.

Число параграфов в двух главах желательно одинаковое, параграфы должны быть примерно одинаковыми и по объему. Каждая глава должна заканчиваться краткими выводами, а параграфы - обобщениями.

В Заключении следует четко сформулировать основные выводы, к которым пришел автор, они обязательно должны быть соотнесены с поставленными во Введении целями и задачами исследования.

Библиография должна содержать не менее 40 источников. Следует использовать публикации последних двух-трех лет специализированных научных журналов и сборников, монографии, законодательные и нормативно-правовые акты (международные конвенции, декрарации, резолюции

международных организаций и др.), а также интернет-ресурсы. Количество учебников, используемых при написании курсовой работы, должно быть минимальным. Как правило, используемая литература на румынском языке, на английском языке (или другом иностранном языке), на русском языке представляется в работе в равных долях. Правила оформления библиографии будут рассмотрены в следующем вопросе данной главы.

Приложения. Наличие и характер приложений определяется автором самостоятельно. Как правило, приложения включают таблицы, схемы, статистический материал, подтверждающий и дополняющий рассматриваемую проблему. Качественно выполненные приложения существенно повышают уровень курсовой работы и, соответственно, финальную оценку научного руководителя. Они могут выполняться на основе систематизации методологических подходов к исследуемой проблеме, группировки историографии исследования по определенным этапам, представлятьтаблицы,отражающие сравнительный анализ определений, анкету разработанную автором и на основе которой будет проведено социологическое исследование и т.д.

Правила оформления курсовой работы. Работа выполняется на компьютере. При оформлении работы необходимо использовать шрифт – TimesNewRoman 14, междустрочный интервал – полуторный. Текст пишется на одной стороне листа белой бумаги формата А4 (210х297 мм). Страницы должны иметь поля: сверху и снизу – 2,5 см, слева – 3 см, справа –1,5 см.

Объем курсовой работы должен быть 40 страниц основного текста, без библиографии и приложений. Библиография должна состоять минимум из 40 источников; приложения не должны быть больше 1/3 основного текста.

Распределение текста по разделам курсовой работы рекомендуется следующее: Титульный лист – 1 страница, Список аббревиатур – 1 страница, Содержание (план) работы – 1 страница, Введение – 4– 5 страниц, Основная часть (включающая 2– 3 главы) – 30 страниц и Заключение – 2– 3 страницы.

Текст курсовой работы должен быть отформатирован, выровнен по ширине и структурирован абзацами (в среднем 3 абзаца на странице). Абзацный отступ должен быть одинаковым во всем тексте работы. Одним из требований к оформлению текста является соблюдение стандартов и норм в отношении сокращения слов. В тексте все слова должны писаться полностью, за исключением общепринятых аббревиатур.

Все страницы нумеруются по порядку от титульного листа до последней страницы. При этом на титульном листе и содержании номера страниц не проставляются, но считаются. Номер страницы располагается посередине.

Каждая новая глава начинается с новой страницы. Это же правило относится и к другим основным структурным частям работы (введению,

заключению, библиографии, приложениям и т.д.). Однако параграф начинают на той же странице, где окончился предыдущий.

При написании работы следует соблюдать пропорции между главами и параграфами. Разница в количестве страниц каждого параграфа не должна превышать две страницы.

Главы работы должны иметь порядковые номера, обозначенные арабскими цифрами с точкой. Например, Глава 1. Параграфы нумеруют в пределах каждой главы. Номера параграфов состоят из номеров главы и параграфа, разделенных точкой. В конце номера параграфа также должна ставиться точка. Например, 1.1. Рекомендуется оформлять заголовки глав прописными буквами, а заголовки параграфов – строчными буквами. Названия параграфов и глав выделяют жирным шрифтом.

Библиография составляется в алфавитном порядке в следующей последовательности: литература на румынском языке, литература на английском языке (или другом иностранном языке), литература на русском языке, в том числе и интернет-источники. Студенты могут при написании курсовой работы использовать материалы, размещенные на сайтах интернет-ресурсов, однако при оформлении источника необходимо указать название материала, а затем указать ссылку на сайт. Библиография включает все источники, использованные при написании курсовой работы. Нумерация источников в списке литературы должна быть сплошной – от первого до последнего названия. Библиографический источник оформляется следующим образом: монография, учебник–Кикотя В. Терроризм. Борьба и проблемы противодействия. Москва: ЮНИТИ, 2004, 592 с.; научная статья – Швец Д. Международный терроризм: Информационный аспект. В: Мировая экономика и международные отношения, 2003, №9, с. 17-22.; интернет-источник – Горин С. Теоретические основы репутациологии. Москва, 2007. http://creativeconomy.ru/library/index.php?id=107&page=3) (vizitat10.01.2008).

Сноски проставляются на каждой странице в соответствии с цитированной информацией. Нумерация сносок сквозная по всей курсовой работе. Сноски оформляются также, как и библиографический источник, только указывается точная страница или страницы цитированной информации. Для оформления сноски используется шрифт TimesNewRoman – 10.

Приложения включают таблицы, схемы, диаграммы и т.д. Существуют установленные стандарты их оформления, которые необходимо выполнять. Каждое приложение нумеруется и получает название, также необходимо указать источник информации, на основе которой было выработано приложение. В случае разработки приложения автором, этот момент также указывается. Если в приложение включена таблица, то ее название располагается над таблицей, в случае со схемой – под ней. Пример оформления приложения, **Приложение 1.** Основные характеристики измерения политического имиджа.

Курсовая работа должна иметь обложку (европереплет), а ее страницы должны быть надежно скреплены.

Вопросы для самоконтроля:

1. Дайте общую характеристику курсовой работы как разновидности научно-исследовательской работы.
2. Назовите основные этапы подготовки и особенности оформления курсовой работы.
3. Опишите структурные компоненты курсовой работы.
4. Что описывается во введении в курсовую работу?
5. Какие источники научной информации используются при написании курсовой работы?

Ориентировочные темы курсовых работ:

1. Защита прав человека как ведущее направление деятельности Совета Европы.
2. Эволюция политики безопасности Шанхайской организации сотрудничества.
3. Правила дипломатического протокола и процедурные формы работы.международных конференций и международных организаций.
4. Глобализация мировой экономики: предпосылки, результаты, последствия.
5. Сущность и основные формы антиглобалистского движения на современном этапе.

Библиография

1. Ţapoc V. Teoria şi metodologia ştiinţei contemporane: concepte şi interpretări. Chişinău, CEP USM, 2005. 212 p.
2. Сабитов Р. Основы научных исследований. Челябинск: Челяб. гос. ун-т., 2002. 138 с.
3. Лудченко А., Лудченко Я., Примак Т. Основы научных исследований. Киев: Знания, КОО, 2001. 113 с.
4. Методические указания по написанию рефератов и курсовых работ для студентов, обучающихся по специальности «Экономическая теория». Санкт-Петербург: ИздвоСПбГУЭФ, 2010. 32 с.
5. Черненкова Е., Иноземцева В. Письменные работы бакалавров политологии. Часть 1. Подготовка курсовой работы. Учебное издание. Петрозаводск: Издательство ПетрГУ, 2011. 23 с.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1. ПРИМЕР ОФОРМЛЕНИЯ ТИТУЛЬНОГО ЛИСТА

МОЛДАВСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ, ПОЛИТИЧЕСКИХ И АДМИНИСТРАТИВНЫХ НАУК
ДЕПАРТАМЕНТ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ
(шрифт 14, Bold, centered)

ИМЯ И ФАМИЛИЯ АВТОРА
(font 14, Bold, centered)

ТЕМА (font 14, Bold, centered)

Курсовая работа (font 14, Bold, centered)

Научный руководитель: _____**Фамилия, имя, научное звание**
(подпись)

Автор: _____
(подпись)

КИШИНЭУ, 2016

ПРИЛОЖЕНИЕ 2. ПЛАН КУРСОВОЙ РАБОТЫ

СОДЕРЖАНИЕ

СПИСОК АББРЕВИАТУР…….

АННОТАЦИЯ (на румынском, русском и английском языках)……

ВВЕДЕНИЕ……

ГЛАВА 1. НАЗВАНИЕ ПЕРВОЙ ГЛАВЫ

1.4. Название параграфа…….....

1.5. Название параграфа ….....

1.6. Название параграфа ….....

1.4. Выводы по первой главе …….

ГЛАВА 2. НАЗВАНИЕ ВТОРОЙ ГЛАВЫ

2.1. Название параграфа…….....

2.2. Название параграфа ….....

2.3. Название параграфа ….....

2.4. Выводы по второй главе …….

ЗАКЛЮЧЕНИЕ…….....

БИБЛИОГРАФИЯ…….....

ПРИЛОЖЕНИЯ…….....

WHAT'S WRONG? PUBLISHING IN INTERNATIONAL PEER-REVIEWED LAW JOURNALS

KRUESSMANN Thomas,
University of Tartu, Johan Skytte Institute of Political Studies

In peer reviews there is increasingly a set of standards emerging that is applied to papers from vastly different scholarly traditions. Technically, the most common type of peer review is the double-blind peer review where the reviewer does not know the author and vice versa. This "blindness" of the peer review process is important because it objectifies the demands and does not leave room for personal sympathies or preferences for a particular cultural background.

The problem with peer reviews is that peer reviewers usually do their work as part of their professional position (most often university professors), and there is, as a rule, no separate payment for their efforts by the publisher. So, while peer reviews are generally accepted in a spirit of collegiality and a genuine desire to help, there is nevertheless an amount of time and effort that the reviewer expends. This is time that he or she could otherwise use for projects and publications and as such, at the end of the day, spending a lot of time on peer reviews may diminish his or her own output, as measured by university administrators. So despite all the goodwill that is brought to the review, somewhere in the process there is most likely a "tilting point" where frustration can turn into anger and adversariality.

Frustration can arise most quickly when the submitted paper is not proof-read by a native speaker, or, even better, a "deep reader" who is not merely a native speaker but also a specialist in the respective discipline. In some scholarly traditions a good scholarly analysis is tantamount to long complex sentences. For more on the linguistic side of the peer-review process, please see below. Here it suffices to say that an argument presented in weak language and convoluted sentences is certain to create frustration even in the most well-meaning peer reviewer and so the "tilting point" is quickly reached, whereby the reviewer is unable to assess an argument's strength due to the lack of linguistic clarity. As a result, he or she is more prone to express a negative vote and less willing to make constructive suggestions on how to improve the argument.

Every reviewer brings a certain set of expectations to his or her task. Peer reviews in a formal sense have been practised for several decades now, and despite the fact that there is no formal catalogue of expectations, a certain standard approach can be detected.

In the remainder of this text, I would like to elaborate on this standard approach against the background of papers as they are still being produced in what may be called the post-Soviet scholarly tradition. With a premium placed by university administrators

on publications in journals indexed in Scopus and Web of Science, this piece of advice can be almost life-saving for the aspiring scholar from the post-Soviet region.

1. Title

The title of the article is the first message that is being sent to potential readers when they scan library catalogues or publishers' newsletters. While in the post-Soviet tradition titles are sometimes dull and uninspiring (e.g. "On some problems of the law of bankruptcy"), titles in Western journals often consist of two parts. The first part is sometimes snappy and provocative, or, as some put it, "sexy" while the second part is more serious and pins down the problem to be covered in the paper.

Examples:

"Trafficking Justice. How Russian Police Enforce New Laws, from Crime to Courtroom."

"The Ties that Bind. Perspectives on Marriage and Cohabitation."

"A Tale of two Cities. Municipal Policing in the Russian Cities of Krasnoyarsk and Irkutsk."

There is of course the danger of going over the top with the title. In a good title, the first part may contain a play on words or an allusion to some literary or other cultural product (e.g. a movie) that people understand and cherish. When seeing a familiar phrase suddenly placed in an unfamiliar context and used to characterise some scholarly problem, the reader's curiosity may be aroused. The choice of title can also signal a certain lightness of the prose. You may expect that the text is intriguing and cleverly written, giving pleasure and intellectual stimulation. In the post-Soviet tradition, a "serious" text is most often one that is heavy to read.

2. Abstract

The abstract is like your paper's business card. In every field of scholarship there is an increasing number of publications that needs to be considered, evaluated and, if useful, incorporated. This overflow of information becomes even more difficult to handle when authors pursue an interdisciplinary approach and have to familiarize themselves with the literature in a number of adjacent fields.

nlike even an executive summary, the abstract is the piece of text that a hurried reader will scan before deciding whether to expend time on the reading. Therefore, it is of utmost importance that the abstract is concisely written and presents exactly your research question, outline of methodology or steps undertaken, and the result of your work. The abstract must not be confused with the introduction to your paper. It should contain, on average, no more than 10 lines. It should be free of technical language or jargon and give every reader, including those not familiar with the specific field of research, an understanding whether the argument presented is relevant to his or her research. The general idea is KISS: keep it short and simple

Given all these requirements, an abstract can as a rule only be written at the very end of the writing process when the entire argument is crystal-clear in your mind. It is also very important that, unlike the title which can act as a kind of teaser, the abstract needs to explain the paper's result. Do not feel that you should keep the result secret only to be unveiled in the conclusion. The abstract needs to give it away at once, otherwise it cannot fulfil its function.

3. Introduction

In the post-Soviet scholarly tradition the introduction is sometimes seen as the place where the author presents his or her credentials. A lot of authors love to show off their erudition, explaining the ideational, historical or even metaphysical origin of their topic. The more there are such "learned" explanations, the more likely the author will be missing the central points of the introduction: the formulation of the research question and / or hypothesis and the presentation of a gap analysis, i.e. why is this particular research question new and how does it distinguish itself from questions asked in other work available? This is truly a "must" for every introduction. And while a few lines of general background do not hurt, the explanation of the research question should really take center stage. In social science research, this is also the moment to explain methodology, especially when there is a quantitative approach to the research.

The mistakes described above point towards a more fundamental problem. Authors from the post-Soviet scholarly tradition assume that they are writing on a "topic", but they are often unwilling to identify a research question. In fact, avoiding a research question and instead "covering" a much more broadly defined topic is intimately linked to how authors see themselves in the production of knowledge. A lot of scholars in the post-Soviet tradition share an understanding of science that is in essence encyclopaedic. They have often read a large amount of literature and, in order to be "deemed worthy" to add to this library of knowledge, feel the need to connect their work with all foregoing major writing in the field. This approach is in essence reverential, and it serves to underscore the importance of the author's own research.

While there is nothing fundamentally wrong with this, it misses an important element of knowledge creation in the Western world. By focussing strictly on research questions and evaluating the entire existing literature in the light of newness and originality, the Western approach is essentially disrespectful. It sees the paper's or book's approach as part of a big global process of knowledge production, and by refining existing research it aspires to nothing more than adding another stone to the mosaic of the depiction of the world, as wee see it.

As if sensing their overly broad approach, authors from the post-Soviet scholarly tradition often feel inclined to add another dimension to the introduction: the notion of timeliness, i.e underscoring the research's importance by relating it to some current event. Especially when the work is directed at lawmakers, timeliness is often considered a major point in the introduction.

Again, while there is nothing wrong with timeliness, it creates a surrogate for what the research question should deliver: novelty in the development of the analytical perspective. Novelty is defined by the community of scholars as a result of a gap analysis. To choose one example, the quality of a legal approach that asks whether the protection of cultural heritage abroad can be effected by national criminal law or whether there are arguments in favor of adopting universal jurisdiction is in principle unrelated to the historical event of Syrian-Russian troops liberating Palmyra from the Islamic State. Even if Palmyra had not been liberated, the question would be as valid and relevant from a scholarly perspective as it could be. If the liberation of Palmyra coincides with the publication of this paper, it will be a fortunate coincidence. But nothing more.

Finally, it is not uncommon and can be quite useful to conclude the introduction with a short forecast how the argument will unfold in the main body of the article. Authors from the post-Soviet scholarly tradition sometimes tend to credit their readers with a great deal of intelligence and perseverance, leaving them alone to plough through dozens of densely written and loosely structured pages without any guidance. In the U.S., the opposite is true: readers are often assumed to be „dummies“ with short attention spans, needing detailed guidance to make their way through the paper. The result is often a style of writing where at every step an argument is first announced, then developed, and finally summarized. From a European perspective, this approach of "taking the reader by the hand" is sometimes seen as patronizing, but it does have its merits. Finding a good balance is the author's task, but it is always a good idea to conclude the introduction with a basic "road map" that illustrates how the text will develop.

4. Main text

4.1. Formalities

Before discussing some contents-related observations, let me first look at a few formal aspects of writing.

As discussed with regard to the "road map"-approach in the introduction, the main part of the writing should be structured in 3 or 4 parts (for papers). 3 or 4 parts is also a good measure when writing a book with 200 + pages and a significant number of chapters. The main goal is to keep the structure simple and to be able to connect every part back to the overarching research question. Arriving at such a "simple" structure is actually quite difficult because every author tends to move towards increasing complexity when developing his or her arguments. So taking a step back and framing the entire research into some "biblical" measure of simplicity is quite a daunting task. Very often, upon first writing, the structure of the argument may be okay, but when new layers of writing are added the argument gets confused and loses its connection to the research question. Hence, developing the structure of your main part is not a matter

of piling chapter upon chapter, but of going back and forth between the research question and the simple structure that you should be arriving at in the end.

Contrary to most of the scholarly traditions in Continental Europe, international journals do not support structures with more than two levels (let's call them „section" and „subsection"). Very often when it comes to subsections, publishers do not even assign a numerical value. Rather, the title of the subsection is simply placed in italics. While books are sometimes divided in a number of levels, using either 1., 1.1, 1.1.1 or A.I.1.a), journals never use such a high degree of complexity. The main part should consist of only a few sections, designated as 1., 2., 3., and 4., each with two or three subsections, if needed.

As discussed before, every section should conclude with a summary of the argument so far. Whether pre-announced in the U.S. fashion or not, the summaries are critically important to enable the quick reader to skim through the text. The point is that even if you have managed to spark the interest of a potential reader, he or she may not be willing to read the entire paper. Instead, he or she may just read the introduction, the various section conclusions, and the overall conclusion.

Perhaps for reasons of purism, journals will not allow you to highlight key words by making them bold or underlined. While this is very common in other types of documents (e.g. policy papers), journals will not let you do this. And perhaps for a reason. A well-written paper in English can be a model of simplicity. The average sentence length can sometimes be as little as five words. Long, convoluted structures, are common in languages such as German and Russian, are completely absent. Therefore, if the argument is written in plain and simple English, there is no need to highlight key words.

Another feature typical of the post-Soviet scholarly tradition is the extensive use of footnotes. It is perhaps due to German scholars that footnotes sometimes carry a second level of text (or narrative, if you will). You frequently find „capsules" of text in the footnotes in which the author discusses some aspect related to the main argument, but obviously not sufficiently interesting to be discussed in the main text. In the Russian scholarly tradition, footnotes are less lavishly used than in the German tradition, but depending on the author's preference they can still represent a second level of analysis. To say it clearly, this approach is completely unacceptable for an English-language international journal! Footnotes are used sparingly, with all references contained in the text (as a rule, by putting the name of the author and year / page number in parenthesis). The reason is simple: by not allowing a second level of narration, the author is forced to decide whether what he or she thinks is interesting is really necessary for the argument. If it is just „by the way", it has no place in the text.

4.2. Contents

Once you come to the analytical part of the paper, you think that nothing can go wrong. Unfortunately, in most cases this is a mistake. Just like the norms and

expectations concerning the abstract, introduction and structure, there is also a very distinct style of reasoning that should be used in the analytical part. It is often said that the common law emerged according to the logic of inductive thinking, by developing precedents and extracting some larger rules from them. This style of thinking is similar to the reasoning expected in an international peer-reviewed law journal. It starts from the research question (or hypothesis) and broadens to the extent necessary to answer the question. Put most simply, the way of thinking is like a triangle, with the top representing the research question, and the direction of the argument is top to bottom. „Bottom“ in this case means that the material basis of the analysis may get broader and broader, e.g. by including historical analyses, comparative materials, philosophical principles, etc. There is only one condition: the breadth of treatment is dictated by the research question. So if it is necessary to branch out into some more fundamental fields or into some first principles, that is fine, but only to the extent that it is needed to answer the research question.

The problem with this approach is that for many authors from the post-Soviet scholarly tradition, it is simply counter-intuitive. Like all scholars in continental Europe, they are trained in deductive thinking, deducing practical applications from first principles. In their academic training they have been told to start every paper rather broadly. This includes not just establishing the scholarly credentials in the introduction, but first and foremost starting the analytical part of the paper by outlining the guiding principles or major schools of thought relevant to a certain question. Even if authors have a particular novelty in mind, they will address it only towards the end of their paper. Therefore, the overall way of thinking is like a triangle turned upside down. Again, the overall direction of the argument is top to bottom. But this time, the beginnings are fairly broad, and only towards the end of the analysis will the author address the core point that he or she had in mind when elaborating on the topic. Mind you, this core point is usually not announced in terms of a reserch question, and it is up to the reader to understand what a paper like "On some problems of the law on bankruptcy" is really arguing.

In light of this, it becomes clear why it is often downright impossible to "translate" a scholarly analysis written in the post-Soviet tradition into a paper for an international law journal. It is often difficult enough to break up the convoluted sentence structure (not only in Russian, but also in German) and rephrase the argument in short and concise sentences. Even if this task can be managed, it would still be necessary to reverse the entire flow of the argument or, figuratively speaking, to turn the triangle around and start the argument from the research question.

A second observation relates to the quality of the scholarly argument. In Western legal thinking any given problem is discussed in an "upward movement". If a question cannot be solved on the level of "horizontal analysis", including grammatical and systematic interpretation, the researcher will invariably adopt a functional approach in light of higher principles, i.e. constitutional norms, fundamental rights and freedoms,

and human rights. In the post-Soviet scholarly tradition, researchers will build their argument in a "downward movement". If a given question cannot be solved by "horizontal analysis", researchers will look for the answer in the Resolutions of the Plenary of the Supreme Court or in some ministerial circular or other executive-type normative document that is below the formal law in status. This tendency to neglect higher-ranking law and in particular the Constitution is part of a tradition that is steeped in legal positivism. When a problem is "solved" by a Resolution of the Plenary of the Supreme Court, a presidential decree or a ministerial order, the practical weight of the argument is so strong that any attempt to deduct innovative solutions based on higher-ranking law becomes practically pointless. Positivism is thus stifling legal creativity and produces largely uninteresting and unimaginative arguments. Consequently, it is very difficult to translate such arguments into the open and inquisitive framework of an international law journal.

5. Conclusion

Authors in the post-Soviet tradition have a tendency to finish with broad conclusions, sometimes even returning to the issue of timeliness. The novelty that in most cases had been presented towards the end of the analytical part is already forgotten. Instead, authors are glad to place themselves in the great scholarly traditions of their particular school of thought. For the hurried reader who expects to find the gist of the argument, the conclusion often reads like an extended version of the introduction. There is also often new material introduced, in which case the discussion turns to a different set of questions altogether.

Needless to say, all these aforementioned practices are completely contrary to what a conclusion in an international law journal should look like. The conclusion is the place where the research question is answered in a summary way. It is the place that the hurried reader will start with when deciding whether or not to read the full paper. Therefore, there is a strict requirement of symmetry between introduction and conclusion. Anything that goes beyond the scope of the research question is strictly prohibited. Under no circumstances can new material be added or the "topic" be broadened. So, in terms of difficulty, writing a conclusion is really simple. It just needs to echo what has been elaborated and connect it back to the research question in the introduction.

V. INFORMAȚIE DESPRE AUTORI

BOLIEV Veaceslav, magistru în filologie engleză, lector universitar.
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale, Secţia Limbri Străine Aplicate.
Stagiul de pedagogie: 14 ani
Stagiul la USM: 2 ani
Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţinale: 2 ani

BOLIEV Veaceslav, MA in English Philology, Lecturer.
Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations, Applicative Foreign Languages Section.
Pedagogical experience: 14 years
Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 2 years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: 2 years.

Publicaţii/Publications: Schimbul semantic socio-lingvistic a lexemelor în limbile înrudite, Probleme teoretice şi metodologice de analiza semantică, Cîmpurile semantice caracterologice ale termenilor de rudenie, Interpretarea dublă în lucrări a specialiştilor în domeniul evoluţiei câmpurilor semantice caracterologice.
e-mail: bolievveaceslav@gmail.com

BUDURINA-GOREACII Carolina, doctorandă, magistru în ştiinţe politice, lector universitar.
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale, Secţia Limbri Străine Aplicate.
Stagiul de pedagogie: 7 ani
Stagiul la USM: 7 ani
Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţinale: 7 ani

BUDURINA-GOREACII Carolina, PhD Student, MA in Political Sciences, Lecturer.
Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations, Applicative Foreign Languages Section.
Pedagogical experience: 7 years
Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 7 years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: 7 years.

Publicaţii/Publications: Budurina-Goreacii C. Experienţa autorităţilor statale şi a instituţiilor societăţii civile în soluţionarea problemelor la nivel local: cazul raionului/oraşului Şoldăneşti. În: Revista Moldovenească de Drept Internaţional şi Relaţii Internaţionale. Chişinău, Nr. 1 (Vol.11), 2016, p. 89-108; Budurina-Goreacii C. Baza juridico-normativă de instituţionalizare a societăţii civile moldoveneşti. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Chişinău: USM, USPEE, AMSP, 2016, Nr. 1(LXXII), p.53-65; Budurina-Goreacii C. Cooperarea dintre parlament şi instituţiile societăţii civile în contextul dezvoltării comunităţii locale. Conferinţa internaţională „International Conference Proceedings, the VIIIth edition". Sibiu, Ediţia IX-a, 2015, p. 14-24; Budurina-Goreacii C. Societatea civilă şi buna guvernare: cazul Republicii Moldova. În: Studia Universitatis Moldaviae. (Seria Ştiinţe Sociale). Chişinău: CEP USM, 2014, Nr. 8 (78), p.8-14; Budurina-Goreacii C. The role of civic society organizations on community development (practical aspects). În: Vth international scientific conference "e-Governance'. Sozopol, 2013, p.37-45; Budurina-Goreacii C. Участие неправительственных организаций в Форумах гражданского общества Восточного Партнерства Проблемы и механизмы Восточное Партнерство. În: Цели – Опыт – Вызовы. Анализ процесса имплементации в государствах охваченных программой под научной редакцией Петра Байора, Краков 2013, стр 101-108; Budurina-Goreacii C.Civil society: contributing to good governnace in Moldova. În: Governance and dialogue: the Black Sea - Vienna: Institute for Go-Governance, 2013, p. 33-45.

e-mail: carolina.gor@hotbox.ru

BUSUNCIAN Tatiana, doctor în politologie, lector superior, director al Centrului Pro Marshall din Republica Moldova.
Locul de muncă: Centrul Pro Marshall din Republica Moldova; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale.

Stagiul pedagogic: 3 ani
Stagiul la USM: 3 ani
Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţinale: 3 ani
Cursuri: Securitatea informaţională şi colaborarea internaţională a serviciilor speciale (ro, ru); Administrarea programelor şi proiectelor internaţionale (ro, ru); Securitatea Internaţională: concept şi strategii (ro).

BUSUNCIAN Tatiana, PhD in political sciences, Senior Lecturer, Director, the Pro Marshall Center of the Republic of Moldova.
Work place: The Pro Marshall Center of the Republic of Moldova, Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations.
Pedagogical experience: 3 years
Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 3 years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: 3 years.
Courses: Cyber Security and International Cooperation of the Intelligence Services (Ro, Ru); Managing international programs and projects (Ro, Ru); International Security: Concept and Strategies (Ro).

Publicaţii/Publications: Crima organizată şi terorismul - domeniul de aplicare al serviciilor speciale şi factorul de cooperare internaţională. In: Moldoscopie, Universitatea de Stat din Moldova, Chişinău 2016, nr. 1 (LXXII), p. 138-147; Securitatea regională: cazul Republicii Moldova. Dialoguri de pace în Moldova: integrare socială, politici şi strategii de acomodare din perspectiva academică. Studii internaţionale. Chişinău: CEP USM, 2015, pp. 118-125; Islamic radicalization an evolving threat. În: Ştiinţa politică şi societatea în schimbare: Materialele Conferinţei ştiinţifice internaţionale dedicate celei de-a 20-a aniversări a Facultăţii Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, 13 noiemb. 2015, Chişinău: CEP USM, 2015. ISBN 978-9975-71-721-2 pp. 545-552; Situaţia regională şi impactul ei asupra Republicii Moldova. *Ştiinţe politice, relaţii internaţionale şi studii de securitate.* Ediţia a IX-A, Sibiu, România, 22-24 mai 2015. ISSN: 2343-7774, p. 193-201; Importanţa rolului societăţii civile în combaterea spălării banilor publici. În: Revista de Filozofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice. Academia de Ştiinţe a Moldovei, no. 3(169), Chisinau, 2015, p. 66-78; Islamul radical. Mecanismele de recrutare în Europa de sud-est. În: Political science, international relations and security studies. International Conference proceedings the VIII th edition, Sibiu, 23-25 May, 2014. ISSN 2343-7774, p. 500-507; Consideraţii asupra strategiilor organelor securităţii statului din Republica Moldova privind combaterea terorismului internaţional. În: Revista de filozofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice, 2013, nr.1 (161), p. 178-196.
e-mail: busuncian@gmail.com

CĂLDARE Gheorghe, doctor în istorie, conferenţiar universitar.
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale.
Stagiul de pedagogie: 25 ani
Stagiu la USM: 12 ani
Stagiu la Departamentul Relaţii Internaţionale*:* 12 ani
Cursurile elaborate: Politica externă a Republicii Moldova (ro, ru), Rolul diplomaţiei practice în realizaea politicii externe (ro), Procesul decizional în Uniunea Europeană (ro), Problemele actuale ale politicii externe a Republicii Moldova (ro), Istoria şi bazele diplomaţiei (ro).

CALDARE Gheorghe, PhD in History, Associate Professor.
Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations.
Pedagogical experience: 25 years
Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 12 years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: 12 years.
Courses: Foreing policy of Republic of Moldova (Ro, Ru), The role of practical diplomacy in realization of foreing policy (Ro), Decision-making process in European Union(Ro), Actual foreign policy problems of Republic of Moldova(Ro), Theory and history of diplomacy (Ro).

Publicaţii/Publications: Îndrumar privind elaborarea tezelor de master; Liberalizarea regimului de vize şi protejarea cetăţenilor moldoveni peste hotare – aspect restant al politicii externe (Chişinău, 2010); Cursul de lecţii Diplomaţia practică (Chişinău, 2009); Rolul Consiliului Europei în democratizarea societăţii din Republica Moldova (Chişinău, 2009); Monitorizarea de către misiunile diplomatice a relaţiilor bilaterale cu ţara de reşedinţă şi promovarea interesului naţional (Chişinău, 2008).
e-mail: victorios@mail.ru

CEBOTARI Svetlana, doctor în ştiinţe politice, conferenţiar universitar.
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale.
Stagiu pedagogic: 21 ani

Stagiu la USM: 16 ani
Stagiu la Departamentul Relaţii Internaţionale*:* 9 ani
Cursuri elaborate: Cooperare regională, Geopolitica, Politica externă a Rpublicii Moldova, Politica externă a Federaţiei Ruse, Politica mondială (ro).

CEBOTARI Svetlana, PhD in Political Sciences, Associate Professor.
Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations.
Pedagogical experience: 21 years
Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 16 years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: 9 years.
Courses: Regional Cooperation, Geopolitics, Foreign Policy of Republic of Moldova, Foreign Policy of Russian Feredation, World Policy (ro).

Publicaţii/Publications: Interesele geostrategice ale Federaţiei Ruse în spaţiul est-european. Academia Militară a Forţelor Armate ,,Alexandru cel Bun'', Centrul de Studii Strategice de Securitate şi Apărare. Chişinău, 2016, 264 p. 15 c.a.; Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraţioniste. Institutul Militar al Forţelor Armate. Chişinău, 2008, 180 p., 11 c. a.; Interesele geostrategice ale Federaţiei Ruse în spaţiul Europei de Sud-Est. Studia Universitatis; Elemente ale războiului hibrid al Federaţiei Ruse în Republica Moldova şi Ucraina. Dialoguri de pace în Moldova: integrare socială, politici şi strategii de acomodare din perspectivă academică, Chişinău: CEP USM, 2015, p. 126-132; Interesele geopotice ale Federaţiei Ruse în Europa de sud-est. Studias Securitatis. N 2, Sibiu, România, 2014, p.31-44; Repercursiunile conflictului ruso-ucrainean asupra securităţii Republicii Moldova. Journal of Cocial Sciences. V. 4, nr. 2 2015, Tibilisi, Georgia, 2015, p. 61-64.
e-mail: svetlana.cebotari@mail.ru

CIOBU Emilian, doctor în ştiinţe filozofice, conferenţiar universitar.
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale.
Stagiul de pedagogie: 48 ani
Stagiul la USM: 38 ani
Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţinale: 12 ani
Cursuri: Sisteme internaţionale de state, Diplomaţie regională în lumea globală, Politici de vecinătate: abordări şi realizări (ro).

CIOBU Emil, PhD in Philosophy, Associate Professor.
Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations.
Pedagogical experience: 48 years
Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 38 years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: 18 years.
Courses: International Sistems (Ro), Regional diplomacy in the global world (Ro), The neighborhood policy: approaches and achievements (Ro).

Publicaţii/Publications: Diplomaţia, mijloc efecfiv al realizării interesului naţional. Serviciul diplomatic: teorie şi practică, *Suport de curs*, Chişinău, CEP USM, 2011; Бенюк В.А., Назария С.М., Чобу Е.И. Рецензия на двухтомную работу Печатнова В.О. и Магадеева И.Э. «Переписка И.В. Сталина с Ф. Рузвельтом и У. Черчиллем в годы Великой Отечественной войны. Документальное исследование. М.: ОЛМА Медиа Групп, 2015. 656+768 С.» // Новые исторические перспективы. № 1 (2), 2016. С. 93-98. 0,55 а.л. (28.04.2016); Independenţa Republicii Moldova şi Marile Puteri: influenţe şi probleme ale consolidării şi afirmării internaţionale. Republica Moldova: două decenii pe calea democraţiei şi independenţei /Coord. Moşneaga V., Mohamadifard Gh., Teosa V. Iaşi: Pan Europe, 2009; Identitatea naţional-statală în activitatea instituţiilor publice ale Republicii Moldova: influenţe externe. MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), Revistă ştiinţifică trimestrială, Nr. 3(LVIII), 2012; Ciobu E. Interesul naţional şi realizarea lui în Republica Moldova, http://ava.md/analytics-commentary/014779-interesul-na-ional-i-realizarea-lui-n-republica-moldova.html; Constituirea statalităţii Republicii Moldova: pobleme ale formării patriotismului moldovenesc. materiale ale Conferinţei ştiinţifice internaţionale „Evoluţia identităţii naţional-statale şi politice moldoveneşti: esenţa şi caracterul perceperii interne şi externe" Chişinău, 2014.
e-mail: emilciobu@gmail.com

CONACU Vasile doctorand, magistru în relaţii internaţionale, lector universitar.
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale.
Stagiul de pedagogie: 9 ani
Stagiul la USM: 9 ani
Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţinale: 9 ani
Cursuri: Globalistica (ro), Securitatea Internaţională (ro), Protocol şi ceremonial Diplomatic (ro), Teoria Relaţiilor Internaţionale (ro), Conflictele Internaţionale (ro, ru)

CONACU Vasile, PhD Student, MA in International Relations, Lecturer.
Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations.
Pedagogical experience: 9 years
Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 9 years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: 9 years.
Courses: Globalistics (Ro), International Security (Ro), Diplomatic ceremonial and protocol (Ro), Theory of International Relations (Ro), International Conflicts (Ro, Ru).

Publicaţii/Publications: Cebotari S., Ilaşciuc A., Conacu V. Aspecte instituţional-funcţionale ale serviciului diplomatic. În : Serviciul diplomatic: teorie şi practică: Suport de curs / Univ. de Stat din Moldova; coord. V. Teosa, Gr. Vasilescu, E. Ciobu. – Ch.: CEP USM, 2011. – 391 p.; Sistemul guvernării democratice în Republica Moldova. Materialele conferinţei ştiinţifice *Studii de Pace şi soluţionarea conflictelor în Republica Moldova*" 11.03.2016; Tendinţele procesului de globalizare şi impactul său asupra sistemul relaţiilor internaţionale. În: *Ţările post-sovietice între UE şi Federaţia Rusă - analiza circumstanţelor specifice şi tendinţelor politice"*Chişinău, 29-30 septembrie 2016 (în curs de editare); Analiza securităţii internaţionale din perspectiva studiului istoriografic. În cadrul conferinţei ştiinţifice Ştiinta politică şi societatea în schimbare: Materialele Conferinţei ştiinţifice internaţionale dedicate celei de-a 20-a aniversări a Facultăţii Relaţii Internaţionale, Ştiinte Politice si Administrative, 13.11.2015; Identificarea contemporană a termenului de securitate,, publicat în MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – nr.1 (LXVIII), 2015. - Chişinău: USM, USPEE, AMSP, 2015. – 201 p.
e-mail: conacu_vasile@yahoo.com

COTILEVICI Violeta, doctorandă, magistru în filologie romanică, lector universitar.
Stagiul de pedagogie: 13 ani
Stagiul la USM: 13 ani
Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţinale: 13 ani
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale, Secţia Limbri Străine Aplicate.

COTILEVICI Violeta, PhD Student, MA in Romanic Philology, Lecturer.

Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations, Applicative Foreign Languages Section.
Pedagogical experience: 13 years
Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 13 years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: 13 years.

Publicaţii/Publications: L'usage efficace de la plateforme pédagogique moodle et les possibilités de l'utiliser dans l'enseignement des langues étrangères appliquées, Chişinău, 2012, p.85-90; Le fonctionnement des constructions en „ant" dans le roman français „Le père Goriot" d'Honoré de Balzac et sa version roumaine. In: Studia Universitatis Moldaviae 2014, nr. 4 (74). Seria "Ştiinţe umanistice" ISSN 1811-2668, ISSN online 2345-1009, p.49-51; Motivaţia în învăţarea limbii franceze cu obiective universitare. In: Probleme actuale ale lingvisticii şi glotodidacticii. Chişinău-2014, p.244-253; Quelques particularités du contenu des cours de FOS. CEP USM, Chişinău, 2015, p.247-251; Sprijinul acordat de către Franţa Republicii Moldova în scopul integrării europene. In: Political Science, International Relations and Security Studies. International Conference Proceedings the Xth Edition. Sibiu, mai 27-29, 2016. p. 260-269.
e-mail: violetterosca@yahoo.fr

COTLĂU MARIA, doctor în filologie, conferenţiar universitar.
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale, Secţia Limbri Străine Aplicate.
Stagiul de pedagogie: 43 ani.
Stagiul la USM: 35 ani.
Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţionale: 15 ani.
Cursuri *(limba de predare - în l. franceză):* Français de spécialité Relations internationales et européenes; Français de spécialité. Sciences politiques et relations internationales; Français de la diplomatie.

COTLĂU MARIA, PhD in Philology, Associate Professor.
Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations, Applicative Foreign Languages Section
Pedagogical experience: 43 years.

Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 35 years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: 15 years.
Courses *(teaching language - French):* Français de spécialité Relations internationales et européenes; Français de spécialité. Sciences politiques et relations internationales; Français de la diplomatie.

Publicaţii/Publications: Serviciul diplomatic: teorie şi practică (Français des relations européennes et internationales, sous-domaine service diplomatique, Chişinău, 2011) ; Plurilinguisme et stratégie d'apprentissage/évaluation dans un cours en FOS (Chişinău, ULIM, 2016); Problematique de l'interculturel dans un cours de Français sur objectifs universitaires (Chişinău, USM, FRIŞPA, 2015); Approche actionnelle et évaluation en langue de spécialité (Chişinău, UPC, 2015); Stéréotypes identitaires et compétence interculturelle en milieu scolaire (Chişinău, ULIM, 2015); Manuel de français. 8 classe (Chişinău, 2015); Manuel de français. 12 classe (Chişinău, 2014); Français. Sciences humaines (Chişinău, 2008).

EJOV Cristina, doctor în ştiinţe politice, conferenţiar universitar, Prodecan FRIŞPA.
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale.
Stagiul de pedagogie: 14 ani
Stagiul la USM: 12 ani
Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţinale: 9 ani
Cursuri: Aspectele teoretice ale terorismului internaţional (ro, ru, eng), Imaginea statului în relaţiile internaţionale (ro), Factorul religios în relaţiile internaţionale (ru), Sistemele politice Europene (ro, eng), SUA în relaţiile internaţionale contemporane (sec. XXI) (eng), Identitatea europeană: probleme şi strategii actuale (eng), Organizaţiile internaţionale (ru) Securitatea internaţională (ru), Diplomaţia publică a SUA (eng).

EJOV Cristina, PhD in Political Sciences, Associate Professor, Vice Dean at FRISPA.
Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations.
Pedagogical experience: 14 years
Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 12 years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: 9 years.
Courses: Theoretical aspects of international terrorism (Ro, Ru, Eng), National image of the state in international relations (Ro), Religious factor in international relations

(Ru), Political systems of European States (Ro, Eng), US in contemporary international relations (sec. XXI) (Eng), European identity: current issues and strategies (Eng), International organizations (Ru), International security (Ru).

Publicaţii/Publications: Ejova C., Saca V. Демократия в политической теории практике. În: Политология. Учебник по специальности «международные отношения»: в 2-х томах. Кишинэу, CEP USM, 2008, том 1, с. 194-210; Ilaşciuc D., Ejova C. Cursul universitar „Securitatea internaţională: conceptul şi strategii". Studii de pace şi soluţionarea conflictelor în curriculum-ul universitar. Ghid teoretico-metodologic. Coord. V.Teosa. Chişinau, 2013. p.126-138; Ejov C., Ejov A. Conceptul de europenizare şi cadrul său teoretic. In: Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice. Chisinau: Academia de Ştiinţe a Moldovei, 2015. nr. 1, p. 32-40; Ejov C. Extremism: definition, types and essential characteristics. In: Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice. Chisinau: Academia de Ştiinţe a Moldovei, 2015. nr. 2, p. 46-57; Ejov C. Factorul islamic în contextul extremismului religios: aspecte teoretico-conceptuale. În: Materialele Conferinţei Ştiinţifice cu participare internaţională –"Ştiinţa politică şi societatea în schimbare". Chişinău, 13 noiembrie 2015. Chişinau, CEP USM 2015, p. 431-438; Ejov C. Some aspects of the fight against terrorism within the European Union În: Materialele Conferinţei ştiinţifico-practice internaţionale „Teoria şi practica Administrării Publice, 20 mai 2016.

e-mail: cristinaejova@gmail.com

EJOV Alexandr, doctor în ştiinţe politice, lector superior.

Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale.

Stagiul de pedagogie: 13 ani

Stagiul la USM: 13 ani

Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţinale: 13 ani

Cursuri: Imaginea statului în relaţiile internaţionale (ru), Negocieri şi etica diplomatică (ru), Geopolitica (ru), Introducere în relaţiile internaţionale actuale (ru), Strategii de promovare a branding-ului naţional în contextul european (ro), Protocol şi ceremonial diplomatic (ru).

EJOV Alexandr, PhD Political Sciences, Senior Lecturer.

Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations.

Pedagogical experience: 13 years

Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 13 years.

Pedagogical experience at Departament of International Relations: 13 years.
Courses: National image of the state in international relations (Ru), Negotiations and diplomatic ethics (Ru), Geopolitics (Ru) Introduction to the study of current international relations (Ru), Strategies of promotion of national branding in the European context (Ro), Diplomatic protocol and ceremonial.

Publicaţii/Publications: Ejova C., Ejov A., Frunză V. Serviciul de protocol diplomatic. În: Serviciul diplomatic: teorie şi practică. Chişinău, CEP USM, 2011, p. 98-113; Ежова К., Ежов А., Фрунзэ В. Дипломатический протокол и документационное обеспечение дипломатической службы. . În: Дипломатическая служба: теория и практика. Учебное пособие. Кишинэу, CEP USM, 2010, с. 101-118; Ежова К., Ежов А. "Восточное партнерство" – механизм сотрудничества ЕС на постсоветском пространстве. În: Восточное партнерство Цели – опыт – вызовы. Анализ процесса имплементации в государствах охваченных программой. Под научной редакцией Петра Байора.. Краков 2013, с. 87-93; Ejov C., Ejov A. Activitatea de pacificare contemporană: abordări teoretice. În: Moldovan Peace dialogues: societal integration, accommodative policies and strategies, from an academic perspective. Chişinau, CEP USM 2015, p. 75-83; Ejov C., Ejov A. Conceptul de europenizare şi cadrul său teoretic. In: Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice. Chisinau: Academia de Ştiinţe a Moldovei, 2015. nr. 1, p. 32-40.
e-mail: alexandrejov80@gmail.com

EŞANU Constantin, doctor habilitat în ştiinţe istorice, profesor universitar.
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Catedra Relaţii Internaţionale.
Stagiul de pedagogie: 59 ani
Stagiul la USM: 31 ani
Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţinale: 15 ani
Domenii de interes: ideologia în relaţiile internaţionale, teoria relaţiilor internaţionale, probleme actuale ale dezvoltării globale, prevenirea conflictelor şi gestionarea crizelor internaţionale, politica mondială şi relaţii internaţionale.

EŞANU Constantin, Professor, Doctor Habilitatus in Histrory.
Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations.
Pedagogical experience: 59 years
Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 31 years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: 15 years.

Research interests: ideology in international relations, international relations theory, contemporary issues of global development, international conflict prevention and crisis management, world politics and international relations.
e-mail: catedrari@yahoo.com

GUȚU Ion, magistru în filologie germanică, lector universitar.
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale, Secţia Limbri Străine Aplicate.
Stagiul de pedagogie: 11 ani
Stagiul la USM: 11 ani
Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţionale: 3 ani

GUȚU Ion, MA in Germanic Philology, Lecturer.
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale, Secţia Limbri Străine Aplicate.
Pedagogical experience: 11 years
Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 11 years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: 3 years.

Publicaţii/Publications: Cebotati S., Guțu I. Elements of the Russian hybrid war in the Republic of Moldova and Ukraine". În: „Dialoguri de Pace în Moldova: Integrare Socială, Politici şi Strategii de Acomodare prin Perspectiva Academică", p. 126-132, Chişinău, 2015; Geostrategic Interests of the Russian Federation in member states of the Eastern Partnership. În: Postmodern Openings, 2014, Volume 5, Issue 1, March, pp. 13-29.
e-mail: gutsuion@mail.ru

ILAŞCIUC Andrei, doctorand, magistru în relaţii internaţionale, lector universitar.
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale.
Stagiul de pedagogie: 10 ani

Stagiul la USM: 10 ani
Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţinale: 10 ani
Cursuri: Geoeconomia (ro), Strategii şi programe europene (ro), Diplomaţia economică (ro).

ILASCIUC Andrei, PhD student, MA in International Relations, Lecturer.
Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations.
Pedagogical experience: 10 years
Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 10 years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: 10 years.
Courses: Geoeconomy (Ro), European Union programs and strategies (Ro), Economic Diplomacy (Ro).

Publicaţii/Publications: Ilaşciuc A., Ilaşciuc D. Tranziţia în statele din Europa Centrală: condiţiile de start şi modelele aplicate. În: Materialele Conferinţei Ştiinţifice cu participare internaţională –"Ştiinţa politică şi societatea în schimbare". Chişinău, 13 noiembrie 2015. Chişinau, CEP USM 2015, p.447-452; Ilaşciuc D., Ilaşciuc A. Diplomaţia contemporană: probleme şi tendinţe. În: Serviciul diplomatic: teorie si practica. Resp. ed. TEOSA, V.; Vasilescu Gr.; CIOBU E. Ch.: CEP USM, 2011, p. 216-222; Cebotari S., Ilaşciuc A., Conacu V. Aspecte instituţional-funcţionale ale serviciului diplomatic. In: Serviciul diplomatic: teorie si practica. Resp. ed. Teosa, V.; Vasilescu, Gr.; Ciobu, E. Ch.: CEP USM, 2011, p. 51-69; Илащук Д., Илащук А. Республика Молдова и региональные межгосударственные образования. În Политология. Учебник по специальности „международные отношения", Том 2, Кишинэу, 2008. CEP USM, p. 238-256.
e-mail: andrei_ilasciuc@yahoo.com

ILAŞCIUC Dinu, doctor în istorie, conferenţiar universitar.
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale.
Stagiul de pedagogie: 47 ani
Stagiul la USM: 47 ani
Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţinale: 21 ani
Cursuri: Globalistica (ro), Serviciul diplomatic şi consular (ro), Organizaţii internaţionale (ro), Securitatea internaţională (ro), Colaborarea internaţională a serviciilor speciale (ro).

ILAŞCIUC Dinu, Doctor in History, Associate Professor.
Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations.
Pedagogical experience: 47 years
Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 47 years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: 21 years.
Courses: Global Studies (Ro), Diplomatic and Consular Service (Ro), International Organization (Ro), International Security (Ro), International Cooperation of the Intelligence Services (Ro).

Publicaţii/Publications: Ilaşciuc A., Ilaşciuc D. Tranziţia în statele din Europa Centrală: condiţiile de start şi modelele aplicate. În: Materialele Conferinţei Ştiinţifice cu participare internaţională –"Ştiinţa politică şi societatea în schimbare". Chişinău, 13 noiembrie 2015. Chişinau, CEP USM 2015, p.447-452; Ilaşciuc D., Ilaşciuc A. Diplomaţia contemporană: probleme şi tendinţe. În: Serviciul diplomatic: teorie si practica. Resp. ed. TEOSA, V.; Vasilescu Gr.; CIOBU E. Ch.: CEP USM, 2011, p. 216-222; Илащук Д., Илащук А. Республика Молдова и региональные межгосударственные образования. În Политология. Учебник по специальности ,,международные отношения", Том 2, Кишинэу, 2008. CEP USM, p. 238-256; BURIAN, AL.; ILAŞCIUC, D. Bazele politico-juridice ale serviciului diplomatic. In: Serviciul diplomatic: teorie si practica. Resp. ed. TEOSA, V.; VASILESCU, GR.; CIOBU, E. Ch.: CEP USM, 2011, p. 33-42.
e-mail: catedrari@yahoo.com

JUC Victor, doctor habilitat în ştiinţe politice, profesor universitar, Vicedirector al Institutului de Cercetări Juridice şi Politice al Academiei de Ştiinţe a Moldovei.
Locul de muncă: Institutul de Cercetări Juridice şi Politice al Academiei de Ştiinţe a Moldovei.
Stagiul de pedagogie: 20 de ani
Stagiul la USM: 8 ani
Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţinale: 5 ani
Cursurile elaborate: Uniunea Europeană în sistemul relaţiilor internaţionale (română); Perspective de configurare a ordinii mondiale (română).
Ediţii teoretico-metodologice: Juc Victor. Cojuhari Natalia. Concepţiile sociologice şi social-politice ale lui Vasile Laşcu. În: Istoria gîndirii politice în Moldova. Partea I. Chişinău: USM, 1994. p.151-174. 1.1. c.a.
Publicaţii: Juc Victor. Edificarea relaţiilor internaţionale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice şi replieri geostrategice. Chişinău: Sirius SRL, 2011. 248p.

17.5 c.a. ISBN 978-9975-4222-5-3; Juc Victor. Mîtcu Silvia. Activităţi nemilitare ale Organizaţiei Tratatului Atlanticului de Nord. Chişinău: F.E.-P „Tipografia Centrală", 2015. 160 p. 10, 0 c.a. ISBN 978-9975-3073-1-4; Juc Victor. Securitatea naţională şi politica externă ale Republicii Moldova în contextul transformărilor structurale de sistem postrăzboi rece. Chişinău: F.E.-P „Tipografia Centrală", 2015. 200 p. 12,5 c.a. ISBN 978-9975-53-530-4; Juc Victor. Integrarea europeană – dimensiune a interesului naţional al Republicii Moldova. În: Republica Moldova şi Uniunea Europeană: dimensiunile cooperării / Guceac Ion. Juc Victor. Moraru Victor. Ungureanu Veaceslav. Chişinău: Tipografia Sirius, 2016. p. 4-35, 1,2 c.a. ISBN 978-9975-3043-5-1; Juc Victor. Politica externă. În: Republica Moldova. Enciclopedie. Chişinău F.E. –P. Tipografia Centrală, 2016. p.711-727. 2,5 c.a. ISBN 978-9975-3089-0-8; Juc Victor. The relation between the Republic of Moldova and the multilateral international cooperation structures. În: The european option of the Republic of Moldova./scientific coord. Moraru Victor. Ciumac Svetlana. Juc Victor. Chişinău: Sirius SRL, 2012. p. 6-37 1,8 c.a. ISBN 978-9975-57-047-3; Juc Victor. Integrarea europeană. În: Republica Moldova pe calea modernizării. Studiu enciclopedic. Chişinău: F.E.-P. „Tipogr. Centrală", 2015. p.258-278. 1,1 c.a. ISBN 978-9975-3073-0-7.

MORARI Cristina, doctorandă, magistru în relaţii internaţionale, lector universitar.
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Catedra Relaţii Internaţionale.
Stagiul de pedagogie: **9 ani**
Stagiul la USM: **9 ani**
Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţinale: **9 ani**
Cursuri elaborate: Studii de pace în teoria şi practica relaţiilor internaţionale (engleză), Probleme actuale ale UE (română), Bazele teoretico-conceptuale ale politicii externe a SUA (engleză).

MORARI Cristina, PhD student, MA in International Relations, Lecturer.
Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations.
Pedagogical experience: 9 years
Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 9 years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: 9 years.
Courses: Peace Studies in International Relations Theory and Practice (English) Current Problems of the EU (Romanian), Conceptual bases of U.S. foreign policy (English).

Publicaţii/Publication: Morari Cr. Cursul universitar ”Peace Studies in theory and practice of international relations” În: *Studii de pace şi soluţionarea conflictelor în curriculum-ul universitar. Ghid teoretico-metodologic* /Catedra Relaţii Intern., FRIŞPA, USM [et al.]; coord. Valentina Teosa, Bernardo Venturi; col. red.: V. Teosa [et al.]. Chişinău: CEP USM, 2013, p.137-160; Morari C. Internal dimension of the Republic of Moldova and Georgia's European integration process: achievements and difficulties. In: Studia Universitatis Moldaviae, 2015, nr. 8 (88), p.37-45; Morari C. Factorul UE în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova. În: Ştiinţa politică şi societatea în schimbare: Materialele conferinţei ştiinţifice internaţionale dedicate celei de-a 20-a aniversări a Facultăţii Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, 13 noiemb. 2015. Chişinău: CEP USM, 2015, p.465-471; Morari C. European Integration of Georgia and the Republic of Moldova: evolution and prospects. In: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), nr.3 (LXVI), 2014, Chişinău: USM, USPEE, AMSP, p. 174-186; Morari C. CEE European integration experience: lessons for Georgia and the Republic of Moldova. În: Publicaţie periodică de ştiinţe socioumane contemporane „Perspectiva academică”, Materialele conferinţei ştiinţifice internaţionale „Dezvoltarea învăţământului superior, societăţii democratice şi economiei de piaţă în context european Ediţia II”, Vol. V., 16 – 17 aprilie 2014. Chişinău: Perspectiva, 2014, p. 75-82

e-mail: morari.kristina@gmail.com

MOŢPAN Carolina, doctorandă, magistru în relaţii internaţionale, lector universitar.

Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale, Secţia Limbi Străine Aplicate.

Stagiul de pedagogie: **15ani**

Stagiul la USM: **9 ani**

Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţionale: **9 ani**

5-7 publicaţii cele mai importante/recente:

1. Moţpan C. Abordări teoretice ale migraţiei, paradigme şi reflecţii. (în curs de editare)

MOŢPAN Carolina, PhD student, MA in International Relations, Lecturer

Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations, Applicative Foreign Languages Section.

Pedagogical experience: 15 years

Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 9 years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: 9 years.
Publicaţii/Publication: Moţpan C. Theoretcal Approaches of Migration, Paradigms and Reflections. (în curs de editare)

NICOLAESCU Irina, doctorandă, magistru în ştiinţe politice, lector universitar.
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale.
Stagiul de pedagogie: **15 ani**
Stagiul la USM: **14 ani**
Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţionale: **14 ani**
Cursuri: Cultura păcii (română, rusă), SUA şi organizaţiile internaţionale (engleză), Relaţii internaţionale: aspecte etico-culturale (română, rusă), Mişcarea sindicală internaţională: evoluţii şi strategii (română, rusă), Istoria diplomaţiei, Bazele diplomaţiei (română).

NICOLAESCU Irina, PhD student, MA in Political Sciences, Lecturer.
Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations.
Pedagogical experience: 15 years
Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 14 years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: 14 years.
Courses: Culture of peace (Romanian, Russian), US and international organizations (English), International Relations: ethic and cultural aspects (Romanian, Russian), International Trade Union Movement: evolution and strategies (Romanian, Russian), History of diplomacy, Basics of diplomacy (Romanian, Russian).

Publicaţii/ Publications: Nicolaescu I., Teosa V. Procesul de modernizare a sindicatelor: lecţii pentru Republica Moldova. In: Ştiinţa politică şi societatea în schimbare: Materialele conferinţei ştiinţifice internaţionale dedicate celei de-a 20-a aniversări a Facultăţii Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, 13 noiemb. 2015. Chişinău: CEP USM, 2015, p. 477-482; Nicolaescu I. Parteneriatul social in sfera muncii: experienţa Republicii Moldova şi Georgiei. În: MOLDOSCOPIE (problem de analiză politică). Nr. 3 (LXX), 2015, p. 116-126; Nicolaescu I., Teosa V., European experience of social partnership in the labour field: perspectives for the Republic of Moldova**.** CES Working Papers. University "Al. I. Cuza", Iaşi, online on 30 June 2012. În : http://www.cse.uaic.ro/ WorkingPapers/articles/CESWP2012_IV2_NIC.pdf***;*** Nicolaescu I., Rolul sindicatelor

în implementarea valorilor sociale europene în sfera muncii din Republica Moldova. În: Ştiinţe politice, relaţii internaţionale şi studii de securitate, vol. 1. Sibiu, 2011, p. 62-68***;*** Nicolaescu I., Mişcarea sindicală europeană: provocări şi perspective. În Ştiinţa politică în Republica Moldova: realizări şi perspective. Materialele conferinţei ştiinţifice internaţionale dedicate celei de a 15-a aniversare FRISPA, Chişinau: CEP USM, 2011, p. 239-248; Nicolaescu I., Teosa V, Rusnac G Serviciul diplomatic în cadrul diplomaţiei multilaterale . În: Servicul diplomatic: teorie şi practică. Suport de curs. /cord. Teosa V., Vasilescu G., Ciobu E., Chişinău: CEP USM, 2011, p. 127-140.

e-mail: nicolaescu_irina@yahoo.com

ROMAN Alexandru, doctor habilitat în istorie, profesor universitar.

Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale.

Stagiul de pedagogie: **peste 30 ani**

Stagiul la USM: **14 ani**

Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţionale: **6ani**

Cursuri elaborate: Probleme actuale ale studiilor diplomatice (română), Istoria relaţiilor internaţionale şi Istoria diplomaţiei statului moldovenesc (română, rusă), Istoria Economiei Mondiale (română), Arhivistica (şi colaborarea cu Consiliul Internaţional al Arhivelor)(română, rusă).

Ediţii teoretico-metodologice: Roman A., Sacovici V. Globalistica. Manual pentru instituţiile de învă-ţământ superior şi postuniversitar. Chişinău: AAP, 2009, 496 p.*;* Unele consideraţii sursologice şi istorio-grafice privind noile abordări în reevaluarea studierii relaţiilor internaţionale. În.: Relaţiile internaţio-nale – domeniu specific de activitate intelectuală. Contribuţia instituţiilor de profil , pp. 305-323. Mater. Conf. Internaţ., 2 aprilie 2013. Chişinău, Tipogr. Print-Caro, 2012, 446 p.; Elaborarea Tezei de absolvire a Academiei (Îndrumări metodice şi metodologice pentru audienţi, masteranzi şi doctoranzi). Chişinău: AAP, 2008, 114 p.; Teza de Licenţă (Studiu metodic) Îndrumări metodice şi metodologice pentru diplo-manţi şi conducători ştiinţifici.. Chişinău, 2000, 90 p.; Istoria Diplomaţiei. Curs de lecţii, P. I, Chişi-nău, 2000 (ed. a 2-a; ed. 1 - 1997); The management of high Schools Accreditation. Europai Regiona-lis Konferenciaja. Budapest, 17-19 october 2003; Zece oglinzi veridice pentru managerii din învăţământ. Ghid pentru autoauditul managerilor învăţământului. Chişinău, Ed-ra „Univers Educaţional", 2006 (Coautor: prof. univ. Gh.Rudic); Десять прямых зеркал для менеджеров образования. Гид для ауто-аудита. Изд-во «Univers Educaţional», (coautor Gh.Rudic), 2006, 88 p.; Analiza comparativă a sistemelor educaţionale din Republica Moldova şi Japonia – În:

Probleme actuale ale teoriei şi practicii relaţii-lor moldo-japoneze. Mater. Conf. internaţ. Chişnău, 2005.
e-mail: profaroman@gmail.com

ROTARU Veronica, lector superior, doctor în ştiinţe politice.
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale.
Stagiul de pedagogie: 15 ani
Stagiul la USM: 16 ani
Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţinale: 15 ani
Cursurile elaborate: Introducere în relaţiile internaţionale contemporane (ro), Teoria şi practica negocierilor diplomatice (ro), Protocolul şi ceremonialul diplomtic (ro), Factorul religios în relaţiile internaţionale (ro), Diplomaţia publică şi culturală (ro), Analiza interdisciplinară a relaţiilor internaţionale (ro, ru).
Ediţii teoretico-metodologice: Ejova C., Ejov A., Frunză V. Serviciul de protocol diplomatic. În: Servicul diplomatic: teorie şi practică. Suport de curs. /cord. Teosa V., Vasilescu G., Ciobu E., Chişinău: CEP USM, 2011, p. 98-112. 1,07 c.a; Cebotari S., Frunză V. Strategia de securitate naţională a Republicii Moldova în contextul integrării europene. În: Ştiinţa politică în Republica Moldova: realizări şi perspective. Studii internaţionale. Chişinău: CEP USM, 2011, p. 190-199. 0,6 c.a.; Rotaru V. Theoretical aspects of the correlation between foreign policy and morality. În: INTERPOLIS′12. Zbornic prispevkov z IX vedeckej konferencie doctorandov a mladych vedeckych pracovnikov s medzinarodnou ucast′ou v Banskej Bystrici 9, novembra 2012. Banska Bystrica, 2012, p. 239-244. 0,3 c.a. ISBN 978-80-557-0519-4; Rotaru V. Eficienţa negocierilor diplomatice în soluţionarea conflictelor internationale. În: Studii de pace şi soluţionarea conflictelor în curriculum-ul universitar. Ghid teoretico-metodologic. Chişinău: CEP USM, 2013, p. 80-91. 0,8 c.a.; Rotaru V., Morari C. Foreign Policy of the Republic of Moldova in the Context of Moral Dimension. In Politické vedy. [online]. Roč. 16, č. 2, 2013, s. 58-88; Rotaru V. Mecanisme şi practici contemporane de cooperare a Republicii Moldova în contextul diplomaţiei culturale. În: Ştiinţa politică şi societatea în schimbare. Materialele conferinţei ştiinţifice internaţionale dedicate celei de-a 20-a aniversări a Facultăţii Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative. Chişinău: CEP USM, 2015, p. 499-505; Rotaru V. Strategii de negociere în contextul reglementării conflictelor internaţionale: repere pentru Republica Moldova. În: Studii internaţionale. Dialogurile de pace în Moldova: integrarea socială, politici şi strategii de acomodare din perspective academică. Chişinău: CEP USM, 2015, p. 76-83.
e-mail: veronicafrunza@yandex.ru

SATAN Valentina, doctor în ştiinţe politice, conferenţiar universitar

Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Ştiinţe Politice şi Administrative.

Stagiul de pedagogie: **40 ani**

Stagiul la USM: **35 ani**

Stagiul la Departamentul Ştiinbţe Politice şi Administrative: **24 ani**

Cursuri elaborate: Politologia (română, rusă), Istoria gîndirii politice (română, rusă).

Ediţii teoretico-metodologice: Politologia, suport de curs

Publicaţii:

1. Козиков И.А., Стан В.Ф.Научное наследие Ломоносова как один из источников ноосферных представлений. MOLDOSCOPIE *(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ). N.3 (LXX). CHIŞINĂU, USM, 2015.*
2. В.Стан, Ю. Райлян. Роль личностного стиля в политических переговорах. MOLDOSCOPIE *(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ). N.4 (LXX). CHIŞINĂU, USM, 2015.*

e-mail: stanvalentina@mail.ru

STEJARU Selena, doctorandă, magistru în Studii Europene, lector universitar.

Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale, Secţia Limbi Străine Aplicate.

Stagiul de pedagogie: 4 ani

Stagiul la USM: 4 ani

Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţinale: 4 ani

STEJARU Selena, PhD student, MA of European Studies, Lecturer.

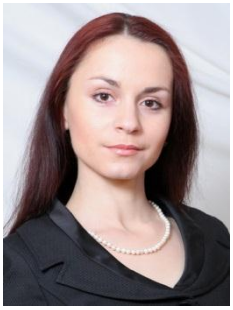
Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations, Applicative Foreign Languages Section.

Pedagogical experience: 4 years

Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 4 years.

Pedagogical experience at Departament of International Relations: 4 years.

Publicatii/Publications: Abordări teoretice ale diplomaţiei multilaterale şi semnificaţia conceptului de legitimitate a organizaţiilor internaţionale în dinamica guvernării globale. (Conferinţa ştiinţifică cu participare internaţională „Ştiinţa politică şi societatea în schimbare", Chişinău 13 noiembrie 2015. ISBN 978-9975-71-721-2, CEP, USM, p. 506-509; Promovarea democraţiei şi bunei guvernări prin diplomaţia multilaterala. Conferinţa Ştiinţifică cu participare internaţională " If You Want Peace, You Have to Plan for It", Chişinău, 18-19 septembrie 2015. ISBN, CEP, USM. p. 48-51; Rolul ONU în dinamica guvernării globale: promovarea democraţiei şi bunei guvernări prin diplomaţia multilaterală. Revista Moldovenească de Drept Internaţional şi Relaţii Internaţionale Nr. 2 (Vol. 11), 2016, pp. 276-285. ISSN 1857-1999; Societatea civilă în contextual procesul diplomatic de stabilire a agendei globale. (Civil society in the context of global diplomatic agenda setting.) Moldoscopie. Nr. 1(LXVIII), 2015. Pp.185-199. ISSN 1812-2566

STERCUL Natalia, doctor în politilogie, conferenţiar universitar.
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale.
Stagiul de pedagogie: 13 ani
Stagiul la USM: 13 ani
Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţionale: 13 ani

STERCUL Natalia, Ph'D Candidate of Political sciences, Assosiate Professor.
Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations.
Pedagogical experience: 13 years
Pedagogical experience at Moldova State University (USM): 13 years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: 13 years.

Publicaţii/Publications: Стеркул Н., Ешану К. Международные отношения: концепции, парадигмы, методы В: Политология: учебник по специальности международные отношения. – Кишинэу: CEP USM, 2008, Т II. - 465с; Stercul N., Teosa V., Krajdan A. Serviciul diplomatic: abordări teoretico-conceptuale. In: Serviciul diplomatic: teorie şi practică. Chişinău, 2011, p. 17-27, Stercul N., Nicolaescu I. Tradiţiile şcoli diplomatice din Republica Moldova In: Serviciul diplomatic: teorie si practica. Chişinău, 2011, p. 167-173; Стеркул Н. Основные направления сотрудничества Республики Молдова и НАТО В: MOLDOSCOPIE (Probleme de

analiză politică), 2015. №4. (LXXI). c. 138-145; Стеркул Н., Чеботарь С. Детерминанты и приоритеты внешней политики Республики Молдова на современном этапе В: Детерминанты и перспективы политики европейской интеграции Республики Молдова. – Краков: Societas. 2015. с. 19-28; Стеркул Н. Мотивы и достижения стран-участниц Восточного Партнерства: взгляд из Республики Молдова В: Восточное партнерство Цели – опыт - вызовы. Анализ процесса имплементации в государствах охваченных программой / под науч. ред. Петра Байора, Краков: KSIGARNIA AKADEMICKA, 2013. с. 151-156.

TEOSA Valentina, Coordonator al proiectului actual, doctor habilitat în ştiinţe politice, profesor universitar, şef catedră.
Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Catedra Relaţii Internaţionale.
Stagiul de pedagogie: peste 30 ani
Stagiul la USM: *20* ani
Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţionale: 15 ani
***Domenii de interes*:** multiculturalismul şi toleranţa în relaţiile internaţionale, strategiile sociale europne, integrarea socială a minorităţilor etnice, aspecte internaţionale şi strategii naţionale de securitate, teoria politică şi filozofia în SUA, conflictele internaţionale, aspecte practice în cercetarea relaţiilor internaţionale.

TEOSA Valentina, Project coordinator, Doctor Habilitatus in Political Sciences, Professor, Head of the Department.
Work place: Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations.
Pedagogical experience: more then 30 years
Pedagogical experience at Moldova State University (USM): *20* years.
Pedagogical experience at Departament of International Relations: *15* years.
Research interests: multiculturalism and tolerance in international relations, European social strategies, social integration of ethnic minorities, international issues and national security strategy, political theory and philosophy in the U.S., international conflicts, practical issues in international relations research.

Publicaţii/Publications: Teoca B. Повышение качества демократии в Молдове и Грузии как основа европейского будущего. Из опыта реализации научных исследований в рамках внедрения международного проекта FP7 Marie Curie Actions. In: Georgia and Moldova: Experience of Building Democratic State. International Scientific Conference. Tbilisi, 26 February 2016. Coordonators: M. Matsaberidze, V.Teosa, R.Svetlicinai. Tbilisi, TSU, 2016,

Pp.5-14.; Teosa V. Studiile universitare în contextul măsurilor de promovare a încrederii în procesul transformării conflictului transnistrean. În: Dialoguri de pace în Moldova: integrarea social, politici strategii de acomodare din perspective academic/Moldovan peace dialogues: societal integration, accommodative policies and strategies, from an academic perspective. Coord.V.Teosa, Morari C.– Chisinau: CEP USM, 2015, p.26-32 // available www.peacebuilding.md; Teosa V. Studii de pace şi soluţionarea conflictelor: cercetarea teoretică pentru implementări practice. În: Studii de pace şi soluţionarea conflictelor în curriculum-ul universitar. Ghid teoretico-metodologic / Catedra Relaţii Intern., FRIŞPA, USM [et al.]; coord.Valentina Teosa, Bernardo Venturi; col. red.: V. Teosa [et al.]. – Chişinău: CEP USM, 2013. P.9-12; Teosa V., Модернизация международных стратегий как императив глобального развития. В: E-Salem. Международные стратегии разрешения региональных конфликтов: современные подходы и практики (На примере палестино-израил. конфликта). Моногр. Научн.ред. В.Теоса Кишинэу: CEP USM, 2011. - С.5-9; Европейские программы в контексте современного университетского образования: проблемы и тенденции. În: Creşterea impactului cercetăriişi dezvoltarea capacităţii de inovare. Conf.ştiinţ. cu participare internaţ., consacrată aniversării a 65+a a USM. 21-22 sept.2011. Rezumate comunicărilor. Ştiinţe sociale. Vol.I. Chişinău: CEP USM, 2011, p.440-442; Teosa V. Республика Молдова: Практические социальные политики в контексте глобализации труда. Coord. V.Moşneaga.- Chişinău, USM, 2006.-350c. etc. More than 100 articles and coordinator of about 20 editions.

e-mail: vteosa@yahoo.com

TURCO Tatiana, doctor în ştiinţe politice, conferenţiar universitar.

Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Ştiinţe Politice şi Administrative.

Stagiul de pedagogie: 20 ani

Stagiul la USM: 18 ani

Cursurile elaborate: Teoria politică, Istoria gândirii politice, Politica comparată, Teoria şi practica democraţiei în lumea globală, Structuri politice europene, Instituţii şi procese politice europene (l.rusă)

Ediţii teoretico-metodologice: Цивилизационные ориентации молодежи Молдовы (по результатам социологических исследований) MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). 2013, Nr.1 (LX). P.86-104. / Chişinău. 2012. – 1,0 c.a.; Имплементация политики «Восточного партнерства» с ЕС в Республике Молдова и Украине (сравнительный анализ) // Восточное партнерство. Цели, опыт, вызовы. / Краков. 2013. P. 422-431. – 0,5 c.a. (coautor Svetlicinâi R.); Политика европейской интеграции в программах политических партий Республики Молдова. Детерминанты и перспективы политики европейской

интеграции Республики Молдова. - Краков. 2014. P. 99-108. – 0,5 c.a. (coautor Svetlicinâi R.); The impact of internal factors on the relationship between the Republic of Moldova and the United States of America // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – nr.4 (LXXI), 2015. – Chişinău: CEP USM, 2015. pp.153-169. – 1,0 c.a. (coautori Turco E., Roşca A.); Разработка и имплементация политики управления диаспорой в Республике Молдова Современные миграционные процессы: состояние и основные формы. - Материалы международной научной конференции. Тирасполь, 17 декабря 2015 года. - Кишинэу, Офис МОМ в Республике Молдова, 2015. P.252-259. – 0,5 c.a.

e-mail: turco@inbox.ru

VASILESCU Grigore, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar.

Locul de muncă: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Departamentul Relaţii Internaţionale.

Stagiul de pedagogie: 42 ani

Stagiu la USM: 15 ani

Stagiul la Departamentul Relaţii Internaţionale: 11 ani

Cursurile elaborate: Filisofia şi istoria filisofiei (l.rom., rusă), Logica (l.rom., rusă), Etica (l.rom., rusă), Estetica (l.rom., rusă), Etica Politică (l.rom., rusă), Globalistica (l.rom., rusă), Filosofia problemelor globale contemporane (l.rom., rusă), Întroducere în Studii Europene (l.rom., rusă), Întroducere în Studii Americane(l.rom., rusă), Filosofia Unificării Europene (l.rom., rusă), Integrare Europeană (l.rom., rusă), Analiza Relaţiilor Internaţionale: aspecte practice (l.rom., rusă), Metodologia cercetării relaţiilor internaţionale (l.rom., rusă), Metode avansate de analiză politică a Relaţiilor Internaţionale (l.rom., rusă), Istoriografia şi metodologia cercetării relaţiilor internaţionale (l.rom., rusă), Cadrul conceptual şi disciplinar al Studiilor Europene (l.rom., rusă), Concepţii ale dezvoltării globale contemporane (l.rom., rusă), Teorii globaliste şi mondialiste (l.rom., rusă), Relaţii Transatlantice contemporane (l.rom., rusă).

Publicaţii: Views regarding methodology of contemporary European Studies.//Eastern European Journal of Regional Studies. Volume 1/Issue 2, December 2015. Edited by Center for European Integration Studies Academy of Economic Studies of Moldova. – Chisinau, 2015, p.58-72 (coauthor); Consideraţii privind metodologia studiilor europene contemporane// Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Nr.4 (LXXI), 2015, p.35-48; Globalistica în calitate de domeniu distinct al cunoaşterii interdisciplinare //Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Nr.4 (LXVII), 2014,

p.156-173. (coautor); Procesul de integrare europeană prin dimensiunile sale externă şi internă: aspecte teoretico-conceptuale // Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Nr.3 (LXII), 2013, p.182-196 (coautor); Calitatea integrării europene VS dezvoltarea comunitară // Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Nr.2 (LXI), 2013, Chişinău, 2013, p.196-205 (coautor); Методологические аспекты глобалистики. – Век глобализации. Исследования современных глобальных процессов. Научно-теоретический журнал. Москва: Изд-во «Учитель», 2010, №1(5), p.18-29; Sarcini şi mecanisme interne de integrare europeană a Republicii Moldova. – Studii internaţionale. Viziuni din Moldova. Nr.1(6), 2008, Chişinău, 2008, p.48-64; Conceptul de „globalistică": cu privire la definiţia, obiectul, statutul, noţiunile şi problemele principale ale globalisticii. - Studii Internaţionale. Viziuni din Moldova. Vol. III, Nr. 2, 2007. Ch.: CEP USM, 2007, p.191-202.

VI. INFORMAȚII

FP7 European Programme (IRSES) EU-PREACC

The project *"EU-PREACC: Possibilities and limits, challenges and obstacles of transferring CEE EU pre-accession best practices and experience to Moldova's and Georgia's pre-accession process"* (Grant Agreement Number: PIRSES-GA-2012-318911) and project-related research focuses on structuring the CEE states' reform experience in the EU pre-accession process. The project analyses situation in Moldova and Georgia and suggests benchmarking opportunities best suitable for the two countries. As the main activity of the project is to support academic mobility and knowledge sharing, the project results in thematic workshops, lectures, publications and EU-related curricula development in the participating universities. The deliverables of the project are divided into four work packages, each with a different objective, and published at the project webpage: https://eupreacc.wordpress.com/.

The consortium of four universities leads the 48 months long project: University of Tartu (UT, Estonia), University of Vilnius (VU, Lithuania), Moldova State University (MSU, Moldova) and Ivane Javakhishvili Tbilisi State University (TSU, Georgia) involving over 300 experienced and early stage researchers, and administrative staff. Each partner is responsible for one or two work packages assigned according to the area of research and expertise. Thus, Lithuanian partner studies conditionality of reforms in key policy areas related to the EU accession criteria.

Based on the CEE 2004/2007 enlargement experience, Estonian partner is responsible for the analysis of policy trends that can be used for benchmarking and which reform experience can be transferred and how. The valuable impact thus is expected onto the EU studies curricula. By being a transition country, Moldovan researchers aim to map up the attitudes towards Moldovan and Georgian pre-accession and compare it with the Copenhagen criteria. Georgian partner is contributing to all areas of research and analysing impact of EU strategies on regional development.

Since the beginning of the project in 2013, academic and administrative staff have been seconded to the partner universities (UT, VU, USM, TSU) to lead seminars, workshops and networking meetings, deliver lectures and do a field work for academic research in the areas specified in the project objectives. Collected data and research is reflected in publications (i.e. academic journals, periodicals, online publications and blogs), PhD theses' and curricula analyses (where appropriate), depending on the content of the work packages (1-4).

Thus, the major areas of research are political science, international relations, economics (banking, taxation, and macroeconomics), agriculture, law, IT and communications. With special dedication to curricula development such disciplines as history, ethnography and languages have been also included to the work packages. Recent research of the current situation of the transition countries on the border between EU and Russia showed the necessity to enhance research in security studies, conflict resolution, third sector management and human rights as circumstances for policy developments.

Resulting in enhancing of academic capacity, the project has clear impact on:

• Development of human capital and knowledge transfer;

• Cooperation and networking between higher educational institutions;

• Increasing of quality of teaching and learning in the target countries;

• Enhancing the research capacity and language proficiency;

• EU policies development through proposals and working papers for internal use of political, social and economic policy making actors and stakeholders;

• Mediatisation and visibility of the EU and FP7 programme in particular.

The project implementation is progressing as planned resulting in significant success for the researchers from Moldova State University who have contributed with the research and deliverables at their most capacity. Similarly, the researchers from Estonia and Georgia published relevant peer-review articles, policy and working papers. In addition, smooth and mutual networking between partners resulted in several follow-up projects submitted (and partially funded) under the Erasmus+ programme. The milestones activities have reached its peak as planned initially with several minor amendments in timeline and leading role.

The cooperation between stakeholders, that are involved into the project implementation directly and indirectly, is far beyond the four consortium members. For example, the open discussions constantly organized for the doctoral students in TSU, UT and MSU. In Moldova, the project deserved a special status as initiating the policy for treatment of European funds in Moldova (special financial regulation, no taxation for incoming funding, and no overheads).

The follow-up projects are seen and acknowledged as raising visibility for the EU and EU related studies in Georgia. Curricula development and structural reform of higher education based on Estonian example were introduced to several institutions in Georgia that are in urge of restructuring the higher education in the region. Networks were created to develop quality of teaching and learning in the partner and relevant institutions.

An issue of social-economic development that lately raised by the project participants and stakeholders is the current political situation in Eastern Partnership where target countries playing certain roles or have concerns. At the same time, the project itself supports international cooperation between target countries (from economic to cultural issues) and therefore is of high value.

Acronym: EU-PREACC

Grant Agreement Number: PIRSES-GA-2012-318911

Project period: 01.03.2013-28.02.2017

Leading beneficiary: University of Tartu Johan Skytte Institute of Political Studies (previously European College), www.skytte.ut.ee

Contact person: Olga Bogdanova (olga.bogdanova [at] ut.ee)

Beneficiary partners contact persons:

Moldova State University – Valentina Teosa (val.teosa@gmail.com)

Iv. Javakhishvili Tbilisi State University - Tea Gergedava (tea.gergedava@tsu.ge)

University fromVilnius - Dovile Jakniunaite (dovile.jakniunaite@gmail.com)

A Marie Curie International Research Staff Exchange Scheme Fellowship within the 7th European Community Framework Programme supports the project.

Moldova State University - the Leading Higher Education Institution in Moldova, 1946-2016

The ***Moldova State University*** was founded on October 1, 1946 as the State University of Chisinau. Its creation was a milestone for the development, strengthening and consolidation of the higher education of the country. The MSU is a classic type of institution and its noble mission is to offer qualitative education and training of highly skilled specialists.

The mission of the Moldova State University is:

- training of highly qualified professionals for the national economy, able to work effectively in changing conditions of life and market economy;
- organization and development of basic and applied scientific research aimed at solving current socio-economic problems and implementing of the technology transfer of the university research results.

The Moldova State University offers the following objectives:

- Academic training in various fields, development of necessary skills for socio-professional integration..
- Promotion of human and national axiological values/principles; educating ethic and civil profile of studious youth.
- Promotion of human and national axiological values/principles; educating ethic and civil profile of studious youth.
- Quality assurance in higher education and in provided educational services..
- Participation in elaboration of educational strategies and policies and their implementation in higher education.
- Integration into European higher education and research

At present, the Moldova State University is one of the most important higher education institutions in the country. It has around 17 000 students who study at over 100 specialties and specializations at 14 faculties. The educational process is guided by academic staff of 1134 including 8 academicians and corresponding members, 90 professors / doctors habilitatus, 364 associate professors /doctors of science.

Currently, MSU has highly qualified technical staff and a well-equipped material base, which provides a friendly atmosphere and qualitative studies. MSU has a well-equipped technical and material base, which supplies all areas of university activity, including 11 buildings for studies, 16 dormitories, 6 research centres with 26 laboratories, MSU Library, Centre for Information Technology, Publishing Centre, 12

culture and language centers, Cultural Center, Sports Center, four gyms, 3 student cafeterias, 6 practice training stations, and 3 holiday camps.

The Moldova State University is known worldwide in the area of higher education and is integrated into a strengthened international cooperation network, having concluded about 110 bilateral cooperation agreements with institutions of higher education from 28 countries. At the present time the Moldova State University is a member of the International Association of Universities (IAU), Agence Universitaire de la Francophonie (AUF), and the Eurasian Association of Universities (AEU).

FRIŞPA: Departamentul Relaţii Internaţionale după 20 ani de înfiinţare

Istoria Departamentului RI

Departamentul Relaţii Internaţionale a fost format în baza catedrelor Relaţii Internaţionale şi Limbi Moderne Aplicate în anul 2014. Catedra Relaţii Internaţionale a fost înfiinţată la 5 septembrie 1995, conform ordinului rectorului USM. Acest fapt s-a datorat conştientizării importanţei crescînde a necesităţii pregătirii cadrelor în domeniul Relaţiilor Internaţionale în contextul stabilirii şi dezvoltării relaţiilor de colaborare pe multiple domeii cu ţările lumii. Către anul 1995 tînarul stat independent Republica Moldova era recunoscut de 130 de ţări ale lumii. Cu aproape 100 din ele au fost stabilit relaţii diplomatice. În acelaşi an în Moldova erau acreditaţi 42 ambasadori cu reşedinţa la Chişinău, Bucureşti şi Moscova şi deschise 14 ambasade. Pentru anii următori se preconiza deschiderea ambasadelor în circa 30 de ţări de pe diferite continente şi se prevedea a avea ambasadori acreditaţi în 60-70 de state. În aceste condiţii, înfiinţarea unei catedre specializate pentru pregătirea specialiştilor în domeniul Relaţiilor Internaţionale a devenit o necesitate stringentă. În anul 2000 Catedra RI a lansat prima promoţie de specialişti în domeniu. În perioada anilor 2000 – 2006 la specialitatea Relaţii Internaţionale au fost pregătiţi 1078 specialişti. În anul 2000 specialitatea RI a fost acreditată, iar în 2006 a fost reevaluată. În 2003 în cadrul catedrei a fost deschis programul de Masterat, iar în 2005 – programul de Docrorat. În anul de studii 2001/2002 la catedră are loc implementarea Sistemului de Credite Academice, iar începînd cu anul 2005 are loc ajustarea sistemului de învăţămînt la criteriile Procesului de la Bologna. De la înfiinţare şi pînă în prezent, Caredra RI a avut cîţiva şefi de catedră: conf. univ. dr. în Istorie Valentin Beniuc (1995 - 2000); conf. univ., dr. în Istorie Dumitru Strah (2000 - 2002); şef catedră interimar, prof. univ., dr. habilitat în Ştiinţe Politice Ala Roşca (2003 - 2005); prof. univ., dr. habilitat în Ştiinţe Politice Valentina Teosa (2002 – prezent).

Membrii Departamentului RI - anul 2016

În prezent, în cadrul departamentului activează: 5 doctori habilitaţi, profesori universitari – Eşanu C., Roman A., Roşca A., Teosa V., Vasilescu Gr; 7 doctori-conferenţiari universitari - Căldare Gh., Cebotari S., Ciobu E., Cotlău M., Ejova C., Ilaşciuc D., Stercul N.; 2 doctori, lectori superiori- Ejov A., Rotaru V.; 18 lectori universitari, magiştrii, doctoranzi - Boliev V., Budurina C., Conacu V., Cojuhari I., Cornovan J., Cotilevici V., Creşniov A., Cujbă A., Damaschin I., Guţu I., Ilaşciuc A., Maliujco I., Morari C., Moţpan C., Nicolaescu I., Slobodaniuc A., Stejaru S., Vardanean E. Printre profesorii de la catedră deţine Gradul de Ambasador şi Consilier de Stat – dl Coibu E. şi de Consilier Diplomatic – Căldare Gh. Majoritatea cadrelor didactice au experienţă de activitate în cadrul diferitor proiecte internaţionale; în prezent o bună parte de profesori activează în cadrul organizaţiilor nonguvernamentale: Centrul Programelor de Contribuţie Civică; Centrul Moldo-Austriac "Iniţiative de pace, schimbări democratice şi soluţionarea conflictelor", Centrul de informare şi documentare NATO în Moldova, Centrul Pro Marshall din Moldova, etc.

La pregătirea profesională în cadrul programelor ciclul II masterat: Studii diplomatice, Studii europene, Studii Americanistice contribuie specialişti de înaltă calificare invitaţi din cadrul Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova – Juc V. dr. hab., prof. univ., Ţîcu O., dr. conf. univ., precum şi a inistituţiilor de resort – Busuncean T., dr., lect. superior, coordonator Centrul Pro Marshall, Enachi A., magistru, funcţionar MAEIE., Stavilă I., dr. conf., Ambasador cu Misiuni speciale, MAEIE.

Tradiţional la asigurarea procesului de studiu la ciclul I şi II participă visiting professors din universităţile de peste hotare, precum Amandine Souburin, PhD (Franţa), Ala Roşca, dr. hab., prof. univ., (SUA), Kuthar Martha , PhD. (SUA) .

Direcţii de cercetare:

- Istoria, teoria şi metodologia relaţiilor internaţionale şi a politicii externe
- Republica Moldova în procesul de europenizare şi integrare europeană: abordări teoretice, metodologice şi aplicative;
- Studii de pace şi soluţionarea conflictelor;
- Analiza proceselor globale;
- Istoria ţi teoria diplomaţiei; Serviciul diplomatic: teorie şi practică.

- **Colaborări naţionale/internaţionale: parteneri şi proiecte**

EuroCollege Universitatea din Tartu (Estonia), Universitatea de Stat din Tbilisi, Ivane Javakhishvili (Georgia), Universitatea din Vilnius (Lituania):

- 2013, martie -2017, 30 martie - desfăşurarea Proiectului FP7, Marie Curie Acţiuni, Schema de Shimb Internaţional pentru Cercetători (IRSES) EU-PREACC „Posibilităţi şi limite, provocări şi obstacole de transfer al celor mai bune practice şi experienţe de pre-aderare a statelor Europene Centrale şi de Est în UE pentru procesul de pre-aderare a Republicii Moldova şi Georgiei".
- organizarea stagierii a 11 doctoranzi şi a 5 cercetători cu experienţă din FRIŞPA USM la Universitatea de Stat din Tbilisi în cadrul Proiectului FP 7 cu scopul cercetării experienţei în domeniul reformelor a statelor din Europa Centrală şi de Est şi analizei posibilităţilor şi limitelor de transfer ale celor mai bune practice şi experienţe de pre-aderare a statelor Europene Centrale şi de Est în UE pentru procesul de pre-aderare a Moldovei şi Georgiei.
- desfăşurarea Consortium-ului Meeting în cadrul Proiectului FP7 Marie Curie IRSES în perioada 1-5 aprilie 2014.

Agenţia Austriacă pentru Dezvoltare:

- 2015, mai-octombrie - proiect internaţional *„Peaceful Conflict Transformation from Academic Perspective",* finanţat de *Agenţia Austriacă pentru Dezvoltare* şi desfăşurat de NGO Institutul pentru dezvoltare democratică şi socială "CIVIC" în colaborare cu Centrul Moldo-Austriac pentru iniţiative de pace, schimbări democratice şi soluţionarea conflictelor al Facultăţii Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Universitatea de Stat din Moldova. În cadrul proiectului au fost desfăşurate un şir de activităţi cum sunt: Treining-ul internaţional "*Conflict sensitivity*" (14-15 May, 2015); concursul eseurilor şi cercetărilor studenţeşti "*Engaging Youth in Building Peace*" (3 iunie 2015); conferinţa ştiinţifică „*If You Want Peace, You Have to Plan For It*" (18-19 septembrie 2015) şi prezentarea ediţiei ştiinţifice a proiectului „*Moldovan Peace dialogues: societal integration, accommodative policies and strategies, from an academic perspective*" (30 octombrie 2015)

EuroCollege, Universitatea din Tartu, Estonia:

- defăşurarea proiectului "*Good governance as an essential tool for economic development.*" (septembrie 2013 - august 2014). Acesta a fost realizat de către Universitatea Tartu, Euro College (Estonia) în colaborare cu Catedra Relaţii Internaţionale şi Centrul român pentru politici europene din Republica Moldova. Proiectul a evoluat în mai multe etape:
- I etapă – schimb de vizite pentru discutarea perspectivelor, propunerilor, direcţiilor şi programelor de colaborare dintre Catedra RI, USM şi Eurocollege, Universitatea din Tartu, Estonia;

- II etapă– organizarea concursului pentru obţinerea granturilor (5) pentru semestru II la Studii de master în Euro College, Estonia (noiembrie – decembrie 2013);
- III etapă– şcoala de primăvară „*Buna Guvernare – Instrument Esenţial în Dezvoltarea Economică*" (1-5 aprilie 2014).

Centro Studi Difesa Civile din Bologna, Italia

- 2012 - 2014 desfăşurarea cercetărilor ştiinţifico-metodologice asupra problemelor păcii şi soluţionării conflictelor în cadrul proiectului internaţional *Moldovan Peace Scholars and Practitioners Network (MPSPN*), realizat de catedra Relaţii Internaţionale, FRIŞPA în colaborare cu Centro Studi Difesa Civile din Bologna, Italia şi cu participarea universităţilor şi ONG-lor din Republica Moldova şi Transnistria (Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Liberă Internaţională din Moldova, Universitatea Perspectiva INT, Universitatea din Comrat, Universitatea din Bălţi), precum şi reprezentanţii sectorului non-guvernamental (Institute of Law and Civil Society din Tiraspol, Hilfswerk Austria în Moldova, etc).
- În cadrul proiectului dat au fost desfăşurate un şir de manifestări ştiinţifice, printre care menţionăm: petrecerea seminarelor inter-universitare metodologice în domeniul studiilor de pace şi conflict, conferinţe ştiinţifice, organizarea concursului pentru cea mai reuşită cercetare ştiinţifică realizată în cadrul tezei de licenţe sau de master.
- Printre rezultatele principale ale proiectului înscriem: crearea reţelei naţionale a cercetătorilor şi practicienilor studiilor de pace în Republica Moldova; crearea şi dezvoltarea web portalului în domeniul studiilor de pace şi soluţionării conflictelor www.peacebuilding.md; elaborarea curriculum-urilor noi în domeniul studiilor de pace şi soluţionării conflictelor; publicarea ediţiei ştiinţifice „*Studii de pace şi soluţionarea conflictelor în curriculum-ul universitar***.** *Ghid teoretico-metodologic*."

Hilsferk Austria, Austrian Development Cooperation Centre

- Promovarea studiilor de pace, concepţiilor de integrare europeană şi soluţionare a conflictelor prin activităţile extracurriculare;
- Organizarea în cadrul centrului a diverse activităţi extracurriculare, participarea la mese rotunde, etc.

Centrul de Informare şi Documentare – NATO

- Desfăşurarea activităţilor extracurriculare;
- Organizarea meselor rotunde, şcolii CID NATO privind problemele securităţii internaţionale, integrare europeană, securitatea naţională a Republicii Moldova.

- **Performanţe:** monografii, manuale, proiecte şi granturi de cercetare**,** conferinţe ştiinţifice, expoziţii (altă informaţie relevantă)

Manuale, materialele conferinţelor, editate de Departamentul RI:

1. **Georgia and Moldova: Experience of Building Democratic State**. International Scientific Conference. Tbilisi, 26 February 2016. Coordonators: Malkhaz Matsaberidze, Valentina Teosa, Rodica Svetlicinai. Tbilisi, TSU, 2016, 197 p. ISBN 978 – 9941 – 0 – 8985 - 5
   See: https://tsu.ge/data/file_db/faculty_social_political/saqartvelo%20da%20moldova.pdf
2. **Dialoguri de pace în Moldova: integrarea socială, politici şi strategii de acomodare din perspective academic/**Moldovan peace dialogues: societal integration, accommodative policies and strategies, from an academic perspective. Coord.V.Teosa, Morari C.– Chisinau: CEP USM, 2015 // available www.peacebuilding.md
3. **Ştiinţa politică şi societatea în schimbarea. Conf.ştiinţifică internaţională…** Coord.A.Solcan, V.Teosa, I.Bucataru.- Chişinău: CEP USM, 2015, 667 p.
4. **Studii de pace şi soluţionarea conflictelor în curriculum-ul universitar.** Ghid teoretico-metodologic / Catedra Relaţii Intern., FRIŞPA, USM [et al.]; coord.Valentina Teosa, Bernardo Venturi; col. red.: V. Teosa [et al.]. – Chişinău: CEP USM, 2013. 310p.
5. **Ştiinţa politică în Republica Moldova: realizări şi perspective: Studii internaţ.** USM, Asociaţia mold. de ştiinţa politică. Coord.: V. TEOSA, ...Chişinău: CEP USM, 2011, 434p.;
6. **Serviciul diplomatic: teorie si practica.** Suport de curs. Coordinatori: Teosa V., Vasilescu Gr., Ciobu E. Chişinău: CEP USM, 2011. 391 p. ISBN 978-9975-70-722-0.
7. **Дипломатическая служба: теория и практика**. Учебное пособие. Координаторы Теоса В., Василеску Гр., Чобу Е. Chişinău: CEP USM, 2010, 400 p. ISBN 978-9975-70-987-3.
8. **САЛЕМ, Е.-А**. **Международные стратегии разрешения региональных конфликтов: современные подходы и практики** (На примере палестино-израильского конфликта). Red. şt. Teosa V. Кишинэу: CEP USM, 2011, 113 с. ISMN 978-9975-70-012-2 2011.
9. Studii Internaţionale. Viziuni din Moldova. **Publicaţie periodică ştiinţifico-metodică. Red.-şef V.Teosa. №1-2006; №№ 1-4, 2007; №№ 1-3, 2008, №1,2009.Chişinău, CEP USM, 2006-2009, (191 c.a.)**
10. **Republica Moldova: două decenii pe calea democraţiei şi independenţei**. Coord. V.Teosa, V.Moşneaga, ... Iaşi, Pan-Europe, 2009. – 256 p., (14 c.a.)
11. **Globalizarea: provocări şi soluţii.** Ediţie ştiinţifică. Resp.de ed. V. Teosa. Chişinău, USM, Catedra Relaţii Internaţionale, CEPO, 2004, 400 p., (22 c.a.)

12. **Organizaţiile nonguvernamentale şi impactul lor asupra proceselor de transformare.** Coord. V. Teosa, V.Moşneaga, Iaşi, Pan-Europe, 2004, 304 p., (16 c.a.)
13. **Трудовая миграция и защита прав гастарбайтеров: практика посткоммунистических стран.** Отв.ред. В. Teoca, V. Moşneaga,…- Кишинэу, МолдГУ-2003, с.246, (13,6 с.а.)
14. **Conceptul de contribuţie civică în contextul pregătirii universitare**/Концепция гражданского содействия в университетском образовании. Materealele conf. int. şt.-practice… – Resp.de ed. V. Teosa.-Chisinau, USM, 2003, 271 p.
15. **Munca neprotejata: strategia si tactica sindicatelor. Materialele conferinţei şiinţifico-practice.** Coord. V. Teosa.-Chisinau, Institutul Muncii 2002, 204 p., (1 c.a.)
16. **11 septembrie: Noul concept de securitate internationala.** Materialele conferinţei internaţionale 9-13 septembrie 2002. – Coord. V. Teosa.- Chisinau, Institutul Muncii-USM, 2002, 232 p., (12 c.a.)
17. **Republica Moldova în secolul XXI: viziunea teneretului.** Materialele conferinţei şiinţifico-practice 31 mai 2002. Coord. V.Teosa.-Chisinău, Institutul Muncii 2002, 193 p., (10 c.a.)
18. **Republica Moldova – 2000: Piaţa muncii şi dezvoltarea socială**/Республика Молдова-2000: Рынок труда и социальное развитие. 1-ul Anuar economic şi social. /Responsabil editor V.Teosa.-Institutul Muncii al FGSRM/INE/ГСЕЕ-АДЕДУ, ОАЕД 2000, 412р.

Coordonatori:
Valentina Teosa, Grigore Vasilescu, Veronica Rotaru

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN CURRICULUMUL UNIVERSITAR: BAZELE TEORETICO-METODOLOGICE

INTERNATIONAL RELATIONS IN UNIVERSITY CURRICULA: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS

Bun de tipar 23.09.2016. Formatul 70×100 $^{1}/_{12}$.
Coli de tipar 45,5. Coli editoriale 38,4
Comanda 22sp. Tirajul 200 ex.

Centrul editorial-Poligrafic al USM
Str. Al. Mateevici, 60. Chișinău, MD 2009